DÜNYA ƏDƏBİYYATI
KLASSİKLƏRİ

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
İlham Əliyevin
“Dünya ədəbiyyatının görkəmli nümayəndələrinin əsərlərinin Azərbaycan dilində nəşr edilməsi haqqında” 2007-ci il 24 avqust tarixli sərəncamı ilə nəşr olunur.

“Şərq–Qərb”
Bakı – 2010

Robert Louis

STEVENSON

Robert Luis
STİVENSON

1850–1894

SEÇİLMİŞ ƏSƏRLƏRİ

"Şərq–Qərb"
Bakı – 2010

ISBN 978-9952-34-258-1

Tərcümə edənlər: Ələviyyə Babayeva
Əlişirin Şükürlü

Ön sözün müəllifi: Bəkir Nəbiyev

Redaktor: Aqşin Dadaşov

Korrektorlar: Aqşin Məsimov
Gültəkin Yusifova

Bədii tərtibat və
dizaynın müəllifi: Tərlan Qorçu

Kompüter düzümü: Hikmət Aydınoğlu
Nazim Hüseynov
Həsən Yaqubov

Robert Luis Stivenson. Seçilmiş əsərləri.
Bakı: "Şərq-Qərb", 2010, 448 səh.

Mətn: Bakı Slavyan Universiteti, "Kitab aləmi" NPM, 2010
Bədii tərtibat, səhifələnmə: "Tutu" nəşriyyatı, 2010
© "Şərq-Qərb" ASC, 2010

İŞIQLA ZÜLMƏTİN DÖYÜŞÜ

Robert Luis Stivenson (1850-1894) XIX əsrin ikinci yarısında yaşamış tərəqqipərvər ingilis yazıçısı və ədəbiyyat tənqidçisidir. Stivenson əsrin son rübündə, xüsusilə canlanan ingilis romantizminin, daha dəqiq desək, onun neoromantizm mərhələsinin əsas nümayəndəsi və nəzəriyyəçisi kimi məşhurdur. Stivensonun gözəl romanlarının başlıca təsvir obyekti dənizlər, okeanlar, uzaq və naməlum adalar, əsas qəhrəmanları isə yeniyetmələr və gənclərdir. Ədib bu qəhrəmanları həyatın bir-birindən sərt dönümləri ilə qarşılaşdırır; ağır sınaqlardan alnıaçıq çıxan sağlam, ağıllı, nəcib, xeyirxah cavanların şərəfini uca tutur, bu yolla da oxucularına yüksək insani duyğular, humanizm, mərdlik, ədalətlilik kimi əxlaqi keyfiyyətlər aşılayır.

Zəmanəsinin müxtəlif biliklərinə xüsusi bir həvəslə yiyələnmiş Stivensonun əsərlərində öyrədici material çoxdur. Yazıçının bir etirafından məlum olur ki, ilk gəncliyində o özü ilə həmişə kitab-dəftər gəzdirirmiş; imkan düşən kimi kitabı oxuyar, öyrəndiklərinin məğzini dəftərinə yazar, onları unutmamaq üçün təmrinlər edərmiş. Oxumaq, öyrənmək, biliyini artırmaq bir sənətkar kimi əsərlərindəki hadisə və əhvalatları, yerli koloriti, təbiət mənzərələrini, insan psixologiyasını təbii və inandırıcı vasitələrlə təsvir etməkdə ona yaxından kömək etmişdir. Stivensonun öz şəxsi qənaətinə görə, yazıçı təqdim etdiyi mühiti, hadisə və insanları özünün beş barmağı kimi bilməlidir. "Dəfinələr adası" bu tələbə yüksək səviyyədə cavab verir. Görünür, elə bu keyfiyyətlərinə görədir ki, biz romanda təsvir olunan əsas qəhrəmanlara inanır və rəğbət bəsləyirik.

Yüz ildən artıqdır ki, "Dəfinələr adası" romanı bütün dünyada macəra romanlarının ən qiymətli nümunələrindən biri kimi yaşayır, dönə-dönə müxtəlif dillərə tərcümə edilərək yayılır. Bu əsər yalnız gözlənilməz macəralı hadisələrlə zəngin olduğu üçün təqdir edilmir. Bu hadisələrin təsvirindəki təbiilik, ardıcıllıq, insan surətlərinin yaradılmasında psixoloji dərinlik və inandırıcılıq romanı dünya ədəbiyyatının ən mötəbər əsərləri sırasına çıxarmışdır.

Dənizçiliyi, uzaq və romantik səfərlərin mahiyyətini əlinin içi kimi bilən, bu yolda qarşıya çıxan hər cür gözlənilməz maneəni dəf etməyə üsullar axtarıb tapan, nizam-intizamı gəmi xidmətində birinci şərt sayan və ona çox ciddi surətdə əməl etməyi tabeliyində olanların hamısından qətiyyətlə tələb edən kapitan Smollett, quldurların qəzəbinə keçdiyi üçün üç il Dəfinələr adasında tənha həyat sürmüş cəsur dənizçi Ben Hann, kimliyindən asılı olmayaraq, ehtiyac duyan hər kəsə təcili tibbi yardım göstərməklə öz insani borcunu yerinə yetirən doktor Livsi və başqaları məhz bu cür surətlərdir.

Həmişə axtaran, həmişə narahat, həmişə də hərəkətdə, düşüncələr və duyğular axarında olan bir yeniyetmənin canlı, bədii surəti kimi Cim Hokins xüsusilə inandırıcı və təsirlidir. Zərif təbiətli, namuslu və qeyrətli balaca Cim boyu uca, kürəyi enli, cibi dolu, lakin başıboş, yoxsul mənəviyyatlı, iradəsiz kişilərə nifrət edir.

Cim quldur Silverin öz həmfikirləri ilə xəlvətcə danışıqlarını eşidib dostlarına xəbər verməklə gəminin bütün heyətini labüd ölümdən xilas edir. Lakin onun qəhrəmanlığı özünü təhlükəyə ataraq çəlləkdə gizlənib dinlədiklərini kapitana söyləməklə bitmir. Quldur Billi Bonsla münasibətlərində, "İspanyola"nın lövbər kəndirini kəsəndə, gəminin göyərtəsində quldur Hendslə təkbətək vuruşda qalib gələndə, nəhayət, düşmən düşərgəsində əvvəlcə əsir, sonra isə girov vəziyyətində saxlananda o, gözlərimiz önündə bəzən hətta öz yaşı ilə az uyuşan bir qəhrəman kimi ucalır. Öldürdüyü quldurun siması uzun müddət gözləri önündən getməyib onun yeniyetmə qəlbini dönə-dönə həyəcana gətirəndə biz Cimə daha çox inanır və halına acıyırıq.

Cimin və onun dostlarının saf, təmiz mənəviyyatına qarşı Stivenson dəniz quldurlarının eybəcər həyat macərasını qoyur. Dənizdə qarətçiliklə məşğul olan bu əliqanlı dəstənin üzvləri arasında Silver ən dəhşətlisidir. Lakin ədib onu heç də birtərəfli təqdim etmir.

Silver amansız yırtıcı olmaqla yanaşı, həm də hiyləgər, düşdüyü vəziyyəti tez və düzgün qiymətləndirməyi bacaran çevik bir adamdır. Onun vəziyyəti hər dəfə xarablaşdıqca, tabeliyində olanların gözündən düşdükcə başını itirmədiyinə, işin içindən necə çıxdığına həsr edilmiş səhifələri həyəcansız oxumaq olmur.

"Dəfinələr adası" Cimin və dostlarının quldur dəstəsi üzərində tam qələbəsi ilə bitir. Böyük ümumiləşdirmə qüvvəsinə malik olan bu final müəllif qənaətinin, idealının təsdiqi kimi çox yaxşı düşünülmüşdür: haqq, ədalət, işıq daşıyıcısı olan nəcib insanlar birləşəndə zülm, şər, zülmət, bədxahlıq və mənəvi eybəcərliyi kökündən yox etməyə qadir olurlar.

Stivensonun yazıçı təxəyyülünün gücü özünü "Sahib Ballantre" romanında da göstərir. Yenə macəralar, gözlənilməz hadisələr, qarşı-qarşıya dayanmış məkr və məhəbbət, hərislik və xeyirxahlıqla dolu süjet, ucsuz-bucaqsız dənizlər, kimsəsiz adalar, uzun, yorucu səyahətlər...

İnsanın böyüklüyünü çətin, dözülməz vəziyyətlərdə, dərin psixoloji sarsıntılarda üzə çıxaran və oxucusuna göstərən yazıçı öz yazı ənənələrinə sadiq qalaraq bu romanda da qəhrəmanlarının yaxşı və pis cəhətlərini göstərmək üçün onları gah keçilməz bataqlıqlarla aparır, gah skalpsoyan hinduların mühasirəsinə salır, gah da böyük dəfinə uğrunda üz-üzə qoyub, tamah və gözütoxluq, günah və vicdan sınağına çəkir.

Stivenson "Sahib Ballantre" romanında Şərq ədəbiyyatında da geniş yayılmış bir mövzuya – Xeyir və Şər mövzusuna müraciət etmişdir. Burada iki doğma qardaşın – Ballantre ilə Henrinin atadan qalan miras uğrunda mübarizəsi, mülkiyyətə sahib olmaq üçün bir-birilərini öldürməyə belə hazır olduqları qələmə alınıb. Özünü ata mülkünün həqiqi sahibi hesab edən Ballantre tamahkarlığı, mənsəbpərəstliyi, nifrəti ilə əsl Şər obrazıdır. Onun əksinə olaraq, mülkün bütün təsərrüfat ağırlığını, ailənin mənəvi-əxlaqi yükünü çiyinlərinə götürmüş, kin-küdurət çəlləyi olan qardaşı ilə barışmaq, onu yola gətirmək üçün gecə-gündüz düşünən ikinci qardaş Henri isə öz xeyirxahlığı, sadə qəlbi ilə bir Xeyir obrazıdır. Qarşıdurma getdikcə şiddətlənir, əvvəlcə ailədaxili düşmənçiliyə, daha sonra isə hətta iki doğma qardaşın qılınc döyüşünə gətirib çıxarır. Stivenson hadisələri, sadəcə, təsvir edir və seyrçi mövqedə dayanır. Beləliklə, roman hər iki qardaşın acınacaqlı ölümü ilə bitir: tamah, nifrət, qəddarlıq insana qalib gəlir.

Bəkir Nəbiyev

Robert Luis Stivenson

DÜNYA ƏDƏBİYYATI KLASSİKLƏRİ

ROMANLAR

Robert Luis Stivenson

DÜNYA ƏDƏBİYYATI KLASSİKLƏRİ

DƏFİNƏLƏR ADASI

Birinci hissə

QOCA DƏNİZ QULDURU

I fəsil

QOCA DƏNİZ CANAVARI "ADMİRAL BENBOU" MEHMANXANASINDA

Skvayr[1] Treloni, həkim Livsi və başqa centlmenlər məndən xahiş etdilər ki, Dəfinələr adası barədə bütün bildiklərimi qələmə alım. Onların istəyi budur ki, adanın coğrafi mövqeyindən başqa, bütün tarixini təfsilatı ilə, heç nəyi gizlətmədən əvvəldən axıra kimi söyləyim. Hazırkı vaxtda adanın yerini göstərmək hələ mümkün deyil, çünki dəfinə adadadır, biz onu çıxarıb gətirməmişik. Beləliklə, indi, 17... ildə mən qələmi əlimə alıb xəyalən o zamana – atamın "Admiral Benbou"[2] adlı mehmanxana saxladığı vaxta qayıdıram. Bu mehmanxanaya üzü günəşdən qaralmış, yanağında qılınc çapığı olan qoca bir dənizçi köçmüşdü.

O, ağır addımlarla bizim qapıya yanaşdı, dənizçi sandığını ardınca əl arabasında gətirirdilər. Bütün bunlar elə yadımdadır ki, sanki, dünən olub. Bu, ucaboy, qüvvətli, yekəpər, qara bir kişi idi. Qatran kimi qara hörüyü köhnə göy kaftanının yaxalığı üstündə dik durmuşdu. Əllərinin qabarlı dərisində çapıqlar nəzərə çarpırdı, dırnaqları qara və qırıqdı, yanağındakı qılınc çapığı isə qartmaqlı, gümüşü rəngə çalırdı. Burası da yadımdadır ki, yad adam fıştırıq çala-çala bizim limanı nəzərdən keçirərək yoğun səslə birdən qədim dənizçi mahnısını oxumağa başladı. Bu mahnı sonralar da dilindən düşməzdi.

---

[1] *Skvayr* – İngiltərədə zadəganlara məxsus titul

[2] *Admiral Benbou* – XVII əsrin axırlarında yaşamış ingilis admiralı

Bir ölü sandığına on beşi getdi qurban
Ho-ho-ho, bir şüşə də rom!

Qocalara məxsus titrək, cır səsi dolamaçarx kimi cırıldayırdı.

Əlağacı qanşpuqa[1] oxşayırdı. O, bu ağacla qapımızı döydü. Atam kandara çıxınca kişi nəzakət gözləmədən bir stəkan rom tələb etdi.

Ona rom gətirdilər. İçkidən yaxşı baş açan adamlar kimi tələsmədən, qurtum-qurtum, ləzzətlə içməyə başladı. İçə-içə də gah qayaları, gah da mehmanxana lövhəsini nəzərdən keçirirdi. Nəhayət, dilləndi:

– Yaxşı limandır. Meyxana tikmək üçün pis yer deyil. Burada adam çoxdurmu, dost?

Atam cavab verdi ki, xeyr, təəssüf ki, çox deyil.

Dənizçi dedi:

– Nə olar... bura mənə əl verir. Hey, dost! – O, arabaçını səslədi. – Bu tərəfə sür, özün də mənə kömək elə, sandığı düşürüm. Bir müddət burada qalacağam, – sözünə davam etdi. – Sadə adamam. Rom, donuz əti, bir də qayğanaq, bundan başqa mənə heç nə lazım deyil. Vəssalam! Hə, bir də o burun lazımdır. Oradan dənizdə üzən gəmilər görünür... Məni necə çağıra bilərsiniz? Neynək, eləcə “kapitan” deyin... Hə, ürəyinizdən keçəni bilirəm. Alın! – deyib kandara üçmü, ya dördmü qızıl pul atdı. Sonra da yüksək rütbəli adamsayağı atama baxıb qaba tərzdə dedi:

– Qurtaranda gəlib istəyə bilərsiniz.

Pal-paltarı nimdaş, danışığı qaba olsa da, əslində, adi matrosa oxşamırdı. Daha çox şturmana, ya da kapitana bənzəyirdi. Sanki, ətrafdakı adamların ona tabe olmasına alışmışdı. Hiss edirdin ki, yumruğuna korluq verən deyil. Əl arabasını sürən kişi onun dünənki poçt arabası ilə səhər “Kral Georq mehmanxanası”na gəldiyini və orada dəniz kənarında yerləşən mehmanxanalar barədə adamları sorğu-suala tutduğunu söylədi. Bizim mehmanxanamız barədə, görünür, yaxşı fikirlər eşitdiyindən və onun yol üstdə olduğunu öyrənəndən sonra kapitan “Admiral Benbou”da qalmaq qərarına gəlmişdi. Bu qədər! Kirayənişin haqqında öyrənə bildiklərimiz bunlar idi.

---

[1] *Qanşpuq* – gəmilərdə ağırlıq qaldırmaq üçün ling

O, qaradinməz adam idi. Bütün günü dəniz kənarı ilə gəzər, ya da mis müşahidə borusu ilə qayaların başına qalxardı. Axşamlar ümumi otaqda lap küncdə, oda yaxın oturar, roma azca su qataraq içərdi. Onunla söhbətə girişənə cavab verməzdi. Beləsini yalnız sərt baxışı ilə süzər, burnunda fınxırardı, dumana düşmüş gəmi kimi sürəkli fit verərdi. Tezliklə biz də, qonaqlarımız da onu rahat buraxdıq, dəyib-dolaşmadıq. Hər gün gəzintidən qayıdanda soruşardı ki, bizim yolla dənizçi-filan gəlib-keçməyib; əvvəllər fikirləşərdik ki, özü kimisini axtarır. Lakin axırda başa düşdük ki, o, belələrindən uzaq olmaq istəyir. Dənizkənarı kəsə yolla Bristola keçib-gedən hər hansı bir dənizçi “Admiral Benbou”da görünəndə kapitan əvvəl onu qapı pərdələri arxasından müşahidə edər, bundan sonra qonaq otağına keçərdi. Belə adamların yanında o, siçan kimi sakit oturardı.

Mən isə işin nə yerdə olduğunu bilirdim. Çünki kapitan ürəyinin təşvişini mənə açmışdı. Bir dəfə o, məni bir kənara çəkdi və dedi ki, sənə hər ayın birinci günü dörd pens gümüş pul verərəm, bu şərtlə ki, gözdə-qulaqda olasan, bu ətrafda tayqıç dənizçi görən kimi tez gəlib mənə xəbər verəsən. Ayın ilk günləri vəd olunan maaşı istəyəndə o, burnunda fısıldayıb sərt nəzərlərlə məni süzərdi. Ancaq söhbətdən heç bir həftə keçməzdi, ürəyində götür-qoy edəndən sonra pulumu gətirər və əmr edərdi ki, “tayqıç dənizçi”ni dörd gözlə axtarım.

Tayqıç dənizçi məni hətta yuxuda belə təqib edərdi. Qasırğalı gecələrdə külək evimizin dörd küncünü titrədəndə, boy-boy qalxan dalğalar limanda qayalara çırpılıb uğuldayanda o, min cilvədə, min cür şeytan sifətində yuxuma girərdi. Ayağı da gah dizinə, gah ombasına qədər kəsik olardı. Bəzən o, dəhşətli bir div şəklində gözlərim önündə canlanardı. Bu divin də tək ayağı bədəninin ortasına yapışmış olardı. O, tək ayağı ilə çəpərlərin və arxların üzərindən atılaraq məni qabağına qatıb qovardı. Hər ay aldığım dörd pens mənə çox baha başa gələrdi. Mən də zəhlətökən yuxularla ona əvəz verərdim.

Tayqıç dənizçi mənə çox dəhşətli görünsə də, kapitandan bir elə qorxmazdım, hər halda, camaatın ondan çəkindiyindən az çəkinərdim. Bəzi axşamlar o qədər suqarışıq rom içərdi ki, başı çiynində durmazdı. Belə hallarda aşxanada daha çox oturar və ətrafdakıları saya salmadan öz qədim, vəhşi və sərt dəniz mahnılarını oxuyardı.

Arabir adamları öz stoluna çağırar və şərab stəkanları tələb edərdi. Dəvət olunanlar qorxudan tir-tir əsərdilər. O isə camaatı ya dəniz macəraları barədə hekayətləri dinləməyə, ya da onun nəğmələrinə vagirlik etməyə məcbur edərdi. Bu zaman evimizin divarları "ho-ho-ho, bir şüşə də rom" səsindən lərzəyə gələrdi. Ona görə ki, onun çılğın qəzəbindən qorxanlar bir-birini ötməyə, səsi gəldikcə daha ucadan oxumağa çalışardılar ki, təki kapitan onlardan razı qalsın, çünki bu saatlar o, son dərəcə qəzəbli olardı, gah yumruğunu stola çırparaq tələb edərdi ki, kimsə cınqırını çıxarmasın; ətrafdakılardan biri sözünü kəsəndə, ya sual verəndə coşardı, ya da, əksinə, sual verilməyəndə yenə özündən çıxardı, çünki bu, ona dəlalət edirdi ki, söylədiklərini diqqətlə dinləmirlər. Heç kimi də aşxanadan çölə buraxmazdı, ancaq şərabın təsirindən mürgü döyərək, löngər vura-vura yatağa sarı gedəndə camaat dağılışa bilərdi.

Ən dəhşətlisi də söylədiyi əhvalatlardı. Dar ağacları, taxta üzərində addımlamaq, qasırğalar, Dray Torduqas[1] adası, İspan dənizindəki[2] quldur yuvaları və quldur igidlikləri barədə hekayətləri tük ürpədirdi.

Söylədiyi hekayətlərdən belə çıxırdı ki, ömrünü dənizlərdə gəzib-dolaşan ən qəddar canilər arasında keçirib, hər sözünün axırında da ağzından tökülən söyüşlər kəndimizin sadə adamlarını söylədiyi cinayətlərdən az qorxutmazdı.

Atam hey təkrar edərdi ki, mehmanxananı bağlamaq lazım gələcək: kapitan bütün müştəriləri bizdən uzaqlaşdırır. Belə təhqirlərə kim dözər, kim istər ki, axşam evə dönərkən yolu qorxudan əsə-əsə getsin. Lakin mənə elə gəlir ki, əksinə, kapitan bizə xeyir gətirirdi. Doğrudur, müştərilər ondan çəkinirdilər, ancaq heç bir gün keçmirdi ki, kapitan onları yenidən cəlb edirdi. Sakit, ucqar kənd həyatına o nə isə xoş bir həyəcan gətirmişdi. Cavanlar arasında ona hətta pərəstiş edənlər də tapılırdı. Onlar deyirdilər ki, kapitana valehdirlər: "Əsl dəniz canavarıdır, dənizin duzu onun iliklərinə işləyib".

Onların sözündən belə çıxırdı ki, məhz bizim kapitan kimi adamlar İngiltərəni dəniz valisi etmişdir.

O biri tərəfdən, bu adam, həqiqətən, bizə zərər verirdi. Həftələr həftələri, aylar ayları təqib edirdi; onun ilk gəlişdə verdiyi pul çoxdan qurtarmışdı, təzə xərclik isə vermirdi, atamın da hünəri yox idi ki, ondan pul istəyə. Xərclik barədə söz salan kimi kapitan qəzəblə fısıldamağa başlayırdı; bunu hətta fısıltı adlandırmaq da olmazdı, bu, nərilti idi; o, elə baxırdı ki, atam davam gətirməyib tez otaqdan çölə sıçrayırdı. Belə təşəbbüslərdən sonra əllərini necə naçar ovduğunu öz gözümlə görmüşdüm. Bu qorxu-ürkünün atamın acınacaqlı, vaxtsız ölümünü xeyli sürətləndirdiyinə şübhə etmirəm.

---

[1] *Dray Torduqas* – Florida yaxınlığında ada

[2] *İspan dənizi* – Qəraib dənizinin cənub-şərq hissəsinin köhnə adı

Bizdə olduğu müddətdə kapitan əynindəki paltarları bir dəfə də olsun dəyişməmişdi. Ancaq çərçidən bir neçə cüt corab almışdı. Şlyapasının bir yanı sallanırdı; küləkli havada bu çox böyük narahatçılıq törətsə də, kapitan ona toxunmurdu. Burası da yaxşı yadımdadır ki, kaftanı köhnəliyindən lap süzülürdü; yuxarıda, öz otağında kaftanı hey gözəyərdi, nəhayət, kaftan lap şəlpə olmuşdu.

Heç vaxt heç yana məktub yazmazdı, heç yerdən də məktub almazdı. Heç vaxt kiminləsə söhbət etməzdi. Yalnız həddən artıq sərxoş olanda danışardı. Bir də, bizdən heç kim heç vaxt onun öz sandığını açdığını görməmişdi.

Təkcə bir dəfə kapitana etiraz etməyə cürət etmişdilər. Bu, bədbəxt atamın ölümündən bir neçə gün əvvəl baş vermişdi.

Bir axşam həkim Livsi xəstənin yanına gəlmişdi. O, xəstəni müayinə edəndən sonra anamın təklif etdiyi naharı tələm-tələsik yedi və çubuq çəkmək üçün ümumi otağa endi, atının gətirilməsini gözləməyə başladı. Köhnə “Benbou”da tövlə olmadığından at kənddə qalmışdı.

Ümumi otağa onu mən ötürdüm. Şıq geyimli, başında dümağ parik olan, nəcib tərbiyə görmüş bu qaragöz, zərif həkimin bizim aşxanaya gələn yöndəmsiz kənd camaatından bu qədər fərqli olması məni heyran etdi. O, xüsusən bizim bostan uyuğundan – natəmiz, qaraqabaq, yekəpər dəniz quldurundan kəskin seçilirdi. Üst-başı roma bulaşmış kapitan dirsəklərini stola söykəyərək oturmuşdu.

Birdən o, çığıra-çığıra öz həmişəki nəğməsini oxumağa başladı.

Bir ölü sandığına on beşi getdi qurban,
Ho-ho-ho, bir şüşə də rom!
İç, iç, onsuz da, axır səni yıxacaq şeytan.
Ho-ho-ho, bir şüşə də rom!

İlk vaxtlar elə bilərdim ki, onun oxuduğu nəğmədəki “ölünün sandığı” yuxarıda, kapitanın otağındakı sandığın özüdür.

Bu sandıq tayqıç dənizçi ilə birlikdə tez-tez mənim dəhşətli yuxularıma girərdi. Lakin zaman keçdikcə bu nəğməyə elə adət etmişdik ki, daha o, diqqətimizi cəlb etmirdi.

Bu axşam mahnı həkim Livsi üçün təzə bir şeydi. Hiss etdim ki, ona heç də xoş təsir bağışlamır. Qoca bağban Teylorla yel xəstəliyinin yeni müalicə üsulu barədə söhbəti təzələməzdən əvvəl o, qəzəblə kapitana baxdı. Elə bu vaxt mahnının təsirindən coşmuş kapitan yumruğunu stola çırpdı. Bununla demək istəyirdi ki, səs-səmir kəsilsin, kimsə cınqırını çıxarmasın.

Bir anda hamı susdu. Yalnız həkim Livsi öz xoş söhbətini uca səslə davam etdirir, hər sözdən sonra da çubuğuna bir qullab vururdu. Kapitan qəzəblə ona baxırdı, sonra yumruğunu yenə stola çırpdı, sonra daha kəskin nəzərlərlə baxdı və birdən var gücü ilə çığırdı. Sözlərini də ədəbsiz söyüşlərlə bəzədi:

– Hey, orada, göyərtədə duranlar, səsinizi kəsin!

– Ser, siz mənimləsiniz? – deyə həkim soruşdu.

Kapitan məhz onunla olduğunu söylədi və təzədən bir söyüş söydü.

– Ser, elə isə sizə tək bircə şey deyə bilərəm, əgər sərxoşluqdan əl çəkməsəniz, tezliklə dünyanı ən rəzil əclafların birindən azad etmiş olacaqsınız.

Kapitan hirsindən ağlını itirdi, yerindən sıçrayıb qatlama dənizçi bıçağına əl atdı və həkimi hədələməyə başladı ki, onu bu saat divara dayayacaq.

Həkim isə heç yerindən qımıldanmadı da, üzünü çöndərmədən, çiyni üzərindən eynilə bayaqkı səsiylə, hamı eşitsin deyə, bəlkə, bir azca ucadan davam etdi. Sakit və qəti səslə bildirdi:

– O bıçağı bu saat cibinizə qoymasanız, namusuma and içirəm ki, bizim səyyar məhkəmənin birinci sessiyasından sonra dar ağacından yellənəcəksiniz.

Onların gözləri arasında əlbəyaxa döyüş başladı. Lakin kapitan tezliklə geri çəkildi. Bıçağını gizlətdi və döyülmüş köpək kimi mırıldaya-mırıldaya özünü stula yıxdı.

– Ser, indi sizi xəbərdar edirəm. Mənim dairəmdə belə bir hərifin olduğunu biləndən sonra üzərinizdə gecəli-gündüzlü ən ciddi nəzarət qoyacağam, – həkim davam etdi. – Mən təkcə həkim deyiləm, həm də hakiməm. Əgər qulağıma sizdən lap kiçik bir şikayət belə çatsa, tutalım, kiməsə qaba bir söz desəniz... lap elə indiki kimi ən ciddi tədbirə əl atacağam, elə edəcəyəm ki, sizi bu yerlərdən sürgün etsinlər. Sizə ayrı sözüm yoxdur.

Az sonra həkim Livsinin atını gətirdilər. Minib çapdı. Kapitan isə bütün axşamı sakit və dinc qaldı. Bir xeyli vaxt da elə beləcə, bu vəziyyətdə oturdu.

II *fəsil*

QARA KÖPƏK GƏLİR-GEDİR

Tezliklə qəribə bir hadisə baş verdi ki, bunun da nəticəsində, nəhayət, kapitanın əlindən canımız qurtardı. Ancaq onun özündən xilas olsaq da, irəlidə görəcəyiniz kimi, zəhlətökən işlərindən xilas ola bilmədik.

Çöldə soyuq qışdı, şaxtalı, qasırğalı uzun bir qış. Bizə artıq məlum idi ki, yazıq atam baharı görməyəcək. Vəziyyəti gündən-günə ağırlaşırdı. Mehmanxananın bütün işləri mənlə anamın boynuna düşmüşdü. Başımız qarışıq olduğundan xoşagəlməz kirayənişinə çox az qayğı göstərirdik.

Şaxtalı bir yanvar günü idi, sübh yenicə açılırdı. Qırovdan limanın başı ağarmışdı. Xırdaca dalğalar nəvazişlə sahil daşlarını yalayırdı. Günəş qalxmağa hələ imkan tapmamışdı, ancaq öz şüalarını artıq təpələrin zirvəsinə və dənizin sahildən uzaq sinəsinə uzatmışdı. Kapitan həmişəkindən tez qalxmış və dənizə yollanmışdı. Yeridikcə köhnə kaftanının gen ətəkləri, xəncəri atılıb-düşürdü. Mis müşahidə borusunu qoltuğuna vurmuş, şlyapasını peysərinə itələmişdi. Ağzından çıxan buxar tüstü kimi havada burula-burula yuxarı qalxırdı. Bütün bunlar yaxşı yadımdadır. O, qəzəblə fınxıraraq böyük qayanın arxasında gözdən itdi. Yəqin, həkim Livsi ilə toqquşmasını hələ də unuda bilməmişdi.

Anam yuxarıda, atamın yanında idi. Mən isə kapitan qayıdıb gələnə kimi süfrəni rahlamalıydım. Birdən qapı açıldı və otağa bu vaxta kimi üzünü görmədiyim bir adam girdi.

Onun rəngi solğundu, sifəti bozarmışdı. Sol əlinin iki barmağı yoxdu. Belindən xəncər asılsa da, davakar adama oxşamırdı. Mən həmişə istər tayqıçlı, istərsə də iki qıçlı dənizçilərə göz qoyurdum, ancaq burası yadımdadır ki, həmin adam məni nə isə təşvişə saldı. Dənizçiyə az oxşasa da, hiss etdim ki, mütləq dənizçi olmalıdır.

Soruşdum ki, sizə nə lazımdır, o, rom tələb etdi. Onun sifarişini yerinə yetirmək üçün otaqdan çıxmaq istəyirdim ki, qonaq stol başında oturdu və məni təzədən yanına çağırdı. Əlimdə salfet yerimdəcə durdum. O dedi:

– Oğul, bura gəl, yaxın gəl.

Mən ona yaxınlaşdım.

– Bu süfrəni mənim yoldaşım, şturman Billi[1] üçünmü hazırlamısan? – deyə o, gülümsünə-gülümsünə soruşdu.

Cavab verdim ki, şturman Billi-filan tanımıram, süfrəni də kapitan adlandırdığımız kirayənişinlərimizdən biri üçün hazırlamışam.

– Çox gözəl, – dedi, – elə mənim dostum şturman Billiyə də kapitan demək olar. Bunun mətləbə dəxli yoxdur. Onun yanağında çapıq var, özü də, xüsusən içəndə ətrafındakılara qarşı çox nəzakətli olur. Mənim şturman Billim belə oğlandır. Sizin kapitanın da yanağında çapıq var. Özü də sağ yanağında. Deməli, hər şey öz qaydasındadır. Hə, bilmək istəyirəm ki, mənim dostum Billi buradamı, bu evdəmi olur?

Mən kapitanın gəzməyə çıxdığını bildirdim.

– Oğul, o hara, hansı səmtə getdi?

Mən kapitanın hər gün getdiyi yeri, həmin qayanı nişan verdim və dedim ki, yəqin, indilərdə qayıdar.

– İndilərdə, yəni nə vaxt? Bir saatdan sonra? İki saatdan sonra?

O, mənə bir neçə sual da verəndən sonra əlavə etdi:

– Hə. Mənim gəlişim dostum Billiyə içdiyi rom qədər ləzzət verəcək.

Lakin bu sözləri dilə gətirəndə onun üzünün rəngi çox boğulmuşdu. Buna görə də başa düşdüm ki, bu adamla görüş kapitanı o qədər də sevindirməyəcək. O saat da öz-özümə dedim ki, bunun mənə dəxli yoxdur. Bundan əlavə, belə bir vəziyyətdə tədbir görmək də çox çətindir. Yad adam çöl qapısının ağzını kəsdirmişdi, gözü də eşikdə idi. Elə bil, pişikdi, siçanı güdürdü. Həyətə çıxmaq istəyirdim ki, o saat məni hayladı. Gec tərpəndim, solğun sifəti hirsindən qıc oldu və elə bir söyüş söydü ki, mən qorxudan geriyə sıçradım. O, mənimlə əvvəlki kimi gah yaltaqcasına, gah da istehza ilə danışmağa başladı, əlini çiynimə vurdu, dedi ki, mən yaxşı oğlanam, özüm də hələ ilk nəzərdən ürəyinə yatmışam.

---

[1] *Billi* – Uilyam deməkdir.

– Mənim bir oğlum var, siz iki damcı su kimi bir-birinizə oxşayırsınız, – dedi. – O, mənim ata qəlbimin iftixarıdır. Oğlan uşağı hər şeydən əvvəl sözə qulaq asmalıdır, bu əsasdır. Bəli, oğlum, böyüyün sözünə qulaq asmalıdır. Əgər sən Billi ilə birlikdə dənizə çıxmış olsaydın, bunu qulağında saxlardın, mən də bir sözü iki dəfə deməyə məcbur olmazdım. Billi heç vaxt bir əmri iki dəfə təkrar etməzdi, onunla səfərə çıxanlar da elə... Bax, odur, mənim şturmanım Billi də qoltuğunda müşahidə borusu gəlir, Allah, sən özün kömək elə! Biz də, gəl, oğul, təzədən zala keçək, qapının dalında gizlənək, Billini sevindirək, qoy bu, ona bir sürpriz olsun! Allah, sən özün kömək elə!

Bu sözlərlə o, məni qabağına qatıb ümumi otağa apardı, arxasında gizlədib küncə sıxışdırdı. Taybatay açıq qapının dalında görünməz olduq. Bildiyiniz kimi, özümü pis hiss edirdim və bir az da qorxurdum, yad adamın özünün də qorxduğunu başa düşəndən sonra bu hiss məni daha da üstələdi. O, xəncərinə əl atıb, onu azca dəstəyindən yuxarı çəkdi; tez-tez udqunurdu, elə bil, boğazında ilişib qalmış tikəni udmaq istəyirdi.

Nəhayət, kapitan otağa girib qapını çırpdı və ətrafa göz gəzdirmədən, birbaş səhər yeməyi hazırlanmış stola sarı getdi.

Yad adam dilləndi:

– Billi! – O, bacardıqca ötkəm və mərdanə danışmağa çalışırdı.

Kapitan geri döndü və düz bizimlə üz-üzə gəldi. Elə bil, bir anda sifəti avazıdı, hətta burnu göyərdi. O, qarşısında kabus və ya şeytanın özünü, hətta bundan da betər bir şey – əgər beləsi varsa – görmüş adamı xatırladırdı. Bir anda elə qocaldı və elə büzüşdü ki, doğrusu, boynuma alıram ki, ona yazığım gəldi.

Yad adam soruşdu:

– Billi, yoxsa, məni tanımadın? Yəni öz köhnə yoldaşını tanımadın, Billi? – deyə yad adam soruşdu.

Kapitan ağzını açdı, sanki, nəfəsi çatmırdı. Nəhayət, dedi:

– Ay səni, Qara Köpək!

Yad adam bir qədər ürəklənərək cavab verdi:

– Özüdür ki var! Qara Köpək köhnə gəmi dostunu, “Admiral Benbou” mehmanxanasında yaşayan öz Billisini görməyə gəlmişdir. Eh, Billi, Billi! İki caynağımı itirəndən bəri, gör nə qədər sular axmış, ay keçib, il dolanmış! – O, şikəst əlini yuxarı qaldırıb çığırdı.

Kapitan dedi:

– Yaxşı! Sən məni izləyib tapdın, budur, qarşındayam. İndi de görüm, məndən nə istəyirsən?

– Billi, hə, səni yaxşı tanıyıram, – deyə Qara Köpək cavab verdi. – Billi, sən haqlısan. Bu gözəl oğlan da çox ürəyimə yatıb, qoy o da mənə bir stəkan rom gətirsin. Biz də, istəsən, səninlə köhnə dostlar kimi oturub, düz-düzünə, səmimi söhbət edək. Necə bilirsən?

Mən bir şüşə rom gətirib gəldim, onlar artıq kapitan üçün hazırladığım stolun başında üz-üzə oturmuşdular.

Qara Köpək qapıya tərəf, yanpörtü oturmuşdu, bir gözü öz köhnə dostunda, o biri gözü isə qapıda idi.

O əmr etdi ki, çıxıb gedim, qapını isə açıq qoyum. İzah da etdi:

– Açıq qoy ki, daha açar yerindən gizlicə baxmayasan, bala.

Onları ikilikdə qoyub çıxdım, piştaxta dalına keçdim.

Nə qədər çalışsam da, uzun müddət heç bir şey eşidə bilmədim, anlaşılmaz səslər eşidirdim. Ancaq yavaş-yavaş daha ucadan danışmağa başladılar və nəhayət, tək-tək sözlər, əsasən, söyüşlər qulağıma çatdı, bu, kapitanın səsi idi.

Bir dəfə də kapitan çığırdı:

– Yox, yox, yox, yox! Bu barədə yetər! Eşidirsən?

Sonra yenə ucadan dedi:

– Məsələ dar ağacına gedib çıxsa, onda qoy hamını birlikdə assınlar!

Sonra birdən söyüş yağdırdılar, stolla skamya gurultu ilə yerə aşdı, polad tiyələr cingildədi, kimsə ağrıdan çığırdı, bir dəqiqə keçməmiş Qara Köpəyi qapıya sarı götürülən gördüm. Kapitan onun arxasınca cumdu. Hər ikisinin xəncəri qınından çıxmışdı. Qara Köpəyin sol çiynindən qan axırdı. Qapının ağzında kapitan xəncərini qaldırdı, qaçan adama bir də, ən ağır zərbə endirmək istədi, tiyə bizim “Admiral Benbou”nun yekə lövhəsinə ilişməsəydi, yəqin ki, yaralının başı paralanacaqdı. Lövhənin aşağı tərəfində, çərçivədə indiyə kimi bu zərbənin izi görünür.

Döyüş bununla bitdi.

Qara Köpək yola sıçradı, yaralı olsa da, çox tez qaçırdı, heç yarım dəqiqə keçmədi ki, təpənin dalında gözdən itdi. Kapitan isə ağlını itirmiş kimi dayanıb qapının böyründəki lövhəyə baxırdı. Bundan sonra əlini bir neçə dəfə gözlərinə çəkdi və qayıdıb içəri girdi.

– Cim, mənə rom ver! – deyə çığırdı.

Bu sözləri deyərkən bir balaca səndələdi və yıxılmamaq üçün əlini divara söykədi.

Mən çığırdım:

– Siz yaralanmısınız?

– Rom, – deyə təkrar etdi, – mən buradan çıxıb getməliyəm. Rom! Rom ver.

Mən rom dalınca qaçdım, ancaq həyəcanımdan stəkanı salıb sındırdım və çəlləyin kranını buladım. Səliqə-sahman yaradana, başqa bir stəkana rom tökənə kimi yubandım, elə bu vaxt zalda nəyinsə, ağır bir şeyin gurultu ilə yerə yıxıldığını eşitdim. Tez cumdum və gördüm ki, kapitan tirtap döşəməyə sərilib. Döyüşdən və çığır-bağırdan qorxmuş anam da aşağı cumdu. Biz kapitanın başını qaldırdıq. O, dərindən çox çətinliklə nəfəs alırdı. Gözləri örtülü idi, üzü qıpqırmızı qızarmışdı.

– Aman Allah, – deyə anam çığırdı. – Biabır olduq! İşin bədliyindən yazıq atan da xəstə yatır.

Heç bilmirdik ki, kapitana necə kömək edək, özlüyümüzdə yəqin etmişdik ki, o, yad adamla vuruşanda ölümcül yaralanmışdır. Mən rom gətirdim və onun boğazına tökməyə çalışdım.

Lakin ağzını aça bilmədim, dişləri bir-birinə kilidlənmişdi.

Bu vaxt qapı açıldı və xoşbəxtlikdən, həkim Livsi içəri girdi. O, mənim xəstə atamı yoluxmağa gəlmişdi.

Biz qışqırdıq:

– Həkim, kömək edin. Nə edək? Görən, harasından yaralanıb?

Həkim dedi:

– Yaralanıb? Boş sözdür. Mən və ya siz necə yaralanmışıqsa, o da eləcə yaralanıb. Bu, içki tutmasıdır. Nə etmək olar! Mən ona xəbərdarlıq etmişdim. Missis Hokins, siz ərinizin yanına, yuxarı çıxın. Əgər mümkünsə, ona heç bir şey deməyin. Mən də bu yaramaz hərifi özünə gətirim. Cim, bura bir ləyən gətir.

Mən ləyəni gətirəndə həkim onun paltarının qolunu çırmayıb, iri, əzələli qolunu açmışdı. Onun qolunda bir neçə döymə şəkil vardı. Çiynində: "Uğur olsun", "Yaxşı yol" və "Billi Bonsun arzusu yerinə yetsin" sözləri aydın oxunurdu.

Çiyninə yaxın yerdə əndamına dar ağacından asılmış adam şəkli həkk olunmuşdu. Zənnimizcə, şəkil çox ustalıqla çəkilmişdi.

Həkim barmağı ilə şəklə toxunaraq dedi:

– Burada lap peyğəmbərlik ediblər. Hə, indi də, cənab Billi Bons, əgər sən, həqiqətən, Billi Bonssansa, görək sənin qanın nə rəngdədir. ... Cim, – o, mənə müraciət etdi, – sən qandan qorxmursan ki?

– Yox, cənab, qorxmuram.

– Lap əla! Onda ləyəni tut.

O, lanseti götürüb şah damarı çərtdi. Bir xeyli qan axandan sonra kapitan gözlərini açdı və toran baxışları ilə bizi nəzərdən keçirdi. Həkimi tanıyan kimi qaşları çatıldı. Sonra məni gördü, deyəsən, bir azca sakitləşdi. Birdən qızardı, qalxmaq istədi, çığırdı:

– Qara Köpək necə oldu?

Həkim dedi:

– Sizin kürəyinizdə oturmuş o köpəkdən başqa burada ayrı köpək-zad yoxdur. Yenə çox içmisiniz, bu da içki tutmasıdır, mən axı sizə qabaqcadan xəbər vermişdim. Ancaq bilin ki, istəməsəm də, sizi ölümdən xilas etdim. Hə, cənab Bons...

– Mən Bons deyiləm, – kapitan onun sözünü kəsdi.

– Nə eybi! Mənim Bons adında bir dəniz qulduru tanışım var, bu adı sizə asan olduğu üçün verirəm. İndi deyəcəklərimi yadınızda yaxşı saxlayın: bir stəkan rom içsəniz, bu, şübhəsiz, sizi öldürməz, ancaq birindən sonra ikincisini, üçüncüsünü də ötürmək fikrinə düşsəniz, and olsun mənim bu parikimə ki, lap yaxın zamanda gəbərəcəksiniz. Aydındırmı? İncildə deyildiyi kimi, hara lazımsa, oraya gedəcəksiniz. İndi yerdən qalxmağa çalışın, yatağınıza kimi sizə kömək edə bilərəm.

Kapitanı böyük çətinliklə yuxarı mərtəbəyə çıxardıb yatağa saldım. O, taqətsiz halda yastığın üstə düşdü. Demək olar ki, huşunu itirdi.

Həkim dedi:

– Yadınızda saxlayın, sizə bunu sonra vicdan əzabı çəkməmək üçün deyirəm: "rom" və "ölüm" – sizin üçün bunların mənası birdir.

O, qolumdan yapışıb otaqdan çıxdı, xəstə atamın yanına getdi.

Ardımızca qapı örtülən kimi dedi:

– Boş şeydir, o qədər qan aldım ki, kapitan indi uzun müddət sakit dolanasıdır. Bir həftəyə kimi yataqda olar. Bunun həm özünə, həm də sizə xeyri var. Ancaq ikinci tutmadan salamat çıxa bilməyəcək.

III *fəsil*

QARA NİŞAN

Günortaya yaxın kapitana ürək sərinlədən içki və dərman apardım. Bayaq onu qoyub getdiyimiz vəziyyətdə uzanmışdı, ancaq başını bir azca yuxarı qovzamışdı. Mənə elə gəldi ki, çox zəifləyib, həm də həyəcanlıdır. O:

– Cim, – dedi, – burada səndən ləyaqətli adam yoxdur. Özün də bilirsən ki, sənə həmişə yaxşı münasibət bəsləmişəm. Hər ay da dördcə pens gümüş pul vermişəm. Dostum, indi görürsən ki, halım fənadır, xəstəyəm, hamı da məni atıb gedib. Əlbəttə, Cim, sən mənə bir qab rom gətirəcəksən, elə deyilmi?

– Axı həkim...

O, zəif səslə, lakin qəzəblə həkimi söyməyə başladı:

– Bütün həkimlər, başıboş çölsiçanıdırlar, – dedi. – Sizin yerli həkiminiz də elə onların tayıdır, axı onun dənizçilərdən nə başı çıxır? Mən qır tiyanı kimi qaynayan elə isti ölkələrdə olmuşam ki, orada adamlar sarı qızdırmadan tut kimi qırılır, zəlzələlər də torpağı dəniz dalğası kimi çalxalayır. Sizin həkiminizin o yerlərdən heç xəbəri yoxdur. Orada mən ancaq romla keçinmişəm. Hə! Rom mənə ət, su, qadın və dost əvəzi olub. Əgər indi mən rom içməsəm, qasırğanın sahilə atdığı biçarə köhnə gəmiyə dönəcəyəm. Onda mənim qanım, Cim, sənin və o çölsiçanının – həkimin boynunda qalacaq.

Bunu deyib o, yenə söyməyə başladı.

– Cim, bir bax, gör əllərim necə əsir, – deyə o, yanıqlı səslə davam etdi. – Mən əsməmi saxlaya bilmirəm. Bu gün dilimə bir damla rom dəyməyib. Səni inandırıram ki, bu həkim axmağın biridir. Əgər rom içməsəm, Cim, gözümə dəhşətli şeylər görünəcək. Allaha and olsun ki, məni artıq qara basır. Orada, o küncdə, arxamda qoca

Flinti gördüm. Onu elə aydın görürdüm ki, lap elə sağlığında olduğu kimi, gözlərimin qabağında dayanmışdı. Elə ki gözümə dəhşətli şeylər görünür, lap vəhşi heyvana çevrilirəm, axı mən həyatın sərt üzünü görmüşəm. Sizin həkiminiz özü dedi ki, bir stəkan rom mənə zərər verməz. Cim, bir qab roma bir qızıl gineya[1] verirəm.

O, getdikcə daha da qızışır, inadla rom tələb edirdi, mən isə qorxurdum ki, onun səsi atamın qulağına gedib çata bilər. O günü atamın vəziyyəti çox ağırdı, ona tam sakitlik lazım idi. Bir də həkimin dediyi "bir stəkan romun zərəri yoxdur" sözləri məni ürəkləndirirdi.

Mən dedim:

– Sizin pulunuz mənə lazım deyil. – Doğrusu, onun rüşvət təklif etməsi nəfsimi təhqir etdi. – Yaxşısı budur, atama borcunuzu verin. Sizə bir stəkan rom gətirərəm, ancaq bilin ki, bu, sonuncu stəkan olacaq.

Bir stəkan rom gətirdim, o, stəkanı acgözlüklə əlimdən aldı və son damlasına kimi içdi.

– Hə, bu, yaxşı oldu! – dedi. – O saat gözümə işıq gəldi. Dostum, bəs həkim demədi ki, bu çarpayıda nə qədər düşüb qalmalıyam?

– Ən azı, bir həftə.

– Ay sənin evin yıxılsın, – deyib o, yerindən sıçradı, – bir həftə ha! Əgər bir həftə burada uzanıb qalsam, onlar üstümə qara nişanı göndərməyə imkan taparlar. Bu adamlar mənim yerimi artıq iyləyib tapmışlar. Bu israfçılar, bu tənbəllər özlərinkini qoruyub saxlaya bilmədilər, indi də özgə malına göz dikiblər. Əsl dənizçi belə şey edər? Bax elə biri mən: pul qədri bilmişəm, heç vaxt bədxərclik etməmişəm, qazandıqlarımı da israf edib itirmək istəmirəm. Onları yenə azdıracağam. Bu yerlərdən uzaqlaşacaq, onları yenə axmaq yerində qoyub oynadacağam.

Bu sözlərlə o, yavaş-yavaş qalxmağa başladı, çiynimdən elə yapışdı ki, az qaldı ağrıdan bağırım. Qılçaları ağır kötük kimi döşəmə üzərinə endi. Onun hərarətli nitqi ilə zəif səsi bir-birinə uyğun gəlmirdi.

Çarpayıya oturandan sonra uzun müddət dinib-danışa bilmədi, nəhayət, dedi:

– Bu həkim məni lap üzdü, qulaqlarım cingildəyir. Kömək elə, uzanım...

---

[1] *Gineya* – ingilis pulu olub, adını Afrika sahillərində yerləşən Qvineyadan almışdır, əvvəllər oradan sikkə basmaq üçün qızıl gətirilərdi.

Mən əlimi uzadana kimi o, yatağa yıxıldı və bir müddət dinməzcə uzandı. Nəhayət, dedi:

– Cim, sən bu gün o dənizçini gördünmü?

Mən soruşdum:

– Qara Köpəyimi?

– Hə, Qara Köpəyi. O çox pis adamdır, ancaq onu bura göndərənlər ondan da pisdir. Qulaq as: əgər buradan uzaqlaşmaq mənə müyəssər olmasa və qara nişanı dalımca göndərsələr, bil ki, onlar mənim sandığımı ələ keçirmək istəyirlər. Buna görə də gəl sən atı min çap... Sən ki bunu bacarırsan, elə deyilmi? Gəl min, yel ol, əs... istəsən, lap o lənətə gəlmiş həkimin – siçanın yanına çap... İndi mənimçün fərqi yoxdur... ona de ki, bütün matrosları göyərtəyə çağırsın – hamını, iclasçıları və hakimləri – mənim qonaqlarımı “Admiral Benbou”nun içindəcə tutdursun, qoca Flintin bütün dəstəsini, kim sağ qalıbsa, hamının sonuncu nəfərə kimi axırına çıxsın. Mən birinci şturman idim, bəli, qoca Flintin birinci şturmanı və o yerin harada olduğunu təkcə mən bilirdim. O, Savannada ölüm yatağında olduğu vaxt – necə ki bu gün mən uzanmışam – onda özü mənə hər şeyi açdı. İndi görürsən? Ancaq onlar mənim üstümə qara nişanı, Qara Köpəyi və ya tayqıç dənizçini göndərməyincə sən heç bir şey etmə. Cim, ancaq sən hər şeydən çox o tayqıçdan özünü gözlə.

– Bəs o “qara nişan” dediyin kimdir? – deyə soruşdum.

– Bu çağırış vərəqi kimi bir şeydir, dostum. Elə ki onu göndərdilər, onda sənə xəbər verərəm. Ancaq əzizim Cim, sən gözdə-qulaqda ol. Söz verirəm, bütün var-yoxumu səninlə tən bölüşəcəyəm.

Sonra o, sərsəmləməyə başladı, səsi də getdikcə zəifləyirdi. Mən dərman verdim, o, dərmanı uşaq kimi qəbul etdi.

– Dənizçilər arasında məndən çox dərmana ehtiyacı olan adam yoxdur.

Bir azdan kapitan dərin yuxuya getdi, mən də onu tək qoyub çıxdım.

Əgər hər şey öz əvvəlki qaydasında getsəydi, deyə bilmərəm, onda mən necə hərəkət edərdim. Ehtimal ki, bildiklərimi həkimə açardım, çünki qorxurdum, kapitan ürəyini mənə açdığına peşman olsun və sirri örtüb basdırmaq üçün məni öldürsün. Lakin vəziyyət dəyişdi. Axşam mənim yazıq atam qəflətən keçindi və biz hər şeyi unutduq. Dərd məni üstələdi, qonşuların get-gəli, dəfn mərasiminin təşkili, mehmanxanadakı iş-güc başımı elə qatmışdı ki, kapitan barədə düşünməyə və ondan qorxmağa bir an belə vaxtım yox idi.

Ertəsi gün səhər o, adəti üzrə, aşağı endi. Həmişəki vaxtda səhər yeməyinə başladı, ancaq çox iştahasız yeyirdi. Özbaşına qaldığından, zənnimcə, həmişəkindən çox içmişdi. İçdikcə də elə qəzəblə fınxırır və fısıldayırdı ki, bir adam cəsarət edib “bəsdir, az iç” deyə bilmirdi. Axşam, dəfn mərasimi ərəfəsində, adəti üzrə, sərxoşdu. Matəmə batmış evimizdə onun azğın, vəhşi nəğməsini nifrətlə dinləyirdik. Hələ çox zəif olsa da, biz ondan yaman qorxurduq. Onu susdura biləcək yeganə adam həkimdi ki, o da çox uzaqda idi: onu bir neçə mil bizdən aralıda xəstə yanına çağırmışdılar. Atamın vəfatından sonra bir dəfə də olsa bizim evin ətrafında görünməmişdi.

Mən dedim ki, kapitan hələ çox zəifdi. Doğrusunu desəm, o nəinki qıvraqlaşmırdı, hətta gündən-günə daha da üzülürdü. Pillələri çətinliklə çıxıb-düşür, səndələyə-səndələyə zalı keçib piştaxtaya yanaşırdı. Hərdən dəniz havası almaq üçün başını qapıdan çölə çıxarırdı, bu zaman əlləri ilə divardan yapışırdı. Dik dağa dırmaşan adam kimi qırıq-qırıq, çətin nəfəs alırdı.

Mənimlə heç danışmırdı, deyəsən, bir neçə gün əvvəl sirrini açıb dediyini də unutmuşdu. Ancaq indi zəifliyinə baxmayaraq, daha dalaşqan və daha əsəbi olmuşdu. Sərxoş olan kimi xəncərini çıxarıb qarşısında stolun üstünə qoyur, müştərilərə baxmadan öz fikirlərinə və sərsəm düşüncələrinə dalırdı.

Bir dəfə hətta fıştırıqla aşiqanə bir kənd mahnısı çalmağa başladı ki, bu da bizi yaman heyrətə saldı. Görünür, həmin mahnını hələ dənizə çıxmazdan əvvəl, gəncliyində oxuyurmuş.

Ertəsi gün, atamın dəfnindən sonra saat üç radələrində çöl qapısında, kandarda durmuşdum. Tutqun, dumanlı və şaxtalı bir gündü. Qüssə ilə atamı düşünürdüm...

Birdən bir nəfər adamın yolla yavaş-yavaş gəldiyi gözümə sataşdı. Yəqin ki, kordu, çünki əlağacını yerdə gəzdirə-gəzdirə irəliləyirdi. Üzündən asılmış yaşıl sipər gözlərini və burnunu görünməz etmişdi. Qocalıqdan və xəstəlikdən beli bükülmüş bu adam başdan-ayağa köhnə, cır-cındır, başlıqlı dənizçi plaşına bürünmüşdü. Plaş onu daha eybəcər göstərirdi. Mən ömrümdə belə dəhşətli adam görməmişdim. O, mehmanxana yaxınlığında dayanıb qəribə rəzil bir tərzdə səsini uzada-uzada ucadan boşluğa müraciətlə dedi:

– Burada öz vətəni İngiltərəni müdafiə edərkən ən qiymətli şeydən – gözlərindən məhrum olmuş zavallı bir kora bu saat harada olduğunu deyəcək mərhəmətli bir insan tapılarmı? Allah, sən özün kral Georqa yar ol!

Mən dedim:

– Möhtərəm yolçu, siz Qara Təpə limanında "Admiral Benbou" mehmanxanasının yanında dayanmısınız.

– Mən səs eşidirəm, özü də cavan bir səs, – qoca iyrənc səslə davam etdi. – Xeyirxah cavan oğlan, əlini mənə ver və məni bu evə ötür!

Mən əlimi uzatdım. Bu iyrənc səsli, dəhşətli kor vücud lap kəlbətin kimi əlimdən yapışdı.

Mən yaman qorxdum, istədim onu qoyub qaçım. Ancaq kor məni özünə tərəf çəkdi və dedi:

– Hə, oğlan, indi məni birbaş kapitanın yanına apar.

– Ser, – dedim, – mən, mən, vicdan haqqı düz deyirəm, bilmirəm...

– Bilmirsən? – o qımışdı. – Bəs belə de! Bilmirsən? Bu saat məni onun yanına apar, aparmasan əlini burub qıraram.

O, əlimi elə burdu ki, mən çığırdım.

– Ser, – dedim. – Mən özüm üçün yox, sizin üçün qorxuram. Kapitan indi həmişə olduğu vəziyyətdə deyil. O, sıyırmaqılınc oturub, yanına bir nəfər şəxs gəlmişdi...

O, mənim sözümü kəsdi:

– Tez ol, apar!

Ömrümdə belə sərt, soyuq və mənfur səs eşitməmişdim. Bu səs məni əlimin ağrısından çox qorxutdu. Başa düşdüm ki, kora itaət etməliyəm, onu zala ötürdüm. Romun təsirindən məst olmuş xəstə dəniz quldur burada oturmuşdu.

Kor dəmir barmaqları ilə əlimdən yapışmışdı. O, öz ağırlığını üstümə salmışdı, mən güclə ayaq üstə dururdum.

– Məni birbaş onun yanına apar, elə ki məni gördü, çığır ki: "Billi, budur, sizin dostunuzu gətirmişəm". Əgər çığırmasan, gör sənin başına nə oyun açacağam.

Bunu deyib əlimi elə burdu ki, ağlım başımdan çıxdı. Kor dilənçinin qorxusu mənə kapitanın qorxusunu unutdurmuşdu. Zalın qapısını açıb korun əmr etdiyi sözləri əsə-əsə ucadan dedim.

Zavallı kapitanın gözləri bərəldi və bir anda şərabın təsiri keçdi. Üzündə qorxudan ziyadə müdhiş bir əzab göründü. Yerindən qalxmaq istədi, ancaq, yəqin ki, taqəti olmadı. Dilənçi dedi:

– Billi, eybi yoxdur, yerindən qalxma. Səni görməsəm də, barmaqlarının titrədiyini eşidirəm. Gəl işə keçək. Sağ əlini mənə uzat. Oğlan, onun əlini qaldır və mənim sağ əlimə ver.

Hər ikimiz onun əmrini yerinə yetirdik. Mən onun ağacdan yapışmış əli ilə kapitanın ovcuna bir şey basdığını gördüm. Kapitan da əlini dərhal yumdu. Kor dedi:

– Hə, biz işimizi gördük. – Bu sözlərdən sonra tez məndən əl çəkdi və şikəstə yaraşmayan gözlənilməz bir cəldliklə eşiyə sıçrayıb yola düzəldi. Mən yerimdəcə hərəkətsiz durub, əlağacının uzaqlaşmaqda olan taqqıltısını dinləyirdim.

Bir xeyli keçəndən sonra biz özümüzə gəldik. Mən onun biləyindən əlimi çəkdim, o isə qolunu yanına salıb ovcundakı şeyə baxdı.

– Düz saat onda! – deyə çığırdı. – Altı saat qalır. Biz onlara göstərərik.

O, yerindən sıçradı, ancaq dərhal səndələdi, əlini boğazına apardı. Bir neçə vaxt beləcə səndələyə-səndələyə özünü saxladı, sonra qəribə bir səs çıxararaq döşəmə üzərinə sərələndi.

Mən cəld ona tərəf atıldım və anamı köməyə çağırdım. Ancaq gecdi, iş-işdən keçmişdi. Kapitan, beyninə ani qan sızmasından keçinmişdi. Qəribə burasıdır ki, onun öldüyünü biləndə ağlamağa başladım. Halbuki bu adam heç vaxt xoşuma gəlməzdi, ancaq son vaxtlar ona yazığım gəlirdi. Uzun müddət göz yaşı töküb ağladım. Birinci ölümün ürəyimə çəkdiyi dağ hələ soyumamış gözlərim qarşısında ikinci ölüm baş vermişdi.

IV *fəsil*

MATROS SANDIĞI

Əlbəttə, mən bütün bildiklərimi anama söylədim. Bəlkə də, bunu bir az əvvəl etməli idim. Biz çox çətin, təhlükəli vəziyyətə düşmüşdük.

Kapitanın pulunun müəyyən hissəsi – əgər bir şeyi qalmışdısa – əlbəttə ki, bizə çatmalı idi. Ancaq onun Qara Köpək və kor dilənçi kimi yoldaşları ölənin borclarını ödəmək üçün öz qənimətlərindən heç keçərdilərmi? Mən kapitanın ata minərək həkim Livsinin dalınca getmək haqqındakı əmrini yerinə yetirə bilmədim, çünki anamı tək-tənha, köməksiz qoymaq olmazdı. Bu fikir heç ağlıma da gəlmirdi. Ancaq biz bundan sonra evdə də qala bilməzdik. Ocaqda közün dəmir tor üzərinə diyirlənib düşməsi, hətta saatın çıqqıltısı belə bizi qorxudurdu, ətrafda ayaq səsləri eşidirdik, elə bil, kimsə bizə yaxınlaşırdı.

Kapitanın yerə sərələnmiş cəsədini, mənfur kor dilənçinin haradasa, yaxınlıqda dolaşmasını, hər an qayıdıb gələ biləcəyini fikirləşdikcə tüklərim ürpəşirdi. Yubanmaq olmazdı. Bir qərara gəlməli idik. Hər ikimiz birlikdə, kömək üçün qonşuluqdakı kəndə getməyi qət etdik. Dediyimizi elədik. Başıaçıq çölə çıxıb, şaxtalı, dumanlı havada qaçmağa başladıq. Artıq hava qaralırdı.

Kənd evimizdən görünməsə də, bir elə uzaq deyildi, bir neçə kilometr aralıda, qonşu limanın üzbəüz sahilində idi. Kor dilənçi tamam əks tərəfdən gəlmişdi, yəqin ki, gəldiyi yerə də qayıtmışdı, məsələnin bu cəhəti mənə ürək-dirək verirdi. Yolumuz çox da uzaq deyildi, ancaq biz arabir dayanıb ətrafı dinləyirdik. Hər gün eşitdiyimiz səslərdən başqa bir səs gəlmirdi. Dəniz uğuldayır, meşədə isə qarğalar qarıldaşırdı.

Kənddə artıq şamları yandırmışdılar. Pəncərələrdən və qapılardan düşən işığın bizi necə sakitləşdirdiyini ömrüm boyu unutmayacağam. Lakin kənddə aldığımız yardım elə bu oldu. Kənd əhlindən bircəciyi də bizə qoşulub “Admiral Benbou” mehmanxanasına getmək istəmədi. Ayıb olsun onlara!

Biz də həyəcanımızı bildirdikdə onlar daha çox qorxur, gizlənməyə künc-bucaq axtarırdılar. Ömrümdə eşitmədiyim kapitan Flintin adı burada çoxuna tanışdı, hamını da vahiməyə salırdı. Bəziləri hətta bir dəfə “Admiral Benbou” mehmanxanası yaxınlığında çöl işləri gördüklərini belə yada saldılar. Bu yad adamları onlar qaçaqmal aparanlara oxşatdıqlarından tələsik evə qayıtmış və qapı-bacanı möhkəm bağlamağa çalışmışdılar. Birisi hətta Kita Mağarası adlanan limanda bir yelkənli gəmi gördüyünü söyləyirdi. Buna görə də kapitanın yoldaşlarının adı belə onları vahiməyə salırdı. Kənd sakinləri içərisində bir-iki ürəkli adam tapıldı. Onlar başqa səmtdə yaşayan həkim Livsinin dalınca getməyə razı oldular. Lakin heç kim mehmanxananın müdafiəsində iştirak etmək istəmədi.

Deyirlər, qorxu sirayətedicidir. Lakin ağıllı tədbirlər adamı qəhrəmanlığa sövq edir. Kənd əhli bizimlə getməkdən imtina etdikdə anam dedi ki, öz yetim oğlunun pullarını heç də itirmək istəmir.

– Siz könlünüz istəyən qədər çəkinin, Cimlə biz isə siz deyən deyilik. Biz gəldiyimiz yolla da qayıdacağıq. Sizin kimi qolugüclü, enlikürək, cücəürəkli kişilərə ar olsun! Biz gedib sandığı açacağıq, lap ölsək də, açacağıq... Missis Krossli, qanunla bizə çatacaq pulları qoymaq üçün çantanızı özümlə aparmağa icazə versəydiniz, sizə çox minnətdar olardım.

Əlbəttə, mən anamla gedəcəyimi bildirdim. Hamı çığırdı ki, bu ağılsızlıqdır. Lakin heç kim, kişilərdən bircəciyi belə bizi ötürməyi təklif etmədi. Köməkləri bundan ibarət oldu ki, mənə hər ehtimala qarşı bir dolu tapança verdilər və vəd etdilər ki, bir cüt yəhərli at saxlayacaqlar, belə ki, əgər qaçaqlar bizi təqib etsələr, minib aradan çıxa bilək. Cavanlardan biri silahlı yardım qüvvəsi almaq üçün ata minib həkimin yanına çapdı.

Təhlükəli yolla evimizə qayıtdığımız zaman ürəyim şiddətlə çırpınırdı. Soyuq bir axşamdı. Üfüqdən xeyli qalxmış on dörd gecəlik ay dumanlar içərisində qızarırdı, dəqiqəbədəqiqə rəngi açılır, daha çox parıldayırdı. Bilirdik ki, bir azdan hava tamam açılacaq, aydınlıq düşəcək və geriyə dönərkən bizi seçmək o qədər də çətin olmayacaq. Buna görə də tələsirdik. Hasarların dibi ilə səssiz və yeyin gedirdik, yolda bizi qorxuya salacaq bir şeyə təsadüf etmədik, nəhayət, "Admiral Benbou" mehmanxanasına gəlib çatdıq.

İçəri girən kimi cəftəni tez saldım. Hələ də Kapitanın meyiti döşəmədə idi, ev boş, kimsəsizdi, biz qaranlıqda nəfəsimizi dərmək üçün bir an dayandıq. Sonra anam piştaxta arxasına keçib şam gətirdi, bir-birimizin əlindən yapışıb ümumi otağa keçdik. Kapitan biz qoyub getdiyimiz vəziyyətdə – arxası üstə düşmüşdü, gözləri açıqdı, bir qolunu yana atmışdı.

– Cim, pərdələri sal, – deyə anam pıçıldadı. – Pəncərədən onlar bizi güdə bilərlər.

Mən pərdələri endirəndən sonra dedi:

– İndi isə... sandığın açarını axtarıb tapmalıyıq... Ancaq kim ona toxunmağa cəsarət edər...

Bu sözləri deyərkən o içini çəkdi...

Mən dizlərim üstə çökdüm. Döşəmə üzərində kapitanın əlinin yanında dəyirmi bir kağız vardı. Kağızın bir üzü qaralmışdı. Şübhəsiz, bu elə həmin qara nişan idi. Kağızı qaldırdım, o biri üzündə gözəl, aydın xətlə bu sözlər yazılmışdı: "Axşam saat ona kimi sənə möhlət veririk".

Mən dedim:

– Ana, saat ona kimi vaxt veriblər.

Elə bu an bizim köhnə saatımız zəng çalmağa başladı. Qəfil səsdən bərk diksindik. Ancaq bu səs eyni zamanda bizi sevindirdi, çünki hələlik saat altını vururdu. Anam dedi:

– Cim, yubanma, açarı axtar.

Kapitanın ciblərini bir-bir axtardım. Bir neçə xırda pul, üskük, sap və yoğun bir iynə, kağıza bükülü bir parça tütün – ucundan dişləmişdilər – əyri dəstəkli bıçaq, cib kompası, çaxmaqdaşı – tapdıqlarım bunlardı. Mən artıq ümidimi itirməyə başlamışdım...

Anam dedi:

– Bəlkə, boynundan asıb?

Canımı dişimə tutub onun köynəyinin yaxasını cırdım. Açar, doğrudan da, boynundan asılmışdı. Açar keçirilmiş qatranlı ciyəni kapitanın öz bıçağı ilə kəsdim.

Sevinc hissi ürəyimizi ümidlə doldurdu və biz tələsik kapitanın neçə aydan bəri yaşadığı darısqal otağa qalxdıq, sandıq gəldiyi gündən buradaca dururdu.

Xarici görünüşünə görə bu, adi matros sandığı idi. Sandığın qapağı üzərinə qızmış dəmirlə "B" hərfi həkk olunmuşdu. Küncbucağı, yəqin, çox işləndiyindən yeyilmiş və qırılıb tökülmüşdü.

– Açarı bura ver, – deyə anam dilləndi. Qıfılı çox çətinliklə də olsa, açdı və bir anda sandığın qapağını qaldırdı.

Üzümüzə vuran qatran və tənbəki qoxusundan nəfəsimiz darıxdı. Hər şeydən əvvəl nəzərimizi yaxşıca təmizlənmiş və ütülənmiş, təzə, gözəl kostyum cəlb etdi. Anamın dediyinə görə, onu heç bircə dəfə də əyinə geyməmişdilər. Kostyumun altında bir yığın xırda-para şeylər vardı: kvadrant[1], tənəkə, su parçı, bir neçə dənə qara tənbəki, iki ədəd təzə tapança, bir parça xalis gümüş, qədim ispan saatı, əsasən xaricdə istehsal olunmuş, qiymətcə ucuz bir neçə xırda-xuruş, mis sağanaqlı iki kompas, Vest-Hinddən gətirilmiş beş, ya altı qəribə balıqqulağı. Mən sonra tez-tez fikirləşirdim ki, cinayətkarlara məxsus belə sərsəri, təhlükəli həyat sürən kapitan, görən, niyə bu balıqqulaqlarını özü ilə gəzdirirmiş?

---

[1] *Kvadrant* – səma cisimlərinin məsafəsini ölçmək üçün alət

Gümüş parçasından və bir neçə xırda-xuruşdan başqa heç bir qiymətli şey tapmadıq, bunlar isə bizə lazım deyildi. Sandığın dibində, şeylərin altında bir dənizçi plaşı vardı ki, bu da bir çox sahillərin şor suyundan ağarmışdı. Anam plaşı tələsik bir kənara atdı və biz sandığın dibindəki axırıncı şeyləri gördük. Bu, müşəmbəyə bükülmüş bir bağlı – içərisindəkilər də, yəqin ki, kağız-kuğuz idi; bir də giş torba – torbanın içində nə isə vardı, cingiltisindən qızıla oxşayırdı.

– Mən bu quldurlara necə namuslu bir qadın olduğumu sübut edərəm. Ancaq öz borcumu götürəcəyəm, mənə bir fartinq[1] də artıq lazım deyil. Missis Krosslinin çantasını bəri tut!

Anam pulları saymağa başladı. Onları kisədən çıxarıb, əlimdə tutduğum çantaya atırdı. Bu, vaxt alan çətin bir işdi. Burada müxtəlif ölkələrin cürbəcür pulları bir yerə toplanmışdı. Dublonlar, luidorlar, gineyalar, piastrlar[2] və başqa mənə məlum olmayan pullar bir-birinə qarışmışdı. Gineya hamısından azdı, anam isə yalnız bunları saya bilirdi.

O, kapitanın bizə verəcəyi pulların yarısını saymamışdı ki, birdən anamın qolundan yapışdım. Sakit, şaxtalı havada eşitdiyim səsdən damarlarımdakı qan dondu. Bu, korun donmuş yerə dəyən dəyənəyinin səsi idi. Səs yaxınlaşırdı, biz də nəfəsimizi qısıb dinləyirdik. Mehmanxananın qapısına bərk bir zərbə dəydi, sonra dəstəyi əlləşdirdilər, cəftə cingildədi – dilənçi içəri girmək istəyirdi. Eşikdə və içəridə səs-səmir kəsildi, sükut çökdü. Nəhayət, yenə də ağac tappıltısı eşidildi. Səsin uzaqlaşması və tezliklə tamam kəsilməsi bizi sonsuz dərəcədə sevindirdi. Mən dedim:

– Ana, pulları yığışdır, götür, qaçaq. Bilirdim ki, qapının içəridən bağlı olması koru şübhəyə salmışdır. Onun öz dəstəsini yığıb bura gətirəcəyindən qorxurdum.

Yaxşı ki, qapını içəridən bağlamışdım. Yalnız dəhşətli koru tanıyan adam məni başa düşə bilər.

---

[1] *Fartinq* – xırda ingilis pulu

[2] *Dublon* – hal-hazırda işlənməyən ispan qızıl puludur. *Piastr* – qədim ispan gümüş puludur. *Luidor* – üstündə kral Lüdoviklərdən birinin şəkli olan fransız qızıl puludur.

Anam qorxudan uçunsa da, bizə çatacaq puldan artıq götürmək istəmir, ancaq heç bir vəchlə aza da razı olmurdu. O deyirdi ki, hələ heç yeddi də deyil, bir aləm vaxtımız var. O, öz haqqını başa düşür və heç kimə güzəştə getmək fikrində deyildi. Bu barədə o, mənimlə möhkəm mübahisəyə girişmişdi ki, birdən haradasa, uzaqda, təpənin başında ahəstə fit verdilər.

O saat mübahisəni kəsdik. O, ayağa sıçrayaraq dedi:

– Mən yalnız saydıqlarımı götürəcəyəm.

– Mən də hesab düz olsun deyə bunu götürüm, – deyib müşəmbəyə bükülmüş kağız-kuğuzu aldım.

Bir dəqiqə keçmiş biz artıq əlhavasına aşağı endik. Şam boş sandığın böyründə qalmışdı. Qapını açdım və biz yola çıxdıq. Bir an belə vaxt itirmək olmazdı. Duman sürətlə seyrəlirdi. Təpələr parlaq ay işığına bürünmüşdü. Yalnız dərənin dibi və mehmanxananın qapıları ətrafında, sanki, bizim qaçışımızın izini itirmək üçün sıx duman pərdəsi tüstülənirdi. Ancaq yolun yarısında, təpənin aşırımından bir az aşağı biz mütləq ay işığı zolağına düşəcəkdik.

Bu hələ harasıydı! Üstəlik, bir də uzaqda tələsik addım səsləri eşitdik.

Geriyə çönəndə gördük ki, arxadan bizə bir alov yaxınlaşmaqdadır. Alov atılıb-düşürdü, görünür, kimsə əlində fənər tutmuşdu.

Birdən anam dedi:

– Əzizim, sən pulları götür qaç. Mənim halım xarabdır, hiss edirəm ki, bu saat yıxılacağam.

“Hər ikimiz məhv olduq”, – deyə yəqin etdim. Qonşularımızın qorxaqlığına lənət yağdırırdım. Düzlüyünə və xəsisliyinə, keçmiş cəsarətinə və indiki zəifliyinə görə bədbəxt anama acığım tutmuşdu.

Xoşbəxtlikdən, yolumuz hansısa bir körpünün böyründən keçirdi. Anam səndələyirdi. Mən ona kömək etdim və birtəhər aşağı sahilə düşürtdüm. O, dərindən nəfəs aldı və başını çiynimə söykədi. Bilmirəm, haradan mənə güc gəldi. Onu sahillə sürüyə-sürüyə körpünün altına saldım. Deyim ki, bütün bunları ağına-bozuna baxmadan etdim, çox da nəzakətli olmaq qeydinə qalmadım. Körpü çox alçaq olduğundan onun altında ancaq iməkləyə-iməkləyə hərəkət etmək mümkündü. Mən lap körpünün altına süründüm, anam isə görsənirdi. Bu yer mehmanxanadan beş-on addım aralı idi.

V *fəsil*

KORUN ÖLÜMÜ

Görünür, maraq qorxudan üstündür. Mən bir yerdə qərar tuta bilmədim. Üsulluca çəmənliyə çıxıb nəfəsotu kolunun dalında gizləndim. Buradan mehmanxanadakı yolu aydın görürdüm.

Müşahidə mövqeyimdə təzəcə dayanmışdım ki, gördüm düşmən gəlir. Onlar yeddi, ya səkkiz nəfər idilər. Başmaqlarını yerə döyərək yeyin irəliləyirdilər. Əlində fənər tutmuş adam qabağa düşmüşdü. Onun ardınca addımlayan üç nəfər əl-ələ tutmuşdu. Ətraf duman olsa da, ortada gələni tanıdım. Bu, kor dilənçi idi. Sonra da onun səsini eşitdim və bildim ki, səhv etməmişəm.

O çığırdı:

– Qapını sındırın!

– Baş üstə, ser, – iki, ya üç adam ona cavab verdi.

Onlar "Admiral Benbou"nun qapısına hücum etdilər. Əlifənərli adam arxada gedirdi. Qapıya çatanda durub pıçıldaşmağa başladılar. Yəqin, qapının açıq olması onları heyrətləndirirdi. Sonra yenə korun əmrləri eşidildi. Onun kəskin və rəncidə səsi getdikcə daha da ucalırdı.

– Evə, evə girin, – deyə o çığırır, yoldaşlarına yubandıqları üçün lənət yağdırırdı.

Gələnlərin dördümü, ya beşimi içəri keçdi, ikisi əcaib korla yol üstündə durdu. Bir neçə dəqiqə sükut içərisində keçdi. Sonra heyrətli qışqırıq eşidildi və içəridən kimsə çığırdı:

– Billi ölmüşdür.

Kor onları yubandıqlarına görə yenə söydü.

– Ay avara tənbəllər, üst-başını axtarın, iki-üç nəfər də sandığın dalınca yuxarı qalxsın, – deyə əmr verdi.

Köhnə pilləkənimizdə onların başmaqlarının tappıltısı eşidildi, bu səslərdən bütün ev lərzəyə gəldi. Sonra yenə heyrət ifadə edən çığırtılar eşidildi. Kapitanın pəncərəsi taybatay açıldı, qırılmış şüşələr cingilti ilə aşağı səpələndi. Pəncərədən bir nəfər dışarı boylandı. Ay işığında onun başı və çiyinləri aydın görünürdü. O, aşağıda, yol üstündə durmuş kor dilənçiyə bağırdı:

– Hey, Pyu, bizdən qabaq buraları araşdırmışlar!.. Kim isə sandığın altını üstünə çevirmişdir!

Pyu bağırdı:

– O şey yerindədir?

– Pullar buradadır.

Kor çığırdı:

– Pul cəhənnəmə, mən Flintin kağızlarını soruşuram.

– Kağız gözümə dəymir.

– Ey, aşağıdakılar, meyitin üstünü axtarın, – deyə kor yenə bağırdı.

Quldurlardan biri – yəqin, kapitanın meyitini axtarmaq üçün aşağıda qalan – mehmanxananın qapısında göründü:

– Onu bizdən əvvəl ələk-vələk eləyiblər, bizə bir şey qalmayıb.

– Bizi mehmanxana sahibləri qarət etmişlər. Bu, o küçüyün işidir! – deyə Pyu çığırdı. – Heyif ki, mən onun gözlərini ovmadım... Onlar bir az əvvəl burada imişlər. Mən gələndə qapı içəridən bağlı idi. Uşaqlar, axtarın onları! Bütün dəlmə-deşiyi axtarın.

Pəncərədən boylanan adam dedi:

– Elədir, onlar burada imişlər. Şamı da yana-yana qoyublar.

– Axtarın, axtarın! Evin altını üstünə çevirin! – Pyu dəyənəyini yerə vura-vura təkrar edirdi.

Beləliklə, bizim köhnə mehmanxanamızda bir vurhavur başladı ki, gəl görəsən! Hər yerdə ağır addım səsləri eşidilirdi. Avadanlıq paratikə olub tökülür, aşağıda və yuxarıda qapılar çırpılır, gurultu ətraf qayalara əks-səda yayırdı. Ancaq bütün bunlar əbəsdi! Quldurlar bir-bir çölə çıxır, bizi heç yerdə tapmadıqlarını kora bildirirdilər.

Bu an uzaqdan yenə fit səsi eşidildi. Bu, həmin fitdi, kapitanın pullarını saydığımız zaman anamı və məni qorxudan fit. Bu dəfə iki kərə fit verdilər. Əvvəl elə güman etmişdim ki, bununla kor yoldaşlarını çağırır. Ancaq indi fitin kənd səmtində olan təpədən gəldiyini hiss etdim və başa düşdüm ki, bu, quldurlara təhlükə olduğunu bildirir. Birisi dedi:

– Bu Derkdir. Eşitdiniz – iki dəfə fit çaldı. Uşaqlar, qaçmaq lazımdır.

Pyu çığırdı:

– Qaçmaqmı? Sarsaqlar! Derk axmaq və qorxaqdır, həmişə də belə olub. Derkə əhəmiyyət verməyin. Onlar haradasa, lap yaxındadırlar. Uzağa qaça bilməzlər. Gərək onları tapasınız. Axtarın, köpəklər! Axtarın! Bütün dəlmə-deşiyi axtarın! Lənət sənə, kor şeytan! Kaş gözlərim salamat olaydı!

Bu səs quldurları bir az ürəkləndirdi. İki nəfər meşəyə girib ağacların arasını axtarmağa başladı, ancaq onlar bu işi çox könülsüz edirdilər. Mənə elə gəlir ki, axtarışdan çox, qaçıb xilas olmaq barədə fikirləşirdilər. Qalanlar da özlərini itirərək yolun ortasında dayanmışdılar.

– Siz də axmaqcasına maymaqlıq edirsiniz, axı bizim əlimizdə böyük bir sərvət var! Əgər siz bu kağızı tapsanız, kralın özündən də varlı olacaqsınız. Kağızlar buradadır, iki addımlıqda, siz isə boyun qaçırırsınız və qaçmaq istəyirsiniz. İçərinizdə bircə nəfərin cəsarəti çatmadı ki, qara nişanı Billiyə çatdırsın. Bunu mən boynuma götürdüm. İndi də sizin ucbatınızdan bütün səadətimi itirirəm. Sizin fərasətsizliyiniz üzündən bir stəkan şərab içmək üçün dilənməliyəm. Halbuki mən karetdə gəzə bilərəm.

Kim isə donquldandı:

– Dublonlar ki, bizdədir.

– Kağızı isə, görünür, gizlədiblər, – başqa birisi əlavə etdi. – Pyu, pulu götür, bəsdir, özündən çıxma.

Pyu, həqiqətən, cin atına minmişdi. Quldurların son etirazı onu lap dəli etdi. Özünü-sözünü bilmədən dəyənəyini qaldırdı və sağa-sola hərləyərək yoldaşlarını yağlıca kötəklərə qonaq elədi.

Onlar da öz növbəsində bu zalım adama ağızlarına gələni dedilər, onu təhdid etməyə başladılar. Quldurlar dəyənəyi korun əlindən almağa çalışırdılar.

Bu savaşma bizi xilas etdi.

Savaşın qızğın vaxtı kənd tərəfdən, təpənin üstündən çapmaqda olan atların tappıltısı eşidildi. Həmin dəqiqə də uzaqda, hasarın dalında od parladı və tapança açıldı. Bu – axırıncı xəbərdarlıqdı. Bu, təhlükənin yaxında olduğunu bildirirdi. Quldurlar hərəsi bir tərəfə dağılışdı. Bir neçəsi dənizə sarı – sahilə, başqaları yuxarı – təpəyə üz tutub qaçdılar. Yarım dəqiqə keçmiş Pyu yol üstündə tək qaldı. Quldurlar onu tənha qoyub getdilər. Bəlkə, qorxuya düşdüklərindən onu yaddan çıxarmışdılar, ya da savaşın və döyüşün əvəzini çıxmaq üçün qəsdən tək qoyub getmişdilər. O, tək-tənha olduğunu biləndən sonra ağacını qeyzlə yerə döydü və əllərini irəli uzadaraq yoldaşlarını çağırdı. Ancaq bir an keçmiş yolu tamam itirdi, dənizə tərəf getməkdənsə, kəndə sarı qaçmağa başladı.

Bir neçə addım aralı ötüb-keçdi, qaçır və ağlaya-ağlaya deyirdi:

– Conni, Qara Köpək, Derk... – başqa adları da dilə gətirirdi. – Siz qoca Pyunu atıb getməzsiniz, əziz yoldaşlar, siz axı qoca Pyunu tək qoymazsınız.

Tappıltı səsi isə getdikcə yaxınlaşırdı. Beşmi, ya altımı atlı gəlirdi, onları ay işığında görmək çətin deyildi. Onlar təpənin döşü ilə dördnala çapırdılar.

Bu yerdə kor hiss etdi ki, düz getmir. Çığıraraq geri döndü və düz yol kənarındakı xəndəyə sarı qaçdı, bir göz qırpımında ora yıxıldı. Ancaq tez qalxdı, ağlını itirmiş kimi yenə dırmaşıb yola çıxdı, o saat da hamıdan qabaqda çapan atın ayaqları altına düşdü.

Atlı onun böyründən ötmək istəsə də, bacarmadı, iş-işdən keçmişdi. Korun bağırtısı gecənin zülmətini yırtdı. Atın dörd ayağı onu əzib xəşil etdi. O, əvvəl yanakı düşdü, sonra üzü üstə çevrilib hərəkətsiz qaldı.

Mən yerimdən sıçradım və atlıları səslədim. Onlar baş vermiş bədbəxtlikdən özlərini itirmiş halda atların cilovunu çəkib durdular. Mən o saat onların hamısını tanıdım. Kənddə həkim Livsinin dalınca getməyi boynuna götürmüş oğlan hamıdan arxada gəlirdi. O biri atlılar isə sahil mühafizə dəstəsinin gözətçiləri idi. Oğlan yolda onlarla rastlaşmışdı. Yaxşı ki, mühafizə dəstəsini köməyə çağırmaq ağlına gəlmişdi. Kitta Mağarasında yelkənli gəminin görünməsi xəbəri mühafizə dəstəsinin rəisi mister Dansın qulağına bir az əvvəl gəlib çatıbmış. Kitta Mağarasına gedən yol bizim mehmanxananın qabağından keçirdi. Buna görə də Dans öz dəstəsiylə ora çaparkən yolda oğlana rast gəlmişdi. Bu xoşbəxt təsadüf isə anamla məni labüd ölümdən xilas etmişdi.

Pyunun canı o saat çıxmışdı. Anamı kəndə apardıq. Orada üzünə soyuq su çilədilər, burnuna ətirli duz tutdular. Bundan sonra anam özünə gəldi. Keçirdiyi sarsıntılara baxmayaraq, hey şikayətlənirdi, kapitanın pullarından qanunla bizə çatacaq məbləği götürə bilmədiyinə heyifsilənirdi.

Bu vaxt sahil mühafizə nəzarətçisi Dans öz dəstəsiylə birlikdə Kitta Mağarasına çapıb getmişdi. Gözətçilər atdan düşüb təpənin döşü ilə asta-asta enirdilər, arabir yedəklərincə gedən atların cilovunu çəkərək saxlayır, quldurların pusquda durmalarından ehtiyat edirdilər. Buna görə də onlar limana çatanda gəmi sahildən çox uzaq olmasa da, artıq lövbəri qaldırmışdı. Dans onu səslədi. Gəmidən ona cavab verdilər, məsləhət gördülər ki, daldaya çəkilsin. Əgər çəkilməsə, yaxşı güllə payı ala bilər. Bu sözlərdən sonra onun çiyni üzərindən vıyıltı ilə bir güllə keçdi.

Bir azdan gəmi burunu keçib gözdən itdi.

Mister Dans sahildə dayanmışdı, özünü, onun öz təbirincə desək, lap "sudan kənara atılmış balıq kimi" hiss edirdi. O, B...yə tez adam göndərdi, tapşırdı ki, dənizə kutter[1] çıxarsınlar.

– Ancaq bütün bunlar nahaqdır, – dedi, – çünki quldurlar çoxdan aradan çıxmışlar, onlara çatmaq mümkün deyil. Yalnız bir şeydən razıyam ki, cənab Pyu cəzasına çatdı.

Mən kor barədə ona məlumat verməyə macal tapmışdım.

"Admiral Benbou" mehmanxanasına biz birlikdə qayıtdıq. Mehmanxana bərbad olmuşdu. Quldurlar məni və anamı axtarırkən hətta divar saatını belə qoparıb atmışdılar. Düzdür, onlar kapitanın pul kisəsindən və bizim kassamızdakı bir neçə gümüş puldan savayı bir şey aparmamışdılar, ancaq mən dərhal başa düşdüm ki, biz iflasa uğramışıq.

Mister Dans uzun müddət heç bir şey başa düşmədi. Buna görə də məni sorğu-suala tutmuşdu.

– Sən deyirsən ki, pulları yığıb aparmışlar? Hokins, onda bir məni başa sal, elə isə istədikləri nə imiş? Bəlkə, ayrı pulları axtarırmışlar?

– Xeyr, ser. Pul üçün gəlməmişdilər. Onların axtardıqları şey, burada, mənim yan cibimdədir. Doğrusunu desəm, mən bu düyünçəni daha mötəbər yerə qoymaq istərdim.

– Düz deyirsən, oğlum, düz deyirsən. İstəyirsən, onu ver mən gizlədim.

– Mən onu həkim Livsiyə vermək istərdim, – deyə sözə başladım.

– Lap yaxşı, – o, fikrimi bəyəndi. – Düz eləyərsən. Livsi həm yaxşı adamdır, həm də həkimdir. Gərək mən özüm də onun, ya da skvayrın yanına gedib baş vermiş əhvalat barədə müfəssəl məlumat verim. Axı, hər halda, Pyu tələf olmuşdur. Mən buna heç təəssüflənmirəm də. Ancaq birdən birisi yandan çıxıb məni – Kral gömrükxana nəzarətçisini onun ölümündə günahlandırdı, nə bilmək olar! Hokins, bilirsən nə var? Gəl bir yerdə gedək. İstəsən, səni də özümlə apararam.

---

[1] *Kutter* – təkdorlu gəmi

Mən öz təşəkkürümü bildirdim. Biz atları qoyub gəldiyimiz kəndə yollandıq. Mən anamla sağollaşana kimi hamı ata minmişdi.

Mister Dans dedi:

– Doqqer, sənin atın hamısından qıvraqdır. Bu oğlanı tərkinə mindir.

Mən Doqqerin tərkinə oturub kəmərindən yapışdım, nəzarətçi o saat əmr verdi, biz yola düzəldik və dəstəmiz çapa-çapa həkim Livsinin evinə yollandı.

VI *fəsil*

KAPİTANIN KAĞIZLARI

Bütün yolu çaparaq getdik və nəhayət, həkim Livsinin evinin qabağında durduq. Evin fasadı zülmət içərisində idi.

Mister Dans buyurdu ki, atdan düşüb qapını döyüm. Doqqer üzəngini ayağıma sarı itələdi ki, düşmək asan olsun. Səsə qulluqçu qız çıxdı. Mən soruşdum:

– Həkim evdədirmi?

– Yox, evdə deyil, – qız cavab verdi. – Günortadan keçmiş qayıtdı, indi isə malikanəyə gedib, orada skvayrla bir yerdə nahar edəcək və axşamı da onunla birlikdə keçirəcək.

Mister Dans dedi:

– Elə isə birbaş ora gedirik.

Malikanə çox uzaqda deyildi. Mən hətta heç ata da minmədim. Doqqerin üzəngisindən yapışıb yanınca yüyürdüm.

Parkın qapıları göründü. Ay işığına bürünmüş xiyaban yarpaqsız ağaclarla əhatə olunmuşdu. Bu yol uzaqda ağaran imarətə gedib çıxırdı. Binanı köhnə, geniş bağ əhatə edirdi. Mister Dans atdan sıçrayıb məni evə sarı apardı. Bizi yubatmadan tez içəri buraxdılar.

Nökər bizi xalça döşənmiş uzun eyvanla birbaş iş otağına apardı. Burada divarlara söykənmiş kitab şkaflarının üstündə çoxlu heykəllər vardı. Skvayrla həkim Livsi gurhagur yanan buxarının qarşısında oturub çubuq çəkirdilər.

Skvayrı heç belə yaxından görməmişdim. Bu, uzun səyahətlərdən iri, sərt üzü kobudlaşmış, qırışmış, boyu altı futdan hündür, cüssəli bir kişi idi. Oynaq qara qaşları, kinli olmasa da, bir qədər təkəbbürlü və tündməzac olduğuna dəlalət edirdi.

Skvayr təmkinli və kübar bir tərzdə dilləndi:

– Buyurun, mister Dans, axşamınız xeyir.

Həkim də baş əyərək dedi:

– Axşamınız xeyir, Dans. Cim, dostum, səni də xoş gördük. Siz hara, bura hara?

Gömrükxana nəzarətçisi şax durub əllərini yanına saldı və başımıza gələn macəranı birnəfəsə söylədi. Əhvalatı dinlədikcə bu iki centlmenin bir-birinə necə böyük heyrətlə baxdıqlarını gərək görəydiniz. Onlar elə maraqla dinləyirdilər ki, hətta çubuq çəkməyi belə unutmuşdular. Gecəyarı anamın tək-tənha evə qayıtdığını eşidəndə həkim Livsi əlini dizinə çırpdı, skvayr isə “afərin” deyə bağırıb öz uzun çubuğunu buxarının şəbəkəsinə çırpdı, çubuq tən böləndü. Mister Treloni (bildiyimiz kimi, skvayrın adı belə idi) oturduğu kreslodan qalxaraq otaqda gəzişirdi. Həkim isə sanki, daha yaxşı eşitmək üçün kirşanlanmış parikini başından götürmüşdü. Qara saçları qısaca qırxılmış həkim Livsi pariksiz qəribə görünürdü.

Nəhayət, mister Dans sözünü bitirdi. Skvayr dedi:

– Mister Dans, siz nəcib bir adamsınız. Qəddar qaniçənlərdən birinin işini bitirməklə siz şərəfli bir iş görmüsünüz. Belə adamları tarakan kimi basıb öldürmək lazımdır! Zənnimcə, Hokins özü də cəsarətli oğlandır. Hokins, o zəngi çal. Mister Dans gərək pivə içsin.

Həkim dedi:

– Cim, deməli, onların axtardıqları şey indi burada, səndədir.

– Hə, budur! – deyib müşəmbəyə bükülü düyünçəni ona uzatdım.

Həkim düyünçəni alıb otərəf-butərəfini nəzərdən keçirdi. Görünür, maraq ona aman vermir, tez açıb baxmaq istəyirdi. Lakin səbrini basaraq özünü saxladı və düyünçəni təmkinlə cibinə qoyub dedi:

– Skvayr, Dans pivəsini içəndən sonra, şübhəsiz, vəzifə başına qayıtmalıdır. Cim Hokins isə mənim yanımda gecələyəcək. İcazə versəydiniz, onun üçün axşam yeməyinə soyuq paştet gətizdirərdim.

– Əlbəttə, xahiş edirəm, Livsi, – deyə skvayr cavab verdi, – Hokins bu gün paştetdən daha qiymətli bir mükafata layiqdir.

Balaca stollardan birinin üstünə yekə bir nimçə göyərçin paşteti qoydular. Yaman acdım. Buna görə də ləzzətlə şam etdim. Bu müddətdə Dans bir çox yeni təriflər eşitdi, sonra da çıxıb getdi.

Həkim dedi:

– Bəs belə işlər, skvayr.

– Bəs belə işlər, həkim.

Həkim Livsi gülümsədi:

– Hə, ikimiz də birdən dedik. Siz, əlbəttə, Flint haqqında eşitmisiniz?

– Flint haqqında eşitmişəmmi? – deyə skvayr səsini ucaltdı. – Flint haqqında eşidib-eşitmədiyimi soruşursan? O, bu vaxta kimi dənizdə üzən quldurların ən qəddarı, ən qaniçəni idi. Qarasaqqal, Flintlə müqayisədə uşaqdı. İspanlar[1] onun adı gələndə əsim-əsim əsirdilər. Ser, sözün düzü, mən bəzən Flintin mənim həmvətənim olması ilə fəxr edirəm. Bir dəfə Trinidad yaxınlığında, lap uzaqda onun yelkənlərinin təpəsini gördüm, bizim kapitan elə qorxdu ki, o saat gəminin başını çevirib Port-of-Speynə[2] qayıtdı.

Həkim dedi:

– Onun barəsində mən burada, İngiltərədə eşitmişdim, ancaq bir sual ortaya çıxır. Onun pulu vardımı?

– Pulumu? – skvayr ucadan soruşdu, – bəs siz Dansın söylədiklərini eşitmədiniz? Bu yaramazlar puldan başqa nə axtara bilərdilər? Puldan başqa onlara nə lazımdır? Bundan ötrü canlarından keçirlər.

Həkim dedi:

– Biz indicə onların nəyə görə canlarından keçmələrini öyrənərik. Siz elə qızışmısınız ki, mənə ağzımı açmağa macal vermirsiniz. Mən bir şeyi aydınlaşdırmaq istərdim: fərz edək ki, burada, cibimdə bir açar var. Bu açar vasitəsilə Flintin gizlətdiyi dəfinənin yerini öyrənmək olar. Ancaq burası var ki, görən, o dəfinəni axtarmağa dəyərmi?

– Ser, necə yəni, dəyər! – skvayr çığırdı. – Qulaq asın! O dəfinənin açarı, sizin dediyiniz kimi, əlimizdə olsa, mən Bristol gəmiçilərindən bir gəmi kirayə alıb, sizi də, Hokinsi də özümlə götürər, həmin dəfinəni əldə etmək üçün səyahətə çıxaram, bu işə lap bir il sərf etmək lazım gəlsə belə, axtararam.

---

[1] İngiltərə XVIII əsrdə İspaniya və Fransa ilə, XVII əsrdə isə Hollandiya ilə müharibə edirdi. Romanın bəzi personajlarının ispanlara, fransızlara və hollandiyalılara qarşı çıxışları bu münasibətlərdən doğur.

[2] *Port-of-Speyn* – Qəraib dənizindəki Trinidad adalarının mərkəzi

Həkim dedi:

– Çox yaxşı, elə isə, Cim razı olarsa, gəlin düyünçəni açaq.

Bunu deyib düyünçəni qarşısındakı stolun üstünə qoydu.

Düyünçəni möhkəm tikmişdilər. Həkim öz avadanlığını saxladığı yeşiyi açıb cərrahiyyə qayçısı ilə düyünçənin saplarını kəsdi. Düyünçədə iki şey vardı: bir dəftər, bir də bağlı möhürlü zərf.

– Əvvəlcə gəlin dəftəri gözdən keçirək, – deyə həkim təklif etdi.

O, məni də yanına çağırdı, sirrin açılmasında iştirak etmək üçün şam etdiyim stolun arxasından qalxdım. Həkim dəftəri vərəqləməyə başladı. Skvayrla mən arxada durub iti nəzərlərlə səhifələrə göz gəzdirdik.

Birinci səhifədə cürbəcür cızma-qara sözlər yazılmışdı. Elə bil, kimsə bikarçılıqdan qələminin ucunu yoxlamaq üçün səhifəni qaralamışdı. Ancaq kapitanın qoluna həkk olunmuş bir neçə cümlə burada da nəzəri cəlb edirdi: “Billi Bonsun arzusu yerinə yetsin!”, bundan başqa: “Şturman, mister U.Bons”, “Bəsdir o qədər rom içdin!”, “Palm-Ki[1] sahillərində o, payına düşəni artıqlaması ilə aldı”. Burada başqa yazılar da vardı. Ancaq onları başa düşmək olmurdu, bunların əksəriyyəti ayrı-ayrı sözlərdən ibarətdi. Məni ən çox bir məsələ maraqlandırırdı. “O” kimmiş və “onun” payına düşən nə imiş? Bəlkə, payına düşən arxadan kürəyinə vurulan bıçaq zərbəsi imiş?

Həkim dedi:

– Bu səhifədən bundan artıq bir şey öyrənmək olmaz. Bundan sonra on, on iki səhifə qəribə, mühasibata oxşar səhifələr gəlirdi. Mühasibat kitabçalarında olduğu kimi, sətrin bir başında tarix, o biri başında isə pulun məbləği qeyd olunmuşdu. Ancaq tarixlə məbləğin arasında gəlirə aid izahat əvəzinə, sıra ilə xaç işarələri düzmüşdülər. Məsələn, 1745-ci il iyunun on ikisinə yetmiş funt-sterlinq qeyd olunmuşdu. Ancaq bu gəlir haradandı, bu yerdə izahat əvəzinə altı ədəd xaç işarəsi qoyulmuşdu. Arabir yazılara yer adları da əlavə olunurdu. “Karakasın qarşısında”, ya da sadəcə olaraq, en və uzunluq dairələri qeyd edilirdi. Məsələn:

“62°17′ 20″ ”, “ 19° 2′ 40″ ”.

Təxminən, iyirmi il müddətində davam etdirilən bu qeydlərdə gəliri göstərən məbləğ zaman keçdikcə artırdı. Lap axırda beş, ya altı yanlış hesablama pozulub təzədən düzəldilmiş, nəticə yekunlaşdırılmış və aşağıda "Bonsa çatacaq" sözü yazılmışdı.

---

[1] *Palm-Ki* – Florida sahillərində bir ada

Həkim Livsi:

– Mən heç bir şey başa düşmürəm, – dedi.

– Hər şey lap gün kimi aydındır! – deyə skvayr dilləndi. – Bu, həmin yaramaz köpəyin gəlir dəftəridir. Batırılmış gəmilərin və ya qarət olunmuş şəhərlərin adları əvəzinə, xaç işarələri yazılmışdır. Ümumi qənimətdən özünə düşən payı isə cani rəqəmlərlə göstərmişdir. Hesabın düzgün olmasından şübhələndiyi təqdirdə "Karakasın qarşısında" bəzi izahatlar qeyd etmişdir. Bu, o deməkdir ki, Karakasın qarşısında hansı bir gəmisə onların qəzəbinə tuş gəlmişdir. Bu gəminin bədbəxt dənizçiləri isə artıq çoxdan mərcanlar arasında çürüməkdədirlər.

Həkim:

– Doğrudur, – dedi, – dünyanı gəzib-dolanmaq belə şeydir, düz tapmısınız! Hə, deməli, rütbəsi yüksəldikcə payına düşən gəlir də artırmış.

Ayrı-ayrı səhifələrdə qeyd edilmiş bəzi yer adlarından, ingilis, fransız və ispan pullarının yerli pullarla dəyişilməsini göstərən cədvəldən başqa, dəftərdə əlavə bir yazı yox idi.

Həkim dedi:

– Pul qədri bilənmiş! Onu aldatmaq bir elə asan deyilmiş.

Skvayr dedi:

– İndi də o birisinə baxaq.

Zərf bir neçə yerdən möhürlənmişdi. Möhürü üskük əvəz edirdi. Bəlkə də, bu, kapitanın cibindən tapdığım həmin o üskük idi. Həkim möhürü üsulluca qırdı. Zərfdən stolun üstünə hansı bir adanınsa xəritəsi sürüşüb düşdü. Burada adanın en və uzunluq dairəsi, sahilin ayrı-ayrı yerlərində dənizin dərinliyini göstərən rəqəmlər, limanların, təpələrin və burunların adı qeyd olunmuşdu. Ümumiyyətlə, bu naməlum adaya arxayınca yanaşıb lövbər salmaq üçün lazım olan hər şey xəritədə aydın göstərilmişdi.

Adanın uzunu doqquz, eni isə beş mil idi. Özü də dal ayaqları üstə şahə qalxmış yekəpər əjdahanı xatırladırdı. Hər cür fırtınadan və qasırğadan qorunan iki yaxşı körfəzi və bu körfəzlərin arasında "Müşahidə borusu" adlanan bir təpə nəzərimizi cəlb etdi.

Xəritədəki başqa müxtəlif əlavələri sonradan etmişdilər. Bunların arasında qırmızı mürəkkəblə edilmiş üç xaç işarəsi daha çox gözə çarpırdı. İki xaç işarəsi adanın şimalında, biri isə cənubqərbində idi. Bu axırıncı xaç işarəsinin yanında qırmızı mürəkkəblə kapitanın cızma-qarasından fərqli olaraq, aydın, xırda hərflərlə bu sözlər yazılmışdı:

"Dəfinənin əsas hissəsi buradadır".

Xəritənin arxa tərəfində həmin xətlə izahat verilirdi:

> *"Müşahidə borusu"nun çiynində uca bir ağac, Şimaldan Ş.-Ş.Ş. istiqamətində.*
>
> *Skelet Adasında şərq-c. şərq və şərqə sarı on fut.*
>
> *Gümüş külçələr şimal cinahdakı çalada şərq tərəfdəki təpənin döşündədir. Üzü qayaya sarı dursan, Qara Qayadan cənuba doğru on sajen getmək lazımdır.*
>
> *Silahları Şimal burnunun şimal ucunda qumsal təpədə tapmaq olar. Bunun üçün dörddəbir kompas şimala meyil edərək şərqə getmək lazımdır.*
>
> *C.F."*

Məlumat bununla bitirdi. Heç bir şey başa düşmədiyim yazılar skvayrla həkim Livsini vəcdə gətirmişdi.

Skvayr dedi:

– Livsi, siz gərək təcili surətdə öz miskin peşənizdən əl çəkəsiniz. Mən sabah səhər Bristola gedirəm. Üç həftədən... yox, iki həftədən... yox on gündən sonra bütün İngiltərədəki ən yaxşı gəmilərdən biri öz seçmə komandası ilə birlikdə bizim ixtiyarımızda olacaq. Hokins də bizimlə yunqa kimi gedəcək. Hokins, səndən yaxşı bir yunqa çıxar. Livsi – siz gəmi həkimi, mən isə admiral vəzifəsini icra edərəm. Biz Redrutu, Coysu və Günteri də özümüzlə götürərik. O istiqamətə əsən uyğun külək bizi tezliklə adaya yetirər. Orada isə dəfinəni axtarıb tapmaq o qədər də çətin olmaz. Bizim pulumuz o qədər bol olacaq ki, nəinki yeməyimizə, hər şeyə çatacaq. Biz pul içində üzəcəyik. Onu sağa-sola sovuracağıq.

Həkim dedi:

– Treloni, mən sizinlə getməyə hazıram. Biz – Cimlə mən etimadınızı doğruldacayıq. Buna söz verirəm. Ancaq mən bir adamdan qorxuram. Ona etibar etmək olmaz.

– O kimdir ki? – deyə skvayr çımxırdı. – O yaramazın adını deyin, ser!

Həkim dedi:

– Bu sizsiniz. Mən sizdən qorxuram, çünki sizin ağzınızda söz durmur. Bu kağızlar yalnız bizə məlum deyil. Bu gün axşam mehmanxananın altını-üstünə çevirən quldurlar – bizə aydın oldu ki, bunlar çox cəsarətli adamlarmış – hələ gəmidə qalanları demirəm. Zənnimcə, bunlardan başqa, yəqin ki, bu yaxın yerlərdə hələ başqaları da var. Onlar dəfinəyə sahib olmaq üçün əllərindən gələni edəcəklər. Biz ta yola düşənə kimi evdən çölə tək çıxmamalı, ehtiyatlı olmalıyıq. Buna görə də mən Cimlə birlikdə buradaca qalaram, siz isə Coysla Günteri götürüb Bristola gedin. Məsələnin ən mühüm cəhəti burasıdır ki, biz gərək bu barədə kimsəyə bir kəlmə söz deməyək.

Skvayr dedi:

– Livsi, siz həmişə olduğu kimi, yenə haqlısınız. Mən dilimə qıfıl vurub lal-kar olacağam.

İkinci hissə
GƏMİ AŞPAZI

VII *fəsil*
MƏN BRİSTOLA GEDİRƏM

Yol hazırlığına skvayrın fərz etdiyindən daha çox vaxt sərf olundu. Ümumiyyətlə, ilk planlarımızın hamısını dəyişməli olduq. Hər şeydən əvvəl, həkimin məndən ayrılmamaq arzusu yerinə yetmədi. O, özünü əvəz edəcək həkim tapmaq üçün Londona getməli oldu. Skvayrın Bristolda iş-gücü başından aşırdı. Mən də imarətdə qoca ovçu Redrutun nəzarəti altında ev dustağı olmuşdum, özüm də kəşf olunmamış adalar və dəniz macəraları xəyalı ilə yaşayırdım. Saatlarla xəritə qabağında durduğumdan onu, az qala, əzbərdən bilirdim. İşlər müdirinin otağında, ocağın qabağında oturaraq xəyalən müxtəlif cinahlardan adaya yanaşır, onun hər qarışını tədqiq edir, azı, min dəfə "Müşahidə borusu" adlanan təpəyə qalxaraq, oradan qarşımda açılan qəribə, hər an yeni bir görkəm alan mənzərəni seyr edirdim. Bəzən adanı vəhşi insanlar əhatə edirdi ki, biz onların hücumuna məruz qalırdıq, bəzən də yırtıcı heyvanlardan xilas olmaq üçün qaçırdıq. Bütün bu xəyali macəralar sonralar başımıza gələn xariqüladə, faciəli əhvalatların yanında heç nə idi.

Həftələr bir-birini təqib edirdi. Nəhayət, günlərin bir günü biz bir məktub aldıq. Məktubu həkim Livsiyə göndərmişdilər. Ancaq zərf üzərində belə bir qeyd vardı:

"Əgər həkim Livsi hələ qayıtmamışsa, zərfi Tom Redrut və ya gənc Hokins açsın".

Zərfi açıb aşağıdakı məlumatı oxuduq, daha doğrusu, mən oxudum, çünki qoca ovçu ancaq çap hərflərini oxuya bilirdi.

"Köhnə Lövbər" mehmanxanası, Bristol, 1 mart 17 ... il.

Əzizim Livsi!

Sizin indi harada olduğunuzu bilmirəm, imarətdəsinizmi, yoxsa Londondan hələ qayıtmamısınız – mənə məlum deyil. Buna görə də həm ora, həm də bura yazıram.

Gəmi alınıb təchiz edilmişdir. İndi lövbər salınıb, dənizə çıxmağa hazır vəziyyətdə durmuşdur. Qiyamət gəmidir, bundan yaxşısını təsəvvür etmək olmaz. Onu lap körpə uşağın özü də idarə edə bilər. Su tutumu iki yüz tondur. Adı "İspanyola"dır.

Gəmini köhnə dostum Blendlinin vasitəçiliyi ilə kirayələmişəm. Blendli qəribə, zirək adammış. Bu gözəl insan mənim üçün qul kimi işləyirdi. Burasını deyim ki, Bristolda hamı – məqsədimizi bilən, dəfinə dalınca getdiyimizi eşidən hər kəs mənə kömək etməyə çalışırdı..."

Mən sözümü kəsib dedim:

– Redrut, bu məsələ həkim Livsinin xoşuna gəlməyəcək. Demək, skvayr əhvalatı hamıya danışıb...

– Sən bilən, hansı üstündür, skvayr, ya həkim? – deyə ovçu donquldandı, – yoxsa, hər hansı bir həkimə – Livsiyə xoş gəlmək üçün o, dilinə qıfıl vurmalıdır?

Mən mübahisəyə girişmədim, məktubun dalını oxumağa başladım:

"İspanyola"nı Blendli özü axtarıb tapdı və onun zirəkliyi üzündən gəmi bizə qəpik-quruşa oturdu. Burasını deyim ki, Bristolda bəzi adamların Blendlini görməyə gözü yoxdur. Onlar hətta həyasızcasına deyirlər ki, bu namuslu adam mənə yalnız öz mənfəətini güddüyü üçün kömək edir, guya, "İspanyola" onun öz gəmisidir və onu mənə qiymətindən üç dəfə artığına satmışdır. Şübhəsiz, bütün bunlar iftiradır. Ancaq iş burasındadır ki, "İspanyola"nın əla gəmi olmasını heç kim inkar edə bilmir.

Hə, sözün qısası, gəmini əzab-əziyyətsiz əldə etdim. Doğrusu, fəhlələr onu ləng təchiz edir, ancaq məncə, hər halda, tezliklə hər şey hazır olacaq. Gəmi heyətini yığmaqda xeyli əziyyət çəkdim.

Hər ehtimala qarşı – vəhşi insanlar, quldur dəstələri və ya lənətə gəlmiş fransızlarla qarşılaşa biləcəyimizi nəzərə alıb iyirmiyə kimi heyət tutmaq istədim. Çox əlləşdim, ancaq altıca adam tapa bildim.

Sonra taleyin mənə yazığı gəldi, xoşbəxtlikdən, bir adamla rastlaşdım ki, o da bütün bu işləri yoluna saldı.

Sahildə təsadüfən onunla rastlaşıb söhbətə girişdim. Demə, köhnə dənizçi imiş, indi isə burada meyxana saxlayır. Bristoldakı bütün dənizçiləri yaxşı tanıyır. Quruda keçirdiyi həyat onun səhhətini pozmuşdur. Buna görə də təzədən dənizə qayıtmaq və gəmilərin birində aşpazlıq etmək istəyir. Həmin səhər də sahilə, özü demişkən, duzlu dəniz havası udmaq üçün çıxıbmış.

Onun dənizə bəslədiyi məhəbbət məni kövrəltdi, şübhə etmirəm ki, mənim yerimdə olsaydınız, sizi də kövrəldərdi. Halına acıdığımdan ona o saat gəmimizdə aşpaz vəzifəsini təklif etdim. Ona hamı Uzundraz Con Silver deyir. Özünün də bir qıçı yoxdur. Qıçını ölməz Hokun[1] *rəhbərliyi altında vətən uğrundakı döyüşlərdə itirmişdir. Mən belə hesab edirəm ki, bu ən gözəl zəmanətdir. Əlilliyinə görə o heç təqaüd də almır. Livsi, görün biz necə pis bir zəmanədə yaşayırıq.*

Bəli, ser, mən elə bildim ki, yalnız aşpaz tapmışam, sən demə, bütün bir gəmi heyəti tapmışammış.

Silverin köməyilə bir neçə gün ərzində dənizdə bərkimiş, sınaqdan çıxmış əsl gəmi heyəti səfərbər edə bildim. Bunlar ilk baxışda nəzəri cəlb etməsələr də, üzlərinə baxan kimi bilirsən ki, çox qoçaq adamlardır. Belə bir gəmi heyəti olduğu təqdirdə biz lap hərbi gəmi ilə də vuruşa bilərik.

Uzundraz Con mənə məsləhət gördü ki, əvvəllər qulluğa götürdüyüm altı-yeddi adamdan bir neçəsi ilə üzülüşüm. O, bir dəqiqədə mənə sübut etdi ki, təhlükəli səyahətimizdə belə ləng adamlar ancaq əngəl törədə bilərlər.

Mən özümü çox yaxşı hiss edirəm. Öküz kimi yeyirəm, daş kimi düşüb yatıram. Lakin nə qədər ki mənim köhnə dənizçilərim lövbər dolamaçarxını hələ işə salmayıblar, özümü tam xoşbəxt hiss edə bilmirəm. Beləliklə, açıq dənizə! Cəhənnəm olsun dəfinə! Mənim başımı dəfinə deyil, dənizə çıxmaq arzusu gicəlləndirir. Hə, Livsi, tez qayıdın! Əgər mənim xətrimi istəyirsinizsə, heç bircə dəqiqə də yubanmayın.

Gənc Hokinsi anası ilə vidalaşmağa göndərin. Redrut onu müşayiət edə bilər. Sonra da qoy hər ikisi vaxt itirmədən Bristola gəlsinlər.

Con Treloni.

---

[1] *Edvard Hok* – XVIII əsrin ortalarında yaşamış ingilis admiralı

Postskriptum[1]. *Hə, az qala, unutmuşdum. Avqusta kimi geri dönmədiyimiz təqdirdə ardımızca köməyə gəmi göndərməyi boynuna götürmüş Blendli bizim üçün çox gözəl bir gəmi kapitanı tapmışdır. Bu, gözəl bir insandır, ancaq təəssüf ki, çox tərs adamdır. Uzundraz Con Silver haradansa Errou adlı çox təcrübəli bir şturman axtarıb tapmışdır. Livsi, mən özüm isə bosmanı tapmışam, o, yaxşı da tütək çalır. Gördüyünüz kimi, bizim qiymətli "İspanyola"mızda hər şey öz qaydasında olacaq.*

Hə, burasını yazmağı unutdum, Silver varlı adamdır. Aldığım məlumata görə, onun bankda böyük bir məbləğ cari hesabı vardır. Səyahətə çıxdığı müddətdə meyxananı arvadına həvalə edəcək. Arvadı qaralardandır. Səninlə mənim kimi qoca subayların ağlına belə bir fikir gələ bilər ki, onu dəniz səyahətinə cəzb edən təkcə səhhətinin zəifləməsi deyil, həm də arvadıdır. Belə deyilsə, qoy Allah bizim günahımızı bağışlasın.

C.T.

P.P.S. *Hokins anasının yanında bir gün qala bilər.*

C.T."

Bu məktubun məni necə həyəcanlandırdığını təsəvvür etmək çətin deyil. Sevincimdən özümü itirmişdim. Tom Redrutu görməyə gözüm yoxdu, çünki o hey deyinir, dil-dodağını çeynəyirdi. Cavan ovçulardan hər biri məmnuniyyətlə onun əvəzinə bizimlə səyahətə çıxmağa razı olardı. Lakin skvayr istəyirdi ki, Tom Redrut getsin, onun arzusu isə xidmətçiləri üçün qanundu. Qoca Redrutdan başqa heç kim bu barədə əsla deyinə bilməzdi.

Ertəsi gün səhər hər ikimiz piyada "Admiral Benbou"ya yollandıq. Anam sağ-salamat idi. Kefi kökdü. Kapitan öləndən sonra artıq qanqaralıq salan yoxdu. Skvayr evimizi öz hesabına təmir etdirmişdi. Onun əmri ilə divarları və qapı üzərindəki lövhəni rəngləmişdilər. Bizə bir neçə avadanlıq bağışlamışdı. Bir gözəl kreslo da vermişdi ki, anam piştaxta dalında rahatca otura bilsin. Ona kömək üçün bir oğlan uşağı tutmuşdu. Bu oğlan, əvvəllər mənim gördüyüm işləri yerinə yetirməli idi.

---

[1] *Postskriptum* – imzadan sonra məktuba edilən əlavələr belə adlanır və "P.S." işarəsilə göstərilir; *P.P.S. (post-post-skriptum)* – postskriptumdan da sonra yazılan əlavələr

Bu yad oğlanı mehmanxanada görən kimi mənə ilk dəfə aydın oldu ki, doğma evimizdən uzun müddətə ayrılıram. Bu vaxta kimi mən yalnız başımıza gələcək macəralar haqqında fikirləşirdim. Atıb gedəcəyim evimiz barədə düşünmürdüm. Evdə məni əvəz edən bu yöndəmsiz oğlanı gördükdə ilk dəfə gözlərim yaşardı. Yəqin, elə buna görə də onu əbəs yerə incidir və başına oyun açırdım. Öz təzə iş yerinə hələ alışmamış oğlana bir səhvini belə bağışlamırdım, onun hər bir qüsurunu gözə soxmağa çalışırdım.

Gecə keçdi, ertəsi gün nahardan sonra biz – Redrutla mən yenə yola düzəldik. Mən öz anamla, doğulduğum gündən yaşadığım limanla, əziz köhnə "Admiral Benbou" ilə vidalaşdım. Hərçənd bina rənglənəndən sonra mənə əvvəlki kimi doğma görünmürdü. Çox tez-tez bu sahildə gəzişən kapitanı – onun üçbucaq şlyapasını, yanağındakı qılınc çapığını, onun misdən düzəldilmiş müşahidə borusunu xatırladım. Biz tini burulandan sonra evimiz gözdən itdi.

"Kral Georq mehmanxanası"nın yanında dilicana oturanda artıq hava qaralırdı. Mənə Redrutla qoca, kök kişinin arasında yer elədilər, çox sürətlə gedirdik, gecə də hava soyuqdu, buna baxmayaraq, mən o saat yuxuya getdim. Dilican bizi atıb-tutsa da, mən köstəbək kimi hey yatırdım, buna görə də bütün stansiyaları yuxudaca ötmüşdüm. Böyrümə bir dürtmə vurdular, gözlərimi açdım. Biz şəhər küçəsində hündür bir binanın qarşısında durmuşduq. Hava çoxdan açılmışdı.

Mən soruşdum:

– Biz haradayıq?

– Bristoldayıq, düş aşağı, – Tom cavab verdi.

Mister Treloni gəmidəki işlərə nəzarət etmək üçün dokların lap yaxınındakı meyxanada olurdu. Biz müxtəlif ölkələrə və millətlərə aid cürbəcür irili-xırdalı gəmilərin yanından ötərək sahillə xeyli getdik, bu gəzinti mənim lap ürəyimdəndi. Gəmilərin birində işləyənlər uca səslə oxuyurdular. Başqa bir gəmidə, başımın üzərində lap hündürdə dənizçilər iplərdən sallanmışdılar. Aşağıdan iplər hörümçək toru kimi nazik görünürdü. Ömrüm boyu sahildə yaşamışdım, ancaq burada mənə elə gəlirdi ki, dənizi ilk dəfədir görürəm. Qatran iyi və dənizin duzlu qoxusunun özü də mənə qəribə gəlirdi. Okeanları gəzib-dolaşan gəmilərin burnunda cürbəcür bəzəkli fiqurlar nəzəri cəlb edirdi. Qulaqları sırğalı, qıvrım bakenbardlı, hörüklərinə qatran çəkilmiş, yöndəmsiz yerişli qoca dənizçilərə acgöz nəzərlərlə baxırdım. Onlar sahildə gəzişirdilər. İndi mənə bunların əvəzinə kralları və ya arxiyepiskopları göstərsəydilər, bu qədər sevinməzdim.

Tezliklə mən özüm də dənizə çıxacaqdım. Özü də tütək çalan bosmanı, mahnı oxuyan hörüklü dənizçiləri olan bir gəmidə! Mən dənizə çıxıb, əsrarəngiz bir adaya üzəcək, orada basdırılmış dəfinəni axtaracaqdım.

Biz böyük bir mehmanxananın qabağına çatanda mən belə şirin xəyallara dalmışdım. Bizi skvayr Treloni özü qarşıladı. Əyninə göy kostyum geyinmişdi. Belə kostyumları, adətən, dənizçi zabitlər geyinirlər. O, gülümsünə-gülümsünə eşiyə çıxdı. Dənizçilərin löngərli yerişini səylə təqlid edərək, yanlarını basa-basa addımlayırdı.

– Hə, nəhayət, gəldiniz! – deyə səsləndi. – Həkim də Londondan dünən axşam gəlib çıxıb. Çox gözəl! Demək, bütün heyət bir yerə yığışıb.

Mən çığırdım:

– Ser, bəs biz nə vaxt dənizə çıxırıq?

O soruşdu:

– Nə vaxt? Sabah.

VIII *fəsil*

"MÜŞAHİDƏ BORUSU" LÖVHƏSİ ARXASINDA

Səhər yeməyindən sonra skvayr Con Silverə yetirmək üçün mənə bir kağız verib "Müşahidə borusu" meyxanasına göndərdi. Meyxanaya gedən yol haqqında belə izahat verdi: Sahil küçəsi ilə düz gedərsən, orada qarşına balaca bir meyxana çıxacaq, meyxananın qapısı üzərində adı əvəzinə böyük müşahidə borusunun şəkli çəkilmişdir.

Gəmiləri və dənizçiləri bir daha görmək üçün əlimə fürsət düşdüyündən sevinərək yola düzəldim. Körpünün üstündə yük tayalarını, furqonların arasında vurnuxan izdihamı yara-yara, nəhayət, gəlib meyxananı tapdım.

Meyxana çox böyük deyildi, ancaq səliqə-sahmanlı idi. Lövhəsi təzəcə rənglənmişdi, pəncərələrindən təmiz qırmızı pərdə asılmışdı, döşəməsinə isə təmiz qum səpilmişdi. Meyxana tində olduğundan iki küçəyə baxırdı. Hər iki qapısı taybatay açıqdı, alçaqtavanlı otaq, tənbəki tüstüsünə baxmayaraq, kifayət qədər işıqlı idi. Stol arxasında oturanların əksəriyyəti dənizçilərdi. Onlar bir-biriləri ilə elə ucadan danışırdılar ki, mən içəri girməyə cəsarət etmədim, qapıda ayaq saxladım. Yan otaqdan bir adam çıxdı. Dərhal bildim ki, bu, həmin Uzundraz Condur. Sol qıçı ombasına kimi kəsilmişdi. Sol qolunun altındakı qoltuqağacına yaslanaraq quş kimi atıla-atıla, çox cəld yeriyirdi. Bu, ucaboylu, çox güclü bir kişi idi. Üzü fətir kimi yastı, solğun olsa da, ağıllı, şən görünürdü. Adama elə gəlirdi ki, kefi çox kökdür. O fit çala-çala stolların arasında vurnuxur, zarafat edir, əlini xoşladığı müştərilərin çiyninə vururdu.

Sözün düzü, skvayrın məktubunda Uzundraz Con haqqında sətirləri oxuyanda dəhşətlə tayqıç dənizçi yadıma düşmüşdü, həmin dənizçi ki, köhnə "Benbou"da onu uzun müddət gözləmiş və güdmüşdüm. Ancaq bu adama baxan kimi bütün şübhələrim dağıldı. Mən kapitanı görmüşdüm. Qara Köpəyi, kor Pyunu görmüşdüm, dəniz quldurlarını da onların simasında təsəvvür edirdim. Ancaq bu təmiz geyimli, ürəyiaçıq adam – meyxana sahibi qətiyyən quldura oxşamırdı.

Özümü ələ aldım, içəri girib birbaş Silverə sarı getdim. O, ağacına yaslanaraq müştərilərdən biri ilə söhbət edirdi.

– Mister Silver sizsinizmi? – deyib kağızı uzatdım.

– Bəli, mənəm, oğlum. Mənə Silver deyirlər. Bəs sən kimsən?

Skvayrın məktubunu görəndə diksinən kimi oldu.

– Paho, – deyib əlini uzatdı, – bildim, bizim təzə yunqamızsan. Səni gördüyümə şadam.

İri, güclü pəncəsi ilə əlimi bərk sıxdı. Elə bu an küncdə oturmuş müştərilərdən biri yerindən sıçrayıb qapıya cumdu. Qapı ağzında oturduğundan tez gözdən itdi. Kişinin belə tələsik çıxması nəzərimi cəlb etdi və onu görən kimi də tanıdım. Bu, həmin adamdı, mehmanxanamıza gələn üzü tuluqlanmış üçbarmaqlı adam.

– Hey, – çığırdım, – tutun onu! Bu Qara Köpəkdir, Qara Köpək!

– Cəhənnəmə ki, mənə nə! – deyə Silver çımxırdı. – Ancaq içdiyi şərabın pulunu verməyib getməsi mənə yer eləyir. Harri, qaç dalınca, tut onu!

Qapı ağzında oturanlardan biri yerindən sıçrayıb qalxdı və qaçanın dalınca cumdu.

– Kim olur-olsun, Allah verə, admiral Hokun özü gəlsin, mən yenə ondan haqqımı tutub alaram, – deyə Silver çığırırdı.

Sonra birdən-birə əlimi buraxıb soruşdu:

– Adı nədir? Sən nə isə Qara... dalı necə oldu? Qara nə?

– Köpək, ser! – dedim. – Bəs Mister Treloni bizə hücum edən quldurlar barədə sizə danışmayıb? Qara Köpək də onların dəstəsindəndir.

– Necə? – deyə Silver təzədən çığırdı. – Mənim evimdə quldur!.. Ben, qaç, onu tutmaqda Harriyə kömək elə. Deməli, həmin siçovullardan biri də bu imiş?.. Hey, Morqan, deyəsən, sən onunla bir stol arxasında oturmuşdun. Bir bura gəl görüm.

Onun Morqan dediyi ağsaçlı, üzü gündən yanmış qoca dənizçi tənbəki çeynəyə-çeynəyə müti bir tərzdə bizə yaxınlaşdı.

Uzundraz ciddi bir əda ilə soruşdu:

– Morqan, heç əvvəllər bu, Qara... necə oldu... hə, Qara Köpək adında adama rast gəlmişdinmi?

– Heç vaxt, ser, – deyə Morqan başını əyib cavab verdi.

– Heç adını da eşitməmisən?

– Eşitməmişəm, ser.

– Tom Morqan, onda bəxtin gətirib. Əgər belə adamlara tay-tuş olsaydın, qoymazdım, ayağını mənim evimə basasan. Bəs o, səninlə nə barədə danışırdı?

– Doğrusu, ser, yadımda deyil, – Morqan cavab verdi.

Uzundraz Con çığırdı:

– Çiyinlərin üstündəki başdır, ya tuluq? Bəlkə, qırqıradır? Mənə "yadımda deyil" deyirsən?!. Bəlkə, heç kiminlə danışdığını da bilmirdin? Bu saat de görüm, o, nə üyüdüb tökürdü, yadına sal, görək, nə barədə nağıl-turan açmışdınız, səyahətdənmi, gəmilərdənmi, kapitanlardanmı? Di tez ol!

– Biz omurğa cəzası[1] haqqında danışırdıq, – Morqan cavab verdi.

– Omurğa cəzasımı? Yaxşı cəzadır, xüsusən sənin özünə uyğun söhbətdir. Adamsan da! Başıboş Tom, yaxşı, get, öz yerində otur...

Morqan stolun dalına keçəndə Silver dostcasına qulağıma pıçıldadı ki, bu lap mənim canıma yayıldı.

– Tom Morqan çox düz qocadır, ancaq özü kimi başıboş adam yoxdur. Hə, indi də gəlin yadımıza salmağa çalışaq, – deyə o, hündürdən davam etdi. – Qara Köpək? Yox, belə ad eşitməmişəm. Ancaq, deyəsən, onu haradasa görmüşəm. Hə, deyəsən, o, kor dilənçi ilə birlikdə buralara bir neçə dəfə gəlib.

---

[1] *Omurğa cəzası* – XVIII əsrdə ingilis dəniz donanmasında cəza növü

– Hə, əlbəttə, korla! Mən o koru da tanıyırdım. Adı Pyu idi.

– Doğrudur, – Silver bu dəfə həyəcanla çığırdı. – Pyu! Belədir ki var! Özü də çox böyük cüvəllağıya oxşayırdı. Ah, o Qara Köpəyi ələ keçirə bilsəydik, kapitan Treloni bizdən çox razı qalardı. Ben ayaqdan cəlddir. Dənizçilər arasında ondan bərk qaçan yoxdur. Yox, Benin əlindən qaçıb qurtarmaq mümkün deyil! Bəs belə de, deməli, dənizçilərə omurğa cəzası verilməsindən danışırdı. Yaxşı, yaxşı, onun özünə omurğa cəzası verməliyik.

Silver əlağacına yaslanaraq elə atılıb-düşür, yumruğunu stola döyərək elə təbii qeyzlə danışırdı ki, lap Old Beyli[1] və ya London polisini belə öz məsumluğuna inandıra bilərdi.

“Müşahidə Borusu” meyxanasında Qara Köpəyə rast gəlməyim əvvəlki şübhələrimi yenidən oyatdı və mən aşpazı diqqətlə izləməyə başladım. Lakin o çox fərasətli və usta adamdı. Mən ona çətin çata bilərdim.

Onun Qara Köpəyin dalınca göndərdiyi iki nəfər, nəhayət, qayıdıb gəldi. Onlar Qara Köpəyin camaatın gur olduğu yerə soxulub aradan çıxmasını tövşüyə-tövşüyə xəbər verdilər. Silver onları qəzəblə söyməyə başladı. Beləliklə, mən Uzundraz Conun günahsız olduğuna tamam inandım. O, mənə dedi:

– Bura bax, Hokins, bu əhvalatın mənim üçün nəticəsi fəna ola bilər. Kapitan Treloni mənim barəmdə nə düşünər? Düşünər ki, bu lənətə gəlmiş hollandiyalı mənim evimdəcə oturub şərab ötürürmüş. Sonra da sən gəlib çıxırsan və deyirsən ki, bu adam quldur dəstəsindəndir. Ancaq, hər halda, mən bu yaramaz hərifin aradan çıxmasına imkan yaradıram. Hokins, sən gərək kapitan Treloninin yanında mənim tərəfimi saxlayasan. Cavan da olsan, ağlın başındadır. Səni azdırmaq olmaz. Hə, hə, belədir ki var! Bunu sən içəri girən kimi başa düşdüm. Kapitanı başa sal ki, bu qoltuqağaclarında o lənətə gəlmiş köpəyin dalınca necə qaça bilərdim? Əgər mən keçmişdəki kimi olsaydım, o, əlimdən qurtara bilməzdi, iki dəqiqənin içində ətini şişə çəkərdim, ancaq indi...

Birdən susdu, bir şey xatırlamış kimi ağzını açdı:

---

[1] *Old Beyli* – İngiltərədə mərkəzi cinayət məhkəməsinin adıdır.

– Bəs pul? Üç qədəhin pulu? Zəhrimara qalsın, heç pul yadıma düşmür!

O, skamyanın üstə oturub qəhqəhə çəkdi, ta gözləri yaşarana kimi güldü. Gülüşü də elə sirayətedici idi ki, özümü saxlaya bilmədim, ona qoşulub gülməyə başladım, elə gülürdük ki, səsdən bütün meyxana əsirdi.

– Qoca olsam da, maymağın yekəsiyəm, – nəhayət, yanağı ilə axan göz yaşlarını sildi. – Hokins, görürəm ki, biz yaxşı dost olacağıq. Axı indi mən uşaqdan betər hərəkət etdim. Ancaq yetər, uşaqlar, iş hər şeydən vacibdir. Mən öz üçbucaq şlyapamı başıma qoyub səninlə birlikdə kapitan Treloninin yanına getməli və başımıza gələn əhvalatı ona söyləməliyəm. Bu çox ciddi məsələdir, cavan Hokins, burasını da boynumuza alaq ki, o nə mənə, nə də sənə şan-şöhrət gətirir. Yox, yox! Nə mənə, nə də sənə! Hər ikimizi yaxşıca xamladılar. Zalım oğlu, məni nə doladı, ara yerdə pulum getdi.

Bu sözləri deyərkən yenə güldü, gülməli bir şey olmasa da, mən də qeyri-ixtiyari ona qoşuldum.

Biz Sahil küçəsi ilə getdik. Silver çox maraqlı bir müsahib imiş. Gəmilərin böyründən ötdükcə onların hər biri haqqında mənə çoxlu məlumat verirdi: su tutumu, nə qədər yük götürmək iqtidarında olması və hansı ölkədən gəlməsi haqqında danışırdı.

Limanda nə kimi işlər görüldüyünü, hansı gəminin yükləndiyini, hansının boşaldıldığını, bax, o birisi – üçüncü gəminin açıq dənizə çıxmağa hazırlaşdığını söyləyirdi. Gəmilər və dənizçilər barədə mənə gülməli hekayətlər danışırdı. Özü də bolluca dəniz təbirləri işlədirdi, bu ifadələri bir neçə dəfə təkrar edirdi ki, yadımdan çıxmasın. Yavaş-yavaş başa düşdüm ki, dəniz səyahətində Silverdən yaxşı yoldaş tapmaq qeyri-mümkündür.

Biz, nəhayət, mehmanxanaya gəlib çıxdıq. Skvayrla həkim Livsi yağda qızardılmış ağ çörəklə pivə içirdilər.

Sonra da gəmiyə – təchizat işlərinə baxmağa gedəcəkdilər.

Uzundraz Con meyxanada baş vermiş hadisəni onlara başdan axıra kimi, heç bir şey gizlətmədən, həyəcanla nağıl etdi.

– Doğru deyirəm, ya yox, Hokins, belə oldumu? – deyə tez-tez sözünü kəsib soruşurdu.

Mən də hər dəfə onun dediklərini təsdiq edirdim.

Skvayrla həkim – hər ikisi Qara Köpəyin qaçıb meydandan çıxmasına təəssüfləndilər. Ancaq nə etmək olardı?! Uzundraz Con müsahiblərinin tərifini dinlədikdən sonra qoltuqağacını götürüb qapıya sarı getdi. Skvayr ardınca çığırdı:

– Gündüz saat dörd radələrində bütün heyət gəmidə olsun.

– Oldu, ser! – deyə aşpaz cavab verdi.

Həkim Livsi dedi:

– Hə, skvayr, açığını deyim ki, sizin əldə etdiyiniz şeylərin çoxu mənim ürəyimcə deyil, ancaq Con Silver xoşuma gəlir.

– Bəli, o çox gözəl adamdır, – skvayr cavab verdi.

Həkim soruşdu:

– İndi Cim də bizimlə birlikdə gəmiyə gedəcək, belə deyilmi?

– Əlbəttə, əlbəttə, Hokins, şlyapanı götür, indi biz gəmiyə baxmağa gedəcəyik.

IX *fəsil*

BARIT VƏ SİLAH

“İspanyola” sahildən xeyli aralı lövbər salmışdı. Gəmiyə getmək üçün qayığa oturub, gəmilərin arası ilə dolama getməli idik. Qarşımıza burnu, yanları naxışlı gəmilər çıxırdı. Gəmilərin yoğun kəndirləri gah qayığımızın altında xırıldayır, gah da başımızın üzərində yırğalanırdı. Gəmidə bizi qoca, üzü gündən yanmış, qulağı sırğalı çəpgöz şturman Errou qarşıladı. Görünür, skvayrla onun arası sazdı, yaxın dostluq əlaqəsi onları birləşdirirdi.

Açıq-aşkar görünürdü ki, skvayrın kapitanla arası yoxdur.

Kapitan yaman qaraqabaq adamdı. Gəmidə hər şey onu əsəbiləşdirirdi. Narazılığının da səbəbini o saat acıb göstərdi. Kayuta təzəcə enmişdik ki, dənizçilərdən biri gəlib dedi:

– Ser, kapitan Smollett sizinlə danışmaq istəyir.

– Mən həmişə kapitanın qulluğunda hazıram, çağırın gəlsin, – deyə skvayr cavab verdi.

Sən demə, kapitan öz qasidindən çox uzaqda deyilmiş. O saat içəri girib, qapını kip örtdü.

– Hə, kapitan Smollett nə buyurur? Ümidvaram ki, hər şey öz qaydasındadır. Gəmi dənizə cıxmağa hazırdırmı?

– Bilirsiniz nə var, ser, mən açıq danışaçağam, acığınız tutsa da, deyəcəyəm. Nə bu ekspedisiya, nə dənizçilər, nə də mənim köməkçim xoşuma gəlir. Vəssalam! Mən qısa və aydın danışmağı sevirəm.

– Ser, bəlkə, heç gəminin özü də xoşunuza gəlmir? – deyə skvayr soruşdu. Hiss etdim ki, hirsini güclə boğur.

– Bu barədə hələlik bir söz deyə bilmərəm, ser. Bu barədə sınaqdan sonra deyə bilərəm. Məncə, pis deyil. Ancaq hələlik hökm vermək olmaz.

Skvayr soruşdu:

– Ser, bəlkə, heç gəmi sahibinin özü də ürəyinizə yatmır?

Bu zaman həkim Livsi söhbətə müdaxilə etdi:

– Dayanın, bir dayanın görək. Məsələni belə qoymaq yaramaz. Belə söhbətlərin axırı dava-dalaşdır. Kapitan ürəyinin sözünü bizə ya ifrat dərəcədə çox, ya da ifrat dərəcədə az bildirir. İcazə verin, sizdən bir qədər ətraflı izahat tələb edim. Kapitan, siz, gərək ki, bizim ekspedisiyamızın xoşunuza gəlmədiyini söylədiniz? İzah edin görək, buna səbəb nədir?

– Ser, səyahətin məqsədi barədə bir söz demədən məni bura dəvət etdilər ki, bu adamın əmri ilə gəmini onun istədiyi səmtə sürüm, – deyə kapitan sözünə davam etdi. – Cox gözəl. Mən də heç bir şey soruşmadım. Ancaq tezliklə əmin oldum ki, dənizçilərdən hər biri səyahətin məqsədini məndən qat-qat yaxşı bilir. Mən bu hərəkəti düzgün hesab etmirəm. Siz buna necə baxırsınız?

Həkim Livsi dedi:

– Mən sizinlə razılaşıram.

– Sonra, – deyə kapitan davam etdi, – öyrəndim ki, biz dəfinə axtarmağa gedirik. Burasını da deyim ki, bunu mən öz köməkçilərimdən eşitdim. Ümumiyyətlə, dəfinə axtarmaqda səriştəm yoxdur və belə işlərə heç həvəsim də gəlməz. Xüsusən, iş belə məxfi olanda və sirri bilən adam onu açıb tutuquşuna söyləyəndə, mister Treloni, bu sözlərə görə sizdən üzr istəyirəm və sirr hamıya agah olanda heç xoşuma gəlmir.

Skvayr soruşdu:

– Silverin tutuquşusunamı?

– Yox, bu, sadəcə, məsəldir. Demək istəyirəm ki, sirr artıq sirr deyil. Mənə belə gəlir ki, siz necə çətin bir işə girişdiyinizi təsəvvür etmirsiniz. Ölüm-dirim mübarizəsinə getdiyinizi əvvəlcədən sizə deməyi özümə borc bilirəm.

– Siz tamamilə haqlısınız, – həkim dilləndi. – Biz çox böyük cəsarət tələb edən işə girişmişik. Lakin siz bir şeydə yanılırsınız, biz qarşımıza çıxacaq təhlükələri təsəvvürümüzə gətiririk. Sonra deyirsiniz ki, bizim heyətimiz xoşunuza gəlmir. Təcrübələrimi azdır, ya bəlkə, işgüzar adamlar deyillər? Siz bunu nəyə əsasən deyirsiniz?

– Nə isə, onlar mənim ürəyimə yatmırlar, – deyə kapitan cavab verdi. – Müsaidənizlə, gəmi heyətini yığmağı gərək mənim özümə tapşıraydınız.

Həkim dedi:

– Sözünüzdə haqq var. Gərək mənim dostum heyəti sizinlə birlikdə seçəydi. Sizi inandırıram ki, bu, təsadüfi səhvdir, qəsdən edilməmişdir. Sonra, gərək ki, mister Erroudan da xoşunuz gəlmir?

– Xoşum gəlmir, ser. Onun yaxşı dənizçi olduğuna əminəm. Ancaq gəmi heyətini çox başlı-başına buraxıb. Bütün dənizçilərlə həddən ziyadə açıq-saçıqdır. Şturman gərək özünü bir qədər ciddi aparsın. Onlarla içib sərxoşluq etməsin.

Skvayr soruşdu:

– Demək istəyirsiniz ki, içkiyə qurşanıb?

– Xeyr, ser, – kapitan cavab verdi. – Mən yalnız demək istəyirəm ki, o, heyəti başlı-başına buraxıb.

Həkim dedi:

– İndi isə lap düzünü deyin, kapitan, daha nə lazımdır?

– Ağalar, siz bu səyahəti qəti qərara almısınız?

– Şübhəsiz, – skvayr cavab verdi.

Kapitan dedi:

– Çox gözəl. Madam ki bu vaxta kimi mənə səbirlə qulaq asmısınız, onda dalını da dinləyin. Onlar barıtı və silahı gəminin baş tərəfinə, dənizçilərin əlinə yaxın yerə yığırlar. Halbuki sizin kayutunuzun altında bunun üçün yaxşı bir yer var. Silahı və barıtı niyə ora yığmayaq? Bu bir, sonra, siz özünüzlə dörd nəfər xidmətçi götürürsünüz. Eşitdiyimə görə, bunları da gəminin baş tərəfində dənizçilərlə birlikdə yerləşdirmək istəyirlər. Niyə onlar sizin kayutun yaxınında olmasınlar? Bu da iki.

Mister Treloni soruşdu:

– Üçüncü də var?

– Bəli, gəmidə həddən çox söz-söhbət gedir.

– Elədir, həddən ziyadə lağ-lağ edirlər, – həkim onunla razılaşdı.

– Sizə yalnız öz qulağımla eşitdiklərimi söyləyəcəyəm, – deyə kapitan Smollett davam etdi. – Deyirlər ki, guya, sizdə hansı bir adanınsa xəritəsi var. Xəritədə də dəfinənin basdırıldığı yerə xaç işarələri qoyulub. Guya, bu ada...

Bu yerdə kapitan adanın yerləşdiyi en və uzunluq dairələrini tamam dəqiq söylədi.

Skvayr dedi:

– Mən bunu bir adama söyləməmişəm.

– Halbuki bunu dənizçilərin hamısı bilir, ser, – kapitan etirazını bildirdi.

Skvayr çığırdı:

– Livsi, bütün bunları ya siz yaymısınız, ya da Hokins.

Həkim dedi:

– İndi fərqi yoxdur, hər halda, kimsə ağzından qaçırıb.

Treloni özünü təmizə çıxarmaq üçün çox çənə-boğaz vursa da, görürdüm ki, onun sözlərinin doğruluğuna nə həkim, nə də kapitan inanır. Mən də onun dediklərinə heç inanmadım. Çünki o, həqiqətən, ağzıyırtıq adamdı. Ancaq indi bilirəm ki, mister Treloni düz deyirmiş. Sən demə, Dəfinələr adasının harada yerləşdiyi gəminin heyətinə məlummuş.

– Ağalar, mən xəritənin hansı birinizdə olduğunu bilmirəm. Onun yerini nə mənə, nə də mister Errouya bildirməyin, əks təqdirdə, xahiş edirəm ki, məni işdən azad edəsiniz.

Həkim:

– Başa düşürəm, – dedi, – əvvəla, siz artıq söhbətlərə son qoymaq, ikincisi də, mənim dostumun xidmətçilərini gəminin arxa hissəsinə yığaraq, silah və barıtı onların ixtiyarına vermək, gəminin arxa hissəsini möhkəmlətmək istəyirsiniz. Başqa sözlə desək, siz qiyamdan ehtiyat edirsiniz.

– Ser, – deyə kapitan Smollett dilləndi, – incimirəm, ancaq istəmirəm ki, mənim dilimdən çıxmayan sözləri ayağıma yazasınız. Heç bir kapitan öz gəmisində qiyam baş verəcəyindən ehtiyat etdiyi halda dənizə çıxmaz. Mister Errounun təmiz adam olduğuna mən əminəm, başqa dənizçilər də həmçinin. Bəlkə də, onlar hamısı təmiz adamlardır. Lakin mən gəminin təhlükəsizliyi və buradakıların hər birinin həyatı üçün cavabdehəm. Mən görürəm ki, bir çox işlər istənilən kimi getmir. Buna görə də xahiş edirəm ki, hər ehtimala qarşı, ehtiyat tədbirləri görəsiniz. Əgər dediklərimlə razılaşmasanız, onda məni işdən azad edərsiniz. Vəssalam!

– Kapitan Smollett, siz siçan doğan təmsilini eşidibsinizmi? – deyə həkim gülümsəyə-gülümsəyə sözə başladı. – Üzr istəyirəm, siz mənə bu təmsili xatırlatdınız. Parikimə and olsun, siz içəri girəndə mən elə bilirdim ki, bizdən daha çox şey tələb edəcəksiniz.

Kapitan dedi:

– Həkim, siz çox həssas adamsınız. Mən içəri girən kimi ilk növbədə sizinlə haqq-hesabı çürüdüb işdən çıxmaq fikrində idim. Çünki mister Treloninin məni dinləmək istəyəcəyinə ümidim yox idi.

Skvayr dedi:

– Düz deyirsiniz, əgər Livsi burada olmasaydı, sizi o saat başdan eləyəcəkdim. Ancaq indi, hər halda, mən sizi dinlədim və bütün dediklərinizə də əməl edəcəyəm. Lakin bilin ki, sizin haqqınızda indi daha pis fikirdəyəm.

Kapitan dedi:

– Ser, bu, sizin öz işinizdir. Sonra başa düşərsiniz ki, mən öz borcumu yerinə yetirdim.

Bu sözləri deyib, o, kayutu tərk etdi.

Həkim:

– Treloni, – dedi, – mən bunun belə bir adam olduğunu gözləmirdim, ancaq əminəm ki, siz gəmiyə iki namuslu adam cəlb etmisiniz, bunlardan biri kapitan Smollett, o birisi isə Con Silverdir.

Skvayr dedi:

– Silver barədə sizinlə tamam şərikəm. Bu dözülməz boşboğaz isə özünü çox pis aparır. Mən belə hesab edirəm ki, onun hərəkəti nəinki kişiyə, heç dənizçiyə, ingilisə yaraşan hərəkət deyil.

Həkim dedi:

– Yaxşı, görək nə olur.

Biz göyərtəyə çıxanda dənizçilər "yo-ho-ho" oxuya-oxuya kapitanın və mister Errounun nəzarəti altında silahları və barıtı daşımağa başlamışdılar.

Bizi təzə qayda ilə yerləşdirmişdilər ki, bu da mənim lap ürəyimdən oldu. Bütün gəmidə təzə səliqə-sahman yaradılmışdı. Orta anbarın arxa tərəfində altı kayut düzəltmişdilər. Gəminin sol tərəfi ilə gedən əlavə yol həmin kayutları mətbəx və burunla birləşdirirdi. Bu kayutları əvvəlcə kapitan, mister Errou, Günter, Coys, həkim və skvayr üçün ayırmışdılar. Sonra isə bunlardan ikisini Redrutla mənə verdilər. Mister Errou və kapitan üçün göyərtədə anbara açılan qapının ağzında köşk hazırladılar. Köşkün yan tərəflərini elə genişlətmişdilər ki, daxmaya oxşayırdı. Bir az darısqal olsa da, iki yataq sığışırdı. Yerlərin beləcə dəyiş-düyüş edilməsindən, deyəsən, şturman da razı idi. Ehtimal ki, o özü də heyətə bir elə bel bağlamırdı. Əlbəttə, bu təkcə mənim rəyimdir. Çünki şturmanı yaxından tanımırdım. Görəcəyiniz kimi, o, tezliklə gəmini tərk etdi.

Biz barıt daşıyır və kayutları sahmana salırdıq. Sonuncu dənizçilərlə Uzundraz Con qayıqda gəmiyə yanaşanda biz möhkəm işləyirdik.

Aşpaz meymun çevikliyi ilə gəmiyə dırmaşdı, bizim işimizə göz qoyaraq çığırdı:

– Hey, dostlar, siz orada nə edirsiniz?

– Con, barıt çəlləklərini daşıyırıq, – dənizçilərdən biri cavab verdi.

Uzundraz çığırdı:

– Lənətə gələsiniz, nə vacib olub? Belə getsə, biz səhər açılana kimi yola çıxa bilməyəcəyik.

Kapitan onun sözünü kəsdi:

– Onlar mənim əmrimi yerinə yetirirlər. Siz də, əzizim, mətbəxə enin! Qoy dənizçilər vaxtında şam edə bilsinlər.

– Baş üstə, ser – deyə aşpaz cavab verdi və əlini alnına tökülmüş tellərinə çəkərək mətbəxin qapısından içəri girdi.

Həkim söhbətə qarışdı:

– Kapitan, bu, əla oğlandır.

– Ola bilər, ser, – kapitan Smollett cavab verdi, – uşaqlar, asta-asta, ehmallı olun. – Barıt çəlləyini sürüyən dənizçilərə sarı qaçdı. Gəminin orta hissəsində qurulmuş, öz oxu ətrafında fırlanan doqquz girvənkəlik mis topa tamaşa etdiyimi görən kimi üstümə düşdü.

– Hey, yunqa, rədd ol buradan. Aşpazın yanına get. O, sənə iş tapar.

Mətbəxə cumdum. Onun arxamca, ucadan həkimə dediyi sözlər qulağıma gəlib çatdı.

– Mən gəmidə ərkəsöyün adamların olmasına yol verə bilmərəm.

Bu dəqiqə mən skvayrın kapitan haqqında dediyi "dözülməz adamdır" fikri ilə tamam şərikəm və onu görməyə gözüm yoxdu.

X *fəsil*

DƏNİZ SƏYAHƏTİ

Bütün gecə gərgin işdə keçdi. Biz avadanlığı otərəf-butərəfə çəkməklə məşğul idik. Qayıq da sahildən gəmiyə skvayrın dostlarını daşıyırdı. Mister Blendli də gələnlərin arasında idi. Onlar skvayra yaxşı yol və sağ-salamat qayıdıb gəlməyi arzu edirdilər. Mən əvvəllər "Admiral Benbou"da ömrümdə bu qədər işləməmişdim.

Buna görə də dan yeri ağarana yaxın bosman fit verəndə və komanda lövbəri qaldıranda mən artıq it kimi yorulmuşdum. Burasını da deyim ki, mən əgər indikindən ikiqat çox yorulmuş olsaydım belə, yenə göyərtədən getməzdim, çünki bu vaxt mənim üçün hər şey təzə və maraqlı idi – qırıq-qırıq səslənən əmrlər, kəskin fit, gəmi fənərlərinin zəif işığında ora-bura qaçışan adamlar, hər şey...

– Hey, Omba, oxu görək, – deyə dənizçilərdən biri çığırdı.

– Köhnə mahnını, – başqası əlavə etdi.

Göyərtədə qoltuqağacına yaslanaraq duran Uzundraz Con:

– Yaxşı, uşaqlar, oxuyaram, – deyib mənə yaxşı tanış olan həmin mahnını oxumağa başladı:

– Bir ölü sandığına on beş nəfər...

Bütün dənizçilər də onun səsinə qoşularaq:

– Ho-ho-ho... bir şüşə də rom! –

deyə çığırırdılar.

Axırıncı "ho"da bucurqad qolunu dartıb çıxartdılar.

Bizim köhnə "Admiral Benbou" yadıma düşdü. Mənə elə gəldi ki, rəhmətlik Bonsun səsi də dənizçilərin səsinə qoşulmuşdur.

Az sonra lövbəri sudan çəkib çıxartdılar və gəminin burun tərəfinə bərkitdilər. Lövbərdən su damırdı. Külək yelkənləri qabartdı. Sahil uzaqlaşırdı. Bizi əhatə edən gəmilər də arxada qaldı. Mən yuxumu almaq üçün bircə saatlığa yatağa uzandım. "İspanyola" isə artıq Dəfinələr adasına doğru səyahətinə başlamışdı.

Səyahətimizi bütün təfsilatı ilə təsvir etmək fikrində deyiləm. İşlərimiz sahmanda idi. Gəmi əla gəmiydi, heyət başdan-başa təcrübəli dənizçilərdi, kapitan da öz işini gözəl bilirdi.

Ancaq Dəfinələr adasına yetənə qədər yolda iki-üç əhvalat baş verdi ki, bu barədə də danışmağa dəyər.

Hər şeydən əvvəl məlum oldu ki, mister Errou kapitanın düşündüyündən daha pis adammış. Onun sözünü saymırdılar və dənizçilər arasında da qətiyyən nüfuzu yoxdu.

Bununla iş bitmirdi, betəri burası idi ki, səyahətə çıxdığımızın ikinci günündən başlayaraq o, göyərtəyə sərxoş çıxır, gözləri axır, yanaqları yanır, dili dolaşırdı. Sərxoşluğun başqa əlamətləri də açıq-aydın göz qabağında idi: vaxtaşırı onu biabırçılıqla kayuta qovurdular. Tez-tez yıxılıb baş-gözünü əzirdi. Bəzən günlərlə yataqdan qalxmırdı. Lakin elə vaxt olurdu ki, bir-iki gün içmirdi. Ayıq olan zaman vəzifəsinin öhdəsindən birtəhər gəlirdi.

Başa düşə bilmirdik ki, o, içkini haradan tapır. Bu məsələ bütün gəmi əhlini düşündürürdü. Biz hətta onu güdürdük, ancaq sirrini heç cür aça bilmirdik. Bu barədə hətta özünə də sual verirdik, sərxoş vaxtı, sadəcə, üzümüzə baxıb hırıldayır, ayıq olanda isə təntənəli and içirdi ki, ömründə sudan başqa dilinə heç bir şey dəyməyib.

Şturmanlığı bacarmırdı, bundan başqa, öz əlaltılarına da mənfi təsir edirdi. Hamı bilirdi ki, bunun axırı fəna olacaq. Buna görə də qaranlıq, fırtınalı bir gecədə şturmanın gəmidə yoxa çıxması heç kimi kədərləndirmədi və heyrətə salmadı.

Kapitan dedi:

– Yəqin, dənizə yıxılıb. Bu, bizi o bədbəxti zəncirləmək zərurətindən xilas etdi.

Beləliklə, biz şturmansız qaldıq.

Heyətdən bir nəfəri bu vəzifəyə irəli çəkmək lazımdı. Seçkidə bosman Çob Andersonu münasib bildilər. Çoba əvvəlki kimi "bosman" desələr də, o, şturman vəzifəsini icra edirdi.

Bir çox səyahətlərdə iştirak etmiş, dənizə yaxşı bələd olan mister Treloni özü də bu işin pərgarı idi. Hava yaxşı olanda özü növbə çəkərdi. İzrael Hends adlı ikinci bosman isə səylə işləyən köhnə, təcrübəli dənizçi idi. Ona nə iş desən həvalə etmək olardı. Burasını da deyim ki, Uzundraz Con Silverin dostu idi. Madam ki bu ad dilimə gəldi, qoy Silver barədə müfəssəl danışım.

Dənizçilər nədənsə ona Omba deyirdilər. Əlləri azad olsun deyə qoltuqağacını kəndirlə boynuna bağlardı. Qoltuqağacını divara dayayaraq, gəmi silkələdikcə yırğalanan aşpaz biş-düşü elə çevikliklə edirdi ki, sanki, quruda dayanmışdı, ayağı altındakı da möhkəm torpaqdı. Fırtınalı havada onun göyərtədə kəndirlərdən yapışaraq necə çevik və yeyin getdiyini görmək maraqlı idi. Dənizçilər məhz ona kömək üçün göyərtənin enli yerlərinə kəndir çəkmiş və bunlara Uzundraz Conun sırğası adını vermişdilər. O, bu yerdən keçərkən gah kəndirdən yapışar, gah da qoltuqağacından istifadə edərdi.

Onu çoxdan tanıyan dənizçilər təəssüflə danışardılar ki, Silver daha əvvəlki Silver deyil.

İkinci bosman mənə deyərdi:

– Bizim Omba çox da sadə adam deyil. Gəncliyində məktəbdə oxumuşdur, istəsə, lap kitab dili ilə danışar. Özü də igidlikdə tayı-bərabəri yoxdur. Bizim Uzundraz Conun qabağında şir nəkarədir. Bir dəfə onun təkbaşına, silahsız, dörd nəfər adamın öhdəsindən necə gəldiyini, onlara başı ilə necə kəllə vurduğunu öz gözümlə gördüm.

Silverə bütün gəmi heyəti hörmətlə yanaşır, hətta əmrlərinə itaət edirdilər. O, hamı ilə dil tapır, hərəyə bir cür qulluq göstərirdi. Mənə həmişə xoş üz göstərir, hər dəfə yanına gələndə sevinirdi. Mətbəxi olduqca səliqəli saxlayırdı, tərtəmiz yuyulmuş qablar parıldayırdı. Küncdəki qəfəsdə də tutuquşu saxlayırdı:

– Hokins, bir yanıma gəl, Conla bir söhbət elə. Oğul, doğrusu, hec kimin gəlişi məni belə sevindirmir. Otur, qulaq as. Bax, bu, kapitan Flintdir. Mən öz tutuquşuma məşhur quldurun şərəfinə kapitan Flint adı vermişəm. O, bizə səyahətimizin müvəffəqiyyətlə bitəcəyini əvvəlcədən xəbər verir. Belədirmi, kapitan?

Tutuquşu:

– Piastr, piastr, piastr, – deyib cox tez-tez təkrar etməyə başlayar, ya əldən düşənə kimi, ya Con qəfəsin üzərinə yaylıq atana kimi bu sözü hey təkrar edərdi.

– Bu quşun azı iki yüz yaşı var, Hokins. Tutuquşu çox yaşayır. Mənim bu tutuquşumun başına olmazın bəlalar gəlib. O, İnqlendlə[1]

---

[1] *İnqlend* – yalnız gəmiləri deyil, sahilboyu şəhərləri də qarət edən məşhur ingilis quldurudur. Başqa quldurlarla müqayisədə İnqlend ürəyiyumşaq adam olmuş, edam cəzası kəsilən adamları öldürmək əvəzinə, insan yaşamayan adalara apararaq, oradaca qoyub qayıdarmış. Nəhayət, İnqlendin öz taleyi də belə olur. Onun ixtiyarında olan quldurlar üsyan qaldırır və kapitanı gətirib bir adaya cıxarırlar. Buradan o, Madaqaskar adasına qaçır və orada ömrünün axırına kimi yoxsul həyat sürür.

– məşhur kapitan, quldur İnqlendlə Madaqaskara, Malabara[1], Surinama[2], Providensə[3], Porto-Belloya[4] səyahət etmişdir. O, batmış qaleonlardan[5] qızılın necə tapılıb çıxarılmasına tamaşa etmişdir. Həmin bu vaxtda "piastr" deyə çığırmağı öyrənmişdir. Burada təəccüb ediləcək bir şey yoxdur: həmin gün onlar üç yüz əlli min piastr çıxartmışlar. Hokins! Bu tutuquşu Qoa[6] yaxınlığında Hindistanın vitse-kralının qarət olunmasını görmüşdür. Ancaq baxanda elə bilirsən ki, hələ cavandır... Lakin sən barıt qoxusu hiss etmisən, elə deyilmi, kapitan?

Tutuquşu çığırırdı:

– Gəmini küləyin səmtinə çevir.

Aşpaz cibindən çıxardığı qənd qırıqlarını quşa ataraq deyirdi:

– O çox gözəl dənizçidir.

Tutuquşu isə dimdiyini qəfəsin millərinə döyəcləyərək pis söyüşlər yağdırırdı.

– Ətrafındakı qatran oldu, istəsən də, istəməsən də bulaşacaqsan, – deyə Con mənə izah edirdi. – Bu zavallı, günahsız quşcuğaz da ağzına gələni deyir, ancaq özü də bilmir ki, nə danışır. Lap Allahın özü də gəlsə, çəkinmədən söyər.

Bu sözləri deyib o, elə bir əda ilə əlini alnındakı tellərə çəkdi ki, mən onu dünyada ən nəcib bir adam hesab etdim.

Skvayrla kapitan Smollettin arası əvvəlki kimi yenə soyuqdu. Skvayr öz nifrətini söyləməkdən heç çəkinmirdi də. Kapitan onunla heç danışmazdı, skvayr ondan bir söz soruşanda çox kəskin, qısa və quru cavab verirdi. Çox sıxışdırılandan sonra, nəhayət, boynuna aldı ki, gəmi heyəti haqqında mənfi fikir söyləməkdə səhv etmişdir. Dənizçilərin çoxu nümunəvi xidmət edir və ümumiyyətlə, bütün heyət özünü yaxşı aparırdı. Gəminin özünə isə o, sadəcə olaraq, vurulmuşdu.

– Gəmi, ərinin sözünə baxan arvad kimi sükana tabedir, ser. Lakin... – deyə o əlavə edirdi, – biz hələ evə dönməmişik, bu səfər isə əvvəlki kimi yenə də mənim ürəyimdən deyil.

---

[1] *Malabar* – Hindistanın cənub-qərb sahilində bir vilayət

[2] *Surinam* – Hollandiya Qvianası (Cənubi Amerikada)

[3] *Providens* – Hind okeanında ada

[4] *Porto-Bello* – Şotlandiya limanlarından birinin adı

[5] *Qaleon* – İspaniya Amerikasından İspaniyaya qızıl daşıyan gəmilərin adı

[6] *Qoa* – Hindistanda Portuqaliya koloniyası

Bu sözləri eşidərkən skvayr dalını ona çevirir, çənəsini yuxarı qaldıraraq göyərtədə gəzişməyə başlayır və deyirdi:

– Bir az da belə getsə, bu hərif mənim səbir kasamı daşdıracaq.

Biz bu ara qasırğaya düşdük. Qasırğa "İspanyola"nın ləyaqətini bir daha təsdiq etdi. Gəmi heyəti işlərin gedişatından razı görünürdü. Burada təəccüb ediləcək bir şey də yoxdu. Məncə, Nuhun gəmisi suya düşəndən ta bu vaxta kimi hələ heç yerdə gəmi əhlini bizdə olduğu qədər bəsləməmişdilər. Ələ bəhanə düşən kimi dənizçilərə iki pay çox pivə verirdilər. Birisinin ad günü olduğunu eşidən kimi skvayr əmr edirdi ki, hamını pudinqə qonaq etsinlər. Göyərtədə həmişə alma ilə dolu çəllək qoyardılar. Kimin könlü istəsəydi, götürüb yeyə bilərdi.

– Bunun axırı yaxşı olmayacaq, – deyə kapitan həkim Livsiyə gileylənirdi, – İnanın mənə, bu, onları ancaq qudurdur.

Lakin irəlidə görəcəksiniz ki, alma çəlləyinin bizə çox böyük xidməti oldu. Bu çəlləyin sayəsində biz özümüzü təhlükədən vaxtında qoruya bildik və xain adamların əlində tələf olmadıq.

Əhvalat belə oldu. Adaya doğru aparan küləyin səmtinə düşmək üçün biz əvvəl passat küləklərinə qarşı üzürdük. Məsələ burasındadır ki, adanın dürüst yerini göstərə bilmirəm. Bir sözlə, külək bizi birbaş adaya aparırdı. Onu görmək üçün gecə-gündüz gözümüz üfüqdə idi: hesaba görə, bir sutkadan da az üzəcəkdik, ya bu gecə, ya da ən geci, sabah günortaya yaxın Dəfinələr adasını görməli idik. Cənub – cənub-qərb istiqamətində üzürdük. Mülayim külək əsirdi. Dəniz sakitdi. "İspanyola" sürətlə irəliləyir, arabir gəminin qabaq tərəfi dalğaları yararaq suyu ətrafa sıçradırdı. İşlər çox gözəl gedirdi. Hamının kefi kökdü, camaat səyahətimizin birinci yarısının bitməsinə sevinirdi.

Gün batandan sonra mən işimi bitirib yatağıma sarı getdim, birdən könlümə alma düşdü. Tez göyərtəyə çıxdım. Gəminin burnunda dayanmış növbətçilər adanı görmək məqsədilə gözlərini dənizə zilləmişdilər. Sükançı küləkdən qabarmış yelkənlərin ucuna baxaraq astaca fit çalırdı. Ətraf sakitlikdi, yalnız gəminin yanlarına çırpılan dalğaların şırıltısı eşidilirdi.

Çəlləkdə bircə alma qalmışdı. Almanı götürmək üçün çəlləyə girməli oldum. Qaranlıq bucağa çəkildim. Suyun şırıltısı layla çalır, gəmi isə astaca silkələnirdi. Az qaldı ki, yuxuya gedim. Birdən çəlləyin böyründə kimsə yerə əyləşdi. Oturan adam kürəyini çəlləyə söykədiyindən çəllək bir balaca silkələndi. Çölə sıçramaq istəyəndə birdən həmin adam dilləndi. Mən Silveri səsindən tanıdım. Onun söylədiyi ilk sözlərdən sonra heç bir vəchlə oturduğum yerdən çıxmaq istəmədim. Çəlləyin dibinə qısılaraq əsirdim, qorxudan və maraqdan nəfəsim kəsilə-kəsilə qulaq asırdım. Hələ ilk sözlərdən dərhal başa düşdüm ki, gəmidəki bütün namuslu adamların həyatı mənim əlimdədir.

XI *fəsil*

ALMA ÇƏLLƏYİNDƏ OTURARKƏN MƏN NƏLƏR EŞİTDİM

Silver dedi:

– Yox, mən deyildim, kapitan Flint idi. Mən isə qıçım taxtadan olduğundan kvartirmeyster[1] vəzifəsini aparırdım. Qıçımı da o vaxt, Pyu öz illüminatorlarından məhrum olduğu döyüşdə itirdim. Qıçımı kollecdə oxumuş, latıncanı mükəmməl bilən bir alim-cərrah kəsdi. Ancaq sonra o, dar ağacından yaxasını qurtara bilmədi, Korso-kasledə onu da başqaları ilə birlikdə it kimi asdılar. Onlar Robertsin adamları idilər, gəmilərinin adını dəyişdikləri üçün hamı tələf oldu. Bu gün "Kral səadəti" adlanan gəmiyə sabah başqa bir ad qoyurdular. Bizdə isə qayda belədir – əvvəlcədən hansı ad verildi, axıra kimi qalmalıdır. "Kassandra"nın adını da biz heç dəyişmədik. İnqlend Hindistanın vitse-kralını qarət edəndən sonra bu gəmi bizi Malarbardan sağ-salamat evimizə aparıb çıxartdı. Flintin qocaman gəmisi "Morj" da adını dəyişmədi. Halbuki o gəmi qan çanağı idi, o qədər qızıl yükləyirdilər ki, az qalırdı yükün ağırlığından dənizin dibinə çöksün.

Gəmidə ən qaradinməz adam sayılan gənc dənizçilərdən biri həyəcanla dilləndi:

– Eh, Flint çox igid adammış ha!

Silver dedi:

– Deyirlər, Devis ondan da igidmiş. Ancaq onunla bir yerdə olmamışam. Mən əvvəl İnqlendlə, sonra isə Flintlə işləmişəm. İndi isə dəniz səfərinə özüm müstəqil çıxmışam. İnqlendlə işləyəndə doqquz yüz funt-sterlinq qazandım, Flintdən iki min aldım. Sadə bir dənizçi üçün bu, az pul deyildi. Pullarımın hamısı bankdadır, yaxşı da faiz alıram. Pul qazanmaq böyük hünər deyil, hünər pulu saxlamaqdır... İnqlendin adamları necə oldu? Bilmirəm... Bəs Flintinkilər hanı? Onlardan çoxu indi bu gəmidə işləyir, özləri də bir parça pudinq alanda sevinirlər. Çoxu sahildə dilənçi kökündə yaşayırdı. Allaha and olsun ki, acından köpük qusurdular. Qoca Pyu gözləri ilə birlikdə abır-həyasını da itirdi. Parlament lordları kimi ildə min iki yüz sterlinq pul xərcləyirdi. İndi haradadır? Gəbərib, torpağın altında çürüyür. İki il əvvəl bütün var-yoxu əlindən çıxmışdı, bir parça çörəyə möhtacdı. Dilənir, oğurluq edir, baş kəsirdi, bununla belə, acından ölürdü.

---

[1] *Kvartirmeyster* – ərzaq üzrə müdir

– Quldurluğun axırı budur! – deyə gənc dənizçi dilləndi.

– Dünyada gərək axmaq olmayasan... – deyə Silver səsləndi. – Ancaq bunun sənə dəxli yoxdur: cavan olsan da, ağıllı adamsan. Sənin başını əkmək olmaz. Mən səni görən kimi bunu müşahidə etdim. Buna görə də səninlə kişi kimi danışmaq istəyirəm.

Bu qoca fırıldaqçının eynən mənə dediyi yağlı sözlərlə başqasını da dilə tutduğunu eşitdikdə nələr çəkdiyimi təsəvvür edirsinizmi?

Bu saat imkanım olsaydı, onu öldürərdim...

Silver heç bir şeydən şübhələnmədən sözünə davam etdi:

– Səadət centlmenlərinin[1] başı həmişə qalda olur. Əlbəttə, onlar asan yolla getmirlər, daim asılmaq qorxusu altında yaşayırlar, ancaq döyüş meydanında yarışan xoruzlar kimi yaxşı yeyir, yaxşı da içirlər. Səfərdən qabaq ciblərindəki mis pullar qayıdanbaş qızıl pula çevrilir. Əldə etdiklərini sağa-sola sovurandan sonra yenə əliboş qalır, yenə səfərə çıxırlar. Mən isə belə etmirəm. Öz pullarımı pay-pay ayırıb müxtəlif banklara təhvil verirəm. Şübhə doğurmamaq üçün heç yerə də çox pul qoymaram, mənim axı əlli yaşım var. Bu səfərdən qayıdandan sonra əsl centlmenlər kimi yaşayacağam. Deyirsən ki, vaxtdır? Eləmi? Axı mən heç əvvəllər də pis yaşamamışam. Özümə heç korluq verməmişəm. Yataqda yatmışam, ləzzətlə yemişəm. Lakin dənizdə az əziyyət çəkməmişəm. Bilirsən, bu həyata qədəm qoyanda nə idim? Sənin kimi dənizçi.

---

[1] *Səadət centlmenləri* – quldurlara verilən ad

Gənc dənizçi dedi:

– İndi sizin keçmişdə qazandıqlarınızın hamısı batacaq. Bu səyahətdən sonra Bristolda adam üzünə çıxa bilərsiniz?

Silver istehza ilə soruşdu:

– Sən bilən, indi mənim pullarım haradadır?

– Bristolda, banklarda, ya da başqa lazımi yerlərdə.

– Hə, orada idi, biz gəmimizin lövbərini qaldırana kimi pullar orada idi, – aşpaz bildirdi. – İndi isə arvadım hamısını yerbəyer eləyib. “Müşahidə borusu” meyxanası bütün avadanlığı, icarə torpağı və müştərilərlə birlikdə satılıb, arvadım da aradan çıxıb gedib, şərtləşdiyimiz yerdə məni gözləyir. Sizə inandığım üçün bu yerin adını deyərdim, ancaq qorxuram ki, başqaları inciyərlər ki, niyə onlardan gizlətmişəm.

Dənizçi soruşdu:

– Bəs arvadınıza necə, ona inanırsınızmı?

– Səadət centlmenləri nadir hallarda bir-birilərinə inanırlar. Düz də eləyirlər. Lakin mənə badalaq gəlmək o qədər də asan deyil. Cona quyu qazan bu dünyada işıq üzü görməz. Bəziləri Pyudan, başqaları Flintdən qorxardı. Məndən isə Flintin özü çəkinərdi. O, məndən həm qorxardı, həm də mənimlə fəxr edərdi... Onun gəmi heyətində hamı qoçaqdı. Lap şeytanın özü onunla açıq dənizə çıxmağa qorxardı. Sən məni tanıyırsan, bilirsən ki, gopçu deyiləm, özüm də ürəyiaçıq, şən adamam. Ancaq kvartirmeyster olduğum zaman Flintin köhnə quldurları mənə quzu kimi qulaq asardılar. Qoca Conun gəmisində bir nizam-intizam vardı ki, gəl görəsən!

Gənc dənizçi dedi:

– Doğrusu, bu söhbətə kimi sizin əməliniz heç ürəyimə yatmırdı, Con. Ancaq indi razıyam. Bu mən, bu da mənim əlim, vur gəlsin!

– Qoçaq oğlansan, özün də ağıldan pis deyilsən, – Silver cavab verdi və ona sarı uzanan əli elə sıxdı ki, çəllək altımda silkələndi. – Səndən yaxşı bir səadət centlmeni çıxacaq.

Yavaş-yavaş onların sözlərinin mənasını qanmağa başlayırdım. “Səadət centlmeni” quldur deməkdi. Mən təsadüfən, bəlkə də, gəmidəki sonuncu namuslu dənizçini yoldan çıxarıb quldurlar dəstəsinə cəlb etmək tarixçəsinin son fəsli olan bu səhnənin şahidi olmuşdum. Lakin tora düşən təkcə bu dənizçi deyildi, burasını mən o saat başa düşdüm. Silver yavaşca fit çaldı. Başqa bir nəfər də onlara yanaşdı. Silver dedi:

– Dik artıq bizimlədir.

– Mən bilirdim ki, o, bizimlə olacaq, – ikinci bosmanın – İzrael Hendsin səsini mən o saat tanıdım. – Dik axı axmaq deyil.

O, tənbəki çeynədiyindən bir müddət dinmədi, sonra tüpürdü və Uzundraz Cona müraciət etdi:

– Omba, bir bizi başa sal görək, markitant[1] qayığı kimi çoxmu valay vuracağıq? Göy gurultusuna and olsun ki, bu kapitan mənim canımı boğazıma yığıb. Bəsdir, üstümdə ağalıq etdi! Mən kapitan kayutunda yaşamaq istəyirəm, onun yediyini yemək və ona verilən şərabı içmək istəyirəm.

Silver dedi:

– İzrael, sənin başın çox ucuz qiymətə gedər, çünki onun içərisində heç vaxt beyin deyilən şey olmayıb. Ancaq qulaq asa bilirsən – qulaqların kifayət qədər uzundur. Yaxşısı budur, qulaq as! Sən əvvəlki kimi yenə kubrikdə[2] yatacaqsan, keyfiyyətsiz yeməklər yeyəcəksən. Deyilənə əməl edəcək, nəzakətli olacaqsan, dilinə də bir damla belə şərab dəyməyəcək. Ta mən sənə əmr edənə kimi belə dolanacaqsan. Özün də, oğul, mənə tamamilə arxayın ola bilərsən.

– Məgər mən etiraz edirəm? – ikinci bosman donquldandı. – Ancaq bilmək istəyirəm ki, bu, nə vaxt olacaq?

Silver bağırdı:

– Nə vaxt? Yaxşı, qoy deyim. Bunu imkan daxilində uzatmağa çalışacağam. İndi bildin ki, nə vaxt? Kapitan Smollett əla dənizçidir. Gəmini də bizim xeyrimizə yaxşı sürür. Skvayrın və həkimin əlində xəritə var, lakin onu harada gizlədirlər, burası mənə məlum deyil. Bunu siz də bilmirsiniz. Qoy skvayrla həkim dəfinəni tapsınlar, onu gəmiyə yükləməkdə bizə kömək etsinlər, bundan sonra baxarıq. Hərgah mən siz yaramaz hollandlara bel bağlasaydım, onda qayıdanbaş kapitan Smollettə imkan verərdim ki, yolun yarısına kimi gəmini idarə etsin.

Dik etiraz etdi:

– Biz özümüz də heç pis dənizçi deyilik!

---

[1] *Markitant* – əsgər və zabitlərə ərzaq və digər gündəlik tələbat malları satan və bu məqsədlə ordu hissələrini daim müşayiət edən mülki şəxs (XVII–XIX əsrlər)

[2] *Kubrik* – gəminin alt göyərtəsi

– “Pis matros deyilik” demək istəyirsən, – Silver onun sözünə düzəliş verdi. – Biz sükanı hərlədə bilirik. Bəs istiqaməti necə, onu kim dürüst hesablaya bilər? Bizlərdən heç kim bunu bacarmır. Məndən olsaydı, qayıdanbaş kapitan Smollettə bizi, heç olmasa, passat külələri istiqamətinə çıxana kimi aparmağa imkan verərdim. Onda, heç olmasa, bilərdim ki, düzgün istiqamət götürmüşük, camaata gündə bir qaşıq şirin su paylamaq qorxusu da olmazdı. Lakin mən sizi yaxşı tanıyıram. Buna görə də dəfinəni gəmiyə gətirən kimi onların başını oradaca – adada batırmaq lazım gələcək. Heyif ki, belə etməliyəm. Sizi isə yalnız bir şey maraqlandırır. İçmək. Sözün düzü, sizin kimi adamlarla geri qayıdacağım yadıma düşəndə ürəyim sıxılır.

– Ay Uzundraz, sən də çox ifrata varma! – deyə İzrael çığırdı. – Biz ki sənə qarşı deyilik.

– Böyük gəmilərin boş bir şey üstündə batdığını azmı görmüşəm? Yaxşı igidlərin gündə qaxac olmaq üçün asıldığını azmı görmüşəm? – deyə Silver çımxırdı. – Bütün bunların səbəbi nədir? Tələsmək... tələsmək... tələsmək. Qulaq asın, mən dənizlərdə çox üzmüşəm və həyatda da bəzi şeylər görmüşəm. Əgər siz gəmini idarə edə, küləklərə qarşı dura bilsəydiniz, hamınız çoxdan karetalarda kef çəkərdiniz. Lakin bu, sizin hünəriniz deyil. Mən sizi tanıyıram, rom hortuldadar, oradan birbaş dar ağacına gedərsiniz.

– Con, sənin kapellan[1] kimi bir şey olduğunu kim bilmir? Lakin başqaları da vardı axı. Onlar səndən əskik deyildilər, gəmini də səndən pis idarə etməzdilər. Onlar əylənməyi də sevərdilər. Özlərini öyməzdilər, yeyib-içməyi bacarardılar, heç kimin də zəhləsini tökməzdilər.

Silver dedi:

– Eləmi? Görən, indi onlar haradadırlar? Biri elə Pyu – acından gəbərdi. Flint də bu qəbil adamdı – Savannada romdan partladı. Elədir, bunlar xoş, şən adamlardır. Lakin onlar indi haradadırlar? Budur əsas məsələ.

Dik soruşdu:

– Yaxşı, onlar bizim əlimizə keçəndən sonra nə edəcəyik?

– Bax buna varam, – deyə aşpaz fərəhlə dilləndi. – Boş danışmağı sevmir, işə keçir. Sən bilən, nə etsək yaxşıdır? Bəlkə, insan yaşamayan bir adanın sahilində atıb gedək? İnqlend belə edərdi. Ya hamısının başını donuz başı kimi üzək? Flint, ya Billi Bons isə bu yolla gedərdi.

---

[1] *Kapellan* – gəmi keşişi

İzrael dedi:

– Bəli, Billinin adəti belə idi. “Ölü səni dişləməz” deyərdi. İndi özü də ölüb-getmişdir, dediyini təcrübədə sınaqdan keçirə bilər. Hə, Billi belə şeylərin ustasıydı.

Silver dedi:

– Doğrudur, Billi belə işlərdə mahirdi. Kimsəyə aman verməzdi. Mən isə ürəyiyumşağam, mən centlmenəm. Ancaq indi məsələ çox ciddidir. Uşaqlar, vəzifə hər şeydən vacibdir. Buna görə də mən öldürməyə səs verirəm. İstəmərəm ki, parlament üzvü olduğum və ya zər-ziba içərisində karetdə gəzdiyim zaman, şeytan manaxın qabağına çıxan kimi, bu çilingqıç tülüngülərdən biri gəlib qarşımda dursun. Meyvənin yetişməsini gözləmək vacibdir. Lakin elə ki dəydi, gərək onu dərəsən.

Bosman ucadan dedi:

– Con, vallah, sən lap qəhrəmansan!

Silver:

– İzrael, bunu sən işdə görəcəksən, – dedi. – Ancaq mənim bircə tələbim var. Skvayr Trelonini gərək mənə güzəştə gedəsiniz. Mən onun mal başını öz əllərimlə kəsib atmaq istəyirəm... Dik, – o, birdən əlavə etdi, – zəhmət çək, o çəlləkdən mənə bir alma ver, deyəsən, boğazım quruyub.

Təsəvvür edirsinizmi, mən nə hala düşdüm, bədənim lərzəyə gəldi. İmkanım olsaydı, çəlləkdən sıçrayıb qaçardım. Amma ürəyim, ayaqlarım və əllərim mənə tabe deyildi. Dik yerindən qalxmışdı ki, gözlənilmədən Hends onu saxladı:

– Sən də bu çürük almanı neynirsən, Con? Yaxşısı budur, bizə bir içim rom ver.

Silver dedi:

– Dik, mən sənə inanıram. Orada bir çəllək gizlətmişəm. Al, bu da açar. Bir qab süz, gətir.

Qorxudan əssəm də fikirləşdim: “Mister Errou romu bundan alırmış. Onu tələf edən romu”.

Dik gedən kimi İzrael aşpazın qulağına nə isə pıçıldamağa başladı. Cəmisi iki-üç söz eşitdim, amma bu da kifayətdi.

– O biriləri razılıq vermirlər, – İzrael pıçıldayırdı.

Deməsk, gəmidə hələ də bizə sadiq qalan adamlar varmış.

Dik qayıtdı. Hər üçü növbə ilə dolçanı götürüb içdi. Birini "Səadət naminə", o birisini "qoca Flintin şərəfinə" içdilər. Silver hətta oxumağa başladı:

Səmt küləyinə, uğur küləyinə badə qaldıraq
Deyib-güləsk, şənlənək, yaşayaq damağı çağ.

Çəlləyin içərisi işıqlandı. Yuxarı baxdım... Ay qalxmış, arxa dorun üzərindəki müşahidə meydançasını və küləkdən qabarmış aşağı yelkəni gümüşü işığa bürümüşdü. Elə bu an müşahidə meydançasından növbətçinin səsi eşidildi.

– Quru! – deyə o çığırdı.

XII *fəsil*

HƏRBİ ŞURA

Göyərtə ayaq tappıltısından uğuldadı. Adamların kayutlarından və kubrikdən çıxıb qaçdıqlarını eşidirdim. Çəlləkdən sıçrayan kimi özümü alt yelkənin arasına verdim. Oradan gəminin arxa tərəfinə qaçdım, sonra da açıq göyərtəyə çıxdım. Günter və həkim Livsi ilə birlikdə gəminin külək tutan burnuna qaçdım.

Bütün gəmi heyəti burada idi. Ay çıxan kimi duman seyrəldi. Uzaqda, cənub-qərbdə iki alçaq təpə nəzərə çarpdı, təpələr bir-birilərindən, təxminən, iki mil aralı idi. Bunların arxasında daha uca təpə vardı ki, bu hələ də dumana bürünmüşdü. Hər üç təpə konusvarı idi.

Mən bayaq keçirdiyim dəhşətdən hələ özümə gəlməmişdim, buna görə də hər şey mənə yuxu kimi görünürdü. Sonra da kapitan Smollettin əmrini eşitdim. "İspanyola" üzü küləyə getdi, şərq tərəfdən adaya yaxınlaşmağa başladı.

Bütün əmrləri yerinə yetiriləndən sonra kapitan soruşdu:

– Uşaqlar, içərinizdə bu adanı əvvəllər görən olubmu?

– Ser, mən burada olmuşam, – deyə Silver dilləndi. – Ticarət gəmisində aşpaz işlədiyim vaxt biz buradan içməli su götürmüşdük.

– Zənnimcə, bu kiçik adanın o üzündə, cənub tərəfdə lövbər atmaq məsləhətdir, belə deyilmi?

– Elədir, ser. Bu ada Skelet adası adlanır. Keçmişdə quldurlar bu adaya düşərdilər. O vaxt bizim gəmidə işləyən matroslardan biri quldurlar tərəfindən bu adadakı yerlərə verilən bütün adları bilərdi. Şimal tərəfdəki o dağ Fok-dor adlanır. Burada şimaldan cənuba doğru üç sıra dağ var: Fok-dor[1], Qrot-dor[2] və Bizan-dor[3], ser. Dumana bürünmüş o uca dağa Qrot-dor əvəzinə çox vaxt "Müşahidə borusu" deyirdilər. Səbəbi də budur ki, quldurlar gəmilərini təmir etmək üçün lövbər salıb duranda orada nəzarət məntəqəsi düzəldərdilər. Üzr istəyirəm, ser, onlar öz gəmilərini, adətən, burada təmir edərdilər.

Kapitan Smollett dedi:

– Məndə xəritə var. Bir baxın görək, bu, həmin adadırmı?

Xəritəni əlinə alanda Uzundraz Conun gözləri işıq saçdı. Ancaq o saat da gözləri söndü, ümidi boşa çıxdı. Bu, bizim Billi Bonsun sandığından tapdığımız xəritə deyildi. Onun dəqiq surəti idi. Təpələr, dərələr təfərrüatı ilə göstərilmişdi, ancaq burada nə üç qırmızı xaç işarəsi və nə də əllə edilən qeydlər vardı. Silver peşmançılığını üzə vurmadı və özünü ələ aldı.

– Bəli, ser, həmin adadır, – dedi. – Burada çox gözəl çəkilib. Çox maraqlıdır, görəsən, onu kim çəkib... Quldurlar düzəldə bilməzlər, onların elmdən başları çıxmaz... Bax, bu da kapitan Kiddin[4] durduğu yer – mənim matros dostum bunu belə adlandırırdı. Buradan cənuba doğru güclü bir axın keçir, sonra o, qərb sahili boyunca gedib şimala dönür. Siz də, ser, küləyə görə gəminin hərəkət istiqamətini dəyişməkdə haqlısınız. Əgər limana girmək və gəmini təmir etmək istəyirsinizsə, duracaq üçün bundan yaxşı yer tapa bilməzsiniz.

Kapitan Smollett dedi:

– Çox sağ olun, kömək lazım olsa, yenə sizə müraciət edərəm. İndi gedə bilərsiniz.

Conun ada haqqında çox soyuqqanlılıqla məlumat verməsinə mən heyrət etdim. O, mənə tərəf gəldi. Sözün düzü, qorxudan özümü itirdim. Əlbəttə, çəlləkdə oturub onun söhbətlərini eşitdiyimdən xəbəri yoxdu. Ümumiyyətlə, o, öz sərtliyi, ikiüzlülüyü, gəmi heyətini ələ almaq bacarığı ilə məni dəhşətə gətirirdi. Buna görə də əlini çiynimə qoyanda diksinən kimi oldum. O dedi:

---

[1] *Fok-dor* – qabaq dor

[2] *Qrot-dor* – orta dor

[3] *Bizan-dor* – arxa dor

[4] *Kapitan Kidd* – məşhur dəniz qulduru idi, eyni zamanda ingilis ticarət donanmasında xidmət etmiş, tutulub "gündə quruyanlar" sırasında zəncirlə asılmışdı.

– Pis yer deyil. Xüsusən sənin yaşda olan uşaqlar üçün gözəl yerdir. Sən burada çiməcək, ağaclara dırmaşacaq, dağkeçilərini ovlayacaqsan. Özün də elə dağlarda keçi kimi çapacaqsan. Düzü, adaya baxanda, sanki, cavanlaşıram, ayağımın da taxtadan olduğunu unuduram. Cavanlıq nə yaxşı şeydir, özün cavan olasan, ayağında da on barmağın ola. Əgər ada ilə tanış olmaq istəsən, qoca Cona xəbər elə, sənə yaxşı bir yol azuqəsi hazırlasın. – Bunu deyib əlini səmimiyyətlə çiynimə vurdu və çıxıb getdi.

Kapitan Smollett, skvayr və həkim Livsi şkansda[1] dayanmışdılar, nə barədəsə söhbət edirdilər. Mən eşitdiklərimi onlara mümkün qədər tez çatdırmaq istəyirdim. Lakin hamının gözü önündə söhbətlərini kəsməyə cəsarət etmirdim. Mən otərəf-butərəfə vurnuxur, bəhanə axtarırdım ki, birdən həkim Livsi özü məni yanına çağırdı. O, çubuğunu aşağıda qoymuşdu, uzun müddət tənbəkisiz dura bilmədiyindən məni çubuğun ardınca göndərmək istəyirdi. Ona yaxınlaşdım, heç kimin bizi eşitmədiyinə əmin olandan sonra pıçıldadım:

– Həkim, sizə bir neçə söz deməliyəm. Qoy kapitanla skvayr aşağı düşsün. Sonra bir şeyi bəhanə edib məni yanınıza çağırın. Sizə dəhşətli xəbərlər verəcəyəm.

Həkimin üzü azacıq avazıdı, lakin özünü tez ələ aldı:

– Çox sağ ol. Cim, səndən soruşmaq istədiklərim elə bunlardır, – dedi və özünü elə göstərdi ki, guya, məndən nə isə soruşurmuş.

Sonra o, üzünü skvayrla kapitana çevirdi. Onlar yenə əvvəlki kimi çox sakit danışırdılar, heç kim nə səsini ucaltdı, nə də fit verdi, amma başa düşdüm ki, həkim Livsi mənim xahişimi onlara yetirib. Sonra kapitan bütün gəmi heyətini göyərtəyə çağırmağı Co Andersona əmr etdi.

– Uşaqlar, – kapitan Smollett matroslara müraciət etdi, – mənim sizə bir neçə kəlmə sözüm var. Qarşınızda gördüyünüz torpaq bizim axtardığımız həmin adadır. Biz hamımız mister Treloninin necə səxavətli bir adam olduğunu bilirik. O, indi mənə belə bir sual verdi:

---

[1] *Şkans* – orta dor ağacı ilə arxa dor ağacı arasındakı meydança

“Yol uzunu gəmi heyəti özünü yaxşımı aparmışdır?” – Mən ona dedim ki, hər bir matros öz vəzifəsini səylə yerinə yetirmişdir və elə bir narazılaq olmamış ki, mən onların daha yaxşı işləyə biləcəklərini arzulayım. Mister Treloni, mən və həkim bu saat kayuta gedib sizin sağlığınıza, sizin uğurlarınızın sağlığına badə qaldıracağıq, burada sizə də pivə verəcəklər ki, siz də bizim sağlığımıza, bizim uğurlarımız üçün içə biləsiniz. Əgər mənim rəyimi bilmək istəsəniz, deyərəm ki, skvayr bizi qonaq etməklə çox böyük iltifat göstərir, buna görə də onun şərəfinə “ura” bağırmağı təklif edirəm.

Hamı birlikdə “ura” çığırdı, burada heç bir qəribəlik yoxdu. Özü də elə ürəkdən və səmimi çığırdılar ki, bu adamların bizi öldürmək fikrində olduqlarına bir an şübhə etdim.

Birinci “ura” sovuşan kimi Uzundraz Con qışqırdı:

– Kapitan Smollettə də “ura!”

Bu dəfə də hamı birlikdə “ura” deyə bağırdı.

Ümumi şənliyin qızğın vaxtı hər üç centlmen kayuta endi.

Bir az keçmiş onlar Cim Hokinsin dalınca adam göndərdilər.

Mən içəri girdiyim vaxt hər üçü stol arxasında oturmuşdular. Qabaqlarında bir şüşə ispan şərabı, bir nimçə də kişmiş vardı.

Həkim çubuq çəkirdi, pariki də dizləri üstündə idi. Bu, o deməkdi ki, o, bərk həyəcan keçirir. Gecə hava isti olduğundan nəfəslik açıqdı. Gəminin arxasında ay işıq yolu çəkmişdi.

Skvayr dedi:

– Hə, Hokins, sən bizə nə isə xəbər vermək istəyirdin. Danış görək!

Mən çəlləyin dibində oturduğum zaman eşitdiklərimi təfsilatı ilə qısaca söylədim. Ta axıra kimi sözümü kəsmədən, yerlərindən tərpənmədən, gözlərini mənim üzümdən çəkmədən dinlədilər. Sonra həkim Livsi dedi:

– Cim, otur.

Məni masa arxasında oturdub, ovcuma kişmiş tökdülər və bir qədəh də şərab verdilər. Hər üçü növbə ilə qarşımda baş əyərək mənim sağlığıma, xoşbəxtliyim və qoçaqlığım şərəfinə içdilər.

Skvayr dedi:

– Hə, kapitan, siz haqlı imişsiniz, mən isə yanılmışam. Özümü lap eşşək hesab edirəm və sizin əmrinizi gözləyirəm.

– Mən də sizdən geri qalmaram, – deyə kapitan etiraz elədi. – İlk dəfə belə şeyə rast gəlirəm; üsyan etmək niyyətində olan gəmi heyətinin özünü belə sakit və təmkinli aparması qəribədir. Başqa vaxt olsaydı, mən bunu müxtəlif əlamətlərdən duyardım və ehtiyat üçün tədbir tökərdim. Ancaq bunlar məni azdırıb dolamışlar.

– Kapitan, – həkim söhbətə qarışdı. – Sizi Con Silver azdırmışdır. Belə işlərdə o, ayrı cür məharətlidir.

– Gərək onu çoxdan dar ağacından asaydılar, – deyə kapitan etirazını bildirdi. – Lakin bütün bu söhbətlər indi yersizdir. Bütün deyilənlərdən bəzi nəticələr çıxarmışam ki, bunları da, mister Treloni icazə versəydi, açıb deyərdim.

Mister Treloni təmkinlə dedi:

– Ser, buranın kapitanı sizsiniz, buna görə də buyruq sizinkidir.

Mister Smollett dedi:

– Əvvəla, biz gərək başladığımız işi davam etdirək, çünki başqa imkanımız yoxdur, yolumuzu kəsmişlər. Əgər mən geriyə dönmək əmri versəm, onlar həmin dəqiqə üsyan qaldıracaqlar. İkincisi, bizim, heç olmasa, dəfinəni axtarıb tapana kimi vaxtımız var. Üçüncüsü, gəmi heyətində bizə hələlik sadiq qalan adamlar tapılar. Lakin gec, ya tez, bu quldur dəstəsi ilə bizim toqquşmamız mütləq olacaq. Buna görə də gərək biz hələlik özümüzü bilməməzliyə vuraq və münasib bir fürsət ələ keçən kimi qəflətən onların axırına çıxaq. Mister Treloni, zənnimcə, sizin xidmətçilərinizə etibar edə bilərik, deyilmi?

– Lap mənim özümə etibar edən kimi, – deyə skvayr bildirdi.

Kapitan dedi:

– Üç onlar, üç də biz, bir də Hokins, eləyir yeddi. Gəmi heyəti içərisində kimə etibar etmək olar?

– Yəqin ki, Silverdən əvvəl Treloninin tutduğu adamlara, – deyə həkim bildirdi.

– Yox əşşi, – deyə Treloni etiraz etdi, – Hendsi də mən tutmuşdum, axırı necə oldu...

– Mən də elə bilirdim ki, Hendsə etibar etmək olar, – deyə kapitan etiraf etdi.

– Özləri də hamısı ingilisdirlər, – skvayr təəssüflə bildirdi. – Düzü, ser, fikirləşəndə istəyirəm, bütün gəminin külünü göyə sovurum.

Kapitan davam etdi:

– Budur, centlmenlər, mənim demək istədiklərim. Beləliklə, biz gözdə-qulaqda olmalı, məqam gözləməliyik. Etiraf edirəm ki, bu çox da asan iş deyil. Birdən-birə hücum edib başlarının üstünü almaq daha yaxşı olardı. Ancaq əvvəl gərək öyrənək ki, heyətdə bizə sadiq olan adamlar kimlərdir. Bundan sonra tədbir görək. Biz ehtiyatlı olmalı və gözləməliyik, – mənim təklifim budur.

Həkim dedi:

– Burada bizə hamıdan çox Cim kömək edə bilər. Matroslar ondan ehtiyat etmirlər, Cim isə diqqətli oğlandır.

– Hokins, mən sənə tamamilə etibar edirəm, – deyə skvayr əlavə etdi.

Doğrusu, qorxdum ki, etimadı doğrulda bilməyim. Ancaq təsadüf elə gətirdi ki, mən, həqiqətən, onları ölümdən xilas etməli oldum.

Biz hələlik iyirmi altı nəfərdən yalnız yeddisinə bel bağlaya bilərdik. Bu yeddi adamdan biri də mən idim – oğlan uşağı. Böyükləri saysaq – biz altı nəfərdik. On doqquz nəfərə qarşı – altı adam.

Üçüncü hissə
MƏNİM QURUDAKI MACƏRALARIM

XIII *fəsil*

QURUDAKI MACƏRALARIM NECƏ BAŞLADI

Səhər sübhdən göyərtəyə çıxanda ada mənə dünənkindən fərqli olaraq tamam başqa cür göründü. Külək yatsa da, biz gecə xeyli irəliləmişdik və indi sakit havada alçaq cənub sahilindən yarım mil aralı durmuşduq. Adanın böyük bir hissəsi tünd-yaşıl meşəlikdi. Burada ümumi yeknəsəq boz rəngin ahəngini qumsal sahilin sarı dərələri və şamağacına oxşar hündür ağacların yaşıllığı pozurdu. Bəzi yerlərdə tək-tük, bəzi yerlərdə isə koma-koma bitmiş bu ağaclar meşənin o biri ağaclarından xeyli hündür idi. Ancaq hər halda, adanın ümumi görünüşü çox yeknəsəq və cansıxıcı idi. Hər təpənin başında sivri zirvəli çılpaq qayalar ucalırdı. Bu təpələrin qəribə görünüşü məni heyrətə salırdı. O biri təpələrdən üç yüz, dörd yüz fut uca olan “Müşahidə borusu” daha qəribə görünürdü. Sıldırım qayanın zirvəsini, elə bil, kəsmişdilər, özü də lap heykəl altlığına oxşayırdı.

Okean “İspanyola”nı elə çalxalayırdı ki, su gəminin yanlarındakı dəliklərdən göyərtəyə axıb tökülürdü. Qayıqaltı və onu göyərtəyə bərkidən dirəklər bir-birinə dəyib taqqıldayırdı. Sükan gəminin gah sağ, gah da sol böyrünə dəyir, gəmi oyuncaq kimi atılıb-düşür, inləyir və cırıldayırdı. Mən dor iplərindən bərk yapışmışdım, başım gicəllənirdi. Ətrafdakı şeylər də gözlərim önündə hərlənirdi. Gəmi dalğaları yararaq irəliləyəndə mən dənizə alışmışdım, lakin indi o, lövbər atıb durduğu üçün butulka kimi hey yırğalanırdı. Buna görə də, xüsusən səhər acqarına ürəyim bulanırdı.

Özüm də bilmirdim ki, ürəyimin bulanmasına səbəb nədir – gəminin valay vurmasımı, ya bu boz, kədərli meşəmi, bu çılpaq, vəhşi qayalarmı, sıldırımlı sahilə çırpılan dalğaların gurultusumu? Günəş öz parlaq və isti şüalarını ətrafa yaymışdı, civildəşə-civildəşə dənizdən balıq tutan quşlar başımızın üzərində hərlənirdilər. Mənim yerimə kim olsaydı, açıq dənizdə uzun səyahətdən sonra quru gördüyünə sevinərdi. Lakin mənim ürəyimi dərd-kədər bürümüşdü. Lap ilk baxışdan Dəfinələr adasından zəhləm getdi.

Bu səhər biz çox ağır bir iş görməli idik. Külək olmadığından qayıqları suya salmalı, üç-dörd mil məsafəni gəmini yedəkləyib çəkməli, burunu keçəndən sonra onu Skelet adasının arxasındakı boğaza salmalı idik.

Mən qayıqlardan birini seçdim. Burada görüləsi iş olmasa da, qayığa mindim. Gün yaman yandırırdı, matroslar deyinir, öz ağır zəhmətlərinə lənətlər yağdırırdılar. Bizim qayığa Anderson rəhbərlik edirdi. Başqalarını sakit etmək əvəzinə o özü də deyinir, hamıdan çox çığırır və söyürdü.

– Yaxşı, yetər, – deyə o, bağırırdı, – çox qalmayıb. Bunun da bir axırı olar.

Fikirləşirdim ki: “Bu heç yaxşı əlamət deyil”. Bu vaxta kimi camaat səylə və həvəslə işləyirdi. Adanı görəndən sonra nizam-intizam pozulmuşdu.

Uzundraz Con sükançının yanındaca durmuşdu, gəmini idarə etməkdə ona kömək edirdi. O, boğazı beş barmağı kimi tanıyırdı. Bu yerdə dənizin xəritədə göstəriləndən xeyli dərin olması onu heç də çaşdırmırdı. Deyirdi ki:

– Bu dar boğaz okeanın çəkilməsindən belə dərinləşib. Hər dəfə çəkilmə onu daha da qazıb dərinləşdirir.

Biz xəritədə lövbər şəkli çəkilmiş yerdə durduq. Əsas ada ilə bizim aramızda üçdəbir mil məsafə vardı, elə bir o qədər də – üçdəbir mil məsafədə Skelet adasından aralı idik. Dənizin dibi təmiz qumluq idi. Suya atılan lövbərin gurultusuna meşədən minlərlə quş qalxdı, quşlar çığırışa-çığırışa havada hərlənirdilər. Lakin bir dəqiqə keçmiş onlar yenə budaqlara qonub görünməz oldular və ətrafa sükut çökdü.

Boğaz hər tərəfdən meşəli sahillə əhatə olunmuşdu. Hər iki tərəf qalın meşə idi. Boğaz başlanan yerdən meşə də başlanırdı. Sahil alçaq-yastı idi. İçərilərə getdikcə təpələr amfiteatr kimi üst-üstə ucalırdı. Sakit gölü xatırladan boğaza iki xırdaca, lilli-çamırlı çay tökülürdü. Bu çayların ətrafındakı bitkilərin rəngi həddən ziyadə şux olması ilə adamı heyrətə salırdı. Gəmidən baxanda heç bir tikili, çəpər-zad görünmürdü, ağaclar hər şeyi örtüb gizlətmişdi. Əlimizdə xəritə olmasaydı, güman edərdik ki, ada okeanın dibindən qabarıb çıxdığı zamandan bəri bura insan ayağı dəyməyib. Bura birinci biz gəlmişik.

Azca da olsa, külək hiss edilmirdi, hava durğundu. Sükutu yalnız bir şey – adanın o başında uzaq qayalara çırpılan dalğaların gurultusu pozurdu. Ətrafdan qəribə kəsif bir iy gəlirdi – çürümüş yarpaq və ağac qoxusu. Gördüm ki, həkim havanı iylədikcə qismətinə qoxumuş yumurta düşən adam kimi üz-gözünü turşudur.

– Burada dəfinə olub-olmadığını bilmirəm, ancaq parikimə and içirəm ki, isitmə xəstəliyi yəqin var, – deyə o dilləndi.

Gəmi heyətinin hərəkəti hələ qayıqda olanda məni təşvişə salmışdı. Gəmiyə qayıtdıqdan sonra isə bu, təhlükəli bir hal aldı. Matroslar göyərtədə avaralanır və nə barədəsə danışırdılar. Ən sadə əmrləri belə narazılıqla dinləyir və çox könülsüz yerinə yetirirdilər. Hətta intizamlı matroslar da narazılıq azarına tutulmuşdular. Onları nizam-intizama dəvət edəcək elə bir adam da yox idi. Üsyan əhvali-ruhiyyəsi getdikcə qızışırdı və bu təhlükə fırtına buludu kimi başımızın üzərindən asılmışdı.

Təhlükəni duyan təkcə biz deyildik. Kayutlarda olanlar da bunu hiss etmişdilər. Uzundraz Con gah bu, gah da o biri dəstəyə yanaşır, dil tökür, hər işdə nümunə göstərir, var gücüylə intizamı qorumağa çalışırdı. Nəzakətli və pürqulluq olmaq üçün dəridən-qabıqdan çıxır, hamıya gülümsünürdü. Hər hansı bir əmri eşidən kimi o, öz qoltuqağacına yaslanaraq hamıdan əvvəl irəli atılır, "baş üstə, ser" deyib fərəhlə çığırırdı.

Çarəsi üzüləndə də aradakı narazılığı ört-basdır etmək istəyirmiş kimi, bir-birinin ardınca mahnı oxumağa başlayırdı.

Bizə elə gəlirdi ki, Uzundraz Conun özünü belə aparması bu məşum günün ən məşum hadisəsidir.

Biz məsləhət-məşvərət üçün kayuta yığışdıq.

Kapitan dedi:

– Ser, əgər mən balaca bir əmr versəm, bütün gəmi əhli üstümüzə tökülüşəcək. Özünüz görürsünüz ki, nə aləmdir, ser. Addımbaşı məni acılayırlar. Əgər bu qaba sözlərə qarşı bircə kəlmə danışsam, bizi tikə-tikə doğrayarlar. Əgər bunlara heç əhəmiyyət verməsəm, Silver şübhələnə bilər ki, yəqin, burada nə isə var, o vaxt biz yenə uduzarıq. İndiki vəziyyətimizdə biz ancaq bircə adama etibar edə bilərik.

– Kimə? – skvayr soruşdu.

– Silverə, ser, – kapitan cavab verdi. – İşləri sahmana salmaq üçün o, indi bizdən az narahat deyil. Matrosların şıltaqlığını yatırtmaq üçün ona imkan verək, Silver də onları vaxtından əvvəl üsyan etməkdən çəkindirsin... Onları dilə tutmaq, yola gətirmək üçün Cona şərait yaratmağı təklif edirəm. Matrosları sahilə, gəzməyə buraxaq. Hamı birlikdə getsə, lap yaxşı... Gəmi bizim ixtiyarımızda olar. Getmək istəməsələr, biz kayutlara çəkilib özümüzü müdafiəyə keçərik. Əgər yalnız bir neçə adam getsə, inanın ki, Silver onları orada yaxşıca dilə tutacaq və quzu kimi yumşaldacaq.

Beləcə qərara gəldik. Etibar etdiyimiz adamlara dolu tapançalar payladıq. Günteri, Coysu və Redrutu öz planlarımızla tanış etdik. Bütün bunlar onları heyrətə salmadı və bizim gözlədiyimizin əksinə, verdiyimiz xəbərləri çox sakit dinlədilər. Bundan sonra kapitan göyərtəyə çıxdı və dənizçilərə müraciət edərək dedi:

– Uşaqlar, bu gün çox işləmişik və hamımız da bərk yorulmuşuq. Sahildə gəzməyə çıxsaq, pis olmaz. Qayıqları suya salmışıq, kimin meyli varsa, qayığa minib sahilə gedə bilər. Qüruba yarım saat qalmış sizə xəbər vermək üçün mən topdan atəş açacağam.

Görünür, bu axmaqlar belə güman edirdilər ki, sahilə çıxan kimi dəfinəni tapacaqlar. Buna görə də o saat kefləri kökəldi. Onlar "ura" deyib elə çığırdılar ki, səsləri uzaq təpələrdə əks-səda verdi, diksinərək havaya qalxmış quşlar yenidən başımız üzərində hərlənməyə başladılar.

Kapitan qayıqda gəzintiyə rəhbərliyi Silverin öhdəsinə buraxıb, tez aşağı enməkdə çox ağıllı iş görmüşdü. Başqa cür mümkün də deyildi. O, göyərtədə qalsa idi, özünü heç bir şeydən xəbəri olmayan adam kimi göstərə bilməzdi.

Hər şey gün kimi aydındı. Əsl kapitan Silverdi və böyük bir üsyankar dəstə ona tabe idi. Onlara qoşulmaq istəməyən matroslar isə (sonradan məlum oldu ki, gəmidə beləleri də varmış) çox vecsiz adamlar çıxdılar. Ehtimal ki, bunların özləri də dəstəbaşıların təşəbbüsü ilə bizə qarşı idi, ancaq, hər halda, çox dərinə getmək istəmirdilər.

İtaət etmək, narazılıq, işdən boyun qaçırıb tənbəllik etmək – başqa məsələ, gəmini ələ keçirib günahsız adamları öldürmək – tamam başqa məsələ. Uzun mübahisələrdən sonra heyət iki dəstəyə bölündü. Altı nəfər gəmidə qaldı, on üç adam isə, o cümlədən Silver qayıqlara minməyə başladılar.

Bu yerdə mən birdən fədakar addım atmaq qərarına gəldim ki, bu da bizi sonralar ölümdən xilas etdi. Özlüyümdə fikirləşirdim: "Madam ki Silver öz quldurlarından altısını gəmidə qoyub, deməli, biz gəmini tamam ələ keçirə bilməyəcəyik. O biri tərəfdən də, onların adamlarından cəmisi altı nəfər gəmidə idi, buna görə də mənim qalmağıma bir o qədər ehtiyac yoxdur". Beləliklə, mən sahilə çıxmağı qərara aldım. Bir anda gəminin kənarından yaxındakı qayığın burnuna aşdım. Mən minən kimi də qayıq tez gəmidən aralandı.

Qayıqda kimsə mənə fikir vermədi, ancaq qarşımdakı avarçı dedi:

– Cim, sənsən? Başını aşağı tut, avar sənə dəyər. O biri qayıqda oturmuş Silver diqqətlə bizi nəzərdən keçirəndən sonra məni səslədi ki, yəqin etsin, bu mənəm, ya yox. Bu vaxt mən qayığa oturmağıma peşman oldum.

Qayıqlar sahilə birinci çatmaq üçün yarışa girmişdilər. Ancaq oturduğum qayıq o birindən tez çatdı. Həm qayıq özü yüngüldü, həm də ən yaxşı avarçılar bizə düşmüşdü. Buna görə də o biri qayığı qabaqladıq. Qayığın burnu torpağa dəyər-dəyməz budaqdan yapışıb sahilə tullandım və özümü sıx ağacların içinə verdim. Silverlə yoldaşları, təxminən, yüz yard[1] arxada qalmışdılar.

– Cim, Cim, – deyə o çığırdı.

Şübhəsiz, mən onun çığırtısına əhəmiyyət vermədim. Arxaya çönmədən, hoppandıqca kolları qırıb-tökür, otların içinə batır, irəli, ancaq irəli qaçırdım, ta əldən-ayaqdan düşənə kimi beləcə qaçdım.

XIV *fəsil*

İLK ZƏRBƏ

Uzundraz Condan yayınıb qaçdığımdan çox razı idim. Kefim kökəlmişdi, tanımadığım yeri maraqla gözdən keçirməyə başladım.

---

[1] *Yard* – ingilis ölçü sistemində 91,44 sm-ə bərabərdir.

Əvvəl söyüd kolları, qamışlar və mənə məlum olmayan ağaclarla əhatə olunmuş bataqlığa düşdüm. Sonra uzunu bir milə yaxın olan düzənliyə çıxdım. Burada seyrək şam ağacları və palıda oxşar, lakin yarpaqlarının rəngi söyüd yarpaqlarını xatırladan əyri-üyrü ağaclar bitmişdi. Uzaqda ikibaşlı dağ görünürdü. Hər iki sıldırımlı zirvə günəş şüaları altında bərq vururdu.

Ömrümdə ilk dəfə idi, kəşf olunmamış ölkələri tədqiq edən adamın sevincini hiss edirdim. Adada insan yaşamırdı. Mənimlə gələn adamlar xeyli arxada qalmışdılar, mən burada vəhşi heyvanlardan və quşlardan başqa heç kimlə rastlaşa bilməzdim. Ağacların arasından ehtiyatla keçirdim. Görmədiyim qəribə bitkilərə və çiçəklərə addımbaşı təsadüf edirdim.

Orada-burada qabağıma hey ilan çıxırdı. Onlardan biri daşın yarığında idi. O, başını qaldırıb fısıldadı. Fısıltısı fırfıra vıyıltısına oxşayırdı. Bunun, zəhəri əlacsız ölümlə nəticələnən əfi ilan olduğunu heç ağlıma da gətirmədim.

Nəhayət, palıda oxşar ağacların arasına girdim. Sonralar öyrəndim ki, bunlara "həmişəyaşıl palıd" deyirlər. Bu alçaqboy ağaclar göyəm kolları kimi qumluqda bitmişdi, əyri-üyrü qıvrılan budaqları düyünlü, sıx yarpaqları bir-birinə hörülmüşdü.

İrəli getdikcə ağacların boyu ucalır, özləri də sıxlaşaraq qumsal yamacdan qamışlarla örtülmüş geniş bataqlığa enirdi. Boğaza tökülən çaylardan biri bu bataqlıqdan keçirdi. Bataqlıqdan buxar qalxırdı. "Müşahidə borusu" isti dumanın təsirindən, sanki, titrəyirdi.

Birdən qamışlar xışıldadı. Qaqqıltı ilə bir çölördəyi uçdu, ardınca biri də qalxdı, çox keçmədən bataqlığın üzərini quşlar bulud kimi tutdular. Onlar qaqqıldaşa-qaqqıldaşa havada hərlənirdilər. O saat ağlıma gəldi ki, dənizçilərimizdən kimsə bataqlıqla gəlir. Səhv etməmişdim. Bir az sonra uzaqdan adam səsi eşitdim. Səs yaxınlaşdıqca ucalır və aydınlaşırdı.

Yaman qorxdum. Yaxındakı həmişəyaşıl palıd ağacının sıx yarpaqları arasına siçan kimi qısılıb gizləndim.

Birinci səsə başqa bir səs cavab verdi. Sonra yenə birinci səs eşidildi. Mən onu tanıdım. Bu, Silverin səsi idi. O nə haqqındasa ara vermədən danışırdı. Yoldaşı hərdən ona cavab verirdi. Onlar nə barədəsə qızğın mübahisə edir, qəzəblə danışırdılar, lakin sözləri qana bilmirdim.

Nəhayət, susdular, deyəsən, əyləşdilər. Bunu quşların getdikcə sakitləşməsindən və bataqlığa enmələrindən hiss etdim.

Deyəsən, mən öz vəzifəmin öhdəsindən gələ bilmirdim. Madam ki axmaqlıq edib quldurlarla birlikdə sahilə çıxmışam, gərək onların nə haqqında məşvərət etdiklərini öyrənəm. Mən onlara yaxınlaşmalı, əyri-üyrü, düyünlü kolların sıx yarpaqları arasında gizlənməli idim. Bu, mənim borcumdur.

Həm onların səsindən, həm də başları üzərində hələ də həyəcanla hərlənən bir neçə quşun uçuşundan əyləşdikləri yeri dəqiq təyin edə bilərdim.

Yavaş-yavaş onlara sarı iməklədim. Nəhayət, başımı qaldırıb sıx yarpaqların arasından baxdım, bataqlıq yanındakı yaşıl çəməndə Silver bir dənizçi ilə ağac altında dayanmışdı. Onlar üz-üzə durub söhbət edirdilər.

Hər ikisini gün yandırırdı. Silver şlyapasını yerə vızıldatdı, onun müsahibinə sarı çevrilmiş iri, kök, sarıbəniz, tərdən parıldayan sifətində bir yazıqlıq duyulurdu. O deyirdi:

– Dostum, sən mənimçün xalis qızılsan. Necə bilirsən, əgər səni ürəkdən sevməsəydim, heç belə çalışardımmı? Olan olub, sən artıq heç bir şeyi dəyişə bilməzsən. Mən ancaq səni xilas etmək istəyirəm, – yalnız buna görə səninləyəm. Əgər matroslarımız xəbər tutsalar ki, burada səninlə nə barədə danışıram, Tom, özün bir fikirləş, bilirsən, başıma nə oyun açarlar!

– Silver... – deyə dənizçi cavab verdi. Onun üzü pul kimi qızarmışdı. Kəsik-kəsik çıxan səsi gərilmiş dor ipi kimi titrəyirdi. – Silver, sən axı cavan deyilsən və özün də namuslu bir adamsan. Hər halda, heç kəs səni fırıldaqçı hesab etmir. Pulun da var... çoxlu, çoxlu... O biri dənizçilərinkindən qat-qat artıq... Üstəlik, qorxaq adam da deyilsən. Bir mənə izah elə görüm, nə üçün bu iyrənc siçovullarla əlbir olubsan? Yox, sən onlara qoşula bilməzsən. Mən əlimin kəsilməyinə razı olaram... ancaq öz vəzifəmə xəyanət etmərəm...

Gözlənilməz səs-küy onun səsini kəsdi. Nəhayət, bir nəfər namuslu dənizçi tapıldı. Elə bu vaxt başqa bir namuslu dənizçinin də səsi eşidildi. Bataqlıqdan xeyli aralı qulaqbatırıcı, qəzəbli çığırtı eşidildi, sonra ikinci dəfə çığırdılar və bundan sonra da tükürpədən fəryad qopdu. Səs-səda "Müşahidə borusu"nun qayalarında bir neçə dəfə təkrar eşidildi. Bataqlıq quşları yenidən qalxıb göyün üzünü bulud kimi tutdular. Bu ölümqabağı fəryad uzun müddət qulaqlarımdan çəkilmədi. Yenidən sükut çökdü, sükutu yalnız enməkdə olan quşların qanadlarının pırıltısı və uzaqdan sahilə çırpılan dalğaların gurultusu pozurdu.

Tom mahmızlanmış at kimi dik atıldı. Silver isə gözünü belə qırpmadı. O, qoltuqağacına yaslanaraq dayanmışdı, çalmağa hazırlaşan ilan kimi gözünü müsahibinə zilləmişdi.

Dənizçi əlini ona uzatdı:

– Con!

Silver bağırdı:

– Əlini çək! – Kəndirbaz çevikliyi ilə cəld yana sıçradı.

Dənizçi dedi:

– Yaxşı, Con Silver, mən əlimi çəkərəm. Ancaq, yəqin, sənin vicdanın təmiz deyil ki, məndən qorxursan. Yalvarıram sənə, de görüm, orada nə baş verdi?

– Nə baş verdi? – deyə Silver təkrar etdi. Gülümsədi, ancaq həmişəki kimi açıq ürəklə gülümsəmədi, yenə gözləri lap xırdalandı, yığıldı və şüşə qırığı kimi parıldadı. – Nə baş verdi, deyirsən? Zənnimcə, bu, Alan idi.

Bədbəxt Tom ona sarı sıçradı.

– Deməк Alandı, – deyə o çığırdı. – Allah ona rəhmət eləsin. O, əsl dənizçi kimi öldü. Sən isə Con Silver... Biz səninlə çoxdanın dostuyduq, ancaq indi mən sənə dost deyə bilmərəm! Mən it kimi gəbərsəm də, öz insanlıq borcuma xəyanət etmərəm. Alanı axı siz öldürdünüz, belə deyilmi? Əgər bacarsanız, məni də öldürün! Ancaq bilin ki, mən sizdən qorxmuram.

İgid dənizçi bu sözləri deyib aşpaza arxasını çevirdi və sahilə tərəf getdi. Ancaq çox uzağa gedə bilmədi. Con bağıraraq ağacın budağından yapışdı, qoltuqağacını qaldırdı, ox kimi Toma tuşlayıb vızıldatdı. Ağlasığmaz bir qüvvə ilə atılmış ağac havada vıyıldadı və iti ucu zərblə Tomun iki kürəyinin arasına dəydi. Zavallı Tom əllərini yellədi və üzü üstə düşdü.

Onun yarasının nə dərəcədə ağır olduğunu bilmirdim... Zərbənin səsindən belə görünürdü ki, fəqərə sütunu qırılmışdır. Silver ona aman vermədi. Qoltuqağacsız, bir ayağı üstə meymun çevikliyi ilə onun üstünə atıldı və bıçağı iki dəfə dəstəyinə kimi heç bir müqavimət göstərməyən adamın bədəninə sapladı. Kol ardından mən caninin zərbələri endirərkən necə ağır nəfəs aldığını eşidirdim.

Ömrümdə özümdən getməmişdim, ürəkkeçmənin nə olduğunu da bilmirdim. Bu yerdə dünya başıma dolandı, Silver, quşlar, "Müşahidə borusu"nun zirvəsi – hər şey dumanlanmış gözümdə fırlanır, valay vururdu. Qulaqlarım zəng çalırdı, mən qəribə səslər eşidirdim.

Özümə gələndə əclafın ağacı qoltuğunda, şlyapası da başında idi. Tom qarşısında hərəkətsiz sərələnmişdi. Lakin qatil heç ona sarı baxmırdı da. O, öz qanlı bıçağını bir çəngə otla silməkdə idi.

Ətrafda hər şey əvvəlki kimi idi. Günəş, üzərində duman tüstülənən bataqlığı və dağın uca zirvəsini yandırıb-yaxırdı. İnana bilmirdim ki, bir dəqiqə bundan əvvəl gözlərim qarşısında adam öldürmüşlər.

Con əlini cibinə saldı, fıştırığını çıxarıb bir neçə dəfə fit verdi. İsti havada fit çox uzaqlara yayıldı. Əlbət ki, bu siqnalın mənası mənə məlum deyildi, lakin birdən məni qorxu götürdü. Bura adamlar qaçıb gələ bilərdilər. Məni görə bilərdilər. Onlar iki namuslu dənizçini öldürmüşdülər. Tom və Alandan sonra mən də qurban gedə bilərdim.

Cınqırımı çəkmədən kolların içindən iməkləyə-iməkləyə çıxdım və meşəyə üz tutdum. Uzaqlaşdıqca qoca quldurun öz yoldaşları ilə səsləşdiyini eşidirdim. Onların səsindən, sanki, qanad bağlamışdım. Sıx meşəlik arxada qalmışdı. Güllə kimi qaçırdım, ömrümdə belə qaçmamışdım. Mən yola-rizə fikir vermədən yüyürürdüm. Qatildən uzaq olmaq üçün var-gücümlə qaçırdım. Getdikcə də qorxu məni üstələyirdi, nəhayət, məni çılğın dəhşət bürüdü.

Çıxılmaz bir vəziyyətə düşmüşdüm. Üstünə insan qanı çilənmiş bu quldurlarla birlikdə qayığa necə minəcəkdim, buna cəsarət edəcəkdimmi? Axı onlardan hər biri başımı üzüb ata bilərdi. Mənim dəstədən ayrılıb yola çıxmağım sübut edirdi ki, onlardan qorxuram, bu, o deməkdi ki, baş verən hadisələrdən xəbərdaram. Fikirləşirdim ki, işim bitib, əlvida, "İspanyola!" Skvayr, həkim, kapitan, sizə də əlvida! Mən ya acından gəbərəcəyəm, ya da quldur bıçağının qurbanı olacağam.

Hey qaçırdım, özüm də bilmirdim ki, hara gedirəm, nəhayət, çox da hündür olmayan ikibaşlı dağın ətəyinə gəlib çıxdım. Adanın bu hissəsində həmişəyaşıl palıd ağacları seyrək bitmişdi və öz görünüşü, boyu etibarilə koldan çox adicə meşə ağaclarına oxşayırdı. Bunların arasında bir parası əlli, bir parası hətta yetmiş fut hündürlüyündə olan tək-tük, zorba şamağacları da vardı. Buranın havası saf və təmizdi, aşağıda bataqlıq yaxınlığında olduğundan tam fərqlənirdi.

Ancaq burada məni başqa bir təhlükə gözləyirdi. Qorxudan ürəyim yenə az qaldı ki, dayana.

XV *fəsil*

ADA SAKİNİ

Sıldırımlı yamacdan qopan çınqıl xışıltı ilə ağacların arasından aşağı diyirləndi. Mən bilaixtiyar yuxarı baxdım və bir göz qırpımında şamağacının dalında gizlənməyə çalışan qəribə bir varlıq gördüm. Bu nədir? Ayımı, insanmı, yoxsa meymunmudur? Gözümə qara, tüklü bir şey dəydi və mən qorxudan donub-qaldım.

Beləliklə, hər iki tərəfə yolum kəsilmişdi. Arxada məni canilər gözləyirdilər, qabaqda isə əcaib varlıq. Mən o saat məlum təhlükəni naməlumdan üstün tutdum. Bu vəhşi vücudla müqayisədə hətta Silver belə mənə elə dəhşətli görünmədi. Arxaya döndüm və qayıqların olduğu səmtə qaçdım, qaça-qaça tez-tez dala dönüb baxırdım.

Əcaib varlıq dolama yolla qaçıb məni qabaqladı. Mən yorulub əldən düşmüşdüm. Heç yorulmasaydım belə, çeviklikdə bu cəld düşmənlə yarışa bilməzdim. Bu qəribə varlıq maral kimi bir ağacın dalından çıxıb, o biri ağacın dalına atılırdı. O, insan kimi iki ayağı üstündə gəzsə də, beli ikiqat əyilmişdi. Əlbəttə, bu insandı, buna artıq şübhə etmirdim.

Adamyeyənlər barədə eşitdiklərimin hamısını yada saldım, artıq haraya çağırmağa hazırlaşdım. Ancaq fikirləşdim ki, qarşımdakı insandır, vəhşi də olsa, insandır, bu, məni bir qədər ürəkləndirirdi. Bu an yenidən Silverdən qorxmağa başladım. Durdum, düşmənin əlindən çıxmaq üçün yol axtardım. Sonra yadıma düşdü ki, yanımda tapança var. Deməli, köməksiz deyildim, bunu xatırlayan kimi ürəkləndim və qətiyyətlə ada sakininin üstünə yeridim.

O, yenə gizləndi, bu dəfə bir ağacın dalına sıçradı. Ona tərəf getdiyimi görüb pusqudan çıxdı. Mənə sarı gəlmək istədi. Sonra tərəddüd içərisində geri çəkildi və birdən məni heyrətə salan elə bir hərəkət etdi ki, özümü itirdim. O, dizi üstə çökdü və əllərini mənə uzadıb yalvarmağa başladı.

Mən yenə durdum.

– Siz kimsiniz? – soruşdum.

– Mən Ben Hannam, – cavab verdi. Səsi pas atmış qıfıl kimi xırıldayırdı. Mən bədbəxt Ben Hannam. Üç ildir ki, bir insan üzü görməmişəm.

Bu, mənim kimi ağdərili bir adamdı. Üzünün cizgiləri də, demək olar ki, pis deyildi. Ancaq gün dərisini elə yandırmışdı ki, hətta dodaqları da qapqara qaralmışdı. Qara üzündə göy gözləri kəskin parıltı ilə nəzəri cəlb edirdi. Üst-başı cır-cındır içində idi. Ömrümdə belə – təsəvvüredilməz dərəcədə cındır libaslı dilənçi görməmişdim. Əynindəki matros köynəyi və köhnə yelkən şəlpə-şülpəsi, bürünc düymələr çör-çöp və ya qatranlanmış iplə bir-birinə çitənmişdi. Təkcə mis toqqalı kəmərin yırtıq-söküyü yoxdu.

– Üç il! Siz, yəqin, gəmi qəzasına uğramısınız?

– Yox, dost, məni bu adada atıb gediblər.

Quldurların belə dəhşətli cəzaları barədə çox eşitmişdim: müqəssir bildikləri adama bir az güllə-barıt verib əl-ayaq çatmayan, kimsəsiz, uzaq bir adada tək-tənha buraxıb gedirlər.

– Üç il bundan əvvəl məni bu adada tənha qoyub getdilər, – o, sözünə davam etdi. – O vaxtdan bəri keçi əti, meyvə və istridyə yeyib dolanıram. İnsan dözümlü olur. Əgər bilsən, ürəyimdən necə yeməklər keçir. Bəlkə, üstündə bir az pendir ola? Yoxdur? Mən hər gecə yuxuda pendir görürəm, bir parça çörəyin üstündə bir tikə pendir... Ayılıram, görürəm pendir nə gəzir...

– Əgər gəmiyə qayıtmaq mənə müyəssər olsa, sizə istədiyiniz qədər pendir verərəm.

O, mənim pencəyimi əlləşdirir, əllərimi sığallayır, boğazlı çəkmələrimi nəzərdən keçirir və qarşısında insan gördüyünə uşaq kimi sevinirdi.

Mənim cavabımı eşidəndə bic-bic üzümə baxdı:

– Dediniz ki, əgər gəmiyə qayıtmaq mənə müyəssər olsa? – deyə sözlərimi təkrar etdi. – Gəmiyə qayıtmağına kim mane olur ki?

– Əlbəttə, siz olmazsınız.

– Şübhəsiz, mən olmaram, – deyə çığırdı. – Dost, sənin adın nədir?

– Cim, – dedim.

O, məmnuniyyətlə:

– Cim, Cim, – deyə təkrar etdi. – Hə, Cim, mən çox pis həyat yolu keçmişəm, buna görə də bu barədə danışmağa utanıram. Mənə baxanda heç təsəvvürünə gəlirmi ki, anam çox yaxşı, namuslu bir qadın olub?

– Əlbəttə, buna inanmaq çətindir.

– O çox mömin bir qadındı. Mən nəzakətli, tərbiyəli bir uşaqdım. Şəriət kitabını əzbərdən bilirdim. Cim, gör elə bir uşaq nə günlərə düşdü. Bütün bunlara səbəb cavanlıqda qumara qurşanmağım oldu, qəbiristanlığa qumar oynamağa gedərdim. Allah haqqı, hər şey qumardan başladı. Anam deyərdi ki, axırın fəna olacaq, haqlı imiş. Əslinə qalanda, elə yaxşı ki, qəza məni bu adaya gətirib çıxarıb. Burada tək-tənha qalandan sonra çox fikirləşmişəm və peşmanam. İndi artıq məni içkiyə sövq etmək olmaz. Əlbəttə ki, azca içməkdən imtina etmərəm, lap azca, bir oymaq, xoşbəxtlik şərəfinə... Özümə söz vermişəm ki, düzəlim, indi daha yolumu azmaram, görərsən! Başlıcası da budur ki... Cim... – O, yan-yörəsinə baxıb səsini alçaltdı, pıçıltıya keçdi. – Mən indi varlıyam.

Mən bu qənaətə gəldim ki, yazığın təklikdən ağlı başından çıxıb. Ehtimal ki, ürəyimdən keçən bu fikri o, üzümdən oxudu, buna görə də inadla təkrar etməyə başladı:

– Dövlətim çoxdur, lap çox! Eşidirsən, Cim, mən səni də adam eləyib ortaya çıxaracağam. Eh, Cim, Allahına şükür edəcəksən ki, məni ilk dəfə tapan sən olmusan!.. Birdən onun üzü tutuldu, o, əlimi sıxaraq baş barmağını hədə ilə qaldırdı, – Cim, doğrusunu de, gəmi Flintindirmi?

Ağlıma bir yaxşı fikir gəldi: bu adam bizə kömək edə bilər. Tez ona cavab verdim:

– Yox, Flintin deyil. Flint ölüb. Lakin madam ki, həqiqəti bilmək istəyirsiniz, qoy deyim. Gəmidə Flintin bir neçə köhnə yoldaşı var ki, bu da bizim üçün böyük fəlakətdir.

O, tövşüyə-tövşüyə soruşdu:

– Onların arasında tayqıç adam varmı?

– Silveri deyirsən?

– Silveri, Silveri! Hə, ona Silver deyirdilər!

– O bizdə aşpaz işləyir. Bütün quldur dəstəsinə də o başçılıq edir.

O hələ də əlimdən yapışmışdı, bu sözləri eşidəndə, az qaldı barmaqlarımı qırsın.

– Əgər səni Uzundraz Con göndəribsə, onda mən batdım. Sən heç bilirsən, haradasan?

O saat bütün əhvalatı ona danışmağı qərara aldım – səyahətimizin məqsədini və düşdüyümüz çıxılmaz vəziyyəti – hər şeyi söylədim. O, məni diqqətlə dinlədi, sözümü bitirəndə başımı sığallayıb dedi:

– Cim, sən çox yaxşı oğlansan. Ancaq siz çox çətin bir tələyə düşübsünüz. Ancaq Ben Hanna etibar edin, görərsiniz, o, sizi xilas edər. De görüm, sizin skvayr onu təhlükədən xilas edən adama necə münasibət bəsləyə bilər?

Onu inandırmağa çalışdım ki, dünyada skvayrdan əliaçıq adam yoxdur.

– Yaxşı, yaxşı, – o, sözünə davam etdi, – ancaq iş burasındadır ki, mən ondan nə zərli lakey paltarı, nə də qapıçı vəzifəsini mənə verməsini xahiş etmək fikrində deyiləm. Yox, belə şeylərlə aram yoxdur. Bir şeyi bilmək istəyirəm. O pullar ki, indi, onsuz da, mənim ixtiyarımdadır, onların, heç olmasa, min funtunu mənə verməyə razı olarmı?

– Mən buna tamamilə əminəm, – deyə cavab verdim. – Bütün matroslar ondan öz paylarını alacaqdılar.

Sınayıcı nəzərlə üzümə baxıb soruşdu:

– Məni vətənə aparmağa da razı olar?

– Əlbəttə, – dedim. – Skvayr əsl centlmendir. Bundan əlavə, yaxamızı quldurlardan qurtarandan sonra gəmidə sənin kimi təcrübəli dənizçiyə böyük ehtiyac olacaq.

– Hə, deməli, siz məni, həqiqətən, vətənə aparacaqsınız! – deyib yüngülləşmiş kimi köksünü ötürdü. – İndi isə qulaq as, gör nə deyirəm. Flint dəfinəni basdıranda mən gəmidə idim. O, altı nəfər ən sağlam, güclü adamları seçib özü ilə adaya apardı. Onlar bir həftəyə kimi burada qaldılar. Biz isə "Morj"da qalmışdıq. Günlərin bir günü Flint sahildən tək-tənha qayıtdı, başına göy yaylıq bağlamışdı. Günəş çıxırdı. Bənizi ölü kimi ağarmışdı. O, bizə tərəf üzürdü... Təkcə özü... Qalan altı nəfəri öldürmüşdü... Öldürmüş və basdırmışdı... Hə... Altı nəfərlə o, necə bacarmışdı, bunu heç vaxt bilmədik. Bəlkə, vuruşub əlbəyaxa döyüşmüşdülər, ya qəflətən hücum edib öldürmüşdü, bilmədik. Tək özü altı adama qarşı durmuşdu! Billi Bons bizdə şturmandı. Uzundraz Con isə kvartirmeyster işləyirdi. Onlar ondan dəfinəni soruşdular: “İstəyirsiniz, sahilə çıxıb axtarın, – deyə cavab verdi. – Ancaq göy gurultusuna and içirəm ki, gəmi sizi gözləməyəcək”. Onun cavabı bu oldu. Üç il bundan əvvəl mən başqa bir gəmidə idim, adanı gördükdə dedim: “Uşaqlar, Flint bu adada dəfinə basdırıb. Gəlin, sahilə çıxıb axtaraq”. Kapitanın yaman acığı tutdu. Ancaq matroslar fikrimi bəyəndilər və biz də adaya yan aldıq. Düz iyirmi gün biz dəfinə axtardıq, heç bir şey də tapmadıq. Günlər keçdikcə yoldaşlarımın mənə daha çox acığı tutur, söyürdülər. Nəhayət, onlar gəmiyə minməyə hazırlaşdılar. “Bencamin Hann, sən isə burada qal. Bax, bu muşket, bu bel, bu da ling. Qal, Flintin pullarını axtar”. Cim, o vaxtdan üç il keçir ki, buradayam. Bu müddətdə bircə dəfə də əsl insan yeməyi yeməmişəm. Bir mənə bax: gör heç sadə matrosa oxşayırammı? Oxşamıram deyirsən? Elədir, heç əvvəllər də oxşamazdım.

O, qəribə bir tərzdə göz vurdu və əlimi bərk çimdiklədi.

– Cim, sən öz skvayrına beləcə də söylərsən. De ki, o heç vaxt sadə matrosa oxşamayıb. – O, sözünə davam etdi. – De ki, Ben üç il gecə-gündüz, xoş və yağışlı havada sərasər bu adada tək-tənha yaşamış, bəlkə də, bəzən dua etmək xəyalına düşmüş, bəzən artıq çoxdan bu dünyadan köçünü sürmüş nəcib anasını yadına salmış, – lap elə beləcə deyərsən. Ancaq vaxtının çoxunu... Burasını mütləq de... vaxtının çoxunu Hann başqa bir işə sərf edib. Bunu deyəndə də onu lap elə belə çimdiklərsən.

O, məni yenə dostcasına çimdiklədi.

– Ona bir də de ki, Hann çox gözəl insandır, – lap elə belə de, Hann əsl centlmenlərə fırıldaq centlmenlərdən daha çox inanır, çünki vaxtilə özü də bu fırıldaq centlmenlərdən olub.

– Sizin burada danışdıqlarınızdan, demək olar ki, mən heç bir şey qanmadım. Lakin indi bunun nə əhəmiyyəti. Çünki mən bilmirəm ki, gəmiyə necə qayıdacağam.

– Hə, sənin işin bəddir. Yaxşı, məsələ belədir, mənim bir qayığım var, onu özüm öz əllərimlə düzəltmişəm. Onu ağ qaya altında gizlətmişəm. Bəd ayaqda biz qaranlıq düşəndən sonra ona minə bilərik... Bir dayan görüm, – o, birdən çığırdı. – O, nədir elə?

Elə bu an gəmidə top guruldadı. Onun əks-sədası adaya yayıldı. İş burasındadır ki, günün batmasına hələ iki saat qalırdı.

Mən çığırdım:

– Orada vuruşurlar. Tez dalımca gəlin.

Qorxduğumu tamam unutdum və qayıqların durduğu yerə qaçmağa başladım. Başıbəlalı əsir də yanımda idi, o çox yüngül və çevik qaçırdı.

– Sola, sola, – deyə bağırırdı. – Əziz Cim, özünü sola ver. Ağacların altı ilə. İlk keçini mən burada vurdum. İndi artıq onlar bu yerlərə enmirlər, ancaq yuxarıda, dağlarda qaçırlar. Çünki Bencamin Hanndan qorxurlar. Hə, bu da qəbiristanlıq. O təpələri görürsən? Mən hərdən – bazar günü hesab etdiyim günlərdə bura gəlib, dua oxuyardım. Əlbəttə, bura kilsə deyil, ancaq, hər halda, bir təntənə hiss edirdim. Düzdür, mən tək olurdum, yanımda nə keşiş, nə də İncil vardı.

O, qaça-qaça, cavab gözləmədən hey danışırdı. Mən axı cavab verə də bilməzdim.

Top atılandan sonra uzun müddət sakitlik oldu, bir qədər keçmiş, tüfənglərdən yaylım atəşi açdılar.

Yenə sükut çökdü. Sonra da meşə üzərində, bizdən dörddəbir mil irəlidə Britaniya bayrağını qaldırdılar.

Dördüncü hissə

ÇƏPƏR

XVI *fəsil*

SONRAKI HADİSƏLƏRİ HƏKİM SÖYLƏDİ. GƏMİNİN TƏRK EDİLMƏSİ

Təxminən, saat ikinin yarısında, dəniz təbirincə, qum saatı üç dəfə vurduqda hər iki qayıq "İspanyola"dan aralanıb sahilə yollandı. Kapitan, skvayr və mən kayutda oturub vəziyyəti götür-qoy edirdik. Havada azacıq külək olsaydı, gəmidə qalmış altı üsyançıya qəflətən hücum edib lövbəri qaldırar, yola çıxardıq. Lakin qətiyyən külək yoxdu. Üstəlik, Günter gəlib Cim Hokinsin qayığa oturub quldurlarla birlikdə sahilə getdiyini xəbər verdi.

Əlbəttə ki, Cim Hokinsin xəyanət etdiyi fikrimizə belə gəlmədi, ancaq biz onun özündən nigarandıq. Onun qoşulub getdiyi matroslar elə əsəbi vəziyyətdə idilər ki, biz Cimi bir də görəcəyimizə ümid etmirdik. Göyərtəyə çıxmağa tələsdik. İstinin təsirindən gəminin kənarındakı yarıqlarda qatran qabarmışdı. Bataqlığın buxarlanmasından elə kəsif iy gəlirdi ki, ürəyim bulanırdı. Bu iyrənc boğazda qaraqızdırma və ishal havası vardı. Altı nəfər əclaf yelkənin altında çənin üstündə oturmuşdu, qaşqabaqları yer süpürürdü. Qayıqlar sahildə kiçik çayın mənsəbində durmuşdular, hər qayığın içində də bir matros oturmuşdu. Onlardan biri fıştırıqla "Lillibullero"[1] mahnısını çalırdı.

Artıq gözləmək mümkün deyildi. Belə qərara gəldik ki, mən Günterlə birlikdə kolaza oturub kəşfiyyata çıxaq.

Hər iki qayıq gəminin sağ tərəfində durmuşdu. Günterlə mən birbaşa xəritədə göstərilən səmtə – çəpərə sarı gedirdik. Qayıqların keşiyini çəkən matroslar bizi görəndə təşvişə düşdülər. Nəğmə səsi kəsildi. Onlar bir-birilə mübahisə etməyə başladılar. Görünür, bir qərara gələ bilmirdilər. Onlar əhvalatı Silverə xəbər versəydilər, ehtimal ki, vəziyyət başqa cür olardı. Yəqin, onlara tapşırmışdılar ki, nə olur-olsun, qayıqları baxımsız buraxıb getməsinlər. Buna görə də sakitcə öz yerlərində oturdular, birisi yenə "Lillibullero" mahnısını fıştırıqlamağa başladı.

---

[1] *Lillibullero* – məzəli ingilis mahnısı

Sahilin bu hissəsi azca qabardığından balaca bir burun əmələ gəlmişdi. Mən kolazı burunun o üzünə sürdüm ki, düşmənin nəzərindən uzaq olaq. Sahilə çıxan kimi götürüldüm. Günün istisindən qorunmaq üçün şlyapamın altından başıma ipək yaylıq salmışdım. Hər iki əlimdə dolu tapança tutmuşdum.

Sahildən heç yüz yard aralanmamışdım ki, hasar qabağımı kəsdi.

Çox da hündür olmayan təpənin zirvəsindən şəffaf bulaq suyu axırdı. Elə buradaca bulağın ətrafında uca bir tikili vardı. Tirlərdən tikilmiş binaya, azı, qırx adam yerləşərdi. Tikilinin divarlarında tüfəng atmaq üçün mazğallar vardı. Ətrafındakı geniş açıqlığın dövrəsinə altı fut hündürlüyündə hasar çəkilmişdi. Hasarın nə qapısı, nə də içəri keçmək üçün bir dəliyi vardı. Hasarı yıxmaq bir o qədər də asan iş deyildi, arxasında hücum edənləri kəklik kimi qırıb-tökə bilərdin. Yaxşı gözətçi və bol ərzaq olsa idi, bir alay əsgərin hücumunu dəf edərdin.

Məni xüsusən bulağın olması sevindirdi. "İspanyola"dakı kayutumuz da pis deyildi. Burada çoxlu silah, bol ərzaq və əla çaxırlar vardı, ancaq orada su yoxdu. Mən bu fikirdə ikən birdən dəhşətli bir bağırtı eşidildi. Həyatımda ölümlə az qarşılaşmamışdım – hersoq Kemberlendskinin[1] qoşun hissəsində xidmət etmişdim, özüm də elə bu vaxt Fontenua[2] altında yaralanmışdım, lakin bu bağırtını eşidəndə ürəyim sıxıldı. Fikirləşdim: "Yəqin, Cim Hokinsi öldürdülər".

Mən köhnə əsgər idim, üstəlik, bir də həkim idim, bu çox böyük məna kəsb edir. Bizim işdə hər dəqiqənin bir hökmü var. Dərhal hər şeyi ətraflı düşündüm, tez sahilə gəldim və kolaza sıçradım.

Xoşbəxtlikdən, Günter mahir avarçı imiş. Bir göz qırpımında boğazı keçdik. Kolaz gəmiyə yanaşdı və mən təzədən yuxarı qalxdım.

---

[1] *Hersoq Kemberlendski* – XVIII əsrin ortalarında yaşamış ingilis sərkərdəsi

[2] Belçikada Fontenua döyüşündə – 1745-ci ildə marşal Saksın komandanlığı altında fransızlar, hersoq Kemberlendskinin komandanlığı altında ingilislərlə döyüşdə qalib gəlmişdir.

Dostlarım bərk həyəcan içərisində idilər. Skvayrın rəngi kağız kimi ağarmışdı – çox yaxşı adamdı. Hamımızı işə saldığına görə vicdan əzabı çəkirdi. Çən üstündə oturan matroslardan birinin də qanı qara idi, bənizi avazımışdı.

Smollett başı ilə ona işarə edərək dedi:

– Görünür, belə işlərdə səriştəsi yoxdur. Həkim, o çığırtını eşidəndə, az qala, huşunu itirmişdi. Çox qalmayıb, bir az da belə getsə, o, bizim tərəfimizə keçəcək.

Mən öz planımı kapitana danışdım və biz bu tədbiri birlikdə müzakirə elədik.

Qoca Redrutu dəhlizdə kayut ilə çənin arasında gözətçi qoyduq, əlinə dörd dolu tüfəng verdik, yolun ağzını döşəkçələrlə tutduq. Günter qayığı gəmiyə lap yaxınlaşdırdı və biz ora barıt, tüfəng, quru çörək və donuz əti yükləməyə başladıq. Sonra bir çəllək də konyak düşürtdük, mənim qiymətli dava-dərmanla dolu yeşiyimi də qayığa yüklədik.

Bu vaxt skvayrla kapitan göyərtəyə çıxdı. Kapitan bosmanı çağırdı. O, gəmidə qalmış matroslara başçılıq edirdi, skvayr dedi:

– Mister Hends, biz burada iki nəfərik. Hərəmizin də əlində iki dolu tapança. İçərinizdə kim adadakılara siqnal verməyə təşəbbüs göstərsə, yerində qalacaq.

Quldurlar özlərini itirdilər. Öz aralarında pıçıldaşıb aşağı mərtəbəyə düşən pillələrə sarı qaçdılar, bizə arxadan hücum etmək niyyəti ilə aşağı enmək istədilər. Ancaq dar yolda əlitüfəngli Redrutla qarşılaşıb geri çəkildilər. Anbara enən dəlikdən kiminsə başı göründü.

– Rədd ol, qancıq! – kapitan çığırdı. Baş dərhal görünməz oldu. Altı nəfərin altısı da qorxudan cınqırlarını çıxarmırdılar.

Biz Coysla kolazı ağzına kimi yüklədik. Şeyləri çox səliqəsiz, hara gəldi atmışdıq. Sonra da özümüz gəminin qabaq tərəfindəki dəlikdən kolaza mindik. Avarlara güc verdik, az qala, uça-uça sahilə yaxınlaşırdıq.

İkinci gəlişimiz sahildə dayanmış keşikçiləri yaman təşvişə saldı. “Lillibullero” mahnısı yenə eşidilməz oldu. Biz burunu keçməmiş, onlardan biri qayıqdan düşüb adanın içərilərinə sarı qaçdı. Mən əvvəl fürsətdən istifadə edib hər iki qayığı batırmaq fikrinə düşdüm, ancaq sonra qorxdum ki, Silver öz dəstəsilə yaxında olar. Belə ki, çoxun dalına düşüb, azı da əlimizdən çıxararıq.

Biz əvvəlki yerə yan alıb yükü bələdlədiyimiz binaya daşımağa başladıq. Güc-bəla ilə yükümüzü istehkama yetirdik və çəpərdən içəri boşaltdıq. Coysu gözətçi qoyub, özümüz geri qayıtdıq. Coys tək qalsa da, yanında, azı, yarım düjün tüfəng vardı. Biz Günterlə kolazın durduğu yerə döndük. Qalan yükü çiynimizə alıb apardıq. Beləliklə, ara vermədən işləyib bütün yükü daşıdıq. Coysla Günteri istehkamda qoyub təzədən geriyə – "İspanyola"ya üz qoyduq, var gücümüzlə avar çəkirdik.

Biz qayığı bir də yükləyib qalan şeyləri də daşımağı qərara almışdıq. Bu çox təhlükəli olsa da, ilk baxışdan göründüyü kimi mənasız hərəkət deyildi. Onlar sayca çox olsalar da, biz daha yaxşı silahlanmışdıq. Sahilə çıxan quldurların heç birinin əlində tüfəng yoxdu. Onlar güllə məsafəsində bizə yaxınlaşana kimi, heç olmasa, altısını vurub öldürə bilərdik.

Skvayr məni illüminatorun yanında gözləyirdi. O, xeyli ürəklənmişdi və şən görünürdü. Atdığım kəndirin ucundan yapışıb kolazla gəmiyə yaxınlaşırdıq və biz onu təzədən yükləməyə başladıq. Yenə donuz əti, barıt və quru çörək daşıdıq. Sonra mən, skvayr, Redrut və kapitan adama bir dənə tüfəng və bir də xəncər götürdük. Yerdə qalan silahı və barıtı dənizə atdıq. Boğazda suyun dərinliyi iki sajen yarımdı. Təmiz qumlu dəniz dibində gün işığında silah par-par parıldayırdı.

Bu əsnada çəkilmə başladı, gəmi öz lövbəri başına dolandı. Sahildə qayıqların durduğu yerdən danışıq, hay-küy eşidildi. Bu da ona dəlalət edirdi ki, Coysla Günterin olduğu yerdən onların xəbəri yoxdur. Ancaq, hər halda, biz tələsməli idik.

Redrut da gəmi dəhlizindəki gözətçi postundan ayrılıb kolaza atıldı. Biz kapitanı da götürməli idik. Buna görə də kolazı gəminin o biri böyrünə yaxınlaşdırdıq.

– Hey, uşaqlar, siz məni eşidirsinizmi? – kapitan çığırdı.

Anbardan cavab gəlmədi.

– Abraham Qrey, mən səninləyəm.

Sükut.

– Qrey, – mister Smollett bağırdı. – Mən gəmini tərk eləyirəm və sənə də öz kapitanının ardınca getməyi əmr edirəm. Mən bilirəm ki, sən yaxşı oğlansan, elə o birilər də pis görünməyə çalışsalar da, yaxşı uşaqlardır. Mənim əlimdə saat var. Bizə qoşulmaq üçün sənə otuz saniyə vaxt verirəm.

Sükut davam edirdi.

– Dostum, gəl qoşul bizə. Məni nahaq vaxt itirməyə məcbur etməyin. Axı bircə an yubansaq, məhv olarıq. Mən öz ölümümə və bu centlmenlərin ölümünə bais olaram.

Aşağıdan hənirti eşidilirdi, dinməzcə əlbəyaxa vuruş hiss edirdim. Abraham Qrey göyərtəyə sıçrayıb çıxdı. Onun yanağını bıçaqla çapmışdılar. O, kapitana sarı cumdu. Elə bil, it idi, sahibi onu fıştırıqla yanına səsləmişdi.

– Ser, mən sizinləyəm.

Bundan sonra hər ikisi kolaza atıldı. Biz gəmidən aralandıq. Beləliklə, gəmini tərk etdik. Lakin biz hələ istehkama gedib çıxmamışdıq.

XVII *fəsil*

HƏKİM ÖZ HEKAYƏSİNİ DAVAM ETDİRİR. KOLAZDA SON YÜRÜŞ

Bizim bu son – beşinci dəfəki yürüşümüz əvvəlkilərindən uğurlu olmadı. Əvvəla, kolazımız həddən ziyadə yüklənmişdi, bura beş kişi minmişdi ki, bunlardan da üçü – Treloni, Redrut və kapitan – boyu altı futdan yuxarı zırpı adamlardı. Bundan əlavə də barıt, donuz əti və suxarı torbaları. Kolazın kənarına çəkilmiş məhəccəri su yalayırdı. Arabir su içəri dolur, bizi isladırdı. Heç yüz yard getməmişdik ki, şalvarımın və kamzolumun ətəyi bütünlüklə islanmışdı.

Kapitan bizi məcbur etdi ki, yükü ayrı cür yığaq. Bundan sonra kolazın vəziyyəti düzəldi.

Nəfəsimizi qısmışdıq, çevrilib batmaqdan qorxurduq.

İkincisi də, çəkilmə nəticəsində güclü axın əmələ gəlmişdi. Bu axın gəmimizin səhər daxil olduğu boğaza qərb istiqamətində gedir, sonra da cənuba dönüb açıq dənizə çıxırdı. Axının doğurduğu ən kiçik ləpə belə bizim həddən ziyadə yüklənmiş kolazımızı aşıra bilərdi. Ən dəhşətlisi də burası idi ki, axın müqavimət göstərirdi, burunun o biri tərəfindəki əvvəlki yerimizdən sahilə yan almağa qoymur, bizi başqa səmtə aparırdı. Axının öhdəsindən gəlməsəydik, sahildə dayanmış qayığın arasına gedib çıxacaqdıq. Orada isə hər an quldurların qayıtması təhlükəsi vardı.

– Mən kolazı istehkama tərəf yönəldə bilmirəm, – deyə kapitana müraciət etdim. Mən sükanda oturmuşdum, Redrutla kapitan isə avar çəkirdi. – Axın bizi aparır. Avarlara güc vura bilməzsiniz?

– Avarlara güc gəlsək, kolaza su dolar, – kapitan cavab verdi. – Bacardıqca axına qarşı istiqamət götürün. Xahiş edirəm, ser, gücünüzü əsirgəməyin...

Axın bizi qərbə aparırdı, belə olduqda kolazın burnunu şərqə – gedəcəyimiz yola perpendikulyar istiqamətə çevirdim.

– Belə olsa, sahilə çətin gedib çıxa bilərik, – dedim.

– Başqa cür etsək, axın bizi aparar, yeganə düzgün istiqamət elə budur, – kapitan cavab verdi. – İndi biz axınla yuxarı üzməliyik. Əgər külək tutmayan səmtə istiqamət götürsək, kim bilir, hansı tərəfə gedib çıxarıq. Bir də quldurların qayığı üzərimizə hücum edə bilər. Bu istiqamətdə getsək, ehtimal ki, axın bir azdan zəifləyər və biz də sahilə yetərik.

Kolazın burun tərəfində oturan matros Qrey dedi:

– Axın artıq zəifləməyə başlayıb, ser. Kolazın başını bir azca sahilə döndərə bilərik.

– Sağ ol, əzizim, – deyə öz təşəkkürümü bildirdim. Elə bil, aramızda heç bir münaqişə-filan olmamışdı.

Biz hamımız sözsüz, dinmədən belə şərtləşmişdik ki, guya, o, əvvəldən elə bizim tərəfimizdə olub.

Birdən kapitan boğuq səslə dedi:

– Top.

– Hə, bu fikir ağlıma gəlməmişdi, – dedim. Elə güman etdim ki, kapitan istehkamı bombardman oluna biləcəyi ehtimalına işarə edir. – Onlar topu sahilə çıxara bilməzlər. Əgər çıxartsalar belə, meşənin içərisindən keçirə bilməzlər.

– Siz bir gəminin arxa tərəfinə baxın, – deyə kapitan sözümüzü kəsdi.

Tələsdiyimizdən biz doqquz funtluq topu tamamilə yaddan çıxarmışdıq. Beş yaramaz topun yanında əlləşir, onun üstünə çəkilmiş qatranlanmış parusin çexolu sıyırıb çıxarmağa çalışırdılar. Gəmidə top üçün barıt və mərmi olduğunu, bizim də bunları yaddan çıxardığımızı xatırladım. Quldurlar bütün bunları çox asanlıqla anbardan çıxara bilərdilər – intəhası bircə dəfə balta ilə vurub qapını açmaq lazımdı.

– İzrael, Flintin topçusu olub, – Qrey xırıltılı səslə bildirdi.

Mən kolazı düz sahilə tuşladım. İndi biz axının öhdəsindən zəhmətsiz gəlirdik. Ancaq hələ yavaş üzürdük. Kolaz sükana yaxşı tabe olurdu, amma, bədbəxtlikdən, kolazın böyrü "İspanyola"ya tərəfdi və çox asanlıqla nişana gələ bilərdi.

Qırmızısifət əclaf İzrael Hendsin mərmini gurultu ilə göyərtədə diyirlətdiyini nəinki görür, hətta eşidirdim də.

Kapitan soruşdu:

– İçərimizdə ən yaxşı nişançı kimdir?

Mən dedim:

– Şübhəsiz, mister Treloni.

Kapitan dedi:

– Mister Treloni, bu həriflərdən birini, əgər mümkünsə, Hendsi nişan alın.

Treloni polad kimi soyuqqanlı görünürdü. O, öz tüfənginin çaxmağını nəzərdən keçirirdi.

– Ser, diqqətlə atın, yoxsa kolazı çevirərsiniz. Siz də hazır durun, güllə açılanda müvazinəti saxlamağa çalışın.

Skvayr tüfəngi qaldırdı, avarçılar kürəkləri saxladılar, biz hamımız müvazinəti saxlamaq üçün kolazın qırağına çəkildik. Salamat qurtardıq: kolaza bir damcı da olsun su tökülmədi.

Quldurlar topu dayaq üzərində hərlədib ağzını bizə tərəf çevirdilər. Topun lüləsi yanında dayanmış Hends nişana yaxın gəlirdi. Ancaq bəxtimiz gətirmədi. Treloni atanda Hends əyildi, güllə onun üzərindən vıyıltı ilə keçib matroslardan birinə dəydi.

Yaralı çığırdı. Onun çığırtısına təkcə gəmidə onunla yanaşı duran quldurlar deyil, sahildən də bir neçə adam səs verdi. Mən o tərəfə baxdım. Meşədən çıxan quldurlar qayıqlara sarı qaçırdılar.

– Bu saat qayıqları üstümüzə sürəcəklər, ser.

– Sürəti artırın! – kapitan çığırdı. – İndi biz kolazı deyil, özümüzü xilas etməliyik. Əgər sahilə gedib çıxa bilməsək, işimizi bitirəcəklər.

– Təkcə bir qayıq bizə tərəf üzür, ser. O biri qayıqların adamları, yəqin, yolumuzu kəsmək üçün sahillə qaçırlar.

– Bununçün onlar gərək ildırım sürətilə qaçsınlar. Dənizçilər quruda bir o qədər də qoçaq olmurlar. Məni onlar qorxutmur. Top qorxudur. İblislər! Mənim topum sərrast vurur. Skvayr, fitil yanan kimi bizə xəbər eləyin, kolazın istiqamətini dəyişək.

Yükün ağır olmasına baxmayaraq, kolazımız indi sürətlə irəliləyirdi, içəri də daha su sızmırdı. Dənizin çəkilməsindən çılpaq qalmış qumluq sahilə yetişmək üçün cəmisi otuz, ya qırx kərə avar çəkməli idik. Quldurların qayığından daha qorxmurduq.

O, burunun arxasında qalmışdı, görünmürdü.

Bu vaxta kimi bizə mane olan çəkilmə, indi də düşmənin işini çətinləşdirirdi, onlar bizə çata bilmirdilər. Yeganə qorxumuz top sarıdandı.

Kapitan dedi:

– Qayığı saxlayıb onlardan birini də vursaydıq, bəd olmazdı.

Nə olur-olsun, topu atacaqdılar, burası gün kimi aydındır. Quldurlar öz yaralı yoldaşlarına heç fikir vermirdilər. O, sağ idi, bir kənara çəkilməyə çalışırdı.

– Mən hazır! – skvayr çığırdı.

– Dayan! – kapitanın səsi əks-səda kimi səsləndi.

Onunla Redrut var qüvvə ilə tərsinə avar çəkməyə başladıqlarından kolazın arxa tərəfi suya batdı. Mərmi guruldadı. Bu, Cimin eşitdiyi həmin top atəşi idi. Skvayrın tüfənginin səsini isə o eşitməmişdi. Heç bilmədik ki, mərmi nəyə dəydi. Zənnimizcə, o, başımızın üzərindən keçdi. Güllənin küləyi də bizim müsibətimizə səbəb oldu.

Hər halda, mərmi guruldayan kimi kolazın bir tərəfi suya girdi, yavaş-yavaş batmağa başladı. Burada dəniz o qədər də dərin deyildi, suyun hündürlüyü üç futdan çox olmazdı. Kapitanla mən üz-üzə suyun içərisində durduq. Qalanlar isə başı üstə yıxılmışdılar. Fınxıra-fınxıra, tövşüyə-tövşüyə sudan baş vurub çıxdılar.

Əslində, biz yaxşı qurtarmışdıq – tələfatsız, hamımız sağ-salamat sahilə çıxdıq. Ancaq orası var ki, ehtiyat gördüyümüz şeylərin hamısı dənizin dibində idi, hamısından betəri də bu idi ki, beş tüfəngdən yalnız ikisi qalmışdı. Suya düşərkən mən öz tüfəngimi başımın üzərində yuxarı qaldırmışdım. Kapitan da təcrübəli adam olduğundan tüfəngi dalına tərsinə keçirmişdi – çaxmağı yuxarı. Tüfəng islanmamışdı. Qalan üç tüfəng kolazla birlikdə dənizə batmışdı.

Yaxındakı meşədən səslər eşidilirdi. Hasar tərəfdən yolumuzun kəsilməyindən qorxurduq. Bundan başqa, şübhə bizi üzürdü: Günterlə Coys o qədər quldurun hücumuna davam gətirə biləcəkdimi?

Günter möhkəm adamdı. Coys üçün qorxurduq. O, çox itaətkar, nəzakətli bir nökərdi, şotka ilə yaxşıca paltar təmizləyə bilirdi, ancaq döyüşdə hünəri yox idi.

Ürəyimizdə bu fikirləri götür-qoy edə-edə dayazı keçib sahilə çıxdıq. Kolazı da başlı-başına qoyub getdik. Təəssüf ki, bütün ərzaqlarımızın və barıtımızın yarısı onun içində qalmışdı.

XVIII *fəsil*

HƏKİM HEKAYƏTİNİ DAVAM ETDİRİR. DÖYÜŞÜN İLK GÜNÜNÜN SONU

Bizi istehkamdan ayıran meşənin içi ilə qaçırdıq. Quldurların hənirtisi anbaan yaxınlaşırdı. Bir azdan onların ayaqlarının tappıltısını, budaqların çartıltısını eşitdik. Onlar meşə cəngəlliyindən keçirdilər.

Başa düşdüm ki, qarşıda bizi ağır döyüş gözləyir, tüfəngimi gözdən keçirdim.

– Kapitan, – dedim. – Treloninin gülləsi boşa çıxmır. Ancaq onun tüfəngi islanmışdı. Gəlsənə, tüfənginizi ona verəsiniz.

Onlar tufənglərini dəyişdilər. Treloni əvvəlki kimi soyuqqanlı və qaradinməz idi. O, bir an ayaq saxlayıb, tüfəngini yoxladı. Bu vaxt gördüm ki, Qreyin heç bir silahı yoxdur, qılıncımı çıxarıb ona verdim. O, ovcuna tüpürüb qaşlarını düyünlədi və qılıncı elə qolayladı ki, onun tiyəsi vıyıltı ilə havanı yardı. Onun hərəkəti bizi sevindirdi. Çünki bu, bizim təzə müttəfiqimizin son damla qanı qalana kimi vuruşacağını göstərdi.

Qırx addım da keçəndən sonra meşə kənarına çıxdıq. Bir də gördük ki, istehkamın qabağındayıq. Biz ona cənub tərəfdən yanaşmışdıq. Elə bu an başda bosman Con Anderson olmaqla yeddi nəfər quldur istehkamın cənub-qərb bucağı səmtində, bağıra-bağıra meşədən sıçrayıb çıxdılar.

Bizi görəndə çaşbaş olub dayandılar.

Biz də fürsəti fövtə vermədən atəş açdıq, Günter ilə Coys da daldalandıqları yerdən atəş açdılar. Eyni vaxtda açılan dörd güllə hədər getmədi. Düşmənin biri yıxıldı, o biriləri tələsik ağacların dalına keçib gizləndilər. Tüfənglərimizi doldurduq, yerə yıxılmış düşmənə baxmaq üçün hasarın dibi ilə oğrun-oğrun getdik.

O, bir anda ölmüşdü, güllə düz ürəyinə dəymişdi.

Uğurumuz bizi sevindirdi. Birdən kolların arasından tapança açıldı, güllə qulağımızın dibindən vıyıltı ilə keçdi və yazıq Tom Redrut səndələyib yerə dəydi. Mənimlə skvayr kolluğu gülləyə tutduq. Ancaq ehtimal ki, güllələr hədər getdi. Biz tüfənglərimizi doldurub yazıq Tomun başının üstünü aldıq.

Kapitanla Qrey bizdən qabaq onun yaralarını yoxlamışdılar. Mən baxan kimi gördüm ki, vəziyyəti ümidsizdir.

Yəqin, açdığımız atəşdən quldurlar qaçmağa məcbur olmuşdurlar. Buna görə də biz bədbəxt ovçunu heysiz halda hasardan keçirib blokhauza[1] apardıq.

Bədbəxt dost. O heç şeyə heyrət etməzdi, heç nədən şikayətlənməzdi, heç nədən qorxmazdı, macəramızın başlanğıcından, ta onu istehkama – ölüm yatağına gətirənə kimi bircə dəfə də olsa narazılıq etməmişdi. O, gəmidə dəhlizi bir troyalı kimi igidliklə müdafiə etmişdi. Hər bir əmri dinməzcə, itaətlə və vicdanla yerinə yetirərdi. O, bizim hamımızdan, azı, iyirmi beş yaş böyükdür. Həmin bu qaraqabaq, sədaqətli, qoca xidmətçi hamımızın gözü qabağında keçinirdi.

Skvayr onun qarşısında diz çökdü, əllərini öpüb uşaq kimi ağladı.

Qoca soruşdu:

– Həkim, yoxsa, mən ölürəm?

Mən dedim:

– Elədir, dostum.

Ölümqabağı onlara bir güllə göndərmək istərdim.

– Tom, – deyə skvayr dilləndi, – Tom, de ki, günahlarımı mənə bağışlayırsan.

Qoca xidmətçi dedi:

– Mən nəkarəyəm ki, ağamı bağışlayım, ya bağışlamayım? Nə yazılıbsa, elə də olacaq! Amin!

O susdu, sonra xahiş etdi ki, biri onun başı üzərində dua oxusun.

– Ser, adətimiz belədir, – deyə əlavə etdi, elə bil, bu xahişinə görə üzr istədi. Tezliklə də keçindi.

Bu arada kapitan (onun pencəyinin döşü və cibləri dolu olduğundan qabarmışdı) ciblərindən cürbəcür şeylər çıxarıb tökməyə başladı – Britaniya bayrağı, İncil, bir yumaq ip, lələk, mürəkkəb, gəminin jurnalı və bir neçə girvənkə tənbəki. Sonra uzun şam çubuğu axtarıb tapdı. Günterin köməyi ilə onu istehkam üzərində tində şalbanların arasına keçirtdi. İstehkamın damına qalxıb Britaniya bayrağını çubuğa keçirib qaldırdı. Görünür, bu, ona ləzzət verirdi. Sonra aşağı enib bütün ehtiyat azuqəmizi nəzərdən keçirib hesablamağa başladı. Sanki, bundan savayı daha işi-gücü yoxdur. Bütün bunları elədikcə arabir başını qaldırıb Toma baxırdı. Tom öləndən sonra başqa bir bayraq da çıxartdı ki, bunu da meyitin üstünə sərdi.

---

[1] *Blokhauz* – istehkam

O, skvayrın əlini sıxaraq dedi:

– Özünüzü belə üzməyin, ser. O, öz borcunu yerinə yetirərkən öldü. Kapitanın və ağası qarşısında borcunu yerinə yetirərkən həlak olan adamın taleyi sizi qoy düşündürməsin. Mən ilahiyyatı yaxşı bilmirəm, ancaq, hər halda, biz vəziyyəti dəyişmək iqtidarında deyilik.

Sonra o, məni bir kənara çəkib soruşdu:

– Həkim Livsi, skvayrla siz köməyə göndəriləcək gəmini nə vaxt gözləyirsiniz, bu, neçə həftə çəkər?

Mən cavab verdim ki, bu, uzun çəkər. Bu, həftə söhbəti deyil, ay söhbətidir. Əgər biz avqustun axırına kimi qayıtmasaq, Blendli köməyə gəmi göndərməyi vəd edib. Nə tez, nə gec – avqustdan sonra!

– İndi özünüz hesablayın ki, gəmi burada nə vaxt olar, – deyə sözümü bitirdim.

Kapitan peysərini qaşıya-qaşıya dedi:

– Onda, ser, vəziyyət ağırdır, şərait əlverişli olsa belə, qıtlıq çəkəcəyik.

– Nə üçün?

– Çox təəssüf ki, ikinci dəfə gətirdiyimiz yük əldən çıxdı. Barıtımız və gülləmiz kifayət qədərdir, ərzaq isə azdır. Çox azdır! Bir nəfər yeyənin aramızdan getməsinə biz gərək heç heyifsilənməyək.

Bunu deyib o, üstü bayraqla örtülmüş meyiti göstərdi.

Elə bu anda istehkamın üzərindən vıyıltı ilə bir top mərmisi keçdi. Mərmi uzaqda meşəyə düşdü.

Kapitan dedi:

– Oho! Bombardman başladı! Ancaq barıtları o qədər də çox deyil.

İkinci hədəfi daha yaxşı götürdülər. Mərmi hasardan keçib istehkamın qabağına düşərək toz buludu qaldırdı.

– Kapitan, – deyə skvayr dilləndi. – İstehkam gəmidən görünmür. Yəqin, onlar bizim bayrağı nişan alıb atırlar. Bəlkə, onu aşağı salaq?

– Bayrağı aşağı salaq? – kapitan hiddətləndi. – Yox ser. Qoy bunu kim edir-etsin, ancaq mən bacarmaram.

Biz dərhal onunla razılaşdıq.

Məğrur dənizçi adətincə, döyüş zamanı bayrağı aşağı salmaq olmazdı. Bundan başqa, siyasət məsələsi də vardı. Biz düşmənə bildirirdik ki, onun mərmilərindən qorxmuruq, heç vecimizə də deyil.

Bütün axşam onlar bizə hey atəş açdılar. Mərminin biri başımızın üzərindən keçirdi, o birisi hasarın qarşısına düşürdü, üçüncü mərmi isə istehkamın qarşısında torpağı göyə sovururdu. Quldurlar nişanı yüksəkdən götürməli olduqlarından mərmilər gücünü itirir, düşdükləri yerdə quma batırdılar. Çovuyan güllələr bizi qorxutmurdu. Mərmilərdən biri tavanı dəlib döşəməyə keçsə də, bir azdan gülləbarana alışdıq və əhəmiyyət verməməyə başladıq. Elə bil, cırcırama vızıldayırdı.

– Bunun bir yaxşı cəhəti odur ki, yaxınlıqda quldurlar yoxdur. Çəkilmə güclənmişdir, yəqin ki, bizim kolazımız da indi suyun altından üzə çıxmışdır. Heç aranızda donuz ətini gətirmək üçün sahilə getmək arzusunda olanınız yoxdur?

Qreylə Günter hamını qabaqladı. Möhkəm silahlanıb çəpərin üstündən aşdılar. Ancaq donuz əti onlara qismət olmadı. Quldurlar bizim gözlədiyimizdən qoçaq imişlər. Bəlkə də, onlar İzrael Hendsin topuna arxalanırdılar.

Beş quldur bizim batmış kolazımızın yükünü çıxarıb, yaxında dayanmış qayığa daşıyırdı. Qayıqda oturan adam da mütəmadi avar çəkirdi, axın qayığı başqa səmtə aparırdı. Silver qayığın dal tərəfində durub əmrlər verirdi. Onların hamısı tüfənglə silahlanmışdılar. Ehtimal ki, silahı öz gizli anbarlarından çıxartmışdılar.

Kapitan tir üzərində oturub gəmi jurnalında qeydlər etməyə başladı.

"Aleksandr Smollett – kapitan, Devid Livsi – gəmi həkimi, Abraham Qrey – dülgər köməkçisi, Con Treloni – gəmi sahibi, Con Günter və Riçard Coys – gəmi sahibinin həmyerliləri və xidmətçiləri, – yalnız bunlar öz insanlıq borclarına sadiq qalmışlar. Onlar özləri ilə ongünlük azuqə götürərək sahilə çıxmış və Dəfinələr adasında istehkam üzərində Britaniya bayrağını ucaltmışlar. Gəmi sahibinin həmyerlisi və xidmətçisi Tom Redrut quldurlar tərəfindən öldürülmüşdür. Ceyms Hokins, yunqa...”

Məni yazıq Cim Hokinsin taleyi düşündürürdü.

Bu vaxt birdən meşədə kim isə çığırdı.

Keşikdə dayanmış Günter dedi:

– Kim isə bizi çağırır.

– Həkim! Skvayr! Kapitan! Ey, Günter, bu sənsən? – deyən səs eşidildi.

Mən qapıya atıldım və Cim Hokinsi gördüm. O, sağ-salamatdı, özü də bizim hasardan aşırdı.

XIX *fəsil*

YENƏ CİM HOKİNS SÖYLƏYİR. İSTEHKAMDA QARNİZON

Ben Hann Britaniya bayrağını görən kimi dayanıb əlimi tutdu və yerə oturdu.

– Hə, şübhəsiz, sizin dostlarınız oradadırlar, – dedi.

– Yox, ehtimal ki, üsyançılardır, – dedim.

– Heç vaxt, – o çığırdı. – Quldurlardan savayı bir kimsənin olmadığı bu adada, bu səhrada Silver ancaq qara quldur bayrağı qaldırardı. Buna əmin ola bilərsən. Bu məsələlərdən mənim başım yaxşı çıxır. Oradakılar sənin dostlarındır. Görünür, döyüş olmuş və onlar qalib gəlmişlər.

– İndi də onlar sahildə, köhnə hasarın arxasındadırlar. Bu hasarı Flint çəkdirmişdir. Uzun illər bundan əvvəl, özü də Silverdən başqa bir kimsədən qorxmazdı. Silverdən, həqiqətən, çəkinərdi, düzünü demək lazımdır.

– Lap yaxşı, madam ki, hasarın arxasında bizimkilərdir, onda ora getmək lazımdır.

Ben ehtiraz elədi:

– Dayan. Sən, gərək ki, yaxşı uşaqsan, ancaq hər halda, uşaqsan. Ben Hann bicdir. Ben Hannı aldatmaq olmaz. Heç içki xətrinə də mən ora getmərəm. Sənin əsil-nəcabətli centlmeninlə özüm görüşməliyəm və o, mənə söz verməlidir. Sən də mənim sözlərimi unutma. Ancaq ona lap beləcə de, de ki, yalnız şəxsən görüşdən sonra bir-birinə etibar etmək olar. Bu sözləri deyəndə onun əlini çimdiklərsən.

Bunu deyib o, üçüncü dəfə əlimi qəribə bir əda ilə çimdiklədi.

– Ben Hann lazım olsa, özün bilirsən ki, onu harada tapmaq olar, Cim. Bu gün məni gördüyün yerdə. Dalımca gələn adam da əlində ağ şey tutmalıdır, özü də qoy tək gəlsin. Sən onlara elə beləcə deyərsən: "Bunun səbəbi var".

– Yaxşı, – dedim. – deyəsən, mən sizi başa düşürəm. Siz onlara nə isə təklif etmək istəyirsiniz. Sizi də yalnız bu gün rastlaşdığımız yerdə tapmaq olar. Demək istədikləriniz bunlardır, eləmi?

– Bəs sən heç soruşmursan ki, məni orada nə vədə tapmaq olar? Mən orada günortadan ta saat altıya kimi qəbul edə bilərəm.

– Yaxşı, yaxşı. İndi gedə bilərəmmi?

– Yadından çıxmaz ki? – O, təlaş içində soruşdu. – Ona de ki, "yalnız şəxsən görüşəndə", bir də de ki, "bunun səbəbi var". Mən onunla görüşüb kişi kimi danışacağam. İndi isə gedə bilərsən, Cim, – dedi, ancaq əvvəlki kimi yenə əlimdən yapışmışdı. – Cim, bura bax, Silveri görsən, Ben Hannı ona satmazsan ki? Əgər səni qudurmuş atın quyruğuna bağlasalar belə, satmazsan? Cim, əgər quldurlar sahilə çıxsalar, onda öz sözündən qaçmazsan ki?

Top mərmisinin gurultusu onun sözünü ağzında qoydu. Mərmi ağacların arasından keçib bizim durub söhbət etdiyimiz yerdən bir neçə yüz yard aralı düşdü. Hərə bir tərəfə qaçdı.

Bombardman bir saata kimi davam etdi. Mərmilər ağacların arasından keçərək yolun üzərində nə vardısa, qırıb tökdü. Orada-burada daldalana-daldalana irəliləyirdim. Hər dəfə də mənə elə gəlirdi ki, mərmi birbaş üstümə şığıyır. Bir azdan buna alışdım, ürəkləndim. Lakin hasara yaxınlaşmağa ehtiyat edirdim. Çünki onun ətrafına daha çox mərmi düşürdü. Dolanıb şərqə tərəf getdim, nəhayət, sahil boyunca bitmiş ağaclara çatdım.

Günəş yenicə batmışdır. Dənizdən əsən külək meşəyə düşərək vıyıldayır və limanın boz torpağını zolaq-zolaq dalğalandırırdı. Çəkilmə nəticəsində daha da genişlənmiş qumlaq sahil uzanıb gedirdi. Günortadakı istidən sonra hava çox soyumuşdu. Əynimdə nazik kamzol vardı, bərk üşüyürdüm.

"İspanyola" əvvəlki kimi yenə lövbərdə durmuşdu. Lakin onun üzərində "Şən Rocer" – qara quldur bayrağı dalğalanırdı. Bayrağın üzərində kəllə şəkli vardı. Birdən gəmidə qırmızı işıq yanıb-söndü, son mərminin uğultulu əks-sədası bütün adanı başına götürdü. Bombardman bitdi.

Mən kolların arxasında uzanmışdım. Hücumdan sonrakı qarışıqlığı seyr edirdim. Sahildə, hasarla üz-üzə bir neçə adam dayanmışdı. Onlar balta ilə nəyisə doğrayırdılar. Sonradan öyrəndim ki, bizim kolazı yarıb tökürmüşlər. Bir az aralıda, çayın dənizə töküldüyü yerdə, ağacların arasında böyük bir tonqal yanırdı. Tonqalla gəmi arasında bir qayıq işləyirdi. Səhər qaşqabaqları yer süpürən matroslar indi uşaq kimi çığırışıb gülüşürdülər. Səslərdən başa düşdüm ki, şənliyi doğuran romdur.

Nəhayət, hasara yaxınlaşmağı qərara aldım. İndi ondan xeyli aralı, alçaq qum zolağında dayanmışdım. Şərq tərəfdə limanımız bu zolaqla bitirdi. Çəkilmə zamanı zolaq Dəfinələr adasını Skelet adası ilə birləşdirirdi. Yuxarı qalxdım, zolağın o başında alçaq kolların arasında ucalan yekə, tənha, qəribə bir ağımtıllıq nəzərimi çəlb etdi. Ağlıma gəldi ki, bu, Ben Hannın dediyi ağ qayadır. Demişdi ki, əgər mənə qayıq lazım olsa, onu burada axtarıb tapa bilərəm. Hasarın dənizdən xeyli aralı arxa tərəfinə çatana kimi meşə kənarı ilə getdim. Bizimkilər məni böyük sevinclə qarşıladılar.

Başıma gələn macəraları onlara söylədim və ətrafa göz gəzdirdim. Taxta evin divarları, damı və döşəməsi yonulmamış şam tirlərindəndi. Döşəmənin bir para yerləri bir fut və ya bir fut yarım yerdən yuxarı qaldırılmışdı. Qapının qabağında kiçik bir artırma vardı ki, bunun da altından kiçik çay şırıldayırdı. Su qəribə hovuzun içərisinə tökülürdü. Bu dibi deşilmiş çuqun gəmi çəni kapitanın dili ilə desək, "yük xəttinə kimi" torpağa basdırılmışdı. Evin içərisi, demək olar ki, bomboşdu. Ancaq otağın bir bucağında daş ocaq hörülmüşdü. Ocağın üstündə səbətə bənzər dəmir barmaqlıq düzəltmişdilər ki, alov daş divardan kənara çıxmasın.

Yamacın döşündəki ağacların hamısı tikintiyə sərf olunmuşdu. Kötüklərdən məlum olurdu ki, bura vaxtilə çox gözəl bir meşə imiş. Ağaclar kəsiləndən sonra yağış torpağın üst qatını tamam yuyub apardığından təmiz qum üzə çıxmışdı. Ancaq suyun axdığı səmtdən çənin ətrafında mamır və alçaq kollar bitmişdi. Hasarın o üzü uca ağaclarla əhatə olunmuş qalın meşə idi. Deyilənə görə, meşə müdafiəyə əngəl törədirdi. Quru tərəfdən hasarın ətrafı şam meşəsi idi, qabaqda – liman tərəfdə isə şam və həmişəyaşıl palıd ağacları bitmişdi.

Yuxarıda dediyim kimi, axşam sazağında dənizdən əsən külək başdansovdu tikilmiş istehkamın dəlmə-deşiyindən döşəmə üzərinə narın qum sovururdu. Qum gözlərimizi acışdırır, dişlərimizin dibində xırçıldayır, yeməyimizin içinə tökülür, bulağın suyunda və çənin dibində, şorba içərisində düyü kimi qaynayırdı. Tüstü borusu yoxdu. O tavandakı dördbucaq dəlikdən çıxırdı. Bu dəliyi tapana kimi tüstü otağa yayılır, bizi öskürməyə və ağlamağa məcbur edirdi.

Qreyin – bizim təzə yoldaşımızın üzü-gözü sarıqlı idi. Quldurlar onun yanağını çapmışdılar. Qoca Tomu isə hələ də basdırmamışdılar. Üstünə Britaniya bayrağı çəkilmiş meyiti divar dibində uzatmışdılar.

Əgər əlimizi qoynumuza qoyub otursaydıq, biz tezliklə tamam ruhdan düşərdik. Lakin kapitan Smollett hərəyə bir iş tapşırmağı bacarırdı. O, bizi yanına çağırıb iki dəstəyə böldü. Dəstənin birinə həkim, Qrey və mən, o birinə isə skvayr, Günter və Coys düşdü. Bütün günü əldən-dildən düşsək də, o, iki nəfəri meşəyə oduna göndərdi, iki nəfərə də Redruta bir qəbir qazmağı tapşırdı. Həkim aşpaz oldu, məni də qapıda keşikçi qoydular. Kapitan özü isə gah ona, gah buna yanaşır, hamını ruhlandırmağa çalışır, lazım olanda kömək edirdi.

Həkim hava almaq və tüstüdən qızarmış gözlərinin acısını çıxarmaq üçün arabir qapıya yaxınlaşır və mənimlə bir-iki kəlmə danışırdı. Bir dəfə çıxanda dedi:

– Bu Smollett məndən çox-çox yaxşı adamdır. Madam ki bunu mən özüm boynuma alıram, deməli, belədir ki var, Cim.

Başqa bir dəfə də çıxanda əvvəl dinməzcə durdu, sonra başını çevirib diqqətlə üzümə baxaraq soruşdu:

– O Ben Hann dediyin adama etibar etmək olarmı?

– Bilmirəm, ser. Mən onun tamam ağıllı-kamallı adam olduğunu deyə bilmərəm.

– Deməli, ağlı o qədər də sərrast deyil. İnsan yaşamayan bir adada üç il dırnaqlarını gəmirən adam sənin, ya da mənim kimi sağlam şüura malik ola bilməz. İnsanın təbiəti belədir. Sən dedin ki, onun könlü pendir istəyir?

– Bəli, ser, – dedim.

O dedi:

– Yaxşı, Cim. Gör könlü bir şey istəmək necə şeydir. Sən, yəqin ki, burunotu qutumu görmüsən, ancaq mənim oradan tənbəki götürüb iylədiyim heç vaxt gözünə dəyməyib. Həmin o qutuda tənbəki əvəzinə bir parça italiya pendiri var – parmezana. Bu pendiri biz Ben Hanna verərik.

Şam yeməyindən əvvəl biz qoca Tomu torpağa tapşırdıq, onun qəbri başında bir müddət küləyin qabağında başımızı açıb durduq.

Meşədən bir qucaq çırpı yığıb gətirmişdilər, ancaq kapitan yenə narazı idi. O, başını yırğalayaraq dedi:

– Sabah sizi daha çox işləməyə məcbur edəcəyəm. Şam yeməyinə hərəmiz bir parça qaxac donuz əti ilə bir stəkan pivə içdik. Kapitan, skvayr və həkim məsləhət-məşvərət üçün bir tərəfə çəkildilər.

Ancaq, görünür, ağıllarına yaxşı fikir gəlmədi. Ərzaq ehtiyatımız olduqca azdı. Buna görə də yardım gəlməzdən çox əvvəl acından gəbərərdik. Bir çıxış yolu vardı: quldurları mümkün qədər daha çox qırmaq, ya qara bayrağı aşağı salana kimi, ya da “İspanyola”ya minib açıq dənizə çıxmağa məcbur olana kimi qırmaq. İndi on doqquz quldurdan on beşi qalmışdı.

Bunlardan da ikisi yaralı idi, topun yanında yaralanan ölməmişsə, hər halda, ağır yaralı olmalıydı. Hər dəfə ələ fürsət düşən kimi biz onları qırıb tökməli idik. Öz adamlarımızı isə səylə qorumalı idik. Burasını da yadda saxlamalıydıq ki, bizim iki etibarlı müttəfiqimiz vardı: rom və adanın təbiəti.

Rom artıq öz gücünü göstərirdi: quldurlardan bizi yarım mil məsafə ayırsa da, ta gecə yarısına kimi nəğmə səsi və çığırtı-bağırtı kəsilmirdi. Həkim öz parikinə and içirdi ki, təbiət də öz işini görəcək; quldurlar bataqlığın yaxınlığında məskən salmışdılar, dava-dərmanları isə yoxdu. Bir həftədən sonra yarısı isitmə xəstəliyinə tutulasıydı.

Beləliklə, əgər bizim hamımızı birdən öldürməsələr, adanı tərk edib gəmiyə qayıtmağa tələsəcəklər. Gəmini ələ keçirəndən sonra öz köhnə peşələrini davam etdirə bilərlər.

Kapitan Smollett dedi:

– Bu, həyatımda itirdiyim ilk gəmidir.

Mən bərk yorulmuşdum. Ancaq yatmazdan əvvəl uzun müddət yerimdə qurcalandım, sonra isə ölü kimi düşdüm.

Səs-küyə yuxudan ayıldım, hamı çoxdan oyanmış, səhər yeməyini yemiş, çoxlu odun daşımışdı.

Kim isə dedi:

– Bir baxın, ağ bayrağı görürsünüz?

Başqa birisi təəccüblə dedi:

– Silverin özü gəlir!

Mən yerimdən sıçradım, divardakı mazğallardan birinə sarı cumdum.

XX *fəsil*

SİLVER ELÇİ GƏLİB

Həqiqətən, hasara iki nəfər yanaşdı. Gələnlərdən biri əlindəki ağ əsgini yelləradirdi, digəri – Silverin özü isə təmkinlə onun böyründə durmuşdu.

Sübh yenicə açılırdı. Ömrümdə belə soyuq sabah görməmişdim. Soyuq iliyə işləyirdi. Səma aydın və parlaqdı. Təzəcə doğan günəşin şüalarından ağacların təpəsi çəhrayı rəngə çalırdı, aşağıda – Silverlə yoldaşının durduğu yerdə isə ətrafı hələ də kölgələr bürümüşdü. Gecə bataqlığın buxarlanmasından ətraf duman içərisində idi. Aşağıda duranların ayaqları dizəcən, burula-burula qalxan dumanın içinə qərq olmuşdu. Adanın havası səhhət üçün qorxulu idi, rütubətli, qızdırmalı xəstəlik ocağıydı.

Kapitan dedi:

– Hamı öz yerinə, onlar nə isə hiylə işlətmək istəyirlər, mərc gələrəm ki, belədir, – bundan sonra quldurlara çığırdı, – gələn kimdir? Dayan, yoxsa atacağıq.

Kapitan artırmaya çıxıb örtülü yerdə elə durdu ki, xain quldur gülləsinə tuş gəlməsin. Geriyə dönüb bizə əmr etdi:

– Həkimin dəstəsi mazğallara. Həkim, sizdən xahiş edirəm, blokhauzun şimal divarlarında yerinizi tutun. Cim, sən şərq, Qrey, sən isə qərb tərəfdən müdafiəyə keç. O biri dəstə isə keşik çəksin və tüfəngləri doldursun. Zirək tərpənin! Ehtiyatlı olun!

Bundan sonra o, yenə quldurlara müraciət etdi:

– Siz ağ bayrağınızla bizdən nə istəyirsiniz?

Bu dəfə Silver deyil, yoldaşı cavab verdi:

– Ser, kapitan Silver barışıq üçün sizinlə sazişə girmək istəyir.

– Kapitan Silver? Mən belə adam tanımıram. O kimdir ki? – deyə kapitan soruşdu və səsini alçaldıb öz-özünə dedi. – Bəs belə de! İndi kapitan oldu. Rütbəsi nə tez böyüdü!

Uzundraz Con özü cavab verdi:

– Ser, bu mənəm. Ser, siz qaçandan sonra bizim bədbəxt gəmi heyəti məni özlərinə kapitan seçmişlər. – "Qaçandan" sözünü o, xüsusi vurğu ilə dedi. – Biz, əlbəttə, əgər sazişimizə qol çəksəniz, müəyyən şərtlərlə yenə sizə tabe olmağa hazırıq. Kapitan Smollett, indi isə mənə söz verin ki, hasardan ayrılıb gedənə kimi güllə atmayacaq və məni buradan sağ-salamat buraxacaqsınız.

– Mən sizinlə qətiyyən danışığa girmək arzusunda deyiləm, – Kapitan Smollet cavab verdi. – Əgər siz mənimlə danışmaq istəyirsinizsə, bura qalxın! Lakin bizə xəyanət etmək fikrinə düşübsünüzsə, onda özünüzü gözləyin!

– Kifayətdir, kapitan, – deyə Uzundraz Con nəşə ilə çığırdı. – Sizin bircə sözünüz bizə kifayətdir. Kapitan, mən bilirəm ki, siz nəcib adamsınız və sizin sözünüzə etibar etmək olar.

Biz gördük ki, ağ bayraqlı adam Silveri çəkindirməyə çalışır. Burada təəccüb ediləcək şey yoxdur. Çünki kapitan çox da nəzakətlə danışmırdı. Ancaq Silver buna cavab olaraq əlini yoldaşının çiyninə vurdu, bununla bildirmək istədi ki, təhlükə barədə fikirləşmək mənasızdır. O, hasara yaxınlaşıb əvvəl əlağacını bu üzə atdı, sonra da özü qəribə bir cəldlik və çevikliklə hasarı aşdı.

Bu əhvalat başımı elə qatmışdı ki, öz vəzifəmi itirib keşikçi olduğumu tamam unutmuşdum. Şərqə baxan mazğallardan ayrılıb kapitanın arxasında durmuşdum. Kapitan kandarda oturmuşdu, dirsəklərini dizlərinə dayayıb başını ovucları arasına almışdı, gözlərini də çuqun çəndə qaynayan bulaq suyunda atılıb-düşən qum dənələrinə zilləmişdi. "Qızlar, oğlanlar, dalımca gəlin" mahnısını fıştırıqla, sakitcə çalırdı.

Silver böyük çətinliklə sıldırım yamaca dırmaşırdı. Dikdirin qumu axıb tökülürdü, ətrafda yekə-yekə kötüklər vardı, belə yerdə o, öz qoltuqağacı ilə saya oturmuş gəmi kimi çarəsizdi. Ancaq o, bu yolu çox böyük hünərlə, özü də dinməzcə keçib gəldi, kapitanın qarşısında durub ədəb-ərkanla salam verdi. Əyninə ən yaxşı paltarlarını

– uzun, ətəyi dizlərinə çatan, yaxasına çoxlu mis düymə düzülmüş göy kaftan geyinmişdi, kənarlarına incə tor tikilmiş şlyapasını peysərinə itələmişdi.

– Budur, axır ki, gəldiniz, dostum! – deyib kapitan başını qaldırdı. – Oturun.

– Kapitan, icazə verin, içəri girim, – deyə Uzundraz Con yazıq-yazıq xahiş etdi. – Belə soyuq havada qum üstündə oturmaq çətindir.

Kapitan dedi:

– Silver, əgər siz namuslu adam olmağı tərcih etsəydiniz, indi öz mətbəxinizdə oturmuşdunuz. Günah özünüzdədir. Əgər siz gəmi aşpazısınızsa, mən sizinlə yaxşı rəftar edə bilərəm, yox, üsyançı, quldur kapitan Silver olduğunuz təqdirdə məndən dar ağacından savayı bir şey gözləməyin.

– Yaxşı, yaxşı, kapitan, – deyib aşpaz yerə oturdu. – Ancaq sonra ağaca qalxmaq üçün gərək əlinizi mənə verəsiniz. Burada yeriniz pis deyil!.. Cim, bu sənsən? Sabahın xeyir, Cim... həkimə hörmət və ehtiram! Hamınız buradasınız ki! Belə demək mümkünsə, xoşbəxt bir ailə!

Kapitan onun sözünü kəsdi:

– Dostum, işə keçək, deyin görək, nə üçün gəlibsiniz?

– Düz buyurursunuz, kapitan Smollett, – deyə Silver cavab verdi. – Hər şeydən əvvəl işdir! Etiraf etməliyəm ki, siz bu gecə çox çevik bir nömrə işlətdiniz. İçərinizdə kimsə hanşbuq atmağı bacarır. Sizin bu hərəkətiniz adamlarımızın bəzilərini, bəzilərini niyə, hamısını sarsıtdı. Boynuma alım ki, mən özüm də sarsılmışam. Bəlkə də, elə bu səbəbdən sazişə girmək üçün bura gəldim. Ancaq göylərin gurultusuna and içirəm ki, ikinci dəfə bunu edə bilməyəcəksiniz. Biz hər yerə gözətçi qoyacağıq və rom payını azaldacağıq. Siz elə bilirsiniz ki, biz hamımız ölümcül sərxoş idik? İnanın ki, mən sərxoşzad deyildim, ancaq it kimi yorulmuşdum. Bir an tez ayılsaydım, əlimdən qurtara bilməyəcəkdiniz. Mən ona yanaşanda hələ canı çıxmamışdı.

– Dalını de görək! – deyə kapitan Smollett soyuqqanlılıqla dilləndi.

Silverin dedikləri onun üçün başdan-ayağa müəmma olsa da, bunu büruzə vermədi. Mən nə isə başa düşmüşdüm. Ben Hannın son sözlərini xatırladım. Gecə quldurlar içib tonqalın ətrafında böyrü üstə yatanda düşərgəyə gəlmişdi. İndi düşmənlərimizin on dörd nəfər qaldığını fikirləşəndə kefim kökəldi.

Silver davam etdi:

– Məsələ belədir. Biz dəfinəni tapmaq istəyirik, tapacağıq da. Siz isə öz canınızı xilas etmək niyyətindəsiniz, buna haqqınız var. Xəritə sizdədir, eləmi?

– Ola bilsin, – deyə kapitan cavab verdi.

– Yəqin bilirəm ki, sizdədir, – deyə Uzundraz Con sözünə davam etdi, – mənimlə niyə belə sərt danışırsınız? Bunun faydası yoxdur. Bizə xəritə lazımdır, vəssalam! Şəxsən sizə isə mən zərrə qədər də pislik etmək istəmirəm.

Kapitan onun sözünü kəsdi:

– Bəsdir, əzizim. Məni aldada bilməzsiniz. Bizim başımıza nələr açmaq istədiyinizi lap dəqiq bilirik, ancaq bu, bizi heç də qorxutmur, ona görə ki, əliniz boşa çıxıb.

Kapitan təmkinlə ona baxıb çubuğuna tənbəki doldurmağa başladı.

– Əgər Eyb Qrey... – deyə Silver başladı.

Mister Smollett çığırdı:

– Saxla! Qrey mənə heç nə deməyib, mən də ondan bir şey soruşmamışam. Lap açığını deyim ki, əgər imkanım olsaydı, sizi, onu və bütün bu lənətə gəlmiş adanı məmnuniyyətlə partladardım. Sizin o quldur dəstəniz barədə mənim fikrim belədir, əzizim.

Kapitanın bu qəzəbi Silveri xeyli soyutdu. O, acıqlanmağa başlasa da, hirsini boğdu və dedi:

– Özünüz bilin, necə xoşdur, eləcə də edin, mən bunu sizə qadağan edə bilmərəm... Siz, deyəsən, çubuq çəkmək istəyirsiniz, kapitan. İcazənizlə, mən də çubuğumu doldurum.

O, çubuğuna tənbəki doldurub çəkdi. Hər ikisi dinməz-söyləməz oturub çubuqlarını tüstülədir, hərdən gözaltı bir-birinə baxır, gah da tüpürmək üçün qabağa əyilirdilər. Beləcə durub onlara baxmaq maraqlı idi, elə bil, səhnədə yaxşı bir tamaşaya baxırdım.

Nəhayət, Silver dilləndi:

– Bizim şərtimiz budur. Əvvəla, dəfinəni tapmaq üçün xəritəni bizə verəsiniz, bədbəxt gəmi heyətini vurub öldürməyəsiniz, yatdıqları yerdə başlarını yarmayasınız. Əgər bu şərtlərə razı olsanız, sizə iki çıxış yolu təklif edirik. İkisindən birini seçə bilərsiniz. Birincisi: dəfinəni yükləyəndən sonra gəmiyə qayıda bilərsiniz, özüm də söz verirəm ki, sizi hər hansı bir sahilə sağ-salamat çıxarım. Matroslarımın köhnə haqq-hesaba görə sizə diş qıcadıqlarını nəzərə alıb, bundan imtina etsəniz, onda ikinci çıxış yolunu göstərə bilərəm: sizi adada qoyub gedərik. Ərzağı da aramızda tən yarı bölüşərik. Sizə vəd edirəm ki, yolda rast gəldiyimiz ilk gəmini ardınızca göndərərəm. Bu təklifi qəbul etmənizi məsləhət bilirəm. Bundan yaxşı nə istəyirsiniz? – O, səsini ucaldaraq əlavə etdi, – ümid edirəm ki, adamlarınızın hamısı evdədir və mənim dediklərimi də eşidirlər. Çünki bir nəfərə söylədiyim söz hamıya aiddir.

Kapitan Smollett qalxıb, çubuğun külünü sol ovcuna boşaltdı.

– Bizə demək istədikləriniz elə budur? – deyə soruşdu.

Con cavab verdi:

– Göylərin gurultusuna and olsun ki, bu, mənim son sözümdür. Əgər bundan boyun qaçırsanız, mənim əvəzimə tüfənglər danışacaq.

Kapitan dedi:

– Çox gözəl. İndi də məni dinləyin. Hərgah sizin hər biriniz tərksilah olub bura gəlsəniz, söz verirəm ki, əl-ayağınızı qandallayıb İngiltərəyə apararam və hamınızı da bir-bir ədalət məhkəməsinə təhvil verərəm. Əgər gəlmək istəməsəniz, onda yadda saxlayın ki, mənim adım Aleksandr Smollettdir, özüm də bu bayrağın altında durub deyirəm ki, sizin hamınızı cəhənnəmə vasil edəcəyəm. Dəfinəni heç vaxt tapa bilməyəcəksiniz. Gəmini götürüb gedə bilməyəcəksiniz, çünki sizlərdən heç kim onu idarə etməyi bacarmır. Döyüşməkdə də bir elə hünəriniz yoxdur. Sizinkilərdən altı nəfər Qreyə qarşı durmuşdu. Buna baxmayaraq, Qrey onların öhdəsindən gəldi. Kapitan Silver, siz möhkəmcə saya oturmusunuz, tezliklə belə vəziyyətdən çıxa biləcəyinizə də ümid yoxdur. Bu məndən eşidəcəyiniz axırıncı mərhəmətli sözdür. Gələn görüşdə kürəyinizə bir güllə çaxacağam. İndi isə öz xoşunuzla buradan rədd olun, əzizim. Özünüz də cəld olun!

Silverin gözləri qəzəbdən parladı. O, çubuğunun odunu boşaldıb çığırdı.

– Əlinizi verin ki, ayağa qalxa bilim.

Kapitan dedi:

– Verə bilmərəm.

– Kim mənə əlini verə bilər? – deyə Silver böyürdü.

Bizdən heç kim yerindən qımıldamadı. Silver qatı söyüş söydü, sonra sürünə-sürünə artırmaya yanaşdı, dirəklərdən yapışandan sonra qalxa bildi. Bulağa tüpürüb çığırdı:

– Siz mənim üçün bu tüpürcək kimi bir şeysiniz. Bir saatdan sonra sizin bu köhnə istehkamınızı rom çəlləyi kimi partladacağam. Gülün, gülün! Görüm, sizi ildırım vursun. Bir saat sonra başqa cür güləcəksiniz. İçərinizdən sağ qalan olsa, ölənlərə həsəd aparacaq.

Bu sözlərdən sonra o, yenə söyüş yağdırdı və qumun üstü ilə axsaya-axsaya getdi. Hasarı aşanda, azı, dörd dəfə yıxıldı. Nəhayət, ağ bayraq tutmuş adamın köməyi ilə o tərəfə keçdi, bir anda onlar ağacların arasında gözdən itdilər.

XXI *fəsil*

HÜCUM

Silver gözdən itdi, görüş zamanı bir an belə müsahibindən göz çəkməyən kapitan geri dönəndə gördü ki, Qreydən savayı keşikdə duran yoxdur. Biz onun qəzəbdən kükrədiyini ilk dəfə idi ki, görürdük.

– Hər kəs öz yerinə, – deyə o çığırdı.

Biz dərhal mazğallara cumduq.

Kapitan:

– Qrey, – dedi, – mən sənin adını gəmi jurnalına qeyd edəcəyəm. Sən öz borcunu həqiqi dənizçi kimi yerinə yetirdin. Mister Treloni, sizin hərəkətiniz məni heyrətə salır, ser!.. Həkim, siz axı bir vaxt hərbi mundir geyinibsiniz, Fonteniyada da öz vəzifənizi belə yerinə yetirmişsinizsə, onda öz çarpayınızdan düşməsəydiniz, daha yaxşı olardı.

Həkimin dəstəsi mazğalların yanında keşikdə durmuşdu. O biri dəstə isə tüfəngləri doldururdu. Xəcalətdən hamımızın üzü qızarmışdı. Hamı özünü pərt hiss edirdi.

Kapitan əvvəl dinməzcə bizə baxırdı, sonra yenə sözə başladı:

– Dostlar, Silveri, necə deyərlər, bütün toplardan yaylım atəşi ilə qarşıladım. Mən onu qəsdən qəzəbləndirdim. Onun dediyindən belə çıxdı ki, bir saat keçməyəcək ki, biz hücuma məruz qalacağıq. Özünüz bilirsiniz ki, onlar sayca bizdən çoxdurlar. Lakin biz istehkamdayıq. Bir dəqiqə bundan əvvəl mən deyə bilərdim ki, bizdə nizam-intizam var. Əgər onlara qalib gəlmək istəsək, mütləq gələrik, mən buna şübhə etmirəm.

Sonra hamımıza bircə-bircə yanaşdı, bu dəfə hər şeyin qaydasında olduğunu gördu.

İstehkamın iki dar divarında – şərq və qərb tərəfdə yalnız iki ədəd mazğal vardı. Cənubda – qapı olan səmtdə də iki mazğal vardı. Şimalda isə mazğalların sayı beşdi. Yeddi adama iyirmi muşket çatırdı. Hər divarın yanına bir qalaq odun yığılmışdı. Bu qalaqları biz stol adlandırmışdıq. Hər stolun üstündə istehkamın müdafiəçilərinin əli altında dörd ədəd dolu muşket vardı. Muşketlərin arasına da xəncər düzmüşdülər.

Kapitan dedi:

– Odu söndürün, artıq hava qızıb, tüstü göz acışdırır.

Mister Treloni ocağın dəmir şəbəkəsini qaldırıb çölə çıxdı, kömürü qum üzərinə səpələdi.

– Hokins hələ səhər yeməyini yeməyib... Hokins, öz payını götür, elə keşikdə dura-dura ye, – deyə kapitan Smollett sözünə davam etdi. – Dostum, zirək tərpən, yoxsa yeməksiz qalarsan. Günter, sən də hamıya pivə payla.

Biz tapşırılan işləri gördüyümüz müddətdə kapitan müdafiə planını götür-qoy edirdi.

– Həkim, siz qapı ağzında durarsınız. Dörd gözlə baxın, ancaq başınızı çölə çıxarmayın. İçəridə durub qapının arasından atın... Günter, sənə şərq divar tapşırılır. Coys, dostum, sən qərb tərəfdə ol... Mister Treloni, siz yaxşı nişançısınız, buna görə də Qreylə birlikdə ən uzun, beşmazğallı divarı müdafiə edin. Bu, ən təhlükəli sahədir. Hərgah onlar istehkama bu tərəfdən yanaşıb çöldən bizi gülləyə bassalar, onda işimiz fənadır. Hokins, bizim isə nişançılıqda əlimiz yoxdur. Buna görə də muşketləri doldurmalı və yoldaşlara kömək etməliyik.

Kapitan haqlı idi. Günəş ağacların zirvəsi üzərinə qalxan kimi hava istiləşdi və duman çəkilib getdi. Bir azdan qum ayaqlarımızı yandırmağa başladı. Tirlərin arasından ərimiş qatran axırdı.

Biz kamzollarımızı soyunduq, yaxalıqlarımızı açdıq, qollarımızı çiyinə kimi çirmədik. Hər kəs öz gözətçi postunda hazır durmuşdu. İstidən və həyəcandan üzülürdük.

Beləliklə, bir saat keçdi.

Kapitan dedi:

– Ay lənətə gəlmişlər! Adamın ürəyi darıxır. Qrey, bir mahnı oxusana.

Elə bu an hamıya məlum oldu ki, bizə qarşı hücum hazırlanır.

Coys dedi:

– Ser, icazə verin, bir şey soruşum. Mən adam görən kimi hər kim olur-olsun, atmalıyam?

– Əlbəttə! – kapitan çığırdı.

Coys həmişəki adətiylə, çox sakit və nəzakətlə dilləndi:

– Təşəkkür edirəm, ser.

Heç bir şey olmasa da, Coysun sualı bizim hamımızı nə isə narahat etdi. Nişançılar muşketlərini qaldırdılar, ayağa çəkdilər, kapitan isə dodaqlarını büzüb alnını qırışdıraraq otağın ortasında durmuşdu. Bir neçə saniyə belə keçdi.

Coys birdən öz muşketini mazğala keçirib atdı. Onun gülləsinin səsi çəkilməmiş bizi hər tərəfdən gülləyə basdılar. Bir neçə güllə də istehkamın dirəklərinə dəydi. Ancaq içəri bir güllə də keçmədi. Tüstü çəkiləndən sonra hasarın ətrafı və meşə əvvəlki kimi yenə sükuta qərq oldu. Bir budaq belə tərpənmirdi. Kolların arasında bir muşket lüləsi belə parlamırdı. Düşmənlərimizi, elə bil, yer udmuşdu.

– Gülləniz bir adama dəydimi? – deyə kapitan soruşdu.

– Yox, ser. Zənnimcə, kimsəyə dəymədi, – Coys cavab verdi.

– Yaxşı ki, düzünü deyirsən, – kapitan Smollett öz-özünə deyindi. – Hokins, onun muşketini doldur... Həkim, sizcə, sizin tərəfə neçə güllə atdılar?

Həkim Livsi dedi:

– Mən lap dəqiq deyə bilərəm: üç güllə. Üç yerdən atəş açdılar – ikisi bir yerdən, biri isə bir qədər uzaqdan, qərb tərəfdən.

– Deməli, üç! – kapitan təkrar etdi. – Mister Treloni, bəs sizin səmtdən neçəsi?

Bu suala cavab vermək çox da asan deyildi. Şimaldan çox güllə atmışdılar. Skvayr inandırırdı ki, cəmisi yeddi dəfə, Qreyin hesabına görə, səkkiz, ya doqquz dəfə atəş açılmışdı. Şərq və qərbdən yalnız bir dəfə atmışdılar. Yəqin, hücumu şimaldan gözləmək lazımdı. O biri tərəflərdən ancaq bizim diqqətimizi yayındırmaq üçün atırdılar. Buna baxmayaraq, kapitan Smollett öz əmrini dəyişmədi.

– Quldurlara hasarı aşıb içəri soxulmaq qismət olsa, keşikçisiz mazğalların hər birini tuta bilərlər. Onda bizim hamımızı öz tələmizdəcə siçan kimi qırarlar.

Ancaq uzun müddət götür-qoy etməyə macal tapmadıq. Şimal tərəfdə birdən bir bağırtı qopdu, meşədən bir dəstə quldur sıçradı, onlar hasara sarı qaçdılar. Həmin anda bizi yenə gülləyə basdılar. Güllələrdən biri açıq qapıdan irəli şığıyıb həkimin muşketini parça-parça elədi. Həmlə edənlər meymun çevikliyi ilə hasara dırmaşdılar. Skvayrla Qrey dalbadal atəş açdılar. Dırmaşanlardan biri içəri tərəfə, ikisi isə dışarı yıxıldı. Ancaq deyəsən, biri qorxudan yıxılmışdı, yaralanmamışdı, çünki tez ayağa qalxdı və meşəyə qaçıb gizləndi.

İkisi yerdəcə düşüb qalmışdı, biri qaçmışdı, dördü isə hasardan sağ-salamat içəri aşmışdı. Qalan yeddi və ya səkkiz quldurun isə görünür, hərəsinin bir neçə muşketi vardı. Onlar meşənin qalın yerində oturub, olduğumuz yeri aramsız gülləyə tuturdular. Bu atışma bizə heç bir zərər yetirmədi.

Hasarı aşmış dörd nəfər bağıra-bağıra tikiliyə sarı qaçdı. Meşədə oturan quldurlar da yoldaşlarını ruhlandırmaq üçün çığırışırdılar. Bizimkilər ara vermədən atırdılar, ancaq çox tələsdikləri üçün güllələri boşa çıxırdı. Həyətə düşmüş dörd quldur bir göz qırpımında təpəyə qalxıb, üstümüzə hücum çəkdilər. Bosman Con Andersonun başı orta mazğaldan göründü.

– Vur, vur onları! – deyə o, gurultulu səslə çığırırdı.

Həmin anda o biri quldur Cünterin muşketinin lüləsindən yapışıb mazğaldan dışarı dartdı və muşketin qundağı ilə Günteri elə vurdu ki, zavallı huşunu itirib yerə sərildi. Üçüncü quldur isə blokhauzun kənarı ilə dolanıb gözlənilmədən qapıdan içəri soxuldu və sıyırmaqılınc həkimin üstünə cumdu.

Vəziyyət dəyişilmişdi, indi biz onların gününə düşmüşdük. Bu vaxta kimi biz daldalıqda durub atırdıq, indi isə özümüz müdafiəsiz qalmışdıq, düşmənlə əlbəyaxa vuruşa girməliydik. Otağı barıt tüstüsü bürümüşdü, amma bunun bizə xeyri oldu. Bu tüstü pərdəsi bizim yardımçımız oldu, bunun hesabına biz sağ qaldıq. Döyüşənlərin nərəsindən, iniltidən və atışmadan qulaqlarım uğuldayırdı.

– Çölə çıxın, irəli, əlbəyaxa vuruşa! Qılıncları sıyırın! – deyə kapitan çığırdı. Mən cumub odunların üstündən qılıncı qapdım. Başqa birisi də böyürdəki qılıncı çəkib götürmək istəyəndə barmaqlarıma toxunub kəsdi, amma mən heç ağrı hiss etmədim. Qapıdan çölə, gün işığına çıxdım. Kim isə ardımca cumdu, bilmədim ki, bu kimdir. Qarşıda həkim quldurlardan birinin hücumunu dəf etdi, sonra yamacın döşü ilə onu üzüaşağı qovmağa başladı. Sonra bir zərbə ilə qılıncını vurub saldı və üzünü qılıncla doğram-doğram etdi.

– Evin ətrafında durun, evə yaxın durun, – deyə kapitan çığırdı.

Ara qarışıb, məzhəb itsə də, səs-küy aləmi bürüsə də, onun səsində dəyişiklik hiss etmədim.

Qeyri-ixtiyari əmrə tabe olub, şərqə döndüm, sıyırmaqılınc evin tinini burulanda Andersonla üz-üzə gəldim. O, vəhşicəsinə bağırdı və günəşdən parıldayan qılıncın tiyəsi başımın üzərində hərləndi.

Mən hətta qorxmağa belə macal tapmadım. Zərbədən qorunmaq üçün yana əyiləndə yumşaq qumda ayağım sürüşdü, təpənin üstündən başı aşağı diyirləndim.

Hücüm zamanı mən qapıdan çölə atılanda o biri quldurlar da hasardan aşırdılar ki, gəlib işimizi bitirsinlər. Onlardan biri – qırmızıpapaqlı, qılıncını dişinə almış quldur qıçının birini hasardan aşırmışdı, yerə atılmağa hazırlaşırdı. Mənim təpədən diyirlənməyim bir an çəkdi, yerimdən qalxanda ətrafda hər şey elə əvvəlki vəziyyətdə idi. Hasardan aşmaq istəyən qırmızıpapaq quldur bayaqkı kimi yenə hasarın üstündə idi, başqa birisi isə hasarın dalından boylanırdı. Cəmi bir neçə dəqiqə davam edən döyüş bitdi. Qələbə bizim tərəfimizdə oldu.

Bayaq ardımca qapıdan sıçrayan Qrey yekəpər bosmana aman verməmişdi ki, ikinci zərbəni endirsin. Bir anda onun leşini yerə sərmişdi. Başqa bir quldur otağı atəşə tutmaq istəyəndə mazğalın böyründəcə güllə ilə vurulmuşdu. O, qum üzərində qovrulub can verirdi, bununla belə, tüstülənən tapançanı əlindən buraxmırdı. Üçüncü bir qulduru da, bayaq dediyim kimi, həkim vurub öldürmüşdü. Hasarı aşan dörd quldurdan ancaq bircəciyi sağ qalmışdı. O da xəncərini döyüş meydanında atıb qaçırdı. O, ölümdən xilas olmaq üçün dəhşət içərisində hasara dırmaşır, ancaq hey sürüşüb yıxılırdı.

– Vurun onu! Evdən atəş açın! – deyə həkim çığırırdı. – Afərin, özünüzü daldaya verin.

Ancaq həkimin çığırtısı boşa getdi. Kimsə atəş açmadı. Həmlə edənlərin axırıncısı hasarı aşıb, başqa quldurlarla birlikdə meşədə gözdən itdi. Bir dəqiqə sonra istehkama hücum edənlərdən bircəciyi də qalmamışdı, şübhəsiz, beşcə nəfərdən başqa: bunlardan da dördü hasarın içərisində, biri də çölündə yerə sərələnmişdi. Həkim, Qrey və mən cəld istehkamın qapısına sarı atıldıq, tikilinin qalın divarları hücumdan daha yaxşı qoruya bilərdi. Bir də sağ qalanlar hər an öz muşketini qapıb güllə ata bilərdi. Barıt tüstüsü çəkiləndən sonra bu qələbənin bizə necə baha başa gəldiyini gördük. Günter huşsuz halda öz mazğalının yanına düşmüşdü. Başına güllə dəymiş Coys əbədi sükuta dalmışdı. Skvayr kapitanın qoluna girmişdi. Hər ikisinin üzü ağappaq ağarmışdı.

Mister Treloni dedi:

– Kapitan yaralanıb.

– Hamı qaçıb getdimi? – mister Smollett soruşdu.

– Hamı, qaça bilənlərin hamısı qaçdı, – həkim cavab verdi. – Beş nəfərə isə qaçmaq heç vaxt qismət olmayacaq.

– Beş nəfər, – kapitan çığırdı. – Bəd deyil. Onlardan beşi, bizdən isə üçü. Demək, indi biz dörd nəfər doqquz quldura qarşı durmuşuq. Bu, əvvəlkindən yaxşıdır. Onda biz yeddi nəfər on doqquz adama qarşı vuruşmalıydıq[1].

---

[1] Əslində, quldurlardan yalnız səkkiz nəfəri sağ qalmışdı, çünki mister Treloninin gəmidə gülləylə vurduğu adam elə o günün axşamı ölmüşdü; amma biz bunu, əlbəttə, xeyli sonradan bilmişdik. (*müəllif*)

Beşinci hissə
MƏNİM DƏNİZDƏKİ MACƏRALARIM

XXII *fəsil*
DƏNİZDƏKİ MACƏRALARIM NECƏ BAŞLADI

Quldurlar daha qayıtmadılar. Meşədən bircə güllə də atmadılar. “Onlar bugünlük paylarını almışlar”, – deyə kapitan fikrini bildirdi. Biz arxayınca yaralıların yarasını sarıdıq. Təhlükəyə baxmayaraq, naharı bu dəfə skvayrla mən blokhauzun qabağında hazırladıq. Ancaq yaralıların dəhşətli zarıltısı burada da eşidilirdi.

Döyüş zamanı yaralanan səkkiz nəfərdən yalnız üçü sağ qalmışdı. Mazğalın böyründə güllə yarası almış quldur, Günter və kapitan Smollett. İki nəfərin vəziyyəti ümidsizdi. Quldur cərrahiyyə əməliyyatı zamanı öldü, Günter isə göstərdiyimiz bütün səylərə baxmayaraq, heç özünə gəlmirdi. Vaxtilə mehmanxanamızda yaşamış qoca quldur ürək tutmasından sonra necə idisə, Günter də eynilə eləcə, bütün günü çox ağır, çətinliklə nəfəs alırdı. Onun qabırğaları qırılmış, yıxılarkən kəlləsi zədələnmişdi. Ertəsi günün gecəsi o, özünə gəlmədən iniltisiz-filansız keçindi.

Kapitanın isə yaraları ona çox əziyyət versə də, qorxulu deyildi. Çünki daxili orqanlarına zərər dəyməmişdi. Birinci güllə – Con Andersonun atdığı güllə kapitanın kürək sümüyünü dəlib ciyərini azca sıyırmışdı. İkinci güllə isə baldırına dəyib əzələ bağını zədələmişdi.

Həkim bizi inandırırdı ki, kapitan mütləq sağalasıdır, ancaq bir neçə həftə gərək gəzməsin, əlini tərpətməsin və çox danışmasın. Barmağımın təsadüfən kəsilməsi isə bekara şeydi.

Həkim Livsi kəsilmiş yerə məlhəm qoydu və səmimiyyətlə qulağımı çəkdi.

Skvayrla həkim nahardan sonra kapitanın yanında oturub məsləhətləşməyə başladılar. Məşvərət günortadan keçmiş bitdi. Həkim şlyapasını başına qoydu, tapançasını götürdü, kəmərinə xəncər keçirtdi, xəritəni cibinə qoyub muşketini çiyninə aldı. Hasarın şimal tərəfindən aşıb meşədə gözdən itdi.

Böyüklərin söhbətini eşitməmək üçün Qreylə mən otağın lap o biri başında oturmuşduq. Həkimin qəribə hərəkəti Qreyi o qədər sarsıtmışdı ki, hətta çubuğu ağzından götürəndən sonra onu yenidən dodaqları arasına almağı unutmuşdu.

– Şeytana lənət, bu nə işdir! Yoxsa həkim Livsi ağlını itirib, – deyə o dilləndi.

– Ola bilməz, hamı ağlını itirsə də, həkim itirməz, – deyə cavab verdim.

– Düz deyirsən. Görünür, mən özüm ağlımı itirmişəm.

– Yox, sadəcə olaraq, həkimin başqa bir məqsədi var, – deyə ona izah etdim. – Zənnimcə, o, Ben Hannla görüşə getdi.

Sonra bildim ki, gümanım doğru imiş. Bu ara istehkam yaman qızmışdı, istiyə davam gətirmək olmurdu. Günorta günəşi həyətdə qumu bərk qızdırmışdı, başımda qəribə fikirlər dolanmağa başladı. Bu saat mən sərin meşə ilə gedən, quldurların nəğməsini dinləyən, şamağaclarının qatran qoxusu ilə nəfəs alan həkimə həsəd aparırdım, çünki özüm burada istidən zəbanə çəkən cəhənnəmdə bişirdim, əynimdəki paltarlar isti qatrana yapışırdı. Hər yer insan qanına boyanmışdı, ətrafa da cəsədlər səpələnmişdi.

İstehkama qarşı ürəyimdə baş qaldırmış dərin nifrət qorxu hissindən geri qalmazdı. Mən döşəməni, qabları yuduqca bu yerə qarşı nifrətim də dəqiqəbədəqiqə artır və həkimə qarşı həsədim güclənirdi. Nəhayət, özümü suxarı torbasının yanında gördüm. Heç kəs mənə baxmırdı. Qaçmağa hazırlaşdım: kamzolumun hər iki cibini suxarı ilə doldurdum.

Siz mənə axmaq deyə bilərsiniz. Mən çox ağılsız iş gördüm, ağınabozuna baxmadan riskə gedirdim, ancaq gücüm çatan tədbirləri görüb qaçmaq qərarına gəldim. Bu suxarı ilə, azı, iki gün dolana biləcəkdim.

Sonra iki tapança götürdüm. Gülləm və barıtım da vardı, özümü başdan-ayağa yaxşıca silahlanmış hesab edirdim.

Planım mahiyyət etibarilə çox da pis deyildi. Mən şərq tərəfdə bizim limanı açıq dənizdən ayıran qumsal buruna yetmək, dünən axşam gözümə dəyən ağ qayanı tapmaq, Ben Hannın qayığını axtarmaq istəyirdim. Zənnimcə, belə bir iş əziyyətə dəyərdi. Lakin burasına da əmindim ki, öz xoşumla istehkamdan heç kim məni buraxmazdı, buna görə də gizli qaçmaq qərarına gəldim. Şübhəsiz, məqsədə yetmək üçün belə axmaq yol seçmək düzgün deyildi, ancaq yaddan çıxarmayın ki, mən hələ uşaqdım və özüm də artıq qəti qərara gəlmişdim.

Bir azdan qaçmaq üçün əlimə fürsət düşdü. Skvayrla Qrey kapitanın sarğılarını dəyişəndə mən hasarı aşıb ağacların arasında gözdən itdim. Mənim aradan çıxdığım məlum olana kimi artıq çox uzaqda idim, heç bir çığırtı-bağırtı məni geri qaytara bilməzdi.

Mənim bu ikinci ağılsız hərəkətim birincisindən betərdi, çünki istehkamda iki sağlam adam qalmışdı. Lakin birinci dəfə olduğu kimi, bu dəfə də qaçışım təhlükədən xilas olmaqda bizə kömək etdi. Gəmidən görən olmasın deyə burunun dənizə baxan tərəfinə deyil, adanın düz şərq sahilinə üz tutdum. Gün hələ çox yüksəkdə olsa da, axşam düşürdü. Meşənin içi ilə gedirdim. Qarşıda ara vermədən sahilə çırpılan dalğaların gurultusundan başqa, budaqların şaqqıltısını və yarpaqların xışıltısını da eşidirdim. Bu, o deməkdir ki, dənizdə külək həmişəkindən güclüdür. Az keçmiş üzümə sərin meh vurdu. Bir neçə addım da getmişdim ki, meşə kənarına çıxdım. Gözlərim qarşısında üfüqə kimi uzanan dənizin mavi səthi gün işığında bərq vururdu, sahildə isə dəniz köpüklənir və qaynayırdı.

Dəfinələr adası sahillərində dənizin sakit olduğunu hələ bir dəfə də olsun görməmişdim. Günəş göz qamaşdıranda, hava tamam sakit və küləksiz olanda belə boy-boy qalxan dalğalar gurultu ilə sahilə çırpılardı. Elə bir yer yoxdu ki, dalğaların gurultusu eşidilməsin.

Mən sahil boyu gəzməkdən həzz alaraq irəliləyirdim. Nəhayət, cənuba sarı kifayət qədər gedəndən sonra qalın kolların arası ilə sürünə-sürünə burunun zirvəsinə qalxmağa başladım.

Arxam dənizə, üzüm limana sarı durmuşdum. Dənizdən əsən külək öz çılğınlığından yorulmuş kimi sakitləşməyə başlamışdı. Onu cənubdan və cənub-şərqdən özü ilə qalın duman gətirən hava axını əvəz etməkdə idi. Skelet adası ilə əhatə olunmuş boğazda su, bu yerləri ilk dəfə gördüyümüz gündən necə idisə, indi də eləcə qurğuşun rənginə çalırdı. “İspanyola” dorların başından yük xəttinə kimi əsgitək sallanan qara bayrağı ilə durğun suda güzgüdə olduğu kimi əks olunurdu.

Gəminin yanında bir qayıq vardı. Silver qayığın arxa tərəfində oturmuşdu. Mən onu lap uzaq məsafədən belə tanıyırdım. Silver gəminin kənarından aşağı boylanan iki quldurla söhbət edirdi. Quldurlardan birinin başında qırmızı papaq vardı. Bu, bir az əvvəl çəpərdən aşan həmin yaramaz idi. Onlar deyib-gülürdülər. Bizi bir milə yaxın məsafə ayırdığından, aydın məsələdir ki, sözlərini eşidə bilməzdim. Sonra dəhşətli çığırtı eşitdim. Əvvəl qorxdum, amma sonra kapitan Flintin tutuquşusunun səsini tanıdım. Mənə hətta elə gəldi ki, Silverin qolunda oturmuş əlvan quşu görürəm.

Qayıq gəmidən aralandı, sahilə sarı üzməyə başladı. Qırmızıpapaq quldur isə öz yoldaşı ilə birlikdə kayuta endi.

Günəş "Müşahidə borusu"nun arxasında görünməz oldu. Duman qatılaşdı. Hava çox tez qaralmağa başladı. Qayığı bu gün axtarıb tapmaq istəyirdimsə, bir dəqiqə belə yubanmamalı idim. Sıx kolların arasından yaxşıca görünən ağ qaya məndən xeyli – səkkizdəbir mil aralı idi. Ora getmək üçün çox vaxt sərf etdim. Bir neçə dəfə kolların arası ilə iməkləməli oldum. Əlim qayanın kələ-kötür səthinə toxunanda artıq gecə düşmüşdü. Qayanın böyründə yaşıl yosunlarla örtülü, çox da böyük olmayan bir çuxur vardı. Qum təpəciklərinin və dizə kimi qalxan alçaq kolların dalından çuxur görünmürdü. Çuxurun üstü keçi dərisi ilə örtülmüşdü. İngiltərədə qaraçılar hara getsələr, özləri ilə belə çadırlar aparırlar. Çuxura düşüb çadırın kənarını qaldırdım və Ben Hannın qayığını tapdım. Bu ibtidai, çox sadə bir qayıqdı. Ben möhkəm ağacdan dəyirmi – əyri bir çərçivə düzəltmiş, çərçivəyə isə keçi dərisindən çökək teknə bərkitmişdi. Qayıq vur-tut bundan ibarətdi. Böyük adam ora çətin minərdi. Hətta mən özüm belə ora zorla oturdum. İçində alçaq bir skamya, ayaq qoymaq üçün çuxur və ikitərəfli avar vardı.

Mən qədim britaniyalıların vaxtilə dənizə çıxdıqları hörmə balıqçı qayıqlarını əvvəllər heç vaxt görməmişdim. Ancaq sonralar bunları görmək mənə qismət oldu. Ben Hannın qayığını təsəvvür etmək üçün sizə deyim ki, bunu həmin ibtidai qayıqların ən birincisinə və ən pisinə oxşatmaq olardı. Ancaq onun qədim qayıqlardan bir üstün cəhəti vardı ki, bu da onun yüngüllüyü idi. Belə qayığı asanlıqla istədiyin yerə apara bilərdin.

Siz fikirləşə bilərsiniz ki, qayığı tapandan sonra mən istehkama qayıtmalı idim. Lakin elə bu vaxt ağlıma təzə bir fikir gəldi. Bu fikir ürəyimə elə yatdı ki, hətta kapitan Smollett belə məcbur edə bilməzdi ki, ondan vaz keçim. Mən gecənin zülmətindən istifadə edib "İspanyola"ya yaxınlaşmaq və lövbər kəndirini kəsmək istəyirdim. Qoy axın onu sahildə hara istəyirsə atsın. Quldurlar bu gün səhərki uğursuz vuruşdan sonra, yəqin ki, lövbəri qaldırıb dənizə çıxacaqlar. Nə qədər gec deyil, buna mane olmaq lazım idi. İş burasındadır ki, gəmidə bircə dənə də olsun qayıq yoxdur, buna görə də belə tədbiri yerinə yetirmək bir elə təhlükəli deyildi.

Mən qum üstündə oturub suxarı çeynəyir və havanın tamam qaralmasını gözləyirdim. Beynimə düşən bu tədbiri həyata keçirmək üçün bu ən sərfəli gecə idi. Göyün üzünü qalın duman bürümüşdü. Günün son şüaları batan kimi Dəfinələr adası zülmətə qərq oldu. Qayığı çiynimə alıb çuxurdan çıxdım. Büdrəyə-büdrəyə suya tərəf gedəndə ətrafı bürüyən zülmətdə iki işıq göründü: biri bataqlığın yaxınlığında, sahildəki tonqaldı – burada quldurlar içib sərxoşluq edirdilər; o birisi isə gəminin dal tərəfindəki illüminatordu. Gəmi, arxası mənə tərəf çevrildiyindən onun qalan işıqlarını görmürdüm. Bu işığın da özündən çox, dumanlar içərisində əriyən ləkəsini – əksini gördüm. Çəkilmə başladığından dənizlə sahil arasında yaş qum yeni bir kəmər çəkmişdi. Ayaqlarım topuğa kimi lehməyə girmişdi, suya çatmaq üçün bir xeyli vaxt belə getməli oldum. Bir neçə addım da dayaz suyun içi ilə yeriyib, qayığı dənizə saldım.

XXIII *fəsil*

ÇƏKİLMƏNİN İXTİYARINDA

Zənnim məni aldatmamışdı, qayıq mən boyda, mən çəkidə adam uçun münasibdi. Həm yüngül, həm də mutəhərrikdi. Ancaq bununla belə, hey fırlanır, yana əyilirdi, onu idarə etmək çox çətindi. Çanımı boğazıma yığırdı, nə edirdimsə, yenə yerindəcə hərlənirdi. Sonralar Ben Hann özü etiraf etdi ki, yalnız onun şıltaqlığına bələd olan adam bu qayıqda üzə bilər.

Şübhəsiz, mən hələ onun şıltaqlığına bələd ola bilməzdim. O, mənə lazım olan səmtdən başqa, hara desən üzürdü. Ən çox da sahilə doğru çönürdü. Əgər çəkilmə olmasaydı, heç vaxt gəmiyə gedib çata bilməzdim. Xoşbəxtlikdən, çəkilmə məni qabağa atıb birbaş "İspanyola"ya sarı aparırdı.

Gəmi əvvəlcə ətrafı bürüyən zülmətdən də qara bir ləkə kimi görünürdü. Sonra onun gövdəsinin və dorlarının cizgilərini aydınca seçdim. Sahildən uzaqlaşdıqca çəkilmənin gücü ilə sürətlə üzməyə başladığımdan bir an keçmiş özümü lövbər kəndirinin boyründə gördüm və tez ondan yapışdım.

Lövbər kəndiri yay kimi elə gərilmişdi ki, az qalırdı gəmi lövbərdən qırılıb təcrid olsun. Çəkilmə nəticəsində əmələ gələn axın gəminin altında dağ seli kimi qaynayır və coşurdu. Bir bıçaq zərbəsi ilə "İspanyola"nı çəkilmənin axınına vermək olardı.

Ancaq yaxşı ki, vaxtında ayıldım, başa düşdüm ki, belə gərilmiş kəndiri kəssəm, məni at şıllağından bərk vurar. Qayığım çevrilər, özüm də dənizin dibinə gedərəm.

Dayanıb gözləməyə başladım. Əlverişli təsadüf olmasaydı, ehtimal ki, öz fikrimdən vaz keçəcəkdim. Lakin küləyin istiqaməti dəyişməyə başladı, əvvəl cənub-şərq küləyi əsirdi, sonra o, cənub küləyinə, gecə düşəndən sonra isə yenə cənub-şərq küləyinə çevrildi. Mən yubanana kimi baş qaldırmış qəfil külək "İspanyola"nı suyun axınına qarşı çevirdi. Lövbər kəndirinin boşalması məni sevindirdi, bir göz qırpımında əlim suya batdı.

Fürsəti əldən vermək olmazdı. Qatlama cib bıçağını dişimlə açıb kəndirin liflərini doğramağa başladım. İkicə lif qalmış kəndir yenidən gərildi. Mən də küləyin təzədən baş qaldırmasını gözləməyə başladım.

Kayutdan gələn çığırtı-bağırtı çoxdan qulağıma dəyirdi. Ancaq başım işə o qədər qarışmışdı ki, buna fikir vermirdim. İndi bekarçılıqdan səsi dinləməyə başladım.

Vaxtilə Flintin topçusu olan ikinci bosman İzrael Hendsi səsindən tanıdım. Şübhəsiz, o birisi də dostu – qırmızıpapaq quldur idi. Səslərdən hiss edirdim ki, hər ikisi lülqənbərdir və hələ də içməyi davam etdirirlər. Onlardan biri sərxoşcasına çığıra-çığıra illüminatoru açıb suya nə isə vızıldatdı. Yəqin, bu, boş şüşə idi. Onlar yalnız içməklə məşğul deyildilər, həm də bərk savaşırdılar. Söyüş dolu kimi yağırdı və mənə elə gəlirdi ki, aradabir döyüşürdülər də. Amma sonra ara sakitləşir və savaş kəsilirdi. Sonra yenə söyüş, savaş davam edir, bir neçə dəqiqə sonra təzədən keçirdi.

Sahildə, ağacların arasında tonqal yanırdı – orada kim isə qədim, üzüntülü, yeknəsəq bir dənizçi mahnısı oxuyurdu, hər bəndin axırı ulamaya oxşar zəngulə ilə bitirdi. Səyahətimiz zamanı bu mahnını çox eşitmişdim. Mahnı elə uzun idi ki, heç kəs onu axıra kimi oxumazdı, hövsələsi yetənə kimi deyər, sonra yarımçıq kəsərdi. Mahnının bir para sözləri xatirimdə idi:

Yetmiş beş dənizçidən biri də qayıtmadı,
Burulğanlara düşüb yetmiş beşi də batdı.

Fikirləşdim ki, yəqin, həmin qüssəli mahnı bu səhər bir çox dostlarını itirmiş quldurların kədərli əhvali-ruhiyyəsinə uyğundur. Lakin sonra öz gözümlə gördüm ki, əslində, bu dəniz quldurları dənizin özü kimi tamam hissiz-duyğusuz bir məxluqlardır.

Nəhayət, külək yenə baş qaldırdı və gəmi qaranlıqda mənə tərəf hərəkət etdi. Kəndirin boşaldığını hiss edən kimi axırıncı liflərə bıçaq çəkdim.

Külək mənim qayığıma təsir etmirdi, buna görə də bir göz qırpımında “İspanyola”nın lap böyrünə qısıldım. Axına düşmüş gəmi öz oxu ətrafında hərlənirdi.

Hər an çevrilmək təhlükəsi altında var gücümlə avar çəkirdim. Gəmi mənim qayığımı öz ardınca çəkib aparırdı, heç cür ondan aralana bilmir, yavaş-yavaş onun burnundan arxa tərəfinə sarı hərəkət edirdim. Nəhayət, o, məndən aralanmağa başladı, bu təhlükəli qonşuluqdan canımı qurtarmaq ümidində idim. Elə bu vaxt gəminin böyründən sallanan kəndir əlimə keçdi. Tez ondan yapışdım.

Nə üçün ipdən yapışdım? Burasını heç özüm də bilmirəm. Şübhəsiz, bunu bilaixtiyar etdim. Ancaq elə ki kəndir əlimə keçdi və onun möhkəm bağlandığına əmin oldum, birdən-birə bir maraq – illüminatordan kayutun içərisinə baxmaq həvəsi məni üstələdi.

Kəndirdən yapışaraq yuxarı dırmaşdım. Bu çox təhlükəli idi, çünki qayıq hər an aşa bilərdi. Yuxarı qalxdım. Kayutun bir hissəsini və tavanı gördüm.

Bu vaxt gəmi və ona söykənmiş qayıq sürətlə axına qoşulmuşdu. Biz düz tonqalla üzbəüz dayanmışdıq. Gəmi xışıltı ilə dalğaları yanırdı, dənizçilərin təbirincə desək, gəmi "danışmağa başlamışdı". Başa düşə bilmirdim ki, gəminin keşiyini çəkən quldurlar niyə haray salmırlar. İllüminatordan içəri boylananadək bunun səbəbi mənə aydın deyildi. Ancaq baxan kimi hər şey məlum oldu. Hendslə yoldaşı bir-birinin boğazından yapışmışdılar, içəridə ölüm-dirim döyüşü gedirdi.

Mən aşağı düşdüm, skamyada oturdum. Bir saniyə geçiksəydim, qayıq çevriləcəkdi. Zəif lampa alovunun işıqlandırdığı, qandan boğulmuş sərt üzlər hələ də gözlərimin qarşısında cilvələnirdi. Bu müdhiş mənzərəni unutmaq və zülmətə alışmaq üçün gözlərimi yumdum.

Sahildə ara vermədən davam edən mahnı, nəhayət, kəsildi. Tonqal başında şənlik edənlər mənə tanış olan başqa bir nəğməni oxumağa başladılar.

Bir ölü sandığına on beşi getdi qurban,
Ho-ho-ho, bir şüşə də rom!
İç, iç, onsuz da, axır səni yıxacaq şeytan.
Ho-ho-ho, bir şüşə də rom!

"İspanyola"nın kayutunda bu an rom və şeytan gör nələr edirdi. Bu fikirlərə dalmışkən gözlənilmədən qəribə bir təkan hiss etdim. Qayığım birdən yana əyildi və istiqamətini dəyişdi. Axının sürəti birə-iki artdı.

Gözlərimi açdım. Ətrafımda qəribə bir parıltı ilə bərq vuran xırda dalğalar köpüklənir, şırıldayıb qaynayır, aşıb-daşırdı. Məndən bir neçə yard aralı üzən "İspanyola" da, deyəsən, istiqamətini dəyişmişdi. Qaranlıq səmada onun dor ağaclarını güclə sezirdim. Diqqətlə baxıb gördüm ki, indi də o, cənuba baş alıb gedir.

Dönüb sahilə baxdım, ürəyim qorxudan az qaldı partlasın. Bu an tonqal düz arxamda yanırdı. Deməli, axın birdən sağa burularaq həm hündür gəmini, həm də mənim yüngül, şıltaq qayığımı çəkib aparırdı. Getdikcə daha çox çağlayan, dalğaları boy-boy qaldıran coşqun axın bizi dar boğazdan açıq dənizə qovurdu.

Gəmi gözlənilmədən əvvəlki istiqamətinə görə, ən azı, iyirmi dərəcə bucaq meyli ilə ikinci dəfə döndü. Bu an iki dəfə qışqırdılar. Trapda qaçanların tappıltısı eşidildi. Başa düşdüm ki, sərxoşlar döyüşü kəsmişlər. Təhlükə hər ikisini ayıltmışdı.

Mən qayığın dibində uzanıb həyatımı taleyin hökmünə tapşırdım. Boğazı keçəndən sonra biz azğın dalğaların qoynuna girəcəkdik ki, bu da tezliklə mənim bütün əzab-əziyyətlərimə son qoyacaqdı. Ölümdən qorxmurdum. Ancaq heç bir inad göstərmədən uzanıb onu gözləmək işgəncə idi. Beləcə bir neçə saat uzandım. Dalğalar məni atıb-tutur, başdan-ayağa isladırdı. Hər dalğa məni ölümlə təhdid edirdi. Zaman keçdikcə yorğunluqdan bütün bədənim süstləşdi. Vəziyyətim dəhşətli olsa da, hər şeyi unudub, dərin yuxuya getdim. Doğma yerlərimiz və köhnə "Admiral Benbou" yuxuma girdi.

XXIV *fəsil*

QAYIQDA

Gözümü açanda hava artıq işıqlaşmışdı. Axın məni Dəfinələr adasının cənub-qərb sahili ilə aparırdı. Günəş çıxmışdı. Ancaq keçilməz qayaları pillə-pillə dənizə sarı uzanan uca "Müşahidə borusu" onun qabağını kəsmişdi.

Baş dağı və Arxa dor təpəsini yan tərəfimdə görürdüm. Təpə çılpaqdı və boz dumana qərq olmuşdu. Baş dağ isə qırx-əlli fut hündürlükdə sıldırım qayalar və bir-birinin üstünə qalanmış qaymalar ilə əhatə olunmuşdu. Mən sahildən, olsa-olsa, dörddəbir mil aralı idim. Avarı götürüb sahilə üzməyi qərara aldım.

Ancaq tezliklə bu arzumdan vaz keçməli oldum. Çünki üzüqoylu çevrilmiş qayaların arasında vurnuxan dalğalar çılğıncasına ulayırdılar.

Şahə qalxan nəhəng dalğalar köpüklənə-köpüklənə gurultu ilə qayalara çırpılırdı. Sahilə doğru getsəydim, ya azğın dalğalar məni altına alıb əzəcək, ya da keçilməz qayalar arasında nahaq yerə əldən-dildən düşəcəkdim.

Məni qorxudan təkcə bu deyildi. Stol kimi yastı qayalar üzərində dərisi sürüşkən qəribə nəhəng əjdahalar sürünürdü. Arabir onlar gurultu ilə suya cumub, dənizin dibinə batırdılar. Onlar lap çoxdular, it kimi hürüşürdülər və bu vəhşi hürüşü qayalar əks-səda kimi təkrar edirdi.

Sonralar bildim ki, bunlar suiti imiş. Özləri də çox zərərsiz heyvanlarmış. Bunların dəhşətli görünüşü, sahilin çıxılmaz qayalıq olması, dalğaların azğıncasına qayalara çırpılması əl-ayağımı soyutdu, sahilə çıxmaq həvəsindən vaz keçdim. Bu dəhşətlərlə qarşılaşmaqdansa, dənizdə acından ölmək məsləhətdi.

Bu zaman xilas olmaq üçün başqa bir fürsət ələ düşdü. Çəkilmə nəticəsində Baş dağdan şimala sarı qum zolağı uzanıb gedirdi. Bundan o tərəfə, daha şimala başqa burun – bizim xəritədə Meşəli Burun adlanan yer görünürdü. Meşəli Burun ta dənizin kənarına kimi enən uca şamağacları ilə örtülmüşdü.

Silverin sözlərini xatırladım, o deyirdi ki, Dəfinələr adasının qərb sahili boyunca gedən axın sonra şimala tərəf dönür. Bildim ki, həmin bu axına düşmüşəm. Qüvvə sərf etmək nahaqdı. Mən Baş dağı ötüb daha çox ürəyəyatan, axar-baxarlı Meşəli Buruna yan almağı qət etdim.

Dəniz dalğalı idi. Cənubdan əsən mülayim külək axınla üzməyimə kömək edirdi. Dalğalar mütəvazi qalxıb-enirdilər.

Sərt külək əssəydi, mən çoxdan batmışdım. Mülayim meh vurduqca yüngül, xırdaca qayığın necə məharətlə üzdüyünə iki göz gərəkdi, tamaşa etsin. Qayığın dibinə uzanıb ətrafa göz gəzdirirdim. Başımın üzərində nəhəng göy dalğalar şahə qalxır, üstümə hücum çəkirdilər... Mənim qayığım isə rəqs edirmiş kimi dalğaların başına qalxır, sonra quş kimi süzə-süzə aşağı sürüşürdü. Elə bil, altında yayı vardı, yığılıb-açılırdı.

Bir azca ürəkləndim, hətta avar çəkmək fikrinə düşdüm. Ancaq müvazinətin azca pozulması dərhal qayığın hərəkətinə təsir edirdi. Azacıq tərpənən kimi o, süzgün yerişini dəyişir, dalğaların zirvəsindən elə sürətlə enirdi və ətrafa su fontanı sıçradaraq burnu suya elə cumurdu ki, qorxudan başım hərlənirdi.

Qorxmuş və islanmış halda yenə qayığın dibinə uzandım. Qayıq da o saat özünə gəldi və əvvəlki kimi dalğaların arası ilə ehtiyatla yoluna davam etdi.

Hər şey aydındır, avar çəkmək olmazdı. Bəs onda sahilə necə çıxaydım?

Qorxsam da, özümü itirmədim. Hər şeydən əvvəl matros şapkamla suyu qayığın içindən boşaltmağa başladım, sonra qayığa göz qoydum, bilmək istəyirdim ki, onun dalğaların üzərilə belə yüngülcə sürüşməsinə səbəb nədir. Sahildən və ya gəmidən adama elə gəlirdi ki, hər bir dalğa yekə, düz və hamar bir dağdı. Əslində isə belə deyildi, bu – dik başı, yoxuşu və yamacı olan nahamar dərələr silsiləsindən ibarətdi. Qayıq özbaşına buraxılanda dik yoxuşlardan və uca zirvələrdən aşaraq məharətlə özünə yol tapırdı.

“Çox gözəl, – deyə düşündüm. – Deməli, sakitcə uzanmalı, müvazinəti pozmamalıyam. Ancaq düz yerlərdə ələ fürsət düşdükcə qayığı sahilə çıxarmaq üçün avar çəkmək olar”.

Belə də etdim. Narahat bir vəziyyətdə dirsəklərim üzərində uzanmışdım. Arabir avarı suya vurur, qayığı sahilə yönəltməyə çalışırdım.

Bu çox ağır, zəhlətökən bir iş olsa da, hər halda, bəzi uğurlarım vardı. Meşəli Buruna yetəndə başa düşdüm ki, sahilə çıxmaq qeyri-mümkündür; axın məni buradan ötürəcək. Halbuki sahil məndən cəmisi bir neçə yüz yard aralı idi. Dənizdən əsən külək ağacların yaşıl zirvələrini tərpədirdi. Yaxındakı buruna yan ala biləcəyimə əmindim.

Vaxt keçirdi. Bərk susamışdım. Dalğalar üzərində min bir rəngə çalan günəşin şux şüalarından göz qamaşırdı. Üzümə sıçrayan dəniz suyu quruyur, dodaqlarıma duz təbəqəsi çökürdü. Boğazım qurumuşdu, başım ağrıyırdı. Ağaclarsa lap yaxında idi, onlar öz sərinlikləri ilə məni cəzb edirdilər. Lakin axın qayığımı burunun qarşısından sürətlə ötürüb keçirdi. Yenidən açıq dənizə düşdüm. Burada gördüklərim bütün planlarımı alt-üst etdi.

Qarşımda məndən yarım mil, bəlkə, bundan da az aralı “İspanyola” bütün yelkənlərini açıb gedirdi. Şübhəsiz, məni görəcək və xilas edəcəkdilər. Susuzluqdan elə əzab çəkirdim ki, özüm də bilmədim buna sevinim, ya kədərlənim. Ancaq bu barədə fikirləşməyə macal tapmadım. Heyrətdən donub-qaldım. “İspanyola” orta dorun alt yelkənini və üçbucaq çəp yelkənini açaraq irəliləyirdi. Onun gözəl, qar kimi ağappaq yelkənləri günəş altında gümüşü rəngə çalır, göz qamaşdırırdı. İlk dəfə gözümə dəyəndə onun bütün yelkənləri gərilmişdi. Özü də şimal-qərbə istiqamət götürmüşdü. Fikirləşdim ki, yəqin, gəmidəkilər adanın başına dolanıb, öz əvvəlki yerlərinə qayıtmaq istəyirlər, ancaq sonra daha çox qərbə meyl etdi. Dedim, məni görüblər, götürmək istəyirlər. Lakin birdən o, düz küləyə qarşı döndü və yelkənləri boşaldı. Gəmi acizcəsinə durdu.

“Ay sizi öküz vursun, yəqin, ikisi də lülqənbərdir”, – fikirləşdim.

Kapitan Smollettin yeri məlum, belə idarə üsulu üçün sizə bir toy tutardı ki!

Bu arada gəmi bir istiqamətdən başqa istiqamətə keçmək üçün öz oxu ətrafında fırlandı və bir-iki dəqiqə sürətlə üzdü, sonra yenə burnu küləyə qarşı çevrildi və yenə durdu. Bu hal bir neçə dəfə təkrar oldu. "İspanyola" gah şimala, gah cənuba, gah şərqə, gah da qərbə üz tutur, yelkənləri çırpınır, sonra yenə bir an əvvəl götürdüyü istiqamətə qayıdırdı. Məsələ aydındır, gəmini idarə edən yoxdur. Bəs adamlar hardaydılar? Ya bərk sərxoşdular, ya da gəmini tərk edib getmişdilər. Əgər gəmiyə minə bilsəydim, bəlkə də, onu əsl kapitanına qaytarardım.

Axın qayığı və gəmini eyni sürətlə aparırdı. Lakin gəmi tez-tez istiqamətini dəyişdiyindən, tez-tez durduğundan, demək olar ki, heç irəli getmirdi. Qayıqda otura bilsəydim və avar çəksəydim, şübhəsiz, onu yaxalardım. Birdən gəmiyə çatmaq arzusu məni üstələdi. Təzə macəralar həvəsi və su yanğısı mənim ağılsız cəsarətimi ikiqat artırdı.

Yerimdən qalxan kimi üstümə sıçrayan dalğa məni təpədəndırnağa islatdı. Ancaq indi bu, məni qorxutmadı. Oturdum, bütün qüvvəmi toplayıb yavaş-yavaş avar çəkdim və başsız qalan "İspanyola"ya doğru üzdüm. Bir dəfə dalğa mənə elə bir təkan vurdu ki, ürəyim quş kimi çırpındı. Dayanıb qayıqdan suyu dənizə tökməyə başladım. Ancaq tezliklə qayığın şıltaqlığına alışdığımdan onu coşqun dalğalar arasından ehtiyatla keçirirdim, ara-sıra dalğalar köpüklərini üzümə çırpırdı.

Gəmi ilə qayıq arasındakı məsafə getdikcə azalırdı. Gəmi hər dəfə otərəf-butərəfə döndükcə bərq vuran mis rumpeli[1] sezirdim. Göyərtədə ins-cins yoxdu. Quldurlar, yəqin ki, gəmini tərk edib qaçmışdılar. Qaçmamışlarsa, demək, anbarda lülqənbər düşüb qalmışlar. Qapını bağlaram, orada qalarlar, özüm də gəmidə istədiyimi edərəm.

Nəhayət, bəxtim gətirdi. Külək bir neçə anlıq kəsdi. Axına düşmüş "İspanyola" yavaş-yavaş öz oxu ətrafında çöndü. Gəminin arxasını gördüm. Kayutun illüminatoru açıqdı. Gündüz olsa da, masa üzərində lampa yanırdı. Böyük yelkən bayraq kimi sallanmışdı. Gəmi yalnız axına tabe olduğundan sürəti azalmışdı. Mən ondan bir az geri qalmışdım, indi avara ikiqat güc gəlməklə ona yetə bilərdim. Aradakı məsafə yüz yarddan çox olmazdı, bu vaxt təzədən külək qalxdı, yelkənləri qabartdı. O, sol tərəfə çönüb qaranquş kimi dalğaların arası ilə səkib uçdu.

---

[1] *Rumpel* – sükanı idarə etmək üçün qol, dəstək

Əvvəl bütün ümidimi itirdim, sonra sevindim. Gəmi dövrə vurub birbaş üstümə üzməyə başladı. Aradakı məsafə yarıbayarı, üçdəiki, dörddəüç dəfə azaldı. Gəminin burnu dalğaları yardıqca suyun köpükləndiyini görürdüm. Kiçik qayığımdan baxanda o, mənə çox nəhəng gəlirdi.

Birdən məni nə kimi təhlükə gözlədiyini duydum. Gəmi sürətlə mənə yaxınlaşmaqda idi. Fikirləşməyə macal yoxdu. Birtəhər özümü xilas etməli idim. Mən təpə kimi qabaran dalğanın zirvəsinə qalxanda gəminin burnu böyrümdəki dalğanı yardı. Buşprit[1] düz başımın üstündə asılmışdı. Ayağa durdum və yerimdəcə hoppandım, qayığa su doldu. Bir əlimlə utleqardan[2] yapışdım, ayağım ştaqla[3] brasın[4] arasına keçdi. Beləcə havadan asılmışdım. Qorxudan bağrım yarılırdı. Aşağıda yüngülcə bir təkan hiss etdim. Gəmi qayığımı vurub batırdı. Başa düşdüm ki, “İspanyola”dan ayrılmaq qəti mümkün deyil.

XXV *fəsil*

“ŞƏN ROCER”İ AŞAĞI SALIRAM

Buşpritə yenicə dırmaşmışdım ki, ipdən sallanmış üçbucaqlı çəp yelkən gurultu ilə açıldı, elə bil, top atıldı, yelkən gərilərək gəmini başqa istiqamətə çevirdi. Gəmi başdan-ayağa tir-tir titrədi. Bir an keçmiş o biri yelkənlər qabarsa da, çəp yelkən yenidən şappıldadı və boşalıb sallandı.

Gözlənilməz təkandan az qaldı ki, suya düşüm. Vaxt itirmədən buşpritin üstü ilə sürünməyə başladım və başı üstə göyərtəyə yıxıldım. Göyərtədə bakın yel tutan tərəfinə düşmüşdüm. Böyük yelkən açıq olduğundan gəminin arxa hissəsi görünmürdü. Burada ins-cins yoxdu. Göyərtə üsyandan bəri yuyulmamışdı, palçıqlı ayaq izləri nəzərə çarpırdı. Boğazıqırıq boş şərab şüşəsi döşəmədə otərəf-butərəfə diyirlənirdi.

---

[1] *Buşprit* – gəminin burnunda irəli uzanan tir

[2] *Utleqar* – buşpritin davamı

[3] *Ştaq* – dorun yuxarı hissəsindən gəminin burnuna çəkilən, doru sabit saxlayan ip

[4] *Bras* – gəmidə yelkən asılması üçün dor ağacına perpendikulyar vurulmuş reyləri hərəkətə gətirən kəndirlər

Birdən "İspanyola" yenə üzü küləyə döndü, Üçbucaq çəp yelkənlər arxamda tappıltı ilə bir-birinə çırpıldı. Sükan döndu və bütün gəmi titrədi. Bu zaman böyük yelkənin bərkidildiyi aşağıdakı üfüqi ağac vəziyyətini dəyişdi, yelkənin alt kənarını idarə edən ip mancanağı hərlədib cırıldadı və gəminin arxa tərəfi göründü.

Hər iki quldur orada, gəminin arxa tərəfində idi. Qırmızıpapaq quldur arxası üstə hərəkətsiz uzanmışdı. Qollarını yana açmışdı, elə bil, çarmıxa çəkilmişdi, dişlərini qıcamışdı. İzrael Hends isə başını sinəsinə əyərək falşbortun[1] böyründə oturmuşdu. Qolları taqətsiz sallanırdı. Gündən yanmış üzü şam kimi ağappaq idi.

Gəmi dəli at kimi şahə qalxmışdı. Yelkənlər gərilir, hər an istiqamətin dəyişilməsindən dora bərkidilmiş üfüqi tir elə bir qüvvətlə silkələnirdi ki, dor ucadan inildəyirdi. Vaxtaşırı gəminin burnu dalğaların içinə cumur, su fəvvarəsi falşbortun üstündən içəri axıb tökülürdü. Artıq dənizin dibinə getmiş, mənim əldəqayrılma, yelbeyin qayığım dalğaların öhdəsindən bu yekəpər, möhkəm gəmidən yaxşı gəlirmiş.

Gəmi hər dəfə sıçrayanda qırmızıpapaq quldur yerindəcə atılıbdüşürdü. Lakin onun üzünün ifadəsinin dəyişməməsi məni dəhşətə salırdı. O, eynən əvvəlki kimi dişlərini qıcayıb gülürdü. Hends isə hər təkandan sonra hey arxaya sürüşürdü. Yavaş-yavaş gəminin kənarına gedib çıxdı. Bir ayağı sürahidən dənizə aşdı. Mən onun yalnız bir qulağını və qıvrım saqqalını görürdüm.

Onların böyründə, göyərtənin taxtaları üzərində qaralan qan zolağı gözümə dəydi. Fikirləşdim ki, yəqin, sərxoş vaxtı bir-birilərini bıçaqlamışlar.

Gəmi bir neçə saniyə sakit üzməyə başladı, birdən İzrael Hendsin zəif iniltisi eşidildi, o, əvvəlki yerinə çəkildi. Bu zəif inilti onun çox yorğun olduğuna dəlalət edirdi. Alt çənəsi sallanmışdı. Onun bu halına bir anlığa ürəyim yandı. Ancaq sonra alma çəlləyində oturduğum vaxt eşitdiyim söhbəti xatırladım, ona daha yazığım gəlmədi.

Mən qrot-dor ağacına yanaşdım və istehza ilə dedim:

– Mister Hends, görürsünüzmü, mən yenə gəmidəyəm.

---

[1] *Falşbort* – gəminin göyərtədən olan yan sürahisi

O, gözlərini güclə qaldırıb üzümə baxdı, elə sərxoşdu ki, ağlı başında deyildi, buna görə də heç təəccüblənmədi də. O, bircə söz deyə bildi:

– Brendi.[1]

Vaxtı itirmək olmazdı. Göyərtəni yarıya bölmüş yelkənin altından keçib trapla kayuta endim.

Burada hər şey alt-üst edilmişdi; bütün yeşiklərin kilidini qırmışdılar. Quldurlar, görünür, xəritəni axtarırmışlar. Döşəmədə bir qarış palçıq vardı. Onlar bataqlıq yanında sərxoşluq edəndən sonra palçıqlı ayaqları ilə bura dolmuşdular. Ağ rəngli, qızılı haşiyəli arakəsmələrin üzərində kirli barmaq izləri qalmışdı. Burada onlarla boş butulka vardı, gəmi ləngər vurduqca şüşələr cingilti ilə o küncdən bu küncə dığırlanırdı. Həkimin təbabətə aid kitablarından birini masanın üstünə atmışdılar. Səhifələrinin yarıdan çoxu yoxdu. Görünür, tənbəki bükmək üçün cırmışdılar, hərc-mərcliyin hökm sürdüyü kayutda əvvəlki kimi his verə-verə bir lampa tüstülənirdi.

Anbara baş çəkdim. Bir dənə də olsun çəllək yoxdu. Döşəmə üzərində saysız-hesabsız boş şüşə vardı. Başa düşdüm ki, qiyamın başlanğıcından ta bu vaxta kimi quldurların ayıq günü olmayıb.

Ora-buranı çox axtarandan sonra Hends üçün bir şüşə araq tapdım. Özümə bir az suxarı, bir az quru meyvə, bir dolu ovuc kişmiş və bir tikə də pendir götürdüm.

Göyərtəyə qalxdım. Gətirdiklərimi bosmanın əli çatmayan bir yerə, sükanın böyrünə yığdım. Çəlləkdən doyunca su içəndən sonra arağı Hendsə uzatdım. O, arağı yarı edəndən sonra butulkanın boğazını ağzından çəkdi.

– Göylərin gurultusuna and olsun ki, mənə elə bu lazımdı, – dedi.

Mən bir küncdə oturub yeməyə başladım.

– Yaranız ağrıdırmı? – deyə soruşdum.

Səsi elə xırıldayırdı ki, elə bil, hürürdü:

– Həkim burada olsaydı, məni çoxdan sağaldardı. Ancaq özün görürsən ki, mənimki gətirmir... Bu siçovul da gəbərdi, – o, qırmızıpapaq adama işarə etdi. – Çox pis dənizçi idi... Bəs sən bura necə gəlib çıxdın?

– Mən bura gəmini idarə etməyə gəlmişəm, mister Hends, ta təzə əmr alana kimi məni özünüzə kapitan hesab edin.

---

[1] *Brendi* – ingilis konyakı

O, mənə çox qaşqabaqlı baxdı, ancaq bir söz demədi. Yanaqları bir azca qızardı, ancaq çox xəstəhal görünürdü, gəminin hər təkanından özünü saxlaya bilmir, yana əyilirdi.

– Mister Hends, bunu da deyim ki, bu bayraq heç xoşuma gəlmir. İcazə verin, onu endirim. Bundansa, bayraqsız olmaq daha məsləhətdir.

Bunu deyib dora tərəf qaçdım, böyük yelkənin altından keçib lazım olan kəndiri dartdım və zəhrimara qalmış qara bayrağı alıb dənizə fırıldatdım.

– Allah kralı saxlasın! Rədd olsun kapitan Silver! – deyə çığırıb papağımı yellədim.

O, başını qaldırmadan, altdan-altdan mənə göz qoyurdu. Üzü hiyləgərlik ifadə edirdi. Nəhayət, dilləndi:

– Kapitan Hokins, zənnimcə, siz sahilə çıxmaqdan imtina etməzdiniz. Gəlin bu barədə danışaq.

– Niyə, pis olmazdı, böyük məmnuniyyətlə çıxardım, mister Hends. – Bunu deyib təzədən yeməyə girişdim və böyük iştahayla yerdə qalan şeyləri də içəri ötürdüm.

– Bu adam, – o, başının zəif hərəkətilə meyitə işarə etdi. – Adı O'Brayen idi... İrlandiyadandı... Mən onunla birlikdə yelkənləri qaldırdım. Limana qayıtmaq istədik. Ancaq öldü, indi anbardakı su kimi iylənir. Heç bilmirəm ki, indi gəmini kim sürəcək? Sən təkbaşına, mənim göstərişim olmasa, bunun öhdəsindən gəlməzsən. Qulaq as, mənə bir az yemək-içmək ver, yaramı da köhnə şərflə, ya da elə yaylıqla bağla, bunun müqabilində gəmini sürməyi sənə öyrədim. Razısan?

– Ancaq burasını nəzərə alın ki, – dedim, – mən kapitan Kilddin durduğu yerə qayıtmaq fikrində deyiləm. Mən gəmini şimal tərəfdəki duracağa aparıb orada sakitcə sahilə yan almaq istəyirəm.

– Yaxşı! Məni elə də axmaq bilməyin, – deyə çığırdı. – İşin nə yerdə olduğunu başa düşürəm. Lap yaxşı bilirəm ki, uduzmuşam, sənin bəxtin gətirib. Nə deyirəm ki? Şimal duracağına istəyirsən? Buyur. Mənim üçün başqa çıxış yolu yoxdur. Göy gurultusuna and olsun, lap istəyirsən, gəmini birbaş edam olunacağım meydana sürüm.

Onun sözləri o qədər də mənasız deyildi. Biz sövdələşdik. Üç dəqiqə keçmiş "İspanyola" külək istiqamətində, Dəfinələr adasının sahili ilə üzürdü. Mən qabarma başlayanadək Şimal duracağına çatmaq üçün günortaya kimi Şimal Burnunu keçmək niyyətində idim. Belə olduqda qorxusuz-ürküsüz sahilə yan alar, sonra suyun çəkilməsini gözlər və sahilə çıxardıq.

Rumpeli bərkidib aşağı endim, öz sandığımı axtarıb tapdım, oradan anamın mənə bağışladığı yumşaq ipək yaylığı çıxartdım, Hends mənim köməyimlə budundakı qan sızan dərin yaranı sarıdı. Bir az yedi, iki-üç qurtum da araqdan sonra, deyəsən, özünə gəldi, belini düzəldib dik oturdu, ucadan aydın danışmağa başladı və tamam başqa bir adam oldu.

Uyğun külək əsdiyindən gəmi quş kimi səkirdi. Çox iti getdiyimizdən sahilin mənzərəsi hər an dəyişilirdi. Sıldırım qayalıqlı sahil arxada qalmışdı. Biz indi cır şamağacları bitmiş yastı, qumlu sahilə gedirdik. Buradan da ötdük. Çılpaq qayalıqlı təpəyə yetdik – bura adanın lap Şimal bucağı idi.

Gəmini sürməyim mənə ləzzət verirdi. Gözəl günəşli hava, mənzərəli sahildən zövq alırdım. Yemək-içməyim boldu, istehkamdan qaçdığım üçün də daha vicdan əzabı çəkmirdim. Çünki gəmini ələ keçirməklə belə böyük bir uğur qazanmışdım. Bosmanın gözləri olmasaydı, hər şeydən çox razı qalardım. O, mənim hər hərəkətimi kinayə ilə izləyirdi, ara-sıra üzündə qəribə təbəssüm görünürdü. Bu təbəssümdə nə isə qüvvəsi tükənmiş bir adamın iztirabı vardı, bu, yaşı ötmüş qocanın dərdli təbəssümü idi. Ancaq onda bir də nə isə istehza və xəyanət izləri vardı. Mən işləyirdim, o isə bic-bic gülümsəyir və izləyirdi, hər hərəkətimi izləyir, izləyirdi.

XXVI *fəsil*

İZRAEL HENDS

Külək, sanki, bizə kömək etmək məqsədilə istiqamətini dəyişib cənubdan deyil, qərbdən əsirdi. Biz heç bir əziyyət çəkmədən adanın şimal-şərq qurtaracağından Şimal boğazının girəcəyinə çatdıq. Ancaq lövbərsiz olduğumuzdan, qabarma artıq müəyyən səviyyəyə çatana kimi limana girməyə cəsarət etmədik. Buna görə də gözləməli olduq. Bosman gəmini yoluna salıb sürmək qaydalarını mənə öyrədirdi, tezliklə bu sahədə böyük uğur qazandım. Sonra biz dinməzcə oturub yeməyə başladıq.

– Kapitan, – İzrael əvvəlki kinayə ilə mənə müraciət etdi. – Köhnə yoldaşım O'Brayen burada düşüb qalıb. Onu götürüb suya ata bilərsənmi? Mən çox da vasvası deyiləm, onu o dünyaya göndərdiyim üçün vicdan əzabı da çəkmirəm. Ancaq zənnimcə, o, bizim gəmini bir elə bəzəmir. Belə deyil?

– Mənim ona gücüm çatmaz. Bir də belə işlərdə səriştəm yoxdur. Qoy uzansın, – deyə cavab verdim.

– Cim, bu "İspanyola" yaman uğursuz gəmidir, – deyə o göz vurub sözünə davam etdi.

– Gör bir burada nə qədər adam qırılıb. Bristoldan çıxdığımız gündən bəri nə qədər bədbəxt dənizçi tələf olub! Ömrümdə heç belə uğursuz səyahət görməmişəm. Odur, O'Brayen də öldü, görən o, doğrudan, ölüb? Mən avamam, sən isə oxuyub-yazmağı baçarırsan. Düzünü de görüm: adam öləndən sonra yox olub gedir, ya bir vaxtlar dirilir?

– Siz yalnız bədəni öldürə bilərsiniz, mister Hends, ruhu yox. Bilin ki, O'Brayen indi sağdır, özü də o dünyada bizi gözləyir.

– Eh! Çox təəssüf! Deməli, mənim zəhmətim hədər gedib. – Ancaq ruh, məncə, bir elə ziyan verə bilməz. Cim, mən ruhdan qorxmuram. Bura bax, səndən bir şey xahiş etmək istəyirəm, düş kayutdan mənə... lənət şeytana, heç bilmirəm, nə istəyəcəkdim... Hə, Cim, yadıma düşdü: mənə bir şüşə şərab gətir. Bu araq çox tünddür.

Bosmanın tərəddüdü mənə şübhəli göründü, düzü, şərabı araqdan üstün tutmasına inana bilmədim. Bütün bunlar bəhanə idi. Gün kimi aydındı; o, məni göyərtədən uzaqlaşdırmaq istəyirdi. Ancaq bu, onun nəyinə lazımdı? O, mənim gözümün içinə baxa bilmirdi. Nəzərlərini məndən yayındırırdı. Gah göyə baxır, gah da O'Brayenin meyitinə nəzər salırdı. O hey gülümsünürdü. Hiylə ona güc gələndə dilinin ucu dodaqları arasından görünürdü. Uşaq da bilərdi ki, o nə isə kələk gəlmək istəyir. Mən heç məhəl qoymadım, şübhələndiyimi üzə vurmadım.

– Şərab istəyirsiniz? – soruşdum. – Çox gözəl. Qırmızısından, ya ağından?

– Fərqi yoxdur, dostum, təki tünd olsun, bir az da çox olsun.

– Yaxşı... Sizə portveyn gətirərəm, mister Hends. Ancaq gərək axtaram.

Aşağı endim, ayaqqabılarımı qəsdən yerə döyəcləyirdim. Sonra onları çıxartdım, ehtiyat yolla səssizcə kubrikə gəldim, oradan pilləkənlə yuxarı qalxıb qabaq tamburdan yavaşca başımı çıxartdım. Hends heç ağlına belə gətirməzdi ki, onu pusuram. Ancaq mən onun nəzərini cəlb etməmək üçün hər ehtimala qarşı ehtiyatlı oldum. Hələ ilk baxışdan başa düşdüm ki, mən haqlı imişəm.

O, iməkləməyə başladı, göyərtədə çox yeyin gedirdi. Görünür, yaralı ayağı bərk sancırdı, çünki hər dəfə hərəkət etdikcə yavaşca inildəyirdi. Yarım dəqiqə keçməmiş şərq tərəfdəki novalçaya çatdı. Halqa kimi dəstələnmiş gəmi kəndirinin arasından uzun bir bıçaq, daha doğrusu, kiçik xəncər çıxartdı. Alt çənəsini irəli verib, dəstəyinə kimi qana bulaşmış xəncəri nəzərdən keçirtdi. Əli ilə tiyəsini yoxladı və tez onu qoynuna qoydu. Tələsik geriyə, falşbortun böyründəki əvvəlki yerinə süründü.

Beləliklə, mənə hər şey aydın oldu. Deməli, İzrael hərəkət edə bilirdi, üstündə də silah vardı. Madam ki, bütün bu işləri görmək üçün məni başından eləyib göyərtədən uzaqlaşdırmışdı, demək, məni öldürmək fikrinə düşmüşdü. Öldürəndən sonra nə edəcəkdi, bunu deyə bilmərəm. Şimal duracağından bataqlıq yaxınlığındakı quldur düşərgəsinə düşmək üçün adanın bu başından o başına pay-piyada gedəcəkdimi, ya topdan atəş açıb yoldaşlarını haraya çağıracaqdımı, əlbəttə, burası mənə məlum deyildi.

Mən Hendsə yalnız bir məsələdə etibar edə bilərdim. Hər ikimiz gəmini təhlükəsiz bir yerə aparıb oradan da zəhmət sərf etmədən ələ keçirmək istəyirdik. Bu yerə kimi bizim istəyimiz tuş gəlirdi, eyni idi. Nə qədər ki bu arzu yerinə yetməmişdi, mənim həyatım təhlükədən uzaqdı. Bu fikirləri ürəyimdə çək-çevir etdikcə vaxtı da itirmirdim. Geriyə qayıdıb ayaqqabılarımı geyindim. Bir şüşə şərab götürdüm, göyərtəyə qalxdım.

Hends əvvəlki yerində, bayaqkı vəziyyətdə yük tayı kimi yerə sərələnmişdi. Gözlərini qıymışdı. Sanki, elə zəifləmişdi ki, günəşin gur işığına dözə bilmirdi. O, məni nəzərdən keçirdi, bu işə adət etmiş adam kimi, şüşənin boğazını tez qırıb, adətən, belə vaxtlarda deyildiyi kimi:

– Sənin sağlığına, – deyib şərabı başına çəkdi. Sonra nəfəsini dərdi, cibindən bir lay çeynəmə tənbəki çıxartdı və məndən xahiş etdi ki, ondan bir balaca tikə qopardım.

– Xahiş edirəm, bir azca kəs, yanımda bıçaq yoxdur, qopartmağa isə gücüm çatmaz. Eh, Cim, Cim... halım xarabdır. Bir tikə kəs ver. Bu, deyəsən, axırıncı tənbəkidir ki, çeynəyirəm. Çox çəkməz, tamam üzülmüşəm. Tez, lap tez o dünyalığam...

– Yaxşı, – dedim, – kəsərəm. Ancaq sizin yerinizə olsaydım... Özümü belə pis hiss etsəydim, ölümdən qabaq tövbə edərdim.

– Tövbə? – deyə soruşdu. – Nəyi?

– Necə nəyi? Bilmirsiniz nəyi tövbə edəsiniz? Siz öz vəzifənizə xəyanət etmisiniz. Həyatınız boyu günaha batmısınız, yalan danışmısınız, qan tökmüsünüz. Odur, ayaqlarınız altında yatır. Onu siz öldürmüsünüz. Bütün bu işlərdən sonra soruşursunuz ki, "nəyi tövbə edim?" Bütün bunlara görə, mister Hends.

Onun qoltuğunda gizlətdiyi qanlı xəncəri xatırladıqca, məni öldürmək istədiyini fikirləşdikcə qızırdım, lazım olduğundan çox qızırdım. O isə çox içdiyindən qəribə bir təmtəraqla cavab verdi:

– Mən otuz il dənizlərdə üzmüşəm. Pisi, yaxşını, sakit havanı, qasırğanı görmüşəm, aclıq çəkmişəm, bir-birinin üstə bıçaq çəkib adam öldürməyi görmüşəm. Eh, daha nələr, nələr görmüşəm. Ancaq bircə dəfə də xeyirxahlığın zərrə qədər insana fayda verdiyini görməmişəm. Haqq – birinci zərbəni vuranın tərəfindədir. Ölülər dişləyə bilməz. Budur mənim etiqadım. Amin!.. Qulaq as, – o, birdən tamam başqa bir səslə danışdı. – Bəsdir, boş-boş danışdıq. Qabarma artıq qalxmışdır. Mənim əmrimi dinlə, kapitan Hokins. Biz gərək gəmini limana çıxaraq.

İndi bizim keçəcəyimiz yol iki mildən çox olmazdı. Ancaq bu çox çətin yoldu.

Şimal limanın girəcəyi nəinki dar və dayazdı, dənizin dibi qayalıq olduğundan həm də dolanbacdı. Gərək bütün diqqətimizi və bacarığımızı əsirgəməyəydik. Mən bacarıqlı bir içraçı, Hends isə əla komandir idi. Biz elə məharətlə dayaz yerləri üzüb keçirdik ki, iki göz gərəkdi, tamaşa etsin.

Hər iki burnu ötüb-keçəndən sonra hər tərəfdən quru ilə əhatə olunduq. Şimal tərəfin sahilləri eynən cənub limanın sahilləri kimi qalın meşəlikdi. Ancaq limanın özü uzun və dardı. Limandan çox, çay mənsəbini xatırladırdı. Qarşıda, limanın cənub bucağında qəzaya uğramış gəminin yarıçürümüş gövdəsi görünürdü. Bu, üçdorlu böyük bir gəmi idi. Yəqin, lap çoxdan burada batıb qalmışdı, çünki üstünü yosun basmışdı. Göyərtəsində bir kol bitmişdi. Kolun üstündə əlvan çiçəklər açmışdı. Limanın mənzərəsi cansıxıcı olsa da, duracaq üçün çox əlverişli idi.

Hends dedi:

– Bir bax, necə səfalı yerdir. Yan ala bilərik. Təmiz, hamar qum, dalğa-filan da yox, ətraf meşə, o gəmidə də gör necə güllər açıb.

– Əgər sahilə yan alsaq, gəmi saya oturmazmı? – deyə soruşdum.

– Onu sayadan çıxartmaq bir o qədər də çətin iş deyil, – deyə Hends cavab verdi. – Çəkilmə zamanı gəmi kəndirini sahilə aparıb o uca şamağaclarından birinin gövdəsinə sarıyarsan, kəndirin o biri ucunu isə gətirib gəmidəki bucurqata keçirərsən. Sonra da qabarmanı gözlərsən. Qabarma başlayanda kəndiri tutub çəksən, gəmi öz-özünə sayadan çıxar. Oğul, indi isə gözdə-qulaqda ol. Biz dayaz yerə yaxınlaşırıq, gəmi düz ora gedir. Bir azca sağa döndər... bax belə... düz sür... Sağa... bir azca sola... düz... düz...

Onun verdiyi əmrləri mən tələsik və dəqiq yerinə yetirirdim. Birdən o çığırdı:

– Əzizim, küləyin səmtilə get!

Var gücümlə sükanı çəkdim. “İspanyola” sürətlə dönüb meşəli sahilə yaxınlaşdı.

İş məni elə aludə etmişdi ki, bosmanı gözdən qoymamağı tamam unutmuşdum. İndi məni bircə şey maraqlandırırdı; gəmi saya oturub quma çökməsin. Necə bir təhlükə qarşısında olduğumu tamam unutmuşdum. Özüm də gəminin sağ böyründən əyilib burun tərəfdə suyun qaynayıb köpüklənməsinə tamaşa edirdim. Birdən nə isə daxili narahatlıq məni məcbur etdi ki, arxaya çönüm. Belə olmasaydı, heç bir müqavimət göstərmədən tələf olacaqdım. Heç özüm də bilmirəm ki, niyə çöndüm; bəlkə, bir xışıltı eşitdim, ya gözümə nə isə bir şey dəydi, ya məndə pişiksayağı bir sövqtəbii bir hiss baş qaldırdı, nə isə, üzümü çevirdikdə Hendsi gördüm. O, sağ əlində xəncər üstümə gəlirdi. Özü də lap mənə yaxınlaşmışdı.

Gözlərimiz rastlaşanda hər ikimiz çığırdıq. Mən dəhşətdən, o isə qızmış öküz kimi qəzəbindən, irəli atılıb üstümə cumdu. Mən gəminin burnuna sarı sıçradım və rumpeli əlimdən buraxdım. Əlimdən çıxmış rumpel gərildi, bu təsadüf məni ölümdən qurtardı. Rumpel gərilib zərblə Hendsin sinəsinə dəydi, o yıxıldı.

Hends qalxana kimi qısıldığım küncdən sıçrayıb qaçdım. İndi bütün göyərtə ixtiyarımda idi. Hara istəsəm, qaça bilərdim. Böyük dorun yanında dayandım, tapançanı cibimdən çıxartdım, nişan alıb çaxmağı basdım. Hends düz üstümə gəlirdi. Çaxmaq şaqqıldadı, ancaq güllə açılmadı. Sən demə, patronda barıt islanıbmış. Başısoyuqluğuma görə özümü o ki var söydüm. Axı tapançanı niyə təzədən doldurmamışdım? İstənilən qədər vaxtım vardı. Ehtiyatlı olsaydım, indi qoyun qəssab qarşısında duran kimi əliboş dayanmazdım.

Hends yaralı olduğuna baxmayaraq, çox cəld hərəkət edirdi. Çal saçları əsəbilikdən və qəzəbdən qızarmış üzünə tökülmüşdü. İkinci tapançanı çıxartmağa macal tapmırdım. Əmindim ki, o da elə o birisi kimi islanmış olar. Bircə şey mənə aydındı ki, özümü ora-bura vurub qorumalı, onunla qabaq-qabağa durmamalıyam, əks təqdirdə o, məni qovub bayaqkı kimi gəminin burnuna sıxışdırar və qanlı xəncəri canıma tuşlayar. Böyük dorun yoğun gövdəsindən tutub durmuşdum, qorxudan bütün əzələlərim gərilmişdi.

Hends aradan çıxmaq istədiyimi görüb dayandı. Bir neçə saniyə özünü elə göstərdi ki, guya, sağdan və ya soldan hücum etmək istəyir. Buna görə mən də gah sola, gah da sağa çönürdüm. Bu, döyüşdən çox evimizdə, Qara Təpə limanında qayalar arasında oynadığım oyuna oxşayırdı. Ancaq o vədəki oyunda ürəyim heç belə döyünməzdi. Hər halda, oğlan uşağına bu oyun ombasında yarası olan qoca dənizçidən asan gəlirdi. Mən bir az da cürətlənib bu oyunun nə ilə bitəcəyini fikirləşməyə başladım. “Əlbəttə, mən hələ bir müddət də beləcə özümü qoruya bilərəm, ancaq gec-tez o, mənim işimi bitirəcək...”

Biz beləcə üz-üzə durduğumuz zaman “İspanyola” birdən torpağa oturdu. Təkandan yana – sol tərəfə əyildi, belə ki, göyərtə ilə suyun səthi qırx beş dərəcəlik bucaq təşkil etdi. Novdan içəri sel kimi su axdı, göyərtədə falşbortun yanında iri bir gölməçə əmələ gəldi.

Hər ikimiz müvazinəti itirib nova tərəf üz-üzə diyirləndik. Əllərini yana açıb döşəməyə sərələnmiş qırmızıpapaqlı quldurun cəsədi də bura diyirləndi. Başım bosmanın ayaqlarına elə dəydi ki, dişlərim çaqqıldadı. Buna baxmayaraq, cəld yerimdən sıçradım, Hends ölünün altında qalmışdı. Gəmi əyildiyindən daha göyərtədə qaçmaq mümkün olmadı. Bir an belə itirmədən başqa qurtuluş vasitəsi axtarmalı idim, çünki düşmən indicə üstümə atılacaqdı. Arxa dorun ipləri başımın üzərindən asılmışdı. İplərdən yapışdım, sərənə çatana kimi birnəfəsə yuxarı dırmaşdım.

Çevikliyim məni ölümdən qurtardı. Xəncər aşağıda – ayağımdan yarımca fut aralı parladı. Zəhmətinin hədər getməsindən darıxan İzrael Hends aşağıdan yuxarı baxırdı, heyrətdən ağzı açıla qalmışdı.

Nəfəsimi dərmək üçün imkan tapdım.

Vaxt itirmədən təzədən tapançamı doldurdum. Hər ehtimala qarşı ikinci tapançamı da doldurdum.

Hends mənim hər hərəkətimi qeyzlə izləyirdi. Başa düşdü ki, vəziyyəti xeyli pisləşib. Bir az fikirləşəndən sonra çox çətinliklə iplərdən yapışdı, xənçəri dişinə almışdı. Ağır-ağır yuxarı dırmaşmağa başladı. Ucadan inildəyir, yaralı ayağını dalınca sürüyürdü. Aramızdakı məsafənin dörddəüçünü çıxana kimi, mən hər iki tapançanı doldurdum. Bundan sonra hər əlimdə bir tapança onunla danışmağa başladım.

– Mister Hends, bir addım belə atsanız, özünüzü ölmüş bilin. Sizə məlum olduğu kimi, ölülər dişləməzlər, – deyə istehza ilə əlavə etdim.

O saat dayandı. Üzünün ifadəsindən gördüm ki, nə isə fikirləşir. Ancaq beyni çox ləng işləyirdi, öz təhlükəsizliyimdən sevinərək ucadan güldüm. Nəhayət, o, bir neçə dəfə udqunandan sonra dilləndi. Üzünün ifadəsi əvvəlki kimi idi, karıxmışdı. Danışmağına mane olan bıçağı ağzından aldı, ancaq yerindən tərpənmədi.

– Cim, – dedi, – biz hər ikimiz – mən də, elə sən də gərəksiz, lazım olmayan işlər görmüşük. Gəl barışaq, əgər bu təkan olmasaydı, sənin işini bitirmişdim. Ancaq bəxtim gətirmir, heç gətirmir. Başqa çarəm yoxdur, qoca dənizçi cavan dənizçiyə güzəştə getməlidir.

Mən onun sözlərindən nəşələnir, hasar üstə qonan xoruz kimi şişir, fərəhlə gülürdüm. O, birdən sağ əlini qolayladı. Havada nə isə ox kimi vıyıldadı. Mən zərbə və bərk ağrı hiss etdim. Çiynim dor ağacına mıxlandı. Bəlkə, dəhşətli ağrıdan, bəlkə də, gözlənilməz hərəkətdən – heç özüm də bilmirəm necə oldu ki, hər iki çaxmağı basdım. Tapançaların ikisi də birdən açıldı və ikisi də əlimdən düşdü. Lakin düşən təkcə tapançalar deyildi. Bosman boğuq bir səslə ipləri buraxıb başı üstə suya getdi.

XXVII *fəsil*

“PİASTRLAR”

Gəmi elə əyilmişdi ki, dorlar su üzərindən asılı qalmışdı. Toyuq talvar üzərində oturan kimi, mən də sərənin üstündə oturmuşdum. Altımda isə körfəzin durğun suları çalxalanırdı. Hends məndən xeyli aşağıda, göyərtəyə yaxın olduğundan falşbortla mənim aramdan suya düşdü. Qanlı köpüklər içərisində o yalnız bircə dəfə suyun səthinə qalxdı, sonra əbədi olaraq dənizin dibinə çökdü.

Su durulduqdan sonra gördüm ki, o, gəminin kölgəsində təmiz qum üzərində uzanmışdı. Cəsədin üzərindən iki balıq üzüb keçdi. Su dalğalandıqca adama elə gəlirdi ki, o tərpənir, yerindən qalxmaq istəyir. Ancaq o, biryolluq ölmüşdü: həm güllə dəymişdi, həm də suda boğulmuşdu. O, mənim işimi bitirmək istədiyi halda, özü balıqlara yem olmuşdu.

Bütün bunlardan başım gicəlləndi, qorxudan ürəyim bulanırdı. İsti qan kürəyimdən və sinəmdən aşağı süzülürdü. Çiynimi dor ağacına mıxlamış xəncər qızmar dəmir kimi məni yandırırdı. Ağrıdan qorxmurdum, buna dözərdim. Başqa bir fikir məni dəhşətə salırdı. Sərənin üstündən qopub bosmanın yanına, sakit, yaşıl dalğalar qoynuna düşə bilərdim.

Sərəndən ikiəlli elə yapışmışdım ki, barmaqlarım gizildəyirdi. Təhlükəni görməmək üçün gözlərimi yumdum. Bir az da huşum özümə gəldi, ürəyim sakitləşdi və özümü ələ aldım. Hər şeydən əvvəl xəncəri dartıb çıxartmaq istədim, ya o çox dərinə batmışdı, ya da əsəblərim çox gərgin olduğundan heç vəchlə bu işi görə bilmirdim. Bütün bədənim titrədi. Qəribə burasıdır ki, mənə məhz bu titrəmə kömək etdi. Xəncər çox dərinə getməmişdi. Ətə yox, dəriyə saplanmışdı. Buna görə də mən titrəyəndə dərim xəncərdən qopmuşdu. Qanaxma güclənsə də, özümü qurtarmışdım. Lakin kamzolum və köynəyim hələ də dora mıxlanmışdı.

Dartınıb tamam azad oldum. Gəminin sağ kənarına çəkilmiş kəndirlərdən yapışıb aşağı sürüşdüm və göyərtəyə düşdüm. Ölsəydim də, sol tərəfdəki kəndirlərdən yapışmazdım. Çünki İzrael bayaq həmin kəndirlərin üstündən aşmışdı.

Kayuta düşdüm, yaramı sarımaq istəyirdim. Mənə yaman əziyyət verirdi. Hələ də qan axırdı. Ancaq çox da dərin və təhlükəli deyildi və qolumun hərəkətinə mane olmurdu. Ətrafa göz gəzdirdim. İndi gəmi mənim ixtiyarımda idi. Son sərnişindən – O'Brayenin meyitindən yaxamı qurtarmaq barədə fikirləşməyə başladım.

Mən demişdim ki, o, falşbortun yanına diyirlənmişdi. Müdhiş bədheybət bir kukla kimi oradaca uzanmışdı. Bu, rəngi-rufu qaçmış, həyat cazibədarlığından məhrum olan, insanın özü boyda yekə bir kukla idi. Onu götürüb suya atmaq çətin deyildi. Faciəli macəralarım müddətində mən meyitlərə alışmışdım və demək olar ki, onlardan heç qorxmurdum. Onun kəmərindən yapışıb saman torbası kimi gəmidən dənizə vızıldatdım. O, şappıltı ilə suya düşdü. Qırmızı papağı başından çıxıb suda üzməyə başladı. Meyitin düşməsindən bir müddət sonra su duruldu. İndi hər ikisini – O'Brayenlə İzraeli aydın görürdüm. Yan-yana uzanmışdılar. Suyun hərəkətindən hər ikisi tərpənirdi. O'Brayen cavan olsa da, başı tamam dazdı. O, keçəl başını öz qatilinin dizinə söykəmişdi. Hər ikisinin üzərindən keçən balıqlar otərəf-butərəfə şütüyürdülər.

Gəmidə tək-tənha qalmışdım. Çəkilmə artıq başlamışdı. Gün lap əyilmişdi, qərb sahildə bitən şamların kölgəsi limanı keçib "İspanyola"nın göyərtəsinə çatırdı. Limanı şərq tərəfdən ikibaşlı təpə əhatə etsə də, dənizdən əsən axşam küləyindən gəminin kəndirləri uğuldayır, yelkənlər yellənir və şappıltı ilə çırpılırdı.

Gəminin təhlükəyə uğraya biləcəyini fikirləşib aşağıdakı köndələn yelkənləri sarıyıb göyərtəyə yatırdım. Böyük yelkəni isə boşaltmaq o qədər də asan deyildi. Gəmi yana əyildiyindən yelkənin aşağı kənarının bərkidildiyi köndələn dirək su üzərindən asılmışdı. Dirəyin bir ucu və bura bərkidilmiş yelkənin kənarı iki-üç futa qədər suya batmışdı. Bu isə təhlükəni daha da artırırdı. Vəziyyət çox gərgin idi. Mən belə qərara gəldim ki, heç bir şeyə toxunmayım. Nəhayət, bıçağı çıxarıb yelkəni qaldıran ipləri kəsdim. Yelkənin yuxarı kənarının bərkidildiyi dirək o saat aşağı endi. Yelkən küləkdən qarın verdi və suya düşdü. Nə qədər əlləşdimsə, yelkəni endirən kəndiri çəkib yığa bilmədim. Buna mənim gücüm çatmazdı. Əlimdən nə gələrdi, "İspanyola"nı taleyin ixtiyarına buraxmaqdan başqa çarəm yoxdu. Axı mən özüm də taleyin ixtiyarına atılmışdım.

Bu ara, limanı axşam toranı bürümüşdü. Meşə ağaclarının arasından keçən günəşin son şüaları yelkənlər üzərində kral bürüncəyindəki daş-qaş kimi parıldayırdı, hava soyuyurdu. Su çəkildikcə gəmi daha da əyilir, yan verirdi.

Mən gəminin burnuna çıxıb aşağı boylandım. Bu səmtdə su lap dayazdı. Hər ehtimala qarşı kəndirdən ikiəlli yapışıb üsulluca suya düşdüm. Su qurşağa güclə çatırdı. Dalğaların ovduğu qum bərkdi. Yelkənini suya sərmiş "İspanyola"nı böyrü üstə qoyub gümrah addımlarla sahilə çıxdım. Gün batmışdı. Külək şamağaclarının arasında gəzirdi.

Beləliklə, mənim dəniz macəralarım bitdi. Şübhəsiz, bəd də bitmədi: gəmi quldurların əlindən alınmışdı. İndi biz okeana çıxa bilərik. Mən mümkün qədər evə – bizim istehkama tez qayıtmaq və öz uğurlarımla öyünmək istəyirdim. Yəqin, özbaşına çıxıb getdiyim üçün əvvəl məni bir az danlayacaq, ancaq "İspanyola"nı ələ keçirməyim bütün günahlarımı yuyacaq, hətta kapitan Smollett belə mənim xidmətlərimi tərifləyəcəkdi.

Bu düşüncələr içərisində kefim kök, damağım çağ istehkama tərəf yollandım. Əmin idim ki, burada yoldaşlarım məni gözləyirlər. Şərqdən axan, kapitan Kild limanına tökülən çayın mənbəyini ikibaşlı təpədən aldığını yaxşı xatırlayırdım. Mən sola, bu təpəyə sarı döndüm. Çayın ən dar yerindən keçmək istəyirdim. Burada meşə xeyli seyrəkdi. Təpənin dik döşünü aşdım və çaydan keçdim.

Mən Ben Hanna həmin bu yerdə rast gəlmişdim. Ehtiyatla addımlayır, ətrafıma dörd gözlə baxırdım. Hava tamam qaralmışdı. Təpənin iki zirvəsi arasındakı aşırımdan keçəndə qaranlıq göydə çırpınan alovun əksini gördüm. Belə güman etdim ki, bu, Ben Hanndır, ocaqda özünə axşam yeməyi hazırlayır.

Ürəyimdə onun ehtiyatsızlığına təəccüb etdim. Alov mənim gözümə dəyirsə, bataqlıqdakı düşərgədə Silverin də gözünə dəyə bilər.

Gecə göz-gözü görmürdü, mən güclə özümə yol tapırdım. Arxamda ikibaşlı təpə və sağımda "Müşahidə borusu" – bunlar mənim yeganə bələdçilərimdi, ancaq ətrafı bürümüş zülmətdə bunlar da yavaş-yavaş əriyib gedirdi. Tək-tük ulduzların zəif işığı sayrışırdı. Qaranlıqda kollara ilişir, xəndəklərə yıxılırdım.

Birdən hava bir azca işıqlandı. Başımı qaldırdım. "Müşahidə borusu"nun zirvəsinə solğun işıq düşmüşdü. Aşağıda, ağacların arasından nə isə böyük, gümüşü bir şey görünürdü. Bildim ki, ay çıxır.

Aydınlıq yolumu xeyli asanlaşdırdı. Addımlarımı yeyinlətdim. Arabir hətta qaçırdım. Səbirsizliklə hasara çatmaq istəyirdim. Ancaq istehkamın ətrafını bürümüş meşəyə çatanda xatırladım ki, ehtiyatlı olmalıyam, buna görə də yavaş-yavaş getməyə başladım. Bu qədər macəradan sonra düşmən əvəzinə, səhvən dost gülləsindən bada getmək böyük faciə olardı.

Ay getdikcə qalxır, bütün meşə talalarını işığa qərq edirdi. Qabaqda, ağacların arasında ay işığına bənzəməyən bir parıltı gözümə dəydi. Bu isti, qırmızı alov arabir, deyəsən, bir azca tündləşir, közərirdi. Görünür, bu tüstülənib, küllə örtülməkdə olan tonqaldı.

Lənət şeytana, o nədir elə?

Nəhayət, meşə kənarına gəlib çıxdım. Hasarın qərb tərəfi ay işığına bələnmişdi, qalan hissəsi və binanın özü zülmət içərisində idi, bu zülməti bir neçə yerdən ay işığı doğrayırdı. Binanın arxasında nəhəng bir tonqal yanırdı. Zərif və solğun ay işığında tonqalın şux alovu nəzərə çarpırdı. Heç yerdə bir kimsə görünmürdü, səs-səmir eşidilmirdi. Ancaq dağlarda uğuldayan küləyin səsi eşidilirdi.

Mən heyrət içərisində ayaq saxladım, hətta bir az da canıma qorxu düşdü. Biz heç vaxt belə böyük tonqal qalamazdıq, kapitanın əmri ilə yanacağa qənaət edərdik. Narahat oldum, istehkamdan ayrıldığım müddətdə, görəsən, dostlarımın başına bir qəzavü-qədər gəlməmişdi ki?

Kölgədə gizlənə-gizlənə hasarın şərq qurtaracağına yetişdim. Ən qaranlıq yeri seçib divarın üstündən aşdım.

Səs-küy qaldırmadan, iməkləyə-iməkləyə evin tininə yaxınlaşdım. Birdən yüngülləşmiş halda köksümü ötürdüm. Xorultu səsindən zəhləm gedərdi. Yuxuda xoruldayan adamları dinləmək mənə əzab verərdi. Lakin bu dəfə dostlarımın uca və asudə xorultusu mənə musiqi kimi xoş gəldi. Dənizdə olarkən gecə gözətçisinin "hər şey öz qaydasındadır" çığırması səni nigarançılıqdan necə qurtarırsa, bu xorultu da məni eləcə sakitləşdirirdi.

Yalnız bircə şey mənə qəribə göründü: onlar keşikçisiz-filansız yatmışdılar. Bəs mənim əvəzimə bura öz dəstəsiylə Silver gəlmiş olsaydı, onların heç biri sübhü görməyəcəkdi. Buna səbəb, şübhəsiz, kapitanın yaralı olmasıdır. Təhlükəli bir vəziyyətdə, hətta keşikdə durmağa adamları olmadığı bir şəraitdə dostları buraxıb getdiyimə görə özümü o ki var danladım.

Qapıya çatdım və içəri boylandım. Otaq o qədər qaranlıqdı ki, göz gözü görmürdü. Xorultudan əlavə, başqa qəribə bir səs də eşitdim: qanad pırıltısına, dimdik tıqqıltısına oxşar bir səs. Əllərimi irəli uzadıb içəri girdim, "İndi öz əvvəlki yerimdəcə uzanacağam, – deyə öz-özümə gülümsədim. – Səhər yoldaşlarımın təəccübdən bərəlmiş gözlərinə baxıb onları lağa qoyacağam".

Kiminsə ayağına ilişdim. Yatan adam o biri böyrü üstə çevrilib inildədi, ancaq ayılmadı.

Elə bu vaxt qaranlıqda gözlənilməz, kəskin bir qışqırıq qopdu: "Piastr! Piastr! Piastr!" Səs beləcə ara vermədən, dəyişilmədən saat zəngi kimi eyni ahənglə davam etdi.

Bu, Kapitan Flint idi – Silverin yaşıl tutuquşusu! Sən demə, qanad çalan, ağac qabığını dimdikləyən də o imiş! Yatanları ən sayıq gözətçidən belə yaxşı qoruyan o imiş! İndi də yekahəng, zəhlətökən çığırtısı ilə mənim gəlişimi xəbər verirdi.

Qaçıb gizlənməyə macal tapmadım. Tutuquşunun cır, cingiltili səsinə yatanlar ayılıb yerlərindən sıçradılar. Silverin səsi eşidildi. O, söyüş söyüb çığırdı:

– Kimdir gələn?

Mən qaçmaq istəyəndə kiminləsə toqquşdum. Onu itələdim, başqa birisinin pəncəsinə keçdim. O, məni bərk-bərk tutub saxladı. Silver dedi:

– Dik, məşəli bəri gətir!

Quldurlardan biri eşiyə qaçdı və yanar kösövlə qayıtdı.

Altıncı hissə
KAPİTAN SİLVER

XXVIII *fəsil*

DÜŞMƏN DÜŞƏRGƏSİNDƏ

Məşəlin qırmızı işığı evin içərisini işıqlandırdı.

Bu ən çox qorxduğum bir məsələni təsdiq etdi. Quldurlar istehkamı və bizim bütün ərzaq ehtiyatımızı ələ keçirmişdilər. Konyak çəlləyi, donuz əti və suxarı torbaları əvvəlki yerdə idi. Əsirlərdən heç bir əsər-əlamət yoxdu, bu, məni lap dəhşətə saldı. Görünür, bütün dostlarımı qırmışdılar. Dərddən ürəyim qısıldı. Nə üçün mən onlarla birlikdə həlak olmadım!

Sağ-salamat qalmış altı quldurun altısı da burada, qarşımda durmuşdu. Beş nəfərin sir-sifəti qıpqırmızı idi, şişmişdi. Onlar sərxoş halda yuxudan ayılıb cəld ayağa sıçradılar. Altıncı quldur isə dirsəklərinə yaslanıb oturdu. Onun rəngi ölü kimi avazımışdı. Başında qanlı sarğı vardı. Deməli, yaralı idi, özü də təzəcə yaralanmışdı. Yadıma düşdü ki, quldurlar bizə hücum etdikləri zaman onlardan birini vurmuşduq, o da yaralanandan sonra meşədə qaçıb gizlənmişdi. Görünür, bu, həmin quldur idi.

Tutuquşu Uzundraz Conun çiynində oturmuşdu, dimdiyi ilə lələklərini təmizləyirdi. Silver özü isə həmişəkindən kədərli idi, rəngi də solmuşdu. Danışığa gəldiyi zaman geyindiyi bəzəkli kaftan hələ də əynində idi. Ancaq kaftan indi palçığa bulaşmışdı və tikanlı kolluğa ilişib dəlik-deşik olmuşdu.

– Paho, bu ki Cim Hokinsdir. Yoxsa, bizə qonaq gəlibsən? Gəl, gəl, köhnə dostun gəlişi mənim üçün həmişə toy-bayramdır.

O, araq çəlləyinin üstündə oturub, çubuğuna tənbəki doldurmağa başladı.

– Dik, oradan mənə od ver, – deyə xahiş etdi. Çubuğunu yandırandan sonra sözünə davam etdi. – Sağ ol, dost. Kösövü tonqala ata bilərsən. Centlmenlər, siz də uzanın, utanmayın. Mister Hokinsin qarşısında farağat durmaya bilərsiniz. O, gərək bizi bağışlasın, Allah mənim cəzamı versin! Hə, Cim, – çubuğunu tüstülədərək sözünə davam etdi, – deməк, sən buradasan. Yazıq, qoca Con üçün bu nə böyük hədiyyədir! Hələ ilk baxışdan sənin zirək uşaq olduğunu hiss etdim, ancaq indi görürəm ki, sən lap igid oğlanmışsan.

Şübhəsiz, mən ona cavab vermədim. Onlar məni divara qısmışdılar, şax dayanmışdım, Silverin üzünə sakitcə baxmağa çalışırdım. Ancaq ürəyimdən qara qanlar axırdı.

Silver çubuğa iki qullab vurdu və sözünə davam etdi:

– Cim, madam ki bizə qonaq gəlibsən, bütün ürəyimdən keçənləri sənə söyləyəcəyəm. Sən mənə həmişə qəlbən yaxın olmusan, ona görə ki, ağıllı oğlansan. Sənə baxanda cavanlığım yadıma düşür, mən də sənin kimi cavan və gözəl idim. Həmişə də könlümdən keçirdi ki, bizə qoşulasan, öz dəfinə payını alandan sonra da naz-nemət içərisində yaşayıb, varlı bir centlmen kimi həyatını başa vurasan. İndi də, budur, gəlmisən, oğul. Kapitan Smollett mahir dənizçidir, mən burasını həmişə təsdiq etmişəm, ancaq intizam cəhətdən həddən artıq tələbkardır. “Vəzifə hər şeydən vacibdir” deyərkən, tamamilə haqlıdır. Sən isə öz kapitanını atıb qaçmısan. Hətta həkim də səndən çox narazı qalıb. Sənin haqqında “nanəcib əclaf” dedi. Xülasə, sən artıq öz adamlarının yanına qayıda bilməzsən. Onlar səni öz dəstələrinə qəbul etmək istəməzlər. Əgər üçüncü bir komanda düzəltmək fikrin yoxdursa, onda gərək kapitan Silverin dəstəsinə qoşulasan.

Demək, dostlarım sağdır! Vəziyyət o qədər pis deyilmiş! Qaçmağıma görə onların məndən rəncidə olduqlarını eşidəndən sonra ürəkdən sevindim.

– Mən daha burasını demirəm ki, indi sən bizim əlimizdəsən, – Silver sözünə davam etdi. – Bunu özün görürsən. Ancaq mən ağıllı nəticələr çıxarmağı sevirəm. Qorxuzmağın nə mənası. Bizim dəstədə xidmət etmək istəyirsənsə, öz xoşunla cərgəmizə qoşul. Əgər qoşulmaq istəmirsənsə, Cim, açıq deyə bilərsən ki, yox. Açıq de, qorxma. Görürsən ki, mən səninlə açıq danışıram, badalaq-zad gəlmirəm.

Titrək səslə dedim:

– İstəyirsiniz ki, cavab verim?

Onun şən boşboğazlığında çox böyük təhlükə, hədə hiss edirdim. Yanaqlarım yanır, ürəyim, az qala, yerindən çıxırdı. Silver dedi:

– Buna səni heç kim məcbur etmir, əzizim, yaxşı-yaxşı fikirləş, hara tələsirik. Səninlə üz-üzə, göz-gözə durmaq bizə xoşdur.

– Yaxşı, – deyə cavab verdim. Bir az cəsarətə gəldim. – Madam ki mənim hansı dəstəyə qoşulmaq istədiyimi soruşursunuz, onda gərək burada vaqe olan əhvalatı açıb deyəsiniz. Əvvəla, siz nə üçün buradasınız və mənim dostlarım haradadırlar?

Quldurlardan biri çox qanıqara soruşdu:

– Vaqe olan əhvalatımı? Bunu bilmək üçün mən özüm də çox şeyimdən keçərdim.

– Yum ağzını. Səndən ki soruşan yoxdur! – deyə Silver qeyzlə onun sözünü kəsdi və sonra əvvəlki nəzakətlə yenə mənə müraciət etdi. – Mister Hokins, dünən səhər həkim Livsi ağ bayraqla yanımıza gəlib dedi: “Kapitan Silver, sizə xəyanət etmişlər, gəmi çıxıb getmişdir”. Başımız içkiyə və nəğməyə qarışdığından gəmini əldən vermişik. Etirazım yoxdur, heç birimiz gəmiyə göz olmamışdıq. Sahilə qaçdım. Lənət şeytana, bizim köhnə gəmimizdən əsər-əlamət yoxdu. Yerimizdəcə donub-qalmışdıq. Həkim dedi: “Nə isə, gəlin barışığa gələk”. – Biz ikilikdə – mənimlə o barışdıq, gördüyünüz kimi, sizin bütün ərzaq ehtiyatınız – arağınız, istehkamınız, hər ehtimala qarşı doğradığınız odun, necə deyərlər, hər şey, olan-olmazınız bizə qaldı. Özləri isə baş götürüb getdilər. İndi haradadırlar – deyə bilmərəm.

O, yenə sakitcə çubuğunu tüstülətdi.

– Əgər ağlın başındadırsa, bilməlisən ki, onlar səni də bu müqaviləyə daxil etmişlər. Həkimin də axır sözü bu oldu. Mən ondan soruşanda ki, neçə nəfər qalıbsınız, “Dörd nəfər” – deyə cavab verdi. – “Bu dörd nəfərdən də biri yaralıdır. Yaramaz oğlan haradadır, burasını bilmirəm, bilmək də istəmirəm. Onu yada salanda qanımız qaralır”. Bax, belə dedi.

Mən soruşdum:

– Elə bu?

– Oğul, bilməli olduqların bunlardır, – Silver cavab verdi.

– Demək, indi seçməliyəm, eləmi?

– Bəli, başqa çarən yoxdur.

– Yaxşı, – dedim. – Mən bir o qədər də axmaq deyiləm. Özüm də bilirəm nə edirəm. İndi də mənə nə istəyirsiniz eləyin, fərqi yoxdur. Sizinlə rastlaşandan bəri ölüyə diri gözlə baxmağa alışmışam. Lakin bundan əlavə, sizə bir-iki kəlmə sözüm var, – deyə davam etdim, getdikcə həyəcanım artırdı. – Sizin vəziyyətiniz çox ağırdır; gəmi əlinizdən çıxıb, dəfinədən məhrum olubsunuz, adamlarınız da qırılıb. İşiniz fənadır. Bilmək istəsəniz ki, bütün bu işlərdə günahkar kimdir? Günahkar mənəm, ancaq mən! Adaya çataçatda, mən gecə alma çəlləyinin içərisində oturduğum zaman Con – sizin, Dik Conson – sənin və indi dənizin qumuna batmış Hendsin söhbətini eşitdim. Bütün öyrəndiklərimi də o saat dostlarıma söylədim. Gəminin lövbər kəndirini də mən kəsdim, sizin gəmidə qoyduğunuz adamları da mən öldürdüm, gəmini də elə bir yerdə gizlətmişəm ki, qiyamətəcən tapa bilməzsiniz. Görürsünüz ki, çox axmaq bir vəziyyətə düşmüsünüz. Özüm də sizdən bir zərrə qədər də olsun qorxmuram. İstəyirsiniz, məni öldürün, istəyirsiniz, bağışlayın, – bu, öz işinizdir. Ancaq mən bir neçə söz də deməliyəm. Məni öldürməyib sağ qoysanız, bütün olub-keçəni unudaram, sizi quldurluğunuza görə mühakimə edəndə dar ağacından xilas etməyə çalışaram. İndi növbə sizindir – seçə bilərsiz. Mənim ölümümün sizə heç bir faydası yoxdur. Sağ qalsam, dar ağacından xilasınıza köməyim dəyər.

Susdum, həyəcandan nəfəsim kəsilirdi. Heç kimin yerindən qımıldanmaması məni heyrətə saldı. Onlar qoyun kimi gözlərini mənə dikmişdilər. Cavab gözləmədən davam etdim:

– Mister Silver, mənə belə gəlir ki, bunların arasında ən yaxşı adam sizsiniz! Əgər həlak olsam, həkimə çatdırarsınız ki, mən şərəfsiz ölməmişəm.

– Nəzərdə tutaram. – Bu sözləri elə qəribə bir əda ilə dedi ki, məni ələ saldığını, ya cəsarətimin ona xoş gəldiyini başa düşmədim.

Vaxtilə Bristolda Uzundraz Conun meyxanasında gördüyüm üzü gündən qaralmış Morqan adlı qoca dənizçi çığırdı:

– Burasını da unutmayın ki, o vaxt Qara Köpəyi də tanıyan o idi!

– Bu, hələ harasıdır! Göy gurultusuna and içirəm ki, Billi Bonsun sandığından xəritəni çıxaran həmin uşaq da bu özüdür. Nəhayət, Cim Hokins əlimizə keçdi!

– Onu qanına qəltan etmək lazımdır! – Morqan çığırıb qatı bir söyüş söydu.

Bıçağı qapıb elə çevik sıçradı ki, sanki, iyirmi yaşı vardı.

– Çəkil! – deyə Silver çımxırdı. – Sən nəçisən, Tom Morqan? Bəlkə, özünü buranın kapitanı hesab edirsən? And olsun, sənə elə qulaqburması verərəm ki! Hünərin var, sözümdən çıx. Son otuz ildə o kəs ki yolumun üstündə durdu – ya sərəndən asıldı, ya da dənizdə balıqlara yem oldu. Bəli! Tom Morqan, yadında saxla: mənimlə kəllə-kəlləyə gələn adama bu dünyada yer yoxdur. Tom susdu, o biri quldurlar isə hələ də donquldanırdılar. Onlardan biri dilləndi:

– Tom düz deyir.

Başqa birisi əlavə etdi:

– Çox komandirlər görmüşəm. Con Silver, dar ağacına and olsun, qoymaram ki, bir də mənə badalaq gələsən!

Silver bağırdı:

– Centlmenlər, deyin görüm, hansınız mənimlə kəllə-kəlləyə gəlmək istəyirsiniz?

O, çəlləyin üstündə oturmuşdu. Bu sözləri deyəndə bir az irəli gəldi. Közərməkdə olan çubuğunu sağ əlində tutmuşdu.

– Nə istəyirsiniz? Açıq deyin. Bəlkə, diliniz quruyub? Kim istəyir, çıxsın meydana, gözləyirəm. Mən dünyada ona görə bu qədər yaşamamışam ki, hər yerindən qalxan sərxoş yolumun üstünü kəssin? Siz bizim adətimizi bilirsiniz. Siz özünüzü səadət centlmenləri sayırsınız. Nə olar, çıxın meydana, mən hazıram. Kimin cəsarəti çatır, qoy xəncərini çıxarsın, topal olmağıma baxmayın, o saat – bu çubuq sönənə kimi onun içalatının nə rəngdə olduğunu aydınlaşdırım.

Kimsə yerindən tərpənmədi. Kimsə dillənmədi.

– Bu imiş hünəriniz? –Silver sözünə davam edib çubuğunu ağzına aldı. – Afərin, heç sözüm yoxdur! Yaman qoçaqsınız! Bəlkə, adicə insan dilini başa düşmək qabiliyyətiniz yoxdur? Axı burada kapitan mənəm, özümü də siz seçmisiniz. Mən sizin kapitanınızam. Ona görə kapitanınızam ki, sizin hamınızdan bir dəniz miliycən ağıllıyam. Əgər mənimlə səadət centlmenləri kimi vuruşmaq istəmirsinizsə, göy gurultusuna and olsun ki, onda gərək mənə tabe olasınız. Bu uşaq mənim ürəyimə yatıb. Ömrümdə ondan yaxşı adam görməmişəm. O, əsl kişidir, sizin kimi siçanlardan ikiqat artıq kişidir. İndi qulağınızı açıb eşidin. Ona toxunan adam mənə cavab verməli olacaq.

Uzun müddət heç kim dinib-danışmadı.

Mən şax dayanmış, divara söykənmişdim. Ürəyim elə vururdu ki, elə bil, çəkic döyəcləyirdilər. Ancaq ürəyimdə ümid doğmuşdu. Silver əllərini qoynunda çataqlayaraq divara söykənib oturmuşdu. Çubuğunu sorurdu, elə sakit idi ki, sanki, kilsədə idi. Amma gözləri civə kimi qaynayır, öz çılğın adamlarını gözaltı süzürdu. Quldurlar evin bir kənarına çəkilib öz aralarında pıçıldaşmağa başladılar. Onların pıçıltısı qulaqlarımda çay şırıltısı kimi səslənirdi. Arabir dönüb baxır, məşəlin qırmızı işığı həyəcanlı üzlərində əks edirdi. Ancaq onlar mənə yox, Silverə baxırdılar.

– Siz, gərək ki, mənə nə isə demək istəyirsiniz? – Silver dilləndi və özündən bir xeyli qabağa tüpürdü, – deyin, sizi dinləyirəm.

Quldurlardan biri dedi:

– Məni bağışlayın, ser. Siz çox tez-tez bizim adət-ənənələrimizi pozursunuz. Ancaq elə şeylər var ki, onu pozmağa heç sizə də icazə verilmir. Buna görə də adamlar sizdən narazıdır, icazə verin, burasını da deyim ki, onların da başçıları kimi öz hüquqları vardır. Biz yığışıb məsləhətləşmək hüququna malikik. Siz, hər halda, bizim kapitanımız olduğunuz üçün, ser, üzr istəyirəm. Lakin mən öz hüququmdan istifadə etmək və müşavirəyə getmək istəyirəm.

Ucaboylu, zəif, sarıgözlü, təxminən, otuz beş yaşlarında olan matros nəzakətlə Silverə təzim edib qapıya sarı getdi və gözdən itdi. Qalanlar da onun ardınca çıxdılar. Çölə çıxarkən hər biri Silverə təzim edir, özünü doğrultmaq üçün nə isə mırıldanırdı.

– Adətimizə görə, – deyə birisi dilləndi.

– Matros yığıncağına, – deyə Morqan bildirdi. Yanmaqda olan məşəlin böyründə biz – Silverlə mən tək qaldıq.

Onlar gedən kimi aşpaz, çubuğunu ağzından çıxarıb təkidlə pıçıldadı:

– Cim Hokins, qulaq as, ölümlə sənin aranda bir tük qədər məsafə var, betəri də budur ki, səni əzab-işgəncə gözləyir. Onlar məni fikrimi dəyişməyə məcbur etmək istəyirlər. Özün gördün ki, sənə necə arxa oldum. Əvvəl müdafiə etmək istəmədim, ancaq sən bir neçə kəlmə söz dedin, ondan sonra fikrim dəyişdi. Məğlubiyyət məğlubiyyət dalınca gəlmişdir, ümidsizlik və dar ağacından asılmaq qorxusundan tamam ruhdan düşmüşdüm. Sənin sözlərini dinləyəndən sonra öz-özümə dedim: Con, sən Hokinsi qoru, vaxt olar, Hokins də səni qoruyar. Sən onun son pənahısan; Con, göy gurultusuna and olsun ki, o da sənin son pənahındır. Belə qərara gəldim ki, əl əli yuyar, əl də qayıdıb üzü yuyar. Sən öz şahidini xilas edərsən, iş məhkəməyə düşəndə də o, sənin boynunu ipdən xilas edər.

Mən işin nə yerdə olduğunu çox dumanlı da olsa, başa düşürdüm.

– Siz demək istəyirsiniz ki, oyunu qurtarmısınız, belə deyilmi? – soruşdum.

– Şeytana and olsun ki, belədir! – cavab verdi. – Madam ki gəmi yoxdur, deməli, yeganə qismətimiz dar ağacıdır. Çim Hokins, mən çox inadkar adamam. Ancaq elə ki limana baxanda gəmi gözümə dəymədi, başa düşdüm ki, oyun sona yetib. Bunlar isə qoy yığışıb məsləhət-məşvərət eləsinlər, hamısı beyinsizdir, axmağın biridirlər. Mən sizi qorumağa çalışacağam. Qulaq as, Cim, borca-borc. Sən gərək Uzundraz Conu dar ağacından xilas edəsən.

Məni heyrət götürdü. Madam ki qoca quldur, ataman beləcə saman çöpündən yapışıb, demək, işləri çox fənadır.

– Mən əlimdən gələni edərəm, – deyə söz verdim.

O çığırdı:

– Onda çək gəlsin. Sən ölümdən çox asan xilas oldun, göy gurultusuna and içirəm ki, mənim də bəxtim gətirib, ürəyimdə ümid çırağı yanır.

O, yanmaqda olan ocağa yanaşıb, çubuğunu təzədən tüstülətdi. Sonra qayıdıb gəldi və sözünə davam etdi:

– Cim, başa düş, axı mənim ağlım var, buna görə də belə qərara gəlmişəm ki, skvayrın tərəfinə keçəm. Zənnimcə, sən gəmini haradasa, təhlükəsiz yerdə gizlətmisən. Bunu necə etmisən, bilmirəm, ancaq əminəm ki, gəmi sağ-salamatdır. Hends və O'Brayen çox sarsaq adamlarmış. Mən onlara əvvəl də bel bağlamırdım. Elə bilmə ki, səndən söz çəkirəm. Bunu nə özüm edərəm, nə başqalarına icazə verərəm. Oyun qaydasına bələdəm, başa düşürəm ki, uduzmuşam, sən isə cavan olsan da, çox qoçaq oğlansan. Biz əl-ələ versək, səninlə çox şey qazana bilərik.

O, çəlləkdən tənəkə qaba bir az konyak süzdü:

– Dostum, meylin çəkirsə, iç, – dedi.

Mən imtina etdim.

– Mən isə bir azca içmək istəyirəm, Cim. Qabaqda o qədər görüləsi işlər var ki, özümü gərək mahmızlayım. Hə, yeri gəlmişkən, bir şey soruşum – əzizim, görəsən, həkim bu xəritəni mənə nə üçün verib?

Heyrətlə ona baxdım. Üzümdəki bu ifadədən başa düşdu ki, sorğu-sualı davam etdirmək yersizdir.

– Bəli, öz xəritəsini mənə verdi... Şübhəsiz, bu, boş yerə deyil. Nə isə var, Cim... yaxşı, ya pis, nə isə var...

O, konyakdan bir qurtum da içdi. İrəlidə mütləq bir bəd hadisə baş verəcəyini gözləyən adama məxsus bir əda ilə yekə başını yırğaladı.

XXIX *fəsil*

YENƏ QARA NİŞAN

Quldurların müşavirəsi çox uzun sürdü. Bu ara onlardan biri otağa qayıdıb istehza ilə Silverə təzim etdi və məşəli aparmaq üçün ondan icazə istədi.

Silver öz razılığını bildirdi, dilmanc kösövü götürüb apardı, hər ikimizi qaranlıqda qoydu. Silver dedi:

– Cim, qasırğa yaxınlaşır.

O, mənə yaxın adam kimi dostcasına müraciət etdi.

Mən mazğallardan birinə yaxınlaşıb həyətə boylandım.. Tonqal sönməkdə idi. Hər halda, işığı yoxdu. Quldurlara məşəl bu səbəbdən lazımmış. Onlar hasarla ev arasındakı təpənin yamacında dövrə vurub dayanmışdılar. Biri əlində məşəl tutmuşdu, o birisi ortada dizi üstə çökmüşdü, əlində bıçaq vardı, bıçağın tiyəsi ay işığındamı, ya məşəlin işığındamı parıldayırdı. Qalanlar onu dövrəyə alıb, sanki, gördüyu işə baxırdılar. Çöməltmə oturan adamın əlində kitab vardı. Fikirləşdim ki, bu, quldurlara aid olmayan şey haradan onun əlinə keçib? Elə bu vaxt çöməltmə oturan adam yerindən qalxdı. Onlar dəstə ilə evə tərəf yönəldilər.

– Onlar bura gəlirlər, – dedim.

Öz əvvəlki yerimdə durdum. Onların yanında ləyaqətimi salmaq, quldurları güddüyümü büruzə vermək istəmirdim. Silver fərəhlə dedi:

– Buyursunlar, əzizim, qoy gəlsinlər! Onları layiqincə qarşılaya bilərəm.

Qapı açıldı. Beş quldur tərəddüd içində kandarda dayanmışdı. Onlar yoldaşlarından birini dümsükləyə-dümsükləyə qabağa itələyirdilər.

Seçdikləri nümayəndə də yavaş-yavaş, ehtiyatla, dayana-dayana, sağ əlinin yumruğunu qabağa uzadaraq Silverə tərəf gəlirdi. Başqa vaxt olsaydı, bu çox məzəli görünərdi.

– Yaxın gəl, dost, – Silver dilləndi. – Qorxma. Adamyeyən deyiləm. Ver görək, əlindəki nədir? Adətə yaxşı bələdəm. Nümayəndəyə toxunmaram.

Bu sözlərdən ürəklənmiş quldur addımlarını yeyinlətdi, əlindəkini Silverin ovcuna basıb cəld yoldaşlarının yanına qayıtdı.

Aşpaz ovcunu açıb baxdı:

– Qara nişan! Mən bunu bilirdim, – dedi. – Kağızı haradan tapdınız? Bu nədir? Vay sizin başınız batsın! İncilin vərəqini cırıblar! Allah bəlanızı verər. Hansı axmaq İncili cırıb?

– Görürsünüz ki! – deyə Morqan dilləndi. – Mən sizə nə dedim? Demədim, bizə qənim olar?

– İndi daha dar ağacından qurtula bilməzsiniz, – deyə Silver davam etdi. – Bu İncili hansı axmaq sizə verib?

Quldurlardan biri dedi:

– Dikinkidir.

– Dikinki? Bəs belə, Dik, Allaha dua elə, çünki sənin işin bitib. Doğru sözümdür. İşin fırıqdır, Allah bəlanı versin!

Bu vaxt gözünün ağı saralmış caydaq sözə qarışdı:

– Boşboğazlıq eləmə, Con Silver. Səadət centlmenlərinin adəti üzrə toplaşmış heyət sənə qara nişan göndərməyi qərara alıb. Adətimizin hökmünə tabe olub onu çevir və arxasındakı yazını oxu. Oxuyandan sonra başqa nəğməyə keçəcəksən.

Silver dedi:

– Təşəkkür edirəm, Corc. Sən bizim aramızda hamıdan ciddi adamsan, adətlərimizi də əzbər bilirsən. Görən, burada nə yazılıb? Hə! “Dəyişilmişdir”. Hə, bəs belə! Nə yaxşı xətlə də yazılıb. Lap elə çap hərfləridir ki! Corc, bu, sənin xəttindir? Heyətimizdə sən birinci adamsan. İndi səni kapitan seçsələr, heç də təəccüblənmərəm. O məşəli bəri ver, xahiş edirəm... çubuğum, az qala, sönür.

Corc dedi:

– Bəsdir! Başımızı qatma! Elə hey “mən beləyəm, mən eləyəm” dilinizdən düşmür. Yetər, düş çəlləyin üstündən. Sən artıq kapitan deyilsən. Düş, deyirəm çəlləyin üstündən, özün də seçkimizə mane olma.

– Mən elə bilirdim ki, sən qaydaları yaxşı bilirsən, – deyə Silver nifrətlə etiraz etdi. – Ancaq gərək bir az səbrini basasan, çünki mən hələ sizin kapitanınızam. Siz mənim bütün günahlarımı üzümə deməli və mənim cavabımı dinləməlisiniz. Buna kimi sizin qara nişanınızın bir qəpik qiyməti yoxdur. İndi görək bunun axırı necə olur.

– Qorxma, adəti pozmarıq, – Corc cavab verdi. – Biz namuslu hərəkət etmək istəyirik. Budur, gör günahların nədir. Birincisi, bütün işləri batırmısan. Bunu inkar etməyə cəsarətin çatmaz. İkincisi, düşmən burada yaxşıca tələyə düşdüyü məqamda sən onlara buradan çıxıb getməyə imkan verdin. Onlar nə üçün getmək istəyirlər? Bilmirəm. Ancaq burası məlumdur ki, nə üçünsə getmək istəyirdilər. Üçüncüsü, onları təqib etməyi bizə qadağan elədin. Biz isə sənin ürəyindən keçəni bilirik, Con Silver! Sən səncik-məncik oyununa qurşanıbsan. Dördüncüsu də – bu oğlanı müdafiə etməyin.

Silver sakitcə soruşdu:

– Vəssalam?

– Məgər bu azdır? – Corc cavab verdi. – Sənin səhlənkarlığın üzündən biz dar ağacından asılmaq, gündə qaxac olmaq təhlükəsi altındayıq.

– İndi qulaq asın. Sizin dörd ittihamınıza cavab verirəm. Mən sıra ilə, bir-bir cavab verəcəyəm. Deyirsiniz ki, işi batırmışam? Axı siz bilirdiniz ki, mən nə istəyirəm. Əgər mənə qulaq assaydınız, biz indi sağ-salamat "İspanyola"da idik, qızıllar da anbara yüklənmişdi. Göy gurultusuna and olsun ki, düz sözümdür! Bu işdə mənə kim mane oldu? Məni – sizin qanuni kapitanınızı indi kim idi tələsdirən, qabağa can atan? Adaya çıxdığımızın hələ birinci günü mənə qara nişan göndərib bu lənətə gəlmiş hay-həşiri çıxaran kimdir? Qiyamət hay-həşirdir, mən özüm də sizinlə birlikdə hərlənirəm. Bu lap Londonda dar ağacından asılanların hərlənməsinə oxşayır. Bütün bunları kim başladı? Anderson, Hends, bir də sən – Corc Merri. Bu araqarışdıranlardan sağ qalanı sənsən. Bütün bunlardan sonra ürəyindən həyasızcasına kapitan olmaq arzusu keçir! Özün də, az qala, bütün dəstəmizin məhvinə səbəb olmuşdun. Yox, sənin arzun baş tutmaz!

Silver susdu. Onun sözləri hədər getməmişdi, Corcun və ətrafda duranların üzünün ifadəsindən bu məlumdu.

– Bu, ittihamın birinci cavabı! – deyə Silver alnının tərini sildi. – And olsun ki, sizinlə danışanda ürəyim bulanır. Sizin nə ağlınız, nə də yaddaşınız var. Təəccüb edirəm, fikirləşirəm ki, ananız sizi necə dənizə buraxıb? Dənizə, soruşuram? Hay-hay, əcəb səadət centlmenlərisiniz. Dərzi olsaydınız, bundan yaxşı idi...

Morqan dedi:

– Bəsdir söydün, o biri ittihamlara cavab ver.

O biri ittihamları deyirsən? O biriləri də pis deyil. Deyirsiniz ki, işimiz bitib. Göy gurultusuna and içirəm ki, hələ işlərimizin necə fəna olduğunu təsəvvür etmirsiniz. Biz indi dar ağacına elə yaxın durmuşuq ki, halqanın soyuğu boynumu kəsir. Bu dəmir buxovdan asıldığımız gözümün qabağındadır, başımızın üzərində də qarğalar hərlənir. Qabarma zamanı dənizçilər barmaqları ilə bizi göstərirlər. “Bu kimdir?” – deyə birisi soruşur. Başqası ona cavab verir: “Con Silverdir də. Onu yaxşı tanıyardım”. Külək asılanları yellədərək zəncir səslərini ətrafa yayır. Görün bizi Corc Merrinin, Hendsin, Andersonun və başqa axmaqların üzündən nələr gözləyir. Şeytana lənət, qoyun dördüncüsünü də deyim – bu oğlanı. Axı o, bizim üçün girovdur. Başa düşürsünüz? Siz bilən girovun başını batıraq? O, bəlkə də, bizim son ümidimizdir. Bu uşağı öldürək? Yox, mənim əzizlərim, mən onu öldürməyəcəyəm... hə, mən axı hələ heç üçüncü suala cavab verməmişəm. Çox gözəl, icazənizlə, cavab verim. Bəlkə, siz həkimin – kollec bitirmiş həkimin gündə gəlib bizə baş çəkməsini də saya salmırsınız? Con, yoxsa, sənin dəlik-deşik başına həkim lazım deyil? Hər altı saatdan bir qızdırmadan tir-tir əsən, gözlərinin ağı limon kimi saralan Corc Merri, yoxsa, sənə də daha həkimin müalicəsi lazım deyil? Bəlkə, bu yaxınlarda buraya ikinci bir gəminin yardıma gələcəyindən də xəbərsizsiniz? Ancaq o, tezliklə burada olacaq. Onda sizə bu girov lazım olacaq. Sonra ittihamın ikinci maddəsi: siz məni onlarla barışıq müqaviləsi bağlamaqda günahlandırırsınız. Axı bunun üçün siz diz çökərək yalvarırdınız. Qarşımda sürünürdünüz, sıtqıyırdınız, acından ölməkdən qorxurdunuz... Ancaq bütün bunlar boş söhbətlərdir. Görün, mən nəyin xətrinə sazişə girdim!

Bunu deyib yerə bir kağız fırlatdı. Mən dərhal kağızı tanıdım. Bu, mənim vaxtilə Billi Bonsun sandığından tapdığım, üzərində üç qırmızı xaç şəkli olan, solğun kağız üzərindəki xəritə idi.

Başa düşmürdüm ki, həkim bunu Silverə niyə verib.

Xəritə quldurları məndən daha çox heyrətə saldı.

Pişik siçan üzərinə atılan kimi irəli atıldılar. Onlar söyüşə-söyüşə, çığırışa-çığırışa, uşaq kimi gülə-gülə xəritəni bir-birilərinin əlindən qapırdılar. Elə bil, barmaqları artıq qızıla toxunurdu, nəinki toxunurdu, hətta bu qızılı gəmiyə daşıyıb aparırdılar.

Onlardan biri dedi:

– Bəli, bu, Flintin imzasıdır. Şübhə etməyə bilərsiniz: "D. F". "F"-nin də quyruğuna düyün vurardı. O, həmişə belə qol çəkərdi.

Corc dedi:

– Çox yaxşı, gəmi olmayan yerdə biz dəfinəni necə aparacağıq?

Silver əlini divara dayayıb yerindən sıçradı və bağırdı:

– Corc, sənə axırıncı dəfə deyirəm, bir də belə danışsan, mənimlə vuruşmalı olacaqsan. "Necə" – soruşursan? Mən nə bilim ki, necə? Bunu mən gərək səndən soruşum. Səndən və yoldaşlarından, o adamlardan ki, gəmini bada veriblər! Yox, səndən nə soruşum, tarakan qədər ağlı olmayan kəsdən ağıllı söz gözləmək olarmı? Lakin hörmətlə danışmağı öyrənməlisən, mən sənə nəzakətlə davranmağı gərək öyrədəm.

Qoca Morqan dilləndi:

– Düz deyirsən.

– Buna nə söz! Əlbəttə, düz deyirəm, – deyə aşpaz onun sözünə qüvvət verdi. – Bizim gəmini sən itirdin. Mən isə dəfinəni tapdım. İndi deyin görək, vəzncə kimə ağırdır? Ancaq and içirəm ki, mən daha kapitan olmaq istəmirəm. Kimi istəsəniz, seçin. Çəkdiyim bəsdir.

– Silver! – deyə hamı bağırışdı. – Omba, elə həmişə Ombadır. Ombadır kapitan!

– İndi belə deyərsiniz?! – deyə aşpaz çığırdı. – Corc, əziz dost, sən də gərək başqa bir fürsət ələ düşənə kimi gözləyəsən. Heyif ki, mən kin saxlaya bilmirəm. Ürəyim açıqdır. Dostlar, bəs bu qara nişanı nə edək? İndi o, kimə lazımdır? Dik nahaq yerə İncilini korlayıb, özünü günaha batırdı. Nahaq yerə!

– Bəlkə, o, hələ and içmək üçün yaradı? – Dik soruşdu. Görünür, mürtədliyi ona əzab verir, narahat edirdi.

– Vərəqi cırılmış İncilmi? – Silver özünü dəhşətə gəlmiş kimi göstərdi. – Nə danışırsan! Ona and içmək, mahnı kitabına and içmək kimi bir şeydir.

Dik dedi:

– Hər halda, hər ehtimala qarşı onu saxlasaq, yaxşıdır.

– Cim, bunu al, yadigar saxla, – deyə Silver qara nişanı mənə uzatdı.

Qara nişan gümüş pul boyda olardı. Bir üzü ağdı, Dik onu İncilin son səhifəsindən kəsmişdi. Dairəciyin o biri üzündə isə iki sətir hədis gözə dəyirdi. Burada yazılmış sözlərdən ikisi xatirimdədir: "köpəklər" və "canilər". Həmin səhifəyə his sürtmüşdülər, buna görə də barmaqlarım qaraya bulaşdı. Dairəciyin ağ üzündə kömürlə bircə söz yazılmışdı: "Dəyişilmişdir".

İndi bu qara nişan qarşımdadır. Ancaq qara kömürlə yazılan sözün yerində dırnaq izinə oxşar cızıqlar nəzərə çarpır.

Beləliklə, bu gecənin sərgüzəşti sona yetdi. Bir az rom içəndən sonra uzanıb yatdıq. Silver intiqam almaq üçün Corc Merrini gecə gözətçisi təyin etdi. Tapşırdı ki, ətrafı dörd gözlə nəzərdən keçirsin, əks təqdirdə onu öldürəcəyi ilə hədələdi.

Uzun müddət gözümə yuxu getmədi, öldürdüyüm adam haqda, düşdüyüm təhlükəli vəziyyət və hər şeydən də çox Silverin girişdiyi qəribə oyun barədə fikirləşirdim. Bu oyunda o, bir tərəfdən quldurları tutub saxlayır, o biri tərəfdən isə miskin həyatını xilas etmək üçün hər cür vasitəyə əl atırdı. O, rahatca yatır və bərk xoruldayırdı. Silverə baxanda ürəyim sıxılır, gör bir o nə kimi təhlükələrlə əhatə olunub və onu necə biabırçı ölüm gözləyir.

XXX *fəsil*

VİCDAN HAQQI

Meşə kənarından gələn aydın, uca bir səs məni, daha doğrusu, bizim hamımızı yuxudan oyatdı. Hətta kandarda mürgü döyən gözətçi də yerindən sıçradı.

– Hey, qarnizon, ayağa qalx! Həkim gəlir!

Doğrudan da, gələn həkimdi. Onun səsini eşidəndə sevindim. Ancaq sevinməkdən başqa, utandım və pərt oldum. Özbaşınalıq etdiyim, yoldaşlarımı qoyub gizlicə aradan çıxmağım yadıma düşdü. Bütün bunların nəticəsi nə oldu? O oldu ki, quldurlara əsir düşdüm, onlar da hər an işimi bitirə bilərdilər. Həkimin üzünə çıxmağa utanırdım. O, görünür, hava işıqlanmamış qalxmışdı. Çünki səhər yenicə açılırdı, Mazğala sarı qaçıb çölə boylandım. Həkim aşağıda durmuşdu. Ayaqları dizə kimi yerlə sürünən duman içərisində idi. Vaxtilə Silver də istehkamın qabağında beləcə dayanmışdı.

– Salam, həkim! Sabahınız xeyir, ser! – deyə Silver gözlərini silərək səmimiyyətlə gülümsündü. – Yaman tezdən qalxmısınız! Məsəl var, deyərlər, tez duran quşun payına çox dən düşər. Corc, oğul, qalx ayağa, həkim Livsiyə gəmiyə minməkdə kömək elə. Həkim, işlər yaxşıdır. Xəstələriniz də xeyli dirçəliblər.

Silver təpənin başında qoltuğunda ağac, əlini divara söykəyərək məzəylə danışırdı – səsi də, danışıq tərzi də, gülüşu də əvvəlki kimi idi, bu – həminki Condu.

– Ser, sizə bir sürpriz edəcəyik, – deyə o, sözünə davam etdi. – Bir balaca qonağımız var, ha, ha! Təzə qonaq, ser, əla oğlandır! Allah haqqı, lap quzu kimi yatıb. Bütün gecəni Conla yanbayan yatıb.

Həkim Livsi hasardan aşıb aşpaza yaxınlaşdı.

– Yoxsa, Cim gəlib çıxıb? – deyə həkim soruşdu.

Bu sualı verərkən səsinin necə əsdiyini hiss etdim.

– Özüdür ki var, – deyə Silver cavab verdi.

Həkim birdən durdu. Elə bil, nitqi qurumuşdu, yerindən tərpənə bilmirdi. Nəhayət, dedi:

– Yaxşı, əvvəl işimizi görək... El belə deyib, elə deyil? Hər şeydən əvvəl xəstələrimizin vəziyyətini öyrənək.

Həkim içəri girdi, mənə ötəri baş əyib, xəstələri müayinə etməyə başladı. Sakit görünürdü, bu dələduzların arasında həyatının bir qıldan asılı olduğunu başa duşsə də, özünü çox sərbəst aparırdı. Xəstələrlə elə danışırdı ki, guya, xəstəni müayinə etmək üçün sakit bir ingilis ailəsinə dəvət olunmuşdu. Onun belə rəftarı, görünür, quldurlara çox bərk təsir etmişdi. Onlar özlərini elə aparırdılar ki, guya, arada heç bir iğtişaş-filan olmamışdır, həkim elə əvvəlki gəmi həkimidir, onlar da əvvəlki çalışqan, sadiq matroslardır. O, başısarıqlı adama dedi:

– İndi yaxşısan, əzizim, sənin yerinə başqası olsaydı, bu yaradan sağalmazdı. Başın çuqun qazandan möhkəmdir... Corc, sənin işlərin necədir? Nə yaman saralmısan! Qaraciyərin nə isə yaxşı deyil. Dərman qəbul edirsənmi? Deyin görüm, o, dərman içirmi?

– Əlbəttə, ser! Dərmanını içir, ser, – deyə Morqan cavab verdi. Həkim Livsi səmimi bir təbəssümlə dedi:

– Mən quldurlar arasında, daha doğrusu, dustaqxanada həkimlik edəndən bəri sizin hər birinizi kral Georqun dar ağacı üçün sağ-salamat saxlamağı özümə borc bilirəm.

Quldurlar baxışdılar, lakin həkimin bu zarafatını dinməz-söyləməz udmağa məcbur oldular. Onlardan biri dedi:

– Dik özünü çox pis hiss edir, ser.

– Pis hiss edir? Dik, yaxına gəl görüm, dilini göstər. Hə, heç də təəccüb etmirəm, belə dillə fransızları qorxutmaq olar. Dik də qızdırmaya tutulub.

– Müqəddəs İncili korlayan adam belə bəlaya düşər, – deyə Morqan dilləndi.

– Buna görə yox. Bu, eşşək kimi axmaq olmağınızdan, təmiz havanı pis havadan, quru torpağı zəhərli, çürük bataqlıqdan fərqləndirmək üçün ağlınızın kəmliyindən başınıza gəlir. Olsun ki, sizin hamınız qızdırmaya tutulubsunuz. Zənnimcə, bu tezliklə də ondan yaxanızı qurtara bilməyəcəksiniz. Bataqlıq yaxınlığında məskən salmaq! Allah haqqı, Silver, lap sizə təəccüb qalmışam. Siz ki bunlar kimi axmaq deyilsiniz. Ancaq öz əlaltılarınızın səhhətini qorumağı bacarmırsınız. Çox yaxşı, bugünlük kifayətdir. – Həkim öz xəstələrini müayinə edəndən sonra bir neçə tibbi məsləhət verdi. Onu elə fağır-fağır durub dinləyirdilər ki, guya, heç quldur deyildilər, xeyriyyə məktəbinin şagirdləriydilər. – İndi isə icazə versəniz, mən bu oğlanla bir-iki kəlmə danışardım, – deyə o, etinasızca mənə işarə etdi.

Qapıda durub, acı dərman qəbul etdiyi üçün üz-gözünü büzən Corc Merri həkimin xahişini eşidəndə təpədən-dırnağa kimi qıpqırmızı qızardı.

– Heç vaxt, ola bilməz! – deyə çığırıb qəliz bir söyüş söydü.

Silver əlini çəlləyə vurub:

– Sus! – deyə bağırdı və qızmış şir kimi ətrafındakıları gözdən keçirdi. Sonra – həkim, – deyə hörmətlə sözünə davam etdi. – Sizin Cimlə danışmaq istəyəcəyinizə mən əmin idim. Çünki bu uşağa rəğbət bəslədiyinizi bilirdim. Biz hamımız sizə minnətdarıq, gördüyünüz kimi, sizə o qədər inanırıq ki, dərmanlarınızı araq kimi içirik. İndi mən hər şeyi düzəldərəm... Hokins, gənc bir centlmen kimi mənə söz verə bilərsən ki, heç yerə qaçmazsan? Sən axı centlmensən, ata-anan kasıb olsa da, özün centlmensən.

Mən o saat söz verdim.

Silver dedi:

– Həkim, onda siz hasardan aşın. Hasarın o üzündə duran kimi mən Cimi aşağı ötürüm. Siz hasarın o tərəfində, Cim isə bu tərəfində dursun, bu, sizə ürəyinizi boşaltmaq üçün mane olmaz. Salamat qalın, ser! Skvayra və kapitan Smollettə salam yetirin.

Həkim hasarı aşandan sonra Silverin qorxusundan susan quldurların hiddəti, qəzəbi bəndi aşıb çölə töküldü. Onlar Silveri ikiüzlü siyasət aparmaqda, özünü xilas etmək üçün başqalarını güdaza verməkdə təqsirləndirirdilər. Xülasə, onlar Silverin niyyətini, həqiqətən, başa düşmüşdülər. Fikirləşdim ki, bu dəfə o, düşdüyü tələdən çıxa bilməyəcək. Lakin Silver onların hamısından qat-qat ağıllı idi, Bir də dünənki qələbədən sonra onun hökmü daha da artmışdı. Silver onların üstünə çımxırıb hamını axmaq adlandırdı və dedi ki, mənim həkimlə danışığa girməyim vacibdir. O, xəritəni gözə soxaraq soruşdu:

– Yoxsa, belə bir vaxtda, dəfinəni axtarmağa başladığımız gün sazişi pozmaq fikrinə düşübsünüz? Yox, belə olmaz, göy gurultusuna and içirəm ki, vaxtı-vədəsi çatanda biz onların burnuna duzlu su tökəcəyik. Ancaq indi həkimin çəkmələrini romla yumaq lazım gəlsə belə, imtina etmərəm.

O, ocaq qalamağı əmr edəndən sonra qoltuqağacını götürdü, əlini çiynimə qoyub üzüaşağı getdi, yuxarıda quldurlar özlərini itirmiş halda dayanmışdılar. Silver onlara öz sübutları, dəlilləri ilə deyil, inadı ilə təsir etmişdi.

– Tələsmə, dostum, tələsmə. Görsələr ki, tələsirik, quzğun kimi üstümüzə atılarlar.

Biz qum təpəsi ilə yavaş-yavaş aşağı endik, hasarın o üzündə dayanıb bizi gözləyən həkimin yanına gəldik. Yarı yolda Silver durdu:

– Həkim, qoy Cim sizə onu ölümdən necə qurtardığımı söyləsin. Onun üstündə az qalmışdı ki, məni kapitanlıqdan məhrum etsinlər. Eh, həkim, həyat gəmisini təhlükəyə qarşı sürən, ölümlə qumar oyununa girişən adam, heç olmasa, balaca bir xoş sözə ehtiyac hiss edir. Unutmayın ki, burada söhbət təkcə mənim həyatımdan deyil, bu uşağın da həyatından gedir. Həkim, sizi and verirəm, mənə qarşı mərhəmətli olun, ümid verəcək bir söz deyin.

Yoldaşlarından ayrılıb, arxası istehkama duran Silver o saat tamam başqa bir adam olmuşdu. Ovurdları batmışdı, səsi titrəyirdi. Yerindəcə ölüb qurtarmışdı.

– Con, yoxsa, siz qorxursunuz? – həkim Livsi soruşdu.

– Həkim, mən qorxaq deyiləm. Qətiyyən, heç bu qədər də olsa, qorxaq deyiləm, – deyə o, barmağının ucunu göstərdi. – Ancaq açığı, dar ağacı yadıma düşəndə tüklərim ürpəşir. Siz çox mərhəmətli və adil bir insansınız. Ömrümdə sizdən yaxşı adam görməmişəm. Siz mənim etdiyim yaxşılığı unutmayın, şübhəsiz, pisliyi də unutmayacaqsınız. İndi mən bir kənara çəkilirəm. Görürsünüz ki, sizi Cimlə tək qoyuram. Gərək mənim bu xidmətlərimi də nəzərə alasınız, belə deyil?

Bizdən uzaqlaşıb bir neçə addım kənara çəkildi. Bu məsafədən söhbətimizi eşidə bilməzdi. Kötük üstündə oturub fit çalmağa başladı. Tez-tez otərəf-butərəfə çevrilir, gah mənə, gah həkimə, gah da qum üstündə oturub tonqal qalayan, evə girib-çıxan, səhər yeməyi üçün donuz əti, çörək daşıyan azğın yoldaşlarına baxırdı.

Həkim qüssə ilə dedi:

– Bəs belə işlər, Cim, deməli, sən quldurların əlinə keçmisən. Necə deyərlər, nə əkərsən, onu biçərsən, oğul. Səni danlamağa ürəyim gəlmir. Ancaq burasını deyim ki, əgər kapitan Smollett sağ-salamat olsaydı, qaçmağa cəsarət etməzdin. Onun xəstə olmasından, səni tutub saxlaya bilməməsindən istifadə edib qaçmaqla çox vicdansız iş görübsən.

Boynuma alıram ki, bu sözləri eşidəndə ağladım.

– Həkim, – deyə yalvardım, – xahiş edirəm, məni danlamayın. Çünki özüm özümü kifayət qədər danlamışam. Mənim həyatım tükdən asılıdır. Əgər Silver məni xilas etməsəydi, indi çoxdan ölmüşdüm. Ölümdən qorxmuram, həkim, yalnız işgəncədən qorxuram. Əgər onlar mənə əzab verməyə başlasalar...

– Cim... – həkim sözümü kəsdi, səsi dəyişildi. – Cim, buna mən yol verə bilmərəm. Gəl hasarı aş, qaçaq...

– Həkim, axı mən namusuma and içmişəm.

– Bilirəm, bilirəm, – dedi, – çarə nədir, Cim! Babalı mənim boynuma. Axı səni burada tək, köməksiz qoyub gedə bilmərəm. Atıl! Bircə dəfə hoppansan, azadsan. Dağkeçisi kimi sıçrayıb qaçaq.

– Yox, – dedim. – Axı siz özünüz də bunu etməzdiniz. Nə siz, nə skvayr, nə kapitan vədinə xilaf çıxmazdı. Deməli, mən də bunu etmərəm. Silver mənə zamindir. Mən ona söz vermişəm. Ancaq, həkim, siz məni axıra kimi dinləmədiniz. Əgər onlar mənə əzab verməyə başlasalar davam gətirmərəm, gəmini harada gizlətdiyimi açıb deyərəm. Bəxtim gətirdi, mən onların gəmisini oğurlayıb apara bildim. İndi o, Şimal limanının cənub sahilindədir. Qabarma zamanı dalğalar onu qaldırır, çəkilmə vaxtı isə saya oturur.

– Gəmini deyirsən? – həkim birdən çığırdı. Bir neçə kəlmə ilə başıma gələn əhvalatları ona söylədim. O, məni dinməzcə dinlədi. Sözümü qurtaranda dedi:

– Bu, taleyin işidir. Bizi hər dəfə ölümdən sən xilas edirsən. Bu halda heç qoyarıq ki, güdaza gedəsən? Oğul, sənin bizim üçün etdiklərinin müqabilində bu, böyük insafsızlıq olardı. Sui-qəsdin üstünü açan – sən, Ben Hannı tapan – sən, bundan artıq nə edə bilərdin, yüz il yaşasan belə, bundan böyük yaxşılıq edə bilməzsən. Ben Hann, aman Allah! Hə, sənə Ben Hanndan deyim... Silver! – deyə o, aşpazı hayladı. – Silver, mən sizə bir məsləhət vermək istəyirəm. – Aşpaz yaxınlaşanda sözünə davam edib dedi. – Siz dəfinəni tapmağa çox tələsməyin.

Silver dedi:

– İşi mümkün qədər uzatmağa çalışaram. Ancaq and içirəm ki, öz həyatımı və bu bədbəxt uşağın həyatını yalnız bu yolla – dəfinəni axtarmaqla xilas edə bilərəm.

– Yaxşı, Silver. İndi ki belədir, axtarın. Ancaq sizə bir məsləhət verim: dəfinəni axtaranda qışqırıq eşidəcəksiniz, buna diqqət yetirin.

Silver dedi:

– Ser, siz mənə ya həddən çox, ya da həddən az xəbər verdiniz. Deyin görək, sizə nə lazımdır? İstehkamı nə üçün atıb getdiniz? Nə üçün xəritəni mənə verdiniz? Mən bunu nə onda başa düşdüm, nə də indi başa düşürəm. Mənə balaca ümid verəcək bir söz söyləmədiyiniz halda, sizin bütün tələblərinizi kor-koranə həyata keçirmişəm. İndi də bu, təzə sirr... Əgər düz-düzünə işin nə yerdə olduğunu demək istəmirsinizsə, onda açığını deyin, mən də sükanı əldən buraxım.

Həkim fikirli dedi:

– Yox, bu məsələni sizə açmağa ixtiyarım yoxdur, Silver, bu sirr mənim sirrim deyil. Yoxsa parikimə and olsun ki, hər şeyi açıb söyləyərdim. İndi bircə kəlmə də artıq danışsam, kapitan abrımı tökər.

Amma sizə balaca bir ümid verə bilərəm, Silver. Əgər hər ikimizə bu canavar tələsindən qurtulmaq qismət olsa, mən sizi dar ağacından xilas etməyə çalışacağam, hətta bu, cinayət belə olsa, çalışacağam. Silverin üzü bir anlığa açıldı:

– Doğma anam belə məni sizdən artıq sakit edə bilməzdi, – deyə o çığırdı.

– Bu, mənim sizə birinci sözümdür. İkincisi, bu oğlanı gözdən qoymayın, əgər kömək lazım olsa, məni səsləyin. Sizə yardım etməyə çalışaram. Onda görərsiniz ki, mən boş vəd vermirəm... – Xudahafiz, Cim!

Həkim hasarın üstündən əlimi sıxıb Silverə baş əydi və yeyin addımlarla meşəyə tərəf getdi.

XXXI *fəsil*

DƏFİNƏ AXTARIŞI. FLİNTİN SƏMTİ GÖSTƏRƏN OX İŞARƏSİ

Biz tək qalanda Silver dedi:

– Cim, mən səni ölümdən xilas etdim, sən də məni. Bunu heç vaxt unutmaram. Mən axı həkimin səni qaçmağa təhrik etdiyini görürdüm. Gözümün ucuyla görürdüm. Sənin nə cavab verdiyini eşitməsəm də, imtina etdiyini gördüm. Cim, bu, ömrümdə yadımdan çıxmaz. İstehkama uğursuz hücumdan sonra bu gün ilk dəfə ürəyimdə ümid çırağı yandı. Buna da səbəb sən oldun. Biz dəfinə axtarışına kor-koranə başlayırıq, Cim. Bu isə heç ürəyimdən deyil. Ancaq biz gərək bir-birimizdən möhkəm yapışaq və nə olur-olsun, boğazımızı kəndirdən xilas edək.

Tonqalın yanında əlləşən quldurlardan biri bizi səslədi ki, yemək hazırdır. Hamı tonqalın böyründə, qum üzərində oturub qızardılmış donuz əti yeməyə başladı. Quldurlar elə tonqal qalamışdılar ki, burada öküzü qızartmaq olardı. Bir azdan alov o qədər şiddətləndi ki, ona yalnız külək əsən tərəfdən, özü də ehtiyatla yanaşmaq mümkün oldu. Quldurlar ərzağı da çox israfla işlədirdilər. Lazım olduğundan üç dəfə artıq donuz əti qızartmışdılar. Onlardan biri yerdə qalan əti hırıldaya-hırıldaya ocağa atdı. Bu qeyri-adi yanacaqdan ocaq daha gur yandı.

Ömrümdə belə arsız, sabahın qeydinə qalmayan adamlar görməmişdim. Hər işi başdansovdu görür, ərzağı vecsiz yerə israf edir, keşikdə durduqları yerdəcə mürgüləyirdilər, yaman səhlənkardılar. Ümumiyyətlə, hər yerdə biratımlıq barıt idilər. Uzun müddət vuruşmağa, həmlə göstərməyə hövsələləri çatmırdı.

Çiynində tutuquşu bir kənarda oturmuş Silver də bu israfçılığa görə irad tutub, danlamadı. Onun çox ayıq-sayıq olduğunu bildiyimdən bu, məni hədsiz dərəcədə heyrətləndirdi.

– Hə, dostlar, xoşbəxtliyinizdən Omba kimi arxanız var, o, həmişə sizin əvəzinizə düşünür. Mən istədiyimə nail oldum. Gəmi onlardadır. Onu harada gizlətdiklərini hələlik bilmirəm. Dəfinə ixtiyarımıza keçəndən sonra bütün adanı ələk-vələk edib onu təzədən ələ keçirərik. Hər halda, biz onlardan güclüyük, çünki qayıqlar bizdədir.

Ağzı isti donuz əti ilə dolu Silver ara vermədən danışır, onlara ümid verməklə öz sarsılmış nüfuzunu bərpa etməyə çalışırdı. Məncə, eyni zamanda özünə də ürək-dirək vermək, ruhlandırmaq istəyirdi.

– Bizim girovumuzun isə öz ürək dostları ilə axırıncı görüşü idi. Onların söhbəti nəticəsində mən bizə lazım olanları öyrəndim, buna görə də ona təşəkkür edirəm. Daha bəsdir. Dəfinəni axtarmağa gedəndə onun belinə ip bağlayıb, özümlə gəzdirəcəyəm. İndi onun qiyməti qızıldan artıqdır. Gərək onu sağ-salamat qoruyub saxlayaq. Vaxt gələr, gərəyimiz olar. Elə ki gəmini və dəfinəni ələ keçirdik, şad-xürrəm dənizə çıxdıq, onda mister Hokinslə yaxşıca danışarıq, bütün etdiklərinin əvəzini verərik.

Bu sözlərdən sonra onlar yaman şənləndilər. Mən isə qəm-qüssəyə batdım və ruhdan düşdüm. Silverin indicə izah etdiyi plan baş tutsa idi, bu ikiüzlü satqın dediklərini bir dəqiqə belə tərəddüd etmədən yerinə yetirəcəkdi. İki cəbhəyə xidmət edən bu adam, şübhəsiz, bizim təklif etdiyimiz dar ağacından azad olmaq barədə zəif ümiddən, quldur sərvətini və azadlığı üstün tutacaqdı.

İşlərin gedişi Silveri, həkim Livsiyə verdiyi vədi yerinə yetirməyə məcbur etsə belə, biz yenə ölüm təhlükəsi qarşısındayıq. Çünki quldurlar hələlik şübhələnirlər, lakin onun xəyanətinin üstü hər an açıla bilərdi. Onda hər ikimiz həyatımızı müdafiə etməliydik: – O, topal, mən isə uşaq. Beş nəfər sağlam matrosun qarşısında biz nə edə bilərdik?

Bu iki təhlükəyə bir də dostların mənə hələlik bəlli olmayan qəribə, sirli hərəkətləri əlavə olunmuşdu. Görən, onlar istehkamı niyə tərk edib getmiş, xəritəni quldurlara vermişdilər? Həkimin Silverə dediyi: "Dəfinəni axtararkən qışqırıq eşidəcəksiniz, ona fikir verin" – sözləri nə deməkdi? Bütün bunlara görə səhər yeməyi çox da ləzzət vermədi və mən dəfinəni axtarmağa gedən quldurların ardınca düşüb ürəyi qubarlı getdim.

Dəstəmizə kənardan baxan heyrət edərdi. Hamının əynində kirli matros gödəkçəsi vardı. Məndən başqa hamı təpədən-dırnağa silahlanmışdı. Silverin çiynində iki tüfəng vardı – birini kürəyindən, birini də sinəsindən aşırmışdı. Kəmərinə xəncər sancmışdı, enli ətəkli kaftanın hər cibinə də bir tapança qoymuşdu. Bütün bunlardan əlavə, çiynində də Kapitan Flint oturmuşdu. O, ara vermədən cürbəcür dənizçi sözləri sadalayırdı. Mənim belimə ip keçirib, ucunu da aşpaza vermişdilər. O, ipin ucunu gah sərbəst əlində, gah da iri, möhkəm dişlərində tuturdu. Məni əhliləşdirilmiş ayı kimi dallarınca sürüb aparırdılar.

Hərənin əlində bir şey vardı. Bəzisi kürək, külüng (onlar "İspanyola"dan bu alətləri hər şeydən əvvəl daşımışdılar), digəri nahar zamanı yemək üçün donuz əti, suxarı və şərab aparırdı. Ərzağın hamısı bizim anbardandı. Silver dünən əsl həqiqəti deyirmiş. Əgər onlar həkimlə müqavilə bağlamasaydılar, gəmidən məhrum olandan sonra ovladıqları quş əti ilə dolanmalı və üstündən su içməli olacaqdılar. Halbuki su çox da sevdikləri şey deyildi. Ovda isə dənizçilərin bir elə səriştəsi yoxdu. Aydın məsələdir ki, ərzaq ehtiyatı görmədikləri kimi, barıt ehtiyatının da qayğısına qalmamışdılar. Nə isə. Hamımız yola çıxdıq. Hətta başı yarılmış quldur da bizimlə gedirdi. Halbuki o, yataqda qalsaydı, daha sərfəli olardı. Bir-birimizin ardınca düzülüb sahilə çıxdıq. Orada bizi iki qayıq gözləyirdi. Hətta bu qayıqlar belə daim sərxoş gəzən quldurların axmaq qayğısızlıqlarının şahidi ola bilərdi. Hər iki qayıq yaman halda – pasaq, palçıq içində idi, birinin skamyası da qırılmışdı. Hər ehtimala qarşı, qayığın hər ikisinə oturmağı qərara aldılar. İki dəstəyə bölünüb dənizə çıxdıq.

Yolda xəritə üstündə mübahisə düşdü. Xəritə üzərindəki qırmızı xaç nişanı çox böyükdü, buna görə də o, dəfinənin basdırıldığı yeri dəqiq göstərə bilməzdi. Xəritənin arxa tərəfindəki izahat isə çox qısa və çox da anlaşılmazdı. Oxucunun xatirindədirsə, orada aşağıdakı sözlər yazılmışdı:

"Şimal istiqamətində. Şimaldan – şimal-şərq istiqamətində – "Müşahidə borusu"nun çiynində uca bir ağac. Skelet adası şərq – cənub-şərq və şərqə doğru. On fut".

Beləliklə, hər şeydən əvvəl uca ağacı axtarıb tapmaq lazımdı. Tam qarşımızda gəminin lövbər atacağı liman iki yüz, üç yüz fut hündürlükdə bir yaylağa açılırdı. Bu yaylaq şimalda "Müşahidə borusu"nun cənub ətəklərinə gedib çıxır, cənubda isə Arxa-dor adlanan sıldırım qayalara söykənirdi. Yaylaq alçaq və uca şam meşəsi ilə əhatə olunmuşdu. Orada-burada öz qonşularından qırx-əlli fut uca olan ağaclar nəzəri cəlb edirdi. Flint bu ağaclardan hansını ən uca ağac sayırdı? Bunu yalnız o yerdə kompas vasitəsilə dəqiqləşdirmək mümkündü.

Yolu yarı etməmişdən hər kəs özünə bir ağac seçmişdi və deyirdi ki, bu, həmin o uca ağacdır. Təkcə Uzundraz Con çiyinlərini çəkir və quruya çıxana kimi gözləməyi məsləhət görürdü.

Silverin məsləhəti ilə biz çox yorulmamağa çalışır, kürəklərə güc vermirdik. Uzun yoldan sonra "Müşahidə borusu"nun meşəli döşü ilə axan ikinci çayın mənsəbində sahilə çıxdıq. Oradan sola istiqamət götürdük və yaylağın alçaq təpələrinə üz tutduq.

Əvvəl ətraf bataqlıq olduğundan və yolumuz sıx bataqlıq kollarının arasından keçdiyindən hərəkət etmək çox çətin idi. Bir az keçmiş yoxuş dik qalxdığından, yer qayalıq, ağaclar isə uca və seyrək olduğundan işimiz asanlaşdı. Biz adanın gözəl mənzərəli hissəsinə yaxınlaşırdıq. Yer başdan-başa ətirli naz çiçəkləriylə, güllü-çiçəkli kollarla örtülmüşdü. Yaşıl cövüz ağacları arasında ətrafı kölgəyə qərq edən uca şamağaclarının tünd-qırmızı gövdələri nəzərə çarpırdı. Cövüz iyi şamağacı iyinə qarışmışdı. Hava tərtəmizdi. Gün qızsa da, üzümüzü narın meh sərinlədirdi.

Quldurlar yelpik kimi ətrafa səpələnmişdilər, arabir fərəhlə birbirilərini səsləyirdilər.

Silver onlardan bir az aralı ortada yortur, məni də dalınca çəkib aparırdı. Xırda çınqılla örtülmüş yoxuşa çətinliklə dırmaşırdı. Tez-tez onun köməyinə çatırdım. Mən olmasaydım, büdrəyib dağaşağı yumbalanacaqdı.

Yarım milə qədər yol getdikdən sonra yaylağın təpəsinə qalxdıq. Birdən sol tərəfdəki quldur dəhşətlə çığırdı. O, ara vermədən çığırdığından biz hamımız onun yanına cumduq.

Yanımızdan ötüb-keçən Morqan dedi:

– Elə bildiniz, dəfinənin üstünə çıxıb? Yox, biz hələ o ağaca çatmamışıq...

Bəli, bu, dəfinə deyildi. Uca şamağacının altına bir insan skeleti düşmüşdü. Skeletin ətrafını bürümüş sıx otlar bəzi yerlərdə xırda sümükləri yerindən oynatmışdı. Sümüklərin üstündə orada-burada çürümüş paltar cındırları gözə dəyirdi. Aramızda elə adam tapılmazdı ki, bu skeletə baxanda tükləri ürpəşməmiş olsun; mən buna əmindim. Başqalarından cəsarətli çıxan Corc Merri yaxın gəlib, çürük cındırları diqqətlə nəzərdən keçirəndən sonra dedi:

– Dənizçidir. Dənizçi pal-paltarıdır.

– Dənizçi olmamış, kim olacaq. Yoxsa, sən burada yepiskopa rast gələcəyinə ümid edirdin. Ancaq duruşu qəribədir. Sümüklər qəribə vəziyyətdədir.

Həqiqətən, skelet qeyri-təbii bir vəziyyətdə uzanmışdı. Bəlkə də, təsadüfən o, beləcə – ox kimi dümdüz düşmüşdü. Burada, bəlkə, onu didişdirən quşlar müqəssirdi, ya yavaş-yavaş bədəninə dolaşan otlar onu bu vəziyyətə salmışdı. Ayaqları bir tərəfi göstərirdi, suya atılmağa hazırlaşan üzgüçü kimi yuxarı qalxmış qolları isə başqa bir səmti.

Silver dedi:

– Hə, deyəsən, ağlım nə isə kəsir. Bu kompasdır. Bəli, bəli! Odur, baxın, Skelet adasının zirvəsi diş kimi çıxıb. Kompasla yoxlayın, görün bu ölü ha tərəfi göstərir.

Yoxladılar. Ölü, həqiqətən, Skelet adasına işarə edirdi. Kompas şərq, cənub-şərq və şərq istiqamətlərini göstərirdi.

– Mən də belə fikirləşirdim,–deyə aşpaz çığırdı.–Bu ox işarəsidir. Deməli, dan ulduzu orada, dəfinə isə bax, bu səmtdə yerləşir. Göy gurultusuna and olsun ki, Flinti düşünəndə canıma üşütmə düşür. Bu, onun ən çox xoşladığı hənəklərdən biri idi. O, burada altı yoldaşı ilə olmuş, hamısının da tək əllə başını əkmişdir. Sonra da ölülərin birindən özünə kompas düzəltmişdir... Sümükləri çox uzundur, başının tükü də kürəndir. Paho!.. Allah cəzamı versin, bu ki, Allardaysdır. Tom Morqan, Allardays yadındadırmı?

Morqan:

– Əlbəttə, yadımdadır, – dedi.– O, mənə borclu idi, bundan başqa, adaya çıxanda mənim bıçağımı da özü ilə aparmışdı.

Quldurlardan biri dilləndi:

– Elə isə, bıçaq bu aralarda olmalıdır. Flint elə adam deyildi, matrosun ciblərini axtarmazdı. Quşlara da bıçaq nə lazım... Bıçağı aparmayacaqlar ki...

– Lənət şeytana, düz deyirsən! –Silver çığırdı.

Ətrafı eşələyən Merri dilləndi:

– Ancaq buralarda gözə bir şey dəymir. Heç olmasa, bir mis pul, ya tənbəki çubuğu tapılaydı. Bütün bunlar mənə çox şübhəli görünür...

– Düzdür, düz deyirsən! – Silver onunla razılaşdı. – Burada nə isə var. Bəli, mənim əzizlərim, əgər Flint sağ olsaydı, biz bu yerlərə ayaq basa bilməzdik. Biz altıyıq, onlar da altı nəfər idilər. İndi isə onlardan yalnız bu sür-sümük qalıb.

– Əmin ola bilərsən, o ölüb. Mən onun ölüsünü öz gözlərimlə görmüşəm, – Morqan cavab verdi. – Billi məni onun cəsədinin yanına gətirdi. Hər gözünə bir mis pul qoymuşdular.

– Əlbəttə, ölüb, – deyə başısarıqlı quldur onun sözlərini təsdiq etdi. – Lakin öləndən sonra ruhun dünyada gəzməsi doğrudursa, yəqin ki, Flintin kabusu bu saat dolaşır. Axı o çox böyük əzabla keçindi!

– Doğrudur, əziyyətlə öldü, – deyə bir başqası qeyd etdi, – Gah özündən çıxıb qızır, gah rom istəyir, gah da "Bir ölü sandığına on beşi getdi qurban" mahnısını bağırırdı. Bu mahnıdan başqa bir mahnı oxumazdı. Doğrusunu deyim ki, o vaxtdan mənim bu mahnıdan zəhləm gedir. Hava bərk isti idi. Pəncərə də açıqdı. Flint bütün gecə oxudu, arada mahnı ölümqabağı xırıltıya qarışırdı.

– Haydı, irəli! – deyə Silver söhbəti kəsdi. – Bəsdir boşboğazlıq etdiniz, O ölüb gedib. Ruhu da dünyanı gəzmir. Əgər qəbirdən qalxmaq fikrinə düşübsə də, qorxusu yoxdur, çünki ruh ancaq gecələr gözə görünür, indi isə... özünüz görürsünüz ki, gündüzdür... Bəsdir ölü haqqında çərənlədiniz, bizi dublonlar gözləyir.

Biz yolumuza davam etdik. Günəş ətrafı gur işığa qərq etsə də, quldurlar birgə gedir və uzaqdan bir-birilərini səsləmirdilər. Onlar yan-yana addımlayır, bir-birilə asta-asta danışırdılar. Quldurun ölüsü onları qorxudurdu.

XXXII *fəsil*

DƏFİNƏ AXTARIŞI. MEŞƏDƏN GƏLƏN SƏS

Bir tərəfdən dəhşətli sarsıntıdan sonra yaranmış ruh düşkünlüyünü aradan qaldırmaq, digər tərəfdən Silverə və xəstə quldurlara istirahət vermək üçün təpənin başında dəstə məskən salıb düşərgə düzəltdi.

Təpənin başı bir balaca qərbə meyilli olduğundan hər iki tərəfin mənzərəsi göz qabağında idi. İrəlidə, ağacların təpəsindən köpüklü dalğalarla əhatə olunmuş Meşəli Burunu görürdük. Dal tərəfdə boğaz və Skelet adasından başqa, dənizin içərisinə soxulmuş yarımadadan və Şərq düzəngahından o üzə açıq dəniz görünürdü. Seyrək şamağacları ilə örtülmüş, bəzi yerlərində dərin sıldırım yarıqlar nəzərə çarpan “Müşahidə borusu” isə lap başımızın üzərində ucalırdı.

Sükutu, uzaqda sahilə çırpılan dalğaların gurultusu və cücülərin vızıltısı pozurdu. Ətrafda nə bir ins-cins, dənizdə nə bir yelkən vardı. Ucsuz-bucaqsız boşluq adama tənhalıq gətirirdi.

İstirahət vaxtı Silver kompasla cürbəcür haqq-hesab aparırdı.

– Burada üç uca ağac var, – dedi. – Ağacların üçü də Skelet adası istiqamətində düzülüb. “Müşahidə borusunun çiyni” deyəndə, məncə, bu çökəyi nəzərdə tutub. İndi dəfinəni uşaq da tapar. Zənnimcə, bundan əvvəl bir az qəlyanaltı etsək, pis olmaz.

– Nə isə, heç yemək istəmirəm, – deyə Morqan dilləndi. – Flint yadıma düşəndən sonra iştaham büsbütün küsüb.

Silver dedi:

– Bəli, oğul, xoşbəxtlikdən, o yoxdur, ölüb.

– Yaman idbar sifəti vardı, – deyə üçüncü quldur əsməcə tutmuş kimi titrədi. – Gömgöydü.

– Bu, rom içməkdəndi, – deyə Merri əlavə etdi. – Gömgöy olar da! Romun təsirindən adam göyərir, belədir ki var.

Skeletin görünüşü və Flintin xatirəsi bu adamlara yaman təsir bağışlamışdı. Onlar getdikcə daha astadan danışırdılar. Nəhayət, pıçıltı ilə söhbətə keçdilər ki, bu da meşənin sükutunu, demək olar ki, heç pozmurdu. Birdən yaxındakı meşədə kimsə nazik, zil, qulaqbatırıcı səslə hamıya yaxşı tanış olan nəğməni oxumağa başladı:

Bir ölü sandığına on beşi getdi qurban,
Ho-ho-ho, bir şüşə də rom!

Quldurları dəhşət götürdü. Altısının da üzü gömgöy göyərdi. Bir neçə adam yerindən sıçrayıb qalxdı, bir neçəsi də əsə-əsə yoldaşını qamarladı. Morqan yerə sərildi və ilan kimi süründü.

– Bu Flintdir! – Merri çığırdı.

Nəğmə başlandığı kimi də birdən qırıldı. Elə bil, oxuyan adamın ağzını tıxadılar. Günəşli, aydın bir gün idi, oxuyanın səsi də zil və ahəngdardı. Buna görə də yol yoldaşlarımın qorxusunu başa düşə bilmirdim.

– İrəli! – deyə Silver qorxudan kül kimi bozarmış dodaqlarını tərpətdi. – Belə getsə, heç nə əldə edə bilmərik. Əlbəttə, bu çox qəribədir, orada şuluq salan kimdir, burası mənə bəlli deyil, ancaq əminəm ki, bu, ölü deyil, canlı insandır.

Silver danışdıqca özünü ələ aldı və üzü az da olsa açıldı. Onun sözlərinin təsiri altında o birilər də ürəklənib özlərinə gəldilər. Birdən həmin səs bir az uzaqdan yenə eşidildi. İndi o oxumurdu. Uzaqda nə isə çığırırdı. Onun səsi "Müşahidə borusu"nun yarıqlarına düşür, anlaşılmaz bir əks-səda kimi səslənirdi.

– Darbi Mak Qrou! – deyə çığırırdı. – Darbi Mak Qrou! Bu sözü aramsız təkrar edirdi. Sonra çox pis bir söyüş söydü və uladı:

– Darbi, mənə rom ver!

Quldurlar yerlərində quruyub-qalmışdılar, gözləri bərəlmişdi. Səs kəsilsə də, onlar donub-qalmışdılar, dinməzcə bir-birilərinə baxırdılar.

Quldurlardan biri dedi:

– Məsələ aydındır, gəlin qaçaq.

– Bu, onun son sözləri idi, – deyə Morqan inildədi. – Ölümqabağı dediyi son söz.

Dik öz İncilini çıxarıb səylə dua etməyə başladı. Dənizə çıxmazdan və quldurluğa başlamazdan əvvəl o çox dindar bir ailədə tərbiyə almışdı.

Təkcə Silver başını itirmirdi. Qorxudan dişləri bir-birinə dəysə də, geri çəkilmək barədə eşitmək belə istəmirdi.

– Bu adada Darbi barədə bizdən başqa heç kim bir şey bilmirdi, – deyə o, özünü itirmiş halda mırtıldandı. – Bizdən başqa heç kim... – Sonra özünü ələ alıb çığırdı. – Buna baxın! Mən dəfinə çıxartmağa gəlmişəm. Heç kim – nə bir insan, nə də şeytan burada mənim yolumu kəsə bilməz. Flintin sağlığından qorxmamışam, o ki qaldı ölüsündən ola, lənət sənə kor şeytan! Yeddi yüz min funt-sterlinq bizdən dörddəbir mil aralı torpağın altında yatır. İnanmaq olmaz ki, səadət centlmeni bir göysifət əyyaşdan, özü də artıq çoxdan gəbərmiş bir sərxoşdan qorxduğu üçün bu qədər pula arxa çevirə bilər.

Silverin bütün səyləri quldurları qeyrətə gətirmədi. Əksinə, onun ruha qarşı belə ehtiramsızlığı ürəklərindəki vahiməni daha da artırdı. Merri dedi:

– Con, səsini kəs! Mərhumun ruhunu təhqir etmə!

Dəhşət hissi o birilərin dilini elə bağlamışdı ki, kəlmə belə kəsmirdilər. Onlar hətta bir-birilərindən ayrılmağa belə cəsarət etmirdilər. Silverin böyründə yığışmışdılar, çünki o, hamıdan cəsarətli idi. O, həqiqətən, özünü ələ alıb müəyyən dərəcə qorxuya qalib gələ bilmişdi.

– Sizcə, bu xəyaldımı? Lap fərz edək ki, belədir, – deyə Silver davam etdi. – Ancaq mənə bir şey təəccüblü görünür. Biz hamımız o səsin əks-sədasını eşitdik. İndi deyin görüm, içərinizdə heç ruhun kölgəsini görən olubmu? Madam ki kölgəsini görmək mümkün deyil, demək, əks-sədası da ola bilməz. Bunu başqa cür yozmaq olmaz.

Bu dəlil mənə çox zəif gəldi. Lakin mövhumata inanan adama nəyin necə təsir edəcəyini əvvəlcədən söyləmək çox çətindir.

Corc Merrinin yüngülləşmiş kimi köksünü ötürməsi məni təəccübləndirdi. O:

– Burası doğrudur, – dedi. – Con, ancaq kəlləsən ha! Əziz dostlar, hər şey öz qaydasındadır. Sadəcə olaraq, bizi küləyin səmti aldadıb, düz istiqamət götürməmişik. Səs Flintin səsinə oxşasa da, tamam başqa səsdi... Bu, daha çox...

– Lənət şeytana, bu, Ben Hannın səsi idi, – deyə Silver onun sözünu kəsdi.

– Doğrudur, – Morqan qalxıb iki dizi üstə çökdü. – Bu, Ben Hannın səsi idi!

Dik soruşdu:

– Nə fərqi, Ben Hann, ya Flint? Axı onların ikisi də ölüb gedib.

Yaşlı matroslar onun bu sözünü həqarətlə dinlədilər.

– Tüpürüm mən Benn Hanna!–deyə Merri çığırdı.– Lap elə ölüsünə də, dirisinə də!!!

Qəribə burasıdır ki, bu adamlar bir anda özlərinə gəldilər və bir anda da çöhrələri açıldı. Bir neçə dəqiqə keçmiş heç bir şey olmamış kimi laqqırtı vururdular, arabir də ətrafı dinləyirdilər. Ancaq ətraf tamam sakitlikdi. Karastıları çiyinlərinə alıb yollarına davam etdilər. Hamıdan qabaqda Merri gedirdi. Skelet adası istiqamətində irəliləmək üçün Conun kompasını əlində tutmuşdu. O, doğru demişdi: Ben Hannın nə ölüsündən, nə də dirisindən qorxan yoxdu.

Təkcə Dik yenə əvvəlki kimi İncilini əlində tutub qorxa-qorxa ətrafa göz gəzdirirdi. Ancaq ona əhəmiyyət verən yox idi, Silver hətta onun dinpərəstliyinə lağ edib gülürdü:

– Mən axı dedim, sən öz İncilini korlayıbsan. Bir İncilə ki and içmək olmaz, heç bundan ölü xəyalı qorxarmı? Özünü gözlə! – O, bir anlığa ayaq saxlayıb Dikin lap burnunun qarşısında çırtıq vurdu.

Lakin Diki artıq bu sözlərlə sakit etmək qeyri-mümkündü. Tezliklə onun çox ciddi xəstələndiyini bildim. İstinin, yorğunluğun və bir də həkimin qabaqcadan xəbər verdiyi qızdırma qorxusu xəstəliyin təsirini gücləndirmişdi.

Təpənin başında ağaclar seyrək bitdiyindən yolumuz xeyli yüngülləşdi. İndi biz aşağı enirik, qabaqda, dediyim kimi, yayla cənuba sarı maili idi. İrili-xırdalı şamağacları bir-birindən xeyli aralı bitmişdi. Müşk qozu və azali kolluqları arasında belə, günəşin hərarətindən yanmış geniş talalara rast gəlirdik. Şimal-qərb istiqamətində irəlilədikcə "Muşahidə Borusu"nun çiyninə yaxınlaşırdıq. Aşağıda geniş qərb limanı uzanırdı. Dünən həmin bu yerdə dalğalar mənim kolazımı atıb-tutur, fırfıra kimi hərlədirdi.

Biz hündür bir ağaca yanaşdıq, lakin bu ağac kompasın göstərdiyi istiqamətlə tuş gəlmədi. İkincisi də olmadı. Üçüncü ağac ətrafındakı ağaclardan, təxminən, iki yüz fut uca idi. Bitkilər aləminin nəhəngi sayılan qırmızı gövdəli ağacı əhatə etmək üçün gərək bir neçə adam əl-ələ tutaydı. Onun kölgəsində bir bölük adam yata bilərdi. Bu ağac, şübhəsiz, həm şərq, həm də qərb tərəfdən, lap uzaqdan nəzəri cəlb edirdi, əlbəttə, bu, xəritədə dənizçilər üçün nişangah ola bilərdi.

Lakin yol yoldaşlarımı vəcdə gətirən ağacın nəhəng boyu, eni deyildi: onları ağacın şaxlı-budaqlı tacı altında basdırılmış yeddi yüz min funt-sterlinq maraqlandırırdı. Pul barədə düşüncələri bütün qorxu hisslərini silib atdı. Gözlər parıldadı, addımlar yeyinlədi, möhkəmləndi.

Yalnız bir şey – onları gözləyən dövlət və bu dövlətin bəxş edəcəyi qayğısız, təmtəraqlı, israfçı həyat barədə fikirləşirdilər.

Silver öz qoltuqağacına yaslanaraq atılıb-düşür, vurnuxurdu. Burnunun pərləri açılmışdı. Tərli, pörtmüş sifətinə atmilçəkləri qonanda qəzəblə söyüşlər yağdırırdı. O, nifrətlə üzümə nəzər salır, qeyzlə ipimi dartıb çəkirdi. Artıq öz düşüncələrini gizlətmək qayğısına qalmadığından mən onun fikirlərini açıq-aydın oxuyurdum. Nəhayət, arzuladığı qızıldan iki addım aralı dayandığı məqamda öz vədlərini də, həkimin xəbərdarlığını da – hər şeyi unutmuşdu. O, dəfinəni ələ keçirəndən sonra gecə ilə "İspanyola"nı axtarıb tapmaq, hamımızın başını kəsib, açıq dənizə çıxmaq ümidi ilə yaşayırdı.

Ürəyimə dammış bu qorxulu fikirlər məni həyəcanlandırdığından quldurlarla güclə ayaqlaşırdım, tez-tez ayağım daşa toxunur, büdrəyirdim. Belə vaxtlarda Silver mənə qəddarcasına baxıb ipimi dartırdı. Dik hamıdan arxada gəlir, pıçıltı ilə dua oxuyur və söyüş söyürdü. Qızdırması getdikcə artırdı.

Bütün bunlara görə özümü çox bədbəxt hiss edirdim. Üstəlik, bir də vaxtilə bu yerlərdə baş vermiş faciə bilaixtiyar gözlərim qarşısına gəlirdi. Altı yoldaşını öz əli ilə doğrayan, sonra da savannada mahnı böyürə-böyürə şərab tələb edən və gəbərən göysifətli quldur xəyalımda canlanırdı. O zaman bu sakit meşəni ölməkdə olanların çığırtıları bürümüşdü. Mənə elə gəlirdi ki, o bədbəxtlərin inilti və çığırtılarını indi də eşidirəm.

Meşə cəngəlliklərindən çıxdıq.

Merri çığırdı:

– Ey, dostlar, dalımca!

Qabaqda gedənlər qaçmağa başladılar.

Heç on yard getməmişdilər ki, birdən durdular. Çığırtı-bağırtı qalxdı, Silver öz əlağacına dayanaraq dəli kimi irəli atıldı. Bir an sonra biz də dayandıq.

Qarşımızda böyük bir çala vardı. Onu, yəqin, çoxdan qazmışdılar. Çünki qıraqları uçmuş, dibində isə ot-əncər bitmişdi. Torpağın üstündə bir kürək dəstəyi və bir neçə lay yeşik qırığı vardı. Taxta lövhələrdən biri üzərində qızmar dəmirlə "Morj" sözü həkk olunmuşdu. Bu, Flintin gəmisinin adı idi.

Məsələ aydındı. Demək, bizdən qabaq kimsə bu dəfinəni tapıb oğurlamış – yeddi yüz min funt-sterlinq də qeyb olmuşdu.

XXXIII *fəsil*

BAŞÇININ SÜQUTU

Bəlkə də, dünya qərar tutandan bəri böyük arzuların belə gözlənilmədən fəlakətə uğramasını heç kim görməyib. Quldurların altısı da ildırım vurmuş kimi qurumuşdu. Birinci Silver özünə gəldi. Bütün varlığı ilə o, pullara can atırdı. Budur, bir anda bütün ümidləri boşa çıxdı. Lakin o, özünü itirmədi, o birilər başlarına gələn müsibəti dərk edənə kimi özünü ələ alıb gələcək planlarını tez dəyişdi:

– Cim, – deyə pıçıldadı, – bunu al, özün də hazır dayan..

Bu sözü deyib əlimə bir qoşalülə tapança dürtdü. Eyni zamanda üsulluca şimal tərəfə keçdi, beləliklə, indi çala bizi beş quldurdan ayırırdı. Sonra Silver mənə baxıb başı ilə işarə etdi, sanki, bununla "işlər şuluqdur" demək istəyirdi. Bu yerdə mən onun fikrinə tamamilə şərikdim. İndi onun gözləri yenə mənə nəvazişlə baxırdı. Onun bu ikiüzlülüyü məni yandırıb-yaxırdı. Özümü saxlaya bilməyib pıçıldadım:

– Siz yenə özünüzünkülərə xain çıxırsınız.

Cavab verməyə imkan olmadı. Quldurlar çalaya atılıb torpağı əllərilə qazır, taxta parçalarını ora-bura zollayaraq çığırır, söyüş yağdırırdılar. Morqan bir qızıl pul tapdı. Pulu qaldırdı, ətrafındakı adamlara ağzına gələni deyirdi. İki gineyalıq pul əldən-ələ gəzdi.

– İki gineya! – Merri çığıraraq pulu Silverə uzatdı. – Sizin yeddi yüz mininiz budur? Sən, deyəsən, müqavilə bağlamaqda ustasan? Ey, taxtabaş, yoxsa elə hesab edirsən ki, hər iş əlindən gəlir?

Silver soyuq bir istehza ilə dedi:

– Uşaqlar, qazın, qazın. Bəlkə, bir-iki qozqurab tapdınız. Donuzlar qozqurabı çox sevirlər.

– Qozqurabmı? Qozqurab deyirsən? – Merri qızıb özündən çıxmışdı. – Yoldaşlar, eşitdiniz o nə dedi? Sizə deyirəm ki, o, əhvalatı bilirmiş! Bir onun sifətinə baxın, orada hər şey aydın yazılıb.

– Eh, Merri! Deyəsən, yenə könlündən kapitan olmaq keçir? Görürəm ki, sən çox inad oğlansan.

Bu dəfə hamı qəti olaraq Merrinin tərəfində idi. Quldurlar bizi sərt nəzərlərlə süzərək çaladan çıxırdılar. Bəxtimizdən hamı çalanın o biri – bizimlə üzbəüz kənarına qalxmışdı.

Beləcə, iki nəfər beş nəfərə qarşı dayanmışdıq, aradakı çala bizi bir-birimizdən ayırırdı. Tərəflərdən heç kəs birinci olaraq irəli atılmaq istəmirdi. Silver yerindən qımıldanmırdı.

Təmkinlə və soyuqqanlılıqla ağaca yaslanaraq düşməni nəzərdən keçirirdi. O, həqiqətən, çox cəsur adamdı.

Nəhayət, Merri öz tərəfdarlarını sözlə qızışdırmağı qərara aldı. O dedi:

– Yoldaşlar, bir baxın, onlar vur-tut ikicə nəfərdirlər. Biri bizi ölümə sürükləyən qoca topal, birisi isə küçükdür ki, onun da ürəyini yarıb çıxarmaq mənim çoxdankı arzumdur. Hə, indi...

O, öz dəstəsi ilə hücuma keçmək üçün əlini qaldırıb ucadan çığırdığı vaxt birdən meşənin içindən üç dəfə tüfəng açıldı. Tarax... Tarax... Tarax... Merri başı üstə çalaya yuvarlandı. Alnı sarıqlı quldur da səndələyib onun yanındaca yerə sərələndi. Qalan üç quldur qaçmağa üz qoydu.

Bu an Uzundraz Con çaladan dırmaşıb çıxmaq istəyən Merriyə qoşalüləsindən bir-birinin ardınca güllə çaxdı. Merri ölərkən gözlərini öz qatilinin üzünə zilləmişdi...

Silver çığırdı:

– Corc, indi artıq biz bir-birimizə borclu deyilik.

Müşk kolları arasında dayanmış həkim, Qrey və Ben Hannın əllərindəki tüfənglər tüstülənirdi. Həkim çığırdı:

– İrəli, tələsin, uşaqlar! Biz gərək onların yolunu kəsək, qayıqlara sarı gedən yolu.

Biz irəli atıldıq, arabir, az qala, sinəmizə çatan kolları aralayıb qaçırdıq.

Silver bizdən geriyə qalmamaq üçün əlindən gələni edirdi. Qoltuqağacını yerə elə tez-tez vururdu ki, az qalırdı sinəsinin əzələləri partlasın. Həkimin dediyindən belə çıxırdı ki, heç sağlam adam buna davam gətirə bilməzdi. Biz təpəyə qalxanda o, bizdən, azı, otuz yard dalda qalmış və tamam əldən-dildən düşmüşdü. O:

– Həkim, – deyə bağırdı, – ora baxın! Tələsməyin!

Doğrudan da, tələsməyə heç hacət yoxdu. Geniş talaya çıxanda salamat qalmış üç quldurun Arxa-dor təpəsinə tərəf qaçdıqlarını gördük. Beləliklə, biz quldurlarla qayıqların arasında durmuşduq, sakitcə oturub nəfəsimizi dərə bilərdik. Uzundraz Con uzünün tərini silə-silə bizə yanaşdı.

– Həkim, sizə qəlbən təşəkkür edirəm, – dedi. – Özünüzü lap vaxtında yetirdiniz. Vaxtında hər ikimizi xilas etdiniz. Oho, bu sənsən, Ben Hann? – deyə əlavə etdi. – Görürəm, yaman qoçaqsan.

– Bəli, bu mənəm – Ben Hannın özüdür ki var! – deyə keçmiş quldur özünü itirmiş halda cavab verib, Silverin qarşısından ilanbalığı kimi sivişdi. Uzun müddət susdu, sonra soruşdu: – Mister Silver, kefiniz necədir? Deyəsən, pis deyil.

– Ben, Ben... – deyə Silver dodaqaltı mızıldandı. – Gör bizim başımıza nə oyun açdın!

Quldurlar qaçdıqları vaxt külüngü atıb getmişdilər. Həkim Qreyi külüngün dalınca göndərdi. Biz təpənin üstündən yavaş-yavaş qayıqların durduğu yerə enməyə başladıq, həkim sonuncu günlərin qəzavü-qədərini bir neçə kəlmə ilə nağıl etdi. Silver onun hər sözünü çox diqqətlə dinləyirdi. Səhranın dəlisov sakini Ben Hann hekayənin əsas qəhrəmanı idi.

Həkimin sözündən belə çıxırdı ki, Ben Hann adanı uzun müddət tək-tənha dolaşdığı vaxt skeletə təsadüf edir və dəfinəni tapır. O, skeletin var-yoxunu ələ keçirəndən sonra pulları da qazıb çıxarır. Çalada gördüyümüz bel dəstəyi də onunku imiş. O, bütün qızılları uca şamağacının altından çıxarandan sonra çiynindəcə, yavaş-yavaş adanın şimal-şərq tərəfindəki ikibaşlı dağın altındakı mağaraya daşıyıb yığır. Uzun get-gəllə başa gələn bu ağır işi o, "İspanyola" adaya yan almazdan iki ay əvvəl başa vurur.

İstehkama hücum günü həkim Ben Hannla hələ ilk görüşü zamanı bütün bunları müfəssəl öyrənmişdi. Ertəsi gün həkim gəminin yox olduğunu görüb Silverin yanına getmiş, artıq heç bir əhəmiyyəti olmayan xəritəni ona vermiş və bütün ərzağı ilə birlikdə istehkamı tərk etmişdi. Çünki Ben Hannın mağarasında onun öz əli ilə hazırlanmış istənilən qədər duzlanmış keçi əti vardı. Buna görə də mənim dostlarım təhlükədən azad bir yerə – isitmə xəstəliyi mənbəyi olan bataqlıqdan xeyli aralı – ikibaşlı dağın altındakı mağaraya çəkilmiş və burada dəfinəni qorumağa başlamışdılar.

– Əziz Cim, əlbəttə, mən əvvəlcədən bilirdim ki, bizim istehkamdan köçməyimiz sənin başına bəla aça bilər. Məsələnin bu tərəfi məni çox kədərləndirirdi. Ancaq hər halda, mən öz vəzifəsini namusla yerinə yetirənləri hər şeydən əvvəl düşünməli idim. Çünki sənin bizdən ayrı düşməyində günahkar özündün.

Lakin həmin səhər o, mənim quldurlara əsir düşdüyümü görəndə başa düşdü ki, onlar dəfinənin yoxa çıxdığını biləndə bunun bütün heyfini məndən çıxacaqlar. Buna görə də skvayrı yaralı kapitana gözətçi qoyub Qreylə Ben Hannı özü ilə götürür və birbaş böyük şamağacının yanına yollanır. Yolda dəstəmizin onu qabaqladığını duyan kimi ayaqdan çox iti olan Ben Hannı bizi yubatmağa göndərir. Ben Hann da öz köhnə yoldaşlarının mövhumatçılığını bildiyindən bundan istifadə edir və onları qorxutmağa başlayır. Bu müddətdə Qreylə həkim gəlib çatır, xəzinə axtaranlar yetənə kimi şamağacının böyründəcə gizlənirlər.

Silver dedi:

– Yaxşı ki, Hokins mənimlə imiş. O, yanımda olmasaydı, quldurlar məni xəmir kimi doğrayacaqdılar, siz isə heç vecinizə də almayacaqdınız.

Həkim Livsi gülərək cavab verdi:

– Məlum şeydir ki!

Bu vaxt biz gəlib qayıqlara çatdıq. Həkim onlardan birini külünglə vurub qırdı ki, quldurlara qalmasın. O birisinə isə minib sahillə adanın başına dolanaraq Şimal duracağına sarı üzdük.

Qayıqla səkkiz-doqquz milə kimi yol getməli olduq. Silver ölümcül yorulsa da, bizimlə birlikdə avar çəkirdi. Boğazdan keçib, açıq dənizə çıxdıq. Dəniz sakitdi. Dörd gün əvvəl "İspanyola"nın ötüb-keçdiyi burunun böyründən dövrə vurub ötdük.

İkibaşlı dağın böyründən keçəndə Ben Hannın mağarasına açılan qara dəlik nəzərimizi cəlb etdi. Bu qara dəliyin böyründə əlitüfəngli bir adam dayanmışdı. Bu, skvayr idi. Biz yaylıqlarımızı yellədib üç dəfə "ura" deyə bağırdıq. Burasını da deyim ki, Silver hamıdan bərk çığırırdı.

Üç mil də keçib Şimal duracağına yetdik və "İspanyola"nı gördük. O, sükansız, yelkənsiz, sular qoynunda yırğalanırdı. Qabarma onu sayadan çıxarmışdı. Həmin gün külək qalxsaydı, yaxud Cənub duracağındakı kimi Şimal duracağında da güclü axın olsaydı, şübhəsiz, biz onu həmişəlik itirəcəkdik. Olsa-olsa, bəlkə, qırıq hissələrini tapacaqdıq. Böyük yelkənin cırılması nəzərə alınmasa, xoşbəxtlikdən, gəmi sağ-salamatdı. Ehtiyat lövbəri dərinliyi bir sajen yarımdan çox olmayan suya atdıq. Sonra qayıqla Ben Hannın xəzinəsinə ən yaxın yer olan Sərxoş limanına sarı üzdük. Sərxoş limanında qayıqdan düşdük, səhərə kimi gəmini qorumaq üçün Qreyi geriyə – "İspanyola"ya göndərdik.

Dik yoxuşla mağaraya dırmandıq. Yuxarıda bizi skvayr qarşıladı. Mənimlə çox səmimi görüşdü. Özbaşına qaçıb getməyimdən söz salmadı, bu barədə bir kəlmə də danışmadı. Məni nə təriflədi, nə də danladı. Ancaq Silver ona nəzakətlə təzim edəndə hirsindən qızardı:

– Con Silver, siz çox yaramaz əclafsınız və dəhşətli yalançısınız. Böyük yalançısınız, ser. Mənə üz vurdular ki, sizi izləməyim, mən də söz verdim. Lakin ölənlərin qanı dəyirman daşı kimi boynunuzdan asılıb.

Bu sözlərin qabağında Uzundraz Con yenə nəzakətlə baş əyərək dedi:

– Ser, sizə ürəkdən təşəkkür edirəm.

– Mənə təşəkkür etməyin, – deyə skvayr çığırdı. – Sizin ucbatınızdan mən vədə xilaf çıxmışam. Rədd olun buradan!

Biz mağaraya girdik. Mağaranın içərisi çox genişdi. Havası da təmizdi. Yerin altından təmiz bulaq qaynayıb çıxırdı. Su, ətrafını sıx qıjı kolları basmış gölə tökülürdü. Döşəmə qumdu. Kapitan Smollett zəbanə çəkən tonqalın qabağında uzanmışdı. Mağaranın o başında, küncdə bir qalaq qızıl pul və qızıl külçələr parıldayırdı. Bunlar Flintin dəfinəsi idi. Bu, həmin dəfinə idi ki, ondan ötəri biz uzun bir yol ötüb-keçmişdik, bu dəfinənin ucbatından "İspanyola" heyətindən on yeddi adam həlak olmuşdu. Bu sərvəti toplamaq üçün nə qədər insan həyatı bada getmişdi, bu nə qədər iztirab və qan bahasına başa gəlmişdi. Nə qədər gözəl gəmilər batırılmış, taxta üzəriylə gözübağlı getməyə məcbur olmuş nə qədər igid oğullar işgəncələr çəkmişdilər! Mərmilər atılmış, nə qədər yalan danışılmış və zülmlər edilmişdir! Bu adada olanlardan üç nəfər – vaxtilə bu dəhşətli cinayətlərdə iştirak etmiş Silver, qoca Morqan və Ben Hann hələ indi də bu qənimətdən öz paylarını qopartmağa can atırdılar.

Kapitan dedi:

– Cim, gir içəri. Bəlkə də, heç pis oğlan deyilsən, ancaq bir də səni özümlə dəniz səyahətinə aparmaram. Çünki sən çox ərköyünsən, bildiyini edirsən... hə, Con Silver, bu sənsən?! Sən hara, bura hara?

– Mən öz vəzifəmi yerinə yetirmək üçün qayıtmışam, ser, – deyə Silver cavab verdi.

– Belə de! – kapitan dilləndi. Daha bir kəlmə də olsa dinmədi.

Dostlarla əhatə olunduğumdan o axşam çox ləzzətlə şam etdim. Benin hazırladığı duzlu keçi əti də çox dadlı idi. Yeyib-içir, üstündən də "İspanyola"dan gətirdiyimiz qədim şərabı ötürürdük. Dünyada bizdən şən və xoşbəxt adam yoxdu. Silver bir kənarda, qaranlıq bucaqda oturmuşdu; hey yeyirdi, bir şey lazım olanda hamıdan əvvəl yerindən sıçrayıb gətirir, hamıya qoşularaq zarafatlarımıza ürəkdən gülürdü, – xülasə, o, yenə bütün səyahət boyu olduğu kimi səmimi, nəzakətli, qulluqda hazır duran həminki aşpazdı.

XXXIV *fəsil*

SONUNCU FƏSİL

Ertəsi gün biz səhər tezdən işə başladıq. Sahilə qədər olan yol bir milə yaxındı. Qızıllarımızı sahilə daşımalı, oradan da qayıqla aparıb "İspanyola"ya yükləməli idik. Adamımız az olduğu üçün bu, yüngül iş deyildi. Üç quldurun adada sağ-salamat gəzməyi bizi bir elə qorxutmurdu. Hər ehtimala qarşı, təpənin başında bir keşikçi qoymuşduq. Buna görə də gözlənilməz hücumdan çəkinmirdik. Bundan əlavə, bilirdik ki, onlar uzun müddət hücum etmək həvəsində olmazlar.

Var gücümüzü toplayıb işləyirdik. Qreylə Ben Hann qızılı qayıqla aparıb gəmiyə yükləyirdi. Qalan adamlar da mağaradan sahilə daşıyırdılar. Yoldaşlarımız iki qızıl külçəni bir-birinə bağlayıb çiyinlərinə atıb daşıyırdılar. Bir adamın iki külçəyə ancaq gücü çatırdı. Mən ağır yükü daşıya bilmədiyimdən mağarada qalıb pulları suxarı torbalarına doldururdum.

Billi Bonsun sandığındakı kimi burada cürbəcür pullar vardı. Ancaq əlbəttə ki, burada pul daha çoxdu. Bu pulları çeşidlərə ayırmaq çox xoşuma gəlirdi. Burada ingilis, fransız, ispan, portuqal pulları, gineya və luidorlar, dublonlar, ikiqat gineyalar, muadorlar, sexinlər, son yüz ildə mövcud olan bütün Avropa krallarının şəkilləri həkk olunmuş sikkələr, üzərində bir qulac kəndirə və ya hörümçək toruna oxşar şəkillər olan qəribə şərq pulları, girdə, dördkünc, gərdənbənd kimi boyuna salmaq üçün ortası dəlik pullar – qərəz, bütün dünyada mövcud olan pulların hamısından vardı. Burada pul çoxdu. Onlarla əlləşməkdən belim qırıldı və barmaqlarım sızıldadı.

Günlər ötüb-keçir, işimiz isə qurtarmırdı. Hər axşam gəmiyə bir qalaq dəfinə daşıyırdıq. Ancaq mağarada qalanlar da azalmaq bilmirdi. Bütün bu müddətdə sağ qalmış quldurlardan xəbər-ətər eşitməmişdik.

Nəhayət, bir axşam həkimlə birlikdə təpəyə qalxdığımız vaxt aşağıdan, qaranlıqdan külək bizə bir səs çatdırdı – bu qışqırıqdımı, ya nəğmə oxuyurdularmı, doğrusunu öyrənə bilmədik.

Həkim dedi:

– Allah, özün onların günahından keç, bunlar quldurlardır. Arxadan Silverin səsi eşidildi:

– Ser, hamısı – üçü də sərxoşdur.

Silver tamam azad gəzib-dolanırdı. Biz ona qarşı çox soyuq davransaq da, o, özünü sındırmır, hamı ilə səmimi rəftar edir, özünü yaxşı bir xidmətçi kimi aparırdı. Elə bil, bizim nifrətimizi heç duymur, hər birimizə xidmət etməyə səy göstərir, hamı ilə hədsiz nəzakətlə davranırdı. Ancaq onu heç it yerinə qoymurdular. Ona mənimlə Ben Hann bir az yaxşı münasibət bəsləyirdik. Ben Hann öz köhnə təsərrüfat müdirindən hələ də bir balaca çəkinirdi. Mən isə ona minnətdardım, məni xilas etdiyinə görə minnətdardım. Halbuki ona pis münasibət bəsləməyə mənim haqqım vardı, çünki məni ikinci dəfə güdaza verəcəyini heç unuda bilmirdim. Silverə həkim çox sərt cavab verərək dedi:

– Bəlkə də, xəstədirlər, sayıqlayırlar.

Silver dedi:

– Doğrudur, ser, ancaq bunun bizə nə dəxli.

Həkim istehza ilə:

– Mister Silver, – dedi, – zənnimcə, siz insanpərvər, nəcib bir adam sayılmaq iddiasına düşməzsiniz. Burasını da bilirəm ki, mənim hisslərim sizə bir qədər qəribə görünəcək. Lakin əgər onlardan hər birinin xəstə olduğuna və sayıqladığına əmin olsaydım, güdaza gedə biləcəyimdən çəkinmədən tibbi yardım göstərmək üçün birbaş yanlarına gedərdim.

– Bağışlayın, ser, belədə böyük bir səhv etmiş olardınız, – deyə Silver etirazını bildirdi. – Onda siz qiymətli həyatınızdan məhrum olardınız ki, bununla da iş bitərdi. Mən indi can-başla sizin tərəfinizdəyəm, buna görə də istəməzdim ki, dəstəmiz sizin kimi bir adamı itirsin. Mən sizə o qədər minnətdaram ki! Onlar heç vaxt verdikləri vədə sadiq qala bilməzlər. Sizin sözlərinizə də, qətiyyən, inanmazlar.

Həkim dedi:

– Sizin də sözünüzün üstündə necə möhkəm durduğunuzu görmüşük.

Üç quldur barədə bundan sonra daha heç bir xəbər-ətər eşitmədik. Ancaq bir dəfə uzaqdan güllə səsi eşidildi. Yəqin, onlar ova çıxmışdılar. Sonra məsləhət-məşvərət üçün yığışdıq, belə qərara gəldik ki, onları özümüzlə aparmayaq, adada qoyub gedək. Bu qərar Ben Hannı çox sevindirdi. Qrey də qərarımızı bəyəndi. Biz onlara çoxlu barıt, güllə, bir qalaq duzlanmış keçi əti, bir qədər dərman və başqa gərəkli şeylər; həmçinin bir neçə alət, geyim, əlavə yelkən, bir neçə yard kəndir və həkimin israrı ilə bir xeyli tütün qoyduq.

Bundan sonra adada görüləsi işimiz yoxdu. Qızılı gəmiyə yüklədikdən sonra bir xeyli su və hər ehtimala qarşı, bir qədər də duzlu keçi əti götürdük. Nəhayət, Şimal duracağından açıq dənizə çıxdıq. İstehkamı quldurlardan qoruyaraq vuruşduğumuz zaman asdığımız bayraq da başımız üzərində yellənirdi.

Bu yerdə başa düşdük ki, quldurlar bizi təsəvvür etdiyimizdən daha çox diqqətlə güdürmüşlər. Çünki boğazdan çıxıb adanın cənub qurtaracağına yaxınlaşanda hər üçünü qum təpəsi üstündə diz üstə çökən gördük. Əllərini bizə sarı uzadaraq yalvarırdılar. Onları kimsəsiz adada tənha qoyub getdiyimizə görə əzab çəkirdik. Ancaq başqa çarə yoxdu. Özümüzlə götürsəydik, kim zəmanət verərdi ki, təzədən üsyan qaldırmaq fikrinə düşməyəcəklər! Bir də axı vətəndə onları dar ağacından başqa bir şey gözləmirdi. Həkim çığıraraq bildirdi ki, onlar üçün ərzaq və barıt qoymuşuq və bütün bunları necə tapmaq olar. Ancaq onlar hamımızı adbaad səsləyir, yalvarırdılar ki, hallarına acıyaq, tək-tənha ölməklərinə razı olmayaq.

Nəhayət, gördülər ki, gəmi uzaqlaşıb. Bu vaxt quldurlardan biri yerindən sıçrayıb vəhşicəsinə çığırdı, tüfəngini qapıb atəş açdı. Güllə Silverin başı üzərindən vıyıltı ilə keçib, böyük yelkəni dəldi.

Biz ehtiyat edib aşağı əyildik və falşbortun arxasına çəkildik. Bir azdan gizləndiyim yerdən başımı qovzadım. Artıq quldurlar görünmürdülər, təpənin özü də gözdən itməkdə idi. Günortaya yaxın Dəfinələr adasının ən uca dağı belə üfüqdə yoxa çıxanda hədsiz dərəcədə sevindim.

Adamımız az idi, buna görə də var qüvvə ilə işləyirdik. Kapitan gəminin arxa tərəfində döşəkçə üzərində uzanmışdı. Əmrlərini də elə bu vəziyyətdə verirdi. Sağalmışdı, ancaq yenə ona istirahət lazımdı. Biz İspaniya Amerikasının ən yaxın limanlarından birinə istiqamət götürmüşdük ki, orada gəmiyə təzə matroslar kirayə edək. Bunsuz evə, vətənə üzməyə cəsarət etməzdik. Külək tez-tez dəyişdiyindən gəminin yolunu azdırırdı. Bundan başqa, iki dəfə kəskin fırtınaya düşmüşdük. Bir sözlə, Amerikaya çatana kimi əldən düşmüşdük.

Nəhayət, biz gözəl mənzərəli, ətrafı örtülü limanda lövbər salanda günəş artıq batırdı. Gəmimizi zəncilərin, mulat və Meksika hindularının qayıqları dövrəyə aldı. Onlar meyvə və tərəvəz satır, suya düşən hər quruşdan ötəri dənizə baş vurmağa hazır olduqlarını bildirirdilər. Bu adamların, xüsusən zəncilərin dadlı tropik meyvələri və ən başlıcası da şəhərdə bir anda alışıb-yanan işıqlar bizi valeh etdi.

Bu yerin kədərli torpağının qan çilənmiş Dəfinələr adasına qəti oxşarı yoxdu. Həkimlə skvayr gecəni şəhərdə keçirməyi qərara aldılar. Onlar məni də özləri ilə apardılar. Sahildə biz hərbi ingilis gəmisinin kapitanı ilə tanış olduq. Onun gəmisinə qonaq getdik. Orada vaxtımızı çox şən keçirdik və “İspanyola”ya hava işıqlaşanda qayıtdıq.

Göyərtədə təkcə Ben Hann dayanmışdı. Bizi görən kimi qəribə hərəkətlər edib çox pis iş gördüyünü, günah işlətdiyini söylədi. Sən demə, Silver baş götürüb qaçıbmış, Ben ona qayığa minməkdə kömək etdiyini boynuna aldı: “Çünki mən əmindim ki, nə qədər bu tayqıç iblis gəmidədir, bizi təhlükə gözləyir”. Ancaq aşpaz əliboş qaçmamışdı. O, arakəsməni gizlicə yarıb bir kisə pul aparmışdı. Kisədə üç yüz-dörd yüz gineya olardı. Bu pullar, şübhəsiz, uzun səfər zamanı ona lazım olacaqdı. Ondan belə asan yaxa qurtarmağımızdan çox razı qaldıq.

Xülasə, sözü uzatmaq istəmirəm. Ancaq deyim ki, gəmiyə bir neçə matros götürəndən sonra səfərimizi davam etdirdik və Bristola da sağ-salamat gəlib çıxdıq.

Mister Blendli bizə yardım üçün ikinci gəmi göndərməyin gərək olub-olmadığını götür-qoy etməyə başlayanda “İspanyola” gəlib Bristola çatmışdı. Gəmi heyətindən yalnız beş adam salamat qayıtmışdı, qalanlar quldur mahnısının peyğəmbərcəsinə söylədiyi – "İç, şeytan özü qəyyumun olsun!" sözlərini doğrultmaq istəmişdilər. Bir də:

Yetmiş beş nəfərdən bircəciyi də qayıtmadı –
Onlar dənizin girdabında batdılar.

quldur mahnısındakı gəmidən "İspanyola" daha xoşbəxt imiş, onun bəxti gətirmişdi.

Bizim hər birimiz Flintin dəfinəsindən öz payına düşəni aldı. Bəzisi öz sərvətini ağılla sərf etdi, başqaları isə axmaqcasına sovurmağa başladı, bir sözlə, hər kəs öz məcazı çəkən kimi hərəkət etdi. Kapitan Smollett dəniz xidmətindən çıxdı. Qrey öz pullarının qədrini bilib, gözlənilmədən necə olur-olsun həyatda şöhrət qazanmaq fikrinə düşdü, buna görə də səylə dənizçiliyi öyrənməyə başladı. İndi də o, gözəl, yaxşıca təchiz olunmuş bir gəminin sahibi və şturmanıdır. Ben Hanna gəldikdə, öz payına düşən min funt pulu üç həftədə – daha doğrusu, on doqquz gündə israf edib dilənçi kökündə yanımıza qayıtdı. Skvayr isə Benin ən çox qorxduğu bir işə əl atdı: onu öz bağına gözətçi götürdü. O, indi də sağ-salamatdır, kənd uşaqları ilə gah savaşır, gah da mehriban dolanır. Bazar günləri və bayramlarda kilsə xorunda əla oxuyur.

Silverdən isə xəbər-ətər çıxmadı. Bu müdhiş, tayqıç dənizçi həyatımdan həmişəlik silindi. İndi, yəqin ki, zənci arvadını da axtarıb tapmışdır, yeyib-içir, kef çəkir, öz arvadı və Kapitan Flinti ilə güzəran keçirir. Arzu edək ki, belə olsun, çünki o dünyada onu rahatlıq yox, əzab-əziyyət gözləyir. Dəfinənin qalan hissəsi isə – gümüş külçələr və silahlar hələ də adada – mərhum Flintin basdırdığı yerdə, torpağın altında yatır. Yatır-yatsın! İndi məni dünyada heç bir şey o mənhus adaya çəkib apara bilməz. İndi də sahilə çırpılan dalğaların gurultusu, "piastr, piastr, piastr" çığıran Kapitan Flintin xırıltılı səsi yuxuma girəndə soyuq tər içində qalxıb yatağımda otururam.

SAHİB BALLANTRE

“Sahib Ballantre”
romanına
ön söz

Növbəti səhifələrin naşiri olan köhnə bir səyyah sakini olduğu üçün özünü xoşbəxt hesab etdiyi şəhərə hər dəfə gəlişi zamanı qəribə və kədərli duyğular yaşayırdı. Qərib diyarlarda gözlənilmədən peyda olar və ümid etmədiyi halda, başqalarının diqqətini özünə cəlb edərdi; öz doğma şəhərində isə hər şey tərsinə alınardı və burada pis xatırlandığına görə ona yalnız təəccüblənmək qalardı. Başqa yerlərdə isə rastlaşdığı hər bir xoş simanın ona faydası olurdu: həmin adam, bəlkə də, onun dostuna çevrilirdi; burada isə o, ürək ağrısı ilə tanış simaları və dostları görmək üçün uzun küçələri dolaşır və onlardan heç birinə rast gəlmirdi. Digər yerlərdə hər bir yenilik onu valeh edirdi; buradasa məhv olmuş keçmişinə görə iztirab çəkirdi. Digər yerlərdə indiki vəziyyətindən tam məmnunluq keçirirdi; burada isə nə vaxtsa olduğu və yaxud olmağa ümid bəslədyi fikirləri ona mənəvi əzab verirdi.

Doğma vətənə sonuncu səfəri zamanı vağzaldan aralandıqdan sonra yol boyu hansı dumanlı hissləri yaşayırdısa, qonaq qalmaq məqsədilə dostu, məhkəmə nəzarətçisi mister Tomsonun evinin yanında faytondan düşdüyü anda da həmin hissləri keçirirdi. Səmimi qəbul, bir o qədər də dəyişməyən üz cizgiləri, keçmiş günləri xatırladan bir neçə söz, hər ikisinin gülüşünə səbəb olan zarafat və ötəri görünən dümağ süfrə, yemək otağının divarlarında qrafinlərin və Piranezinin ofortlarının[1] əks etdirdiyi işığın kölgəsi – o, bütün bunların müşayiəti ilə bir qədər yüngülləşmiş vəziyyətdə özü üçün ayrılmış yataq otağına keçdi. Bir neçə dəqiqədən sonra masa arxasında mister Tomsonla yanaşı oturdular. Əvvəlcədən doldurulmuş qədəhlərlə keçmiş günləri qiymətləndirməyə başladıqları vaxt artıq ürəyi sakitləşmişdi. O, demək olar ki, artıq iki bağışlanmaz günaha yol vermişdi: birincisi, doğma şəhəri tərk etdiyi, ikincisi isə buraya qayıtdığı zaman.

---

[1] XVIII əsr italyan rəssamı Piranezinin mis və sink lövhə üzərində turşular vasitəsilə çəkdiyi qravyuralar

– Məndə sizin üçün münasib bir şey var, – mister Tomson dedi. – Sizin gəlişiniz mənim üçün bayramdır, əziz dostum, çünki sizinlə birgə, sanki, gəncliyim də geriyə dönmüşdür. Çox üzgün və solğun şəkildə olsa da, amma... əvvəlki halınızdan heç bir əsər-əlamət qalmamışdır.

– Buna görə sizə təşəkkür edirəm, – naşir dedi. – Mənim üçün münasib hesab etdiyiniz bəs nədir?

– İndi keçək bu məsələyə, – mister Tomson dedi. – Tale mənə sizin gəlişinizə sevinmək və eyni zamanda sizə özünəməxsus maraqlı bir hədiyyə etmək imkanı verdi. Bu, bir sirrdir!

– Sirr? – mən təkrar etdim.

– Bəli, – naşirin dostu cavab verdi. – Sirr. O, bəlkə də, mənasız görünə bilər, amma səmərəsi də çoxdur. Bir sözlə, hələ ki qarşınızda əsl həqiqətdə sirr ola biləcək bir şey yoxdur, amma demək olar, yüz ildir bunu heç kim görməyib; sizin qarşınızda qaydasında olan nizamlı heç nə yoxdur, zira, məsələ titullu ailə ilə bağlıdır ki, siz bir melodramla tanış ola bilərsiniz. Məktubda ölümdən bəhs edilir.

– Mən, deyəsən, bu qədər dumanlı və yaxud bu dərəcədə çox şey vəd edən çıxışa heç zaman qulaq asmamışam axı, – həmsöhbəti dilləndi. – Yaxşı, bu nədir belə?

– Siz mənim sələfim qoca Piter Mak-Brayerin kontorunu xatırlayırsınızmı?

– Yaxşı xatırlayıram. O, mənimlə görüşdüyü zaman həmişə narazı baxışlarla üzümə baxar və acığını heç cür gizləyə bilməzdi. Mənim bu adama dünyagörmüş bir şəxs kimi xüsusi marağım olsa da, bundan faydalana bilməzdim.

– Yox, yox, biz bu adam barəsində danışmayacağıq, – mister Tomson dedi. – Əminəm ki, qoca Piter bu məsələ barədə məndən çox bilmirdi. Məsələ belədir: ondan bir yığın köhnə sənəd və kağızla dolu dəmir mücrülər qalmışdı. Bunların bir hissəsi Piterin öz şəxsi arxivindən idi, bir hissəsi isə ona özlərinin hüquqi sülaləsinin əsasını qoymuş və vaxtilə mötəbər bir şəxs sayılan atası Condan qalmışdır. Digər kağızların arasında isə Derrisdirlər ailəsinə aid sənədlər saxlanılır.

– Derrisdirlər! – mən ucadan dedim. – Dostum, bu ki çox maraqlıdır! Onlardan biri 45-ci ildə şimala gedib, o birisinin isə iblislə qəribə macəraları olub – bu barədə, deyəsən, Lounun "Xronikalar"ında bəhs edilir, – sonra isə bu ailə müəmmalı bir faciəyə məruz qalıb. Bu faciənin nədən ibarət olduğunu bilmirəm, amma hadisə çox əvvəllər, yüz il qabaq baş verib.

– Yüz ildən çox, – mister Tomson dedi. – 1783-cü ildə.

– Siz bunu haradan bilirsiniz? Mən kiminsə ölümünü nəzərdə tuturam.

– Bəli, söhbət milord Derrisdirin və qardaşı sahib Ballantrenin arasındakı nifaqın nəticəsində hər ikisinin kədərli ölümünə səbəb olmuş hadisədən gedir, – mister Tomson elə bir tərzdə dedi ki, sanki, sitat gətirirdi. – Elədirmi?

– Etiraf edim ki, mən bu barədə müxtəlif xronikalardakı anlaşılmaz istinadların nəticəsində məlumat əldə edə bilmişəm, – mən dedim, – daha anlaşılmaz rəvayəti isə əmimdən eşitmişəm (deyəsən, siz onu tanıyırdınız). Əmimin uşaqlığı Sent-Braydın yaxınlığında keçmişdi; onun söhbətlərində arakəsmə ilə bölünmüş, tamamilə ot basmış xiyaban, həmişə bağlı olan iri darvazalar və qəsrin arxa mənzilində qarımış bacısı ilə birlikdə yaşayan mülkün sonuncu sahibi təsvir olunurdu. Onlar sakit və kasıb adamlar idilər. Amma bununla yanaşı, ciddi və heç nə ilə nəzəri cəlb etməyən bu adamlarda bir alicənablıq hiss olunurdu: necə olsa, onlar mötəbər bir sülalənin sonuncu nümayəndələri idilər. Bu nəsil barədə müxtəlif şayiələr eşitmiş kənd sakinləri onlardan hətta qorxurdular.

– Doğrudur, – mister Tomson dedi. – Malikanənin sonuncu sahibi Henri Qrem Düri 1820-ci ildə ölüb. Bacısı, çox möhtərəm miss Ketrin Düri isə 1827-ci ildə. Bunları mən çoxdan bilirəm. Amma son günlər tanış olduğum sənədlər, dediyiniz kimi, onların intizamlı, sakit və kasıb olduqlarını təsdiq edir. Doğrusu, bu gün sizinlə birlikdə açacağımız paketdə milordun bir məktubu diqqətimi cəlb edib. Onun bəzi sənədləri itmişdir və o, Cek Mak-Brayerə məktubunda soruşur ki, mister Makkellar adlı birisinin dərc etdirdikləri arasında onlara rast gəlibmi? Mak-Brayer cavab verir ki, bütün dərc olunanlar şəxsən Makkelların özü tərəfindən yazılmışdır və onun məlumatına görə, bütün bunlar hekayə janrındadır. Sonra isə belə davam edir: "Mənim paketi 1889-cu ilə kimi açmaq səlahiyyətim yoxdur". Təsəvvür edirsiniz, bu sözlər məni necə hiddətləndirdi. Mən Mak-Brayerin bütün arxivini axtarıb, bu paketi tapdım və (əgər siz daha şərab istəmirsinizsə) onu yubanmadan sizə göstərəcəyəm.

Ev sahibi məni papiros çəkilən otağa gətirdi. Orada möhürlə bərkidilmiş və üstündə aşağıdakı sözlər yazılmış qalın kağıza bükülü bir paket var idi:

"Bu sənədlərdə artıq dünyasını dəyişmiş lord Derrisdir və onun sahib Ballantre kimi tanınan qardaşı Cemsin həyatı və qardaşlar arasındakı nifaq nəticəsində baş vermiş kədərli ölüm hadisəsi öz əksini tapmışdır. Bu sənədlər Milad tarixi ilə 1789-cu il sentyabrın 20-də Edinburq şəhərinin Lonmarket küçəsində yüz il, yəni 1889-cu il sentyabrın 20-nə kimi gizli saxlanılmaq şərti ilə şəxsən məhkəmə nəzarətçisi Con Mak-Brayerə təhvil verilmişdir.

Tərtib etdi və yazdı: mən, təxminən, qırx il əlahəzrətimin mülkündə işlər müdiri işləmiş Efraim Makkellar."

Belə ki, mister Tomson evli adam idi və axırıncı səhifəni nəzərdən keçirdiyimiz zaman saat neçəni göstərdiyini deməyəcəyəm. Yalnız son söhbətimizi buraya əlavə edirəm.

– Bu da sizin üçün hazır roman, – mister Tomson dedi. – Burada sizdən tələb olunan yalnız təbiət mənzərələrinin təsvir olunması, xarakterlərin açılması və üslubun seçilməsidir.

– Mənim əziz dostum, – mən dedim, – ölüm təhlükəsi altında olsam da, məhz bu üç məsləhətə əməl etməyəcəyəm. Bu, olduğu kimi işıq üzü görməlidir.

– Bu yazılar tamamilə çiy vəziyyətdədir axı! – mister Tomson ucadan dedi.

– Məncə, bundan maraqlısı ola bilməz! – mən cavab verdim. – Çiy olmasına gəldikdə, mənim fikrimcə, qoy bütün ədəbiyyat da (əgər siz münasib hesab edirsinizsə), müəlliflər də, təkcə birindən başqa, bişməmiş olsun.

– Nə deyirəm, – mister Tomson söylədi. – Yaşasaq, oxuyarıq.

I *fəsil*

BALLANTRENİN SƏYAHƏTİ ZAMANI BAŞ VERƏN HADİSƏLƏR BARƏDƏ QISA MƏLUMAT

Çoxlarının məndən maraqla gözlədiyi bu qəribə hadisələr barəsində tam həqiqət, yəqin ki, hamı tərəfindən minnətdarlıqla qarşılanacaq. Təsadüf elə gətirmişdi ki, mən son illər bu ailəyə möhkəm bağlanmışdım. Çətin elə bir sağ adam tapılsın ki, baş verənləri məndən yaxşı izah eləsin və hətta hər şey barəsində tam həqiqəti nəql etməyə məndən çox cəhd göstərsin. Mən Ballantreni tanıyırdım; onun həyat yolunun müxtəlif gizli mərhələləri barədə əlimdə yazılı şəkildə səhih dəlillər var; sonuncu gəmi səfərində onu müşayiət eləyən, demək olar ki, yeganə adam idim; çoxlu söz-söhbət gəzən həmin qış səyahətinin iştirakçılarından biri kimi onun ölümünün şahidi olmuşdum.

Mərhum sahibim lord Derrisdirə gəldikdə isə, mən ona iyirmi il xidmət etmiş və bu iyirmi ildə onu yaxından müşahidə etmək imkanı qazanmışdım. Yaxından tanıdıqca adamın ona ehtiramı artırdı. Ümumiyyətlə, hesab eləyirəm ki, bu qəbildən olan tanışlıqların izi məhv olmamalıdır; mərhum lordun xatirəsi qarşısında borcumu yalnız həqiqəti söyləməklə ödəyə bilərəm və mənə elə gəlir ki, son illərimin sakit keçməsi, çallaşmış başımın yastıqda rahatlanması üçün mütləq bu borcdan qurtulmalıyam.

Derrisdirə və Ballantreyə Düri soyadı I Davidin[1] zamanından, cənub-qərbin ən görkəmli ailələrinin birindən qalmışdı. Buna aid mahnını yaxın mahallarda hələ də eşitmək olar:

Düşmənlərin qənimidir bizim lord Derrisdir,
Meydana yüzlərlə balta çıxarar,

– bu mahnı onların qədim nəcabətindən xəbər verir. Derrisdir adı başqa mahnıda da xatırlanır ki, deyilənə görə, Erseldundan olan Tomasın[2] şəxsən özü tərəfindən yazılıb. Amma bunun nə dərəcədə doğru olduğunu və danışdığım hekayədə bəhs edilən hadisələrə deyilənlərin bəzilərinin, həqiqətən, aid olduğunu söyləyə bilmərəm:

---

[1] *I David* – XII əsrin əvvəlində Şotlandiyanı idarə edən kral

[2] *Erseldundan olan Tomas* – XIII əsrdə yaşamış şotland şairi

İki Düri bizim Derrisdirlə
Birgə yaşaya bilməzlər sarayda;
Toy günü nişanlı oğlana kədər bəxş edər, bu
Nişanlı qız üçün ağır keçər daha da.

Onların gerçək və tarixi sayılan əməllərinin hamısının təqdirəlayiq olduğunu (müasir düşüncə ilə) söyləmək olmaz. Bu ailə də bütün məşhur Şotlandiya soyadları üçün ənənəvi olan hər cür yüksəliş və enişləri öz həyatında sınaqdan keçirmişdi. Bütün bunları ona görə qeyd edirəm ki, baş vermiş faciə ilə əlaqəsi olan unudulmaz 1745-ci ilə dərhal keçid ala bilim. O zaman Sent-Braydın yaxınlığında, Soluey körfəzinin sahilində, qədim sarayda Reformasiya dövründən[1] Derrisdirlərə məxsus ata-baba mülkündə dörd nəfərdən ibarət ailə yaşayırdı. Öz nəslində səkkizinci sayılan yaşlı lordun elə də çox yaşı olmamasına baxmayaraq, vaxtsız qocalıb əldən düşmüşdü; daimi yeri buxarının yanı idi – əynində sürtülmüş xəz plaş orada oturub özü üçün kitab oxuyardı. Onunla kəlmə kəsmək çətin olsa da, kimsə lordun ağzından pis bir söz çıxdığını da eşitməmişdi.

Beləcə, o, bütün işlərdən məhrum olan qocalara məxsus xanənişin bir ömür yaşayırdı. Amma lord dərrakəli adam idi və ilk baxışda göründüyündən kifayət qədər fərqlənən ağıllı bir şəxs kimi tanınırdı.

Sahib Ballantre titulunu daşıyan böyük oğluna xaç suyuna salınma zamanı Cems adı verilmişdi. Mütaliəyə ciddi maraq hissi ona atasından keçmişdi və digər xüsusiyyətləri ilə də bir az atasına bənzəyirdi; lakin atanın təmkini oğulda, sanki, qatı riyakarlıq kimi bərqərar olmuşdu. O, ünsiyyətcil adam olub tüfeyli həyat tərzi keçirirdi: gecəyarısına kimi çaxır içir, ondan da artıq kart oyunlarına aludəçilik edirdi; mahalda onu ən təhlükəli qadın düşkünü hesab edirdilər və bütün mübahisələrin ilk baiskarı da həmişə o olardı.

Mübahisəyə birinci girişsə də, həmişə olduğu kimi sudan quru çıxar, əvəzində isə hər şeyə görə yoldaşları cavab verməli olardı.

---

[1] *Reformasiya dövrü* – Katolik kilsəsinə qarşı mübarizə formasına çevrilmiş və tamamilə antifeodal xarakter almış geniş sosial-siyasi hərəkat dövrü. Reformasiya İngiltərədə XIV - XVI əsrləri əhatə edir.

Əlbəttə, onu istəməyənlər də var idi. Lakin çoxları belə hesab edirdi ki, bu uğuru, yaxud kələkbazlığı onun yalnız şöhrətini artırır və gələcəkdə yaşa dolduqca ondan daha çox şey gözləmək olar.

Amma onun şöhrəti, əsl həqiqətdə qara ləkədən başqa bir şey deyildi; lakin iş o zaman ört-basdır edilmiş və mənim o yerlərə gəlişimə qədər hər cür dedi-qodularla o dərəcədə şişirdilmişdi ki, onları burada şərh etməyə qərar verə bilmirəm. Əgər bunlar həqiqət idisə, belə gənc üçün bağışlanmaz qəbahət yox, şayiə idisə, onda bu, bağışlanmaz iftira sayılırdı. Onu da qeyd etməyi zəruri hesab edirəm ki, o, həmişə sərtliyi ilə öyünüb, çoxlarını buna inandırmağa müvəffəq olmuşdu. Əbəs yerə deyildi ki, ona cavab qaytarmaq qonşular arasında təhlükəli hesab olunurdu. Bir sözlə, bu gənc zadəgan (45-ci ildə onun hələ iyirmi dörd yaşı tamam olmamışdı) öz məmləkətində hədər yerə şöhrət qazanmamışdı.

İkinci oğul mister Henri (mənim mərhum lord Derrisdirim) barəsində az adamın eşitməsi bir o qədər də təəccüblü deyildi. Onda istər pis, istərsə yaxşı tərəfə heç bir meyil hiss olunmazdı. Qonşuların əksəriyyəti kimi sadə, namuslu bir adam idi.

Az adamın onu tanıdığını söylədim; əslində, onun haqqında az adam söz açardı, – gerçək olanı bu idi. Onun haqqında körfəzin balıqçıları eşidə bilərdi, çünki o, balıq ovunun həvəskarı idi. Bununla belə, ağıllı sözlər danışar, atların müalicəsindən baş açardı. Gənclik illərindən malikanədə işlərin idarə olunması ilə ciddi məşğul olardı. Bunun nə dərəcədə xoşagəlməz bir məşğuliyyət olduğunu məndən yaxşı bilən tapılmazdı. Xüsusilə ailənin elə bir vəziyyətində ki, onu heç bir əsas olmadan qəddar və simic adlandırsınlar.

Evin dördüncüsü ailənin yaxın qohumu, yetim qalmış miss Alison Qrem idi. O, atasının öz ticarəti hesabına topladığı zəngin vardövlətin varisi sayılırdı. Bu pullar mənim ağamı böyük çətinliklərdən qurtara bilərdi (axı malikanə dəfələrlə girov qoyulmuşdu). Miss Alisonun Ballantreyə ərə gedəcəyinə qərar verilmişdi və bu izdivac qızın tamamilə ürəyincə idi. Başqa məsələ – bu qərara Ballantrenin özünün nə dərəcədə həvəslə razı olmasında idi. Miss suyuşirin bir qız idi və həmin günlər çox şux, özündənrazı görünürdü. Axı milordun qızı yox idi, miledi isə çoxdan dünyasını dəyişmişdi. Beləliklə, Alison nəzarətsiz, sərbəst böyümüşdü.

Şahzadə Çarlinin[1] başqa yerə köçürülməsi xəbəri bütün ailə üzvlərini bir-birinə vurdu. Milord xanənişin adamlara məxsus tərzdə hadisələrin gedişini gözləməyi təklif etdi. Miss Alison isə əks mövqedə dayandı, çünki bu hadisə ona romantik görünürdü. Ballantre də bu dəfə qızın tərəfini saxladı (amma eşitdiyimə görə, çox nadir hallarda onların fikirləri üst-üstə düşürdü). Mənim fikrimcə, onu bu xəyala evin işlərini sahmana salmaq həvəsi cəlb edirdi. Hər şeydən artıq dərəcədə o, bütün fərziyyələri kölgədə qoyan böyük həcmli şəxsi borclarının ödənilməsinə ümid edirdi. Mister Henriyə gəlincə, əvvəlcə onun az danışdığının şahidi oldum. Ona növbə bir az gec çatdı. O biri üç nəfər isə bütün günü mübahisə etdikdən sonra, nəhayət, orta məxrəcə gəlmək qərarını verdilər; oğlanlardan biri "kral Cems"[2] uğrunda döyüşə gedəcək, biri isə "kral Corc"un[3] rəğbətini itirməmək naminə evdə milordun yanında qalacaq.

Şübhəsiz, bu qərar milord tərəfindən verildi və yaxşı məlum idi ki, Şotlandiyanın bütün nüfuzlu ailələri belə addım atırdılar.

Lakin bir mübahisə sakitləşən kimi digəri qızışmağa başladı. Çünki milord, miss Alison və mister Henri – hər üçü kiçik oğulun getməsində israrlı idilər; amma bir yerdə qərar tutmağa alışmayan şöhrətpərəst Ballantre onun evdə qalması ilə heç cür razılaşmaq istəmirdi.

Milord nəsihət verir, miss Alison ağlayır, mister Henri məcbur etsə də, heç bir nəticəsi olmurdu.

– Kralın müdafiəsinə Derrisdirlərin birbaşa varisi olan şəxs getməlidir, – Ballantre qəti söylədi.

– Əlbəttə, əgər biz həqiqi oyun oynasaydıq, – mister Henri etiraz etdi, – o zaman sən dediyin məntiqli olardı. Amma biz nə edirik? İşarələnmiş kartlarla oynayırıq.

– Biz Derrisdirlərin yurdunu xilas edirik, Henri, – atası söylədi.

---

[1] *Şahzadə Çarli* – Cemsin, yaxud (latın formasına uyğun) Yakov Stüartın oğlu. İngiltərə tacına namizəd olub, Stüartlar sülaləsinin yüksək təbəqəsinə mənsub nəslinin 1688-ci ildə qovulmuş nümayəndələri kimi xarici ölkədə yaşayırdı. Orada Stüartlar Fransa kralının və Roma papasının maliyyə və hərbi dəstəyi ilə bir neçə dəfə siyasi quruluşu bərpa etməyə səy göstərmişdilər. Şotland mənşəli olduqlarına və şotlandlarla ingilislər arasındakı ədavətə güvənərək Stüartlar Şotlandiyada özlərinə dayaq tapacaqlarına bel bağlayırdılar. Şahzadə Çarli 1745-ci ildə şotland körfəzinə gəldikdən dərhal sonra Londona daxil olmaq üçün ölkənin hər yerindən ordu toplamağa başladı.

[2] *"Kral Cems"* – Yakov Stüart

[3] *"Kral Corc"* – Georq Hannoverski; İngiltərənin ozamankı kralı

– Özün fikirləş, Cems, – mister Henri dedi, – əgər mən getsəm və şahzadə qalib gəlsə, o zaman sən kral Cemslə asanlıqla razılığa gələ bilərsən. Yox, əgər sən getmiş olsan və şahzadənin səyi uğursuzluqla nəticələnsə, qanuni hüququmuz və titulumuz məhv olacaq. Belə olan halda mən kim sayılacağam?

– Sən lord Derrisdir olacaqsan, – Ballantre cavab verdi, – mənsə çox riskli işə girişirəm.

– Mənsə belə oyunu oynamaq istəmirəm! – mister Henri çığırdı. – Sən məni elə vəziyyətdə qoyursan ki, ağlı və namusu olan heç bir adam buna tab gətirə bilməz. Belə vəziyyətdə mən nə ət oluram, nə də balıq! – o, ucadan söylədi.

Bir anlıq susub, yenidən daha kəskin, hətta lazım olduğundan daha açıq danışmağa başladı.

– Sən atamızla burada qalmağa borclusan, – o dedi. – Yaxşı bilirsən ki, sən əziz-xələfsən.

– Deməli, belə! – Ballantre sınayıcı nəzərlərlə baxdı. – “Həsəd sözü üstün gəldi!” Nədir, mənə İakov[1] badalağı gəlmək istəyirsən? – o, bu adı qəsdən dilinə gətirdi.

Mister Henri bir qədər uzaqlaşıb, cavab vermədən zalın o başında bir neçə dəfə var-gəl etdi; o susmağı bacarırdı. Təzədən geri qayıtdı.

– Kiçik qardaş mənəm, mən də getməliyəm, – o dedi. – Burada ailənin başçısı qərar verir. O isə deyir ki, mən getməliyəm. Buna nə sözünüz var, əziz qardaşım?

– Deməli belə, Henri, – Ballantre cavab verdi. – Əgər iki höcət adam mübahisə edirsə, yalnız iki çıxış yolu var: dalaşmaq – ümid edirəm ki, heç birimiz buna getmərik və yaxud da taleyə ümid bəsləmək. Bu da gineya; bunun nəticəsi ilə razılaşarsan?

– Nə olar, olar, – mister Henri dedi. – Tac düşərsə, gedirəm, gerb düşərsə, qalıram!

Qəpiyi tulladılar və gerb üzü düşdü.

– Qoy bu, İakova dərs olsun! – Ballantre qışqırdı.

– Biz hələ bunun peşmançılığını çox çəkəcəyik, – mister Henri dedi və sözünü tamamlamamış otağı tələsik tərk etdi.

---

[1] *İakov və İsav* – Bibliya patriarxının oğlanları. Kiçik qardaş İakov bir qarın yeməyə İsavdan varislik hüququnu alır və böyük qardaş kimi İsava mənsub olan yeri tutur. Romanda bu pritçaya bir neçə dəfə istinad edilir.

Bəs miss Alison nə elədi?! O, nişanlısını müharibənin yaratdığı dönüklüyə indicə düçar etmiş qızıl sikkəni götürüb elə tulladı ki, həmin qızıl pul böyük vitrajın şüşələrindən birini – soy gerbini dəlib-keçdi.

– Əgər sizi sevdiyim qədər siz də məni sevsəydiniz, o zaman qalardınız! – qız ucadan söylədi.

– "Necə sevə bilərəm səni, madam ki qoruya bilmirəm şərəfini?" – oxuyurdu Ballantre.

– O! – qız zarıyırdı. – Sizin qəlbiniz yoxdur, kaş sizi orada öldürəydilər! – O, göz yaşı içində qaçıb getdi və otağın qapısını arxadan bağladı.

Deyilənə görə, Ballantre şən-şən əzilib-büzülərək milorda sarı çevrilib və söyləyib:

– Qadın deyil, şeytandır!

– Şeytan oğul mənə qismət olub, – ata çığırdı, – bütün biabırçılıqlarına baxmayaraq, səni hamıdan çox sevirdim! Doğulduğun gündən bu saata qədər səndən bir dənə olsun belə, yaxşı hərəkət görməmişəm, bir dənə də olsun! – və bu ifadəni üçüncü dəfə təkrar etdi.

Milordu bu qədər həyəcanlandıran nə idi – Ballantrenin yüngülağıl olmasımı, yoxsa onun tərsliyimi, yaxud da mister Henrinin əziz-xələf barədə atmacasımı, – deyə bilmərəm, amma mənə elə gəlir ki, axırıncı daha çox həqiqətə uyğun gəlirdi. Çünki bu gündən etibarən milord mister Henriyə daha çox nəvaziş göstərməyə başladı.

Hər halda, vidalaşma çox soyuq keçdi. Axı şimala, bütün ailənin aşkar etirazına baxmayaraq, Ballantre gedirdi; bu isə gecikənlərin ovqatını daha çox təlx edirdi. Hamıya elə gəlirdi ki, bu saatlara görə təəssüflənməyə dəyər.

O, özünə, əsasən, fermer oğlanları olan on atlıdan ibarət dəstə düzəltdi. Onların hamısı şlyapalarına kokardalar[1] sancmış, olduqca şən əhvali-ruhiyyədə idilər və səs-küylə, mahnı oxuyaraq köhnə abbatlığın yanındakı təpə boyu üzüyuxarı qalxırdılar. Belə balaca bir dəstənin bütün Şotlandiyanı köməksiz keçməsini düşünmək təmiz ağılsızlıq olardı; xüsusilə də bu balaca dəstənin təpənin üstünə qalxdığı zaman, körfəzdə kral bayrağını yüksəyə qaldıraraq küləyin ağzına tutmuş hərbi gəmi gözə dəyirdi (hamının qeyd etdiyi kimi). Elə bir qayığın köməyi ilə onların hamısını gətirib gəminin həbsxanasına sala bilərdilər.

---

[1] *Kokarda* – papağa vurulan nişan

Ertəsi gün, qardaşının bir qədər uzaqlaşdığını gözlədikdən sonra mister Henrinin növbəsi çatdı. O, heç bir müşahidəçisi olmadan öz qılıncını və atasının məktubunu kral Corcun hökumətinə təqdim etmək üçün yola düşdü. Miss Alison onlar yola düşənə qədər otağından bayıra çıxmayıb, ağlamaqda davam etdi; lakin hər şeyə rəğmən Ballantrenin şlyapasına ağ kokardanı qız öz əlləri ilə tikdi və Con Polun mənə dediyinə görə, o, şlyapanı Ballantrenin otağına gətirərkən göz yaşı onu tamam islatmış və şlyapa suyun içində imiş.

Sonrakı bütün hadisələr zamanı mister Henri və qoca ağam öz vədlərinə sadiq qaldılar. Bilmirəm, çox şeyə nail oldular, ya yox, amma hesab eləmirəm ki, onlar kral üçün xüsusi olaraq nəsə etməyə cəhd göstərirdilər. Amma nə olursa olsun, onlar öz loyal münasibətlərini qoruyub saxlayır, canişin lordla məktublaşır, hadisələrin nə şəkildə davam etməsindən asılı olmayaraq, Ballantre ilə, demək olar ki, heç bir əlaqə saxlamırdılar. Eyni zamanda o da özünü büruzə vermirdi. Düzdür, miss Alison tez-tez ona xəbər göndərirdi. Amma cavab alıb-almadığı barədə məlumatım yox idi. Qızın məktublarından birini Makkonnexi aparmışdı. O, dağlıları Karlayl[1] yaxınlığında görmüşdü və şahzadənin dəstəsində at belində böyük ehtiramla gedən Ballantre də var imiş. Ballantre məktubu alıb açdı, ötəri nəzər salıb (Makkonnexinin danışdığına görə), fit çalmağa hazırlaşırmış kimi dodaqlarını bir-birinə sıxdı və məktubu toqqasının altına keçirdi. Atın növbəti sıçrayışı zamanı məktub yerə düşüb palçığa bulaşdı. Amma bu, onun heç nəzərinə çarpmadı.

Makkonnexi məktubu yerdən götürür və onu bu günə kimi özündə saxlayır. Sonralar mən özüm şəxsən məktubun onda olduğunu görmüşəm.

Doğrudur, Derrisdirə bütün ölkədə istifadə olunan gizli yollarla bəzi söz-söhbətlər gəlib çatırdı ki, bunlar indiyə kimi məni sarsıdır. Həmin vasitələrin köməyi ilə ailə şahzadənin bizim Ballantreyə öz etimadını əsirgəmədiyini və onun bu rəğbəti qazanmasının üsulları barədə öyrənə bilmişdi. Məğrurluğuna (deyəsən, şöhrətpərəstlik hissi, hətta məğrurluğuna da qalib gələ bilmişdi) rəğmən, qəribəsi o idi ki, deyilənə görə, o, irlandlar üçün nəzərdə tutulmuş yüksək dairəyə[1] soxulmuşdu. O, ser Tomas Sellivan, polkovnik Berk və digərləri ilə dostlaşmış, tədricən öz həmyerlilərindən tamamilə uzaqlaşmışdı. Hər xırda intriqalarda belə onun əli olurdu və bu intriqaları səylə qızışdırırdı. O, hər addımda lord Corca da etiraz edirdi; daima məsləhətlər verirdi ki, bunu yalnız şahzadə edə bilərdi və ağlına belə gəlmirdi ki, belə işlərdən xeyir tapa bilər, ya yox. Ümumiyyətlə, belə demək mümkünsə, o (bütün ömrü boyu belə oyunçu olmuşdu) elə bir adam idi ki, bütün oyunlarda uğurdan çox, əgər oyunun taleyi müvəffəqiyyətlə başa çatarsa, şəxsi yüksəlişi barədə düşünürdü. Buna baxmayaraq, o, döyüş meydanında özünü yaxşı göstərmişdi; bunu heç kim inkar etmirdi, – axı o, qorxaq deyildi.

---

[1] *Karlayl* – Şimali İngiltərədə şəhər

Sonra isə Kulloden[2] haqqında xəbər gəldi. Bu xəbəri o zaman Derrisdirə mahnı oxuya-oxuya təpənin üstünə qalxanlardan yeganə sağ qalan şəxs (onun sözlərinə görə) gətirmişdi. Bədbəxtlikdən, həmin səhər Con Pol və Makkonnexi pırkal kolunun altından gineya tapmışdılar. Elə o gineya da bədbəxtlik gətirmişdi. Xidmətçilərin söylədiyinə görə, onlar həmin dəqiqə pulxırdalayanın yanına cumublar və pulları nə qədər azalıbsa, ondan da artıq ağılları azalıb. Con Pola çox lazım idi ki, bütün ailənin nahar süfrəsinə oturduğu zala girib uca səslə elan versin: "Tem Makmorlend hərbi yürüşdən gəlib, amma dərd odur ki, tək-tənha qayıdıb".

Onlar bu xəbəri lap məhkum olunanlar kimi sakitcə dinlədilər; mister Henri ovcu ilə üzünü tutdu, miss Alison başını əllərinin üstünə söykədi, milordun sifəti isə kül kimi bozardı.

– Mənim bir oğlum da var, – o dilləndi. – Sənə, Henri, daha sədaqətli oğul olaraq öz haqqını qaytarmaq lazımdır.

Belə bir anda bu sözləri eşitmək qəribə idi. Amma milord heç zaman mister Henrinin məzəmmətini unuda bilmirdi. Doğrudan da, həmin illəri o, vicdan əzabı ilə xatırlayırdı. Amma bütün bunlara baxmayaraq, qoca tərəfindən göstərilən belə münasibət qeyri-adi təsir bağışlayırdı və miss Alison buna tab gətirə bilmədi. Qızı od götürdü. O, milordu duyğusuz sözlərinə, mister Henrini qardaşı orada başını qurban verən zaman təhlükəsiz yerdə oturduğuna, özünü isə sevdiyi adamı acı sözlərlə yola saldığına görə məzəmmət etməyə başladı. O çığırıb, Cemsin hamıdan yaxşı olduğunu söylədi. Əllərini döyəcləyib onu sevdiyini etiraf edir, onun barəsində nəvazişli sözlər söyləyirdi. Təəccüblənmiş xidmətçilər qızı tanıya bilmirdilər.

---

[1] Stüartlar hətta katolik irlandlar arasından da özlərinə tərəfdarlar toplaya bilmişdilər.

[2] Şimali Şotlandiyada 1746-cı ildə Kulloden bataqlığında şahzadə Çarlinin bütün ordusu bir nəfər kimi məhv edilmişdi.

Mister Henri yerindən sıçrayıb kətildən yapışaraq dayandı. İndi onun da sifəti kül rəngində olmuşdu.

– Bilirdim, siz onu sevirsiniz! – O, bu sözləri ağzından qaçırdı.

– Ay Allah, bütün aləm bunu bilirdi! – Qız çığırdı və ona müraciətlə əlavə etdi: – Amma ürəyinizdə ona xəyanət etməyinizdən məndən başqa heç kimin xəbəri yoxdur.

– Allah şahiddir! – o zarıldadı. – Hər ikimiz hədər yerə sevirdik.

Zaman keçirdi, amma elə bil, evdə heç nə dəyişməmişdi. Ancaq onlar indi dörd nəfər yox, üç nəfər idilər. Bu da onlara daima itkilərini xatırladırdı. Unutmayın ki, miss Alison malikanədə pulsuz keçinə bilməzdi. Qardaşların birinin həyatda olmadığı belə bir məqamda, qoca lord tezliklə qızla ikinci oğlunu evləndirməyin zəruri olduğu fikrinə gəlmişdi.

O, əlində latın kitabı, buxarının yanında oturub, üzündə ona yaraşan xeyirxahlıqla miss Alisonu diqqətlə seyr edir və qızı günbəgün bu izdivaca hazırlayırdı. Qız ağlayan zaman, dünyagörmüş və hətta kədəri də asanlıqla qəbul etməyi bacaran yaşlı bir adam kimi ona təskinlik verib əzizləyirdi; əgər qız bir qədər də coşardısa, nəzakətlə üzr istəyib, yenidən mütaliəyə girişərdi; əgər qız, – bu, son vaxtlar tez-tez baş verərdi, – pulları hədiyyə kimi qəbul etməyi ona təklif etdikdə, düzdür, bu, onun şərəf barəsində anlayışlarına çox az uyğun gəlsə də, qıza xatırladardı ki, əgər o, bu işə razı olsa belə, çox güman, mister Henri bu cür hədiyyədən imtina edər. *Non vi sed saepe cadendo*[1] – onun sevdiyi məsəl idi; və şübhəsiz, onun sakit inamı qızın mətanətini sarsıtmaya bilmirdi; bir də qocanın qıza böyük təsirinə şübhə ola bilməzdi, – axı o, qıza həm ata, həm də ana əvəzi olmuşdu; və ən nəhayət, qızın qəlbində Düri ruhu kök salmış və o, bütün varlığı ilə Derrisdirin şərəfi üçün narahat idi. Amma bu, zənnimcə, heç də qızın mənim bədbəxt ağama ərə getmək fikrində olması ilə bağlı deyildi. Əgər, qəribə görünsə də, ətrafdakıların ağamla ciddi ədavəti olmasaydı, onun fikri dəyişməyəcəkdi.

---

[1] Güclə yox, təkrar söyləməklə (*lat.*)

Bu işdə ağam Tem Makmorlendə borcludur. Tem, ümumiyyətlə, sakit bir oğlan idi, amma onun təəssüf ediləcək bir zəif cəhəti vardı: ağzında söz qalmazdı; yeganə adam idi ki, harasa gedəndə, ya da ki haradansa qayıdanda ona qulaq asmaqçün adam axtarmağa dəyməzdi.

Çoxdan müşahidə etmişəm: istənilən mübarizədə məğlubiyyətə düçar olan hər bir kəs özünü inandırmağa çalışır ki, onu satıblar. Temin söylədiyinə görə, bütün hərbi rəislərin işi-gücü yalnız qiyamçıları satmaq imiş; onları Darbi yaxınlığında da, Folkirk yaxınlığında da satıblar; gecə marşı milord Corcun xəyanətinin təzahürü idi. Kulloden isə Makdonoldların satqınlığı hesabına uduzdurulub. Hər bir adama xəyanət damğası vurmaq gicbəsəri o qədər aludə etmişdi ki, axırda mister Henrini də bu siyahıya əlavə etməli oldu. Onun sözlərinə görə, Derrisdir könüllülərini mister Henri satmışdı; guya, o, yeni dəstə ilə köməyə gələcəyinə söz versə də, əvəzində gedib kral Corca təzim eləyib.

– Bəli, bu, başqa bir gün baş verib! – Tem çığırırdı. – Bizim bədbəxt, cəsur Ballantre! Şərəfli bədbəxt uşaqlar da onu tək qoymayıblar! Onlar təpəni aşan kimi, İuda səfərə hazırlaşıb! Bu, əlbəttə, onun xeyrinədir: O, mənim lordum olacaq; amma bizim ölülərimizsə orada, dağın kəlləsində qalıb çürüyəcəklər! – Bunları söyləyərkən Tom, əgər kifayət qədər sərxoş olardısa, hıçqırıb ağlamağa başlayardı.

Dərd odur ki, bir sözü başlayıb lazım oldu-olmadı danışasan, – adamlar o dəqiqə inanmağa başlayacaqlar. Mister Henrinin hərəkətlərinin mahalda bu şəkildə yozulması tədricən genişlənirdi; bu barədə danışmağa sözü olmayanlar danışırdı; məlumatsız və bədxah adamlar isə qulaq asır və eşitdiklərini gerçək hadisə kimi təkrarlayırdılar. Mister Henridən uzaq gəzməyə başlamışdılar; onu gördükdə kəndlilər də pıçıldaşar, qadınlar isə (onlar həmişə cəsur olurlar, çünki heç nədən qorxmurlar) çığıraraq onu məzəmmət edirdilər. Ballantreni şişirdib əməlli-başlı müqəddəsləşdirmişdilər. Onun icarədarlardan heç kəsi sıxışdırmadığını xatırlayırdılar. Bunu o, doğrudan da, eləməzdi. Amma yığılan pullar əlinə keçən kimi xərcləyib dağıdardı. Doğrudur, onun hərdən coşması da olurdu. Amma, hər halda, açıq-aşkar qızışıb özündən çıxsa da, tez sakitləşən ağa, oturub gözünü mədaxil kitabından ayırmadan zavallı fermerlərin son qəpikquruşunu da əlindən alan simic və hiyləgər ağadan daha yaxşıdır.

Bir fahişənin Ballantredən uşağı olmuşdu. Hamı bilirdi ki, o, qadınla çox pis rəftar etmişdi. Qadın heç nəyə baxmayaraq onun xatirəsini əziz tuturdu. Bir dəfə o, mister Henriyə daş tulladı.

– Sənə etibar eləyən o dəliqanlı haradadır? – qadın qışqırdı.

Mister Henri atı saxlayıb ona baxmağa başladı. Mister Henrinin dodaqları əsirdi.

– Sənsən, Cess? – o dedi. – Sən də belə? Axı sən məni hamıdan yaxsı tanımalısan.

O, qadına həmişə kömək məqsədi ilə pul verərdi.

Qadın bir dənə də daş götürüb ona sarı tolazladı. Mister Henri isə bu daşdan qorunmaq məqsədi ilə qırmanc tutmuş əlini yuxarı qaldırdı.

– Necə! Qadına əl qaldırmaq istəyirsən? Ax səni, haramzadə! – o çığırdı və elə ağlaya-ağlaya qaçmağa başladı ki, sanki, onu həqiqətən vurmuşdular.

Növbəti gün isə bütün mahalda, elə bil, yanğın baş vermişdi. Söz-söhbət gəzməyə başladı ki, mister Henri Cess Braunu, az qala, ölənə qədər döyüb. Bu misalı ona görə gətirirəm ki, qar topasının necə əmələ gəldiyi, bir iftiranın digərini necə doğurduğu məlum olsun. Bədbəxt ağam o dərəcədə sarsılmışdı ki, milorddan da betər xanənişin olmuşdu. Amma evdə o, buna əmin ola bilərsiniz, bir kəlmə də şikayət etməzdi; iftiraların əsl səbəbi çox ağrılı məsələ idi ki, onu qurdalamağa dəyməzdi. Mister Henri isə susmağına rəğmən çox xudbin və inadkar idi. Qoca lord, yəqin ki, bu barədə Con Poldan və başqa kimlərdənsə nəsə eşitmişdi; hər halda, oğlunun davranışındakı dəyişikliklər də nəzərindən qaçmamışdı. Amma hətta o da hadisələrin bu dərəcədə kəskin şəkil almasını ehtimal etmirdi. Miss Alisona gəldikdə isə o, yeniliklərdən həmişə sonuncu xəbər tutardı və o zaman da bu xəbərlər onu hamıdan az maraqlandırardı.

Hadisələrin belə qızğın vaxtında (izaholunmaz səbəblərdən, qızışdığı kimi də tez səngimişdi) Derrisdirə yaxın Sent-Brayd şəhərində, deyəsən, Sviftdə seçkilər keçirilirdi; bəzi narahatlıqlar gözlənilirdi, – nə olduğunu haçansa eşitmiş olsam da, indi xatırlamıram. Danışırdılar ki, gecəyə kimi dağılmamış kəllələrsiz keçinmək mümkün olmayacaq və şerif hətta Demfrisə əsgərlərin arxasınca adam göndərib.

Milord hesab edirdi ki, mister Henri orada mütləq iştirak etməlidir və onun iştirakının ailənin şərəfi naminə zəruri olduğunu əsaslandırırdı.

– Öz mahalımızda da qabağa düşməsən, – o dedi, – yaxşı danışmazlar.

– Hə də, mahalda başçılıq etmək mənə qalmayıb ki. – Amma milordun təkid etdiyini görüb əlavə etdi: – Əgər açığını desəm, camaatın arasına çıxmağa qorxuram.

– Siz Derrisdirlərdən ilk adamsınız belə sözlər danışırsınız! – miss Alison çığırdı.

– Hər üçümüz gedərik, – milord dedi və həqiqətən də, çəkmələrini geyindi (dörd il ərzində birinci dəfə; Con Pol nıqqıldaya-nıqqıldaya onları milordun ayağına keçirdi).

Miss Alison amazonka[1] geyindi və hər üçü birlikdə Sent-Brayda getdi.

Küçə mahalın hər yerindən gəlmiş cürbəcür adamlarla dolu idi. Mister Henrini görən kimi fit çalmağa, ələ salmağa, çığırmağa başladılar: “İuda!”, “Qardaşın Cems hanı?”, “Onun satdığın dəliqanlıları haradadır?”. Ona hətta daş atanlar da tapıldı; amma əksəriyyət qoca lorda və miss Alisona hörmət əlaməti olaraq bu həngaməni dəstəkləmədi. On dəqiqə kifayət elədi ki, milord, mister Henrinin haqlı olduğuna əmin olsun. O, bir söz demədən atın başını döndərib məyus halda evə yollandı.

Miss Alison da bir söz söyləmədi. Amma onun ağlına çox fikir gələ bilərdi; yəqin ki, bu, onun heysiyyətinə toxuna bilərdi, çünki o, təpədən-dırnağa kimi Düri idi; yəqin ki, qohumunun onun gözü qarşısında günahsız yerə alçaldılması da ürəyini yumşalda bilərdi. Həmin gecə onun gözünə yuxu getmədi. Mən miledini tez-tez qınayırdım. Amma həmin gecəni hər təsəvvür etdiyim zaman onu bağışlamağa hazır idim. Səhər o, ilk olaraq aşağı enməyi özünə borc bildi və qoca lorda yaxınlaşdı.

– Əgər Henri əvvəlki kimi məni ələ keçirmək istəyirsə, – qız dedi, – mənə sahib ola bilər.

Amma onun özünə qız başqa cürə dedi:

– Sizə qarşı məhəbbət hissim yoxdur, Henri, amma Allah bilir ki, mən hər cür mərhəmətə qadirəm!

---

[1] *Amazonka* – ata minmək üçün uzun qadın paltarı

1748-ci ilin iyun ayında onları nişanladılar. Həmin ilin dekabrında Derrisdirlərin böyük evinin qapısı ağzında mən atdan endim. Danışdığım hekayədə o gündən etibarən gözlərimin qarşısında baş verən hadisələrdən məhkəmədə ifadə verən şahid dəqiqliyi ilə bəhs edirəm.

II *fəsil*

HADİSƏLƏRİN XÜLASƏSİ

(davamı)

Həmin soyuq şaxtalı dekabr günü yolumun sonuncu mərhələsini də geridə qoydum. Nə dərəcədə lazım olduğunu bilmirəm, amma bələdçim Temin qardaşı Peti Makmorlend idi. Hələ ömrümdə heç kimdən bu onyaşlı sarışın, pırtlaşıq saçlı, ayaqyalın səfil uşaqdan eşitdiyim qədər mənfur qeybətlər eşitməmişdim. Yəqin ki, bütün bunların hamısını qardaşından bol-bol toplaya bilmişdi. O zaman mən özüm də bir o qədər qoca deyildim və qürur hissi marağımı hələ üstələyə bilməmişdi. Bir də belə soyuq qış səhəri hər bir adamı bütün bu hadisələrin baş verdiyi yerlərdə söylənilən köhnə çəkişmələr barəsində hekayə aludə edə bilərdi.

Bataqlığı keçərkən oğlan birnəfəsə Kleverhauz[1] barədə danışırdı. Təpəni aşarkən isə şeytan barəsində olan hekayələrin növbəsi çatdı. Abbatlığın yaxınlığından ötərkən rahiblər və monastırın xarabalıqlarından özləri üçün anbar düzəldən və Derrisdirdən cəmi bir top atəşi məsafəsində yerləşən sahildə məskunlaşmış qaçaqmalçılar haqqında köhnə əhvalatları öyrəndim. Amma yol boyu Dürilərdən hər biri söyüşə məruz qalırdı, xüsusilə də zavallı mister Henri. Bu söhbətlər məni gələcək ağama qarşı elə kökləmişdi ki, Monastr Təpəsinin ətəyində mənzərəli buxtanın sahilində daldalanmış Derrisdir qarşıma çıxarkən hətta heyrətləndim də. Ev rahat idi, fransız, bəlkə də, italyan stilində tikilmişdi, – doğrusu, bu cür işlərdən başım yaxşı çıxmır, – və malikanənin həyəti dəyərli güllərlə, qazonlarla, budanmış kollarla, ağac dəstələri ilə bəzədilmişdi. Burada hədərə sərf edilmiş həmin pullarla ailənin güzəranını tam bərpa etmək mümkün idi; amma malikanənin bu görkəmini qoruyub saxlamaq üçün heç bir gəlir kifayət etməzdi.

---

[1] *Kleverhauz* – II Yakovun generalı

Məni qarşılamaq üçün mister Henrinin özü qapının ağzına çıxdı. O, ucaboylu, qarasaçlı gənc bir centlmen idi (Dürilərin hamısı qarayanız idi). Sifəti aydın olsa da, şən deyildi. Möhkəm əzələli bədən quruluşuna malik olmasına baxmayaraq, bir o qədər də sağlam təsiri bağışlamırdı. Hər cür sünilikdən uzaq bir şəkildə mənə əl verdi və dərhal da sadə və mehriban danışığı ilə məni özünə cəlb etdi. Yol paltarımı dəyişməyə belə imkan vermədi və məni dərhal milordla tanış etmək üçün onun yanına apardı. Hava hələ işıqlı idi. Diqqətimi ilk olaraq gerb şəkilli pəncərənin ortasında şüşədən olan romb cəlb etdi. İndi xatırlayıram: o zaman bu, mənə şəcərəyə məxsus portretlərlə bəzədilmiş, yapma naxışlı tavana və Tit Liviyə[1] başı qarışmış qoca lordun yanında oturduğu oyma buxarıya malik bu gözəl otaqda qüsur kimi görünmüşdü.

Aydın ifadəyə malik sifəti mister Henrini çox xatırladırdı. Amma məlum oldu ki, o daha həssas, xoşagələn bir adamdır və danışığı da min dəfə maraqlıdır. Milord mənə incəsənət üzrə təzəcə magistr dərəcəsi aldığım Edinburq universiteti və oranın adları və istedadları ona yaxşı tanış olan professorları haqqında çoxlu sual verdi. Mənə məlum məsələlər barədə beləcə söhbət edə-edə bu təzə yerə tez uyğunlaşıb, asanca və sərbəst danışmağa başladım.

Söhbətin qızğın vaxtında otağa missis Henri daxil oldu; o ağırlaşmışdı, – miss Ketrinin anadan olmasına cəmi altı həftə qalmışdı, – bu da mənə ilk görüşdə onun gözəlliyini lazımi səviyyədə qiymətləndirməyə mane olurdu. Qız digərləri ilə müqayisədə mənimlə daha çox təkəbbürlə davranırdı. Belə səbəblərə görə də o, mənim bu ailəyə bağlılığımda yalnız üçüncü yeri tuturdu.

Peti Makmorlendin yalan-palanlarına qəti olaraq inanmamaq üçün mənə çox az vaxt lazım gəldi; və beləliklə, mən həmişəlik, elə indinin özündə də Derrisdirlər evinin sədaqətli xidmətçisi olaraq qalıram. Daha çox mister Henriyə məhəbbət bəsləyirəm. Onunla işlədiyim zaman onda tələbkar bir sahibkar xüsusiyyətlərini aşkarladım. Öz yumşaqlığını isə işdən kənar vaxtlar üçün qoruyub saxlaya bilirdi. İş zamanı o, məni təkcə malikanənin qayğıları ilə yükləmirdi, eyni zamanda sayıq gözətçiyə çevrilirdi. Bir müddət belə davam etdi. Bir dəfə o, qayğılı halda gözlərini kağızdan ayırıb dedi:

---

[1] *Tit Livi* – b.e.ə. I əsrdə yaşamış Roma tarixçisi. Onun tarixi əsərləri XVII – XVIII əsrlərdə böyük sevgi ilə oxunardı.

– Mister Makkellar, fərəhlə qeyd edirəm ki, siz işlərin öhdəsindən əla gəlirsiniz.

Bu sözlər ilk razılıq əlaməti idi və həmin gündən etibarən onun mənim üzərimdə nəzarəti zəifləməyə başladı; tezliklə isə ailənin bütün üzvlərindən yalnız bu sözlər eşidilərdi: "Mister Makkellar belədir", "Mister Makkellar elədir", – artıq bütün işləri öz nəzarətim altında yerinə yetirir və bütün xərclər sonuncu fartinqə qədər danışıqsız qəbul olunurdu. Hələ mister Henri mənə təlim keçdiyi zamandan etibarən məndə açıq-aşkar, həddən ziyadə bu bədbəxt adama mərhəmət hissindən doğan bir bağlılıq yaranmışdı. Tez-tez hesab kitablarının arxasında oturub gözünü boş səhifəyə, ya da pəncərəyə dikərək dərin fikrə gedərdi. Belə dəqiqələrdə üzünün ifadəsi və yaxud qeyri-ixtiyari köksünü ötürməsi ona qarşı məndə güclü maraq və şəfqət hissi oyadardı. Yadımdadır, bir dəfə hansı işə görəsə kontorda xeyli oturası olduq. Kontor sarayın ikinci mərtəbəsində yerləşirdi. Pəncərəsindən körfəz, o qədər də böyük olmayan meşə və dayaz qumlu çay zolağı görünürdü. Orada, günəş qürub etdiyi zaman atlara yük çatan qaçaqmalçıların kölgələri qaynaşırdı. Mister Henri düz qərbə tərəf baxmağa başlayarkən hətta təəccübləndim ki, necə olur, gün onun gözünə düşmür. Birdən o, üz-gözünü turşudaraq əlini alnına tərəf apardı və mənə sarı çevrilib gülümsədi.

– Bəlkə, ağlınıza da gəlməz ki, bu an mən nə barədə düşünürdüm, – o dedi. – Fikirləşirdim ki, əgər qanunu pozan bu adamlarla eyni təhlükəni və riski bölüşə bilsəydim, özümü daha çox xoşbəxt hiss edərdim.

Mən cavab verdim ki, çoxdandır onun qayğılı olduğunu hiss edirəm, neyləmək olar, bizim hamımıza başqalarına qibtə etmək və hər hansı bir dəyişikliyin nəticəsində hər şeyin yaxşı olacağına inanmaq kimi keyfiyyətlər xasdır. (Bunu söyləyərkən bir universitet yetirməsi kimi Horatsidən[1] sitat gətirdim).

– Bəli, bəli. Məhz belədir, – o dedi. – Yaxşısı budur, hesabatımızla məşğul olaq.

---

[1] *Horatsi* – b.e.ə. I əsrdə yaşamış görkəmli Roma şairi

Ona nəyin bu qədər əzab verdiyi bir qədər keçəndən sonra mənə məlum oldu. Əsl həqiqətdə, kor adam belə bu evdə sahib Ballantrenin izini hələ də hiss edə bilərdi. İstər sağ olsun, istərsə ölü (o zaman biz onu ölmüş hesab edirdik) – bu adam hələ də qardaşının rəqibi olaraq qalırdı: evdən kənarda rəqib kimi mister Henri barədə xoş söz eşitmək mümkün deyildi, amma öz evində də rəqib kimi Ballantre üçün heyifsilənir və onu tərifləyirdilər. Təkcə atasının və arvadının ürəyində yox, elə xidmətçilərin də təsəvvüründə bu, belə idi.

Ev qulluqçularının başında iki qoca xidmətçi dayanırdı. Con Pol – arıq, daz, təmkinli, tündxassiyyət, qatı dindar olan qoca bir kişi idi və sədaqətli nökər kimi (bu işdə ona haqq qazandırmaq olar) Ballantrenin tərəfdarlarına başçılıq edirdi. Heç kəs bu dərəcədə dərinə gedə bilməzdi, baxmayaraq ki bu, ona bir o qədər də sərf etməzdi, mister Henrini açıq-aşkar təhqir etməkdən zövq alırdı. Əlbəttə, milord və missis Henri onun qarşısını alırdılar, amma bir elə də sərt yox. Elə ki özünü ağlağan uşaq yerinə qoyub “bədbəxt ağam” (Ballantreni belə adlandırardı) deyə oxşamalarına başlayardı, dərhal günahından keçərdilər. Henri bütün bunların hamısına sükut və kədərlə, bəzən də qaşqabaqla tab gətirərdi. Ölü ilə rəqabətə girməyə dəyməzdi, – o, bunu yaxşı anlayırdı. Belə olan tərzdə qoca xidmətçini kor-koranə sədaqətinə görə necə qınamaq olardı. Bunu etməyə onun dili də gəlməzdi.

Qulluqçuların digər dəstəsinə başçılıq edən qoca Makkonnexi kefçil, davakar və içkiyə meyilli bir adam idi. Tez-tez düşünürdüm ki, çox qəribədir, bu qulluqçuların hər biri öz hörmətli ağalarının tam əksi ola-ola onu tərifləyib şişirdirlər. Baxmayaraq ki o özü şəxsi qüsurlarını etiraf edir və bu məziyyətlərindən əl çəkməyə hər an hazır idi. Makkonnexi tezliklə mənim gizli rəğbətimdən xəbər tuta bildiyindən, məni özünə etibarlı adam hesab edirdi. Elə olurdu ki, məni işdən ayırıb saatlarla Ballantreni yamanlayırdı.

– Buradakıların hamısı başdan-ayağa axmaq və gic adamlardı, – Allah onların hamısına qənim olsun! Sahibə bir bax, – bilmirəm nəyə əsasən onu bu dərəcədə şişirdib göyə qaldırmaq bu iblisə uymuşların ağlına gəlib! İndi mister Henrini sahib adlandırmaq və qanuni varis saymaq lazımdır. Ballantre onların boynuna minən vaxtı onun nazını heç belə çəkmirdilər. Mən ki bunu yaxşı bilirəm. O, əngəlli adam idi! Ondan bir dənə də xoş söz eşitməmişdim. Kim eşitmişdi ki? Təkcə söyüş, lağlağı, yalandan Allaha andiçmə – o dünyada gərəyi olar! Mən bilirdim, bu centlmen necə adam idi! Mister Makkellar, siz nə vaxtsa toxucu Vulli Uayt haqqında eşitmisiniz? Yox? Bax həmin Vulli çox riyakar, daşürəkli adam idi və onunla mənimki tutmazdı. Onun üzünə belə baxmaq istəmirdim. Amma öz növbəsində həm də qeyrətli adam idi və bir dəfə Ballantrenin biabırçılığının üstünü açası oldu. Bəs sahib Ballantreyə toxucu ilə mübarizə aparmaq yaraşardımı? – Makkonnexi burnunu büzdü. Xoşu gəlməyən adamlardan danışarkən sifətinin mimikası həmişə dəyişərdi. – Amma o, məhz bunu elədi. Həm də necə elədi! Gecələr Vullinin qapısını döyür, "Bu-u" – deyə çığırırdı. Soba borusuna kükürd doldurub, ocaqda qızdırır və alışıb partlayan kükürdü onun pəncərəsinə tullayırdı. Bir sözlə, o həddə gətirib çatdırdı ki, qoca, iblisin özünün onun qəlbini oğurlamağa gəldiyini zənn etməyə başladı. Qısası, iş onunla yekunlaşdı ki, Vulli tamam ağlını itirdi. Onu ayaq üstə qaldıra bilmədilər, daima çığırır, dua edir və Allah köməyinə yetənə kimi ağlayırdı. İstəyirsiniz, Con Poldan soruşun, o özü bu hadisəyə görə möhkəm xəcalət çəkirdi. Axı o, əsl dindar xristiandır. Daha nə söyləyim, işin belə şəkil alması sahib Ballantreyə tam sərfəli idi.

Ondan soruşdum ki, bütün bunlar barəsində bəs Ballantre özü nə düşünürdü.

– Mən haradan bilim? – Makkonnexi cavab verdi. – O heç vaxt bu barədə danışmırdı. Əvəzində söyüş və Allaha yalandan and içdiyini eşidərdik. Və hər iki-üç sözdən bir gülümsünərək burnunda deyirdi: "Sahib Ballantre!".

Ürəyindəkiləri açıb tökdüyü vaxtların birində o, mənə qoruyub saxladığı, Kareayl ətrafından olan, sanki, at dırnaqlarının təzəcə iz qoyduğu həmin məktubu göstərdi. Bir sözlə, bu, bizim sonuncu söhbətimiz oldu. Çünki o, bu dəfə missis Henri barədə elə kobud ifadələr işlətdi ki, dərhal onu özümdən uzaqlaşdırıb, kifayət qədər kənarda saxlamaq qərarına gəldim.

Qoca lord, həmişə olduğu kimi, mister Henri ilə nəvazişlə davranır, ona təşəkkürünü bəyan edir və bəzən də əlini onun çiyninə qoyub, sanki, ətrafdakıların hamısına müraciətlə deyirdi: "Görün mənim nə yaxşı oğlum var!" O, ədalətli və dərrakəli bir adam olaraq, mister Henridən həqiqətən razı idi. Amma mənə elə gəlirdi ki, təkcə bununla da hər şey məhdudlaşırdı və inanıram ki, mister Henri özü də bu fikirdə idi. Bütün məhəbbəti mərhum oğlu ilə gedəsi olmuşdu. Ona görə yox ki, milord mənim yanımda bu barədə tez-tez söhbət açardı. Amma bir dəfə o, məndən mister Henri barədə münasibətləri barədə soruşarkən bütün həqiqəti açıb ona söylədim.

– Doğrudur, – o, kənara, buxarıdakı alova nəzər salaraq dedi, – mister Henri yaxşı gəncdir, çox, çox yaxşı bir gəncdir. Mister Makkellar, eşitmisiniz, mənim bir oğlum da var idi? Onun mister Henri kimi nümunəvi olduğunu söyləyə bilmərəm, amma çox təəssüf ki, o öldü! Sağ olarkən hamımız onunla fəxr edirdik, çox fəxr edirdik. O, bəzi işlərdə etimadımızı doğrultmasa da, fərq etməz, onu daha çox sevərdik.

Sonuncu sözləri alova baxa-baxa qayğılı söylədi. Sonra isə gözlənilməz şuxluqla əlavə etdi:

– Amma mister Henri ilə bütün işlərinizin qaydasında olması məni sevindirir. O, sizə yaxşı ağa olacaq.

Bundan sonra kitabı açdı. Bu isə adətən, söhbətin başa çatmasına bir işarə idi. Bu vaxt çətin ki, o nəyisə diqqətlə oxuyar və yaxud da oxuduğundan nəsə ağlına batardı; Kullodensk döyüşü və böyük oğlu, – yalnız bunlar onun fikrinə hakim kəsilərdi. Məndə isə bu zaman mister Henriyə olan mərhəmətimə rəğmən mərhuma qarşı qeyri-təbii qısqanclıq yaranırdı.

Axırda bir neçə söz də missis Henri barədə söyləyim. Əgər onun haqqında mülahizələrim həddən ziyadə sərt görünərsə, qoy danışdığım hekayənin sonunda oxucu özü qərar versin.

Amma əvvəlcə mənim Derrisdirlərin ailə işlərinə daha çox nüfuz etməyimə səbəb olmuş bir hadisəni xatırlatmağı özümə borc bilirəm. Saraya gəlməyimdən yarım il keçməmiş elə oldu ki, Con Pol xəstələnib yatağa düşdü. Mənim qəti fikrimcə, buna səbəb onun çox içməsi idi. Amma onun nazını çəkirdilər, o isə özünü lap din uğrunda şəhid kimi aparırdı. Hətta onu yoluxmağa gələn pastor da xüdahafizləşərkən, sanki, şərəfə layiq görülmüş bir insanın yanından gedirdi. Xəstəliyin üçüncü günü mister Henri günahkar görkəmində yanıma gəldi.

– Makkellar, – o dedi, – bizə kiçik bir xidmət göstərməyinizi sizdən xahiş etmək istərdim. Bilirsiniz, biz təqaüd ödəyirik... onu çatdırmaq Conun vəzifələrinə aid idi. Onun xəstə olduğu bir vaxtda bu barədə sizdən başqa heç kəsdən xahiş edə bilmərəm. Bu, incə bir məsələdir və bəzi səbəblərə görə onu mən özüm təqdim edə bilmərəm. Makkonnexini isə dilinə görə göndərə bilmərəm. Mən isə... mənə isə... istəməzdim ki, bundan missis Henri xəbər tutsun, – dedi və qulaqlarına qədər qızardı.

Doğrusunu desəm, pulu hansısa Cessi Brauna aparmalı olduğumu öyrənərkən fikirləşdim ki, mister Henri şəxsi intriqalarından sığortalanır. Əsl həqiqət üzə çıxarkən isə çox sarsıldım.

Cessi Sent-Braydın xəlvət döngələrinin birindəki dalanda yaşayırdı. Qonşular adama çox şübhəli təsir bağışlayırdılar. Əksəriyyəti qaçaqmalçılardan ibarət idi. Döngənin girişində başı yarılmış bir adamla rastlaşdım; bir az aralıda, səhər saat doqquz olmasına baxmayaraq, bir dəstə sərxoş yeməkxanada bağırır və oxuyurdu.

Bir sözlə, hətta Edinburq kimi böyük şəhərdə belə bundan betər xarabalığa rast gəlməmişdim. Artıq geri dönmək barədə düşünməyə başladım. Cessinin mənzili küçənin axırında yerləşirdi. Özü isə lap betər təsir bağışlayırdı. Ödəniş barədə qəbzi (mister Henri özünəməxsus dəqiqliyə sadiq qalaraq qəbzi qadından götürməyi mənə tapşırmışdı) qadın kiməsə spirtli içki aldırıb gətirdikdən və onunla bir stəkan içdikdən sonra ala bildim. Bu ərəfədə o, özünü havalı, yüngül aparır, gah ledilərə məxsus tərzdə davranmağa çalışır, gah da kefçil bir əhvali-ruhiyyə ilə mənə naz-qəmzə satırdı. Bütün bunların hamısı məni çox iyrəndirdi. Pul barəsində isə faciəvi bir tonda danışdı.

– Lənətə gəlmiş pullar! – ucadan söylədi. – Qan puludur bunlar, başqa heç nə deyil! Görürsünüz də gəlib nə vəziyyətə düşmüşəm! Ah, əgər əzizim qayıtsaydı, hər şey başqa cürə olardı! Amma o ölüb – meyiti dağlarda qalıb, – mənim əzizim, mənim sevimlim!

Onun əzizi üçün ağlama tərzi də azğınlaşmış təsiri bağışlayırdı. Əllərini arxasına çatıb, gözlərini qıyırdı. Bütün bunların hamısını, yəqin ki, səyyar aktyorlardan öyrənmişdi və onun kədəri də mənə süni görünürdü. O, sanki, öz rüsvayçılığı ilə lovğalanırdı. Ona yazığım gəlmədiyini deyə bilmərəm. Amma ən yaxşı halda bu mərhəmət hissi nifrətlə yanbayan idi ki, son toxumlarını da nəticədə elə Cessi özü səpəsi oldu. Sonda qəbzin altında adını cızma-qara edərək dedi: “Bu da belə!” – və heç bir qadına yaraşmayan abırsızlıqla, ağlasığmaz söyüşlərlə məni qovmağa başladı, söylədi ki, bu qəbzi tezliklə məni onun yanına göndərən İudaya çatdırım... Beləliklə, mister Henriyə şamil edilən bu adı birinci dəfə eşitdim. Onun danışığındakı və davranışındakı gözlənilməz dəyişiklik məni heyrətə saldı. Otağı dəhşətli yaramazlıqla döyülmüş it kimi tərk etdim. Amma bu hələ harası idi: ifritə pəncərəni açıb başını çölə çıxardı və bütün küçəboyu arxamca məni söyməyə başladı; yeməkxananın qapısından boylanan qaçaqmalçılar onun söyüşlərini göydə tutdular. Onlardan biri həddən ziyadə insafsızlıq edib üstümə bəd bir iti qısqırtdı və it dabanımdan qapdı. Mənə bir daha dərs oldu ki, heç bir şey adamı yaramaz cəmiyyətdən qoruya bilməz. Yaram bərk ağrıya-ağrıya sarsılmış halda gəlib evə çatdım.

Mister Henrinin başı kontorda işə bərk qarışmışdı. Amma anladım ki, səfərin necə keçməsi barəsində tezliklə eşitmək istəyir.

– Necə oldu? – mən içəri daxil olan kimi soruşdu. Baş verənlər barədə ona qısa məlumat verdim və Cessinin ləyaqətsiz, yaxşılıq bilməyən bir qadın olduğunu söylədim. O isə dedi: – Makkellar, o qadın mənim dostum deyil. Amma mənim çoxmu dostum var? Bir də ki Cessinin belə ədalətsiz davranması üçün əsası var. Bir həqiqəti ki bütün mahal bilir, onu heç gizlətməyə dəyməz: bizim ailənin üzvlərindən biri onunla çox pis rəftar edib. Beləliklə, o, birinci dəfə idi ki, səthi də olsa, mənim yanımda Ballantre barədə işarə vururdu. Mənə elə gəldi ki, o, bunu çox çətinliklə söyləyə bildi. Çünki dərhal da davam etdi: – Bax elə buna görə də bu işə baş qoşmaq istəmirdim. Bu məsələ missis Henrini... və atamı məyus edə bilər, – əlavə edib, yenidən möhkəm qızardı.

– Mister Henri, – mən dedim, – cəsarətimə görə üzr istəyirəm, amma fikrimcə, bu qadını öz taleyinin ixtiyarına buraxmaq lazımdır. Sizin pulunuz belələrinə kömək edə bilməz. Onun nəfsini saxlama, qənaətçilik barədə anlayışı belə yoxdur. Minnətdarlığa qaldıqda isə bunu ondan gözləmək təkədən süd gözləmək kimi bir şeydir. Siz ona kömək etməyi dayandırsanız da, heç nə dəyişməyəcək. Yalnız elçilərinizin ayaqları itlərin dişindən qurtula bilər.

Mister Henri gülümsədi.

– Ayağınızın xəsarət alması məni çox məyus etdi, – o, artıq ciddi tərzdə əlavə elədi.

– Diqqətlə fikirləşin, – mən davam etdim, – sizə yetkin bir adam kimi məsləhət verirəm, əvvəlcə hər şeyə rəğmən bu qadının bədbəxtçiliyi mənə təsir elədi.

– Məsələ də elə bundadır! – mister Henri dedi. – Unutmayın ki, o qadının dürüst bir qız olduğu vaxtlar mənim hələ də yadımdadır. Bundan əlavə, ailəmin şərəfi haqqında az söhbət açmağım heç də o demək deyildir ki, mən onun şan-şöhrəti üçün narahat olmuram.

Bununla da o, mənə ilk dəfə etibar edib başladığı söhbətə son qoydu. Lakin elə həmin gün onun atasının bu hadisədən hali olduğu qənaətinə gəldim. Mister Henri bu məsələni yalnız arvadından sirr saxlayırdı.

– Hesab edirəm ki, bugünkü tapşırıq xüsusilə sizin xoşunuza gəlməyə bilərdi, – milord dedi. – O, heç bir vəchlə sizin vəzifələrinizin çevrəsinə aid deyil. Elə məhz buna görə də sizə məxsusi olaraq təşəkkür etmək və eyni zamanda xatırlatmaq (əgər bunu mister Henri artıq etməyibsə) istərdim ki, bu barədə bircə kəlmənin belə qızımın qulağına çatmaması daha çox arzuolunandır. Yaranın qaysağını qopartmaq ikiqat ağırdır, mister Makkellar!

Qəzəb içimi gəmirirdi. Missis Henrinin qəlbində həyatda olmayan bir adamın surətini böyütmək kimi zərərli bir işlə məşğul olmaqdansa, yalançı bir bütün yıxılmasına çalışmağın daha yaxşı olmasını milordun üzünə söyləməkdən özümü güclə saxladım. Missis Henrinin ərindən uzaqlaşdırılmasını bu vaxta kimi də əla başa düşmüşdüm.

Qələmimin sadə hadisələri təsvir etməyə kifayət qədər bacarığı çatır. Amma bəzi xırdalıqları, xüsusilə də az əhəmiyyət kəsb edənləri kağız üzərində ifadə eləmək, müxtəlif baxışları və fikirləri, Allah bilir, hansısa sözlərin vasitəsilə povestdə vermək, demək olar ki, on səkkiz ay ərzində baş verən hadisələrin mahiyyətini yarım səhifəyə yerləşdirmək, çox güman, qarşıma qoyduğum məqsədə uyğun deyil.

Açığını desək, bütün bu işlərdə günahkar missis Henri idi. O, mister Henriyə ərə getməyə razılıq verməklə böyük bir xidmət göstərdiyini düşünür və bu işi qəhrəmanlıq hesab edirdi. Qoca lord da, istəsə də, istəməsə də, onu həvəsləndirirdi. O, eyni zamanda, mərhuma sədaqətini də özü üçün xidmət hesab edirdi. Amma yalnış rəylərə inanmayan hər bir adam, yəqin ki, bu xidməti sağ qalana etibarsızlıq kimi qiymətləndirərdi. Milord bu məsələdə də onu dəstəkləyirdi. Ehtimal ki, itkisi barədə söhbət açmaq ona təsəlli verirdi, amma bu barədə mister Henri ilə danışmağa qərar verə bilmirdi. Beləcə, üç nəfərdən ibarət bu ailədə ikitirəlik yaranmışdı və qəbul olunmayan da – mister Henri idi.

Onların ailə münasibətləri də adi hal almışdı: nahardan sonra milord əlində bir qədəh çaxır buxarıya yaxın əyləşir, missis Alison da uzağa getmədən, skamyanı alova yaxın qoyub, qoca ilə nə barədə desən, laqqırtı vurardı. Mister Henrinin arvadı olduqdan sonra da bu vərdişdən əl çəkməmişdi. Hər kəsi qoca lordun qızı ilə bu şəkildə dostluq mənzərəsi sevindirə bilərdi. Amma mən mister Henrinin alçaldılmasına kədərlənməkdənsə, ona daha çox rəğbət bəsləməyə üstünlük verirdim. Onun özünü ələ alıb masanın arxasından qalxaraq arvadına və qoca lorda yaxın əyləşdiyini çox görmüşdüm; onlarsa öz növbəsində Henrini soyuq qarşılayır, onunla yad adam kimi davranırdılar. Belə süni nəvazişlə və söhbətə açıq-aşkar könülsüz qoşulduğundan tezliklə mənim yanıma – masanın arxasına qayıdardı. Derrisdirlərin zalı çox geniş olduğundan qulağımıza buxarının yanından yalnız qarmaqarışıq səslər çatırdı. O, beləcə mənimlə oturub ora nəzər salar və qulaq asardı. Qoca lordun hüznlə başını yelləməsi, əlini missis Henrinin başına qoyması, yaxud qızın lordu sakitləşdirmək məqsədi ilə onun dizini sığallaması, ya da gözləri bir-birinə sataşarkən yaşla dolmasından qənaətə gəlirdik ki, söhbət yenə də həmin mövzunun üzərinə gəlib və mərhumun ruhu bizimlə bir otaqdadır.

İndinin özündə də bəzən mister Henrini bütün bunlara sinə gərdiyinə görə qınayıram. Amma unutmaq olmaz ki, arvadı mərhəmət hissindən ona ərə getmiş, o da bunu qəbul etmişdi. Beləliklə, ona dəstək verən kimsənin olmadığı bir halda, necə qətiyyət göstərə bilərdi? Yadımdadır, bir dəfə o, vitrajın başıbəlalı şüşəsini dəyişmək məqsədi ilə şüşəsalan tapdığını bildirdi. Evdə bütün işləri o idarə edirdi və bu, onun səlahiyyətinə aid idi. Hər halda, həmin şüşə Ballantrenin pərəstişkarları üçün əziz xatirə sayılırdı. Bu barədə kiçik bir xatırlama missis Henrini özündən çıxardı.

– Heç utanmırsınız? – o çığırdı.

– Elədir, mən özümə görə xəcalət çəkirəm, – mister Henri elə kədərli səslə dilləndi ki, onu hələ heç vaxt belə görməmişdim.

Bu zaman qoca lord söhbətə qarışdı və mülayim nitqi ilə diqqəti yayındıra bildi. Nahar başa çatmamış adama elə gəlirdi ki, hər şey unuduldu. Lakin nahardan sonra, həmişə olduğu kimi, buxarının yanına çəkildikləri zaman başını qoca lordun dizləri üstə qoyub qadının necə ağladığının şahidi olduq. Mister Henri mənimlə malikanənin hansısa işləri barədə söhbət edərkən az danışar və təsərrüfat işlərindən başqa, bəzi məsələlər haqqında hərdən nəsə söyləyərdi; amma bu gün buxarıya tərəf nəzər salaraq birnəfəsə danışır, səsi sakit tonu aşırdı. Hər halda, şüşə dəyişilmədi və mənə elə gəlir ki, bunu o özü üçün böyük məğlubiyyət hesab elədi.

Onun xasiyyəti barədə nə deyilməsindən asılı olmayaraq, Allah görürdü ki, o, arvadına qarşı hədsiz nəzakətlidir. Qadın ona elə bir təkəbbürlü tərzdə müraciət edirdi ki, bu (lap öz arvadım olsa da belə), vəhşi kimi məni özümdən çıxarırdı. Amma o, bunu nəvaziş kimi qəbul edirdi. Qadın onu uşaq evinə verilmiş körpə kimi özündən uzaq saxlayırdı. Gah onu unudur, gah da nəvaziş göstərib yadına salırdı; sanki, onun rüsvayçılığından xəcalət çəkirmiş kimi qadının sifəti dönər, dodaqlarını gəmirərək öz soyuq münasibəti ilə ona zülm edər, məzəmmətləyərdi. İstəyəndə baxışları ilə ona hökm edərdi. Rolunu dəyişdiyi zaman isə adi şeylər üçün elə yalvarardı ki, elə bil, ondan nəyisə borca istəyirdi. Bütün bunların hamısına o, usanmaz qayğı və necə deyərlər, qadının gəzdiyi torpağa da heyran bir şəxs kimi cavab verər, bu sevgini gözlərində sönməz bir şam təki yaşadardı.

Miss Ketrinin dünyaya gəlişini gözlədikləri zaman onu arvadının otağından çıxmağa heç nə ilə məcbur edə bilmədilər və o, beləcə axıra kimi orada qaldı. O (necə ki mənə danışıblar), rəngi ağarmış halda çarpayının başında oturubmuş və alnından tər axırmış. Əlindəki dəsmal isə yığılıb balaca yumağa dönübmüş. Əbəs yerə deyildi ki, o, uzun müddət miss Ketrinə məhəbbət göstərə bilmirdi; ümumiyyətlə, onun qıza hər hansı bir hissinin olmasına şübhə edirəm. Elə buna görə də bu məsələ geniş müzakirələrə səbəb olurdu.

Ailənin işləri 1749-cu ilin aprel ayının yeddisinə kimi, çoxlarının qəlbini qıran və həyatına qənim kəsilən ilk hadisələr baş verən ana qədər bu şəkildə cərəyan edirdi.

Həmin gün şam yeməyinə az qalmış öz otağımda oturmuşdum. Elə bu zaman Con Pol qapını döymədən içəri daxil oldu və aşağıda bir nəfərin səlahiyyətli şəxslə danışmaq arzusunda olduğunu bildirdi; bu sözü deyərkən gülümsədi.

Mən həmin adamın kim olduğu, adının nə olduğunu soruşarkən Conun narazılığının səbəbi aydınlaşdı: məlum oldu ki, müsafir özünü yalnız mənə təqdim etmək istədiyini bildirib və beləliklə də evin baş xidmətçisinə qarşı təhqiramiz səhvə yol verib.

– Yaxşı, – yüngülcə gülümsəyərək dedim. – Görək ona nə lazımdır.

Aşağıda təzəcə gəmidə olduğunu bildirən dənizçi plaşına bürünmüş sadə geyimli iri bir kişiylə rastlaşdım; yanında çətin məsələ qarşısında aciz qalan küt adamsayağı əli saqqalında, heyrətdən ağzı açıq qalmış Makkonnexi dayanmışdı. Naməlum şəxs üzünü yaxalıqla örtmüşdü və qayğılı görünürdü. Məni görən kimi üstümə yeriyib sözləri birnəfəsə yağdırmağa başladı.

– Möhtərəm ağa, – o dedi. – Narahat etdiyim üçün min dəfə üzr istəyirəm. Amma mən çox incə bir məsələyə görə buradayam. Bir tərəfdən də, elə bil, haradasa gördüyüm bu qanmaz adam. Daha pis olanı isə onun da məni haradasa gördüyü hiss olunur. Ser, əgər siz bu evdə yaşayır və belə bir vəzifə tutursunuzsa (bu da elə sizə müraciət etməyimə əsas verir), deməli, siz haqq işin tərəfdarısınız.

– Hər halda, – mən dedim, – əmin ola bilərsiniz ki, Derrisdirdə siz tam təhlükəsiz bir şəraitdəsiniz.

– Buna şübhə etmirdim, mötəbər ağa, – o dedi. – Bilirsiniz, elə indicə bir namuslu adam məni sahildə düşürdü... adını tamam unutmuşam. Belə ki, o, məni risk edərək səhər açılana kimi gözləyəcək. Sizdən nə gizlədim, elə mənim özüm də onun vəziyyətindəyəm. Neçə dəfə addım atmağa səy göstərmişəm, mister... e... – təsəvvür edirsiniz, adınızı da tamam unutdum; – doğrusu, çox təəssüf ki, bu dəfə gəlib çıxa bildim. İndi xatırladım, bu maymağı Karlayl yaxınlığında görmüşəm...

– Yaxşı, ser, – mən dedim, – Makkonnexi sabaha qədər sizə təhlükə yaratmayacaq.

– Siz çox xeyirxahsınız, mister, mister – adınız? – naməlum şəxs dedi. – Mənim adım, bildiyiniz kimi, Şotlandiyada o qədər də məşhur ad deyil. Əlbəttə, sizin kimi mötəbər centlmendən adımı gizlətməyəcəyəm və icazə verin, qulağınıza pıçıldayım. Adım Frensis Berkdir, polkovnik Frensis Berk. Başımla risk edib ağalarınızı görmək üçün buraya gəlmişəm. İnanın, mötəbər ağa, zahiri görünüşünüzdən bu evdəki mövqeyinizi təyin edə bilməzdim. Beləliklə, nəvaziş göstərib adımı və məktub gətirdiyimi onlara söyləsəniz, inanıram ki, bu, onları çox sevindirər.

Polkovnik Berk şahzadənin irlandlardan ibarət dəstəsindən olan tərəfdarlarından idi. Onlar şahzadənin işlərinə möhkəm xələl gətirmiş və üsyan vaxtı şotlandların nifrətinə səbəb olmuşdular. Yadıma düşdü ki, bu dəstəyə qoşulmaqla Ballantre hamını necə məyus etmişdi. Dərhal da hadisələrin əsl mahiyyətini dərk etməyə başladım.

– Buyurun bura, – qapını açaraq dedim, – barənizdə milorda məlumat verərəm.

– Siz çox lütfkarsınız, mister, mister... adınız nə oldu? – polkovnik dedi. Yavaşca yuxarı zala qalxdım. Hər üçü orada idi – milord öz kreslosunda oturmuşdu, missis Henri pəncərənin yanında tikişlə məşğul idi, mister Henri isə zalın o biri başında gəzişirdi (vərdiş etdiyi kimi); ortada şam yeməyi düzülmüş masa qoyulmuşdu. Mənə söylənilənlər barədə qısaca məlumat verdim. Milord kreslonun arxalığına sərildi. Missis Henri yerindən sıçrayıb, quruyub qaldı. Otağın bu başından o başına əri ilə bir-birilərinə diqqətlə baxdılar. Qadının baxışı qəribə və təsirli idi. Hər ikisinin rəngi ağarmışdı. Sonra mister Henri mənə sarı dönüb heç nə demədi və yalnız əli ilə işarə elədi. Bu işarə kifayət idi və mən aşağı, polkovnikin yanına düşdüm.

Polkovniklə yuxarı qalxdıqdan sonra onların heç birinin yerindən tərpənmədiyini gördüm. Onların bir-biri ilə kəlmə də kəsmədiyinə əmin idim.

– Milord Derrisdir, eləmi? – polkovnik təzim edərək dedi və milord da öz növbəsində təzim etdi.

– Bu isə, çox güman ki, titulun varisi sahib Ballantredir? – polkovnik davam etdi.

– Bu adı heç vaxt qəbul etməmişəm, – mister Henri söylədi. – Henri Düri qulluğunuzdadır.

Sonra polkovnik şlyapasını sinəsinə yaxınlaşdırıb, çox nəzakətlə missis Henriyə təzim edərək dedi:

– Şübhə ola bilməz ki, sizin simanızda barəsində çox eşitdiyim füsunkar miss Alisonu salamlayıram.

Ərlə arvadın baxışları yenə toqquşdu.

– Mən missis Henri Düriyəm, – o dedi, – amma ərə gedənə qədər adım Alison Qrem idi.

Bu zaman milord dilləndi.

– Polkovnik, mən yaşlı adamam, – o dedi, – eyni zamanda səhhətim də əl vermir. Belə ki, bizi üzməyin. Siz yanımıza o... – o tutuldu, sonra isə qırıq-qırıq səslə söylədi: – Oğlum barədə xəbərlə gəlmisiniz?

– Əziz ser, əsgərə məxsus dəqiqliklə birbaşa cavab verirəm, – polkovnik dedi. – Bəli, onun barəsində.

Milord əsən əlini irəli uzatdı; o, sanki, işarə verirdi, amma bunun tələsməyə, yoxsa bir qədər gözləməyə işarə olduğunu anlamaq olmurdu. Nəhayət, o, zorla dilləndi:

– Yaxşı xəbərdirmi?

– Ən yaxşısı, başqa necə ola bilər ki! – polkovnik ucadan söylədi. – Çünki mənim əziz dostum hal-hazırda Paris kimi gözəl bir şəhərdə daldalanır və onun vərdişlərinə bələd bir adam kimi deyə bilərəm ki, bu dəqiqə öz portşezinə[1] oturaraq dəvət olunduğu hansısa bir nahar məclisinə yola düşüb... Allaha and olsun!

Missis Henrinin bənizi bir qədər də saraldı və o, pəncərənin yanında yerə çökdü. Mister Henri kömək məqsədilə tələsik ona yaxınlaşmaq istərkən, bütün bədəni əsə-əsə özünü ələ aldı.

– Eybi yox! – o, dodaqları saralmış halda dedi.

Mister Henri dayandı və qəzəbdən sifətinin ifadəsi dəyişdi. Bir an fasilə verib polkovnikə sarı döndü:

– Missis Dürinin bu dərəcədə sarsıldığına görə özünüzü günahkar hesab etməyə bilərsiniz. Bu, tam təbiidir, hər üçümüz doğma adamlar kimi bir yerdə böyümüşük.

Missis Henri ərinə bir qədər yüngülləşmiş halda, hətta deyərdim ki, bir az da minnətdarlıqla nəzər saldı. Bilmirəm, nə dərəcədə doğru olardı, amma bunu qadının iltifatını qazanmaq üçün onun ilk addımı hesab etmək olardı.

– Allah xatirinə, məni bağışlayın, missis Düri, mən kobud irlandın biriyəm, – polkovnik dedi, – gətirdiyim xəbəri lazımi səviyyədə çatdıra bilmədiyimə görə güllələnməyə layiqəm. Bu da Ballantrenin öz dəst-xətti ilə yazdığı məktublar – hər birinizə ayrıca və əlbəttə, o, başına gələn əhvalatları özü, yəqin ki, lazımi səviyyədə yazmışdır (əgər mən onun istedadına az-çox bələdəmsə).

---

[1] *Portşez* – XVIII əsrə qədər, orta əsrlərdə şəhərdə istifadə olunan, bir növ daşına bilən kreslolara oxşar üstü bağlı xərək

Bunları söylədikdən sonra üç məktub çıxarıb, ünvanlara baxaraq birini öncə milorda təqdim etdi. Milord məktubu şövqlə aldı. Sonra missis Henriyə üz tutdu.

Amma ledi istiqaməti dəyişdi.

– Ərimə verin, – o, tutqun səslə dedi.

Polkovnik sərraf adam idi, amma o da bu hərəkətdən çox heyrətləndi.

– Əlbəttə! – o dedi. – Necə oldu ki, mən belə hərəkət etdim? Əlbəttə! – amma hələ də əlində məktub qadının qarşısında dayanmışdı.

Bu zaman mister Henri əlini uzatdı və polkovnikin məktubu ona təqdim etməkdən başqa çarəsi qalmadı. Mister Henri məktubları (həm özünün, həm də arvadının) alıb, qaşlarını çataraq fikirli halda onlara baxdı. O, həmişə məni öz davranışı ilə heyrətləndirərdi. Amma bu dəfə bir az da həddi aşdı.

– İcazə verin, sizi ötürüm, gedib dincələsiniz, – o, arvadına dedi. – Bütün bunların hamısı o qədər gözlənilməz oldu ki, bir qədər özünüzə gələndən sonra məktubu oxumağınız daha münasib olardı.

O, yenə də ərinə heyrətlə baxdı və mister Henri fikirləşməyə imkan vermədən ona yaxınlaşıb dedi:

– Belə daha yaxşı olar, inanın mənə. Polkovnik Berk kifayət qədər tərbiyə görmüş adamdır, o, sizi buna görə bağışlayar. – Bunları söyləyərək qadının barmaqlarından tutub onu zaldan apardı.

Həmin axşam missis Henri otaqdan çölə çıxmadı və mister Henri onun yanına qalxarkən, – bunları sonra eşitdim, – qadın məktubu açmadan ona qaytardı.

– Oxuyun və beləliklə də qurtaraq onunla! – o ucadan dedi.

– Qurtarın məni bu məktubdan, – qadın dedi.

Fikrimcə, onların hər ikisi bu söhbətlə təzəcə nail olduqları yaxşı nə vardısa, onu əsaslı dərəcədə korlamış oldular. Məktub isə mənim əlimə keçdi və oxunmamış da yandırıldı.

Sahib Ballantrenin Kullodendən sonrakı sərgüzəştlərini dəqiq təsvir etmək məqsədilə bu yaxınlarda, artıq müqəddəs Lüdovik ordenli kavalerə, polkovnik Berkə müraciət edib həmin hadisələrin yazılı şərhini mənə göndərməsini xahiş etdim. Çünki bu qədər böyük zaman fasiləsindən sonra yalnız öz yaddaşıma arxayın ola bilməzdim. Doğrusu, ondan cavab aldıqdan sonra bir qədər mütəəssir oldum, çünki o, mənə şəxsi həyatı barədə müfəssəl xatirələri yazıb göndərmişdi və yalnız bəzi məqamlarda Ballantreyə münasibət bildirirdi. Bunlar əlyazmamda qeyd olunanlardan daha qəribə səslənirdi və deyərdim ki, bir o qədər də ibrətamiz deyildi (mənim fikrimcə). Ettenqeym[1] şəhərinin nişanı vurulmuş məktubunda xahiş edirdi ki, onun əlyazmasından öz məqsədlərim üçün istifadə etdikdən sonra bir nəşriyyat tapım. Mənə elə gəlir ki, burada onun xatirələrindən bəzi hissələri tam verməklə həm qarşıma qoyduğum vəzifəni yaxşı icra edir, həm də onun xahişini yerinə yetirmiş oluram. Beləliklə də, fikrimcə, oxucu çox mühüm hadisələr haqqında tam və həqiqi məlumat alar. Amma əgər nəşriyyatlardan hansınısa kavalerin hekayəsi maraqlandırarsa, onun qalan və tam hissəsi barədə hara müraciət etmək lazım olduğunu bilir və bunları məmnuniyyətlə onların ixtiyarına verə bilərəm. İndi isə kavalerin Derrisdirin nahar üçün nəzərdə tutulmuş zalında oturub çaxır içərkən söylədiklərinin yerinə, əlyazmasından birinci parçanı təqdim edirəm. Amma unutmaq lazım deyil ki, o, bizə burada təsvir olunan faktları bu cür çılpaqlığı ilə deyil, tamamilə bəzədilmiş nüsxəsini təqdim etmişdi.

III *fəsil*

BALLANTRENİN SƏRGƏRDAN HƏYAT SÜRMƏSİ

(Kavaler Berkin memuarından)

Bilmirəm, Rezveni tərk edərkən ora gəldiyimdən daha çox zövq aldığım barədə danışmağa ehtiyac var, ya yox; ya mən özüm xam yerdə yolu azdım, ya da yol yoldaşlarımdan ayrı düşdüm, amma tezliklə tamamilə tək qalası oldum. Bu isə heç də yaxşı nəticədən xəbər vermirdi; mən bu dəhşətli şəhərə və onun, xüsusilə indi, şahzadə qaçdıqdan sonra biz irlandlara düşməncəsinə münasibət bəsləyən yarımvəhşi sakinlərinə heç vaxt uyğunlaşa bilməzdim. Təpənin üstündə tənha atlını gördüyüm zaman kədərli taleyim barədə düşündüm və əvvəlcə onu bütün ordunun Kulloden yaxınlığında, həqiqətən, ölmüş hesab etdiyi şəxsin qarabasması bildim. Bu, Derrisdir lordunun oğlu sahib Ballantre, – nadir qabiliyyətə və şücaətə malik, döyüş meydanını bəzəyən və şöhrət qazanan bir gənc idi. Görüşümüz çox ürəkaçan oldu. Çünki o, şahzadənin tərəfdarları olan irlandlara yaxşı münasibət bəsləyən az sayda şotlandlardan biri idi, indi bu məğlubiyyət və qaçış günlərində mənə çox lazım ola bilərdi. Amma dostluğumuzu bir hadisə qəti olaraq möhkəmləndirmiş oldu. Bu, öz-özlüyündə kral Artur haqqında əfsanədən heç də az romantik deyildir.

---

[1] *Ettenqeym* – Almaniyanın cənub-qərbində şəhər

Bu hadisə qaçışımızın ikinci günü, gecəni hansısa yarğanda yağışın altında keçirdikdən sonra baş verdi. Orada Appindən olan Alan Blek Stüart[1] (ya da nəsə buna oxşar) adında bir adamla rastlaşdıq. Sonralar mən onunla Fransada görüşdüm.

O nə barədəsə yol yoldaşımla düz gəlmədi və bir-birinə tamamilə münasib olmayan sözlər söylədilər. Stüart Ballantreni şpaqasını çıxartmağa tələsdirdi.

– Yaxşı, mister Stüart, – Ballantre cavab verdi, – belə bir vəziyyətdə sizinlə qaçışda yarışa girməyə üstünlük verərdim. – Bu sözləri deyib atını mahmızladı.

Stüart uşaqlara xas coşqunluqla arxamızca bir mildən artıq yol qaçdı və çevrilib onu təpənin başında görəndə özümü gülməkdən saxlaya bilmədim. O, əli ilə böyrünü tutmuşdu və sürətlə qaçdığına görə, az qala, ürəyi yerindən çıxacaqdı.

– Özünüz bilərsiniz, – yol yoldaşıma iradımı bildirməkdən özümü saxlaya bilmədim, – amma mən heç kəsə onun arzusunu yerinə yetirməmiş arxamca belə xoş məramla qaçmasına imkan verməzdim. Yaxşı zarafatdır, amma o, qorxaqlıqdan xəbər verir.

O, qaşqabağını tökdü.

– Bəs deyil ki, – o dedi, – şotlandların kəskin nifrətini qazanmış bir adamla əlaqəyə girmişəm, buna baxmayaraq, hələ mənim cəsurluğumu da müzakirəyə çevirmək istəyirsiniz.

– Şərəfimə and içirəm, – mən dedim, – əgər güzgüm olsaydı, öz həmvətənlərinin sevgisinə daha az layiq olan bir adamı sizə göstərə bilərdim. Əgər məxsus olduğum cəmiyyət xoşunuza gəlmirsə, lütf edib məndən uzaqlaşın.

– Polkovnik Berk, – o dedi. Gəlin mübahisə etməyək; və unutmayın ki, mənim səbrimin həddi var!

---

[1] Görəsən, bu adam sonralar məşhur Appin qətliamındakı Blek Stüart deyil ki? Bir sözlə, adı tam məlum olmayan kavaler. *(Mister Makkelların qeydi)*

– Aydındır, amma mən sizdən də səbirsizəm – mən dedim. – Və bunu gizlətməyə lüzum görmürəm.

– Onda biz sizinlə uzaq yol gedə bilmərik, – atın cilovunu çəkdi. – Mən nəyi təklif edirəm: ya elə bu dəqiqə dalaşıb ayrılırıq, ya da nə olursa olsun, bir-birimizə güzəştə getmək barədə qəti razılığa gəlirik.

– Lap doğma qardaşlar kimi? – mən soruşdum.

– Mən belə axmaq söz demədim, – o cavab verdi. – Mənim qardaşım var, amma o, mənim üçün yox kimi bir şeydir. Yox, əgər artıq canımız boğazımıza yığılarsa, onda gəl təqib olunanlar kimi and içək ki, aramızda heç bir inciklik və qisas hissi olmayacaq. Mən təbiətcə ürəyiyumşaq adam deyiləm və belə süni məziyyətlər məni təngə gətirir.

– Mən bu barədə heç də sizdən geri qalmıram, – mən söylədim. – Mənim damarlarımda isti süd axmır. İndi neyləyək? Dostluq edirik, yoxsa döyüşürük?

– Bilirsiniz, – o dedi, – düşünürəm ki, bunu püşk atmaqla həll etsək, daha yaxşı olar.

Belə bir təklif həddən ziyadə cəngavərsayağı səslənirdi və məni yoldan çıxartmaya bilməzdi. Nə qədər qəribə görünsə də, dövrümüzün iki görkəmli zadəganı, sanki, qədim zamanların iki paladin[1] kimi məsələmizi həll etməyi yarımkrona etibar edirdik; ölənə kimi döyüşək, yoxsa dost və qardaş olaq. Çətin ki bundan romantik vəziyyət təsəvvür etmək mümkün idi. Bu isə xatirələrimdən biri kimi Homer və hər halda, nəcib, tərbiyə görmüş adamlar arasından çıxmış müasir şairlər tərəfindən də tərənnüm edilmiş qəhrəmanlıqlara şəhadət verir. Püşkün nəticəsinə görə, barışası olduq və razılaşmanı bir-birimizin əlini sıxmaqla möhkəmləndirdik. Yol yoldaşım hansı səbəbdən mister Stüartdan uzaqlaşdığını izah etdiyi zaman, onun bu addımını əsl dövlət adamlarına məxsus gediş kimi qiymətləndirdim.

Dediyinə görə, ölümü barədə xəbərlər onun etibarlı müdafiəsidir; mister Stüartın onu tanıması təhlükə yaradırdı və bu, centlmeni susmağa məcbur etmək üçün ən doğru yolu seçdi.

– Çünki, – o dedi, – Alen Blek o dərəcədə şöhrətpərəst adamdır ki, çətin özü barədə bu hadisəni haradasa danışsın.

Günortadan az sonra istiqamət götürdüyümüz həmin körfəzin sahilinə çatdıq və orada yelkənini təzəcə endirmiş bir gəmi tapdıq.

---

[1] *Paladin* – cəngavər

Bu Qavr-de-Qrasdan olan "*Sainte-Marie des Anges*"[1] şxunu idi. İşarə ilə qayığı çağırdıqdan sonra Ballantre şxunun kapitanını tanıyıb-tanımadığımı soruşdu. Onun həmyerlim, təmiz, amma müşahidələrimə görə kifayət qədər qorxaq bir adam olduğunu söylədim.

– Nə etmək olar, – o dedi. – Ona bütün həqiqəti söyləmək lazım gələcək.

Hətta məğlubiyyət barəsində belə danışacağını ondan soruşdum. Çünki kapitan bayrağın endirildiyini eşidən kimi dərhal dənizə üz tutacaq.

– Lap qoy elə olsun! – o dedi. Gətirdiyi silah artıq heç kimə lazım deyil.

– Əzizim, kim indi silah barədə fikirləşir? Bizə dostlarımız haqqında düşünmək gərəkdir. Onlar arxamızca gəlirlər və ola bilsin ki, şahzadənin özü də onların sırasındadır. Əgər gəmi onları gözləmədən üzüb getsə, çoxlu sayda ləyaqətli adamın taleyi təhlükəyə məruz qalacaq.

– Hətta belə olsa da, axı kapitan və onun komandası da canlı insanlardır.

Bunu sofistika adlandırdım və bildirdim ki, kapitan barədə buna bənzər söhbətləri eşitmək istəmirəm. Bu zaman Ballantre ağıllı bir cavab tapdı və bunun sayəsində məni sonralar bu "*Sainte-Marie des Anges*" məsələsində günahlandırdılar. Bu səbəbdən bizim söhbətimizi təfsilatı ilə nəql edirəm.

– Frenk, – o dedi, – şərtimizi yadınıza salın. Mən sizə susduğunuz üçün etiraz etməməliyəm, hətta bunu alqışlayıram da; amma razılaşmaya əsasən siz də mənim dediklərimə əngəl törətməməlisiniz.

Gülməkdən özümü saxlaya bilmədim, amma dərhal da onu mümkün nəticələr barədə xəbərdar etdim.

– Tüpürüm nəticələrə, – bu səhlənkar adam dedi. – Mən həmişə ağlıma nə gəlirsə, elə də hərəkət edirəm.

Məlumdur ki, ehtiyat etdiklərim özünü doğrultdu. Kapitan yeniliklər barədə eşidər-eşitməz dərhal burazı kəsdi və dənizə çıxdı. Səhər açılmamış Oreyt-Minç boğazına çatdıq.

Gəmi çox köhnə idi, amma irland şkiper namuslu adam olsa da, kapitanlardan ən fərsizi idi. Güclü külək qalxdı və dəniz coşmağa başladı. Həmin gün nə yeməyə, nə də içməyə həvəsimiz oldu; yatmağa tez uzandıq ki, bəlkə, bu vəziyyəti unuda bilək; lakin gecə, elə bil, bizə dərs vermək məqsədilə külək gözlənilmədən istiqamətini şimal-şərq tərəfə dəyişdi və fırtına qalxdı. Biz tufanın qulaqbatırıcı vıyıltısına və dənizçilərin göyərtədəki ayaq səslərinə oyandıq. Fikirləşdim ki, artıq axırımız çatıb və Ballantrenin dualarıma lağ edib gülməsi təlaşımı bir qədər də artırdı. Məhz belə anlarda adamın əsl möminliyi baş qaldırır və yerdəki dostlara və müdafiəçilərinə arxayın olmağın nə dərəcədə ağılsızlıq olduğunu anlamağa başlayır (necə ki adamı uşaqlıqda öyrədiblər). Əgər bunu danışdığım hekayədə xüsusi olaraq qeyd etməsəydim, o zaman dinimə layiq bir adam olmazdım.

---

[1] "Bakirə Mariya mələklərlə" (*fr.*)

Üç gün qaranlıq kayutda uzanıb, yalnız suxarı ilə qidalandıq. Dördüncü gün külək sakitləşib nəhəng dalğaların oyuncağına çevirdiyi gəmini sakit buraxdı. Fırtınanın bizi hara tulladığını kapitan anlaya bilmirdi. O, öz işində tamamilə səriştəsiz idi və dua edərək, yalnız Müqəddəs Anaya bel bağlayırdı, – bu, özlüyündə təqdirəlayiq məziyyət olsa da, gəmiçilik elmi bununla tamamlanmırdı. Yeganə ümid başqa gəminin köməyimizə gəlməsinə qalırdı; lakin o, ingilis gəmisi olarsa, mənimlə Ballantreyə yaxşı heç nə vəd etmirdi.

Beşinci və altıncı gün dalğalar bizi talaşa kimi aparırdı. Yeddinci gün yelkəni birtəhər sınıq dorların üstünə qaldıra bilsək də, onu çətinliklə idarə etmək mümkün oldu. Buna görə də gəmini küləyin istiqamətinə yönəltmək daha çox sərf edirdi. Gəmi bizi elə hey cənub-qərb tərəfə aparırdı. Fırtına zamanı da elə həmin istiqamətə, amma ağılasığmaz bir sürətlə qovurdu. Doqquzuncu günün səhəri hava soyuq və tutqun idi. Dəniz isə dalğalanırdı və bütün bunlar qabaqcadan pis havadan xəbər verirdi. Dənizdə o qədər də böyük olmayan bir gəminin görünüb, *"Sainte-Marie des Anges"*ə yaxınlaşmasının bizi necə sevindirdiyini təsəvvür etməmək mümkün deyildi. Amma sevincimiz uzun çəkmədi, çünki gəmi yaxınlaşıb, qayığı suya buraxan kimi ona hansısa başkəsənlərin doluşduğunu gördük. Onlar gəmiyə yaxınlaşdığı müddətdə yol boyu bağıraraq bizim üçün mahnı oxuyurdular. Qayığı gəmiyə bənd etdikdən sonra əllərində qılınc göyərtəyə doluşdular və üstümüzə cürbəcür söyüşlər, nifrinlər yağdırmağa başladılar. Onların başçısı misli görünməmiş əclafın biri, Tiyç adında məşhur dəniz quldulu idi. Üzünə nəyləsə qara rəng çəkmiş, bakenbardlarına isə halqalar keçirmişdi. O, özündən çıxaraq göyərtə boyu qaçır və bağıraraq özünün şeytan, gəmisinin isə əsl cəhənnəm olduğunu söyləyirdi. O, nəsə dəlisov uşağı, ya da ağıldankəm birisini xatırladırdı. Bu da məni təsəvvürolunmaz dərəcədə qorxudurdu. Ballantrenin qulağına pıçıldadım ki, əgər xoşbəxtlikdən, onlara adam lazımdırsa, onda mən dəniz quldunu olmağı ölməkdən üstün tutardım. O, başı ilə razılığını bildirdi.

– Şərəfimə and içirəm, – mister Tiyçə dedim. – Əgər siz şeytansınızsa, o zaman mən də şeytan kimi qulluğunuzda müntəzirəm.

Bu, onun xoşuna gəldi və (utanc gətirən bu hadisələrin üzərində çox dayanmayım deyə qısa danışıram) Ballantreni, məni və başqa iki nəfəri pirat kimi öz tərəfinə keçirdikdən sonra, kapitanı və qalan komandanı taxtanın üstünə mindirib dənizə buraxdılar. Bunun necə edildiyini ilk dəfə gördüyümdən ürəyim, az qala, dayanacaqdı. Mister Tiyç, ya da onun əlaltılarından kimsə (o dərəcədə sarsılmışdım ki, dəqiq aydınlaşdıra bilmədim) bənizimin ağarmasına qəti əhəmiyyət vermədən yanımdan ötüb-keçdi. Cəsarət edib hoqqa çıxararaq ciqanın[1] sədaları altında ucadan bir neçə nalayiq söz işlətdim. Bu dəfə xilas olsam da, qayığa, bu əclafların yanına enən kimi hiss etdim ki, ayaqlarım sözümə baxmır.

Onlara nifrətimə və nəhəng dalğalar qarşısındakı qorxuma sözləri irlandlara məxsus tərzdə təhrif edərək zarafata salmaqla qalib gələ bildim. Allahın rəhmi ilə pirat gəmisində skripka var idi və dərhal skripkada ifa edərək onların rəğbətini qazanmaq xoşbəxtliyinə nail oldum. Onlar mənə Cırıldayan Pet ləqəbini verdilər. Verilən addan inciməyə dəyməzdi, təki canım sağ olsun.

Əsl yarımdəlinin başçılıq etdiyi və üzən dəlixananı xatırladan bu gəmidə hökm sürən qarmaqarışıqlığı təsvir etməyə gücüm çatmır. Əyyaşlıq, rəqs, mahnı, söyüş, sərxoşluq, dava-dalaş, – gəmidən heç zaman əskik olmurdu. Elə günlər olurdu ki, baş verən ilk şiddətli qasırğa hamımızı dənizdə batıra bilərdi. Əgər hər hansı bir gün kral freqatı[2] şxunu yaxalasaydı, hamımızı yalın əllə həbs edə bilərdilər. Yelkənə bir neçə dəfə göz qoya bilmişdik və ayıq olduğumuz vaxtlarda, – qoy Allah günahımızdan keçsin! – gəmini nəzarətdə saxlaya bilirdik. Yox, əgər tamam dəmlənirdiksə, o zaman gəmi necə gəldi üzürdü və əlimi göyə qaldırıb özüm üçün mərhəmət diləyirdim.

---

[1] *Ciqa* – irlandların milli rəqs havası

[2] *Freqat* – hərb gəmisi

Tiyç dəstəsini daima qorxu altında saxlamaqla idarə edirdi (əgər intizamsızlıq yaratmaqla idarə etmək mümkün idisə) və bildiyim qədər, o, öz üstün mövqeyi ilə lovğalanırdı. Mən Fransa marşallarının bir çoxunu və hətta şotland klanlarının rəhbərlərini də tanıyırdım. Onların heç biri bu qədər təkəbbürlü deyildi. Şan-şöhrət və mənsəb dalınca yüyürmək bax belə olur. Doğrudan da, nə qədər çox yaşayırsansa, Aristotelin və qədim dövrün filosoflarının bəsirətli olduğunu bir o qədər yaxşı anlayırsan. Ömrüm boyu qanuni yolla fərqlənməyə meyilli adam olmağıma baxmayaraq, indi, ömrümün son günlərində əlimi ürəyimin üstünə qoyub deyə bilərəm ki, dünyada heç nəyi, hətta həyatın özünü belə şəxsi ləyaqətinə azacıq xələl gətirmək bahasına qorumağa və şan-şöhrətlə bəzəməyə dəyməz.

Uzun müddət Ballantre ilə danışa bilmədim. Amma bir gecə hamı öz işi ilə məşğul olduğu bir vaxtda gizlicə buşpritə çəkilib taleyimizə acımağa başladıq.

– Bizi yalnız Allahın rəhmi xilas edə bilər, – mən dedim.

– Amma bu barədə mən başqa fikirdəyəm, – Ballantre etiraz etdi, – düşünürəm ki, öz gücümüzlə xilas olmalıyıq. Bu Tiyç çox yaramaz adamdır və ondan bizə heç bir xeyir gəlməyəcək. Əksinə, onun rəhbərliyi altında qalmaq hər an həbs olunmaq təhlükəsi yaradır. Ümumiyyətlə, mən bu quldurlarla vaxt öldürmək, ya da ayağına kündə vurulmuş dustaq kimi reydən asılmaq fikrində deyiləm. – Və o, mənə indiki vəziyyətdə təhlükəsizliyi təmin etmək üçün gəmidə nizam-intizamı necə möhkəmləndirmək barədə rəyini söylədi. Gələcəkdə isə onlar istədikləri qədər sərvət toplayıb evlərinə dağılışdıqları zaman azadlığa ümid etmək olardı.

Ətrafda baş verən dəhşətlərdən çox sarsıldığımı və mənə ümid bəsləməyə dəymədiyini açıq ürəklə etiraf etdim.

– Amma məni asanlıqla qorxutmaq olmaz, – o dedi. – Hələ məğlub etmək də çətindir!

Bir neçə gündən sonra cəfəng bir hadisə, az qala, bizi dar ağacına sürükləyəcəkdi və bu zaman gəmidə hökm sürən qarmaqarışıqlığı və dəliliyi təsəvvür etməmək mümkün deyildi. Hamımız sərxoş idik və ağıldankəmlərdən biri yelkən gördüyünü xəbər verən zaman Tiyç gəmiyə baxmadan ona çatmağı əmr etdi. Silahlarımızı oynadıb hansı qırğınları törədəcəyimiz həvəsiylə lovğalanmağa başladıq. Ballantrenin sakitcə gəminin burnunda dayanıb, əlini gözlərinin üstünə qoyaraq uzağa baxdığını gördüm. Bu vəhşilərə münasibətdə öz taktikama sadiq idim. Hünərimlə bunların ən çalışqanından belə geri qalmamağa çalışır və onları öz irland zərbməsəllərimlə əyləndirirdim.

– Bayrağı qaldırın! – Tiyç qışqırdı. – Bu murdarlara kim olduğumuzu göstərin!

Bu, sadəcə olaraq, sərxoş adamın ötkəmliyindən başqa bir şey deyildi və bizi qiymətli qənimətdən məhrum edə bilərdi. Amma bunun müzakirə edilməsinin mənim işim olmadığını hesab etdiyimdən qara bayrağı şəxsən öz əlimlə qaldırdım.

Bu zaman Ballantre gülümsəyə-gülümsəyə gəminin dal tərəfinə yaxınlaşdı.

– Bəlkə, sizə, kefli adama bunu bilmək maraqlı olardı, – o dedi, – biz kral freqatını təqib edirik.

Tiyç bağırıb onun yalan söylədiyini dedi, amma buna baxmayaraq, falşborta tərəf qaçdı. Yerdə qalanlar da onun arxasınca cumdular. Heç vaxt bu qədər kefli adamın birdən ayılmasının şahidi olmamışdım. Bizim qaba çağırışlarımıza cavab olaraq freqat kəskin surətdə dönüb, qarşımızı kəsmək məqsədi ilə kursunu dəyişdi; indi onun bayrağı aydın görünürdü. Biz gözümüzü gəmidən çəkmədən ona baxdığımız zaman bortdan güllə səsi eşidildi və tüstü qalxdı. Mərmi hədəfə tərəf aşağı sürətlə dalğaların üstü ilə hərəkət edirdi. Bu zaman bir neçə adam burazdan yapışıb, ağlasığmaz cəldliklə bizim “Sara”nı döndərdi. Kimsə göyərtədə olan rom çəlləyini çevirib cəld bortun arxasına diyirlətdi. Mən də öz növbəmdə tələsik pirat bayrağını endirib cırdım və onu dənizə tulladım. Özüm də onun arxasınca atılmağa hazır idim, çünki başıpozuqluğumuz və diqqətsizliyimiz məni qorxutmuşdu. Tiyçin sifəti isə ölü rəngində idi və dərhal da öz kayutuna keçdi. O, gün ərzində cəmi iki dəfə oradan bayıra çıxdı. O, gəminin arxa tərəfinə keçib, hələ də üfüqdə görünən və bizi israrla izləyən kral gəmisinə xeyli baxdıqdan sonra yenidən sakitcə öz kayutuna çəkildi. Əgər belə bir vəziyyətdə o, gəmidə ən yaxşı dənizçi olmasaydı, onu fərari adlandırmaq olardı və əgər bütün gün ərzində külək bizə kömək etməsəydi, artıq hamımız reydən asılmışdıq.

Görünür, Tiyç dəstənin gözündən düşdüyünü anlamışdı və laxlamış avtoritetini bərpa etmək cəhdi onun necə bir adam olduğunu göstərdi. Növbəti günün səhəri Tiyçin kayutundan yandırılmış kükürd iyi ətrafa yayıldı və onun çığırtısı eşidildi: "Cəhənnəm! Cəhənnəm!" Görünür, gəmidə bunun nə demək olduğunu anlayırdılar və hər tərəfdə hüznlü bir intizar hökm sürürdü. Tezliklə o, göyərtədə göründü, özü də nə görkəmdə! Əsl təlxəyə bənzəyirdi: üzünə nə iləsə qara rəng çəkmiş, saçına və bakenbardlarına halqalar keçirmiş, kəmərinə isə çoxlu tapança taxmışdı. O, şüşəni çeynədiyindən saqqalı boyu qan damcılayırdı və əlində tutduğu kortiki əsdirirdi. Bilmirəm, bəlkə də, o, bütün bunları əslən Amerikadan olduğu üçün oradakı hindulardan öyrənmişdi, amma onun adəti belə idi və bu şəkildə elan etdi ki, o, ən dəhşətli cinayətləri törətmək fikrindədir. Birinci olaraq rastına hadisələr zamanı rom çəlləyini bortun arxasına diyirlədən pirat çıxdı. Qiyamçını cəzalandırırmış kimi ona ürəyindən zərbə endirdi; sonra qəzəblə bizi çağıraraq cəsədin ətrafında rəqs etməyə başladı. Bir sözlə, mənasız, eyni zamanda təhlükəli oyun oynayırdı, çünki bu qorxaq alçaq qızışıb, açıq-aşkar yeni qətlə hazırlaşırdı.

Birdən Ballantre irəli keçdi.

– Axmaqlıq etməyi tez yığışdır! – o dedi. – Nədir, sifətini idbar vəziyyətə salmaqla bizi qorxudacağını düşünürsən? Dünən lazım olanda harada idin bəs? Amma eybi yoxdur, sənsiz də keçinə bildik.

Dəstə arasında həm qorxudan, həm də sevincdən xəbər verən canlanma yarandı və pıçapıç başladı. Tiyç isə vəhşicəsinə nərə çəkib kortiki ona tullamaq üçün yellədi, – bu işi o, ustalıqla bacarırdı (digər dənizçilər kimi).

– Bıçağı alın onun əlindən! – Ballantre gözlənilmədən və elə qəti şəkildə dedi ki, əmr mənə çatana qədər əllərim artıq itaətə hazır idi.

Tiyç elə karıxdı ki, hətta tapançaları yadına düşmədi.

– Keç kayuta! – Ballantre çığırdı. – Ayılmamış göyərtədə görünməyə bilərsən. Sənə görə reydən asılmağa hazırlaşmırıq, qarayanız ağıldankəm, sərxoş, sarsaq! Tez aşağı! – və ayağı ilə Tiyçi itələdi, o isə löhrəm yerişlə kayuta doğru yan aldı.

– İndi isə, – Ballantre dəstəyə müraciət etdi, – siz də bir neçə sözə qulaq asın. Bilmirəm, bəlkə, siz incəsənətə sevgi bəslədiyinizdən quldurluq edirsiniz, mən isə yox. Mən varlanıb quruya qayıtmaq və pullarımı centlmenə yaraşan tərzdə xərcləmək istəyirəm... amma bir məsələdə qərarım qətidir: reydən asılmaq istəmirəm, – hər halda, nə qədər ki məndən asılıdır. Mənə yol göstərin, axı bu işdə mən təzəyəm. Doğrudan da, burada hər hansı bir nizam-intizam və qayda yaratmaq mümkün deyil?

Bu zaman dəstədən bir nəfər dilləndi; dənizçi ənənələrinə görə, gəmidə bir nəfər kvartirmeyster olmalıdır və bunu eşidən kimi hamı onu dəstəklədi. Ballantre yekdilliklə kvartirmeyster elan olundu. Rom onun himayəsinə verildi, hələ Roberts tərəfindən əsası qoyulmuş pirat nizamnaməsi qəbul olundu və nəhayət, Tiyçlə birdəfəlik üzülüşməyi təklif etdilər. Amma Ballantre onun şəxsi nüfuzunu məhdudlaşdıra bilən daha səriştəli kapitandan qorxduğu üçün hesablaşmağın qəti əleyhinə çıxış etdi. O söylədi ki, Tiyç komandanı abordaja[1] aparmaq və başını itirmiş dəstəni öz qara sifəti və qəzəbi ilə qorxutmaq üçün daha yararlıdır və bu işdə ona sıramızdan rəqib tapmaq qeyri-mümkündür. Bundan əlavə, əgər o, doğrudan da, etibardan düşüb və tutduğu vəzifədən azad edilibsə, biz əldə olunmuş qənimətdən onun payını azalda bilərik. Sonuncu qərar məsələyə son qoydu. Tiyçin payı elə gülməli bir həddə endirildi ki, hətta mənimkindən də az oldu. İşin yalnız iki çətin tərəfi var idi; onun üçün nəzərdə tutulmuş bu rol ilə razılaşacaqmı və bu barədə kim cəsarət edib Tiyçə məlumat verəcək.

– Narahat olmayın, – Ballantre dedi, – bu vəzifəni öz üzərimə götürürəm.

O, kapitan pilləkəninə doğru addımladı və Tiyçin kayutuna bu sərxoş yırtıcıya həddini göstərmək üçün tək endi.

– Bax bu adam bizə yarayır! – quldurlardan biri çığırdı. – Ura! Kvartirmeysterə eşq olsun! – və hamı onun şərəfinə üç dəfə “ura” deyə çığırdı. Mənim səsim xorda heç də axırıncı deyildi. Nəzərə almaq lazımdır ki, bu “ura” sədaları mister Tiyçə öz kayutunda lazımi səviyyədə təsir göstərdi, necə ki, indiki dövrdə küçəyə toplaşanların səs-küyü qanunverici orqanlara öz təsirini göstərir.

Onlar arasında nə baş verdiyi dəqiqliklə məlum deyil (amma sonralar bəzi məsələlər üzə çıxdı), amma Ballantre Tiyçin əlindən tutaraq göyərtədə göründüyü və hər şeyin qaydasında olduğunu söylədiyi zaman hamımız nə dərəcədə sevindiksə, bir o qədər də sarsıldıq.

Mən Şimali Atlantika boyunca üzərək soyduğumuz gəmilərdən ərzaq və su əldə etməyimiz, işimizi böyük uğurla həyata keçirdiyimiz həmin on ikinci və on beşinci aylar barədə təfsilatı ilə söhbət açmayacağam. Kimin belə ləyaqətsiz şeyləri, – hətta mənim kimi iradəsindən asılı olmadan dəniz quldurunа çevrilmiş bir adamın xatirələrini oxumağa həvəsi olar?

---

[1] *Abordaj* – gəmi müharibəsi üsulu

Ballantre valeh olduğum səviyyədə bizi idarə etməkdə davam edir və indi işlərimiz əvvəlkindən daha yaxşı gedirdi. Zadəganın hər yerdə, hətta pirat gəmisində belə birinci olduğunu təsdiq etmək istəməzdim. Amma mən özüm, Şotlandiyanın hər hansı lorduna anadangəlmə güzəştə getməyə razı olmayan bir adam, utanmadan etiraf edirəm ki, axıra kimi Pet Pilikala və gəmi təlxəyi olaraq qaldım. Mənim qabiliyyətimin üzə çıxması üçün zəruri şərait yaranmadı. Bəzi səbəblərdən sağlamlığım əl vermirdi; at belində özümü göyərtədəkindən daha yaxşı hiss edərdim və doğrusu, dəniz qorxusu məni daima kədərləndirir, yalnız yol yoldaşlarımın qarşısında qorxuya güzəştə gedirdim. Şəxsi şücaətlərimlə öyünməyə lüzum yoxdur: mən məşhur sərkərdələrin gözü qarşısında çox müharibələrdə ləyaqətlə döyüşmüşəm və sonuncu rütbəni də çoxlarının şahidi olduğu heyrətamiz qəhrəmanlığın sayəsində almışam. Növbəti abordaja hazırlaşdığımız zaman Frensis Berkin ürəyi göbəyinə düşdü. Qoz qabığına oxşar çürük qayıqlara doluşmuşuq. Vahiməli nəhəng dalğaların düzümü, hündür gəmi, bortunda öz qanuni hüquqlarının və şəxsi həyatlarının müdafiəsinə qalxmış sayı-hesabı bilinməyən silahlılardan ibarət komanda və qarşımızda borta qalxmaq vəzifəsi. Belə açıqlıqda tez-tez şücaətimizə xələl gətirən tutqun hava və qulaqlarımda küləyin vıyıltısı – bütün bunlar məni qəhrəmanlığa səsləmirdi. Bir tərəfdən də həmişə mərhəmətli adam olmuşam və qələbələrin nəticəsi məni heç də məğlubiyyətdən az dəhşətə gətirmirdi. Bortda iki dəfə qadınla rastlaşmışıq; dağıntıya məruz qalmış şəhərləri, bu yaxınlarda isə Fransada xalq üsyanının dəhşətli mənzərəsini də görmək mənə nəsib olmuşdu. Bu vəhşiliklərin ən dəhşətlisi isə gəmidən kənarda müşahidə olunurdu; dənizin soyuq girdabı ölülərin bir hissəsinin məzarına çevrilirdi. Bütün bunlar törədilmiş bu yaramazlıqlara nifrətimi bir qədər də dərinləşdirirdi. Şərəflə boynuma alıram ki, ağlımı itirənə qədər içməyincə heç vaxt soyğunçuluq edə bilməzdim. Komandanın digər üzvlərinin də vəziyyəti belə idi. Tiyçin özü yalnız tuluğunu romla doldurduqdan sonra quldurluq etməyə yarayırdı; və Ballantrenin ən çətin vəzifələrindən biri bizə ağlımızı itirənə qədər içməyə icazə verməmək idi.

O, müqayisəolunmaz qabiliyyəti və qeyri-adi fərasəti sayəsində bu işin də öhdəsindən şərəflə gələ bilirdi.

O, komandanın rəğbətini qazanmağa cəhd etməzdi. Amma mən narahat vaxtlarımda özümü təlxəkliyə məcbur etməklə buna səy göstərirdim. O hər cür vəziyyətdə öz ləyaqətini və ciddiliyini qoruya bilirdi. Özünü ərköyün uşaqların atası və yaxud nadinc uşaqlar arasında müəllim kimi apara bilirdi. Məsələnin çətinliyi onda idi ki, bizim başkəsənlər təbiətcə islaholunmaz kobud adamlardılar. Ballantre tərəfindən yaradılmış intizam nə qədər yumşaq olsa da, ona əməl etmək bu başıpozuq adamlara çətin görünürdü. Ən pisi də o idi ki, indi az içdikləri bir vaxtda fikirləşməyə imkan tapırdılar. Bunun nəticəsi olaraq onlardan bəziləri öz dəhşətli əməllərinə görə təəssüflənməyə başlamışdı. Xüsusilə, ürəyiyumşaq katolik. Hərdən dua etmək üçün onun başına toplaşardıq. Tez-tez də pis havalarda; daha çox leysan zamanı və yaxud dumandan göz-gözü görmədiyi vaxtlarda. Hətta ölüm ayağında olan adamın bizdən səmimi və ehtiraslı dua etməsinə inana bilmərəm. Bu ümid mənbəyindən məhrum olan digərləri isə bütün günü cürbəcür qənimətlərlə və hesablamalarla başlarını qatar, əldə etdikləri qənimətlərin az olduğuna acıyardılar. Amma bu yerdə mənə məlum bütün işlərdə (bu dünyada mövcud olan!) əldə olunan gəlirin insanların istəyinə uyğun gəldiyini nə vaxtsa gördüyümü xatırlaya bilmirəm. Biz çox gəmi ilə rastlaşmışıq və çoxunu da yaxalamışıq. Amma onların çox azında pul tapa bilmişik, onların yükü də, adətən, heç nəyə yaramayıb. Kotandan, hətta tütündən ibarət olan yüklər nəyimizə gərək idi? Neçə komandanı hansısa suxarı və yaxud bir çəllək spirtə görə o dünyaya göndərdiyimizi xatırlamaq çox ağırdır.

Gəmi lil və balıqqulağı ilə tamam dolmuşdu. Artıq bataqlığın ortasında, bir çayın ağzında yerləşmiş daimi dayanacağa qayıtmağın vaxtı idi. Hər kəsin ayrı-ayrılıqda öz qənimətini xərcləməsi üçün orada ayrılmağımız nəzərdə tutulmuşdu. Belə ki, hər kəsin öz payını artırmaq istəyi gəmi səfərinin başa çatmasını gündən-günə yubadırdı. Mənasız bir hadisə məsələni həll etdi. Bu hadisə kənar adama bizim həyat tərzimizlə müqayisədə adi görünə bilər. Amma bu yerdə izahat verməyə məcburam: yalnız bir dəfə gəmini döyüş üçün yaxınlaşdırdığımız zaman, – bu, qadınlarla ilk rastlaşmağım idi, – əsl müqavimətə rast gəldik. Bu dəfə bizdən iki nəfər öldürüldü və bir neçə nəfər yaralandı. Əgər Ballantrenin şücaəti olmasaydı, hücumumuz dəf olunacaqdı. Hər şeyə rəğmən müdafiə elə təşkil olunmuşdu ki (ümumiyyətlə, bunu müdafiə adlandırmaq olardısa), Avropanın heç nəyə yaramayan ən fərsiz əsgərlərinin belə gülüşünə səbəb olardı. İşimizin ən çətini gəminin bortuna dırmaşmaq idi və bəzən elə olurdu ki, fərsizlərin özləri bizim üçün burazı endirəsi olurdular. Taxta üstündə dənizə buraxılmaqdansa, bizim tərəfimizə keçmək arzularını bildirməyə bərk tələsirdilər. Daimi cəzasızlıq bizim komandanı çox ərköyün etmişdi və mən indi başa düşürdüm ki, Tiyç onu özünə necə tabe edirmiş. Zira, bu yarımdəli, doğrudan da, bizim üçün əsl təhlükə idi. Xatırladığım hadisə belə baş verdi. Dumanın arasından lap yaxınlığımızdan balaca üçdorlu gəminin keçdiyini gördük. Demək olar ki, elə bizim gəmi kimi yavaş hərəkət edirdi. Biz burun tərəfdə yerləşən topu hazırladıq ki, gəmini dərhal yaxalayaq. Amma dəniz sakit olmadığından gəmi yırğalanırdı və bizim topçular üç dəfə atəş açsalar da, təbii ki, hədəfə dəyə bilmədilər. Əvəzində isə təqib olunanlar arxa tərəfdə yerləşən toplardan atəş açmağa başladılar və onların tuşlayıcılarının bizimkilərdən təcrübəli olduğu hiss olunurdu. Çünki elə birinci mərmi gəminin burun hissəsinə dəyib iki topçumuzu tikə-tikə elədi ki, üstümüzə qan çiləndi və göyərtəni dəlib keçərək yatdığımız kubrikdə partladı. Ballantre bütün bunlara fikir vermədi, – doğrudan da, bu xoşagəlməz hadisədə əsgərin qəlbini ağrıdan heç nə yox idi, – amma o, komandanın ürəyindən keçənləri tez anladı və aydın oldu ki, bu naqafil güllə, dolmuş kasadan bir damladır. Bir an fasilə verdikdən sonra onların hamısı bir məsələ barədə danışırdı: gəmi uzaqlaşır, onu təqib etmək ağılsızlıqdır, bizim "Sara" o qədər ağırlaşıb ki, onunla çəlləyə belə çatmaq olmaz, onunla dəniz səfərini davam etdirmək qeyri-mümkündür və bütün bu uydurma dəlillərin sayəsində sükan fırladıldı, biz gizli limanımıza doğru kurs götürdük. Bircə görəydiniz, bütün komanda necə şən bir əhvali-ruhiyyədə idi. Onlar göyərtədə necə atılıb-düşür və iki topçunun ölümündən sonra paylarının nə qədər artdığını hesablayırdılar.

Doqquz sutka olardı ki, limana doğru yol gedirdik. Külək nə dərəcədə zəif və dəyişkən olurdusa, bizim "Sara" bir o qədər ağırlaşırdı. Onuncu gün hava zəif dumanlı idi və biz dalğavarı dumanı keçib çayın ağzına çatdıq. Amma tezliklə duman çəkildi və yenidən çökənə kimi lap yaxınlığımızda bir freqat göründü. Onun burada, bizim sığınacağımızın yaxınlığında olması hamımız üçün ağır zərbə idi. Qızğın mübahisələr başlandı: o, bizi görübmü, görübsə, "Sara"nı tanıyıbmı? Ehtiyatlı tərpənib, ələ keçirdiyimiz gəmilərdə bütün əsirləri bir nəfər kimi məhv edirdik ki, yaramaz əməllərimizin şahidi qalmasın; amma bizim "Sara"nı gizlətmək o qədər də asan deyildi. Son vaxtlar o, ağırlaşdığından təqib etdiyimiz gəmilərin çoxu bizdən yayına bilmişdi və onun zahiri görkəmi barədə təsvirlərin geniş yayılmasını gözləmək üçün kifayət qədər əsaslar var idi. Freqat tərəfindən yaxalandığımızda hamımızın dərhal ətrafa səpələnəcəyini düşündüm. Amma bu zaman Ballantre mənim üçün yeni sürpriz hazırladı. Kvartirmeyster seçildiyi ilk gündən etibarən o və Tiyç əl-ələ verib birgə hərəkət edirdilər (bu isə Ballantrenin ən əlamətdar uğuru idi). Buna necə nail olduğunu tez-tez soruşsam da ,mənə cavab vermirdi; yalnız bir dəfə işarə vurdu ki, Tiyçlə arasında razılaşma əldə olunub: "razılaşmanın mahiyyətindən xəbər tutarsa, komanda təəccüblənəcək və onu axıra çatdıra bilsələr, özü üçün də təəccüblü olacaq". Beləliklə, bu məsələdə də onlar eyni fikrə gəldilər və onların ümumi mərhəmətinin sayəsində lövbərimizi atmağa imkan tapmamış bütün komanda təsvirolunmaz bir sərxoşluğa qurşandı. Günortaya yaxın gəmi, əsl həqiqətdə dəlixananı xatırladırdı. Sanki, hər şey bortun üstü ilə uçurdu, sərxoşcasına oxunan bir mahnını digəri əvəz edirdi, mübahisə edir və qəddarcasına bir-birinə yapışıb əlbəyaxa olur, sonra isə mübahisəni unudur və keflilərə məxsus riqqətlə qucaqlaşırdılar. Ballantre mənə tapşırdı ki, əgər həyatım mənə əzizdirsə, bir damcı da içməyim, amma özümü sərxoş kimi göstərim. Hələ bu vaxta kimi bu dərəcədə üzücü günüm olmamışdı; günün çox hissəsi bakın[1] üstündə, bizim kiçik buxtanın ətrafını sarmış bataqlığı və cəngəlliyi gözüm tutduğu qədər seyr edərək veyilləndim.

Qaş qaralarkən Ballantre özünü elə göstərdi ki, guya, ayaq üstə dayana bilmir və sərxoş gülüşlə yanımda yerə sərildi. Qalxmazdan əvvəl imkan tapıb qulağıma pıçıldadı ki, kayuta keçim, özü isə nəzəri yayındırmaq üçün yatmaq adıyla skamyanın üstünə uzandı; sanki, mən tezliklə ona lazım olacaqdım. Onun əmrini yerinə yetirib tamamilə qaranlıq kayuta endim və rastıma çıxan birinci skamyanın üstünə uzandım. Orada artıq kimsə var idi. O, yerində elə qurdalandı ki, itələyib məni döşəməyə saldı. Başa düşdüm ki, o, ümumiyyətlə, kefli deyil və mən digər skamyada yerimi rahatlayandan sonra özünü yenidən yuxuya gedən kimi göstərdi. Ürəyim bərk döyünürdü, başa düşürdüm ki, nəsə təhlükəli bir iş üçün hazırlıq görülür. Tezliklə Ballantre kayuta daxil olub lampanı yandırdı və ətrafa nəzər salıb razılıqla başını buladı, bir söz demədən yenidən göyərtəyə qalxdı. Əlimi gözümün üstünə qoyub gizlicə kayuta nəzər saldım və gördüm ki, skamyaların üstündə üç nəfər yatıb, yaxud özlərini yatan kimi göstərirlər: biri mən və daha iki dənizçi – Datton və Qredi. Onların hər ikisi cəsur və qətiyyətli adamlar idi. Göyərtədə keflənmiş adamların coşqunluğu həddini aşmışdı, onların çıxardığı səsləri ifadə etmək üçün söz tapa bilmirəm. Həyatımda elə həmin bu "Sara"nın göyərtəsində çoxlu sayda içki məclislərinin şahidi olmuşdum, amma heç zaman buna oxşar bir şey görməmişdim. Elə bu da məni roma nəyinsə qatıldığını düşünməyə təhrik edirdi. Bir o qədər tez olmasa da, qışqırıqlar, bağırtılar tədricən iztirablı iniltilərlə əvəz olundu, sonra isə sükuta çevrildi. Bir qədər vaxt keçəndən sonra Ballantre yanımıza gəldi. Bu dəfə Tiyçin müşayiəti ilə o, biz üç nəfəri skamyanın üstündə görərkən bərk söydü.

---

[1] *Bak* – yuxarı göyərtənin qabaq hissəsi

– İstəyirsiniz onların qulağının dibində tapançadan atəş açın, xeyri yoxdur, – Ballantre dedi. – Siz ki bilirsiniz, onlar nə qəbul ediblər.

Kayutda lyuk var idi. Onun üstündə gizli bir yerdə isə hələ bölünməmiş qənimətin bir hissəsi yerləşirdi. Lyuk üç kilidlə bağlanmışdı və açarların biri (böyük inam sayəsində) Tiyçdə, ikincisi Ballantredə, üçüncüsü isə Hammond adlandırılan köməkçidə olurdu. Bütün açarların bir nəfərdə olduğunu görərkən çox heyrətləndim. Amma Ballantre və Tiyçin lyukdan bir neçə tay dartıb çıxardıqlarını gördükdə daha çox heyrətləndim. Onların sayı cəmi dörd idi, – səliqə ilə bükülmüş və kəndirlə bağlanmışdı.

– İndi isə, – Tiyç dedi, – yola düşmək vaxtıdır.

– Yalnız bir söz deyim, – Ballantre dilləndi. – Mənə məlumdur ki, sizdən başqa bir nəfər də bataqlıqdan keçən gizli yola bələddir və mənə elə gəlir ki, onun bildiyi yol daha kəsədir.

Tiyç bağırdı ki, onları satıblar və deməli, hər şey məhv olub.

– Yox, niyə ki, – Ballantre dedi. – Bir neçə məqam da var ki, sizi onlarla tanış etmək mənim borcumdur. Birincisi, nəzərə alın ki, bu gün səhər sizin tapançaları doldurarkən (bildiyiniz kimi) onlara güllə qoymamışam. İkincisi, yola bələd başqa bir adam varsa, bu işdə sizin kimi yarımdəliyə arxayın olmağı, hər halda, məndən tələb etməzsiniz. Və ən nəhayət, bu centlmenlər (artıq özlərini yatmış kimi göstərməyə lüzum yoxdur) mənim tərəfimdədirlər və bu dəqiqə ağzınızı bağlayıb, sizi dirəyə sarıyacaqlar. Adamlarınız ayılarkən (onları sizinlə birlikdə qonaq etdikdən sonra, ümumiyyətlə, ayılarlarsa) inanıram ki, mərhəmət göstərib sizi xilas edərlər və hesab edirəm ki, o zaman açarlarla bağlı bütün hadisəni onlara izah etməyiniz sizin üçün çətin olmayacaq.

Tiyç bir kəlmə də danışmadı və gözlərini qıydı, ağzına tıxac vurub onu dirəyə sarıyana qədər bizi nəzərdən keçirdi.

– İndi isə, maymaq, – Ballantre dedi, – yəqin ki, başa düşdünüz biz nə üçün dörd tay bağlamışıq. Özünüzü şeytan adlandırmağı sevirdiniz. Bax elə ona görə də cəhənnəmdə qala bilərsiniz.

Bu, onun “Sara”nın bortunda dediyi son sözlər idi. Tayları götürüb dördümüz də sakitcə qayığa endik və məzardan aralanırmış kimi sükutla gəmidən uzaqlaşmağa başladıq. Bu zaman başını itirmiş sərxoşların ətrafa yayılmış iniltiləri, sanki, diri-diri dəfn edilmiş adamların səsini xatırladırdı.

Suyun üstünü bürüyən duman adam boyundan aşağı olardı. Buna görə də yola bələd olan Datton ayaq üstə dayanıb hansı istiqamətdə üzmək lazım olduğunu göstərirdi. Duman olduğu üçün ehtiyatla üzmək lazım idi və elə bunun sayəsində də xilas ola bildik. Gəmidən təzə aralanmışdıq ki, hava işıqlaşmağa başladı, duman bir qədər də sıxlaşdı və quşlar çığırtı ilə başımızın üstündə qanad çalmağa başladılar. Birdən Datton cəld qayığa oturdu və pıçıltıyla dedi ki, əgər həyatınız sizə əzizdirsə susun və qulaq asın. Doğrudan da, hardansa zəif avar səsi eşidilirdi. O, bir də təkrar olunduqdan sonra həmin səs əks tərəfdən eşidilməyə başladı. Məlum oldu ki, dünən səhər freqat bizi izləyib və gəmini ələ keçirmək üçün qayıqları indi göndərib. Flotiliyanın[1] düz ortasında tamamilə müdafiəsiz idik. Həyatımız üçün bundan təhlükəli vəziyyət təsəvvür etmək mümkün deyildi. Biz avarlara söykənib oturmuş, Allaha dua edib dumanın daha uzun sürməsini arzulayırdıq. Alnımdan iri-iri tər damlaları süzülürdü. Birdən qayıqların birində, – suxarı atsaydın çatardı, – zabitin ehtiyatla pıçıldadığı eşidildi:

– Sakit, uşaqlar!

---

[1] *Flotiliya* – hərb gəmiləri

Sinəmdə ürəyimin necə döyündüyünü onların eşitmədiyinə təəccübləndim.

– Cəhənnəm olsun bu cığır, – Ballantre dedi, – təcili haradasa gizlənmək lazımdır. Gəlin sahilə yan alaq.

Belə də etdik. Böyük ehtiyatla avarları hərəkətə gətirib, dumanın içindən keçərək təxmini istiqamət götürdük. Bu, bizim yeganə xilas yolumuz idi. Allahın bizə rəhmi gəldi. Düz cəngəlliyə gəlib çatdıq və qiymətli yükümüzlə birgə sahilə çıxdıq. İzimizi itirməyin başqa yolu ağlımıza gəlmədiyindən (duman artıq çəkilirdi) qayığı suda batırdıq. Cəngəllikdə təzəcə gizlənməyə macal tapmışdıq ki, günəş doğdu və elə bu zaman buxtanın ortasından dənizçilərin ucadan çığırtıları, "ura" sədaları ətrafa yayıldı. Anladıq ki, "Sara" artıq abordaja cəlb olunub. Sonralar eşitdim ki, onu ələ keçirən zabit səxavətlə təltif olunub. Baxmayaraq ki bizim gəmi ustalıqla izlənilmişdi, amma onun tutulması bir elə xüsusi zəhmət tələb etmirdi[1].

Xilas olduğumuz üçün bütün müqəddəslərə alqış söyləyirdim ki, birdən yağışdan çıxıb yağmura düşdüyümüzü anladım. Qarasına gəlib geniş, keçilməz bir bataqlığa düşmüşdük və buradan çıxış yolu tapmaq ağlasığmaz, üzücü və təhlükəli bir iş idi. Datton hesab edirdi ki, gəminin uzaqlaşmasını gözləyib, sonra isə suyun dibindən qayığı çıxarmaq lazımdır. Onun söylədiyinə görə, hər cür yubanma bu bataqlığa kor-koranə soxulub getməkdən daha ağlabatandır. Beləliklə, biz buxtanın sahilinə qayıtdıq və cəngəlliyin arasından baxarkən gördük ki, duman tamamilə çəkilib, "Sara"da kral bayrağı dalğalanır, amma üzüb getmək üçün heç bir hazırlıq hiss olunmur. Vəziyyətimiz həddən ziyadə riskli idi. Bataqlıqda ləngimək xəstəlikdən xəbər verirdi: bacardıqca çox qənimət aparmağa çalışdığımızdan, demək olar ki, ərzaq götürməmişdik; bundan əlavə, yaxşı olardı ki, bu təhlükəli qonşuluqdan tez uzaqlaşıb, bizim gəminin ələ keçməsi barədə xəbər yayılana kimi, yaşayış məntəqəsinə çataydıq. Bütün bu dəlillərə qarşı, yalnız bataqlıq boyu səfərin riskli olduğu fikrini çıxarmaq mümkün idi. Təbii ki, yola düşmək qərarına gəldik.

---

[1] "Sara"dan olan bu Tiyçi məşhur Qarasaqqal ilə qarışdırmaq lazım deyil. Tarix və faktlar heç bir halda üst-üstə düşmür. Mümkündür ki, eyni vaxtda ikinci Tiyç olmuş və xarici görünüşcə də oxşayırmışlar. Axı elə Ballantre də artıq öz pərəstişkarlarını tapa bilmişdi. *(Makkellaların qeydi)*

Bataqlıq boyunca yola düşərkən, daha doğrusu, həmin yolu kompasın köməyi ilə tapmağa çalışdığımız zaman dözülməz isti başlamışdı. Datton əlində kompas irəlidə gedirdi, üç nəfərdən hansı birimizsə qənimətdən ona çatan payı götürmüşdü. Onun arxanı necə sayıqlıqla nəzarətdə saxladığı barədə danışmağa dəyərmi? – axı bütün əmlakını bizə etibar etmişdi. Cəngəllik keçilməz, yol bataqlıq, belə ki, ümidimizi bura bağlamışıq və pis də olsa, bu yerdən keçməliyik. Bir tərəfdən də istidən nəfəs almaq mümkün deyil, hər birimizi də mığmığalar mühasirəyə alıb. Tez-tez qeyd olunub ki, əsilzadə centlmenlər yorğunluğa rəiyyət arasından çıxanlardan daha yaxşı tab gətirə bilirlər. Məlumdur ki, məsələn, zabitlər öz əsgərləri ilə birlikdə palçıqlı yolla getmək məcburiyyətində qaldıqda, öz dözümü ilə onları utandırır. Bu hadisə zamanı da belə oldu: bir tərəfdə Ballantre və mən – zadəgan ailəsindən çıxmış centlmenlər, digər tərəfdə isə – pəhləvanlara məxsus bədən quruluşuna malik sadə dənizçi Qredi. Datton barədə danışmağa dəyməz: bu adamın bizdən heç də geri qalmadığını etiraf etmək lazımdır[1]. Qrediyə gəldikdə isə o, tezliklə öz taleyinə ağlamağa başladı. Daima arxada sürünür, növbəsi çatdıqda əlavə tayı götürməkdən imtina edir, yol boyu üzümüzün suyunu töküb rom istəyir (hansı ki tamamilə az qalmışdı) və nəhayət, tapança ilə bizi hədələyib, ona dincəlməyə imkan verməyi tələb etməyə başladı. Əlbəttə, Ballantre onunla bacarardı, amma mən onu mərhəmət göstərməyin lazım olduğuna inandıra bildim; düşərgə salıb, yeməklə qarnımızı doydurduq. Amma bu da kömək etmədi. Yenə də Qredi arxada zorla yeriyir, zarıyaraq bəxtini qınayırdı... Nəhayət, görünür, öz ehtiyatsızlığı ucbatından bizim açdığımız cığırdan kənara çıxdığından otla örtülmüş dəliyə düşdü. Ona köməyə yetişənə kimi, dəhşətli bağırtı içində dərinliyə batdı və dərhal da bataqlıq onu qəniməti ilə birlikdə sordu. Bu adamın taleyi və hər şeydən öncə, qopardığı fəryad bizi son dərəcə mütəəssir etdi. Amma ümumiyyətlə desək, bu, bir tərəfdən yaxşı hal idi, çünki Datton bu hadisədən sonra ağaca dırmaşıb yaxınlıqda yerləşən yaşayış məntəqələrini nəzərdən keçirmək qərarına gəldi. Fərəhli səsi məni də onun yanına qalxmağa məcbur etdi və o, mənə təpəlikdə tanıdığı yolu göstərdi. Artıq Datton hər cür ehtiyatı kənara tullayıb yeriyirdi və tezliklə bir ayağının batdığının şahidi olduq; o, ayağını çıxaran kimi yenidən, amma artıq hər iki ayağı palçığa batdı. O, bənizi ağarmış halda bizə tərəf çöndü:

---

[1] İzahı bunda axtarmağa dəyərmi? Məsuliyyətli Dattonu, eləcə də o zabitləri müdafiə edən məsuliyyət hissi idi. *(Makkelların qeydi)*

– Əlinizi verin, – o çığırdı, – mən bataqlığa düşmüşəm!

– Elə şey ola bilməz, – Ballantre yerindən dəbərmədən dedi.

Datton dəhşətli söyüşlər yağdırmağa başladı. Artıq, demək olar ki, qurşağına kimi batmışdı və tapançanı çıxarıb bağırdı:

– Mənə kömək edin! Yoxsa it kimi gəbərəcəksiniz!

– Nə danışırsınız, – Ballantre dedi, – mən, sadəcə, zarafat edirdim. Gəlirəm! Gəlirəm! – və o, həm öz tayını, həm də növbəsi çatdığı üçün götürdüyü Dattonun tayını kənara tulladı. Datton isə hələ də tapançanı sıxaraq tərpənmədən dayanmışdı. Onun vahimə ifadə olunmuş sifətinə baxmaq dəhşətli idi.

– Allah xatirinə! – o yalvardı. – Ehtiyatlı olun!

Ballantre onun lap yaxınına gəldi.

– Tərpənməyin, – o dedi və nəsə fikirləşib əlavə etdi: – İki əlinizi də irəli uzadın.

Datton tapançanı tulladı; ətraf o dərəcədə bataqlıq idi ki, tapança dərhal batıb yoxa çıxdı. Nifrin yağdıra-yağdıra Ballantrenin əlindən yapışmaq üçün dartındı və Ballantre onun əyildiyindən istifadə edərək xəncəri kürəyinin ortasına sancdı. Datton ya ağrıdan, ya da özünü müdafiə etmək məqsədi ilə əllərini yellədi və bir andan sonra üzüqoylu lehmənin üstünə düşdü.

Demək olar ki, Ballantre də dizə qədər bataqlığa batmışdı. Amma o, bataqlıqdan çıxa bildi və mənim yanıma qayıtdı. Titrədiyimi görüb dedi:

– Lənətə gələsiniz, Frensis, görürəm siz, sadəcə, ağciyər adamsınız. Axı bu, quldurun qanuni haqqıdır. Bax biz “Sara”nın axırıncı tör-töküntüsündən də canımızı qurtara bildik. Bundan sonra orada iştirakımıza görə kim bizi ifşa edə bilər?

Onu inandırdım ki, mənim barəmdə səhv mülahizələr irəli sürür. Amma onun qeyri-insani hərəkəti mənim humanist hisslərimə o dərəcədə təsir göstərib ki, nitqim tutulub və danışmağa söz belə tapa bilmirəm.

– Eşq olsun, qətiyyətli olmaq lazımdır, – o dedi. – Datton yolu bizə göstərdi, bundan sonra o, bizim nəyimizə gərəkdir? Boynunuza almalısınız ki, bu imkanı əldən buraxmaq bağışlanmaz səhv olardı.

Prinsip etibarilə onun haqlı olduğunu inkar edə bilməzdim. Buna baxmayaraq, göz yaşlarımı saxlaya bilmədim və hesab edirəm ki, bu hərəkətə görə ən cəsur adam belə xəcalət çəkməməlidir. Yalnız romla qarnımı doldurduqdan sonra yoluma davam etməyə başladım. Təkrar edirəm: mən bu nəcib hisslərimə görə xəcalət çəkmirdim; mərhəmət hissi döyüşçünün yaraşığıdır. Bütün bunlara baxmayaraq, Ballantreni birmənalı olaraq qınaya bilməzdim: axı o, həqiqətən də, hər ikimizi xilas etmişdi. Biz yanlışlığa yol vermədən lazım olan cığıra çıxdıq və elə həmin axşam da gün batmamış bataqlığın sonuna çatdıq.

O qədər əzab çəkmişdik ki, gecələmək üçün uzun müddət yer axtarmağa dəyməzdi: şam meşəsinin kənarında günəşin istisi hələ də çəkilməyən qumun üstünə uzandıq və dərhal da yuxuya getdik.

Səhər çox erkən oyandıq və ovqatımızın təlx olduğu belə bir vaxtda söhbətdən, az qala, davaya keçəcəkdik. Biz fransızların yaşayış məntəqəsindən minlərlə mil aralı, cənub əyalətlərinə məxsus sahilboyunda başlı-başına qalmışdıq və bizi irəlidə çox ağır bir səfər və saysız-hesabsız təhlükələr gözləyirdi. Məhz belə bir vaxtda adamın dosta ehtiyacı olur. Ballantre isə elə bil, davranışında hətta nəcibliyi belə unutmuşdu. Doğrudur, dəniz quldurları arasında bu qədər vaxt keçirdiyimizi nəzərə alası olsaq, o zaman heç nəyə görə təəccüblənməyə dəyməz. Amma nə olursa olsun, o, mənimlə elə sərt danışdı ki, heç bir centlmen bu sayaq münasibətə tab gətirə bilməzdi. Narazılığımı ona bildirdikdə, bir söz demədən kənara çəkildi. Amma onu təqib edib utandırmağa davam etdiyim zaman məni əli ilə saxladı.

– Frensis, – o dedi, – bir-birimizə nə barədə and içdiyimizi xatırlayırsınız? Amma sizə qarşı səmimi münasibətim olmasaydı, dünyada heç bir and məni bu sayaq söhbətlərə qulaq asmağa məcbur edə bilməzdi. Buna şübhə etməyə bilərsiniz. Əslində, mən Dattonu özümlə götürməli idim, çünki yolu necə tapmaq lazım olduğunu o bilirdi. Qredi isə Datton onsuz getmək istəmədiyinə görə qalmalı idi. Amma mən nə ağılla sizi özümlə götürəsi oldum? Sizin elə təkcə irlandsayağı danışığınız mənə daimi təhlükə yaradır. Əslində, siz əli qandallı oturmalı idiniz. Amma oyuncaq tələb eləyən uşaq kimi hələ mənimlə mübahisə eləmək fikrinə də düşmüsünüz.

Hələ bu vaxta kimi belə iftiralar eşitməmişdim; bütün bunları indiyə kimi də centlmen dostumun mənəviyyatına yaraşdıra bilmirəm. Ballantreyə özünün şotland ləhcəsini nümunə göstərib, onu təkcə hərdən eşitdiyimiz sərtliyinə görə deyil, həm də kifayət qədər varvarsayağı səsləndiyi və qulağa xoş gəlmədiyi üçün bəyənmədiyimi birbaşa üzünə dedim. Gözlənilməz bir təhlükə bizi təlaşa salmasaydı, bilmirəm, söhbətimiz nə ilə qurtaracaqdı.

Danışa-danışa meşədən bir qədər kənara çəkildik, ağzı açılmış taylarımız və dağılmış qəpiklər olan gecələdiyimiz yer bizimlə meşə kənarının arasında idi. Elə orada da gözləmədiyimiz bir qonaq peyda oldu. Hər halda, o, həmin dəqiqə orada dayanmışdı, – çiynində balta olan hündür bir oğlan ağzını geniş açıb gah ayaqlarının yanındakı xəzinəyə, gah da mübahisənin qızğın yerində silaha əl atmış bizə baxırdı. Amma biz onu görən kimi dərhal qaçıb, şamağaclarının arasında gizləndi.

Bütün bunlar bizi narahat etməyə bilməzdi: quldur gəmisinin həbs olunduğu yerin yaxınlığında pul üstündə mübahisə edən iki dənizçi barədə xəbər bütün mahalı üstümüzə qaldıra bilərdi. Mübahisəyə nəinki son qoyuldu, hətta onu tamam unutduq. Bir anın içində taylarımızı yığışdırıb, ayağımız tutduğu qədər qaçmağa başladıq. Amma bədbəxtlik onda idi ki, bilmirdik canımızı götürüb hara qaçaq, çünki nə qədər qaçsaq da, hər dəfə həmin yerə qayıdırdıq. Düzdür, Ballantre bacardığı qədər Dattondan söz almağa çalışırdı, amma olmayan adamın sözü ilə yolu tapmaq çətin idi və hara dönsək də, əvvəl-axır, lap yenisi olsa da, qarşımıza çay ağzı çıxırdı.

Artıq gücdən düşmüşdük və qum təpəsinin kəlləsindən bizi yenə qurudan ayıran başqa bir körfəz qolunu gördükdə ümidimizi tamam itirdik. Amma bu dəfə qarşımıza başqalarından fərqli olaraq balaca bir buxta çıxmışdı; o, qayanın içinə girmiş və sahili elə dik idi ki, gəmini qayaya möhkəm bağlayıb, körpünü düz sahilə salmışdılar. Komanda orada ocaq qalayıb, alovun ətrafında yeməyə oturmuşdu. Gəmi zahirən Bermud adalarında düzəldilən ticarət gəmilərini xatırladırdı.

Qızıla olan ehtiras və adamların dəniz quldurlarına nifrəti bütün mahalın arxamızca düşüb bizi təqib etməsinə kifayət qədər əsas verirdi. Bundan əlavə, aydın oldu ki, biz müxtəlif barmaqşəkilli çıxıntılara malik yarımadada yerləşirik. Dərhal materikə çıxa biləcəyimiz boğaz isə indi, yəqin ki, mühafizə olunurdu. Bütün bunlar bizi cəsarətli addım atmağa təhrik edirdi. Qum təpəsinin kəlləsində kolların arasında uzanıb, təqib olunub-olunmadığımızı öyrənmək məqsədilə ətrafı aramsız olaraq müşahidə etməyə başladıq. Bir qədər nəfəsimizi dərdikdən sonra üst-başımızı səliqəyə salıb aşağı, ocağın yanına endik. Özümüzü kifayət qədər sərbəst göstərməyə çalışırdıq.

Məlum oldu ki, burada Nyu-Yorkun əyalətində yerləşən Olbenidən bir tacir məskunlaşıb, – adını indi xatırlaya bilmirəm. Zəncilərdən ibarət komandası ilə Vest-Hinddən evə gəmi ilə qiymətli yük aparır. Onun burada "Sara"nın qorxusundan daldalandığını eşitdikdə çox təəccübləndik. Bizim şücaətlərin dalğasının bu qədər geniş yayıldığını heç vəchlə gözləmirdik. Tacir "Sara"nın həbs olunduğunu eşidən kimi dərhal yerindən sıçradı, yaxşı xəbərə görə bizi roma qonaq edib, öz zəncilərini yelkəni qaldırmaq üçün göndərdi. Öz tərəfimizdən münasib vəziyyətdən istifadə edərək onunla dostcasına söhbətə girişdik və ən nəhayət, soruşduq ki, bizi sərnişin kimi gəmiyə götürər, ya yox. O, gözaltı bizim bulaşmış paltarımıza, tapançalarımıza baxıb, hər halda, çox nəzakətlə cavab verdi ki, o, komandası ilə zorla gəmiyə yerləşir; nə xahişlərimiz, nə də istədiyi qədər pul verə biləcəyimiz barədə vədlərimiz onu inadından döndərə bilmədi.

– Görürəm ki, – Ballantre dedi, əsl həqiqəti söyləməklə sizə nə dərəcədə etibar etdiyimizi sübut edə bilərəm. Hər ikimiz qovulmuş yakobitlərik[1] və başımız üçün mükafat kəsilibdir.

Bu məlumat tacirin açıq-aşkar marağına səbəb oldu. O, bizdən müharibə barədə soruşmağa başladı. Ballantre də bütün suallara səbirlə cavab verdi. Axır-axırda tacir bizə göz vurub, kobud bir zarafat etdi:

– Hə, görünür, şahzadə Çarlinizlə birlikdə öz payınızı almısınız. Özü də əlavəsi ilə.

– Tamamilə doğrudur, – mən dedim. – Avans da daxil olmaqla tam məbləğ ödənilib. Bax, elə bu şəkildə də sizinlə hesablaşmaq istərdik.

Bu sözləri, nədənsə, həmişə hamını qayğılandıran və hamıya təsir edən pozuq irland şivəsi ilə söylədim. Təəccüblü orasıdır ki, bu, hər yerdə istənilən gəncə nüfuz etmək gücünə malik olub və bizim şəhərə olan ümumi rəğbətin həqiqi ifadəsidir. Günahlandırılmış əsgərin qamçıdan yayınarkən və yaxud dilənçinin sədəqə istəyərkən irlandsayağı zarafatlardan istifadə etdiyinin dəfələrlə şahidi olmuşam. Həqiqətən də, tacir mənim sözlərimi eşidib güldüyü zaman o dəqiqə sakitləşdim.

---

[1] *Yakobit* – XVII-XVIII əsrlərdə stüartların tərəfdarları. Stüartlar sülaləsinin 1688-ci ildə qovulmuş sonuncu nümayəndəsi II Yakovun adından götürülüb.

Amma buna baxmayaraq, o, öz şərtlərini söylədi və bizi gəmiyə buraxmazdan əvvəl tapançalarımızı aldı. Bu, səfərə çıxmağa bir işarə idi və bir neçə dəqiqədən sonra biz səmt küləyinin sayəsində artıq buxtanın suları boyunca üzür, xilasımız üçün Allaha dua eləyirdik.

Çay ağzının çıxışında gözümüzə freqat dəydi. Ondan bir az aralı isə artıq mükafata layiq komandanın ağalıq elədiyi bədbəxt “Sara” görünürdü. Onları gördüyümüz zaman bizi əsməcə tutdu. Yol yoldaşlarımızın taleyindən xəbər verən həmin vəziyyət bizi nəsibimiz olan bu etibarlı sığınacağı daha çox qiymətləndirməyə məcbur edirdi. Amma bununla belə, biz hərbi gəminin açıq-aşkar hücumundan qaçaraq bu hiyləgər tacirin mərhəmətinə sığınıb, onun şübhəli görünən alicənablığına etibar etməklə yağışdan çıxıb yağmura düşmüş, dar ağacını cəllad kötüyü ilə əvəz etmişdik.

Lakin məlum oldu ki, vəziyyətimiz hesab edə biləcəyimizdən də artıq təhlükəsizdir. O zaman Olbeni şəhərində hindular və fransızlarla qızğın qaçaqmal alveri edirdilər. Bu qanunsuz işlə məşğuliyyət Olbeni şəhərinin sakinlərinin üzüyolalığı ilə izah olunurdu. Amma dünyanın ən nəzakətli xalqları ilə daimi ünsiyyət onları dözümlü olmağa təhrik etmişdi. Qısası, bütün qaçaqmalçılar kimi onlar da hər tərəfə xidmət etməyə hazır olan casus və agentlər idilər. Bizim tacir də belə hörmətli şəxslərdən biri olsa da, çox xəsis idi, uğura nail olana kimi bizim cəmiyyətdə böyük ləzzət ala bildi. Hələ Nyu-Yorka çatana qədər onunla razılığa gəlmişdik ki, o, bizi öz gəmisində Olbeniyə kimi aparacaq, oradan isə fransız sərhədini keçməyi təşkil edəcək. Bütün bunlara görə onu böyük mükafat gözləyirdi; kasıblara seçim etmək lazım gəlmir, qovulmuşlara isə alver etmək.

Beləliklə, mənə çox gözəl təsir bağışlayan Hudzon çayı boyu üzüb, Olbeni şəhərində “Kral gerbi” mehmanxanasında dayandıq. Şəhər fransızların qanına susayan xalq milisi dəstələri ilə ağzınacan doldurulmuşdu. Dəhşətli dərəcədə başı qarışıq olan və mənim mülahizəmə görə, qanunverici məclislərdə mövcud fikir ayrılığından bərk əzab çəkən qubernator Klinton da burada idi; Hindular hər iki tərəfdən hərbi yola çıxmışdılar; onların əsirləri şəhərə doğru necə qovduqlarını və (daha pis olanı o idi ki) təkcə kişilərin yox, elə qadınların da tükü ilə birlikdə soyulmuş baş dərilərini gətirdiklərini gördük. Bu işə görə onlar dövlət tərəfindən təyin olunmuş haqq alırdılar.

Ümumiyyətlə, bura qeyri-münasib bir vaxtda gəlib düşmüşdük: şəhərin əsas mehmanxanasına gəlişimiz diqqəti cəlb etmişdi. Bizim tacir isə müxtəlif bəhanələr gətirərək, söhbəti uzadırdı və məlum oldu ki, artıq o, öz vəzifələrindən boyun qaçırmağa hazırdır. Hər tərəfdən qovulmuş bədbəxtləri ölüm təhlükəsi gözləyirdi. Biz də bir müddət nizamsız həyat tərzi keçirməklə dərdimizi dağıtmağa çalışırdıq.

Amma bu, işin xeyrinə oldu; ümumiyyətlə, bizim qaçışın tarixi, qəzavü-qədərin bizi təyin olunmuş məqsədə doğru daima aparması ilə bağlı nümunələrlə zəngindir. Mənim fəlsəfəm, Ballantrenin qeyri-adi qabiliyyəti, bizim cəsurluğumuz, hansı ki bu məsələdə ikimizi də eyni hesab edirəm, – bütün bunların hamısı Allahın qüdrətindən kənarda mövcud ola bilməzdi və kilsə, həqiqətən də, bizə doğru bir yol göstərir: nə olursa olsun, dinimizin həqiqətləri gündəlik məsələlərdə də özünü tamamilə doğruldur! Belə ki, kef məclislərinin qızğın vaxtlarının birində Çu adlı diribaş bir oğlanla tanış olduq.

Bu, hindularla alver edən tacirlərin ən ürəklisi idi; o, meşədən keçən bütün gizli yolları əzbər bilirdi. Avaranın yekəsi idi, pula daima ehtiyacı olurdu və uğur qazanana kimi valideynlərinin mərhəmətindən məhrum olmuşdu. Elə bu oğlanı da bizə kömək etmək məqsədi ilə ələ ala bildik; o, qaçışımız üçün zəruri olan nə varsa hamısını gizlicə hazırladı və gözəl günlərin birində keçmiş dostumuza heç bir söz demədən Olbeni şəhərindən çıxdıq və çayın bir qədər hündür yerində qayığa oturduq.

Məharətli qələm sahibi bu yolun bütün çətinliklərini və müsibətlərini daha dolğun təsvir edə bilərdi. Oxucu keçmək məcburiyyətində qaldığımız yerləri özü təsəvvür etməlidir; keçilməz cəngəllik, bataqlıq, dik sıldırımlar, coşqun çaylar və qəribə şəlalələr. Bu əcaib işlərin ucbatından bütün günü rahatlıq tapa bilmirdik: gah avar çəkir, gah da qayığı çiynimizə alıb aparırdıq. Gecəni isə tonqalın başında keçirir, canavarların və digər meşə yırtıcılarının ulamasına qulaq asırdıq.

Məqsədimiz Qudzon çayının yuxarı hissəsinə qalxmaq idi. Həmin hissədə Kraun-Poyntın yaxınlığındakı Şamplen gölünün ətrafında fransızlara məxsus meşə istehkamı yerləşirdi. Amma ora birbaşa getmək çox təhlükəli idi. Buna görə də biz cürbəcür çayların, göllərin və qalın meşələrin dolanbaclarından keçməli olduq.

Onların adlarını xatırlamağa çalışarkən başım fırlanır. Adi vaxtlarda bu yerlərdə adam olmazdı, amma indi bütün ölkə ayağa qalxmış, qəbilələr müharibəyə qoşulmuş, meşə hindu casusları ilə qaynayırdı. Az dayandığımız yerlərdə belə tez-tez onların dəstəsi ilə üz-üzə gələsi olurduq. Bir gün isə xüsusilə yadımdadır: səhər tezdən son dərəcə nifrət oyadan çığırtıları və əllərində yellədikləri baltalarıyla adamı lərzəyə salan, çox qaba şəkildə boyanmış beş-altı məlun bizi mühasirəyə aldı.

Ümumiyyətlə, bütün görüşlər kimi bu da zərərsiz ötüşdü. Çünki Çunu bütün qəbilələr tanıyır və qiymətləndirirdi. Əsl həqiqətdə, o, qoçaq və etibarlı adam idi. Hətta onun mənsub olduğu cəmiyyətdə belə, ola bilsin ki, bu kimi görüşlərdən xətasız qurtulmaq mümkün deyildi. Yerlilərə dostluğumuzu sübut etmək məqsədilə ehtiyat saxladığımız roma əl atdıq. Çünki necə əsaslandırılmasından asılı olmayaraq, hindularla əsl alış-verişin yolu onlarla meşədə təşkil olunmuş səyyar kef məclisi idi. Bu qəhrəmanlar bir şüşə “skaur” (onlar bunu boğaz göynədən adlandırırdılar) alan kimi başımızın dərisini qorumaq naminə var gücümüzlə avar çəkməyə başlamalıydıq. Bir qədər hallandıqdan sonra vicdan barədə hər cür təsəvvürlərdən vaz keçib, yalnız bir şey haqqında düşünə bilərdilər; bir “skaur” da necə əldə etmək olar. Bizi təqib etmək onların ağlına asanlıqla gələ bilərdi və onlar bizi yaxalasaydılar, bu sətirlər də yazılmayacaqdı.

Yolun ən təhlükəli hissəsinə çatmışdıq. Burada bizi həm fransızlar, həm də ingilislər tərəfindən təhlükə gözləyirdi. Bir yandan da başqa bir dəhşətli bədbəxtlik üz verdi. Çu birdən xəstələndi – onda zəhərlənmə əlamətləri hiss olunurdu, – və bir neçə saatdan sonra qayıqda artıq meyiti uzanmışdı. Onun simasında, eyni zamanda, həm bələdçini, həm tərcüməçini, həm qayıqçını, həm də zəmanətçini itirmişdik. Çünki o, bütün bu keyfiyyətləri özündə cəmləşdirə bilmişdi. Gözlənilmədən çaşqın və idarəolunmaz bir vəziyyətə düşmüşdük. Düzdür, Çu öz biliyi ilə öyünüb, tez-tez bizə coğrafiyadan əsl mühazirələr oxuduğu zaman, deyəsən, Ballantre ona diqqətlə qulaq asırdı. Mənə isə belə məlumatlar həmişə dözülməz dərəcədə darıxdırıcı görünərdi. Mənə hazırda adriondak hinduların torpağında olduğumuzu və səfərin məqsədinə çatmağa az qaldığını, – əgər ona yol tapmağa nail olarıqsa, – bilmək kifayət edirdi. Qalanları isə mənim işim deyildi. Mövqeyimin doğru olduğu tezliklə bilindi; məlum oldu ki, bütün səylərinə baxmayaraq, Ballantre məndən bir o qədər də çox bilmir. Onun bildiyinə görə, çay boyu yuxarı qalxıb, sonra boğazdan keçərək ikinci çaya enməliyik və oradan da yenidən üçüncü çay boyu yuxarı qalxmalıyıq. Fikirləşin: dağlıq yerlərdə hər yandan neçə dağ çayı axa bilər. Bu yerlərdə heç vaxt olmayan bir centlmen bir çayı o birisindən necə ayıra bilərdi! Amma bu, yeganə çətinlik deyildi: biz qayığı idarə edə bilmirdik və onu boğaz boyu sürümək gücümüz xaricində idi. Beləliklə, bir söz belə söyləmədən, düz yarım saat çaşqın bir vəziyyətdə oturduq. İndi bir hindunun peyda olması kifayət edərdi ki, onunla dil tapa bilməyək və bu da, böyük ehtimalla, ölümümüzə səbəb olsun. Belə ki, Ballantrenin kədərli ovqatı üçün əsaslı dəlilləri var idi. Onun hər şeydə başqalarını günahlandırmaq adətinə birtəhər dözmək olardı, amma dilinə heç cür tab gətirmək mümkün deyildi. Əslində, o, centlmenlər arasında dözülməz olan müraciət tərzini pirat gəmisində mənimsəmişdi. Amma bu, indi son həddə çatmış daimi iztirabların sayəsində bir qədər də qaba şəkil almışdı.

İztirablarımızın üçüncü günü qayığı növbəti boğazın qayalıqları boyu sürüyərək yerə saldıq və altı sındı. Biz iki böyük gölün arasında yerləşmişdik, yol hər iki tərəfdən su ilə əhatə olunmuş, ətraf isə tamamilə meşəlik idi. Gölü sahilboyu adlayıb keçməyə bataqlıq mane olurdu. Belə olan halda biz təkcə qayıqsız keçinməkdən və azuqəmizin çox hissəsini tullamaqdan savayı, eyni zamanda, yeganə bələdçimiz olan çayın məcrasından əl çəkib bu bəxtəbəxt keçilməz cəngəlliklərə üz tutmalıydıq.

Tapançaları qurşağımıza keçirdik, hər çiynimizə bir balta alıb, belimizə isə qənimətimizi və bacardığımız qədər azuqə götürüb, meşədə bizə mane ola biləcək digər əşyaları, şpaqaya qədər bütün silahlarımızı tullayıb, yolumuza davam etməyə başladıq. Tab gətirdiyimiz sınaqlar qarşısında Homer tərəfindən çox gözəl təsvir olunmuş Heraklın şücaətləri belə kölgədə qalırdı. Tamamilə bataqlıq olan yerləri elə dəlib keçirdik ki, elə bil, siçovul pendir gəmirir. Ayağımızın batdığı yerlərdə çoxlu çürümüş ağac gövdələri vardı. Yıxılmış böyük bir gövdənin üzərindən tullanarkən çürüntünün üstünə yıxıldım; özümü cəmləyib, ilk baxışdan kötük hesab eləyib yapışmaq istədiyim nə idisə, elə toxunan kimi də ovulub dağıldı. Büdrəyə-büdrəyə, yıxıla-yıxıla, dizə qədər palçığa bata-bata, gözlərimizi, paltarımızı cırıq-cırıq etmiş quru budaqlardan və tikanlardan çətinliklə qorunub özümüzə yol açaraq, bütün günü süründükdən sonra cəmi iki mil məsafə qət edə bildik. Ən pisi isə bu idi: dəf etdiyimiz bataqlıqdan sonra ətrafı nəzərdən keçirmək üçün elə bir açıqlıq yer tapmadıq ki, hara gedəcəyimiz haqqında özümüzə hesabat verə bilək.

Gün batmağa az qalmış Ballantre şiş qayalarla əhatə olunmuş çayağzı talada tayını yerə tulladı.

– Buradan o tərəfə getməyəcəyəm, – o dedi və mənə tonqal qalamağı tapşırarkən üzündə elə bir üzücü ifadə var idi ki, qarşısında dayanmaq mümkün deyildi.

Ona söylədim ki, artıq pirat olduğunu unutmağın və nə vaxtsa centlmen olduğunu xatırlamağın vaxtıdır.

– Siz nə danışırsınız, ağlınız başınızdadır? – o çığırdı. – Məni özümdən çıxarmayın! – və yumruğunu yelləyərək davam etdi: – Hələ bir, bu lənətə gəlmiş yerdə gəbərməyim qalmışdı! Zadəgan kimi cəllad kötüyündə ölmək daha yaxşıdır!

Bu aktyor oyunundan sonra o, yerə çöküb dırnaqlarını çeynəməyə başladı.

O, mənə qorxu hissləri təlqin edirdi. Çünki mən hesab edirdim ki, əsgər və zadəgan, ölümü mətanətlə və xristianlara məxsus itaətlə qarşılamağı bacarmalıdır. Buna görə də ona cavab vermədim. Axşam isə hava elə kəskin soyudu ki, özüm həvəslə tonqal qalamalı oldum. Amma Allah görür ki, belə açıq bir yerdə, yırtıcıların qaynaşdığı bir ölkədə onun hərəkəti, həqiqətən, ağılsızlıqdan başqa bir şey deyil. Görünür, Ballantrenin fikri məndə deyildi. Nəhayət, o, bir ovuc qarğıdalı tumunu tonqalda qurutduğum zaman mənə baxdı.

– Qardaşınız var? – o soruşdu.

– Allahın mərhəməti ilə biri yox, beşi vardır, – cavab verdim.

– Mənim isə bir qardaşım var, – nəsə qəribə bir tərzdə dedi. – Və o, hər şeyə görə mənə cavab verməli olacaq, – əlavə etdi.

Soruşdum ki, qardaşının bizim bədbəxtliyimizlə nə əlaqəsi vardır.

– Vardır, – Ballantre çığırdı, – çünki o, mənim yerimdə oturub, mənim adımı daşıyır, mənim nişanlımın arxasınca sürünür, mən isə burada yarımdəli irlandla bir yerdə məhv olub gedirəm! Oh, mən necə də axmaq olmuşam!

Belə bir qızışma yol yoldaşımın adətinə o qədər yad idi ki, hətta haqlı olaraq mənim qəzəbimə səbəb oldu. Doğrudur, belə bir vəziyyətdə, nə qədər ağır olsa da, onun sözlərinə məhəl qoymaq lazım deyildi. Amma təəccüblüsü nədir? Bu ana qədər o, yalnız bir dəfə nişanlandığı ledi barədə söz açmışdı. Bu, biz Nyu-Yorkun yaxınlığına çatdığımız zaman baş verdi. O dedi ki, əgər dünyada ədalət olsaydı, elə bu dəqiqə öz doğma torpaqlarına qayıdardı. Çünki miss Qremin həmin əyalətdə böyük mülkü vardır. Bu fikrin o zaman onun ağlına gəlməsi təbii idi; amma ikinci dəfə, – bunu xüsusi qeyd etmək lazımdır, – o, ledini 47-ci ilin noyabrında xatırladı. Ehtimal ki, bu, onun qardaşının miss Qremlə evləndiyi gün idi. Tamamilə əmin deyiləm, amma bu işdə taleyin hökmü aşkar hiss olunurdu[1].

Növbəti və sonrakı gün də heç bir dəyişiklik baş vermədi. Ballantre bir neçə dəfə qəpiyi tullayıb istiqamət seçirdi. Bir dəfə onu bu kimi uşaq hərəkətlərinə yol verdiyinə görə qınadığım zaman mənə irad tutub, həmişəlik yaddaşıma həkk olunan bir cavab verdi: "İnsanın idrakına olan nifrətimi ifadə etmək üçün bundan yaxşı üsul tanımıram".

Yadımdadır, üçüncü gün ağ bir adamın cəsədinə rast gəldik; o, başının dərisi soyulmuş və dəhşətli dərəcədə eybəcər hala salınmış halda, qan gölməçəsinin içində uzanmışdı; quşlar çığırtı ilə başının üstündə dövrə vururdular. Bu qorxulu səhnənin bizdə hansı cansıxıcı təsəvvürlər yaratdığını təsvir edə bilmirəm; o, son gücümü də əlimdən alıb, məni qurtuluşa olan hər cür ümiddən məhrum etdi. Elə həmin gün yanmış meşə sahəsinə çatdıq və Ballantre irəlidə gedirdi. Birdən o, çürümüş gövdənin arxasında gözdən itdi. Mən də onun təcrübəsindən istifadə etdim və daldalandığımız yerdən yolumuzun üstündən keçən böyük hindu dəstəsini gizlicə müşahidə etməyə başladıq. Onların sayı seyrəlmiş batalyondakı əsgərlər qədər olardı. Qurşağa qədər çılpaq, üzlərini iç yağı və hislə boyamış, öz ənənələrinə uyğun barbarcasına ağ və qırmızı rənglərlə bəzəmişdilər. Qaz dəstəsi kimi sıra ilə yeriyərək sürətlə yanımızdan keçib, meşədə gözdən itdilər. Bütün bunlar bir neçə dəqiqə ərzində baş verdi, amma həmin vaxt keçirdiyimiz iztirablar bütün ömrümüzə bəs edərdi.

Onlar kimlərlə müttəfiqdirlər – fransızlarla, yoxsa ingilislərlə? Onlar nə üçün baş dərisinin ovuna çıxıblar, əsirləri nəyə görə təqib edirlər; risk edib özümüzü onlara göstərəkmi, yoxsa gözləyək keçib-getsinlər, sonra isə ümidsiz səfərimizə davam edək? – bütün bu suallara Aristotelin özü də cavab tapa bilməzdi. Ballantre mənə sarı çönərkən, ölüm ayağında olan adam təki üzü qırışmış, dərisi çənəsindən yuxarı dartılmışdı. O, bir kəlmə də danışmadı, amma gözlərindən yalnız bir sual oxunurdu.

---

[1] Tamamilə yanlışdır: bu zaman onların toyu barədə söhbət ola bilməzdi, bunu hekayəmin əvvəlindən görə bilərsiniz. *(Mister Makkelların qeydi)*

– Onlar ingilislərin tərəfində ola bilərlər, – pıçıldadım, – o zaman, fikirləşin, bu, bizi gözləyənlərin ən yaxşısı olardı, – bu isə hər şeyi təzədən başlamaq deməkdir.

– Bilirəm, bilirəm, – o dedi. – Lakin bir qərara gəlmək lazımdır axı! – Birdən cibindən qəpiyi çıxarıb ovcunda əsdirə-əsdirə ona baxdı və üzüüstə torpağın üstünə sərildi...

Mister Makkelların əlavəsi. Bu yerdə kavalerin söhbətinə son qoyuram, çünki həmin gün yol yoldaşları mübahisə edərək ayrılıblar. Kavalerin təsvir etdiyi mübahisə, fikrimcə (vicdanla söyləyəcəyəm), onların heç birinin xarakterinə uyğun deyildir. Əlahəzrət Frederikin qalasından olan ovçular əvvəlcə onların birini, sonra isə o birini tapana qədər, ayrı düşüb, ağlasığmaz əzablara düçar olublar. Yalnız iki məqamı qeyd etmək yerinə düşərdi. Birincisi (sonrakı hadisələr üçün ən vacib olanı budur), Ballantre sərgərdan olduğu zaman qənimətini hələ də kimsəyə məlum olmayan bir yerdə basdırır. Amma həmin yeri şlyapasının astarında qanla qeyd edir. İkincisi, qalaya bir qəpiksiz düşdüyü zaman kavaler tərəfindən qardaşcasına qarşılanıb və Fransaya gediş haqqını da o ödəyib.

Kavalerin sadə qəlbə malik olması onu bu yerdə Ballantreni hədsiz şərəfləndirməyə sövq edib. Amma hər bir ağıllı adam anlayır ki, bu vəziyyətdə yalnız kavaler özü tərifə layiqdir. Hörmətli müxbirimin xarakterindəki əsl insani keyfiyyətləri böyük məmnuniyyətlə qeyd etməklə yanaşı, bundan əvvəlki bəzi mülahizələrimin xətrinə dəyəcəyimdən ehtiyatlanıram. Mən onun çoxlu sayda yaramaz və ədəbsiz (mənim fikrimcə) mülahizələrinə qiymət verməkdən özümü saxlamalı oldum. Çünki bilirdim ki, o, çox həssas və küsəyən adamdır. Amma hər halda, onun mübahisələr barədə qeydləri, həqiqətən, bütün fərziyyələri inkar edir. Ballantreni şəxsən tanıyırdım və elə adam təsəvvür etmək mümkün deyildi ki, ondan az qorxu hissinə malik olsun. Məni kavalerin hekayəsindəki bu yanlışlıq məyus edir. Buna baxmayaraq, onun hekayəsi bütövlükdə (bəzi istisnaları nəzərə almasaq) mənə tamamilə həqiqi görünür.

IV *fəsil*

MİSTER HENRİNİN KEÇDİYİ SINAQLAR

Polkovnikin macəralarından hansının üstündə daha çox dayandığını özünüz də müəyyənləşdirə bilərsiniz.

Həqiqətdə isə biz ondan baş verənlərin hamısını eşitsəydik, o zaman işlər, ehtimal ki, tamamilə başqa istiqamət ala bilərdi. Amma pirat gəmisindəki hadisələr yalnız səthi xatırlanırdı. Polkovnikin bizə danışmaq istədiyi bəzi məqamları da axıra kimi dinləyə bilmədim, çünki kədərli düşüncəyə dalmış mister Henri tezliklə ayağa qalxdı və (polkovnikə təxirəsalınmaz işləri olduğunu xatırladaraq) mənə onun arxasınca kontora gəlməyi tapşırdı.

Orada artıq öz hisslərini gizlətməyə səy göstərmədi. Sifətinin ifadəsi dəyişmiş halda, alnının tərini silərək otaqda var-gəl etməyə başladı.

– Siz mənə lazımsınız, Makkellar, – nəhayət, o dilləndi və içmək lazım olduğunu söyləyib, bizə bir şüşə yaxşı çaxır verilməsini əmr etdikdən sonra dərhal da sözünə ara verdi. Bu, onun adətinə tamamilə uyğun deyildi və bir neçə stəkan çaxırı dalbadal birnəfəsə içdiyi zaman daha çox təəccübləndim. Çaxır onu bir qədər möhkəmləndirdi.

– Makkellar, – o dedi, – əgər mən xilas olduğunu sevinclə qarşıladığımız qardaşımın pula böyük ehtiyacının olduğunu söyləsəm, yəqin ki, bu, sizi təəccübləndirməz.

Buna şübhə etmədiyimi, amma ehtiyatımızın o qədər də çox olmadığı indiki vəziyyətdə bunun bizim üçün tamamilə əlverişli olmadığını ona söylədim.

– Bunu bilirəm, – o etiraz etdi. – Amma girova görə ödəniş üçün pul var axı.

Onların missis Henriyə məxsus olduğunu xatırlatdım.

– Arvadımın əmlakına görə mən cavabdehəm, – o, kəskin şəkildə dedi.

– Yaxşı, – etiraz etdim. – Bəs girov necə olsun?

– Bax, məsələ də elə bundadır, – o dedi. – Elə bununla bağlı sizinlə məsləhətləşmək istərdim.

İndi bu pulların təyinatı üzrə birbaşa sərf edilməməsinin yersiz olması, bunun bizim çoxillik qənaətcilliyimizin nəticəsiz qalmasına və təsərrüfatımızın yenidən çətin vəziyyətə düşməsinə səbəb olacağını ona söylədim. Hətta onunla mübahisə etməli oldum və o, mənim gətirdiyim dəlillərə əli ilə etirazını bildirib, acı təbəssümlə cavab verdiyi zaman həddimi aşıb öz mövqeyimi tamamilə unutdum.

– Bu, ağılsızlıqdan başqa bir şey deyil! – qışqırdım. – Və mən öz tərəfimdən bu işdə iştirak etmək fikrində deyiləm!

– Siz elə danışırsınız ki, guya, bunu mən xoşuma gəldiyi üçün eləyirəm, – o dedi. – Mənim övladım var, işlərdə intizamı sevirəm və sizə açığını deyim ki, Makkellar, mən artıq təsərrüfatda qazandığımız uğurlarla öyünməyə başlamışam. – O, bir anlıq kədərli düşüncələrə dalaraq susdu. – Burada heç nə mənə məxsus deyil, demək olar ki, heç nə. Bugünkü xəbərlər bütün həyatımı məhv etdi. Mənə yalnız adım qaldı, digərləri isə artıq xəyaldır, yalnız xəyal. Heç bir hüququm yoxdur mənim.

– Yaxşı, fərz edək, bütün bunların hamısı hökm vermək üçün tamamilə kifayətdir.

O, qəzəblə mənə baxdı və görünür, nəsə söyləməkdən özünü zorla saxlaya bildi. Fikrimin üstündə ona görə inadla dayanırdım ki, onun malikanə haqqında danışdığına baxmayaraq, arvadı barədə düşündüyünü görürdüm. Birdən o, cibindən bükülərək əzilmiş məktubu çıxarıb, kəskin hərəkətlə onu masanın üstünə qoydu və titrək səslə aşağıdakı sözləri oxudu:

– "Mənim əziz İakovum", – görürsən, o necə başlayır! – o çığırdı. – "Mənim əziz İakovum! Yadındadır, bir dəfə səni belə adlandırmışdım və indi sən bu adı doğruldub, məni qapı arxasında qoydun!" Düşünün, Makkellar: bu sözləri yeganə doğma qardaşım söyləyir! Allaha and olsun, mən onu, həqiqətən, sevirdim; həmişə ona sədaqətli olmuşam, amma o, mənim haqqımda nə yazır! Amma mən bu iftiralara dözə bilmərəm, – mister Henri otaqda var-gəl edərək dedi. – Nəyim ondan əskikdir? Allah şahiddir ki, mən ondan yaxşıyam! Mən ona elə bu dəqiqə tələb etdiyi ağlasığmaz məbləğdə pulu göndərə bilmərəm. O bilir ki, bu, bizim imkanlarımız daxilində deyil. Amma mən ona nəyim varsa hamısını verəcəyəm, hətta onun gözlədiyindən də çox. Hər şeyə lazım olduğundan artıq dözmüşəm. Baxın, o sonra nə yazır: "Bilirəm, sən acgöz köpəyin birisən". Acgöz köpək! Tamahkar! Makkellar, bu, həqiqətən, belədir? Yəni siz də belə düşünürsünüz? – Mənə elə gəldi ki, mister Henri məni vurmağa hazırlaşır. – Oh, hamınız mənim haqqımda belə fikirləşirsiniz! Yaxşı, belə olduğunu siz hamınız görürsünüz, o da görür, elə ədalətli Allah da görür. Sülh naminə bu malikanəni dağıtmaq belə lazım gələrsə, bunu eləyib, o qaniçəni doyurdacağam! Qoy nə varsa tələb eləsin, hamısını alacaq! Burada nə varsa hamısı onun haqqıdır! Oh! – mister Henri çığırdı. – O, mənə getməyə imkan vermədiyi zaman bütün bunların hamısını, hətta bundan da pisini qabaqcadan görürdüm! – O, özünə bir qədəh də çaxır süzüb, dodaqlarına yaxınlaşdırdı. Amma mən cəsarət eləyib onun əlindən yapışdım. O dayandı. – Siz haqlısınız. – O, qədəhi buxarıya boşaltdı. – Yaxşısı budur, gəlin pulları sayaq.

Onun əleyhinə dayanmağa artıq qərar verə bilməzdim: adətən, özünü yaxşı idarə etməyi bacaran adamın bu şəkildə təlaş keçirməsi ovqatımı tamam təlx etdi. Biz masa arxasına keçib nağd pulları saydıq və düyünləyib bağladıq ki, polkovnik Berkə onları özü ilə götürmək asan olsun. Bu işi başa çatdırdıqdan sonra mister Henri zala qayıtdı və milordla oturub bütün gecəni qonaqla söhbət etdilər.

Səhər açılan kimi polkovniki yola salmaq üçün məni çağırdılar. Müşayiətçinin onun ürəyincə olmadığı hiss olunurdu. Amma daha nüfuzlusuna iddia edə bilməzdi, çünki mister Henri qaçaqmalçılarla münasibəti özünə yaraşdırmırdı. Səhər hava çox soyuq və küləkli idi. Kolluqdan keçib sahilə endiyimiz zaman polkovnik plaşına büründü.

– Ser, – mən dedim. – Dostumuzun böyük məbləğdə pula ehtiyacı vardır. Belə ki, onun məsrəflərinin çox olduğunu zənn etmək olar?

– Bəli, zənn etmək olar, – o dedi. Onun səsi mənə süni təsir bağışladı. Amma bu, polkovnikin ağzını plaşı ilə örtməsi səbəbindən də ola bilərdi.

– Mən bu ailənin yalnız xidmətçisiyəm, – mən dedim. – Mənimlə açıq danışa bilərsiniz. Düşünürəm ki, ondan, ehtimal ki, bizə xeyir gəlməyəcək.

– Möhtərəm ser, – polkovnik dedi. – Ballantre anadangəlmə fitri istedada malik bir centlmendir. Mən ona məftunam və gəzdiyi torpağa belə pərəstiş edirəm. – Amma buna baxmayaraq, savadsız adam kimi dili dolaşıb. Başqa nə deyim.

– Bunların hamısı doğrudur, – mən dedim, – amma bundan bizə az xeyir dəyə bilər.

– Əlbəttə, sizin bu məsələyə aid şəxsi fikriniz ola bilər, möhtərəm ser.

Bu zaman biz onu gözləyən qayığın dayandığı buxtaya çatdıq.

– Bax belə, – o dedi. – Əlbəttə, özümü sizin lütfkarlığınız qarşısında borclu hesab edirəm, mister, adınızı yenə unutdum, sadəcə, vidalaşarkən, sizin bu məsələdə bu qədər gözüaçıq və eyni zamanda maraqlı olduğunuzu nəzərə alıb, bir məqamı nəzərinizə çatdırıram ki, bunun sizin ağalar üçün də əhəmiyyətsiz olmadığını hesab edirəm. Mənə elə gəlir, dostum bir məsələdən onları hali etməyi nəzərindən qaçırıb. Parisdə olan bütün qaçqınların hamısından çox o, Şotland fondunun[1] müavinətindən istifadə edir. Ən böyük biabırçılıq budur, ser, – hiddətlənmiş polkovnik qışqırdı, – oradan mənə bir penni də çatmır!

Bu yerdə o, meydan oxuyurmuş kimi şlyapasını yana verdi, sanki, bu ədalətsizliyə görə mən cavab verməli idim; sonra yenidən lütfkarlıq göstərərək təkəbbürlə əlimi sıxdı və qoltuğunda pul bağlaması, fitlə təsirli "*Shule Aroon*"[2] mahnısını çala-çala qayığa sarı getməyə başladı.

Bu mahnını birinci dəfə nə vaxtsa eşitmişdim; onun sözlərini və musiqisini bir də eşitmək qismətimdə var imiş. Artıq həmin mahnının bir bəndini xatırlayıb, beynimdə səsləndiyi zaman qaçaqmalçılar polkovnikə pıçıldadılar: "Sakit, lənətə gələsiniz!" – və hər yan sakitliyə qərq oldu. Mən isə dayanıb, dənizin üzərində dan yerinin sökülməsinə və yelkənini qaldırıb səfərə hazırlaşan gəmiyə qayığın yaxınlaşmasını seyr edirdim.

Maliyyə işlərimizə müdaxilə bizim üçün böyük çətinliklər yaratdı və hətta məni Edinburqa yollanmağa məcbur etdi. Burada əvvəlki istiqrazları birtəhər bağlamaqdan ötrü çox əlverişsiz şərtlərlə vekselə imza atmaq məcburiyyətində idim və bu işin ucbatından Derrisdirdən üç həftə uzaq düşdüm.

Orada olmadığım müddətdə mənə baş verənlər barədə danışası elə bir adam yox idi. Amma qayıtdıqdan sonra missis Henrinin davranışının çox dəyişdiyinin şahidi oldum. Milordla tərəfimdən təsvir olunmuş söhbətlərə son qoyulmuş, ərinə olan münasibəti yumşalmış və daha çox miss Ketrinə qulluq edirdi. Yəqin, bu dəyişikliyin mister Henrinin xoşuna gəldiyini düşünürsünüz. Heç də yox! Əksinə, missis Henrinin hər cür diqqəti onu alçaldır və qadının gizli arzularının yeni isbatına xidmət edirdi. Ballantrenin ölmüş hesab olunduğu vaxtlarda qadın onun xatirəsinə sədaqəti ilə fəxr edirdi. Amma indi onun yaşadığı məlum olduqdan sonra missis Henri, yəqin ki, həmin hisslərdən utanır və elə bu da onun davranışının dəyişilməsinə səbəb olurdu. Həqiqəti gizlətməyə dəyməz, açığını deyəcəyəm, bəlkə də, mister Henri heç zaman özünü bu günlərdə olduğu qədər pis aparmamışdı. Üzdə özünü təmkinli göstərir, amma daxilən təlatümlü olduğu hiss olunurdu.

---

[1] *Şotland fondu* – Yakobinlər xaricdə fransız kralının və Roma Papasının maddi yardımından istifadə edirdilər.

[2] Sevimli səyyah (*irlandca*)

Mənimlə münasibətdə tez-tez ədalətsiz və kəskin hərəkətlərə yol verirdi. Hətta arvadına da hərdən tikanlı sözlər deyirdi. Əgər qadın ona yersiz olaraq hər hansı bir mehribanlıq göstərirdisə, bu, elə bir ciddi əsas olmadan onun gizli və kəskin hiddətinə səbəb olurdu. Hiddətləndiyi vaxtlarda (bu, onun vərdişlərinə tamamilə yad idi) bu, ətrafdakılara da öz təsirini göstərər, onlar isə bir-birinə təəccüblə baxıb kədərlənərdilər.

Belə coşqunluğu ilə özünə zərər yetirirdi. Ən böyük zərəri özünə dinib-danışmamağı sayəsində vururdu. Bunu onun həm genişürəkli, həm də məğrur olması ilə əsaslandırmaq olardı. Qaçaqmalçılar isə tez-tez Ballantrenin sifarişlərini çatdırır və heç biri də əliboş qayıtmırdı. Mən mister Henri ilə mübahisəyə cürət etmirdim və o, bütün tələb olunanları böyük şövqlə verirdi. Bəlkə, təbiəti etibarilə qənaətcilliyə meyilli olduğunu dərk etdiyindən, sonrasını düşünmədən göstərdiyi səxavətdən xüsusi zövq alır və qardaşının bütün tələblərini yerinə yetirirdi. Elə bir sıxıntılı vəziyyət alınmışdı ki, hətta daha ciddi adamı belə addım atmağa vadar edərdi. Amma təsərrüfat gücü çatmadığı bu hamiləliyin nəticəsində can verirdi (əgər belə ifadə etmək mümkünsə). Biz cari xərclərimizi bacardığımız qədər azaltmışdıq, at tövləsi boşalmışdı, orada yalnız dörd minik atı qalmışdı; qulluqçuların, demək olar ki, hamısı işdən çıxarılmışdı. Bu da bütün mahalda narazılığa səbəb olmuş və mister Henriyə qarşı köhnə ədavəti yenidən qızışdırmışdı. Nəhayət, Edinburqa ənənəvi illik səyahət ləğv edilmişdi.

Bu hadisə 1756-cı ildə baş verdi. Unutmamalısınız ki, bu qaniçən düz yeddi il Derrisdirin bütün şirəsini sordu və bütün bu müddət ərzində ağam öz sakitliyini qoruyub saxladı. Ballantre şeytani hiyləgərliklə bütün tələblərini yalnız mister Henriyə ünvanlayır və bu barədə milorda bir kəlmə də yazmırdı. Heç nədən xəbəri olmayan ailə bizim qənaətimizə heyrətlənirdi. Şübhəsiz, onlar patronumun simicliyinə təəssüflənir və bu qüsuru, hər şeyə rəğmən, gənc bir adam üçün, xüsusilə, xoşagəlməz hal hesab edirdilər. Axı mister Henrinin hələ otuz yaşı tamam olmamışdı. Amma o lap gənc yaşlarından Derrisdirin işlərini idarə edirdi və evdəkilər anlaşılmaz dəyişikliklərin hamısını təkəbbürlə və acı sükutla qarşılayırdılar. Bu vəziyyət Edinburqa səfərlə bağlı söhbətə qədər belə davam etdi.

Bu vaxta kimi mənə elə gəlirdi ki, mənim ağam və arvadı, ümumiyyətlə, bir-birinin gözünə görünmürlər. Təkcə masa arxasındakı görüşlərindən savayı. Polkovnik Berkin gətirdiyi məlumatdan sonra missis Henridə də yaxşı mənada böyük dəyişikliklər baş vermişdi; demək olar, o, əvvəlki biganəliyini və soyuqluğunu kənara qoyub, ərinə ürəklə qulluq etməyə səy göstərirdi. Mister Henrini bütün bu nəvazişlərə etirazına görə qınaya bilmirdim. Eyni zamanda, qadını ərinin qaraqabaqlığına görə günahlandırmaq istəməzdim. Amma bu vəziyyət onların münasibətinin tamamilə soyuması ilə nəticələndi. Belə ki, onlar masa arxasındakı söhbəti nəzərə almasaq, çox nadir hallarda danışardılar (bu barədə artıq söyləmişdim). Hətta Edinburqa səfər barədə söhbət ilk dəfə nahar zamanı baş verdi və bu da elə bir vaxta təsadüf edirdi ki, missis Henri xəstə və əsəbi idi. Ərinin fikrini anlayan kimi sifəti pörtdü.

– Yox! – qadın çığırdı. – Bu lap ağ oldu! Allah şahiddir ki, tale mənə o qədər də sevinc bəxş etməyib, indi isə özümü yeganə təsəllidən də məhrum etməliyəm! Bu rüsvayçı simicliyə son qoymağın vaxtı çatıb. Onsuz da qonşular arasında biabır olmuşuq və barəmizdə olan rəvayətlər dillər əzbəridir. Bunlar adamı dəli eləyər. Mən buna dözə bilmərəm!

– Səfərə pulumuz çatmır, – mister Henri dedi.

– Pulunuz çatmır! – qadın çığırdı. – Utanın! Bundan savayı, mənim öz vəsaitim var axı!

– Nikah barədə müqaviləyə əsasən onlar mənə çatır, xanım, – hirsindən dişlərini qıcıdı və dərhal da otağı tərk etdi.

Qoca lord əllərini göyə qaldırdı, sonra isə gəlini ilə birlikdə buxarının yanına çəkilib, açıq-aşkar mənim burada artıq olduğuma işarə vurdular. Mister Henrini həmişəki sığınacağında – kontorda tapdım. O, masanın küncündə oturub, cib bıçağı ilə qaşqabaqlı halda oranı taqqıldadırdı.

– Mister Henri, – mən dedim. – Özünüzə münasibətdə çox ədalətsizliyə yol verirsiniz və buna son qoymağın vaxtıdır.

– A! – o çığırdı. – Burada mən kimə lazımam? Onlar üçün bu, adi şeydir. Mənim rüsvayçı vərdişlərim var. Mən acgöz köpəyəm! – O, bıçağı dəstəyinə qədər ağaca sancdı. – Amma mən o əclafa göstərərəm, – o, söyüş söyərək qışqırdı, – ona kimin daha mərd olduğunu sübut edərəm!

– Bu ki comərdlik deyil, – mən dedim. – Bu, sadəcə, xudpəsəndlikdir.

– Sizin məsləhətinizə ehtiyacım yoxdur! – o, sözümü kəsdi.

Hesab edirdim ki, onun köməyə ehtiyacı var və o, bunu istəsə də, istəməsə də mən etməliyəm. Ona görə də missis Henri otağına çəkilən kimi qapını döyüb, məni qəbul etməsini xahiş etdim.

O, təəccübünü gizlədə bilmədi.

– Sizə nə lazımdır, mister Makkellar? – o soruşdu.

– Allah şahiddir, xanım, – dedim, – mən heç vaxt sayğısızlıq göstərib zəhlənizi tökməzdim, amma indi vicdanım üzərinə elə ağır bir yük düşüb ki, susmağı bacarmıram. Milordla sizin özünüzü necə apardığınızı görməmək üçün kor olmaq lazımdır. Bütün bu illəri mister Henri kimi nəcib bir centlmenlə bir yerdə yaşayıb, onun xasiyyətinə pis bələd olmaq anlaşılmazdır!

– Bu nə deməkdir? – qadın çığırdı.

– Siz bilirsinizmi bu pullar hara sərf olunur? Özünü masa arxasında inkar edən həmin adamın günahına yazılmış onun və sizin pullarınız, ümumiyyətlə, bütün pullar? – mən davam etdim. – Parisə! O adama! Yeddi il ərzində səkkiz min funt pul alıb bizdən və mənim patronum bunu gizli saxlamaqla sadəlövhlüyə yol verir.

– Səkkiz min funt? – o təkrar etdi. – Ola bilməz! Bizim mülk buna qadir deyil...

– Təkcə Allah bilir, bu qədər pulu toplamaq üçün hər fartinqin üstündə necə əsmişik, – mən dedim. – Amma necə olursa olsun, səkkiz min altmış və nə qədərsə şillinq göndərəsi olmuşuq. Və əgər bütün bunlardan sonra mənim sahibimi yenə də simic adlandırarsınızsa, o zaman deyiləsi heç bir sözüm qalmır.

– Sizə artıq heç bir söz söyləmək lazım deyil, – o dedi. – Sizə məxsus dözümə rəğmən, sərbəstlik göstərməkdə tamamilə düzgün hərəkət etdiniz. Mən qınağa layiqəm, siz, yəqin ki, məni tamamilə diqqətsiz bir həyat yoldaşı hesab edirsiniz (o, qəribə bir təbəssümlə mənə baxdı). Amma mən bütün bunları bu dəqiqə yoluna qoyaram. Ballantre həmişə başısoyuq olub, amma onun böyük ürəyi var, o, əsl comərddir. Özüm ona yazacağam. Verdiyiniz məlumatlarla məni nə dərəcədə məyus etdiyinizi, bəlkə də, təsəvvür belə edə bilməzsiniz!

– Amma mən sizə kömək edəcəyimi düşünürdüm, xanım, – dedim, amma onun hələ də Ballantre barədə düşünməkdə davam etdiyini gördükdə özümü daxilən qınayırdım.

– Həm də kömək etdiniz, – qadın dedi. – Əlbəttə, siz mənə kömək etdiniz.

Elə həmin gün (onları izlədiyimi gizlətməyəcəyəm) mister Henrinin arvadının otağından çıxarkən özünə oxşamadığını gördükdə fərəhləndim. Üzündən ağladığı hiss olunurdu, amma buna baxmayaraq, o, sanki, yerimir, uçurdu. Buna görə də arvadıyla bir-birlərini başa düşdükləri qərarına gəldim. “Hə, – düşündüm, – bu gün xeyirxah bir iş gördüm!”

Növbəti günün səhəri kontor kitablarına başım qarışdığı zaman mister Henri sakitcə otağa daxil olub, əllərini çiynimə qoydu və məni zarafatyana silkələdi.

– Görürəm sizə etibar etmək olmaz, Makkellar, – o dedi və bir kəlmə də əlavə etmədi. Amma səsinin tonu dediklərini inkar edirdi.

Beləliklə, mən çox şeyə nail oldum. Ballantrenin növbəti elçisi (onu çox gözləmək lazım gəlmədi) özü ilə yalnız məktub aparası oldu. Bir müddət bu münasibətləri tənzimləməyi mənə həvalə etdilər. Mister Henri bir kəlmə də yazmırdı. Mən isə ən soyuq və formal ifadələrlə kifayətlənirdim. Amma həmin məktubdan mənim xəbərim olmadı. Çətin ki, o məktub sahib Ballantrenin xoşuna gəlsin, çünki indi mister Henri, artıq arvadının dəstəyini hiss edirdi. Məktub göndərilən gün o, çox yaxşı əhvali-ruhiyyədə idi.

Ailə münasibətləri əvvəlkinə nisbətən daha yaxşı məcraya düşmüşdü. İndi, hər halda, anlaşılmazlıq aradan qalxmış, xeyirxah münasibətlər bərpa olunmuşdu. Düşünürəm ki, əgər patronum məğrurluqdan əl çəkib, arvadı isə başqası barədə arzularını (əsası bu idi) unutsaydı, onlar tamamilə barışa bilərdilər. Təəccüblüdür, ən gizli fikirlər belə özünü büruzə verir; qadının hisslərinin dəyişdiyini necə itaətkarlıqla izlədiyiniz indinin özündə belə mənə təəccüblü görünür. Baxmayaraq ki o, indi sakit idi və hamı ilə yaxşı münasibət saxlayırdı, amma xəyalı Parisdə olduğu zaman bunu həmişə hamımız hiss edərdik. Sanki, mənim həqiqətlərim o bütü yıxmaq qüdrətinə malik deyildi! Nə etmək olar! Hər qadının qəlbində bir iblis var: neçə il keçib, heç bir görüşün, hətta onun sevgi hissi ilə bağlı qadında xatirələrin olmaması, onun ölümünə inam, sonra isə aşkar olunmuş vicdansızlığı, tamahkarlığı – bunların heç birinin köməyi olmadı. Yenə də o, qəlbində məhz həmin əclafı sevib əzizlədi ki, bu, hər bir nəcib adamı özündən çıxara bilərdi. Mənim sevgi hisslərinə heç zaman xüsusi meylim olmayıb. Sahibimin arvadına olan ağılsız sevgisi isə məni bu kimi hisslərdən tamamilə çəkindirdi. Yadımdadır, xidmətçi qadını mən düşüncəyə daldığım zaman mahnı oxuduğu üçün bərk danlamışdım. Sərtliyim evin bütün yüngülxasiyyət qadınlarını üstümə qaldırmışdı. Bu, mənə az təsir eləyirdi. Amma mister Henrini çox əyləndirirdi və mənimlə şərik olduğu üçün özünü bədbəxt hesab etdiyini söyləyərək məzələnirdi.

Qəribə də olsa (anam elə qadın idi ki, necə deyərlər, belələrini cəmiyyətin görkəmli nümayəndəsi adlandırırlar. Universitetdə aldığım təhsilin haqqını ödəyən bibim Dikson isə çox ləyaqətli qadın idi), mən heç vaxt qadın cinsindən olan şəxslərə maraq göstərmirdim və deyəsən, onları pis də başa düşürdüm. Ədəbsiz kişi təəssüratı yaratmayım deyə onların məclislərindən uzaq gəzirdim. Bu işə tövbə etməyimdə, ən azı, müəyyən əsasım var idi. Çünki başqalarının ehtiyatsızlığının necə faciəli nəticəyə gətirib çıxardığının dəfələrlə şahidi olmuşdum. Bütün bunları missis Henriyə qarşı ədalətsiz münasibətə yol vermədiyimi göstərmək naminə qeyd etməyi vacib hesab edirəm. Bundan savayı, həmin mülahizələr bu dolaşıq işin növbəti halqası olan məktubu oxuduqdan sonra öz-özünə ağlıma gəldi. Sonuncu elçi getdikdən bir, yaxud iki həftə sonra xüsusi olaraq məktubun mənə təqdim olunması əsl təəccübümə səbəb oldu.

Polkovnik Berkin (sonrakı kavalerin)
mister Makkellara məktubu:

Trua Şampani, 12 iyul 1756-cı il

Əziz ser, az tanıdığınız bir adamdan məktub aldığınız üçün, şübhəsiz ki, təəccüblənəcəksiniz. Amma sizinlə Derrisdirdə görüşmək şərəfinə nail olduğum həmin gün cavanlığınıza baxmayaraq, etibarlı, möhkəm xarakterli olduğunuzu qeyd etmişdim. Belə keyfiyyətlərə cəsur əsgərə məxsus əsl istedada və sərkərdəliyə rəğbət bəslədiyim qədər məftunam. Bundan savayı, mən nəcib bir ailənin taleyinin canlı iştirakçısıyam. Hansı ki, siz həmin ailəyə sədaqətlə qulluq etmək şərəfinə layiq görülmüsünüz, daha doğrusu, o ailənin ciddi və hörmətli dostuna çevrilmisiniz. Yola düşdüyüm səhər sizinlə olan söhbətimiz mənə əsl zövq verdi və məndə dərin təəssüratlar oyatdı. Bu günlərdə qarnizon xidmətində olduğum şanlı şəhərdən ayrılıb Parisdə olarkən dostum B.-dan adınızı xəbər alıb (etiraf edirəm ki, unutmuşdum), əlverişli vəziyyətdən istifadə edərək, sizə yeniliklər barədə məlumat vermək məqsədi ilə yazıram.

Dostum barədə sizinlə axırıncı dəfə söhbət etdiyimiz zaman, səhv etmirəmsə, Şotland fondundan olan pullardan məharətlə bəhrələndiyi barədə söyləmişdim. Tezliklə o, rota komandiri olub, polkovnik rütbəsi aldı. Əziz ser, şahzadənin sağ əli olmuş mənim kimi adamın əyalətə göndərilərək belə bir yerdə çürüməyinə səbəb olan bəzi məqamlara aydınlıq gətirməyəcəyəm. Saraya vərdiş etsəm də, etiraf etməyə bilmərəm ki, ora sadə əsgərin yeri deyil və mən, hətta cəhd eləsəm belə, heç zaman buna oxşar yollarla yüksəlməyə ümid etməmişəm. Amma dostumuz qadınların himayəsindən istifadə edərək uğur qazanmaqda xüsusi qabiliyyətə malikdir və nə dərəcə də həqiqət olduğunu deyə bilmərəm, amma eşitdiyimə görə, son vaxtlar daha yüksək dairədən olan bir qadının himayəsindən istifadə edirmiş. Məhz elə bu da onun əleyhinə çevrilib və sonuncu dəfə onunla görüşmək şərəfinə nail olduğum zaman yenicə Bastiliya həbsxanasından buraxılmışdı. Həmin həbsxanaya məxfi göstərişə əsasən salınıbmış; indi isə azad olunmasına baxmayaraq, öz polkundan və təqaüddən məhrum edilmişdir. Əziz ser, namuslu irlandın düzlüyü nəticə etibarilə hər cür fəndlərə və kələklərə qalib gəlir və bu məsələdə sizin kimi düşüncəli bir centlmen, yəqin ki, mənimlə razılaşar.

Beləliklə, ser Ballantre elə bir adamdır ki, mən onun istedadına heyranam və eyni zamanda o, mənim dostumdur. Taleyin ondan üz döndərdiyi barədə sizə məlumat verməyi yersiz hesab etmirəm və belə ki, mənim fikrimcə, o, indi tamamilə ümidsiz bir vəziyyətdədir. Onu gördüyüm zaman mənə Hindistana səfəri barədə danışdı (özümün də orada məşhur həmvətənim mister Lallini[1] müşayiət edəcəyimə ümid bəsləyirəm); amma bunun üçün onun, başa düşdüyümə görə, olduqca daha çox pula ehtiyacı vardır. Yəqin ki, siz bu hərbi məsəli eşitmisiniz: geri çəkilən düşmənin yoluna qızıl döşəməyə dəyərmi? Beləliklə, bu məsəlin mənasını başa düşəcəyinizə inanaraq, əziz ser, lord Derrisdirə, oğluna və füsunkar missis Düriyə yüksək ehtiramımı bildirirəm,

sizin itaətkar bəndəniz
Frensis Berk.

Məktubu dərhal mister Henriyə çatdırdım; bildiyimə görə, bu dəqiqələrdə hər ikimiz eyni məsələ barədə düşünürük; məktub bir həftə yubanmışdı. Mən polkovnik Berkə tələsik cavab məktubu göndərib, məktubda elə birinci imkan düşən kimi Ballantreyə növbəti elçisinin zəruri olan hər şeylə təchiz olunacağını çatdırmağı xahiş etmək istədim. Amma mən nə qədər tələssəm də, qaçılmaz olanı dəyişə bilməzdim; ox öz yayından çıxmışdı. Öncəgörmənin hadisələrin axarını dəyişmək qabiliyyətinə (elə istəyinə də) şübhə etməyin zamanı çatmışdır; hər şeyi gözlənilən təhlükəyə necə səylə, uzun müddət və gözübağlı hazırladığımızı xatırlayanda, bunlar indi də mənə qəribə görünür.

Bu gündən etibarən otağımda müşahidə borusu saxlamağa və icarədarları sorğu-sual etməyə başladım. Çünki bizim mahalda qaçaqmal alveri ilə, demək olar ki, açıq şəkildə məşğul olurdular.

---

[1] *Qraf Lalli* – məşhur irland Yakobitlərindən birinin oğlu, 1745-ci il yakobit hərbi müdaxiləsinin iştirakçısı. Hindistanda müstəmləkəçi və fransız ordusunun komandanı kimi fəaliyyət göstərib, ingilislər tərəfindən məğlub edilib və əsir götürülüb.

Tezliklə bütün siqnallara bələd olub, növbəti elçinin peyda olma vaxtını saatına kimi təyin edə bilərdim. İcarədarlardan məlumat aldığımı bir də təkrar edirəm, çünki qaçaqmalçılar təhlükəli quldurlardan təşkil olunmuşdu və həmişə silahlı olurdular. Buna görə də onlarla hər hansı bir ünsiyyət ürəyimcə deyildi. Bundan savayı (bu, nəticə etibarilə işə zərər vururdu), bu quldurlardan hansınınsa mənə xüsusi nifrəti vardı. Onlar mənə təkcə ləyaqətsiz bir ləqəb verməklə kifayətlənmədilər. Bir dəfə gecə kefli olduqları vaxt (özlərinin söylədiyinə görə) gizli dalanların birində məni tutub, əylənmək üçün rəqs etməyə məcbur etdilər. Onlar qılıncı ayağıma batıraraq, əl çalıb bərkdən oxuyurdular: "Kvaker, kvaker[1], rəqs elə!" Baxmayaraq, onlar mənə bədən xəsarəti yetirmədilər, amma bu təhqirdən sonra bir neçə gün yatağa düşdüm. Belə vəziyyətin Şotlandiya üçün nə dərəcədə rüsvayçı bir hal olduğunun şərhə ehtiyacı yoxdur.

Həmin uğursuz ilin noyabrın yeddisi, axşam sahildə gəzərkən nəzərimi Mekklrossada yandırılmış məşəlin tüstüsü cəlb etdi. Evə qayıtmağın vaxtı idi, amma həmin gün varlığıma elə bir narahatlıq hakim kəsilmişdi ki, kolluqların arasından keçib Kreq burnuna yaxınlaşdım. Günəş artıq batmışdı, amma qərb tərəfdə hava hələ işıqlı idi. Mən qaçaqmalçıların Rossada siqnal məqsədi ilə yandırdıqları məşəli ayaqlayıb söndürdüklərini, buxtada isə yelkənləri endirilmiş gəmini gördüm. Aydın hiss olunurdu ki, o, təzəcə lövbər salıb. Amma qayıq artıq suya buraxılmışdı və o, qalın kolluğun arxasından körpüyə yanaşırdı. Bütün bunlar, bildiyimə görə, yalnız bir məna kəsb edirdi – Derrisdirə çapar gəlir.

Qorxunu özümdən kənarlaşdırıb, əvvəl cəsarət etmədiyim böyük yarğan boyunca aşağı endim və kolluğun arxasında gizləndim. Elə bu zaman qayıq da sahilə yan aldı. Sükan arxasında kapitan Kreyl oturmuşdu, – qeyri-adi bir məxluq; onunla yanaşı bir sərnişin vardı; avar çəkənlər isə çətinliyə düçar olmuşdular; qayıq irili-xırdalı yol çantaları ilə doldurulmuşdu. Amma yükü cəld və bacarıqla sahilə boşaltdıqdan sonra qayıq gəmiyə doğru yan aldı. Sərnişin isə sahilyanı qayıqda tək qaldı. Bu, tamam qara paltar geyinmiş, belində şpaqa, əlində əlağacı tutmuş hündürboylu, mütənasib bədənli bir kişi idi. Kapitan Kreylə tərəf əlağacını elə incə, amma məzəli bir tərzdə yellədi ki, bu hərəkəti həmişəlik olaraq yaddaşıma həkk olundu.

---

[1] *Kvaker* – İngiltərədə yayılmış protestant dini sekta

Qatı düşmənlərimin olduğu qayıq sahildən uzaqlaşan kimi özümü ələ alıb kolluğun arxasından çıxdım. Amma əsl inamsızlıqla, baş verə biləcək hadisədən əvvəlcədən xəbər verən anlaşılmaz bir duyğu arasında tərəddüd edərək yenidən dayandım. Əgər gəlmə adam geriyə dönüb məni zəif dumanın arasından görməsəydi, yəqin ki, mən bütün gecəni heç bir qərara gəlmədən burada dayanacaqdım. O, əlini qaldırıb, uca səslə məni yanına çağırdı. Mən ona itaət göstərdim.

– Qulaq asın, əzizim, – o, təmiz ingilis dilində söylədi, – bax burada Derrisdirə çatacaq bir xəzinə var.

O qədər yaxına gəldim ki, artıq onu aydın görə bilirdim: yaxşı bədən quruluşu olan, yaraşıqlı, qarabuğdayı, arıq, hündür, isti və canlı baxışlara malik qaragözlü bu adamın duruşu döyüşməyə və komanda verməyə vərdiş etdiyindən xəbər verirdi; üzündə heç də ona pis yaraşmayan xalı vardı. Barmağında iri brilyantdan qaşı olan üzük parıldayırdı. Qara paltarı fransızsayağı dəblə tikilmişdi; biləyinin üstündəki krujeva adi krujevalardan o qədər də uzun deyildi və çox gözəl işlənmişdi. Ən təəccüblüsü isə qaçaqmalçılara məxsus çirkli gəmidən təzəcə düşmüş adamın bu dərəcədə səliqəli görünməsi idi. Bu müddət ərzində o da məni iti baxışları ilə nəzərdən keçirib, sonra gülümsədi.

– Mərc gələrəm ki, dost, – o dedi, – sizin adınızı da, hətta ayamanızı da bilirəm. Xəttinizə əsasən, sizi elə belə də təsəvvür edirdim, mister Makkellar.

Bu sözləri eşidən kimi qorxudan əsməyə başladım.

– Oho, – gəlmə adam dedi, – məndən qorxmaq lazım deyil. Sizə cansıxıcı məktublarınızla bağlı heç bir iradım yoxdur, amma üzərinizə bir sıra öhdəliklər qoymaq fikrindəyəm. Mənə mister Balli deyin. Mən bu adı qəbul etmişəm, daha doğrusu (madam ki sizin kimi vasvası bir adamla iş görməliyəm), əsl adımı qısaltmışam. İndi isə bunu və bir də bunu götürün, – o, iki çanta göstərdi, – onları, güman edirəm ki, yerinə çatdıra bilərsiniz, qalanları isə hələlik gözləyə bilər. İndi isə tez olun, hədər yerə vaxt itirməyin!

Səsinin ahəngi elə kəskin və nüfuzedici idi ki, fikirləşməyə belə macal tapmadan, qeyri-ixtiyari ona tabe oldum. Çantaları yerdən qaldırmamış o çevrilib, həmişəyaşıl kolların kölgəsi düşmüş yarımqaranlıq cığırla addımlamağa başladı. Mən yükün ağırlığından belimi büküb onun arxasınca getsəm də, bu ağırlığı, demək olar ki, hiss etmirdim. Bu qayıdışın dəhşəti məni elə həyəcanlandırmışdı ki, fikrim tamam qarışmışdı.

Qəfildən mən dayandım və çantaları yerə qoydum.

– Nə oldu? – o soruşdu.

– Siz sahib Ballantresiniz?

– Siz şərəflə etiraf etməlisiniz ki, – o dedi, – mən fərasətli mister Makkellar ilə gizlənpaç oynamırdım.

– Allaha and verirəm! – mən çığırdım. – Sizi buraya nə gətirib? Nə qədər gec deyil, çıxıb gediniz.

– Sizə təşəkkür edirəm, – o cavab verdi. – Amma bu seçimi mən yox, sizin sahibiniz edib. Belə olduğu halda, deməli, nəticəyə görə o (elə siz də) cavab verməlidir. İndi isə düz gölməçənin içinə tulladığınız əşyalarımı qaldırın və sizə tapşırdıqlarımı əvvəlcədən icra etməyə çalışın.

Bu zaman itaət göstərmək barədə düşünmədən ona yaxınlaşdım.

– Əgər heç nə sizi geri dönməyə məcbur edə bilməsə, – mən dedim, – onda, heç olmasa, şəraiti nəzərə alıb, hər bir xristian və yaxud centlmen kimi irəlidə getməyə qərar verməməlisiniz...

– Necə də gözəl ifadələr! – o, sözümü kəsdi.

– Əgər heç nə sizi geri dönməyə məcbur edə bilməzsə, – mən davam etdim, – o zaman, heç olmasa, ədəb qaydalarına əməl etmək lazımdır. Yükünüzün yanında dayanıb gözləyin, mən gedib ailənizi qabaqcadan bu görüşə hazırlayım. Atanızın ahıl vaxtıdır və... – bu yerdə dilim dolaşdı – ... axı ədəb qaydalarına əməl etmək lazımdır.

– Oho, – o dedi. – Ay sizi, Makkellar! O, yaxın tanışlıqdan istifadə etmək istəyir. Onda, yalnız bir şeyi nəzərə alıb, qulağınızda sırğa eləyin: bəlağətli söhbətlərlə hədər yerə vaxt itirməyin, məni yolumdan döndərə bilməzsiniz.

– Deməli belə? – mən dedim. – Yaxşı, ona hələ baxarıq!

Və cəld çevrilib, Derrisdirə tərəf istiqamət götürdüm. O, məni saxlamağa səy göstərərək, hiddətlə qışqırıb nəsə söylədi. Sonra isə mənə elə gəldi ki, gülməyə başladı. O, deyəsən, mənə çatmaq istəyirdi, amma, görünür, dərhal da fikrini dəyişdi. Hər halda, qaça-qaça gəlib, bir neçə dəqiqədən sonra təngnəfəs halda onsuz evin darvazasına çatdım. Pilləkənləri birnəfəsə çıxıb zala daxil oldum. Ailənin bütün üzvləri zalda idi. Amma mən bir kəlmə də danışa bilmədim.

Görünür, elə görkəmimdən çox şeyi oxumaq mümkün idi. Çünki onların hamısı yerindən qalxıb, kabusa baxırlarmış kimi diqqətlə məni nəzərdən keçirməyə başladılar.

– O gəlib, – nəhayət, mən dilləndim.

– O? – mister Henri soruşdu.

– Bəli, məhz o özü, – mən dedim.

– Mənim oğlum? – milord ucadan soruşdu. – Ağılsız! Ağılsız oğlan! Təhlükəsiz yerini necə atıb gələ bilib?!

Missis Henri heç nə söyləmədi. Səbəbini bilmirəm, amma onun üzünə baxmadım.

– Deməli belə, – mister Henri zorla nəfəs ala-ala söylədi. – Yaxşı, bəs indi o haradadır?

– Mən ondan kolluğun yanındakı cığırda ayrıldım.

– Məni onun yanına aparın, – o dedi.

Bir söz söyləmədən addımlayırdıq. Daşla döşənmiş cığırda Ballantre ilə rastlaşdıq. O, əlağacını yelləyərək fit çala-çala gəlirdi. Hava kifayət qədər işıqlı olduğundan onu tanıya bildik. Amma üzünün ifadəsini sezmək çətin idi.

– Ba! Bu ki İakovdur! – Ballantre ucadan söylədi. – İsav da qayıtdı.

– Cems, – mister Henri dedi, – Allah xatirinə, mənə adımla müraciət elə. Səni gördüyümə görə özümü yalandan şən göstərməyə ehtiyac duymuram, amma imkanım daxilində ata evində səni qonaqpərvərcəsinə qarşılamağa çalışacağam.

– Bəs nə üçün sənin evində demirsən? Bəlkə, o, sənin evindir? – Ballantre dedi. – Sən necə ifadə etməyə üstünlük verərdin? Yaxşısı budur, köhnə yaranın közünü qopartmayaq. Madam ki, sən mənim Parisdə yaşayışımı təmin etmək istəmədin, onda hesab edirəm ki, böyük qardaşını doğma ocağındakı yerindən məhrum etmək arzusunda olmayacaqsan?

– Bütün bunlar nəyə lazımdır? – mister Henri cavab verdi. – Axı sən öz mövqeyinin üstünlüklərini gözəl anlayırsan.

– Buna sözüm yoxdur, inkar etməyəcəyəm, – o, üzündə xəfif təbəssüm söylədi.

Bununla da (onlar bir-birinə heç əl verib görüşmədilər də), demək olar ki, qardaşlar arasında görüş başa çatdı. Çünki bu söhbətdən dərhal sonra Ballantre mənə sarı çönüb, əşyalarını gətirməyimi əmr etdi.

Mənsə öz növbəmdə, – bir qədər ədəbsiz görünsə də, – mister Henriyə baxıb, ondan verilən əmrin icrasının təsdiq olunmasını gözlədim.

– Mister Makkellar, qardaşımın bizdə olduğu müddət ərzində onun istəklərini şəxsən mənim göstərişlərim kimi qəbul etməklə mənə yüksək ehtiram göstərmiş olarsınız, – mister Henri dedi. – Tapşırıqlarımızla sizə daima zəhmət veririk; lütfkarlıq göstərib, əşyaların dalınca qulluqçulardan kimisə göndərə bilərsinizmi? – O, son sözünü söylədi.

Bu müraciət açıq-aşkar gəlmə adama işarə idi. Amma onda şeytana xas elə bir həyasızlıq var idi ki, buna öz bildiyi kimi rəy verdi.

– İndi isə, bəzək-düzəksiz, rədd olun! – o, mənə çəpəki baxıb saxta bir səslə dedi.

Bu an dünyanın heç bir vədi məni dillənməyə vadar edə bilməzdi. Hətta qulluqçulardan kimisə çağırmaq belə mənim gücüm xaricində idi. Bu adama özüm xidmət etməyə hazır idim, təki onun ağzı açılmasın. Buna görə dinməzcə dönüb, qəzəbli və ümidsiz halda kolluğa doğru cığır boyu addımlamağa başladım. Ağacların altı artıq qaranlıq idi və nə üçün getdiyimi unudub yeridiyim zaman çantalara ilişib, az qala, boynumu qıracaqdım. Qəribədir. Bu ana qədər ağırlığını hiss etmədən hər iki çantanı apara bilirdim. Amma indi biri ilə zorla bacarırdım. Bu vəziyyət məni iki dəfə gedib-qayıtmağa məcbur etdiyindən, zala gəlişim yubandı.

Mən zala daxil olarkən salamlaşma artıq başa çatmış və ailə axşam yeməyinə oturmuşdu. Bərk təhqir olunmuşdum, masanın üstünə mənim üçün yemək ləvazimatı qoyulmamışdı. Bu ana kimi Ballantrenin xasiyyətinin bir cəhətini görmüşdümsə, indi isə başqa birisinin şahidi oldum. Gəlişimi və bir qədər duruxduğumu məhz Ballantre birinci hiss etdi. O, stuldan sıçradı.

– Deyəsən, mən əziz Makkelların yerini tutmuşam! – o, ucadan dedi. – Con, mister Balli üçün qab-qaşıq qoy! And içirəm, mənim heç kimi narahat etmək fikrim yoxdur, amma masa o qədər genişdir ki, hamımıza bəs edər.

Səsi o qədər mehriban idi ki, qulaqlarıma inanmadım. O, çiynimdən tutub, gülə-gülə məni öz yerimdə oturtduğu zaman hisslərimdə yanıldığımı düşündüm. Con masanın üstünə yemək üçün ləvazimat qoyana kimi o, atasının kreslosuna yaxınlaşıb, onun qarşısında çömbəlib oturdu. Atası ona nəzər saldıqdan sonra bir-birinə sakitcə elə riqqətlə baxmağa başladılar ki, özümdən asılı olmayaraq gözlərim yaşardı.

Sonrası da belə davam etdi. Nə kəskin bir söz, nə də istehzalı təbəssüm oldu. O hətta ingiliscədən əl çəkib, öz doğma şotland dilində danışmağa başladı ki, bu da onun ehtirama layiq söhbətlərinə xüsusi gözəllik verirdi; onun danışıq tərzinin Derrisdirlərin adi nəzakət qaydalarına uyğun gəlmədiyinə baxmayaraq, bütün bunların hamısı bizə təhqiramiz dərəcədə ədəbsiz təsir bağışlamır, əksinə, xoşumuza gəlirdi. Axşam yeməyi davam etdiyi müddət ərzində o, böyük ehtiramla mənimlə qədəh-qədəhə toqquşdurur, çevrilib Cona xoş sözlər deyir, nəzakətlə atasının əlini sığallayaraq macəralar zamanı baş vermiş məzəli əhvalatlar danışır, Derrisdirlə bağlı keçmiş günləri həvəslə xatırlayırdı. Bir sözlə, davranışı o qədər nüfuzedici, özü isə o dərəcədə xoşsifət və yaraşıqlı görünürdü ki, milord və missis Henrinin masanın arxasında fərəhlə oturması, mister Henrinin isə gözünün yaşarması məni təəccübləndirmədi.

Şam yeməyi başa çatan kimi missis Henri getmək üçün ayağa qalxdı.

– Bu, sizin adətinizə uyğun deyil, Alison – o dedi.

– İndi mən həmişə belə edirəm, – doğru olmasa da, o dedi, – gecəniz xeyrə qalsın, Cems, sizi yenidən həyata qayıtmağınız münasibəti ilə təbrik edirəm... – səsi zəifləyib titrəməyə başladı.

Bədbəxt mister Henriyə masa arxasında oturmaq onsuz da o qədər xoş deyildi, indi isə tamamilə əzab çəkirdi; arvadının getməsi onu həm sevindirir, həm də məyus edirdi. Nəhayət, qadının sözlərindəki coşqunluq onu təşvişə salmışdı.

Burada artıq olduğumu düşünüb, missis Henridən sonra getmək qərarına gəldim. Ballantre məqsədimi başa düşdü.

– Nə edirsiniz, mister Makkellar, – o dedi. – Mən bunu birbaşa düşmənçilik hesab edə bilərəm. Sizin getməyinizə razı olmaram. Əks halda, bundan elə məna çıxartmaq olar ki, siz məni təkcə fərsiz oğul deyil, eyni zamanda kənar adam hesab edirsiniz. Özü də harada, öz doğma ata evimdə! Yox, əyləşin və mister Balli ilə bir qədəh də için.

– Doğrudur! Doğrudur, mister Makkellar, – milord dedi, – o da, elə siz özünüz də kənar adam deyilsiniz. Mən, artıq oğluma demişəm,

– o əlavə etdi və hər dəfə bu sözləri söylədiyi zaman olduğu kimi, sifətinə yenə də nur gəldi, – biz sizin dostcasına olan xidmətlərinizi yüksək qiymətləndiririk.

Mən öz yerimdə sakitcə oturub, həmişə olduğu kimi, vaxtımın tamam olmasını gözlədim. Əgər onun təbiətində məkrliyi üzə çıxaran bir hadisə baş verməsəydi, bəlkə də, onun davranışı ilə bağlı fikirlərimdə yanlışlığa yol verdiyimi düşünmək olardı. Bu məqam barədə yuxarıda qeyd olunanları oxuyan hər bir kəs özünəməxsus nəticəyə gələ bilər. Mister Henri milordun yanında keçirdiyi bütün iztirabları gizlətməyə çalışmasına baxmayaraq, qaşqabaqlı oturmuşdu. Birdən Ballantre yerindən sıçrayıb, masanın ətrafında dövrə vuraraq qardaşına yaxınlaşdı və əlini onun kürəyinə vurdu.

– Hə, Harri, körpə, – görünür, uşaqlıq illərində olduğu kimi, ona müraciət etdi, – qardaşının evə qayıtması gərək səni tamamilə kədərləndirməsin. Burada nə varsa, hamısı, şəksiz, sənə məxsusdur. Bir də ki mən, ümumiyyətlə, səndən inciməmişəm. Amma gərək sən də mənim doğma ata ocağında öz halalca yerimi tutduğuma görə mütəəssir olmayasan.

– O, doğru söyləyir, Henri, – qoca lord, adətən, özünə xas olmayan tutqun tərzdə dedi. – Sən rəvayətlərdə olduğu kimi, artıq böyük qardaş yerindəsən və elə buna görə də açıqürəkli olub, qardaşına qarşı kin saxlamamalısan.

– Pis olan nə varsa, asanlıqla mənim adıma yazılır, – mister Henri dedi.

– Pis olanı kim sənin adına çıxarır axı? – lord yenə də nəzakətli bir adama xas olmayan bir tərzdə çığırdı. – Sən, bəlkə, min dəfə mənim təşəkkürümü qazanmısan, elə qardaşının da və buna tam əmin ola bilərsən. Bir də ki artıq bu barədə kifayətdir!

– Doğrudur, Harri, sənə qarşı olan hisslərimin dəyişməyəcəyinə əmin ola bilərsən, – Ballantre dedi və mister Henri çevrilib qardaşına baxarkən gözləri mənə qəzəbli göründü.

Sonra baş verən hüznlü hadisələri xatırlayarkən indiyə qədər məni hələ də dörd sual narahat edir: bu adamda Henriyə qarşı məqsədyönlü düşmənçilik hissi var idimi? Və ya bəlkə, ona tamahkarlıq üstün gəlirdi? Yaxud da öz qəddarlığından zövq alırdı? – adətən, bunu pişiklərdə müşahidə etmək mümkündür və ilahiyyatçılar belə əməlləri şeytan əməli adlandırırlar. Bəlkə, o özü elə bunu sevgi adlandırırdı? Mənim fikrimcə, məsələnin cavabını birinci üç səbəbdə axtarmaq lazım idi. Amma bəlkə də, onun davranışına səbəblərin dördünü də şamil etmək olardı. Mister Henriyə qarşı düşmənçiliyi onlar yalnız ikilikdə olduqları zaman hiss etmək olurdu; milordun yanında isə tamamilə başqa münasibətin şahidi olardın; qarşılıqlı məhəbbətə ümid hissi onu missis Henriyə diqqət göstərməyə təhrik edirdi; məkrlə əldə olunmuş nəşəyə, – bu mürəkkəb və şıltaq oyuna güc sərf etməyə dəyərmi?

Bir tərəfdən açıq-aşkar ağamın tərəfində olduğum üçün, digər tərəfdən isə Parisə yazdığım məktublarda tez-tez etdiyim məzəmmətlərə görə onun şeytan oyunlarının qurbanları siyahısına daxil edilmişdim. İkilikdə qaldığımız zaman o, mənə istehza ilə yanaşardı; ev sahiblərinin yanında isə mənimlə mehribancasına və ehtiramla davranardı. Bu hal məni çətin və yalançı bir vəziyyətdə qoymaqla yanaşı, eyni zamanda özündə təsvirolunmaz bir incikliyi ehtiva edirdi. Oynadığı bu oyunda mənə məhəl qoymaması ilə bərabər, bu barədə şəxsi fikir yürütməyə layiq olmadığım barədə qənaətə gəlməsi məni həddən ziyadə hiddətləndirirdi. Bu işin mənə, demək olar ki, elə bir dəxli yox idi. Mister Henrinin yaşadığı iztirabları təsəvvür etməyə xeyri olduğu üçün bunları xatırlayıram.

Əsas ağırlıq məhz onun çiyninə düşürdü. Təklikdə həmişə onu təhqir edən bir adama digərlərinin yanında necə iltifat göstərsin? Riyakar və onu incidən adamın üzünə necə gülsün? O, nankor bir işə mübtəla olmuşdu. O, sükuta məhkum olunmuşdu. Hətta məğrurluğundan əl çəkib susmasaydı belə, kim həqiqətə inanacaqdı? Məqsədli hiyləgərlik öz nəticəsini vermişdi: milord və missis Henri baş verən gündəlik hadisələrin şahidi idilər; onlar məhkəmədə belə and içə bilərdilər ki, Ballantre dözüm və xeyirxahlıq, mister Henri isə paxıllıq və nankorluq təcəssümüdür. Bu, başqalarına nə qədər iyrənc görünürdüsə, mister Henriyə on dəfə artıq iyrənc görünürdü; kim Ballantrenin öz vətənində həyatı ilə risk etdiyini və artıq nişanlısını da, titulunu da, varidatını da itirdiyini unudardı.

– Henri, bəlkə, atla gəzintiyə çıxaq? – məsələn, Ballantre soruşurdu.

Mister Henri isə səhərdən dayanmadan onu hirsləndirdiyi üçün mızıldanırdı:

– Yox, istəmirəm.

– Mənə elə gəlir ki, sən bir qədər mülayim danışa bilərdin, – kələkbaz qüssə ilə qeyd edirdi.

Mən yalnız bir nümunə göstərirəm. Amma belə səhnələr daima oynanılırdı. Artıq mister Henrinin məzəmmət olunması heç də təəccüblü deyildi. Eyni zamanda o da təəccüblü deyildi ki, mənim də səbrim artıq tükənirdi. Bu barədə düşünərkən boğazım quruyur.

Hələ yer üzü buna bənzər iblisanə iftira görməmişdi; belə məkrli, belə sadə və belə möhkəm. Həmişə olduğu kimi, elə indi də düşünürəm ki, əgər missis Henri bu sətirləri oxuya bilsəydi, öz ərinin təbiətinə daha yaxşı bələd ola bilərdi; neçə ilin evliliyindən sonra ərinin inamını qazana bilərdi. Bəs bu qədər diqqətli bir centlmen olan milordun uzaqgörənliyi necə oldu? Amma birincisi, yalan ustalıqla həyata keçirilirdi və mələklərin özünü belə bihuş edə bilərdi. İkincisi (bu, missis Henriyə aiddir), çoxdan mənə məlum idi ki, adama evlilik həyatından soyuyan şəxs qədər uzaq kimsə ola bilməz, – onlar da, sanki, bir-birilərini kar adamlar təki eşitmir və ümumi dil tapa bilmirdilər. Üçüncüsü (bu, hər iki müşahidəçiyə aiddir), onların hər ikisinin – atanın da, arvadın da – gözlərini Ballantreyə qarşı keçmişdən kök salmış və aradan qaldırılması mümkün olmayan bağlılıq örtmüşdü. Və dördüncüsü, onların hesab etdiklərinə görə (tezliklə nə üçün hesab etdikləri dediyimi biləcəksiniz), Ballantrenin düçar olduğu bədbəxtliyin müqabilində onun hərəkətlərinə tənqidi yanaşmaq xudpəsəndlik olardı və bu səbəbdən də onun həyatına daima qayğı ilə yanaşır, qüsurlarını görmürdülər.

Məhz o zaman bütün yaxşı qaydaların hamısını dərinliyinə qədər anlaya bildim və öz səriştəsizliyimə acıdım. Mister Henri əsl centlmen idi; vəziyyət tələb etdikdə ilhamlı vaxtlarda o, özünü ləyaqətli və şövqlə aparırdı, amma adi günlərdə kübar cəmiyyətinin ədəb qaydalarına məhəl qoymurdu (bunu inkar etmək olmaz). Ballantre (o biri tərəfdən) isə bir dənə də olsun düşünülməmiş addım atmırdı. Beləliklə, onların hər bir addımı və hərəkəti birinin zərifliyi, digərinin isə qabalığı haqqında fikir formalaşdırırdı. Və bundan savayı: mister Henri qardaşının toruna nə qədər möhkəm ilişirdisə, əl-qolu bir o qədər çox bağlanırdı. Ballantre isə məkrli oyunlarından nə qədər çox zövq alırdısa, bir o qədər cazibəli və üzügülər görünürdü. O, niyyətini bu tərzdə həyata keçirməyə davam edirdi.

Bu adam, sanki, düçar olduğu təhlükədən böyük məharətlə istifadə edirdi (bu barədə artıq danışmışam). Bu barədə onu sevən adamlarla laqeydliklə söhbət açıb, onları bir qədər də riqqətə gətirirdi. Amma mister Henriyə qarşı münasibətdə bundan amansız təhqir silahı kimi istifadə edirdi. Yadımdadır, bir dəfə üçümüz zalda olduğumuz zaman barmağı ilə vitrajın şüşəsini göstərdi.

– O, sənin bəxtəvər gineyanla sındırılıb, İakov, – dedi. Mister Henri ona qaşqabaqlı tərzdə baxdıqda isə əlavə etdi: – Oy, mənə belə qəzəblə baxma, hörmətli milçək! Sən istənilən zaman hörümçəkdən canını qurtara bilərsən. Mən nə vaxtacan gözləyəcəyəm, Allah? Nəhayət, sən nə zaman satqınlığa əl atacaqsan, mənim vicdanlı qardaşım? Məni burada saxlayan yalnız budur. Mən həmişə eksperimentləri sevmişəm.

Mister Henri beləcə məyus və rəngi ağarmış halda, ona baxmaqda davam edirdi. Nəhayət, Ballantre qəhqəhə çəkib güldü və onu zəncirdə olan köpək adlandırıb, əlini kürəyinə vurdu. Patronum yerindən elə sıçradı ki, bu hərəkəti mənə hədə kimi göründü və görünür, Ballantre də eyni qənaətə gəldiyindən karıxdı. Çünki bundan sonra onun mister Henriyə bir də nə vaxtsa sataşdığını xatırlamıram.

Buna baxmayaraq, onu gözləyən təhlükəni vecinə almır və davranışındakı ehtiyatsızlıq mənə hədsiz qəribə görünürdü. Düşünməyə başladım ki, onun başına mükafat təyin edən hökumət bərk yuxuya gedib. İnkar etməyəcəyəm, onun haqqında bir neçə dəfə məlumat vermək istəmişəm, amma iki mülahizə məni yolumdan döndərib: birincisi, əgər o, ömrünü nüfuzlu eşafotda zadəgan kimi başa vurarsa, atasının və patronumun arvadının yaddaşında şərəfli bir əzabkeş kimi qalacaqdır; ikincisi isə, əgər bu işə mən lap kənardan da müdaxilə etsəm, mister Henrinin şübhələrindən qurtula bilməyəcəyəm.

Həm də bu müddət ərzində düşmənimiz mənim üçün anlaşılmaz olan bir laqeydliklə hər yerdə görünürdü. Onun evə qayıtdığını bütün mahal bilirdi və heç kim də onu narahat etmirdi. Qəzəblə düşünürdüm ki, onun qayıtmasının şahidi olan bu qədər çoxsaylı və müxtəlif adamların arasından taxt-taca kifayət qədər sədaqətli, yaxud heç olmasa, tamahkar bir şəxs tapılmır; Ballantre isə hər yerdə sərbəst gəzir, qardaşına olan köhnə ədavətləri seyr etdikcə, bir az da fərəhlənirdi. O hətta qaçaqmalçılar qarşısında daima qorxu keçirən mənim kimi adamdan da artıq təhlükəsiz bir şəraitdə idi.

Məsələ təkcə bunda deyildi ki, onun heç bir qayğısı yox idi; indi elə bu barədə söhbət açacağam. Belə ki, bu məsələ çox ciddi nəticələrə gətirib çıxardı. Oxucunun Cessi Braunu unutmadığını düşünürəm. O, qaçaqmalçılarla oturub-durardı və onun dostları arasında kapitan Kreyl də var idi. Buna görə də mister Ballinin Derrisdirə qayıtmasından ilk xəbər tutanlardan biri də həmin qadın idi. Fikrimcə, o, çoxdan Ballantreyə qarşı etinasız idi. Amma bütün acılarını onun adı ilə bağlamağa artıq vərdiş etmişdi. Əzilib-büzülməsinin də əsasında elə bu dayanırdı və indi Ballantrenin qayıtdığından istifadə edərək, Derrisdirlərin vəsaiti hesabına veyllənmək qərarına gəlmişdi. Ballantre qapıdan çıxmağa macal tapmamış o, artıq qapının ağzını kəsdirmişdi, özü də necə: üzgün və çox güman ki, kefli vəziyyətdə. O, coşqun bir tərzdə "əziz dostunu" salamlayıb, ucadan təsirli sözlər söyləyib və deyilənə görə, başını onun sinəsinə qoyub ağlamağa da çalışıb. Etiraf edirəm ki, özümü kənara çəkdim və hətta bu kələklərə sevindim də. Çünki Ballantre özü başqalarını belə sınaqlara düçar edərdi və indi, yəqin ki, o, bu işlərə digərlərindən heç də artıq tab gətirmək iqtidarında deyildi. Sarayın ətrafında qəribə səhnələr baş verib, o, əlağacına qadın isə sevimli silahına – daşlara əl atıb. Tamamilə ağlabatandır ki, o, kapitan Kreylə onu bu qadından qurtarmağı təklif edib. Kapitan Kreyl isə təklifi özünə xas olmayan coşqunluqla rədd edib. Və nəhayət, üstünlük Cessi tərəfdə qalıb. Pul toplanılıb, görüş təyin olunub və mənim məğrur centlmenim öpüşlərə və göz yaşlarına dözmək məcburiyyətində qalıb. Sonra isə qadın Solueya yaxınlığında xüsusi yeməkxanasını açdı və mənə gəlib çatan məlumatlara görə, orada ən aşağı keyfiyyətli müştəriləri başına yığdı.

Amma bu hadisələr çox sonralar baş vermişdi. Cessinin Ballantreni təqib etdiyi ilk vaxtlarda o, bir dəfə kontora daxil olub, həmişəkinə nisbətən bir qədər nəzakətli tərzdə dedi:

– Makkellar, bir nəfər ağlı çaşmış qadın yolumu kəsib, mənə keçməyə imkan vermir. Mənim bu işə baş qoşmağım yaxşı olmaz. Ona görə də sizə müraciət edirəm. Lütfən, bu işlə məşğul olun: gərək qulluqçulara qadının oradan qovulması ilə bağlı ciddi əmr verilsin.

– Ser, – mən heç bir həyəcan keçirmədən dedim, – çirkli əməllərinizlə bağlı məsələləri özünüz həll edin.

O, heç nə demədən otağı tərk etdi.

Tezliklə mister Henri gəlib çıxdı.

– İndi də yeni bir xəbər var! – o çığırdı. – Mənə qarşı bu qədər həqarət bəs deyilmiş kimi, bir tərəfdən də siz başlamısınız? Bu nədir, – siz mister Ballini təhqir edirsiniz?

– İcazənizlə, mister Henri, etirazımı bildirməyə cəsarət edirəm, – mən dedim, – əksinə, o, məni təhqir edib, özü də çox qaba şəkildə. Ola bilsin, cavab verdiyim zaman sizin mövqeyinizi nəzərə almamışam. Amma həqiqəti bildiyiniz zaman, əziz patron, sizə yalnız bir söz söyləmək qalacaq. Sizin xatirinizə ona itaət göstərə bilərəm və hətta, Allah məni bağışlasın, boynuma günah da götürə bilərəm.

Sonra baş verənlər barədə ona danışdım.

Mister Henri gülümsədi və belə acı təbəssüm ömrümdə görməmişdim.

– Düz hərəkət etmisiniz, – o dedi. – Qoy öz Cessi Braununu son damlasına kimi başına çəksin. – Və qardaşını həyətdə görüb, pəncərəni açdı, onu çağıraraq söhbət etmək məqsədi ilə otağa dəvət etdi.

– Cems, – o, içəri daxil olub, alçalacağımı güman edərək üzümə təntənəli şəkildə gülümsəyərək qapını örtdükdən sonra mister Henri dedi: – Sən yanıma gəlib, mister Makkellardan şikayət etdiyin üçün məsələni araşdırdım. Məncə, onun sözlərinə daha çox inandığımı söyləməyə ehtiyac yoxdur; burada yalnız biz özümüzük və şəxsən sənə məxsus olan səmimiyyətdən nümunə götürə bilərəm. Mister Makkellanı bir centlmen kimi qiymətləndirirəm. Və çalış, nə qədər bu damın altında yaşayırsansa, mənə və ailəmdə, nəyin bahasına başa gəlməsindən asılı olmayaraq, dəstəklədiyim şəxslərlə bir də mübahisəyə girişmə. Sənin ona buyurduğun tapşırığa gəldikdə isə qəddarlığının nəticələri ilə hesablaşmaq sənin öz borcundur və mənim xidmətçilərimdən kimsə heç bir halda bu işdə köməkçi ola bilməz.

– Mənim atamın xidmətçisi, elə deyilmi? – Ballantre dedi.

– Bu barədə onun özündən soruş, – mister Henri cavab verdi.

Ballantrenin rəngi ağardı. O, barmağı ilə məni göstərdi.

– Bu adamın qovulmasını tələb edirəm.

– Bu mümkün deyil! – mister Henri dedi.

– Bu, sənə baha başa gələcək! – Ballantre hirsindən boğula-boğula dedi.

– Onsuz da, qardaşımın cinayətləri ucbatından çox şey mənə o qədər baha başa gəlib ki, artıq tam iflasa uğramışam, hətta qorxu cəhətdən belə. Mənə zərbə endirmək üçün salamat yer tapa bilməzsən!

– Yaxşı, tezliklə hər şeyi başa düşərsən, – Ballantre dedi və otaqdan bayıra çıxdı.

– İndi o, görəsən, nə həngamələr çıxaracaq, Makkellar! – mister Henri ucadan dedi.

– Buraxın məni gedim, – mən dedim. – Əziz ağam, buraxın məni; mən yeni bədbəxtliklərə səbəb ola bilərəm.

– Siz məni tək qoymaq istəyirsiniz? – o dedi.

Ballantrenin nə kimi yeni fitnələr hazırladığı tezliklə bizə aydın oldu. Bu günə qədər o, missis Henri ilə çox ehtiyatlı oyun oynayırdı. O, qadınla təklikdə qalmaqdan aşkar şəkildə yayınırdı. O zaman bu, mənə ədəb qaydalarına riayət edilməsi kimi görünürdü. İndi isə o, məkrli üsullara əl atırdı; özünü elə göstərirdi ki, guya, qadınla yalnız masa arxasında görüşür və özünü qadına qarşı bir qardaş sevgisi olan adam timsalında qələmə verirdi. Bu günə kimi o, əri arvadının qarşısında xoşagəlməz vəziyyətdə qoyduğunu istisna etməklə, demək olar ki, mister Henri ilə arvadı arasına aşkar şəkildə girmirdi. İndi isə hər şey dəyişmişdi; amma təkcə Allah bilir, o, doğrudan da, qisas almaq qərarına gəlmişdi, yoxsa Derrisdirdə darıxdığına görə özünə, sadəcə, əyləncə axtarırdı?

Hər halda, bu gündən etibarən missis Henri, sanki, mühasirədə idi və bu, o qədər ustalıqla həyata keçirilirdi ki, qadın özü çətin ki, bundan nəsə anlaya bilərdi. Əri isə bütün bunları sakitcə müşahidə etmək məcburiyyətində qalmışdı. Mühasirədə olanı ələ keçirməyin birinci mərhələsi, sanki, qəfildən baş verdi. Bir dəfə söhbət, – belə söhbətlər tez-tez olurdu, – Fransaya sürgün edilmişlərdən düşdü, sonra isə onların mahnısı barədə danışıldı.

– Əgər bu, sizi maraqlandırırsa, – Ballantre dedi, – mənə təsir eləyən bir mahnı barədə sizə danışım. Sözləri bayağı olsa da, görünür, məhz mənim düşdüyüm vəziyyətə görə o, qəlbimi bir qədər riqqətə gətirirdi. Sizə söyləyim ki, həmin mahnı sürgündə olan sevən bir adamın dilindən oxunur və bəlkə də, həmin adamın ümid və inam hisslərini olduğu qədər dolğun ifadə eləyə bilmir.

Bu yerdə Ballantre ah çəkdi:

– Görün nə qədər təsirli mənzərədir ki, onlarca qaba irland qarovulxanada bu mahnını oxuyar və göz yaşlarını saxlaya bilməyib duyğulanardı. Bu mahnı belə səslənir, milord, – o, atasını ustalıqla söhbətə cəlb edərək dedi. – Əgər mahnını axıra kimi oxuya bilməsəm, nəzərə alın ki, belə hallar biz sürgündə olanlarla tez-tez baş verir. – Və o, vaxtilə polkovnikin fitlə çaldığı həmin mahnını oxumağa başladı.

Mahnının sözləri, doğrudan da, iddiasız olub, bədbəxt bir qıza uzaq diyarlarda olan sevgilisini xatırladaraq qüssə aşılayırdı; bir bəndi bu günə kimi qulaqlarımda səslənir:

Qırmızı libası tartana[1] dəyişərəm,
Körpəm ilə birlikdə
Səfiltək dolaşaram
Villim uzaq diyardan qayıtmayınca!

O, məharətlə oxuyur, daha məharətlə isə mahnının havasını ifa edirdi. Mən bütün Edinburq teatrını ağlamağa məcbur edən məşhur aktyorları görmüşdüm. Amma bu səhnəyə də baxmağa dəyərdi. Bu sadə mahnını oxuyarkən Ballantreni görəydiniz; o gah dinləyicilərin hissləri ilə oynayaraq, özünü, az qala, bayılan kimi göstərir, gah da tamamilə öz hisslərinə qapılırdı. Mahnının sözləri və musiqisi, sanki, onun özünə məxsus olub, keçmişini tərənnüm edirdi və birbaşa missis Henriyə ünvanlanmışdı. Sənətkarlığı təkcə bununla yekunlaşmırdı: bu məzəmmət o qədər incəliklə həyata keçirilirdi ki, heç kim onu məqsədyönlü olmaqda qınaya bilməzdi, – o, nəinki hisslərini büruzə verməyə çalışır, hətta onların qarşısını almağa səy göstərirdi.

O oxuyub qurtardıqdan sonra hamımız bir müddət sakitcə oturduq; o, axşam vaxtını seçmişdi. Belə ki, alaqaranlıqda hətta qonşuluqda oturanın üzünü görmək mümkün deyildi. Amma hamının nəfəs belə almadığı hiss olunurdu. Təkcə qoca milord hərdən öskürürdü. Birinci müğənni özü tərpəndi: o, qəfildən, amma astaca yerindən qalxıb zalın uzaq küncünə çəkildi və sakitcə var-gəl etməyə başladı. Adətən, mister Henri belə edərdi. Onun tezliklə qayıdıb bizə qoşulması, bu hərəkəti hisslərini tam sakitləşdirmək üçün etdiyini düşünməyimizə səbəb oldu. O, adi tərzdə irlandların xasiyyəti barədə mülahizələr yürütməyə başladı (adətən, düzgün olmayan mühakimələr irəli sürdüyünə baxmayaraq, o, irlandları müdafiə edərdi); beləliklə, şamlar gətirilən kimi, adi söhbətlərə başımız qarışdı. Hələ də missis Henrinin bənizinin ağappaq olduğu nəzərimdən qaçmadı və elə bu səbəbdən də o, dərhal bizi tərk etdi.

---

[1] *Tartan* – XV-XVIII əsrlərdə şotland dağlılarının evdə toxunmuş dama-dama yun parçadan olan geyimi

Bu şeytanın növbəti gedişi isə məsum körpə miss Ketrin ilə dostluq etməsi idi. İndi onlar daima bir yerdə olur, uşaq kimi əl-ələ tutub gəzir və yaxud uşaq sıçrayıb onun dizinin üstündə otururdu. Bütün şeytan əməllərində olduğu kimi, bu məsələdə də bir neçə məqsədi vardı. Yeganə övladının da ona qarşı hazırlandığını dərk edən mister Henriyə bu, sonuncu zərbə idi; bu, onu uşaqla sərt davranmağa məcbur edir və beləliklə, arvadının gözündən daha çox düşürdü; və nəhayət, bu, miledi ilə Ballantre arasında yaxınlaşmanın əsasını qoyurdu. Onların əvvəlki təmkini günbəgün azalırdı. Tezliklə xiyabanda uzun gəzintilər, eyvanda söhbətlər və Allah bilir, daha nə kimi mehribanlıqlar başlandı. Şübhəsiz, missis Henri də çoxları kimi namuslu qadın idi və öz vəzifəsini yaxşı anlayırdı. Amma münasibətlərdə bəzi yanlışlığa yol verirdi. Hətta mənim kimi çox həssas olmayan bir müşahidəçi də qadının mehribanlığının səbəbinin təkcə doğma hisslərlə bağlı olmadığını anlaya bilərdi. Səsinin ahəngi dəyişib, daha gur və çevik olmuş, gözləri isə daha parlaq və mehriban təsir bağışlayırdı; o, hamı ilə, hətta mister Henri və mənimlə də münasibətdə daha həlim olmuşdu; görünür, o, gizli və melanxolik xoşbəxtliyin təsirindən nəşələnmişdi.

Ballantrenin yeganə məqsədi (ona necə bərbəzək vursa da) var idi: daha çox pul qoparmaq. O, xoşbəxtliyini kavalerin mənə yazdığı kimi, Fransaya məxsus Ost-İnddə axtarmağı düşünürdü; o, elə bizim yanımıza da səfərə tələb olunan qədər vəsait almaq məqsədi ilə gəlmişdi. Bu, ailənin qalan üzvləri üçün əsl iflas demək idi. Amma milord ağlasığmaz sadəlövhlüklə bütün bunlara gedəsi oldu. İndi ailə elə seyrəlmişdi ki (əsl həqiqətdə o, bir ata və iki oğuldan ibarət idi), artıq mayoratın[1] pozulması və mülkün bir hissəsinin satışa çıxarılması mümkünlüyü meydana gəlmişdi. Əvvəlcə işarələrlə, sonra isə birbaşa təzyiq göstərməklə mister Henrini bu işə razı sala bildilər. İnanıram ki, əgər o, daimi təzyiq altında olmasaydı, heç zaman buna razılıq verməzdi. Əgər onun qardaşından qurtulmağa güclü istəyi olmasaydı, heç zaman xüsusi qənaətlərə və irsi ənənələrə görə hərəkət etməzdi. Və hər halda, çətinliklə də olsa, razılığını verdi: məsələni açıq qoydu və hər şeyi öz rüsvayçı adı ilə dilə gətirdi.

---

[1] *Mayorat* – feodalizm dövründə mirasın böyük oğula çatması barədə vərəsəlik sistemi

– Nəzərə alın ki, – o dedi, – əgər mənim oğlum olarsa, bu, onun maraqlarına xələl gətirəcək.

– Çətin ki ola, – milord dedi.

– Hər şey Allahın iradəsindədir! – mister Henri dedi. – Amma qardaşıma qarşı münasibətdə dözülməz və sıxıntılı vəziyyətimi nəzərə alaraq və bir də siz, milord, ata kimi mənə əmr etdiyinizə görə bu kağıza imza atıram. Amma əvvəlcə nəyi deyərdim: mən rəhmsiz bir məcburiyyət qarşısında qalaraq bu addımı atıram və bir də, milord, siz nə vaxtsa oğlanlarınızı müqayisə etmək fikrinə düşərsinizsə, o zaman düşünərsiniz, mən nə etmişəm, o nə edib. Bizi əməllərimizə görə müqayisə edərsiniz.

Milord heç özündə deyildi və hətta onun qanıqaçmış bənizi indi tamamilə pörtüb qızarmışdı.

– Henri, sənə elə gəlmir ki, indi tənənin yeri deyil? – o dedi. – Axı bu sənin alicənablığını dəyərdən salır.

– Milord, özünüzü aldatmayın, – mister Henri dedi. – Mən bu ədalətsizliyə ona qarşı olan alicənablıq hissinə görə deyil, sizə qulaq asdığıma görə qol qoyuram.

– Heç olmasa, kənar adamlar qarşısında... – milord daha çox incimiş halda başlamışdı ki...

– Burada kənar adam yoxdur, mister Makkellardan savayı, – mister Henri dedi, – o isə mənim dostumdur. Bir də ki, milord, mən alçaldılan zaman siz onu kənar şəxs hesab etmirdiniz. Amma indi, mən özümü müdafiə etməyə səy göstərdiyim çox nadir bir halda onu kənarlaşdırmaq nə dərəcədə ədalətli olar.

Mənə elə gəldi ki, milord öz qərarını dəyişmək fikrində olsa da, Ballantre məsələyə həssas yanaşır.

– Ah, Henri, Henri, – o dedi. – Sən bizim hamımızdan yaxşısan. Sərt və səmimi! Hə, əzizim, mən necə də sənə oxşamaq istərdim!

Bununla da istəkli oğlunun cəsarəti sayəsində milordun bütün narahatlığına son qoyuldu və sənəd imzalandı.

Elə birinci imkan düşən kimi, Oxterxoldakı torpaqlar öz qiymətindən çox ucuz satılıb, pullar bizim fırıldaqçıya verildi. O da bu pulları Fransaya göndərdi. Hər halda, o, özü belə dedi. Amma sonralar o pulların hardasa lap yaxında gizlədildiyindən şübhələnməyə başladım. Artıq onun bütün cəhdləri uğurla başa çatmış və cibləri yenidən qızılla dolmuşdu. Amma bu fədakarlığa görə razılaşdırılmış şərtə hələ də əməl olunmamış və o, əvvəlki kimi Derrisdirdə oturmuşdu. Bu, onun hiyləgərliyindən irəli gəlirdi, yoxsa Hindistana getməyi üçün vaxt yetişməmişdi, ya missis Henri üzərində qələbəyə ümid bəsləyirdi, yaxud hökumətin göstərişi belə idi, – kim bilir? Hər halda, o yubanır və həftələr beləcə ötüb-keçirdi.

Yəqin ki, mən hökumətin göstərişi deyəndə, bu, sizin nəzərinizdən qaçmadı. Həqiqətən də, elə həmin vaxtlar bu adamın rüsvayçı bir sirri aşkar oldu.

Birinci eyhamı Ballantrenin qayıtması və onun təhlükəsizliyi barədə söhbət etdiyimiz zaman icarədarlardan birinin sözlərindən anladım. Bu icarədar qatı yakobitlərdən idi və oğlunu Kulloden yaxınlığında itirmişdi ki, məhz bu da onu, xüsusilə hər şeyə qarşı öcəşkən və barışmaz etmişdi.

– Bir şeyi anlamıram, – o dedi, – o, Kokkermausa necə düşə bilib?

– Kokkermausa? – mən mübahisə etmək istədim, amma elə həmin an da bu adamın uzun gəmi səfərindən sonra şıq görkəminə heyrətləndiyimi xatırladım.

– Hə də, – icarədar dedi. – Axı onu kapitan Kreyl oradan özü ilə götürüb. Bəs siz elə bilirsiniz ki, o, Fransadan bura dənizlə üzüb gəlib? Əvvəlcə biz özümüz də elə düşünürdük.

Yaxşı-yaxşı fikirləşdikdən sonra bu yenilik barədə mister Henriyə məlumat verdim.

– Qəribə bir xəbər eşitmişəm. – Və eşitdiklərim barədə ona danışdım.

– Necə gəldiyinin nə fərqi var, Makkellar, – mister Henri zarıya-zarıya dedi, – əsas odur ki, o buradadır.

– Bütün bunlar doğrudur, ser, – mən dedim, – amma bir şeyə fikir verin: bu, hökumət tərəfindən imkan verilənə oxşayır. Yadınıza salın, biz onun sərbəst buraxıldığına necə təəccüblənərdik.

– Elədir! – mister Henri dedi. – Bu barədə düşünməyə dəyər. – O, fikrə daldığı zaman üzündə mənə Ballantreni xatırladan kədərli təbəssüm yarandı. – Mənə kağız verin, – o, xahiş edib, elə həmin dəqiqə də masa arxasına keçdi və heç bir söz demədən bir tanışına məktub yazmağa başladı (mən burada lazım olmayan adları çəkməyəcəyəm, yalnız həmin adamın yüksək mövqe sahibi olduğunu deməklə kifayətlənəcəyəm). Məktubu belə işlərdə inandığımız yeganə adamla yola saldım və qoca Makkonnexi, görünür, o qədər tələsib ki, hətta mənim gözlədiyimdən də tez cavabla qayıdası oldu. Cavabı oxuyan zaman mister Henrinin üzündə həmin kədərli təbəssüm yarandı.

– Makkellar, mənə sizin hələ bundan böyük xidmətiniz olmamışdı, – o dedi. – Bu silahla artıq ona zərbə endirə bilərəm. Nahar vaxtı bizi izləyərsiniz.

Beləliklə, nahar vaxtı mister Henri Ballantreyə şəhərə gəzintiyə çıxmağı təklif etdi. Milord isə bunun təhlükəli olduğunu qeyd etdi.

– O! – mister Henri saymazyana dedi. – Məndən gizlətməyin nə mənası var? Mən də bu sirr ilə bağlı sizin kimi xəbərdar olunmuş adamam.

– Sirr? – milord soruşdu. – Sən nə barədə danışırsan, Henri? And içirəm ki, mənim səndən gizli heç bir sirrim yoxdur.

Ballantrenin rəngi dəyişdi və başa düşdüm ki, zərbə gözlənilməz yerdən endirilmişdi.

– Bu, necə ola bilər? – mister Henri ona tərəf çönüb, özünü təəccüblənmiş kimi göstərərək soruşdu. – Görürəm ki, sən öz ağalarına sədaqətlə xidmət edirsən. Amma düşünürdüm ki, öz doğma atana əzab verməyə ürəyin gəlməz.

– Sən nə barədə çərənləyirsən? Mənim işlərimin açıq müzakirəyə çıxarılmasına etiraz edirəm. Tələb edirəm ki, sən susasan! – o, hiddətlə çığırmağa başladı və bu sadəlövh uşaq çılğınlığı ona heç yaraşmırdı.

– Səndən bunun sirr saxlanılması, ümumiyyətlə, tələb olunmur, – mister Henri davam etdi, – qulaq asın, görün tanışım mənə nə yazır, – və o, məktubu açdı: – "Əlbəttə, bu razılaşmanın gizlin saxlanılması həm hökumətin və bəlkə də, elə əvvəlki kimi mister Balli adlandırılmasını lazım bildiyimiz centlmenin də maraqlarına uyğundur. Lakin heç kimin, necə ki, siz ailəsinin düçar olduğunu yazırsınız, iztirab keçirməsinə ehtiyac yoxdur və öz məktubumla onların əsassız qorxusunun qarşısını ala bilsəm, çox şad olaram. Mister Ballinin Britaniyada təhlükəsizliyi sizinkindən artıq təmin olunmuşdur".

– Belə ola bilərmi?! – milord böyük oğluna nəzər salıb, ucadan dedi. Və onun üzündə nə qədər şübhə ifadə olunmuşdusa, bir o qədər də təəccüb var idi.

– Əziz ata, – Ballantre, artıq özünü kifayət qədər soyuqqanlı göstərməyə nail olaraq söylədi. – Mən çox şadam ki, hər şey artıq aydınlaşdı. Londondan aldığım tapşırıqlarda isə tamamilə əksi göstərilmiş və əfv edilməm barədə qərarın hamıdan, o cümlədən sizdən gizli saxlanılması mənim vəzifələrimə aid edilmişdi. Sizin adınız hətta xüsusi olaraq qeyd edilmişdi; bu, açıq-aydın yazılmışdı və mən bunu, şəksiz, sübut edə bilərdim. Amma təəssüf ki, məktubu məhv etmişəm. Onlar, yəqin ki, öz qərarlarına yaxın günlərdə yenidən baxıblar, çünki bu çoxdanın işi deyil. Ya da, ola bilsin, müxbir Henri başqa məsələlərdə olduğu kimi, burada da nəyisə səhv salır. Doğrusunu desəm, – görünür, o, özünü ələ ala bildiyindən davam etdi, – hesab edirdim ki, üsyançıya qarşı bu anlaşılmaz mərhəmət sizin xahişiniz əsasında həyata keçirilib və xeyirxah əməlinizin ailədə məndən gizli saxlanılması da sizin istəyinizdir. Buna görə də əmrə daima tabeçilik göstərirdim. İndi isə mənim kimi mühüm bir cinayətkara qarşı edilən bu mərhəmətin mənbəyini aydınlaşdırmaq lazımdır. Amma hesab edirəm ki, sizin oğlunuz Henriyə ünvanlanan məktubdakı eyhamlardan isə müdafiə olunmağa ehtiyac yoxdur. Mən hələ Derrisdirlərdən kiminsə dönük və yaxud casus olduğunu eşitməmişəm! – o, sözünü vüqarla bitirdi.

Belə görünə bilər ki, Ballantre təhlükədən itkisiz xilas ola bildi. Lakin o, bir xətaya yol verdi ki, mister Henri də dərhal ondan istifadə etdi. Necə ki o özü qardaşına nədəsə güzəştə getməzdi.

– Deyirsən ki, bu, yaxın günlərdə verilən qərardır? – mister Henri soruşdu.

– Lap yaxın günlərin, – Ballantre qətiyyətlə söylədi, amma səsi qırıldı.

– Yəni bu qədər yaxın günlərdə? – mister Henri qeyd edib, sanki, qayğılandığı üçün məktubu yenidən açmağa başladı.

Məktubda bu barədə bir kəlmə də yazılmamışdı, amma Ballantrenin bundan xəbəri yox idi.

– Mən o qədər gözləmişəm ki, hər şey mənə yaxın günlərdə olduğu kimi görünür, – o, gülə-gülə dedi. Gülüşü çatlaq zəng səsi kimi süni alındığından milord təzədən ona baxıb, ağarmış dodaqlarını bir-birinə möhkəm sıxdı.

– Deməli belə, – mister Henri hələ də məktubu nəzərdən keçirərək dedi. – Amma mən sənin sözlərini dəqiq xatırlayıram. Sən dedin ki, bu, yaxın günlərdə verilən qərardır.

Biz qələbə çaldıq. Amma milordun inanılmaz dərəcədə özünü görməzliyə vurduğuna bir daha əmin olduq. O, bu məsələdə də öz sevimli oğlunu ifşa edilməkdən qorumaq məqsədi ilə işə qarışdı.

– Düşünürəm ki, Henri, – o, nəsə mənasız bir tələskənliklə söhbətə qarışdı, – düşünürəm ki, indi mübahisə etməyin əhəmiyyəti yoxdur. Hamımız sevinirik ki, nəhayət, qardaşın təhlükəsiz bir şəraitdədir və bu məsələdə hamımız həmrəyik. Belə ki, kralın qədirbilən tərəfdarları kimi onun sağlığına badə qaldırmalıyıq.

Ballantre, beləcə, faciədən qurtula bildi; amma hər ehtimala qarşı, müdafiəyə çəkildi ki, bu da ona itkisiz başa gəlmədi. Bundan savayı, o, təqibə məruz qalan sürgün olunmuş adam imicindən də məhrum oldu. Milord özü qəlbinin dərinliyində sevimli oğlunun hökumətin casusu olduğunu anlayırdı. Missis Henrinin isə (keçmiş hadisələr barədə nə kimi söhbətlər etsələr də) ifşa edilmiş qəhrəmana münasibətinin soyuduğu hiss olunurdu. Beləliklə, ən zərif torla toxunmuş kələyin də belə həmişə zəif bir yeri olur və ona toxunan kimi bütün fitnə-fəsad dağılıb məhv olur. Əgər həmin bu bəxtəvər zərbə ilə bütü vurub dağıda bilməsəydik, kim bilir başlanmış bu faciədə vəziyyətimiz necə olacaqdı?

Amma elə bu zaman anladıq ki, heç nəyə nail ola bilməmişik. Heç iki-üç gün keçməmiş o, xəcalətli hərəkətinin doğurduğu xoşagəlməz təsəvvürləri aradan qaldırıb, bütün mənalarda öz mövqeyini tamamilə bərpa edə bildi. Valideyn məhəbbəti isə milord Derrisdirin gözlərini bağlamışdı. Bəlkə də, bu, sevgi kimi həssas duyğudan çox süstlüyün və ölüb getməkdə olan digər hisslərin ifadəsi idi; bütün bu əfvetmələr (əgər bu xeyirxah söz yerinə düşərsə) qoca bir adamın qeyri-iradi tökülən göz yaşları sayəsində ərsəyə gəlirdi.

Missis Henri ilə məsələ tamamilə başqa cür idi. Və bir Allah bilir, o, qadının qarşısında özünü doğrultmaq üçün nə kimi bəhanələrə əl ataraq, onun şübhələrini dağıda bilmişdi. Belə hisslər zamanı bir şey pisdir ki, səs sözləri üstələyir və danışan adam səsi ilə dediklərini pərdələyə bilir. Amma, görünür, Ballantre özünə haqq qazandırmaq üçün müəyyən bəhanələr uydurmuş və bəlkə də, fərasəti nəticəsində elə bu işi öz xeyrinə dəyişə də bilmişdi. Çünki bir o qədər də uzun sürməyən soyuqluqdan sonra missis Henri ilə münasibətləri heç də pis deyildi. İndi onlar daima bir yerdə olurdular. Düşünməyin ki, mən nə iləsə bu bədbəxt ledinin heyranlığına gözübağlı israr etməklə öz üzərinə saldığı kölgəni bir az da qatılaşdırmaq istəyirəm; amma hesab edirəm ki, həmin həlledici anlarda o, odla oynayırdı. Bilmirəm, yanılıram, ya yox, amma bir şey aydın idi (elə bu da kifayət edirdi): mister Henri də elə bundan ehtiyatlanırdı.

Bədbəxt günlərdə kontorda həddən ziyadə məyus halda oturur, ona müraciət etməyə cəsarətim çatmırdı. Ümid edirəm ki, mənim gəlişim və sakitcə iştirakım ona bir qədər yüngüllük gətirirdi. Bəzən elə olurdu ki, biz söhbət edirdik və bu, çox qəribə söhbət olurdu: heç kimin adını çəkmir, müəyyən faktlara və yaxud hadisələrə istinad etmirdik. Amma buna baxmayaraq, bir-birimizi gözəl anlayırdıq. Heç nəyin adını çəkmədən və hətta işarə belə vurmadan hansısa məsələ barədə saatlarla danışmaq özü də bir məharət idi. Yadımdadır, o vaxtlar düşünürdüm ki, bəlkə, Ballantre də elə bu üsulla günlərlə missis Henrini aşkar şəkildə müşayiət edir və buna baxmayaraq, qadını bir dəfə də olsun ürkütmürdü. Mister Henrinin vəziyyəti barədə təsəvvür yaratmaq məqsədilə onun iyirmi altısı fevral 1757-ci ildə (tarixin yadımda qalmasının əsası var) söylədiyi bir neçə sözü xatırlatmaq istərdim. Havalar fəslə uyğun olmayaraq kəskin dəyişmişdi və adama elə gəlirdi ki, qış qayıdır: küləksiz soyuq havalar başlamış, göy üzü tutulmuş, dəniz isə mağara kimi qaranlığa qərq olmuşdu.

Mister Henri buxarının lap yaxınlığında oturub, fikirlərini ucadan dilə gətirirdi: “kişi bir qərar qəbul etməlidirmi və bu işə baş qoşmaq ağıllı hərəkət sayılarmı?” Bunları və buna bənzər dağınıq mülahizələrin mənasını söz onun ağzından çıxan kimi hər birimiz anlayırdıq. Mən pəncərədən çölə baxarkən birdən ayrılmaz üçlüyü – Ballantrenin, missis Henrinin və miss Ketrinin birlikdə aşağıdan keçdiyini gördüm. Qız atılıb-düşür, şənlənirdi. Ballantre gülümsəyərək ledinin qulağına nəsə söylədi və hətta bu məsafədən onun iblis gülüşünü sezmək mümkün idi. Qadın isə eşitdiklərinin təsiri altında gözlərini yerə dikərək addımlayırdı. Mən dözmədim.

– Mister Henri, sizin yerinizə olsaydım, milordla açıq danışardım, – mən dedim.

– Makkellar, Makkellar, – o cavab verdi, – siz mənim vəziyyətimin səbatsızlığını anlamırsınız. Mən heç kimə şübhələrim barədə söyləyə bilmərəm, xüsusilə də atama. Bu, onda mənə qarşı yalnız qəzəb yaradacaq. Bədbəxtlik mənim özümdədir, – o davam etdi, – çünki mən özümə qarşı sevgi yaratmaq bacarığına malik deyiləm. Onlar hamısı məndən razıdırlar və bunu qəti olaraq etiraf edirlər; bu minnətdarlıq ömrümün axırına kimi mənə bəsdir. Amma mən onların fikrini məşğul etmirəm, onlar mənimlə birlikdə və mənim yerimə düşünmək əzabına qatlaşmırlar. Dərd də elə bundadır! – O, yerindən sıçrayıb, ocaqdakı alovu tapdamağa başladı. – Lakin nəsə düşünmək lazımdır, Makkellar, – o dedi və çiyni üstən mənə baxdı, – nəsə fikirləşib tapmaq lazımdır. Mən dözümlü adamam... hətta çox dözümlü... çox dözümlü! Mən özümü qınamağa başlayıram. Bununla belə, bu cür ağır yükə tab gətirə bilən bir adam olubmu yer üzündə, görəsən?!

O, yenidən düşüncələrə daldı.

– Cəsarətli olun, – mən dedim. – Bütün bunlar öz-özünə həll olunacaq.

– Hətta acığım da soyuyub, – o dedi və bu sözləri ilə mənim iradlarım arasında o qədər az bağlılıq var idi ki, söhbəti yarımçıq kəsdim.

V *fəsil*

1757-ci İLİN 28 FEVRAL GECƏSİ BAŞ VERƏN HADİSƏ BARƏDƏ

Bu söhbət baş verən günün axşamı Ballantre harasa getdi və növbəti həmin uğursuz günün – 27 fevralın çox hissəsini evdə olmadı; onun hara getdiyini və nə elədiyini biz sonralar başa düşdük. Amma vaxtında ayıq tərpənsəydik, onun planlarından xəbər tuta bilərdik və bu zaman hər şey tamamilə başqa cür olardı. Tam xəbərsiz olduğumuz üçün bizim hərəkətlərimizi düzgün qiymətləndirmək lazımdır. Ona görə də bütün hadisələr barədə o zaman təsəvvür etdiyimiz şəkildə danışacağam və bütün açıqlamaları onların baş verdiyi ana kimi qoruyub saxlayacağam. Bu, xüsusilə ona görə vacibdir ki, mən artıq öz hekayəmin ən kədərli səhifəsinə gəlib çatmışam və oxucudan patronuma qarşı iltifat göstərməyi xahiş etmək məcburiyyətindəyəm.

27 fevral günü həmişə olduğu kimi, şaxtalı keçdi; soyuq adamı kəsirdi. Yoldan ötənlərin ağzından buğ çıxırdı. Zaldakı böyük buxarı ağzına kimi odunla doldurulmuşdu. Bizim sərt iqlimli diyara erkən uçub gələn quşlar ya özlərini pəncərələrə vurur, ya da pəjmürdə halda donmuş torpağın üstündə atılıb-düşürdülər. Günortaya yaxın günəş göründü və qış aylarına yaraşan tərzdə qarla örtülmüş təpələri, meşələri, Kreq burnunun arxasında küləyi gözləyən Kreyl gəmisini və göyə yüksələn tüstü borularını işıqlandırmağa başladı. Gecə duman sıxlaşdı, hər tərəf sükuta və qaranlığa qərq oldu, hava kəskin soyudu: fevral ayına xas olmayan ulduzsuz və inanılmaz hadisələrlə zəngin bir gecə.

Missis Henri bizi tez tərk etdi. Son vaxtlar o, buna adət etmişdi. Bir müddətdir ki, biz axşamları kart oynamaqla başımızı qatırdıq, – gəlmə adamın Derrisdirdə darıxdığına daha bir sübut. Tezliklə milord buxarının yanındakı yerini boş qoyub, yatağında isinməyə getdi. Yerdə qalanlarını isə bir-birilərinə nə sevgi hissləri, nə də ədəb qaydaları bağlayırdı və bizlərdən heç birimiz başqasına görə bir dəqiqə də burada oturmazdı. Lakin bu, bir vərdiş halını aldığı üçün və kartların da yenicə paylandığını nəzərə alaraq, bikarçılıqdan oyunu axıra çatdırmağı qərara aldıq. Qeyd etmək lazımdır ki, milord əvvəlki günlərə nisbətən daha tez öz otağına çəkilməsinə baxmayaraq, biz çox oturduq. Artıq gecəyarı idi və xidmətçilər çoxdan yatmışdılar. Bir şeyi də deyim ki, Ballantrenin heç vaxt şəraba aludəçiliyini hiss etməsəm də, bu dəfə həddindən artıq çox içmişdi və deyəsən, bir qədər kefləndi (baxmayaraq ki bunu hiss etdirməməyə çalışırdı).

Hər halda, o, metamorfozlarından birini oynamağa başladı: milord qapını arxasınca örtən kimi səsini azca belə dəyişmədən nəzakətli danışıqdan təhqirə keçdi.

– Əzizim Henri, sənin oyunundur, – dedi və dərhal da davam etdi: – Təəccüblü işdir, kart oyunu kimi belə xırda məsələlərdə də qabalığın üzə çıxır. Lap kəndçi-kündçü, yaxud meyxanadakı dənizçilər kimi oynayırsan. Elə həmin korazehinlik, elə həmin acgözlük, *cette lenteur d'he'be'te' qui mefait rager*[1]! Allah da mənə belə qardaş qismət eləyib! Hətta nüfuzlu kvaker də banka qoyduğu pulu təhlükə gözlədiyi zaman bir qədər canlanır. Amma səninlə oynamaq isə dillə deyiləsi mümkün olmayan bir sıxıntıdır.

Mister Henri kartlara baxmağa davam edərək, özünü gediş barədə düşünən kimi göstərsə də, əslində, fikri başqa yerdə idi.

– Ay Allah, buna nə vaxt son qoyulacaq? – Ballantre çığırdı. – Quel lourdeau! Sənin qarşında bu fransız ifadələrini niyə boş yerə sərf edirəm, onsuz da, bu cahil adam bunlardan bir şey anlamayacaq. Un lourdeau, – əziz qardaşım, yöndəmsiz, gic, kəndçi, zəriflikdən, mülayimlikdən, şuxluqdan, təbii gözəllikdən zövq almaq qabiliyyətindən məhrum olmuş adam deməkdir. Bir sözlə, məhz beləsini görmək arzun olarsa, güzgüyə baxa bilərsən. Bütün bunları sənin xeyrin üçün söyləyirəm. Bundan savayı, əziz kvaker (bu zaman əsnəyə-əsnəyə mənə baxdı), bu cansıxıcı yerdə əyləncələrimdən biri isə sizi sahibinizlə birlikdə asta yanan tonqalda qızartmaqdır. Məsələn, siz ayamanızı (necə də xoşagəlməzdir) eşidib, hər dəfə qıvrıldığınız zaman mənə xüsusi ləzzət bəxş edirsiniz. Bir tərəfdən də mənim dəyərsiz qardaşım, – indicə öz kartlarının üstündə yuxuya gedəcək. Amma əziz Henri, indicə sənə izah etdiyim epitet isə daha geniş dairəyə şamil edilə bilər. Bunu indi sənə başa salaram. Bax, məsələn, sənin yüksək keyfiyyətlərinə baxmayaraq, – buna şad olduğumu etiraf edirəm, – elə bir qadın tanımıram ki, mənə üstünlük verməsin və hesab edirəm ki, – sanki, söyləyəcəyi sözlər barədə düşünərək tez yekunlaşdırdı, – hesab edirəm ki, hələ də mənə üstünlük verməkdə davam etməsin.

Mister Henri kartları kənara qoydu. O, asta-asta ayağa qalxmağa başladığı zaman tərəddüd içində olduğunu sezmək mümkün idi.

– Qorxaq! – o, elə astadan dedi ki, sanki, öz-özünə söyləyirdi. Sonra isə tələsmədən və heç bir məxsusi coşqunluğa yol vermədən Ballantrenin sifətinə zərbə endirdi.

Ballantre sifəti dəyişmiş halda yerindən sıçradı və mən heç vaxt onu indiki kimi gözəl görməmişdim.

– Şillə! – o qışqırdı. – Mən Allahın özü də olsa belə onun şapalağına dözmərəm!

– Sakit, – mister Henri dedi. – Yoxsa istəyirsən atamız yenə də səni müdafiə eləsin?

---

[1] Məni həmişə özümdən çıxaran korazehin lənglik (*fr.*)

– Allah, Allah! – mən onları ayırmağa çalışaraq çığırdım.

Ballantre mənim çiynimdən yapışıb buraxmadan, yenidən qardaşına müraciət etdi:

– Bilirsən, bu nə deməkdir?

– Bu, mənim həyatımda yeganə düşünülmüş hərəkətdir, – mister Henri cavab verdi.

– Sən qanın bahasına, qanın bahasına bunu yuya bilərsən! – Ballantre dedi.

– Allahın köməkliyi ilə səninkinin bahasına yuyarıq! – mister Henri dilləndi.

O, divara yaxınlaşıb, orada asılmış digər silahların arasından iki sıyrılmış rapira[1] götürdü. Ucundan tutub Ballantreyə sarı uzatdı.

– Növbəti təhqirə ehtiyac yoxdur, – Ballantre baxmadan rapiralardan birini götürdü. – Ömrüm boyu sənə nifrət etmişəm!

– Atamız təzəcə yatağa uzanıb, – mister Henri xatırlatdı. – Harasa, evdən bir qədər kənara çəkilmək lazımdır.

– Böyük xiyabana getsək, daha yaxşı olar, – Ballantre dedi.

– Ay Allah! – mən dedim. – Utanın! Sizi eyni ana dünyaya gətirib. Doğrudanmı, onun sizə bəxş etdiyi həyatdan bir-birinizi məhrum edəcəksiniz?

– Əlbəttə, Makkellar, – mister Henri hər zaman olduğu kimi, soyuqqanlıqla sakitcə cavab verdi.

– Buna imkan verməram, – mən dedim.

Bu yerdə vicdanım ömrüm boyu silinməyəcək ləkə tutdu. Dediyim söz hələ ağzımdan çıxıb-bitməmiş, Ballantre rapiranın ucunu sinəmə dayadı. Sanki, torpaq ayağımın altından qaçdı və əllərimi qaldırıb dizi üstə onun qarşısında çökdüm.

– Yox, yox, lazım deyil! – uşaq kimi qışqırdım.

– Hə, indi o, bizə əngəl ola bilməz, – Ballantre dedi. – Evdə qorxaq adamın olması yaxşıdır!

– Bizə işıq lazım olacaq, – mister Henri elə dedi ki, sanki, onların söhbətinə ara verilməmişdi.

– Bax, bu cəsur adam bizə iki dənə şam gətirər, – Ballantre dedi.

Nə dərəcədə utanc bir vəziyyət olsa da, etiraf etməliyəm ki, sıyrılmış qılıncın parıltısı gözümü elə tutmuşdu, onlara fənər gətirməyi təklif etdim.

---

[1] *Rapira* – məşq və idman qılıncı

– Bizə f-f-ə-ənər lazım deyil, – Ballantre məni yamsılayaraq söylədi. – İndi hava küləkli deyil. Qalxın və iki şam götürün. İrəlidə gedin, bu isə sizi tələsdirər, – o, rapiranı əlində oynatdı.

Mən şamdanları götürüb, irəlidə gedirdim. Əllərimi belə qurban verməyə hazır idim ki, təki bütün bunlar baş verməsin. Amma qorxaq, ən yaxşı halda həmişə kölədir və onlarla birlikdə addımladıqca, dişlərimin bir-birinə dəydiyini hiss edirdim. Onun dediyi kimi, hava küləkli olmasa da, quru şaxta adamı kəsirdi. Şam işığında gecənin qaranlığı başımız üstündə örtüyü xatırladırdı. Heç kim danışmırdı: donmuş cığırlardakı ayaq səslərindən başqa heç nə eşitmək mümkün deyildi. Bugecəki soyuq mənə elə təsir edirdi ki, elə bil, buz bağlamış suya girmişdim; ona görə də vaxt keçdikcə təkcə qorxudan deyil, həm də soyuq olduğu üçün daha çox titrəməyə başlamışdım. Yol yoldaşlarım da mənim kimi isti otaqdan başıaçıq çıxsalar da, elə bil, dəyişikliyi hiss etmirdilər.

– Bax burada – Ballantre dedi. – Şamları yerə qoyun.

Mən əmri yerinə yetirdim və şamın alovu düz üzüyuxarı qalxmağa başladı. Elə bil, o, qırov basmış ağacların arasında deyil, otaqda qoyulmuşdu.

Qardaşların hər birinin öz yerini necə tutduğunu gördüm.

– Şamın işığı gözümə düşür, – Ballantre dedi.

– Sənə hansı mövqeni istəsən tutmağa imkan verirəm, – mister Henri yerini dəyişərək dedi, – çünki hesab edirəm ki, sən tezliklə öləcəksən. – Kədərlə söyləsə də, səsi qətiyyətli idi.

– Henri Düri, – Ballantre dedi. – Başlamazdan əvvəl bir neçə söz deyim. Sən qılıncoynadansan və şpaqa ilə davranmağı bacarırsan. Amma sən döyüş qılıncı tutmağın nə olduğunu təsəvvür etmirsən. Elə buna görə də məğlub olacaqsan. Məlumun olsun ki, mənim vəziyyətim daha əlverişlidir. Əgər sən ölsən, bu ölkədən sənin pullarının məni gözlədiyi yerə çıxıb gedəcəyəm. Yox, əgər mən ölsəm, onda sənin vəziyyətin necə olacaq? Atam, məni sevən arvadın, – bunu sən yaxşı bilirsən, – hətta səndən çox mənə bağlanan uşağın – onların hamısı səndən mənim qisasımı alacaqlar! Bu barədə heç düşünmüsən, əzizim Henri? – O, gülümsəyərək qardaşına baxdı və döyüş vəziyyətini aldı.

Mister Henri heç bir söz demədi. Amma o da döyüşöncəsi təzim etdi və beləliklə, rapiralar çarpaz şəkildə toqquşdular.

Mən belə işlərə hakimlik etməmişdim. Bundan savayı, həm soyuqdan, həm də qorxu və heyrətdən başım fırlanırdı. Amma mənə elə gəldi ki, mister Henri dərhal üstünlüyü ələ aldı və düşmənini ehtiyatı əldən vermədən, lakin ipə-sapa yatmayan bir qəzəblə sıxışdırmağa başladı. O, Ballantre nifrin yağdırıb kənara sıçramayana kimi hücumu davam etdirdi. Bundan sonra, deyəsən, yenidən Ballantre üzü işığa tərəf düşməyə məcbur oldu. Bu yeni vəziyyətdə onlar artıq yaxın məsafədə döyüşə davam etdilər. Mister Henri qətiyyətlə hücuma keçir, Ballantre isə artıq inamı sarsılmış bir halda müdafiə olunurdu. O, artıq məhv olduğunu, şübhəsiz, anlamışdı və buz bağlamış qəlbini qorxu sarmışdı. Yoxsa o, heç vaxt qadağan olunmuş fəndə əl atmazdı. Onları diqqətlə izlədiyimi qəti söyləyə bilmərəm (təcrübəsiz olduğum üçün hər şeyi təfsilatı ilə anlaya bilməzdim), amma görünür, o, sol əli ilə qardaşının qılıncının tiyəsindən yapışdı. Bu isə döyüş qaydalarına zidd idi. Mister Henri yalnız kənara sıçramağa macal tapdığı üçün xilas ola bildi. Ballantrenin zərbəsi boşa çıxdığından dizi üstə yerə düşdü. Qılıncın tiyəsi ona sancıldığı üçün ayağa qalxmağa macal tapmadı.

Fəryad qoparaaraq onun üstünə atıldım, amma o, artıq torpağa sərilmişdi. Tapdanmış soxulcan kimi qıvrıldıqdan, təxminən, bir dəqiqə sonra tamamilə hüşunu itirdi.

– Sol əlinə baxın, – mister Henri dedi.

– O, qan içindədir, – mən cavab verdim.

– Bəs ovcu?

– Ovcunu qılınc doğrayıb.

– Elə də bilirdim, – o dedi və arxasını bizə çevirdi.

Mister Cemsin yaxasını açdım. Ürəyi vurmurdu.

– Allah günahımdan keçsin, mister Henri! – mən dedim. – O ölüb.

– Ölüb? – sanki, qeyri-iradi təkrar etdi, sonra isə ucadan dedi: – Ölüb? Ölüb? – və birdən qana boyanmış qılıncı kənara tulladı.

– Daha əlimizdən nə gələr? Özünüzü ələ alın, ser. Artıq gecdir: özünüzü ələ almalısınız.

O çevrilib mənə baxdı.

– Oy, Makkellar! – o dedi və əlləri ilə üzünü örtdü.

Onu şillələməyə başladım.

– Allah xatirinə, bizim xatirimizə cəsarətli olun! İndi nə edək?

O, yenə də tutqun nəzərlərlə mənə baxdı.

– Nə edək? – o dedi. Bu zaman cəsədə baxdı; nəsə xatırlayırmış kimi çığırdı və başını tutdu. Sonra isə çevrilib, ləngər vura-vura tələsik evə getdi.

Bir an fikirli dayandıqdan sonra sağ qalan barədə düşünmək qərarına gəldim. Ağacın altındakı cəsədi işıqlandıran şamları donmuş torpağın üstündə buraxıb onun arxasınca qaçdım. Amma mən ona çatana kimi evə daxil oldu və zala qalxdı. Onu buxarının yanında tapdım. O, əlləri ilə üzünü tutub dayanmışdı və çiyinləri titrəyirdi.

– Mister Henri, mister Henri! – mən dedim. – Bu, bizim hamımızı məhv edəcək!

– Mən nə etdim! – o, ucadan söylədi və üzündə heç vaxt unuda bilməyəcəyim bir ifadə, məndən soruşdu: – Bunu qocaya kim söyləyəcək?

Bu sözlər qəlbimi ağrıtdı, amma indi sentimentallığın yeri deyildi. Ona bir qədəh brendi süzdüm.

– İçin, – mən dedim, – axıra kimi için.

Onu brendini uşaq kimi qurtum-qurtum içməyə məcbur etdim və sonra hələ də bu gecənin soyuğu canımdan çıxmadığından özüm də içdim.

– Ona söyləmək lazımdır, Makkellar, – o inildədi, – lazımdır! – Və birdən iniltilər içində kresloya (milordun buxarının yanındakı kreslosuna) çökdü.

Məni bədbinlik bürüdü, – aydın məsələ idi ki, mister Henridən heç bir kömək gözləməyə dəyməzdi.

– Yaxşı, – mən dedim, – siz burada oturun və hər şeyi mənə etibar edin! – Və ev qaranlıq olduğundan şam götürüb getdim.

Ətraf sakitlik olduğundan hesab elədim ki, kimsə bu işdən hələ xəbər tutmayıb və elə etmək lazımdır ki, bundan sonrakı addımlarımız da gizli qalsın. İndi tərəddüd etməyin vaxtı deyildi və qapını döymədən miledinin otağına daxil oldum.

– Nəsə bir bədbəxtlik üz verib? – o, yatağından qalxmağa hazırlaşaraq ucadan soruşdu.

– Xanım, – dedim, – mən dəhlizə çıxıram, siz isə mümkün qədər tez geyinin. Tələsik qərar qəbul etməliyik.

O, heç nə soruşmadı və olduqca cəld davrandı. Ona nə deyəcəyimi düşünməyə macal tapmamış qapının kənarında göründü və məni işarə ilə içəri dəvət etdi.

– Xanım, – mən dedim, – əgər mənə kömək etməsəniz, başqasına müraciət etməyə məcburam. Yox, əgər başqa kimsə də kömək etmək istəməsə, o zaman Derrisdirlərin sonu çatmışdır.

– Mən qorxmuram, – o, gülümsəyərək dedi. Özünü təmkinli göstərməyə çalışsa da, ona ağrısız baxmaq mümkün deyildi.

– Məsələ duellə yekunlaşdı!

– Duellə? – o təkrar etdi. – Duel! Henri...

– Sahib Ballantre ilə, – mən dedim. – Bunun əsası çoxdan qoyulmuşdu, lap çoxdan və elə o da vəziyyətin belə alınmasına gətirib çıxardı. Bunlar barədə siz heç nə bilmirsiniz və hətta sizə danışası olsam da, yəqin ki, inanmayacaqsınız. Amma bu gün məsələ lap dərinləşdi və o, sizi təhqir etdiyi zaman...

– Dayanın, – qadın dedi. – O? Yəni kim?

– Xanım, – kədərli halda ucadan dedim. – Bunu məndən soruşursunuz? Bu halda mən, doğrudan da, köməyi başqalarından ummağa məcburam; bunu artıq sizdən gözləmirəm.

– Başa düşmürəm, mən nə dedim ki, sizin xətrinizə dəydi? – o dedi. – Sizdən üzr istəyirəm və xahiş edirəm, bu iztirablara tez son qoyun.

Amma mən hələ də qəti qərar verə bilmirdim. Çünki ona inamım yox idi və bu inamsızlıq məndə ümidsizlik yaratdığından ehtiyatla və qəzəblə ona müraciət etdim.

– Xanım, biz sizin tanıdığınız adamlar barədə danışırıq: onlardan biri sizi təhqir etdi və siz hələ də onun kim olduğunu məndən soruşursunuz. Mən sizə cavab tapmaqda kömək edirəm. Onlardan biri ilə siz saatlarla ünsiyyətdə olduğunuz zaman, buna görə o biri sizi qınayırdımı? Birinə daima nəvaziş göstərirdiniz; o birisinə isə, – Allah özü bilən məsləhətdir, – mənə elə gəlir ki, həmişə belə münasibət bəsləmirdiniz; və buna görə onun sizə sevgisi azaldımı məgər? Bu gün onlardan biri mənim iştirakım ilə (muzdla işləyən qulluqçunun yanında) o birisinə sizin ona vurulduğunuzu söylədi. Bundan sonra mən bir kəlmə belə söyləməmiş sualınıza özünüz cavab verin: bu, onlardan hansı olar? Bəli, xanım, indi siz mənim başqa sualıma da cavab verməlisiniz: məsələnin faciə ilə qurtarmasında günahkar kimdir?

O, təəccüblə üzümə baxdı.

– Ay Allah! – birdən dilləndi və sonra yenə də, sanki, öz-özünə sakitcə təkrar etdi: – Ay Allah! Mənə əzab verməyin, Makkellar, nə baş verib? – o qışqırdı. – Danışın! Mən hər şeyə hazıram!

– Siz buna layiq deyilsiniz, – mən dedim. – Əvvəlcə boynunuza almalısınız ki, bunların hamısının baiskarı sizsiniz.

– Oy! – əlini yelləyərək çığırdı. – Bu adam məni dəli edəcək! Yəni siz bu cür vəziyyətdə belə məni yaddan çıxara bilmirsiniz?

– Mən indi sizin barədə düşünmürəm. Mənə əziz olan bədbəxt sahibim barədə düşünürəm.

– Nə? – o, ürəyini tutub ucadan dedi. – Nə? Henri öldürülüb məgər?

– Sakit. Öldürülən başqasıdır.

Onun necə sakitləşdiyinin şahidi oldum. Elə bil, külək onu qovurdu. Bilmirəm zəiflikdən, yoxsa ona yazığım gəldiyi üçün gözlərimi yayındırıb yerə baxdım.

– Bu, dəhşətli xəbərdir, – nəhayət, onun sakitliyi məni qorxutduğu üçün dilləndim, – amma sizinlə mən birlikdə özümüzdə güc toplayıb, Derrisdirlər ocağını xilas etməliyik. – O susurdu. – Bir də ki miss Ketrini unutmayın, – mən əlavə etdim. – Biz bu işi ört-basdır edə bilməsək, qızınızın da adı ləkələnəcək.

Bilmirəm uşağı, yoxsa ləkəli ad haqqında söylədiklərimdən hansı biri ona təsir etdiyindən özünə gəldi və mən sözümü tamamlamağa macal tapmamış dərindən köksünü ötürüb inildədi. Elə bil, diri-diri basdırılmış adam qaranlıq məzarın qorxusunu canından çıxarmağa səy göstərirdi. Yalnız bir qədər keçdikdən sonra səsini çıxara bildi.

– Bu, duel idi? – o pıçıldadı. – Ola bilməz... – Dili dolaşdı.

– Onlar duelə çıxdılar və ağam şərəflə döyüşdü, – mən dedim. – O biri isə məhz xaincəsinə zərbə endirməyə səy göstərdiyi zaman öldürüldü.

– Lazım deyil! – o ucadan dedi.

– Xanım, – mən dedim. – Bu adama qarşı nifrət, onun öldürülməsinə baxmayaraq, indi də qəlbimi parçalayır. Allah şahiddir, bacarsaydım, dueli saxlayardım. Buna qərar verə bilmədiyim üçün ömrüm boyu xəcalət çəkəcəyəm. Lakin bu adam öldüyü zaman ağama qarşı mərhəmət hissindən başqa nə barədəsə düşünə bilsəydim, o zaman bu adamdan canımız qurtardığı üçün sevinərdim.

Bilmirəm o, mənim söylədiklərimi eşidirdi, ya yox, amma növbəti sualı belə oldu:

– Bəs milord?

– Mən bunu öz boynuma götürürəm, – mən dedim.

– Siz onunla mənimlə danışdığınız tərzdə danışmayacaqsınız ki? – o soruşdu.

– Xanım? Doğrudanmı, sizə başqa heç kim barədə düşünmək lazım deyil? Milordun qayğısına mən qalaram.

– Başqa kimsə barədə düşünmək? – o, mənim dediyimi təkrar etdi.

– Bəli, məhz əriniz barədə, – mən dedim. O, anlaşılmaz nəzərlərlə üzümə baxdı. – Siz ondan imtina edəcəksiniz məgər? – mən soruşdum.

O, hələ də üzümə baxmaqda davam edirdi. Sonra yenidən ürəyini tutdu.

– Yox! – o dedi.

– Elə bu sözə görə Allah sizə yar olsun! Gedin onun yanına. O, zaldadır. Nə barədəsə onunla söhbət eləyin, ona kömək əlinizi uzadın: “Mən hər şeyi bilirəm” və əgər özünüzdə güc tapa bilsəniz, deyin: “Bağışla məni”.

– Allah sizə də təpər versin, qəlbinizə rəhm salsın, – o dedi. – Mən ərimin yanına gedirəm.

– İcazə verin, yolu işıqlandırmaq üçün şamı mən tutum. – Və mən şamdanı götürdüm.

– Lazım deyil, qaranlıq olsa da, yolu taparam. – O, hələ də key kimi idi və anladım ki, indi qaranlıqdan da artıq mən onun üçün qorxuluyam.

Biz beləcə ayrıldıq. O, aşağı – ölgün işığın düşdüyü zala, mən isə dəhlizə, milordun otağına getdim. Bilmirəm nəyə görə, amma qocanın otağına missis Henrinin otağına olduğu tərzdə daxil ola bilmədim; o qədər həvəsim olmasa da, qapını döydüm. Qocalar sayıq yatar. Amma ola bilsin, milord heç yatmamışdı. Elə qapını döyən kimi ucadan dedi: “Gəlin!”

O, məni görüb yastığa dirsəkləndi. Milord həmişəkindən yaşlı təsir bağışlayırdı və bənizi ağappaq idi. Gündüzlər görkəmini qoruyub saxladığına baxmayaraq, indi çox zərif və xırda görünürdü. Pariki soyunduğundan, adama elə gəlirdi ki, sifəti lap balacalaşıb. Onun bu halı məni məyus etdi; amma hər hansı bir bədbəxt hadisə barədə gözlərində ifadə olunmuş gümanı sezdiyim zaman daha çox həyəcanlandım. Şamı masanın üstünə qoyub, milordun çarpayısında, ayaqlarına yaxın yerdə oturdum və ona baxdım.

– Lord Derrisdir, – mən dedim. – Sizə yaxşı məlumdur ki, ailənizdə mən sizin tərəfdarınız deyiləm.

– Bu ailədə hansı tərəflərdən söhbət gedə bilər, – o dedi. – Sizin mənim oğlumu qəlbən sevdiyinizə gəldikdə isə bunu həmişə yalnız sevinclə etiraf edirəm.

– Milord, indi nəzakət göstərməyin vaxtı deyil, – mən cavab verdim. – Əgər nəyi isə xilas etmək istəyiriksə, siz həqiqətin üzünə dik baxmalısınız. Mən sizin oğlunuzun tərəfdarıyam. Lakin evinizdə düşmən tərəflər olduğu üçün mən, o tərəflərdən birinin nümayəndəsi kimi sizin hüzurunuzdayam. Getməzdən əvvəl mənə qulaq asın və o zaman bunu nə üçün xahiş etdiyimi anlayarsınız.

– Mən sizi həmişə dinləməyə hazıram, Makkellar – o dedi, – günün istənilən vaxtı, çünki sizin mülahizələrinizin məntiqinə inanıram. Bir dəfə siz vacib bir məsələ ilə bağlı çox xeyirli məsləhət vermişdiniz; mən bunu unutmamışam.

– Mən ona görə buradayam ki, öz ağamı müdafiə edim, – mən dedim. Onun özünü necə apardığı barədə sizə danışmağa dəyərmi? Onun hansı vəziyyətdə olduğundan xəbəriniz var. Bilirsiniz, o, həmişə sizin dostunuza... sizin arzularınıza, – dilim dolaşdığından və "oğlunuz" deyə bilmədiyim üçün düzəliş etdim, – necə bir alicənablıqla münasibət göstərirdi. Bilirsiniz... bilməlisiniz... o nə qədər səbir edirdi... öz arvadına görə nə qədər əzab çəkirdi.

– Mister Makkellar! – milord elə zəhmli çığırdı ki, sanki, aslan öz yuvasında bağırırdı.

– Siz mənə qulaq asmağa söz vermişdiniz, – mən davam etdim. – Bilmədikləriniz barədə danışıram ki, sizin məlumatınız olsun, – onun gizlicə sinə gərməyə məcbur olduğu sınaqlardan söhbət gedir. Siz bir qədər aralanan kimi adını çəkməyə belə cürət etmədiyim o şəxs dərhal təhqirə keçir, üzr istəyirəm, milord, sizin mülahizələrinizə əsaslanaraq onu İakov, kəndçi adlandırıb məzəmmətləyir, heç bir kişinin tab gətirə bilməyəcəyi ləyaqətsiz iztehzalarla onu təqib edirdi. Amma sizlərdən kimsə peyda olduğu zaman isə dərhal dəyişirdi; ağam isə yalnız gülümsəmək və onu indicə olmazın təhqirlərə məruz qoyan bu adamı razı salmaq məcburiyyətində qalırdı. Bütün bunları özüm də müəyyən sınaqlara məruz qaldığım üçün bilirəm və sizə söyləyirəm: həyatımız dözülməz bir şəkil almışdı.

Bu vəziyyət həmin adamın peyda olduğu ilk gündən davam edirdi. O, elə birinci axşam mənim ağamı İakov adlandırdı.

Milord hərəkətə gəldi. O, deyəsən, üstündəki yorğanı kənara tullayıb qalxmağa hazırlaşırdı.

– Əgər bütün bu söylədiklərinizdə zərrə boyda həqiqət olarsa... – o danışmağa başladı.

– Məgər mən yalançıya oxşayıram? – onun sözünü kəsdim.

– Bunları mənə çoxdan söyləməliydiniz! – o dilləndi.

– Doğrudur, milord! Çoxdan söyləməliydim və buna görə səhlənkar xidmətçinizi qınamaqda haqlısınız.

– Amma mən elə bu dəqiqə ölçü götürəcəyəm, – və o, ayağa qalxmaq üçün yenidən hərəkətə gəldi.

Mən onu yenə də saxladım.

– Bu, hələ hamısı deyil, – mən dedim. – Kaş elə hamısı olaydı! Mənim bədbəxt ağam bütün bu ağrılara tək, kimsənin ona diqqəti və köməyi olmadan tab gətirmək məcburiyyətində idi. Hətta siz, milord, ona minnətdarlıqdan savayı başqa bir hiss bəsləmirdiniz. Axı o da sizin oğlunuzdur! Onun sizdən savayı atası yoxdur. Qonşuların hamısı ona nifrət edir. Amma Allah da bilir ki, onlar ədalətsiz iş görürlər. O, evlilik həyatında da xoşbəxtlik tapa bilmədi. O, heç kimdən özünə qarşı nəcib hisslər görmədi və heç kim ona açıq ürəklə, onun iztirablarını anlayacaq bir xeyirxahlıqla diqqət göstərmədi!

– Göz yaşlarınız sizə şərəf, mənə isə tənə gətirir, – qıc olmuş adam kimi söylədi. – Amma hər halda, siz tamamilə haqlı deyilsiniz. Henri mənə həmişə əziz olub, çox əziz. Cemsi isə (inkar etmirəm, mister Makkellar), ola bilsin, daha çox istəyirəm. Amma siz, nədənsə, həmişə onun haqqında mənfi fikirdə olmusunuz; axı onun başı nə qədər müsibətlər çəkib; və unutmamalıyıq ki, onların heç biri ona layiq olmayan dözülməz hadisələrdir. Elə indi də Cems o biri oğluma nisbətən özünü daha həssas aparır. Lakin bu barədə danışmağa dəyməz. Henri barədə söylədiklərinizin hamısı həqiqətdir. Mən buna şübhə etmirəm, onun alicənablığına bələdəm. Deyirsiniz mən bundan sui-istifadə edirəm? Ola bilər; bəzən elə təhlükəli məziyyətlər olur ki, ondan sui-istifadə edilir. Mister Makkellar, mən öz günahımı yuyaram, mən bütün bunları öz qaydasına qoyaram. Mən bu vaxta kimi zəif, daha doğrusu, lap korafəhm olmuşam.

– Bütün həqiqətlərə tam bələd olmadan özünüzü günahlandırırsınız və mən bunları eşitmək istəməzdim, milord, – mən dedim. – Siz zəif olmamısınız, sadəcə, aldadılmısınız, yalançının iblis oyunları sizi yanlışlığa sövq edib. Özünüz gördünüz ki, o, yakobitlərin təhlükədə olduğunu söyləyərkən sizi necə aldadıb; o, sizi hər zaman, hər addımbaşı aldadırdı. Mən onu sizin qəlbinizdən çıxarmaq istərdim; mən istərdim ki, siz o biri oğlunuza rəğbət bəsləyəsiniz. Axı sizin bir oğlunuz da var.

– Yox, yox, – o dedi, – mənim iki oğlum var, iki oğlum var! Mənim ümidsizlik ifadə edən hərəkətim onu sarsıtdı; o, rəngi dəyişmiş halda üzümə baxdı.

– Digər bəd xəbərlər də var? – o soruşdu və səsi təzədən qırıldı.

– Çox bəd xəbərdir, – mən cavab verdim. – Görün o, bu gün axşam mister Henriyə nə dedi: “Elə bir qadın tanımıram ki, məni səndən üstün tutmasın və mənə hələ də rəğbət bəsləməkdə davam etməsin”.

– Qızım haqqında heç bir yaramaz söz eşitmək istəmirəm! – o qışqırdı və sözümü elə tələsik kəsdi ki, onun bu hadisələrə təsəvvür etdiyim qədər də diqqətsiz olmadığını və missis Henrini əhatə edən təhlükəyə heç də həyəcansız yanaşmadığını anladım.

– Mənim onu təhqir etmək fikrim yoxdur! – mən ucadan dedim. – Məsələ onda deyil. Bu sözlər mənim yanımda mister Henriyə söylənilmişdir; əgər bu, kifayət deyilsə, söylənilən digər sözləri də nəzərinizə çatdırım: “Sizin arvadınız mənə vurulub”.

– Onlar mübahisə etdilər? – o soruşdu.

Mən başımla təsdiq etdim.

– Tez onların yanına getmək lazımdır, – o, yenə də yatağından qalxaraq dedi.

– Yox, yox! – əllərimi irəli uzadaraq ucadan dedim.

– Nəyin yaxşı olduğunu özüm bilirəm, – o dedi. – Bunlar çox təhlükəli sözlərdir.

– Doğrudan da, milord, siz hələ də heç nə başa düşmədiniz? – mən soruşdum.

O, baxışları ilə məndən həqiqəti öyrənmək istəyirdi.

Onun çarpayısı qarşısında dizüstə çökdüm.

– Ah, milord! Sizə qalan o adam barəsində düşünün; sizin əkdiyiniz və arvadınızın dünyaya gətirdiyi, çətin anlarında bizlərdən heç kimin arxa durmadığı o bədbəxt günahkar barədə düşünün; özünüz barədə yox, onun barəsində düşünün; axı bütün iztirablara o, tək-tənha tab gətirir, – onun barəsində düşünün! Bu, kədər qapısıdır, İsa qapısıdır, Allah qapısıdır və o, hamının üzünə açıqdır. Görün o, sizin haqqınızda necə düşünürdü: “Bu hadisəni qocaya kim söyləyəcək?” – bax budur onun dediyi sözlər. Elə buna görə də mən buradayam və sizin qarşınızda diz çöküb yalvarıram.

– Buraxın, mənə qalxmağa imkan verin! – məni itələyərək dedi və mən qalxana kimi o, artıq ayaq üstə idi. Səsi titrəyirdi, amma aydın danışırdı. Sifəti ağappaq, baxışları iti və soyuq idi.

– Kifayət qədər söz deyildi! – o dedi. – Hadisə harada baş verdi?

– Xiyabanda.

– Bəs mister Henri?

Mən cavab verdiyim zaman o, təzədən fikrə getdi.

– Bəs mister Cems?

– Mən onun cəsədini şam işığının altında talada qoyub gəldim.

– Şam işığının altında? – o çığırıb, pəncərəyə tərəf qaçdı və onu örtüb, qaranlıq otaqdan çölə baxmağa başladı. – Yoldan onları görə bilərlər.

– Gecənin bu vaxtı orada kimin nə işi var? – mən etiraz etdim.

– Hər halda, – o dedi, – hər şey ola bilər! Qulaq asın! – o ucadan dedi. – Bu nə səsdir?

Körfəzdən asta səslər eşidilirdi və bu səslərin haradan gəldiyini ona söylədim.

– Qaçaqmalçılardır, – milord dedi. – Makkellar tez qaçın və şamları söndürün. Ona kimi mən də geyinərəm və sonra nə etmək barədə məsləhətləşərik.

Tələsik mən aşağı endim və evdən bayıra çıxdım. Xiyabandakı şamlar uzaqdan görünürdü. Belə qaranlıqda onları neçə mildən sezmək olardı və xüsusilə, məqsədimə nail olduğum belə bir vaxtda özümü ehtiyatsızlığa yol verdiyimə görə möhkəm qınadım. Şamdanlardan biri aşmış və şam sönmüşdü. O birisi isə gur yanır, donmuş torpağın xeyli hissəsini işıqlandırırdı. Qaranlığın içində şamın işıqlandırdığı geniş dairəni gündüz vaxtı olduğundan daha tez sezmək mümkün idi. Orta hissədə qan ləkəsi vardı; bir qədər kənarda mister Henrinin gümüş dəstəkli rapirası görünürdü. Cəsəd isə heç yerdə gözə dəymirdi. Mən ölü kimi quruyub qaldım. Ürəyim bərk döyünürdü və başımın tükləri biz-biz olmuşdu. Gördüklərim o qədər dəhşətli idi ki, varlığımı qorxunc bir vahimə bürümüşdü. Ətrafı hədər yerə nəzərdən keçirirdim: torpaq elə buz bağlamışdı ki, üstündə heç bir iz qalmamışdı. Qulağıma səs dəyənə qədər yerimdən tərpənmədim. Gecə sükuta qərq olmuşdu və kimsəsiz kilsəni xatırladırdı. Sahildə heç bir hənirti hiss olunmurdu; adama elə gəlirdi ki, bir yarpaq yerə düşsə, səsi bütün qraflıqda eşidilər.

Mən şamı üfürüb söndürdüm və ətrafı qaranlıq bürüdü; sanki, üstümdən düşmən ordusu keçmişdi və qorxudan titrəyə-titrəyə evə qayıtdım. Qapının ağzında mənə sarı bir kölgə hərəkət etdi və missis Henrini tanımasaydım qorxudan, az qala, bağıracaqdım.

– Siz ona dediniz? – o soruşdu.

– Elə milord məni göndərmişdi, – mən cavab verdim. – Amma onu tapa bilmədim. Bəs siz nə üçün buradasınız?

– Kim orada yoxdur? Onu deyəndə, yəni kimi nəzərdə tutursunuz?

– Cəsədi, – mən dedim. – Siz nə üçün ərinizin yanında deyilsiniz?

– Yoxdur? – o təkrar etdi. – Deməli, siz onu tapa bilmədiniz! Gedək ora.

– İndi ora qaranlıqdır. Mən qorxuram.

– Mən qaranlıqda yaxşı görürəm. Mən burada çoxdan dayanmışam, lap çoxdan. Əlinizi mənə verin.

Əl-ələ tutub xiyaban boyu həmin məşum yerə yollandıq.

– Ehtiyatlı olun! Burada qan var! – mən xəbərdarlıq etdim.

– Qan! – o ucadan dedi və məndən aralandı.

– Hər halda, olmalı idi, – mən dedim. – Amma mən heç nə görmürəm.

– Yoxdur, – o dedi. – Heç nə yoxdur. Bütün bunları yuxuda görməmisiniz ki?

– Oh! Kaş belə olaydı! – mən ucadan dedim.

O, rapiranı görüb, onu yerdən qaldırdı. Rapiranın qanlı olduğunu hiss etdiyindən tez də tulladı.

– Ah! – o dedi. Amma sonra ikinci dəfə cəsarətlə onu yerdən qaldırıb, dəstəyinə qədər torpağa sancdı. – Mən onu götürüb təmizləyəcəyəm, – o dedi və yenidən ətrafı nəzərdən keçirməyə başladı. – Bəlkə, o heç ölməyib? – o soruşdu.

– Ürəyi vurmurdu, – mən dedim və yadıma düşdüyü üçün təkrar soruşdum: – Nə üçün ərinizin yanında deyildiniz?

– Bunun heç bir xeyri yoxdur. O, mənimlə danışmaq istəmir.

– İstəmir? Siz, sadəcə olaraq, səy göstərməmisiniz!

– Siz mənə inanmamaqda haqlısınız, – o, yumşaq, lakin vüqarla dedi.

Birinci dəfə idi ki, məndə ona qarşı mərhəmət hissi yaranırdı.

– Allah şahiddir, xanım, – mən ucadan dedim, – Allah şahiddir ki, mən sizə qarşı düşündüyünüz qədər də ədalətsiz mövqe tutmuram! Amma belə dəhşətli gecədə kim öz sözlərinə əhəmiyyət verə bilər? İnanın, kim ağamın düşməni deyilsə, o, mənim dostumdur.

– Məgər sizin onun arvadına şübhə ilə yanaşmanız ədalətli hərəkətdir? – o dedi.

Bu yerdə, sanki, pərdə aradan götürüldü, mən onun ağlasığmaz bu fəlakətə və etdiyim eyhamlara necə mətanətlə tab gətirdiyini gördüm.

– Qayıdıb, bu barədə milorda məlumat vermək lazımdır, – mən ona xatırlatdım.

– Mən onun üzünə baxa bilmərəm! – o ucadan dedi.

– O, öz soyuqqanlığını bizdən daha çox qoruyub saxlaya bilib.

– Nə olur-olsun, mən onun üzünə baxa bilmərəm.

– Yaxşı, – mən dedim. – Onda siz mister Henrinin yanına qayıdın, mən isə gedim milordun yanına.

Biz evə qayıdırdıq. Mən özümlə şamdanı, o isə rapiranı (qadın üçün bir o qədər səciyyəvi olmayan əşyanı) götürmüşdü.

– Bəs bu barədə Henriyə bir söz söyləyəkmi?

– Qoy bu məsələni milord həll etsin, – mən dedim.

Mən milordun otağına daxil olarkən o, artıq geyinmişdi. Mənə qaşqabaqla qulaq asdı.

– Qaçaqmalçıların işidir, – o dedi. – Amma görəsən, ölüsünü, yoxsa dirisini aparıblar, – məsələ bundadır.

– Mən onu öl... – dilim dolaşdı və axırıncı sözü söyləməyə dilim gəlmədi.

– Bilirəm, amma siz səhv də edə bilərdiniz. Ölüsünü aparmaq onların nəyinə lazımdır? – o soruşdu. – Yeganə ümid təkcə buna qalır. Qoy hamı hesab eləsin ki, o, xəbərsiz gəldiyi kimi, xəbərsiz də gedib. Yalnız bu, bizi söz-söhbətdən xilas edə bilər.

Gördüm ki, o da bizim hamımız kimi hər şeydən çox ailənin şərəfi barədə düşünür. İndi, ailənin ağır bir dərdə düçar olduğu belə bir vaxtda bizim bu mücərrəd məsələyə – şəcərə şərəfinə önəm verməyimiz və onu nəyin bahasına olursa olsun, mühafizə etməyimiz qəribə təsir bağışlayırdı; özü də təkcə Düri ailəsi yox, elə onların muzdlu xidmətçisi də.

– Bu barədə mister Henriyə danışmaq lazımdırmı? – mən soruşdum.

– Baxaram, – o dedi. – Əvvəlcə mən onu görməliyəm. Sonra isə sizin yanınıza gəlib xiyabana baxarıq və qərar qəbul edərik.

O, aşağıya – zala endi. Mister Henri masanın arxasında oturub başını əllərinin üstünə qoymuşdu. O, sanki, daş heykəli xatırladırdı. Arvadı əli ağzında onun arxasında dayanmışdı. O dəqiqə bilinirdi ki, qadın onu ələ almağa müvəffəq ola bilməyib. Qoca lord qəti addımlarla oğluna yaxınlaşdı. Özünü təmkinli göstərsə də, münasibətində bir qədər soyuqluq hiss olunurdu. Masaya yaxınlaşıb, hər iki əlini irəli uzadaraq dedi:

– Oğlum mənim!

Mister Henri qırıq-qırıq iniltilərlə yerindən sıçrayıb qocanın boynuna atıldı və hönkürüb ağlamağa başladı.

– Ata! – o dedi. – Siz bilirsiniz ki, mən onu sevirdim, bilirsiniz ki, mən onu əvvəllər sevirdim, hətta onun uğrunda ölümə belə hazır idim, siz bunu bilirsiniz. Sizə və ona görə öz həyatımı fəda edərdim. Deyin ki, siz bunu bilirsiniz. Deyin ki, siz məni bağışlaya bilərsiniz. Ata, ata, mən nə etdim? Axı biz bir yerdə böyümüşdük! – o, qorxmuş uşaq kimi qocaya sarılıb hönkür-hönkür ağlayırdı.

Sonra isə göz yaşları içində ona baxan arvadını görüb (düşünmək olardı ki, onu yalnız indi görür), elə həmin anda onun qarşısında diz çökdü.

– Sevimlim mənim! – o ucadan dedi. – Sən də məni bağışlamalısan! Mən sənə ər yox, daima ağır bir yük oldum. Axı sən məni uşaqlıqdan tanıyırsan. Henri Düri sənə yamanlıq arzulaya bilərdimi? O yalnız səninlə dost olmaq istəyirdi. Onu, onu – səninlə oynayan uşaqlıq dostunu, məhz onu, doğrudan da, bağışlaya bilməzsənmi?

Bütün bu müddət ərzində milord soyuqqanlı, amma mərhəmət hissini itirməyən xeyirxah bir müşahidəçi kimi dayanıb baxırdı. Bütün evdəkiləri oyada bilən hay-küy başlayan kimi o, çiyni üstə çevrilib mənə dedi:

– Qapını örtün. – Sonra isə başını yelləyərək qulaq asdı. – İndi biz onu arvadının yanında buraxa bilərik, – o dedi. – Yolumu işıqlandırın, Makkellar.

Mən milordu yenidən müşayiət etdiyim zaman qəribə bir hadisənin şahidi oldum: hələ qaranlıq olduğu və səhərin açılmasına çox qaldığına baxmayaraq, mənə elə gəldi ki, gün çıxır. Yol boyu külək əsib, sakit üzən dalğalar kimi həzin səslər çıxarır və əsən mehin təmiz havasını ciyərlərimizdə hiss edirdik. Şamın alovu küləyin təsirindən dalğalanırdı. Bu həzin səslərin təsiri altında bir qədər addımlayıb, duelin baş verdiyi yerə baxdıq. Milord böyük səbirlə qan gölməçəsini nəzərdən keçirdikdən sonra körpüyə doğru üz tutub, ora yaxınlaşdıq və nəhayət, burada bəzi izlərin olduğunu müəyyənləşdirə bildik. Birincisi, qan gölməçəsinin üstündəki buz sındırılmışdı və çox güman ki, bu, bir adamın işi deyildi; ikincisi, bir qədər aralıda cavan bir ağac qırılmış, aşağıda isə, adətən, qaçaqmalçıların lövbər saldığı yerdə də qan ləkəsi gözə dəyirdi. Görünür, onlar dincəlməyə dayandıqları vaxt cəsədi yerə qoyublar.

Bu ləkəni milordun şlyapasından istifadə edərək dəniz suyu ilə yumaq qərarına gəldik. Amma birdən külək vıyıltı ilə əsib şamı söndürdü.

– Qar yağacaq, – milord dedi, – bu, arzu olunanların ən yaxşısıdır. Geri dönək; qaranlıqda heç nə etmək mümkün deyil.

Evə döndüyümüz zaman hava artıq sakit idi. Amma birdən yenidən sakitlik pozuldu və biz sıx bitmiş ağacların altından çıxdığımız vaxt yağışın başladığını anladıq.

Bu müddət ərzində milordun fikirlərinin aydın olması və yorulmazlığı daima məni təəccübləndirirdi. Bunu hələ məsləhətləşdiyimiz vaxt hiss etmişdim və bu, indi qayıtdığımız zaman da öz qüvvəsində qalırdı. O dedi ki, Ballantreni qaçaqmalçıların apardığı aydın məsələdir. Amma ölüsünü, yoxsa dirisini aparıblar, bax bunu tam müəyyənləşdirmək lazımdır. Səhər açılana kimi yağış bütün izləri yuyacaq və biz bundan istifadə etməliyik. Ballantre gözlənilmədən gecəyarı gəlmişdi; indi isə bu işi elə təqdim etmək lazımdır ki, guya, o, necə gəlmişdisə, səhər açılana kimi eləcə də çıxıb gedib. Buna başqalarını daha çox inandırmaq üçün mən onun otağına qalxmalı və bütün əşyalarını yığıb gizlətməliydim. İndi biz tamamilə qaçaqmalçılardan asılı idik və əslində, bu yalanımızın faş olunmamasının onların susması ilə birbaşa əlaqəsi vardı.

Artıq dediyim kimi, təəccüb içində milordu dinlədim və sonra onun əmrini tələsik icra etməyə başladım. Mister və missis Henri zalı tərk etdilər, milord isə qızınmaq üçün yatağına tələsdi. Qulluqçular yatdığı tərəflərdə isə hələ də həyat əlaməti hiss olunmurdu. Pilləkənlərlə yuxarı qalxıb, mərhumun otağına daxil olduğum zaman məni əsmə tutdu. Otaqda hər şey yola tələsik hazırlıqdan xəbər verirdi və bu, məni son dərəcə heyrətləndirdi. Yol çantalarından ikisi artıq hazırlanıb bağlanmış, üçüncüsü isə, açıq olsa da, içi əşyalarla dolu idi. Dərhal dalağım sancdı. Deməli, o, səfərə hazırlaşaraq Kreyli, Kreyli isə küləyin başlanmasını gözləyirmiş. Gecə kapitan havanın dəyişdiyini hiss etdiyindən, xəbərdarlıq üçün qayığı göndərib. Komanda üzvləri isə sərnişini götürmək istədikdə yolda qan gölməçəsinə rast gəliblər. Bundan isə başqa nəticə hasil olur. Elə səfərə hazırlıq da onun axşam vaxtı qardaşına qarşı etdiyi dəhşətli təhqirlərin əsasını qoyub: bu, vida zərbəsi olub, heç bir hesaba gəlməyən nifrətin alovu idi. Digər tərəfdən onun ədəbsiz hərəkətləri və eləcə də missis Henrinin davranışı müəyyən fərziyyənin yaranmasına səbəb olur. Bu fərziyyənin həqiqət olduğunu mən o zaman dəqiqləşdirmədim və axirət gününə kimi də dəqiqləşdirməyəcəyəm. Hər halda, o, hər şeyi unudub, öz fitnəkar hərəkətlərində kifayət qədər dərinə gedib və etirazla üzləşib. Bunun, dediyim kimi, müəyyənləşdirilməsi mümkün deyil; amma səhər onun əşyaları arasında dayandığım zaman ağlıma gələn bu fikir mənə baldan şirin təsir bağışladı.

Açıq çantanı örtməzdən qabaq onun içindəki əşyalara nəzər saldım. Orada gözəl krujevalar, alt paltarları, Ballantrenin çox sevdiyi müxtəlif paltarlar var idi; onlarca kitab, o cümlədən Sezarın “Şərhlər”i, Qobbsun kitabları, Volterin “Henriad”ı, Hindistan barədə məlumatlar, başa düşmədiyim riyazi bir əsər, – gördüyüm bunlardan ibarət idi. Amma bu çantada heç bir kağız yox idi. Bu, məni düşünməyə məcbur etdi. Bəlkə də, o ölüb, amma qaçaqmalçıların onu özləri ilə götürməsi bir o qədər inandırıcı deyil. Bəlkə də, o yaralandığı üçün öləcək, amma bu da vacib məsələ deyil. Lakin bütün hallarda müdafiə vasitələrindən istifadə etmək lazımdır.

Çantaları bir-bir sürüyüb həmişə bağlı saxlanılan çardağa qaldırdım; sonra açarların arxasınca öz otağıma gəldim. Açarlardan ikisinin çantaların kilidinə düşməsi sevincimə səbəb oldu. Birindən şaqren qovluq tapıb, onu bıçaqla açdım. Bundan sonra (madam ki məsələ şərəfli adla bağlıdır) o adamın taleyi mənim əlimdə idi. Orada onun həyatının Paris dövrü ilə bağlı sevgi məktublarından ibarət böyük kolleksiya var idi. Məni ən çox maraqlandıran şəxsən özü tərəfindən Şotlandiya məsələləri ilə bağlı ingilis nazirə yazdığı məlumatların qaralamaları və nazirdən aldığı cavab məktublarının əsli oldu; bu dəhşətli sənədlər çap olunardısa, Ballantre ifşa olunar və onun həyatı üçün əsl təhlükə yaranardı. Bu məktubları oxuyarkən sevincimdən gülüb, əllərimi bir-birinə sürtə-sürtə dodaqaltı zümzümə etməyə başladım. Bu maraqlı məşğuliyyət səhərə kimi başımı qatsa da, kağızlardan ayrılmadım; yalnız pəncərəyə yaxınlaşarkən möhkəm qar yağdığından xəbər tutdum. Körfəzdə yağış və külək tüğyan edir, Ballantreni (ölüsünü, ya dirisini) indi İrland dənizində yırğalayan gəminin orada heç izi də qalmamışdı.

Bəlkə, gec xəbər tutduğum həmin gecəki hadisələrdən məhz indi müəyyən qədər söz açmağım yerinə düşər. Bunun üçün az vaxt tələb olunmadı, çünki qaçaqmalçılardan bu barədə birbaşa soruşmağa cürət etmirdim. Onlar mənə düşmən olmasalar da, eyni zamanda məni sevmirdilər də. Yalnız yarım ildən sonra Ballantrenin sağ qaldığı barədə xəbər tuta bildik və yalnız çox illər keçdikdən sonra Kreylin komandasından olan, haram yollarla topladığı pulların hesabına yeməkxana açmış bir şəxsdən mənə gerçək görünən bəzi müfəssəl məlumatları öyrənə bildim. Demə, qaçaqmalçılar Ballantreni tapdıqları zaman o, dirsəyini yerə söykəyib qalxmağa çalışır, ətrafı gözdən keçirərək başını itirmiş halda gah şama, gah da qana bulaşmış əlinə baxırmış. Onları gördüyü zaman özünə gəlir, onu gəmiyə aparmalarını və gördüklərini gizli saxlamağı xahiş edir. Kapitanın onun bu vəziyyətə necə düşməsi ilə bağlı sualına olmazın yalanlarla cavab verir və dərhal da huşunu itirir. Bəlkə də, onlar mübahisə edərdilər. Amma başlanmış küləyi əldən vermək qorxusu və Ballantreni Fransaya yola salacağı təqdirdə qazanacağı böyük pullar onu tələsik yola düşməyə məcbur edir. Bundan savayı, o, bu mənfur əclafların ona qarşı olan sevgisindən istifadə edir; onu ölümə məhkum edilmiş hesab edib, hansı yaramazlıqlarına görə bu bədbəxtliyə düçar olduğunu bilmirlər. Özlərini cəsur hesab edən həmin adamlar onu yeni təqiblərdən qorumağı özlərinə borc bilirlər. Onu gəmiyə götürürlər, yolda o sağalır və artıq tamamilə sağlam vəziyyətdə Havr-de-Qrasda dənizi tərk edir. Əsl həqiqətdə, əlamətdar olan nədir: o, duel barədə heç kimə bir kəlmə də söyləmir və bu günə kimi də heç bir qaçaqmalçı onun nə üçün və kimin əli ilə yaralandığını bilmir. Bu hərəkəti başqa kim olsaydı, özünün adi alicənablığı kimi qələmə verərdi, amma Ballantredə bu yalnız hədsiz lovğalıqdan irəli gəlirdi. Bəlkə, o hətta özünə belə bu qədər təhqirlərə məruz qoyduğu və bərk nifrət etdiyi bir adam tərəfindən məğlubiyyətə uğradıldığını etiraf edə bilmirdi.

VI *fəsil*

BALLANTRENİN İKİNCİ GEDİŞİ ZAMANI BAŞ VERƏN HADİSƏLƏRİN XÜLASƏSİ

Növbəti səhəri mister Henri ağır xəstəliklə qarşılayası oldu. İndi ağamın başına gələn sonuncu fəlakəti rahatca xatırlaya bilərəm; mister Henrinin bu vəziyyəti ona gizlin fayda verirdi, çünki hansı xəstəliyi ağlın itirilməsi ilə müqayisə etmək olardı? Ona missis Henri və bir də mən xidmət edirdim. Milord hərdənbir xəstəyə baş çəkməyə gələrdi. Amma adətən, kandardan içəri ayaq basmazdı. Yalnız bir dəfə, demək olar ki, vəziyyət tamamilə ümidsiz olduğu bir vaxtda o, çarpayıya yaxınlaşıb oğlunun üzünə baxdı və kənara çəkilib, əlini yuxarı qaldıraraq başını buladı. Onun bu hərəkəti həmişəlik yaddaşıma yazıldı: bu hərəkət özündə çox böyük kədəri ehtiva edirdi. Amma günün çox hissəsini xəstə, missis Henrinin və mənim himayəmdə olurdu; gecələr növbə ilə bir-birimizi əvəz edərdik, gündüzlər isə, adətən, bir yerdə olardıq. Çünki növbətçilik darıxdırıcı keçərdi.

Qırxılmış başına dəsmal sarınmış mister Henri əlləri ilə çarpayını döyəcləyərək elə hey yırğalanırdı. Ara vermədən danışır, səsi çay şırıltısını xatırladırdı. Belə ki, bu səsi dinləmək artıq məni yormuşdu. Maraqlı orası idi ki (bu, mənim üçün, xüsusilə, ağır olsa da), o, həmişə cürbəcür əhəmiyyətsiz şeylərdən danışırdı; kiminsə səfərdən qayıtmasından və yenidən getməsindən, atlardan, – əmr edirdi ki, onları yəhərləsinlər. Bəlkə də, elə düşünürdü (bədbəxt!), bu, ona faciələrindən qaçıb xilas olmağa kömək edə bilər. Gah özünü bağçada hiss edir, gah tor hazırlamağı əmr edirdi. Tez-tez (ən çox bu, məni hiddətləndirirdi) təsərrüfat işləri barədə ətraflı danışır, icarədarlarla çənələşərək nəyinsə hesabını aparırdı. Heç vaxt nə atası, nə arvadı, nə də Ballantre barədə bir kəlmə də danışmazdı. Yaddaşı yalnız iki-üç gün keçmiş xatirələrə həsr olundu. O, özünü azyaşlı təsəvvür edir və uşaqlıqda qardaşı ilə oynadığını xatırlayırdı. Adamı daha çox riqqətə gətirən nə idi: demə, Ballantre uşaqlıqda zorla ölümdən qurtula bilib və bunu xatırlayan mister Henri elə hey həyəcanla qışqırırdı: "Cemmi boğulur! Cemmini xilas edin!"

Bu, bayaq dediyim kimi, missis Henriyə də, mənə də çox təsir eləyirdi. Amma digər sayıqlamaları ağamın xeyrinə deyildi. Demə, o, bütün mülkə sahib olan biri kimi özünü daşürəkli göstərməyə çalışmaqla qardaşının iftiralarını əsaslandırmağı qarşısına məqsəd qoyubmuş. Tək olsaydım, bunları qulaqardına vurardım. Amma onu dinlədikcə fikirləşirdim ki, bütün bunlar arvadında hansı təsəvvürləri yaradır və o, bununla da qadının gözündən daha çox düşə bilər. Bütün yer üzündə təkcə mən onu düzgün başa düşə bilərdim. Belə ki, bunu, heç olmasa, bir adama söyləməyi özümə borc bilirdim. Bilmirəm o, ölümə məhkum idimi və bu məziyyətləri özü ilə aparacaqdımı, yoxsa sağalıb, çiynini bu ağır xatirələrin yükünün altına verəcəkdimi, amma elə etməliydim ki, o, özünə gəldiyi ilk anda ağlaya bilsin və bunu özümə borc bilirdim. İkincisi isə hər şeydən artıq sevdiyi arvadının nəvazişini hiss etsin.

Fikrimi danışıq yolu ilə izah etməyə imkan tapa bilmədiyim üçün, nəhayət, sənədlərdən istifadə etmək qərarına gəldim və növbətçilikdən azad olduğum gecələrdə yuxusuzluğun hesabına lazım olanları hazırladım. Məlum oldu ki, bu, işin ən asan tərəfi imiş. Amma sənədləri milediyə təqdim etmək, demək olar ki, mənim gücüm xaricində idi. Bir neçə gün sənədlər toplusunu qoltuğumda gəzdirib, söhbətə başlamaq üçün münasib şəraitin yaranmasını gözlədim. Etiraf etməliyəm ki, bir neçə dəfə münasib şəraitin yaranmasına baxmayaraq, hər dəfə, elə bil, dilim ağzımda quruyurdu; əgər xoşbəxt bir hadisə məni bu tərəddüdlərdən xilas etməsəydi, yəqin ki, hələ uzun müddət bu sənədləri özümlə gəzdirəsi olacaqdım. Bu hadisə gecə məqsədimi həyata keçirə bilmədiyim üçün özümü qorxaqlıqda qınaya-qınaya otağı tərk etdiyim zaman baş verdi.

– Özünüzlə gəzdirdiyiniz nədir? – o soruşdu. – Neçə gündür o bağlamanı sizdə görürəm.

Heç bir söz demədən otağa qayıdıb, bağlamanı onun qarşısına – masanın üstünə qoydum və onu sənədlərlə tək buraxaraq otaqdan çıxdım. İndi isə mən sizə orada yazılanlar barədə məlumat verməliyəm. Bunun üçün, bəlkə də, mənim hesabat məktubumu nəzərinizə çatdırmaq daha məqsədə müvafiq olardı və bu məktubun qaralamasını vərdişimə uyğun olaraq hələ də qoruyub saxlamışam. Bəzi adamların başqa cür qələmə verməsinə baxmayaraq, bu məktub mənim həmin işlərdə nə dərəcə ciddi bir mövqe tutduğuma şəhadət verər.

Derrisdir, 1757-ci il

Hörmətli xanım!

Sizi inandırmağa cürət edib bildirirəm ki, üzrlü səbəblər olmasaydı, mən öz mövqeyimdən kənara çıxmağa cəsarət etməzdim; bəzi mətləblərin qərəzli şəkildə sirr saxlanılması ucbatından sizin şərəfli ailənin başının nə qədər bəlalar çəkdiyinin şahidiyəm və sizin ixtiyarınıza verməyə cəsarət etdiyim kağızlar soyadla bağlı sənədlərdir ki, bunlarla tanış olmağınız çox vacibdir.

Bununla yanaşı, zəruri izahların verildiyi siyahını sizə təqdim edərək, hörmətli xanım, qulluğunuzda hər zaman müntəzirəm.

Sizin müti qulunuz
Efraim Makkellar

Sənədlərin siyahısı

A. Efraim Makkellar tərəfindən skvayra, eyni zamanda sahib Ballantre adlandırılan möhtərəm Cems Düriyə onun Parisdə olduğu zaman ünvanlanmış on məktub ...*(tarix göstərilir)*.

Qeyd: B. və C. bəndləri ilə müqayisə edilərək oxunmalı.

B. Adı yuxarıda göstərilən Ballantrenin adı yuxarıda göstərilən E. Makkellara üç məktubunun əsli ...*(tarix göstərilir)*.

C. Adı yuxarıda göstərilən Ballantrenin möhtərəm Henri Düriyə və eskvayra ...-dən üç məktubun əsli ...*(tarix göstərilir)*.

Qeyd: Məktublar mister Henri tərəfindən mənə cavab yazılması üçün təqdim olunub. Tərəfimdən yazılan cavabların surəti A4, A5 və A9 əlavələrin vasitəsilə verilir. Mister Henrinin cavablarının mənasını əks etdirən qaralama yazıları saxlamamışam, amma bunları onun daşürəkli qardaşının məktublarından anlamaq olar.

D. Adı yuxarıda qeyd olunan Ballantre ilə mister ... nazir köməkçisi ... arasında cari ilin yanvarına kimi üç il müddətində cəmi 37 yazışma (əsli və surətləri).

Qeyd: Bunlar Ballantrenin kağızlarının arasında tapılmışdır.

Yuxusuzluqdan əziyyət çəksəm də, nigarançılıqdan yata bilmədim. Bütün gecəni təşəbbüsümün nəticəsi barədə düşünüb, bəzən də bu qədər intim məsələyə ağılsızcasına baş qoşduğumun peşmançılığını çəkərək otaqda var-gəl etdim. Səhər açılan kimi, artıq xəstənin otağının qapısını kəsdirmişdim.

İsti olduğundan missis Henri pəncərələri açmışdı. Oturub, yalnız meşənin üstündə ağaran göy üzünə baxırdı. O hətta addım səsləri gələn tərəfə belə çönüb baxmadı və onun bu hərəkəti mənə pis əlamət kimi göründü.

– Xanım, – mən danışmağa başladım, – xanım! – Amma ardını söyləyə bilmədim.

Missis Henri isə fikrimi tamamlamaq üçün mənə heç bir kömək etmədi. Bu zaman mən masanın üstünə dağılmış vərəqləri yığmağa başladım və onların azalması məni elə ilk baxışdan heyrətləndirdi. Bir-bir vərəqlərə baxdım; daha çox ümid bəslədiyim nazirlə olan həmin yazışmalar heç yerdə yox idi. Buxarıya nəzər saldım: közərən odun içində yanıb külə dönmüş bir topa kağızın nişanələrini hələ də görmək mümkün idi. Birdən cəsarətə gəldim.

– Ay Allah! – xəstənin yatdığı otaqda yerinə düşməsə də, çığırdım. – Ay Allah, mənim kağızlarımla siz nə etmisiniz, xanım?!

– Onları yandırdım, – missis Henri mənə sarı çevrilib dedi. – İkimizin onları görməsi kifayətdir, hətta lazım olduğundan artıq kifayətdir.

– Bu gecə siz yaxşıca zəhmət çəkmisiniz! – mən qışqırdım. – Bütün bunlar xəyanət hesabına çörək yeyən, öz yoldaşlarının qanını, mənim sərf etdiyim mürəkkəb kimi, asanlıqla axıdan bir adamın nüfuzunu xilas etmək üçündür!

– Sizin xidmət etdiyiniz ailənin nüfuzunu xilas etmək üçün, mister Makkellar, – o etiraz etdi, – o ailənin ki, siz artıq onun üçün çox iş görmüsünüz.

– Bu ailəyə mən artıq xidmət göstərmək istəmirəm, – mən çığırdım, – çünki buna daha gücüm çatmayır! Siz özünüz qılıncı vurub mənim əlimdən saldınız və bizi müdafiəsiz qoydunuz. Bu məktublarla ona təsir etmək mümkün idi. Bəs indi nə edəcəyik? Biz elə çıxılmaz bir vəziyyətə düşmüşük ki, bu adama qapını belə göstərə bilmərik: bütün mahal üstümüzə qalxar. Onun gözünün odunu almaq üçün əlimdə yeganə bir əsas var idi ki, indi artıq o da yoxdur; o, günü sabah qayıda bilər, o zaman biz də onunla bir masa arxasında oturmağa, meydançada gəzməyə, kart oynamağa və onu hər çür əyləndirməyə məcbur olacağıq. Yox, xanım! Qoy Allah özü sizi belə ürəkaçıqlığınıza görə hifz etsin, amma mənim qəlbimdə buna yer yoxdur.

– Sizin sadəlövhlüyünüzə heyrətlənirəm, mister Makkellar! – missis Henri dedi. – Bu adamın nüfuzunu qorumaq nə deməkdir? Amma o özü bunun bizim üçün necə qiymətli olduğunu yaxşı bilir; o bilir ki, biz ölərik, amma bu məktubları ələ vermərik; siz elə bilirsiniz ki, o, bundan sui-istifadə eləməz? Sizin qılınc adlandırdığınız lap oyuncaq qılınc olsaydı belə, ondan yalnız öz alicənablıq hissini, heç olmasa, zərrə qədər də olsa qoruyub saxlayan adama qarşı silah kimi istifadə etmək olardı. Bununla onu hədələdiyiniz zaman, o yalnız sizin üzünüzə baxıb hırıldayacaq! O, artıq rüsvayçılığı ilə barışıb, belə adamlarla mübarizə aparmağın xeyri yoxdur! – Sonuncu sözləri ucadan söylədi və sonra isə sakitcə davam etdi: – Yox, Makkellar mən bütün gecəni bu barədə düşünmüşəm və heç bir çıxış yolu görmürəm. Kağızlar var, ya yoxdur, fərq etməz, bütün halda bu evin qapısı onun üzünə açıqdır. Çünki o, şəksiz, qanuni varisdir! Gəl indi onu kənarlaşdır, o zaman hamı bədbəxt Henrinin üstünə qalxacaq. İnanıram ki, onu küçədə daşa basacaqlar. Yox, əgər Henri ölərsə, bu başqa məsələ! Onlar tam vaxtında mayoratı ləğv etdiyindən mülk qızıma miras qalar və bu zaman kimsə onu qızımın əlindən almağa cəsarət etməz. Amma mənim bədbəxt Makkellarım, əgər Henri sağalarsa və o adam qayıdıb gələrsə, bu zaman dözməyə məcburuq... lakin bu dəfə hamımız birlikdə.

Ümumiyyətlə, mən missis Henrinin mülahizələri ilə razı idim və hətta kağızlardan istifadəyə qarşı dəlillərin məntiqinə etiraz da edə bilmədim.

– Bu barədə daha danışmayacağıq, – mən dedim. – Amma məktubların əslini qadına etibar etməkdə yanılmışam. Bu, iş adamı üçün, ən azı, ehtiyatsız bir hərəkət sayıla bilər. Lakin bu ailəyə daha xidmət etməyəcəyim barədə qərarı isə yalnız söz olaraq qəbul edib, narahat olmaya bilərsiniz. Mən Derrisdirə mənsubam, missis Henri, sanki, elə burada doğulmuşam.

Ona haqq qazandırmağa borcluyam. O, mənim sözlərimə ağılla və hörmətlə yanaşdı. Bu səhər qarşılıqlı anlaşma şəraitində başlandı və aramızdakı bu razılaşma həmin gündən etibarən uzun illər davam etdi.

Elə həmin gün mister Henrinin sağalmasının ilk əlamətləri sevincimizə səbəb oldu. İki-üç gündən sonra isə o, özünə gəldi. Məni tanıyıb, adımla çağırdı və mənə münasibətini bildirən bəzi hərəkətlər etdi. Missis Henri də orada idi. O, çarpayının yanında ayaq üstə dayanmışdı. Amma mister Henri, elə bil, onu görmürdü. İndi qızdırması keçdikdən sonra o, doğrudan da, çox zəif görünürdü. Sanki, balaca bir cəhdi yenidən özündən getməsinə səbəb ola bilərdi. Amma bu gündən etibarən (asta-asta olsa da) sağalmağa başladı. Günbəgün iştahası yaxşılaşır, hər həftə kökəldiyinin və səhhətinin yaxşılaşdığının şahidi olurduq. Bir ay tamam olmamış yataqdan qalxdı və biz onu kresloda meydançaya çıxarmağa başladıq.

Bəlkə də, biz bu anlarda missis Henri ilə daha çox həyəcan keçirirdik. Onun həyatı üçün təhlükəli anlar geridə qalsa da, indi onları digərləri əvəz edirdi. Həlledici söhbət günbəgün yaxınlaşsa da, vaxt keçir, hər şey əvvəlki kimi qalırdı. Mister Henrinin səhhəti bir az yaxşılaşmışdı. O, bizimlə müxtəlif mövzularda söhbət edirdi. Atası onun yanına gəlib, bir az oturur və çıxıb gedirdi; bir dəfə də olsun baş vermiş faciə xatırlanmırdı. O, bunu xatırlayıb, dəhşətli iztirablar keçirirdimi? Yoxsa bütün bunlar onun yaddaşından tamamilə silinmişdi? Bütün bu suallara cavab tapmaq məqsədilə onu həyəcanla müşahidə edirdik. İstər onun yanında olduğumuz müddətdə, istərsə də digər vaxtlarda bu suallar daima bizi narahat edirdi. Bilmirdik ki, bunlardan hansının həqiqi olduğunu arzulayaq. Çünki hər iki ehtimal o qədər qeyri-normal idi ki, hər biri havalanmadan xəbər verirdi. Belə bir qorxu yarandığı andan etibarən mən onun davranışını diqqətlə nəzarətdə saxlayırdım. Onun davranışında, sanki, uşaq əlamətləri peyda olmuşdu: gümrahlıq – əvvəllər bu, ona xas deyildi, həmçinin hər xırda məsələyə qarşı tez və uzunmüddətli marağın yaranması. O, əvvəllər buna da məhəl qoymazdı. Təhqir olunduğu həmin illərdə mən onun yeganə sirdaşı, deyə bilərəm ki, yeganə dostu idim. Amma o illərdə arvadı ilə onun arasında məlum soyuqluq hökm sürərdi; xəstəlikdən sonra isə hər şey dəyişmişdi. Olanlar, sanki, unudulmuşdu və diqqətini bütünlüklə arvadına yönəltmişdi. Uşaq anasına meyil saldığı kimi, o da bütün varlığı ilə arvadına bağlanmışdı və bu hissin qarşılıqlı olduğuna onda, sanki, heç bir şübhə yox idi. Ona güzəştə gediləcəyinə əmin olduğu üçün hər şeyə görə qadına şıltaqcasına müraciət edirdi. Bu məsələdə mən qadına haqq qazandıra bilərəm. Çünki mister Henri, doğrudan da, öz inamında yanılmırdı. Bu dəyişiklik qadına, xüsusilə, təsir edirdi; mənə elə gəlir ki, qadın özlüyündə bunu eyham kimi başa düşürdü; tez-tez onun otaqdan gizlicə çıxıb doyunca ağladığının şahidi olurdum. Lakin bu dəyişiklik mənə təbii görünmürdü. Bu dəyişikliyi əvvəlkilərlə müqayisə edərkən mənə yalnız başımı bulamaq qalırdı və düşünürdüm ki, görəsən, onun ağlı yerindən oynamayıb ki?

Belə ki, bu şübhələr uzun illər davam etdi. Ta mənim ağam ölənə kimi. Münasibətlərin belə şəkil alması bizi kədərləndirdiyi üçün bu məsələnin üzərində təfsilatı ilə dayanmağı özümə borc bilirəm. O, tamamilə sağalıb, təsərrüfat işləri ilə lazımi səviyyədə məşğul olmağa başladıqdan sonra onu tez-tez sınamaq şansı əldə etdim. Nə zehninin, nə də iradəsinin zəiflədiyini hiss etmədim, amma əvvəlki dalğınlığı və tərsliyi tamamilə yox olmuşdu. O, tez yorulur və əsnəməyə başlayırdı. İndi maliyyə məsələlərinə elə səthi yanaşırdı ki, bu hərəkəti heç yerinə düşmürdü və adama yelbeyinlik kimi görünürdü. Düzdür, artıq Ballantrenin acgözlüyü müqabilində onun istəklərini ödəmək zərurəti aradan qalxdığı andan etibarən hesablamalardakı dəqiqliklə bağlı prinsiplərimizi ciddi şəklidə qorumağa və hər fartinqə görə narahat olmağa ehtiyac qalmırdı. O da doğrudur ki, işə bu cür yanaşmada elə də böyük qəbahətə yol vermirdi. Yoxsa mən bu işlərdə heç zaman iştirak etməzdim. Bu, elə də böyük olmasa da, hər halda, nəzərə çarpacaq dəyişiklik idi; baxmayaraq ki kimsə ağamın dəli olduğu qənaətinə gəlməzdi, lakin onun xasiyyətindəki dəyişikliyi də kimsə inkar etməzdi. Bu cür dəyişikliklər istər onun zahiri görkəmində, istərsə də hərəkətlərində ömrünün axırına kimi hiss olundu. Məlum oldu ki, qızdırma onun həyatında öz izini buraxıb.

Hərəkətlərində sərtlik, danışdığı zaman isə bir-biri ilə əlaqəsi olmayan çoxlu sözlərin işlədilməsi diqqətdən yayınmırdı. İşıqlı təəssüratları sevinclə qarşılayır və onların üstündə əsirdi. Amma hər hansı qayğı ilə bağlı balaca bir eyham və yaxud hər hansı bir çətinliyin üzə çıxması onda aşkar əsəbilik yaradır və bunlardan çox asanlıqla imtina edirdi. O, ömrünün son illərində məhz bu rahatlığa borclu idi və onun anormallığının sirrini də elə bunda axtarmaq lazım gəlirdi. Ömrümüzün çox hissəsi qaçılmaz və çarəsiz hadisələri seyr etməklə keçirdi. Lakin mister Henri ağlının sayəsində qayğılarından xilas ola bilmədiyi anlarda, nəyin bahasına olursa olsun, onlardan canını qurtarmalı idi. Onun sonrakı illər düşünülməmiş, bədxah əməllərini çox böyük ağrı və həyəcanla qələmə alıram. Mehtər Makmanusu döyməsini də elə bununla izah etmək olar. Mister Henrinin bu hərəkəti onun əvvəlki davranışı ilə heç cür uyuşmurdu və çox böyük məna kəsb edirdi. Məhz elə buna görə də iki yüz funt itirəsi olduq: əgər o, öz səbirsizliyi ilə işə mane olmasaydı, mən bu pulların yarısını itkidən xilas edə bilərdim. Amma o, itkini və yaxud bəzi qəti tədbirləri uzun müddət əsəb gərginliyi keçirməkdən üstün tuturdu.

Bir dəfə o günlərin bu cür gündəlik qayğılarından ayrılıb, bir məsələ barədə düşündüm: o nə etdiyini xatırlayırmı, yoxsa unudub; və əgər xatırlayırsa, buna necə münasibət bəsləyir? Bu suala cavab gözlənilmədən tapıldı və məni tamamilə sarsıtdı. O, artıq bir neçə dəfə idi ki, havaya çıxır və mənim əlimdən yapışaraq xiyabanda gəzirdi. Bir dəfə o, üzümə baxıb, günahkar şagirdlər kimi qəribə bir tərzdə gülümsəyərək, heç bir xəbərdarlıq etmədən sirli səslə yavaşca soruşdu:

– Onu harada dəfn etmisiniz?

Heç bir söz deyə bilmədim.

– Onu harada dəfn etmisiniz? – o təkrar soruşdu. – Mən onun məzarını görmək istəyirəm.

Anladım ki, kökündən vurmaq lazımdır.

– Mister Henri, – mən dedim. – Məndə sizi sevindirə biləcək yeni bir xəbər var. Məsələ bundadır ki, sizin əliniz onun qanına batmamışdır. Mən bir çox araşdırmalar aparmışam və onların hamısı göstərir ki, sizin qardaşınız ölməyib. Onu huşsuz vəziyyətdə gəminin bortuna aparıblar. İndi o, çox güman ki, sağ-salamatdır.

Mən onun sifətinin ifadəsindən bir şey anlaya bilmədim.

– Cems? – o soruşdu.

– Bəli, sizin qardaşınız Cems, – mən cavab verdim. – Mən əsası olmayan bir fikir yürütmək istəməzdim. Amma onun sağ qaldığına böyük ehtimalla inanıram.

– Ah! – mister Henri dedi və görməyə hələ adət etmədiyim bir cəldliklə yerindən sıçrayıb, barmağını sinəmə dayayaraq, cingiltili bir səslə dedi: – Makkellar, – bunlar onun öz sözləridir, – Makkellar, bu adamı heç nə öldürə bilməz. O, ölümə məhkum olunmayıb. O, ömürlük mənə calaq edilib! – Və mister Henri kresloya çöküb, hüznlü halda sükuta qərq oldu.

İki-üç gündən sonra üzündə həminki günahkar təbəssüm, tək olduğumuza əmin olmaq məqsədi ilə ətrafa nəzər salaraq dedi:

– Makkellar, əgər onun barəsində bir məlumatınız olarsa, dərhal mənə xəbər verin. Onu diqqətdən kənarda saxlamaq olmaz, yoxsa ondan nə desən gözləmək olar.

– O, bir də buralarda görünməz, – mən dedim.

– Yox, görünər. Mən haradayamsa, o da oradadır. – Mister Henri yenə də ətrafa nəzər saldı.

– Belə fikirlərlə özünüzü yormağa dəyməz, mister Henri, – mən dedim.

– Düzdür, – o cavab verdi. – Yaxşı məsləhətdir. Bu barədə düşünməyə dəyməz, heç olmasa, yeni məlumatlar alana kimi. Bir də ki biz dəqiq bilmirik, – o əlavə etdi, – bəlkə də, o, elə ölüb.

O, bu sözləri dediyi zaman mənim bu vaxta kimi vacib saydığım məsələyə tamamilə cavab vermiş oldu. O, nəinki törətdiyi əmələ görə əzab çəkmirdi, hətta uğursuz nəticəyə görə heyifsilənirdi. Arvadını onun üstünə qaldıra biləcəyimdən qorxduğum üçün bu yeniliyi gizli saxladım. Lakin narahat olmağa dəyməzmiş: qadın özü artıq hər şeyi anlamışdı və bu hissləri tamamilə təbii hesab edirdi. Artıq cəsarətlə təsdiq edə bilərdim ki, indi hər üçümüz eyni fikirdə idik və Derrisdirdə Ballantrenin ölüm xəbərindən böyük bir arzu ola bilməzdi.

Hər halda, hamı belə düşünürdü. Milord istisna təşkil edirdi. Ağamla bağlı həyəcanlarım təzəcə səngiməyə başlamışdı ki, onun atası – qoca lordda baş verən dəyişikliklər diqqətimi cəlb etdi. Bu dəyişikliklər sonda ölümdən xəbər verirdi. Onun rəngi qaçmış və sifəti arıqlamışdı; bəzən elə olurdu ki, əlində latınca kitab buxarının yanında yuxuya gedib, onu külün içinə salırdı; elə gün olurdu ki, ayaqlarını zorla sürüyürdü, başqa gün isə danışdığı zaman dili dolaşırdı.

Davranışındakı yumşaqlıq həddini aşmışdı; o, hər şeyə görə tez-tez üzr istəyir, hamının qayğısına qalır, kimsəni incitməkdən ehtiyat edir, hətta mənimlə son dərəcə nəzakətlə davranırdı. Bir dəfə o, öz etibarlı adamını yanına çağırıb, onunla təklikdə xeyli oturduqdan sonra məni zalda qarşıladı. O, ayaqları bir-birinə dolaşa-dolaşa inamsız bir tərzdə addımlayırdı. Milord mehribanlıqla mənə əl verdi.

– Mister Makkellar, – o dedi, – mən sizin xidmətlərinizi həmişə yüksək qiymətləndirmişəm; amma bu gün öz vəsiyyətimi hazırlayarkən cəsarət edib sizi öz qəyyumlarımdan biri təyin etmişəm. İnanıram ki, bizim ailəyə olan məhəbbətinizə rəğmən, mənə bu xidməti göstərməkdən imtina etməzsiniz.

O, indi günün çox hissəsini mürgüləməklə keçirirdi və bəzən onu bu vəziyyətdən ayırmaq çətinlik törədirdi. O, deyəsən, illərin hesabını itirmişdi və bir neçə dəfə idi ki (əsasən, onu oyadan zaman), artıq çoxdan rəhmətə getmiş arvadını və qoca xidmətçisini çağırmağa başlayırdı. Andiçmədən əvvəl onun ağlı başında deyildi; bir də mən hələ vəsiyyətnaməni görməmişdim və onun necə zəngin biliyə malik adamlar tərəfindən hansı xırdalıqları nəzərə almaqla hazırlandığından xəbərim yox idi.

Onun tamamilə sönməsi bir o qədər də vaxt almayıb, tədricən baş versə də, demək olar ki, qaçılmaz idi. Bütün qabiliyyəti, sanki, yoxa çıxmışdı; o, artıq fikrini tam ifadə edə bilmirdi və demək olar ki, lal olmuşdu. Danışığından heç nə anlamaq mümkün deyildi. Amma ömrünün axırına kimi adamlarla çox nəzakətlə və mehriban davranır, ona kömək edən hər kəsin əlini sıxırdı. Mənə çox çətinliklə adımı yazmağa nail olduğu latın kitablarından birini bağışladı. Bir sözlə, minlərlə hadisə bizə artıq yaşadığımız itkilərin ağırlığını xatırladırdı. Lap axırlarda onun nitqi bərpa olunmuşdu. Amma uşaq dərsini unutduğu kimi, o da sözləri yadına sala bilmirdi və haçandan-haçana nəyisə xatırlayırdı. Axırıncı axşam Vergilini oxuduğu zaman birdən sükutu pozdu: "*Gnatique patrisque, alma, precor, miserete*"[1], – bu ifadəni çox aydın söylədi. Gözlənilmədən danışmağa başladığı üçün işimizi yarımçıq qoyub onun başına toplaşdıq: o, sakitcə oturmuşdu və çox ehtimal ki, artıq heç nəyi dərk etmirdi. Əvvəllər olduğundan daha çox zəhmət tələb olunmasına baxmayaraq, onu dərhal yatağa uzatdılar; həmin gecə o, sakitcə keçindi.

---

[1] "Ata və oğula rəhm elə, ilahi" (*lat.*) – b.e.ə. I əsrdə yaşamış Roma şairi Vergilinin "Eneida" poemasından iqtibas

Çox sonralar məşhur bir həkimlə bu barədə söhbətim oldu. Doğrusu, o həkimin adını belə xırda məsələlərə görə hallandırmağa cürət etmirəm. Onun fikrinə görə, ata ilə oğulun hər ikisi eyni xəstəliyə düçar olublarmış: ata ağır dərdə mübtəla olduğu üçün, oğul isə keçirdiyi qızdırmadan sonra hər ikisinin beyin damarları partlayıb, bu da (həmin qənaətə görə), çox güman ki, irsi əlamətdir. Ata dünyasını dəyişdi, oğul isə zahiri göstəricilərinə görə sağalsa da, görünür, ürəklə əlaqəsi olan çox nazik damarların zədələnməsi baş verib ki, bunların köməyi ilə də o, dünyəvi tələblərini yerinə yetirirmiş (güman edirəm ki, onun ruhi varlığı belə maddi səbəblərdən asılı ola bilməz). Amma yetkin mülahizələrə görə, bizi axirət dünyasında imtahan edəcək varlıq, eyni zamanda, müvəqqəti cismimizin də yaradıcısıdır.

Qocanın varisini müşahidə etdikcə onun davranışları heyrətlənmək üçün yeni əsaslar verirdi. Hər cür sağlam mühakiməyə malik insana aydın idi ki, qardaşın qardaş tərəfindən qətlə yetirilməsi atanın ölümünə səbəb oldu. Yəni kim qardaşına silah qaldırıb, deməli, elə o, öz əli ilə atasını öldürüb. Amma görünür, bu fikirlər təzə lordu narahat etmirdi. O, özünü təmkinli göstərirdi. Amma kədərli olduğunu deyə bilmərəm. O, mərhum barədə üzündə təbəssüm təəssüflə danışır, atasının vərdişlərindən və həyatından bəzi məqamları xatırlayırdı. Dəfn mərasimini tələb olunan ənənələrə uyğun şəkildə həyata keçirdi. Bundan savayı, öz təzə titulu üzərində möhkəm əsdiyinə və ona şərtsiz olaraq müvafiq qaydada müraciət olunmasını tələb etdiyinə şahid oldum.

Artıq vaxt yetişdi: səhnədə bu tarixçədə öz rolunu oynayacaq yeni sima peyda oldu; mən gələcək lord Aleksanderi nəzərdə tuturam. Onun dünyaya gəlişi (17 iyul 1757-ci il) mənim bədbəxt ağamın həyatını hədsiz fərəhlə doldurdu. Həqiqətən, dünyada oğlunu ondan çox sevən qayğıkeş ata tapmaq mümkün deyildi. Oğlu gözündən yayınan kimi özünə yer tapmırdı. Gəzinti zamanı atası narahat olurdu ki, görəsən, hava buludlu deyil ki. O, oğlunun rahat yatdığına əmin olmaq üçün gecələr bir neçə dəfə yerindən qalxıb ona baş çəkirdi. Kənar adamlar üçün onun söhbətləri darıxdırıcı idi. Çünki oğlundan başqa heç nə barədə danışmırdı. Malikanə işlərində də hər şeyə yalnız bu mövqedən yanaşırdı: “Bu işlərlə indi məşğul olaq ki, Sandi yetkinlik yaşına çatana kimi ağaclar da böyüsün” və yaxud: “Bax bu, Sandi evlənənə kimi yetişər”. Oğlu ilə bağlı bu cür arzuları günbəgün artırdı ki, bunlar bəzən adamı riqqətə gətirir, bəzən də kədərləndirirdi. Tezliklə oğlu onunla gəzməyə başladı. Əvvəlcə atasının əlindən tutub xiyabanda, sonra isə bütün malikanəni gəzdi. Oğlu ilə gəzinti milordun əsas məşğuliyyətinə çevrilmişdi. Onların səsini (bərkdən danışdıqları üçün uzaqdan eşidilərdi) eşitmək, tezliklə, quşların səsini (amma o səsləri eşitmək adama daha çox xoş gəlirdi) eşitmək kimi adi hal almışdı. Fısıldaya-fısıldaya qayıtdıqları zaman onlara baxmaq adama ləzzət verirdi. Bəzən atanın da sifəti elə oğlunku kimi qıpqırmızı olurdu. Onlar hər cür uşaq əyləncələrinə aludəçilik göstərir, sahildə eşələnərək, cürbəcür balaca su axınlarının qarşısına bənd çəkirdilər. Onların hər ikisinin uşaq həvəsi ilə hasarın arxasında dayanıb naxıra tamaşa etdiklərini çox görmüşdüm.

Bu gəzintilərdən danışarkən şahidi olduğum qəribə bir hadisə yadıma düşür. Bir yol var idi ki, mən bu yoldan keçərkən həmişə həyəcanlanar, bu yolla tez-tez xoşagəlməz tapşırıqları icra etmək üçün harasa gedərdim. Bu yolda Derrisdirlər ailəsi üçün fəlakətli çox hadisələr baş vermişdi. Amma bu yol Mekklrossdan keçən ən qısa yol idi və ayda, heç olmasa, iki dəfə ürəyimi yeyə-yeyə bu yoldan istifadə edərdim. Bu hadisə Aleksanderin yeddi-səkkiz yaşı olarkən baş verdi. Günəşli səhərlərin birində saat doqquza yaxın evə qayıdırdım. Pöhrəliklərin arasından keçib xiyabana daxil oldum. İlin elə vaxtı idi ki, meşə yaz rənginə boyanmış, gavalı çiçək açmış, quşlar cəh-cəh vururdu. Bütün bu gözəlliyin müqabilində meşə həmişəkindən kədərli görünürdü və məndə bədbin xatirələr oyadırdı. Ruhi gərginlik keçirdiyim belə bir vəziyyətdə irəlidə eşitdiyim səslər mənə, xüsusilə, pis təsir göstərdi. Milordun və mister Aleksanderin səsini tanıdım. Bir qədər yeyin addımlayıb, onlara çatdım. Onlar duelin baş verdiyi çəmənlikdə dayanmışdılar; milord əlini oğlunun çiyninə qoyub, onunla nə barədəsə ciddi söhbət edirdi. Mən yaxınlaşarkən o, başını qaldırdı və mənə elə gəldi ki, onun sifəti açıldı.

– A, – o dedi, – bu da möhtərəm Makkellar. Mən indicə Sandiyə bu yerin tarixçəsini danışırdım. Burada şeytanın bir adamı necə öldürmək istəməsi, lakin əvəzində həmin adamın, az qala, şeytanı öldürəcəyi barədə söhbət edirdim.

Onun uşağı bura gətirməsi mənə qəribə göründü. Daha qəribəsi onun öz hərəkətini bu dərəcədə şişirtməsi idi. Lakin daha acınacaqlı hal hələ irəlidə idi; çünki o, oğluna müraciət edib dedi:

– Makkellardan soruşa bilərsən, çünki o, burada olub və hər şeyi görüb.

– Bu, doğrudur, mister Makkellar? – uşaq soruşdu. – Siz, doğrudan da, şeytanı görmüsünüz?

– Mən belə bir əhvalat eşitməmişəm və işim olduğu üçün çox tələsirəm.

Kobudluq eləməsəm də, amma bu sözləri kifayət qədər qaşqabaqlı dedim və birdən keçmişin bütün acıları şam işığında baş verən həmin səhnənin dəhşətləri ilə, sanki, üstümə gəldi. Yadıma düşdü ki, əgər o zaman azacıq ləngliyə yol verilsəydi, indi bu uşaq atasını görməyəcəkdi. Bu kədərli pöhrəlikdə həmişə məni bürüyən həyəcan birdən yoxa çıxdı.

– Amma bir şey həqiqətdir, – mən ucadan dedim, – doğrudan da, bu yerlərdə şeytana rast gəlmişəm və onun burada məğlub olduğunu görmüşəm! Allaha şükür etmək lazımdır ki, həyatımızı hifz eləyib, Allaha şükür etmək lazımdır ki, bu vaxta qədər Derrisdirlərin divanı silkələnməyib! Sizi and verirəm, mister Aleksander: əgər yüz il sonra da ən məşhur cəmiyyət arasında belə bu yerdə olmaq məcburiyyətində qalsanız, kənara çəkilin və dua edin.

Milord təsdiq əlaməti olaraq başını yırğaladı.

– Bəli, – o dedi, – Makkellar həmişə olduğu kimi haqlıdır. Hə, oğul, indi isə papağını çıxart! – bu sözləri deyib, şlyapasını çıxardı, əllərini irəli uzatdı.

– İlahi! – o dedi. – Mən və elə oğlum da sənə böyük, sözlə təsvir edilə bilməyən mərhəmətlərinə görə minnətdarıq. Bizə əmin-amanlıq bəxş et, bizi yaman adamdan qoru. Onun yalan danışan dilini lal et! – Son sözləri ucadan dedi və qəzəbdən boğazı qurudu. Bəlkə də, bu duanın yerinə düşmədiyini anladığından birdən dayandı və bir dəqiqə keçdikdən sonra şlyapasını başına qoydu.

– Mənə elə gəlir ki, siz duanızı tamamlamadınız, milord, – mən dedim, – borclarımızı bizim öhdəmizə burax, necə ki biz borclu olanlarla belə rəftar edirik. Sənin hakimiyyətin, gücün və şöhrətin əbədidir. Amin!

– Ax! Bunu demək asandır, – milord dilləndi. – Bunu demək çox asandır, Makkellar. Amma mən əfv etməliyəm! Olub-keçənlərə laqeyd yanaşa bilsəydim, mənim üçün daha yaxşı olardı!

– Uşaq buradadır, milord! – mən bir qədər sərt söylədim, çünki bu sözləri uşağın eşitməsini tamamilə yersiz hesab edirdim.

– Hə, hə, doğrudur, – o dedi. – Bütün bunlar uşaq üçün darıxdırıcı məqamlardır. Hə, yaxşı, gedək quş yuvası axtarmağa.

Yadımda deyil, həmin gün idi, yoxsa bir az sonra, milord məni təklikdə saxlayıb, bu məsələ ilə bağlı bəzi əlavələr etdi.

– Makkellar, – o dedi. – Mən indi çox xoşbəxt adamam.

– Mən də belə hesab edirəm, milord və bu, məni çox sevindirir.

– Xoşbəxtliyin də öz tələbləri var. Siz belə hesab etmirsiniz? – o, fikirli soruşdu.

– Şübhəsiz belədir, – mən dedim, – necə ki kədərin öz tələbləri var. Bir də, əgər biz yaxşı əməllər üçün yaşamırıqsa, o zaman, mənim qəti fikrimə görə, həyatla təcili vidalaşmağımız başqalarına daha çox xeyir vermiş olar.

– Yaxşı, siz mənim yerimdə olun, doğrudanmı, onu bağışlayardınız? – milord soruşdu.

Gözlənilməz hücum məni bir qədər çaşdırdı.

– Həmin borcu danışıqsız yerinə yetirmək lazımdır, – mən dedim.

– Boşlayın! Fənd işlətməyə ehtiyac yoxdur! Deyin görüm, siz özünüz o adamı bağışlayardınız?

– Yox! Allah keçsin günahımdan, yox!

– Əlinizi verin, dostum! – milord açıq-aşkar sevinclə ucadan söylədi.

– Belə hisslərə görə sevinmək xristiana yaraşmaz, – mən dedim. – Ümid edirəm ki, biz başqa, daha münasib səbəblərə görə sevinərik.

Bu sözləri söyləyərkən mən gülümsədim. Milord isə bərkdən gülüb, otağı tərk etdi.

Milordun uşağa qarşı müti sevgisindən danışmaq üçün söz tapmıram. Bu, həqiqətən də, bir müəmma idi: o, sərxoşluqla mübarizə aparan adam kimi işi, dostları, arvadı ya tamamilə unutmuşdu, ya da çox çətinliklə olsa da, hərdənbir yadına salardı. Bu, arvadına qarşı münasibətdə daha aydın hiss olunurdu. Derrisdirləri tanıdığım gündən qadının tamamilə onun fikrinə hakim kəsildiyinin və bu sevginin onun gözlərini bağladığının şahidi idim; indi isə, elə bil, o, qadını heç görmürdü. Özüm şahidiyəm; o, otağa girdiyi zaman qadına çəpəki baxar və yanından elə keçərdi ki, sanki, buxarının yanında oturan adam yox, itdir. O yalnız oğlunu görmək istəyirdi və bunu miledi gözəl anlayırdı. Bəzən milord onunla qaba danışır və məni də bu söhbətə cəlb etməyə səy göstərirdi; hər dəfə də səbəb eyni olurdu: ona elə gəlirdi ki, qadın daima oğlunun xətrinə dəyir. Şübhəsiz, bu, bir növ, qadına qarşı əvəzçıxma kimi başa düşülürdü. İndi rollar dəyişilmişdi ki, bu da yalnız Allahın iradəsində olan bir məsələ idi. Qadın neçə il hər cür iltifata və diqqətə laqeyid münasibət göstərmişdi. İndi isə onun növbəsi yetişmişdi; amma qadın onun soyuq münasibətinə ləyaqətlə sinə gərirdi.

Bütün bu olaylar qəribə nəticələr törətmişdi: ev yenidən iki cəbhəyə ayrılmışdı. Amma bu dəfə mən miledinin tərəfində idim. Ona görə yox ki, mənim milorda məhəbbətim azalmışdı. Ona görə ki, indi onun mənim müdafiəmə ehtiyacı yox idi; mən onun tamamilə biganə olduğu miss Ketrinə olan münasibətini mister Aleksanderlə müqayisə etməyə bilmirdim. Arvadı ilə münasibətlərinin dəyişməsinin qəlbimə dəyməsi, deyəsən, mənə qarşı inamsızlıqla nəticələnmişdi. Eyni zamanda qadının mənə dayaq olmasına və mehriban münasibətinə görə öyünməyə də bilmirdim. Bəlkə də, qadının qəlbində milorda qarşı kök salmış mərhəmət hissi həyat yoldaşından daha çox, analıq duyğularından irəli gəlirdi; bəlkə də, iki övladının bir-birinə qarşı bu qədər lütfkar (əgər belə ifadə etmək mümkünsə) olması qadının xoşuna gəlirdi. Xüsusilə də övladlarından biri keçmişin acılarına görə əsassız yerə bu qədər əzab çəkirdi və heç bir qısqanclığa yol vermədən bədbəxt qızcığaz miss Ketrinə daha çox diqqət ayırırdı. Mənə gəldikdə isə, boş vaxtlarımda daha çox ana ilə qızının yanında olurdum. Bu məsələni bir o qədər də şişirtməyə ehtiyac yoxdur, amma bu ailəni bir o qədər də mehriban hesab etmək olmazdı; bilmirəm bunu milord başa düşürdü, ya yox, amma vəziyyətin belə olduğunu anlamamaq mümkün deyildi. Fikrimcə, başa düşmürdü, çünki onun bütün fikri oğlunda idi və yerdə qalanlar bunu gözəl anladığından baş verənlərdən əzab çəkirdilər.

Hər şeydən artıq bizi oğlana qarşı yönəlmiş təhlükənin ciddiliyi narahat edirdi. Milord atasının səhvlərini təkrar edirdi ki, bunun da nəticəsində ikinci Ballantrenin yetişməsi təhlükəsi yaranırdı. Zaman göstərdi ki, bütün bu qorxular əsassız imiş. Həqiqətdə isə indiki

Şotlandiyada Derrisdirlərin onuncu lorduna tay tutulası az centlmen tapmaq olardı. Onun yanında xidmətimin necə başa çatması barədə danışmağa ehtiyac yoxdur. Çünki bu yazıda əsas məqsəd yalnız onun atasına haqq qazandırmaqdan ibarətdir...

> *Naşirin qeydi*: Bu yerdə mister Makkelların əlyazmalarından beş səhifə buraxılmışdır. Buradan belə qənaətə gəlirəm ki, mister Makkellar yaşlı vaxtında da indiki kimi tələbkar xidmətçi olmuşdur. Bir də ki o, onuncu lord Derrisdiri nədəsə əsaslı şəkildə günahlandırmışdı (indiki vəziyyətdə bu, bizi bir o qədər də maraqlandırmır). – *R.L.S.*

...Lakin o zaman qorxu keçirirdik ki, milord oğlundan qardaşının surətini yaradacaq. Miledi tələbkarlıq göstərməyə səy göstərsə də, bir şey alınmadı; və o, səylərindən əl çəkib, baş verənləri narahatlıqla və gizlicə seyr etməyə başladı. Hərdən hətta öz rəyini bildirməyə də cəhd göstərirdi. Amma bu çox nadir hallarda baş verirdi. Adətən, milord həddən ziyadə səhlənkarlığa yol verdiyi zaman qadın buna ya müəyyən hərəkətlə, ya da çığırmaqla mənfi münasibət bildirmək məcburiyyətində qalırdı. Mənə gəldikdə isə, bu barədə gecə-gündüz düşünürdüm. Xüsusilə də oğuldan çox ata barədə. Elə bil, bu adam yuxuya getmişdi. Sanki, bu yuxu onun üçün təhlükə mənbəyi idi və yuxudan necə oyanmasından asılı olmayaraq, fəlakət baş verəcəkdi. Bu zərbənin onu öldürəcəyini bilirdim və yeni bədbəxtliyin qorxusundan ətim ürpəşirdi.

Daimi narahatlıq, nəhayət, məni işə qarışmağa məcbur etdi ki, baş verən hadisə barədə təfsilatı ilə danışmaq lazımdır. Necə oldusa, bir dəfə milordla masa arxasında oturub, darıxdırıcı təsərrüfat işlərini müzakirə edirdik. Mən artıq onun belə məşğuliyyətlərə marağının tamamilə söndüyünü söyləmişdim. O, açıq-aşkar canını bu işdən tez qurtarmağa çalışırdı. Görkəmindən narazı, yorğun olduğu bilinirdi və bu zaman mən onun qocaldığını birdən hiss etdim. Mənə elə gəlir ki, elə onun pərişan siması məni danışmağa məcbur etdi.

– Milord, – mən zahirən məşğul olduğumu göstərmək üçün gözümü dikdiyim kağızdan ayıraraq başladım, – yaxud əgər icazə verərsinizsə, mister Henri. Çünki sizi qəzəbləndirməkdən qorxduğum üçün istərdim ki, keçmişi xatırlayasınız...

– Əzizim Makkellar, – o, elə mülayim tərzdə dedi ki, az qala, mən öz niyyətimdən əl çəkəcəkdim.

Lakin söylədiklərimin onun xeyrinə olduğunu düşündüyümdən davam etdim:

– Siz nə etdiyiniz barədə heç düşünmürsünüz?

– Nə etdiyim barədə düşünmürəm? – o soruşdu. – Mən tapmaca tapmağın ustası deyiləm.

– Siz öz oğlunuzla necə rəftar edirsiniz?

– Ax, deməli, məsələ bunda imiş, – o, mənalı tərzdə dedi. – Öz oğlumla necə rəftar edirəm ki?

– Atanız çox gözəl bir insan idi, – mən birbaşa cavab verməkdən yayındım, – lakin siz onu ağıllı adam hesab edirdinizmi?

O, bir qədər susduqdan sonra cavab verdi:

– Mən onu qınamıram. Kimliyindən asılı olmayaraq bu barədə çox söz söyləyə bilərəm, amma onu qınamıram.

– Əlbəttə, – mən dedim. – Siz bu barədə mühakimə yürüdə bilərsiniz. Doğrudan da, sizin atanız çox gözəl adam idi. Mən bütün məsələlərdə ondan ağıllı bir adam tanımırdım, təkcə bir məsələdən başqa. O məsələdə ki atanız büdrəmişdi, başqası dərhal yıxılardı. Onun iki oğlu var idi...

Bu yerdə milord əlini bərkdən masaya çırpdı.

– Nə məsələdi axı?! – o qışqırdı. – Nəhayət, söyləyin!

– Yaxşı, söyləyirəm, – mən davam etdim, amma mənə elə gəldi ki, sözlərim ürək döyüntülərimin səsindən eşidilməz oldu. – Əgər siz mister Aleksanderə üz verməkdə davam etsəniz, eynən atanızın yolunu davam etdirmiş olacaqsınız. Ehtiyatlı olun, milord, oğlunuz böyüdükdən sonra Ballantrenin yolu ilə getməsin...

Məsələni belə sərt qoymaq istəməzdim, amma insan bərk qorxu keçirdiyi zaman özündə gözlənilməz cəsarət hiss edir. Həmin kəskin sözləri söyləyərkən, sanki, bütün körpüləri yandırmış oldum. Belə ki, mən cavabsız qaldım. Başımı qaldırarkən, milordun yerindən sıçradığını və elə həmin an da döşəməyə sərildiyini gördüm. Bilmirəm, bayılmışdı, yoxsa ürəyi getmişdi, nədirsə, amma tez də özünə gəldi və əlləri ilə başını tutub şivən qoparmağa başladı. Mən onun əllərindən yapışdığım zaman kədərli səslə dedi:

– Özümü pis hiss etdim... – Və bir qədər gözləyib əlavə etdi: – Mənə kömək edin.

Ona ayaq üstə durmağa kömək etdim, o, masadan tutub dayandı.

– Özümü pis hiss etdim, Makkellar, – o, yenidən təkrar etdi. – Nəsə içimdə qırıldı, Makkellar, ya da qırılmaq istədiyi zaman, elə bil, hər şey birdən yoxa çıxdı. Yəqin ki, mən bərk hirslənmişdim. Amma siz qorxmayın, Makkellar, qorxmayın, əzizim. Biz birlikdə çox iztirablar keçirmişik; və indi bunların üstündən heç nə ilə xətt çəkmək olmaz. Bilirsiniz, Makkellar, indi mən missis Henrinin yanına gedirəm, yaxşısı budur, gedim missis Henrinin yanına... o, təkrar söyləyib, məni peşmançılıq içində buraxaraq qəti addımlarla otağı tərk etdi.

Tezliklə qapı açıldı və miledi qaça-qaça yanıma gəldi; gözlərindən qəzəb yağırdı.

– Bu nə deməkdir? – o, ucadan dedi. – Siz ərimə nə etmisiniz? Siz öz yerinizi nə vaxt biləcəksiniz? Nə vaxta kimi sizə aid olmayan işlərə baş qoşacaqsınız?

– Miledi, – mən dedim. – Bu evdə yaşadığım gündən etibarən çox danlaq eşitmişəm. Elə vaxtlar olub ki, mən onları hər gün eşidib, bu acıları udmağa məcbur olmuşam. Bu gün məni nə istəsəniz adlandıra bilərsiniz, amma mənim axmaq hərəkət etdiyimi təsdiqləyən bir dənə də olsun münasib söz tapa bilməzsiniz. Bir də ki inanın, mən bu addımı yaxşı niyyətlə atmışam!

Mən burada yazdıqlarımın hamısını ona açıqürəklə danışdım. Mənə qulaq asdıqdan sonra o, fikrə getdi və bu zaman hirsinin tamamilə soyuduğu hiss olunurdu.

– Düzdür, – o dedi, – siz bunu yaxşı niyyətlə etmisiniz. Elə mən özüm də düşünürdüm ki, daha doğrusu, istəyirdim ki, bu addımı atım. Lakin ay Allah, siz doğrudan da, başa düşmürsünüz ki, o, artıq dözə bilmir, dözə bilmir artıq? Məftil çoxdan qırılıb. O, taledən yalnız iki-üç xoşbəxt gün oğurlaya bildiyi halda, gələcək barədə düşünməyə dəyərmi?

– Amin! – mən dedim. – Daha mən qarışmayacağam. Kifayətdir ki, siz mənim niyyətimin səmimiliyini etiraf etdiniz.

– Əlbəttə belədir, – o cavab verdi, – amma söhbət sizin cəsarətinizdən gedərsə, bu zaman məsələ bir qədər dəyişir, çünki söylədikləriniz amansızcasına söylənilmişdir. – O, mənə baxıb susdu. Sonra yüngülcə gülümsəyib, qəribə bir ifadə işlətdi: – Bilirsiniz, siz kimsiniz, mister Makkellar? Siz qarımış qızsınız.

O gündən etibarən ta şər adam Düri ailəsinə qayıdana kimi bu məsələ barədə heç vaxt danışılmadı. Lakin bu yerdə mən kavaler Berkin xatirələrindən ikinci hissəni təqdim etməliyəm. Bu, mənim üçün də maraq kəsb edib, sonrakı hadisələri təsvir etmək baxımından zəruridir. Eyni zamanda bu hissə Ballantrenin Hindistandakı sərgərdan həyatı barədə yeganə şəhadətdir və burada Sekundra Dassın adı ilk dəfə çəkilir. Burada bir məqam üzə çıxır ki, əgər bizim ondan iyirmi il əvvəl xəbərimiz olsaydı, bir çox bədbəxtliklərin qarşısını ala bilərdik. Sekundra Dass da məhz elə bu barədə ingilis dilində söhbət açır.

VII *fəsil*

KAVALER BERKİN HİNDİSTANDAKI SƏRGÜZƏŞTLƏRİ

(öz məktubundan parçalar)

Artıq mən şəhərin indi adını xatırlamadığım küçələrinin birində idim və o zaman elə xoşagəlməz bir vəziyyət alınmışdı ki, bilmirdim hansı istiqamətə qaçıb canımı qurtarım, – şimala, yoxsa cənuba. Gözlənilmədən həyəcan siqnalı verildiyindən corabsız və ayaqqabısız yerimdən sıçradım; üçkünc şlyapamı vurub salmışdılar; bütün avadanlıqlarımı ingilislər mənimsəmişdi. Yeganə yoldaşım – sipayım[1], yeganə silahım – şpaqam, var-dövlətim isə cibimdəki qəpiklər idi. Bir sözlə, mən mister Qallandın[2] öz gözəl hekayələrində təsvir etdiyi dərvişlərə bənzəyirdim. Əgər yaddaşım məni aldatmırsa, bu centlmenlər bir-birinin ardınca müxtəlif qeyri-adi sərgüzəştlərin qəhrəmanlarına çevriliblər. Amma mən özüm elə fövqəladə sərgüzəştin astanasında idim ki, indi də onu izah etməkdə aciz olduğumu etiraf edirəm.

Sipay namuslu bir gənc idi. O, uzun illər fransız ordusunda xidmət etmişdi və mister Lallinin istənilən həmvətəninə görə tikə-tikə doğranmağa belə hazır idi. Bu həmin sipay idi ki (onun adını tamam unutmuşam), onun adamı valeh edən cəsurluqları barədə artıq söz açmışam. O, bizi Messokla birlikdə torpaq səngərdə tamamilə sərxoş vəziyyətdə tapdığı zaman komendant gələnə kimi üstümüzü küləşlə örtmüşdü. Buna görə mən onunla açıq danışıb məsləhətləşdim. Nə etmək lazım olduğunu soruşmaq asan idi; nəhayət, qərara gəldik ki, hasarı aşıb hansısa bir bağa girək. Hər halda, orada ağacların kölgəsində daldalanmaq mümkün idi və ola bilsin ki, orada ayaqqabı və çalma da əldə edə bilərdik. Şəhərin bu hissəsində belə bağlar çox idi. Bütün məhəllə bağla əhatə olunmuşdu, onların arasından keçən dalanlar isə gecənin bu vaxtları tamamilə boş olurdu. Tezliklə biz hasarı aşıb, sıx bitmiş ağacların arasına düşdük. Şeh ətrafı islatmışdı ki, bu, həmin şəhərdə zərərli hesab olunurdu, xüsusilə də ağlar üçün. Amma elə yorulmuşdum ki, bir də sipay məni çağırdığı zaman yuxudan ayıldım.

---

[1] *Sipay* – döyüşçü. Hindistanda XVIII əsrdə yerli əhalidən təşkil olunmuş muzdlu ordunun əsgəri

[2] *Qalland (1646–1715)* – Qədim Şərqi öyrənən və "1001 gecə" ərəb nağıllarını tərcümə edən fransız tədqiqatçısı

Birdən bağın uzaq küncündə gur alov qalxıb, enli yarpaqların arasından bizi işıqlandırdı. Belə bir yerdə və belə bir vaxtda bu, o qədər gözlənilməz idi ki, ehtiyatla hərəkət etməyə məcbur olduq. Sipayı kəşfiyyata göndərdim. O, tezliklə qayıdıb, işimizin əngəl olduğunu xəbər verdi: malikanə ağ bir adama məxsusdur və deyəsən, bu adam ingilisdir.

– Müqəddəs Patrikə and olsun, – mən dedim, – bir də baxmaq lazımdır, görək bu ağ adam kimdir, çünki Allahın hökmü ilə ağlar da müxtəlif olur.

Sipay məni genişeyvanlı evin yaxşı göründüyü yerə apardı; eyvanın döşəməsinə çərçivəyə salınmış şamdan qoyulmuş, ətrafında isə iki nəfər şərqlilərsayağı bardaş qurub oturmuşdu. Hər ikisi yerlilərin dəbinə uyğun qaydada muslinə bürünmüşdü. Amma onlardan biri avropalı olmaqla yanaşı, mənə və elə oxucuya da yaxşı tanış olan kim olsa yaxşıdır, – sahib Ballantre. Bu həmin şəxsdir ki, şücaəti və ağlı barədə çox danışmışam. Əvvəllər də qulağıma çatmışdı ki, o, Hindistandadır, amma biz onunla görüşməmişdik və onun nə ilə məşğul olması barədə anlayışım belə yox idi. Tanıyan anda köhnə dostuma rast gəldiyimi və beləliklə, müsibətlərimin xoşbəxt sonluqla bitdiyini düşündüm. Mən heç bir tərəddüd etmədən ayın işıqlandırdığı çəmənliyə çıxıb, Ballantreni adı ilə çağıraraq, ona vəziyyətimin çətin olduğu barədə bir neçə söz dedim. Onun azca səksəndiyi hiss olundu və çevrilib mənə baxdıqdan sonra yoldaşına müraciət edib, ona yerli barbarlara məxsus tərzdə nəsə söylədi. Çox zərif ayaqları və saman çöpü kimi nazik barmaqları olan yoldaşı dərhal ayağa qalxdı[1].

– Sahib[2], – o dedi, – ingiliscə başa düşmür. Mənsə ingiliscə bilirəm və görürəm ki, nəsə xırda, bir o qədər də böyük əhəmiyyət kəsb etməyən səhvə yol verilmişdir. Amma sahib bilmək istəyir necə olub ki, siz bağa girə bilmisiniz?

– Ballantre! – mən ucadan dedim. – Doğrudanmı, siz, üzümə baxa-baxa məni inkar edəcək qədər həyasızlığa yol verə bilərsiniz?

Ballantrenin heç tükü də dəbərmədi və müqəvva kimi dayanıb üzümə baxdı.

– Sahib ingiliscə başa düşmür, – o, elə həmin diribaşlıqla təkrar etdi. – O bilmək istəyir, siz bağa necə girə bilmisiniz?

– Oho, cəhənnəm olsun o da! – mən deyirəm. – Bilmək istəyir biz bağa necə düşmüşük? Onda, mənim əzizim, mərhəmət göstərib sahibinə salamımızı çatdır və ona bildir ki, burada bu vaxta kimi gözləri ilə görmədiyi, barəsində hələ qulaqları ilə eşitmədiyi iki əsgər var. Bu cəsur sipay və elə mən də, əgər bizi lazımi səviyyədə yedizdirməsələr, ayaqqabı, çalma və yola düşmək üçün pul ilə təmin etməsələr, güzəştə gedəsi deyilik. Əgər dediklərimə əməl olunmasa, o zaman, mənim əziz dostum, bu bağda rahatlıqdan əsər-əlamət qalmayacaq.

Onlar komediyanı davam etdirdilər. Hətta öz aralarında hind dilində nə barədəsə məsləhətləşdikdən sonra hindli sifətində yenə də həmin təbəssüm, amma bu dəfə eyni sözləri təkrar etməkdən yorulduğunu ifadə edən bir tərzdə içini çəkərək dilləndi:

– Sahib bilmək istəyir: necə olub ki, siz bağa girə bilmisiniz?

– Deməli belə! – mən deyirəm və əlimi qəbzəyə atıb, sipaya da silahlanmağı əmr edirəm.

Hindli üzündə həmin təbəssüm, qoltuğundan tapançanı çıxartdı. Amma Ballantre heç qımıldanmadı və onu kifayət qədər yaxşı tanıdığım üçün belə məqamlarda hücuma hazırlaşdığını bilirdim.

– Sahib hesab edir ki, siz buranı tərk etsəydiniz, daha yaxşı olardı.

Doğrusu, mən özüm də belə düşünürdüm. Çünki tapançadan bir neçə atəş açılması kifayət edərdi ki, hər ikimizi dar ağacına göndərsinlər.

---

[1] Əlbəttə, bu, Sekundra Dass idi. *(Mister Makkelların qeydi)*

[2] *Sahib* (*ərəbcə*) – müsəlmana müraciət. XVIII əsrdə Hindistanda, xüsusilə ingilislərə deyilən "cənab" mənasında başa düşülür.

– Öz sahibinə çatdır ki, mən onu centlmen hesab etmirəm! – söylədim və nifrətlə geri döndüm.

Heç üç addım atmamışdım ki, hindli məni səslədi.

– Sahib bilmək istəyir ki, siz murdar irlandlardan deyilsiniz ki, – o dedi və bu sözləri söyləyərkən Ballantre gülümsəyib yüngülcə təzim etdi.

– Bu nə deməkdir? – mən soruşdum.

– Sahib deyir ki, bu barədə dostunuz Makkellardan soruşa bilərsiniz, – hindli dedi. – Sahib deyir ki, siz onunla artıq əvəz-əvəz oldunuz.

– Sahibinə de ki, növbəti görüşümüz zamanı şotland zarafatlarına görə hələ onunla hesablaşacağıq.

Biz getməyə hazırlaşdığımız zaman bu cütlük yerindən dəbərmədən hələ də qımışırdı.

Əlbəttə, mənim davranışımda da müəyyən zəif cəhətlər tapmaq mümkündür və insan nə kimi fədakarlıqları olmasına baxmayaraq, öz oğul-uşağına qəhrəmanlıqları barədə söz açarkən, vaxtilə iftiraçıların yalanlarının qurbanı olmuş Sezarı və İsgəndəri yada salıb, onu nə gözlədiyini düşünməlidir. Amma Frensis Berkə bir məsələdə irad tutmaq olmaz: o, yoldaşını ağır vəziyyətdə heç vaxt köməksiz qoymazdı...

(Bu yerdə kavaler Berk bir abzası, görünür, əlyazmanı mənə göndərdiyi zaman səylə qaralamışdı. Yəqin ki, həmin yerdə mənim qeyri-ciddiliyimlə bağlı müəyyən məqamlar var imiş və mən bunu onun tərəfindən tamamilə təbii hesab edirəm. Buna baxmayaraq, mən özümü nədəsə günahkar bilmirdim. Bəlkə də, mister Henri müəyyən ehtiyatsızlığa yol verib, amma çox ehtimal ki, Ballantre kələk işlədərək korrespondensiyama daxil ola bilib və Truadan göndərdiyim məktubu oxuyub. Elə bu məktubdan da çətin vəziyyətdə olan mister Berkə qarşı qisas məqsədilə istifadə etmişdi. Ballantrenin bəzi qüsurlarına baxmayaraq, sədaqət hissindən tamamilə məhrum deyildi; mənə elə gəlir ki, əvvəlcə o, mister Berkə dərin hörmət bəsləyirdi. Amma onun xəyanəti barədə Ballantredə əmələ gələn fikirlər onların dostluğuna xələl gətirmiş oldu və onun əsl siması bütün çılpaqlığı ilə üzə çıxdı. – *E. Makkellar*).

VIII *fəsil*

OCAQ BAŞINDA DÜŞMƏN

Görünməz işdir ki, mən hadisənin baş verdiyi tarixi yada sala bilməyim. Xüsusilə də bu tarixlərin əks etdirdiyi hadisələr məni uzaq diyarlara ataraq, həyatımı büsbütün dəyişiblər, – bu, həqiqətən də, belədir. Mən cığırımdan çıxıb, təxminən, iki həftə, adətimə zidd olaraq, hər şeyə biganə adamlar kimi qeydlərimin altından tarix yazmamışam. Hər halda, hadisə 1764-cü ilin ya mart ayının axırında, ya da aprelin əvvəllərində baş verdi. Gecəni pis yatdığımdan yuxudan xoşagəlməz təəssüratlarla oyandım. Bu təəssüratlar mənə bərk əzab verdiyindən, kamzolu[1] belə geyinmədən aşağıya enməyə tələsdim və yadımdadır, məhəccərdən yapışan zaman əlimin titrədiyini gördüm. Səhər günəşli olsa da, kəsif soyuq hiss olunur, ətrafda qaratoyuqların nəğməsi, bütün otaqlarda isə dənizin səsi eşidilirdi. Zala daxil olanda diqqətimi çəkən kənar səslər oldu. Yaxına gələrkən yerimdə quruyub qaldım. Bəli, evdən insan səsi gəlirdi, özü də ağamın evindən, mən isə bu səsləri tanıya bilməmişdim; nə qədər qulaq assam da, öz doğma vətənimdə bu danışıqlardan bir kəlmə də başa düşə bilmədim. Çox qədim zamanlarda bizim mahala uçub gəlmiş qızıl pəri (və yaxud sadəcə, yadelli) barədə köhnə bir əhvalat yadıma düşdü. O, bir həftə, bəlkə, bir qədər də çox mahalda qalıb, heç kimin başa düşmədiyi bir dildə danışır; sonra isə öz adını və gəlişinin səbəbini heç kəsə demədən, qəflətən gəldiyi kimi, qəflətən yoxa çıxır. Marağım qorxu hissini üstələdiyindən qapını açıb, zala daxil oldum.

Axşam yeməyindən sonra masa hələ də yığışdırılmamış, pəncərə qapaqları açılmamışdı. Şamın və közərən daş kömürün şöləsi böyük otağı işıqlandırırdı. Buxarının lap yaxınlığında iki nəfər əyləşmişdi. Geydiyi plaşın altından görünən çəkmələrindən birini dərhal tanıdım; bu, bədbəxtliklər carçısı olan həmin adam idi. Amma alova lap yaxın oturan o biri adam isə nəyəsə bürünmüşdü və mumiyanı xatırladırdı; onun yalnız əcnəbi olduğunu söyləyə bilərdim. Dərisi biz avropalılarınkından tünd olub, bədəncə zəif görünürdü. Qeyri-adi dərəcədə iri alnı var idi və gözləri çuxura düşmüşdü. Döşəməyə bir neçə dənə bağlama və o qədər də böyük olmayan bir çamadan atılmışdı. Yüklərinin bu dərəcədə kasıbsayağı olmasının və Ballantrenin hansısa kəndli çəkməçisi tərəfindən yamanmış çəkmələrindən belə qənaətə gəlmək olardı ki, etdiyi yamanlıq ona var-dövlət bəxş etməyib.

---

[1] *Kamzol* – keçmişdə istifadə olunan qolsuz qısa kişi paltarı

O, məni görən kimi ayağa qalxdı və baxışlarımız toqquşdu. Özüm də bilmirəm necə oldu, amma birdən mənə hədsiz cəsarət gəldi.

– A! – mən dilləndim. – Bu sizsiniz? – və səsimin sərbəstliyindən özüm də razı qaldım.

– Bəli, özüdür ki var, möhtərəm Makkellar, bu mənəm, – Ballantre dedi.

– Bu dəfə arxanızca qara kölgənizi də sürüyüb gətirəsi olmusunuz, – mən davam etdim.

– Siz Sekundra Dassı nəzərdə tutursunuz? – o soruşdu. İcazə verin, onu sizə təqdim edim. Bu adam Hindistanın yerli centlmenlərindəndir.

– Deməli belə! Mən, mister Balli, nə sizdən, nə də dostlarınızdan xoşlandığımı söyləyə bilmərəm. İcazə verin, sizə bir işıqda baxım, – deyib, pəncərənin şərqə tərəf olan tayını açdım. Parlaq səhər işığında bu adamın nə qədər dəyişildiyi aydın nəzərə çarpırdı. Sonra hamı bir yerə toplaşdığı zaman başqaları ilə müqayisədə zamanın ona daha az təsir etdiyini gördükdə mütəəssir oldum; amma ilk təəssüratım bundan fərqli idi.

– Amma siz yaşlanmısınız, – mən dedim.

Sifətindən əhvalının pozulduğu hiss olundu.

– Əgər siz özünüzə diqqətlə baxsaydınız, – o dedi, – bəlkə də, bu mövzuya toxunmazdınız.

– Niyə ki, – mən etiraz etdim. – Qocalıq məni qorxutmur. Mənə indi elə gəlir ki, həmişə qoca olmuşam; amma illər ötdükcə, mən Allahın köməkliyi ilə daha məşhur və hörmətli bir adama çevrilmişəm. Bunları hər adam özü barədə söyləyə bilməz, mister Balli. Üzünüzdəki qırışlar düşkünlükdən və tükənməkdən xəbər verir; həyatınız tədricən sizin üçün zindana çevrilir; ölüm tezliklə qapınızı döyəcək; o zaman bilmirəm hansı təsəllidən yapışacaqsınız!

Söhbətin bu yerində Ballantre hind dilində Sekundra Dassa müraciət etdiyindən, sözlərimin onun qanını qaraltdığı (bundan heç bir həzz almadığımı etiraf edirəm) qənaətinə gəldim. Bütün bu müddət ərzində, hətta çağırılmamış qonağa sataşdığım zaman belə o biri barədə müntəzəm düşünürdüm: hər şeydən öncə, necə edim ki, milordu tez və nəzərə çarpmadan məlumatlandıra bilim. Bütün fikrimi bir yerə cəmləməyə çalışdığım zaman birdən onun tamamilə təmkinli bir vəziyyətdə qapının ağzında dayandığını gördüm. Elə bu an o, kandarı addayıb içəri daxil oldu. Ballantre onu görüb, qabağına getdi; təxminən, dörd addımlıq məsafədə qardaşlar dayanıb, bir-birinə diqqətlə baxdılar. Sonra milord gülümsəyib, yüngülcə təzim etdi və sərt bir şəkildə kənara çəkildi.

– Makkellar, – o dedi, – bu səyyahlar üçün nahar tədarükü görmək lazımdır.

Ballantrenin bir qədər həyəcan keçirdiyi hiss olunurdu. Amma buna baxmayaraq, o, həyasızcasına sözə başladı.

– Acından ölürəm, – o dedi. – Ümid edirəm ki, sən bizi yaxşı qonaq edərsən, Henri.

Milord, sifətində sərt bir təbəssüm, ona tərəf çevrildi.

– Lord Derrisdir... – o, düzəliş etdi.

– Yaxşı, amma ailə arasında yox ki! – Ballantre ucadan söylədi.

– Hamı ailədə məni belə çağırır, – milord dedi. – Əgər sən istisna təşkil etmək istəyirsənsə, onda özün fikirləş; kənar adamlar bunu necə başa düşər və bu, onlara qibtə əlaməti kimi görünməzmi?

Ləzzətdən, az qala, əl çalacaqdım. Milord qardaşına dillənməyə belə imkan vermədən, mənə arxasınca gəlməyi işarə edib, dərhal zalı tərk etdi.

– Tez ol, – o dedi, – evi yoluxucu xəstəlikdən xilas etmək lazımdır. – Və o, dəhliz boyu elə cəld yeriyirdi ki, onunla zorla ayaqlaşa bildim. Con Polun qapısına yaxınlaşan kimi qapını açıb, otağa daxil oldu. Con özünü elə göstərirdi ki, guya, dərin yuxuya gedib. Amma milord onu oyatmağa belə səy göstərmədi.

– Con Pol, – bundan sakit danışmaq mümkün deyildi, – uzun müddət atama xidmət etdiyinə görə səni it kimi qovmuram. Əgər yarım saatdan sonra evi tərk etmiş olarsansa, o zaman əvvəlki kimi Edinburqda aylıq alacaqsan. Yox, əgər bilsəm ki, burada və yaxud Sent-Braydda veyllənirsən, istər qoca, istər yaşlı qulluqçu, istərsə də kim olursan ol, xəyanətinə görə səni cəzalandırmaq üçün bir yol axtarıb tapacağam. Qalx və rədd ol. Onları içəri buraxdığın həmin qapıdan. Sənin bundan sonra oğlumun gözünə görünməyini arzu etmirəm.

– Bunu təmkinlə həyata keçirdiyiniz üçün sevinirəm, – biz yenidən ikimiz təklikdə qaldığımız zaman söylədim.

– Təmkinlə? – o, ucadan dedi və əlimi ürəyinin üstünə qoydu. Ürəyi elə döyünürdü ki, elə bil, sinəsində gürzlə nəyisə döyəcləyirdilər.

Bu, məni həm heyrətləndirdi, həm də qorxutdu. Bu cür güclü gərginliyə ən qüdrətli varlıq belə tab gətirə bilməzdi; nə dərəcədə qüvvətli olmasına baxmayaraq, artıq çoxdan taqətdən düşmüşdü. Qərara gəldim ki, bu dəhşətli vəziyyətə mümkün qədər tez son qoymaq lazımdır.

– Mənə elə gəlir ki, miledini xəbərdar etmək lazımdır, – mən dedim.

Əlbəttə, qadının yanına özü getsəydi, daha yaxşı olardı. Amma onun arvadına qarşı laqeydliyini nəzərə almaqda səhv etməmişdim.

– Nə olar, – o dedi. – Xəbərdar edin. Mən isə naharı tələsdirim. Masa arxasında hamımız bir yerdə olmalıyıq, hətta Aleksander də; özümüzü həyəcanlı göstərməməliyik.

Mən tələsik miledinin yanına gedib, heç bir məqsəd güdmədən yeniliyi ona çatdırdım.

– Mən çoxdan buna hazıram, – o dedi. – Elə bu gün yığışıb, gecə ikən getməliyik. Allaha şükür, bizim başqa evimiz də var. Elə birinci gəmi ilə üzüb Nyu-Yorka gedərik.

– Bəs o, necə olsun? – mən soruşdum.

– Derrisdiri onun üçün saxlayarıq! – o, ucadan dedi. Qoy sevinsin!

– Xeyr, icazənizlə belə olmayacaq, – mən dedim. – Evdə zəncirli köpək var və dişləri hələ yerindədir. Biz mister Cemsi daldalanacaq və masa ilə, əgər sözə baxarsa, gəzmək üçün atla da təmin edərik; amma açarlar, – bu barədə yaxşı fikirləşin, miledi, – açarlar isə mister Makkellarda olmalıdır. Onun açarları qoruyacağına şübhə etməyə bilərsiniz!

– Mister Makkellar! – o, ucadan dedi. – Bu fikrinizə görə sizə təşəkkür edirəm. Hər şey sizin himayənizdə qalacaqdır. Əgər vəhşilərin arasında xilas olmaq qismətinizə yazılıbsa, o zaman əvəzimizdə qisas almağı sizə vəsiyyət edirəm. Makkonnexini kimsənin xəbəri olmadan at kirayələmək və mister Karlaylı buraya dəvət etmək üçün Sent-Brayda göndərin. Milord tərəfindən etibarnamə yazılmalıdır.

Bu zaman milord qapı ağzında göründü və biz ona öz planımız barədə məlumat verdik.

– Bu barədə eşitmək belə istəmirəm! – çığırdı. – O, mənim ondan qorxduğumu düşünəcək. Allahın köməkliyi ilə mən öz evimdə qalacağam və elə burada da öləcəyəm. Məni bu evdən çıxara bilən adam hələ dünyaya gəlməyib. Nə olur-olsun, mən burada yaşamışam və burada da qalacağam. Tüpürüm şeytanın özünə də!

Burada onun coşqunluğunu təfsilatı ilə ifadə edə bilmirəm. Amma hər ikimiz çox heyrətləndik. Xüsusilə də mən – bir az bundan əvvəl onun səbrinin şahidi olan bir adam.

Miledi mənə baxdı; baxışı elə dərinə işlədi ki, məni özümə qaytardı. Mən ona getməyi işarə etdim və coşqun bir vəziyyətdə otaqda var-gəl edən milordla təklikdə qaldığımız zaman qətiyyətlə əlimi onun çiyninə qoydum.

– Milord, – mən dedim. – Mən bir dəfə də sizinlə təmiz söhbət etməliyəm və əgər bu, axırıncı olarsa, lap yaxşı, çünki artıq bu rolu oynamaqdan yorulmuşam.

– Qərarımı heç nə dəyişə bilməz. Sizi dinləməyə etiraz etmirəm, amma heç nə mənim qərarımı dəyişə bilməz.

O, qətiyyətlə danışsa da, əvvəlki coşqunluğu bir qədər azalmışdı və bu, məndə ümid qığılcımlarının yaranmasına səbəb oldu.

– Nə olar, – mən dedim. – Mən hədər yerə də danışa bilərəm. – Əlimlə kreslonu göstərdim. O oturub, mənə baxdı. – Mən miledinin sizə lazımi səviyyədə diqqət göstərmədiyi vaxtları xatırlayıram.

– Belə olsa da, mən heç vaxt bu barədə danışmamışam, – milord pörtərək etirazını bildirdi. – Amma indi hər şey dəyişilib.

– Kaş siz biləydiniz nə qədər! – mən qeyd etdim. – Kaş siz biləydiniz hər şey nə qədər dəyişib! İndi hər şey tərsinə çevrilib. İndi miledinin sizin baxışlarınıza, sizin sözlərinizə ehtiyacı var, amma görünür, hədər yerə. Bilirsiniz, siz ətrafda gəzdiyiniz zaman o, vaxtını kimlə öldürür? O, asudə vaxtını fərəhlə Efraim Makkellar adlı qoca, darıxdırıcı adam olan işlər müdiri ilə keçirir. Mənə elə gəlir ki, siz öz zəngin təcrübənizdən bunun nə demək olduğunu bilirsiniz. Çünki səhv etmirəmsə, nə zamansa siz özünüz də vaxtınızı bu cür kompaniyalarda keçirmək məcburiyyətində qalmısınız.

– Makkellar! – milord sərt bir hərəkətlə yerindən sıçrayıb, qışqırdı. – İlahi, Makkellar!

– Nə mənim, nə də Allahın adı söylədiklərimi dəyişə bilməyəcək, – mən dedim. – Çünki bunlar danılmaz həqiqətdir. Sizin kimi xeyli əzab çəkmiş bir adamın başqasına da iztirab verməsi mümkündürmü? Xristian öz borcunu belə yerinə yetirərmi? Siz təzə dostunuza o qədər aludə olmusunuz ki, başqalarını unutmusunuz. Onların hamısı yaddaşınızdan tamamilə silinmişdir. Amma onlar ən ağır vaxtlarınızda sizinlə birlikdə olublar, xüsusilə də miledi. Amma miledi yadınıza düşürmü? Onun həmin gecə nələr yaşadığını xatırlayırsınızmı? O andan etibarən onun sizə necə bir arvad olduğu barədə düşünürsünüzmü? Xeyr! Sizi yalnız şərəf məsələsi düşündürür; onunla qarşı-qarşıya dayanmalısınız və arvadınız da sizinlə qalmalıdır. Əlbəttə! Əsas məsələ milordun şərəfidir. Amma siz kişisiniz, o isə qadındır. O, həmin qadındır ki, siz onu müdafiə etməyə and içmisiniz və ən nəhayət, o, sizin oğlunuzun anasıdır.

– Makkellar, söylədikləriniz mənim üçün çox ağırdır, – o dedi, – amma Allah da şahiddir ki, bunların acı həqiqət olduğu məni həm də təşvişə salır. Mən öz xoşbəxtliyimə layiq deyilmişəm. Miledini buraya çağırın.

Miledi yaxında idi və söhbətin bitməsini gözləyirdi. Mən qadını otağa dəvət etdiyim zaman milord bizim əlimizi əlinə alıb, sinəsinə sıxdı.

– Həyatda mənim iki dostum olub, – o dedi. – Bütün yaxşılıqları da onlardan görmüşəm. Əgər siz öz qərarınızda həmrəysinizsə, o zaman mən gərək nankor əclaf olam ki... – O susdu və gözləri yaşla doldu. – Mənimlə nə istəsəniz edə bilərsiniz, – o davam etdi, – amma fikirləşməyin ki... – O, yenidən dayandı. – Mənimlə nə istəyirsinizsə, onu da edin. Allah şahiddir ki, mən sizi sevirəm və sizə hörmət edirəm!

Sonra bizim əlimizi buraxıb, geriyə döndü və pəncərəyə yaxınlaşdı.

Miledi tələsik ona yaxınlaşıb bir neçə dəfə təkrar etdi:

– Henri! Henri! – hönkürə-hönkürə onu qucaqladı.

Mən çıxıb, qapını arxamca örtdüm və dərindən Allaha şükürlər etdim.

Nahar zamanı milordun istəyi ilə hamımız masanın arxasında toplaşdıq. Bu müddət ərzində Ballantre yamanmış çəkmələrini çıxarmağa müvəffəq olmuş və əyninə münasib kostyum geyinmişdi; Sekundra Dass isə artıq örtüyə bürünməmiş, əynində münasib kamzol var idi ki, bu da onun qeyri-adiliyindən xəbər verirdi. Milord ailə üzvləri ilə zala daxil olarkən onlar böyük pəncərənin qarşısında dayanıb, çölü seyr edirdilər. Onlar geriyə döndülər; qara adam (onu artıq evdə belə adlandırırdılar) təzim etdi. Bu zaman Ballantre zala daxil olanlarla ailənin bir üzvü kimi salamlaşmaq üçün irəli yeridi. Amma miledi uşaqları da irəli buraxmayıb zalın uzaq küncündən təntənəli şəkildə reverans edərək, ona yaxınlaşmağa imkan vermədi. Milord özü də bir o qədər irəli yerimədi; və Derrisdirlərin üç nümayəndəsi üz-üzə dayandı. Zaman öz işini görmüşdü: onların dəyişilmiş simasında mənə elə gəldi ki, *memento mori*[1] oxunurdu və bu şəxslərdən ən qüsurlusuna zamanın daha az təsir göstərməsi məni, xüsusilə, kədərləndirdi. Miledi artıq matronaya[2] çevrilmiş, uşaqların və ailə adamlarının yığışdığı masanın arxasında fəxri yerə sahib olmuşdu. Milord ayaq üstə zorla dayanır və beli bükülmüşdü; az qala, hoppana-hoppana yeriyirdi, elə bil, mister Aleksanderin yerişini təqlid edirdi. Sifəti arıqladığından uzun görünürdü; getdikcə sifətində həm kədərdən, həm də ümidsizlikdən xəbər verən qəribə bir təbəssüm yaranmışdı. Ballantre zahiri cəhətdən olsa da, özünü şax saxlaya bilmişdi; qaşlarının arasından alnına doğru dərin qırışlar uzanırdı, bir-birinə sıxılmış dodaqları amiranəlikdən və ciddilikdən xəbər verirdi. Onun görkəmindəki sərtlik "İtirilmiş cənnət"dəki[3] İblisin əzəmətini xatırladırdı. Ona baxdıqca qürur hissi keçirdiyimi deyə bilmərəm. Yalnız onun artıq mənə qorxu hissi aşılamadığına təəccüblənəsi oldum.

Həqiqətdə isə (hər halda, masa arxasında) onun əvvəlki səlahiyyətdə olmadığı və zəhərli dişlərdən məhrum olduğu hiss olunurdu. Biz onu təbiət qüvvələri üzərində hökmranlıq edən cadugər hesab edərdik. İndi isə o, nahar masası arxasında qonşularla laqqırtı vuran adi bir centlmenə çevrilmişdi. İndi atasının öldüyü və miledinin əri ilə barışdığı bir vaxtda o, öz böhtanlarını kimin qulağına pıçıldaya bilərdi? Nəhayət, düşmənin imkanlarını nə dərəcədə düzgün qiymətləndirdiyimə tam əmin oldum. Bəli, onun hiyləgərliyinin sübutu əvvəlki kimi ikiüzlü olmasında idi. Amma ona qüvvə verən vəziyyət dəyişdiyi üçün o, indi tərk-silah olmuş döyüşçü kimi görünürdü. Bəli, bu adam elə əvvəlki gürzə ilan idi, amma zəhərini çürümüş dişlərinin arasında gizləyə bilmişdi. Bir də mən masa arxasında nə düşünürdüm: birincisi, onun karıxmış, mən deyərdim ki, pərt olmasının səbəbi pis niyyətini həyata keçirməyə gücünün çatmaması idi; ikincisi isə milord haqlı idi; bizim qaçmaq barədə qərarımız səhv imiş. Amma o zaman bədbəxt ağamın ürəyinin bərk döyündüyünü xatırladım. Məhz onun həyatını qorumağa çalışdığımız bir vaxtda öz mövqeyimizdən geri çəkilməyə hazırlaşırdıq.

---

[1] Ölümü unutma (*lat.*)

[2] *Matrona* – qədim romalılarda böyük ailə anası

[3] *"İtirilmiş cənnət"* – XVII əsr ingilis şairi və ingilis burjua inqilab xadimi Con Miltonun poeması

Yemək mərasimi qurtaran kimi Ballantre arxamca mənim otağıma gəlib, kresloda oturdu (baxmayaraq ki mən ona oturmağı təklif etməmişdim) və məndən ona münasibətdə nə fikirdə olduğumuz barədə soruşdu.

– Nə olar, qoy deyim, mister Balli, – mən cavab verdim, – bir müddət bu evin qapıları sizin üzünüzə açıq olacaqdır.

– Necə yəni “bir müddət”? – o soruşdu. – Mən sizi tam başa düşmədim.

– Məncə, burada başa düşülməməli bir şey yoxdur, – mən cavab verdim. – Sizə gözdən kənar bir yerdə sığınacaq veriləcək, amma yenə də alçaqlığa yol verməyə başlasanız, sizdən evi tərk etməyinizi xahiş edəcəyik.

– Görürəm ki, siz həddinizi çox aşmısınız. – Ballantre bu sözləri söyləyərkən qaşlarını hədələyici bir tərzdə çatdı.

– Mən yaxşı məktəb keçmişəm, – ona cavab qaytardım. – Siz isə, bəlkə də, anladınız ki, qoca lordun ölümündən sonra əvvəlki hakimiyyətinizdən əsər-əlamət qalmayıb. Mən artıq sizdən qorxmuram, mister Balli; bundan savayı, – qoy Allah məni bağışlasın! – hələ sizin cəmiyyətinizdə olarkən bir qədər həzz də alıram!

O, şaqqanaq çəkib gülsə də, bunun riyakarlıq olduğu açıq-aşkar bilinirdi.

– Mən boş ciblə qayıtmışam, – o, bunu deyib susdu.

– Düşünmürəm ki, burada sizin üçün pul tapılsın, – mən cavab verdim. – Və arxayın olmağı da sizə məsləhət görmürəm.

– Yaxşı, bu barədə hələ danışarıq, – o etiraz etdi.

– Deməli belə? – mən qeyd etdim. – Məhz nə barədə?

– Siz inamınızda yanılırsınız, – Ballantre dedi. – Mənim əlimdə hələ də səbəb var: siz hamınız sirrin açılmasından qorxursunuz, mən isə yox.

– Çox üzr istəyirəm, mister Balli, – mən dedim. – Sizin sərgüzəştləriniz barədə xəbərlərin yayılmasından tamamilə qorxmuruq.

O, təzədən şaqqanaq çəkib güldü.

– Bəli, siz, doğrudan da, zərbələri dəf etməyi öyrənmisiniz. Amma bunları sözlə söyləmək asan olsa belə, bəzən yanlışlığa da yol verilə bilər. Sizə xəbərdarlıq edirəm: mən bu ev üçün fəlakət mənbəyiyəm. Pul verib, məndən canınızı qurtarmaq tərəfinizdən ağıllı hərəkət olardı. – Və mənə barmaq silkələyib otağı tərk etdi.

Bir az sonra vəkil mister Karlaylın müşayiəti ilə milord otağa daxil oldu. Bizə bir şüşə qədim şərab verdilər və işə başlayana qədər hərəmiz ondan bir qədəh içdik. Sonra isə bütün zəruri sənədlər hazırlanıb imzalandı və Şotlandiyanın bütün əmlakının idarə olunması səlahiyyətləri mənə və mister Karlayla verildi.

– Bir məsələ qaldı, mister Karlayl, – bu iş tam başa çatdıqdan sonra milord dedi, – və mənim bu məsələdə sizin xidmətinizə böyük ehtiyacım var. Mənim gözlənilməz səfərimin qardaşımın qayıdışı ilə eyni vaxta təsadüf etməsi, şübhəsiz, bəzi dedi-qodulara səbəb olacaq. Mən istərdim ki, siz bu kimi dedi-qoduların yalan olduğunu sübut etmək üçün müəyyən tədbirlər görəsiniz.

– Zəruri tədbirlər görərəm, milord, – mister Karlayl dedi. – Deməli, Balli... mister Balli sizi müşayiət etməyəcək?

– Mən məhz elə bu barədə danışmaq istəyirdim, – milord davam etdi. – Mister Balli Derrisdirdə mister Makkelların himayəsi altında qalır və bizim hara getdiyimiz barədə onun hətta şübhələnməsini belə istəməzdim.

– Amma bəzi söz-söhbətlər yaranacaq... – vəkil sözə başlamaq istədi.

– Məsələ də elə bundadır və buna görə də söhbət üçümüzün arasında qalmalıdır, – milord onun sözünü yarımçıq kəsdi. – Sizdən və mister Makkellardan başqa heç kəs mənim səfərimdən xəbər tutmamalıdır.

– Deməli, mister Balli burada qalır? Aha... başa düşdüm, – mister Karlayl dedi. – Səlahiyyətləri də verirsiniz... – dili yenə də dolaşdı. – Sizinlə mənim qarşımda çox çətin bir vəzifə dayanır, mister Makkellar.

– Şübhəsiz, ser, – mən dedim.

– Bu məhz belədir, – o dedi. – Deməli, mister Ballinin heç bir hüququ olmayacaq?

– Heç bir hüququ, – milord dedi, – və inanıram ki, heç bir təsiri də olmayacaq. Mister Balli pis məsləhətçidir.

– Buna söz ola bilməz, – vəkil dedi. – Amma yeri gəlmişkən, bilmək istərdim mister Ballinin hər hansı bir vəsaiti varmı?

– Mənim mülahizələrimə görə, yox, – milord cavab verdi. – Bu evdə mən ona masanı, ocağı və şamı saxlayıram.

– Bəs pul məsələsi necə? – vəkil soruşdu. – Bir halda ki, mən məsuliyyəti bölüşürəm, özünüz yaxşı başa düşürsünüz, mən sizin hesabla bağlı sərəncamınızı düzgün anlamalıyam. Belə ki, pul məsələsi necə olacaq?

– Pul olmayacaq, – milord dedi. – Mən istəyirəm mister Balli tam qapalı şəraitdə yaşasın. Onun cəmiyyətdəki davranışı ailənin adına heç də həmişə şərəf gətirməmişdir.

– Pul məsələsində, – mən əlavə etdim, – o, özünü bədxərc və inadkar bir adam kimi qələmə verib. Bu reyestrə diqqət yetirin, mister Karlayl, burada onun son on beş-iyirmi ildə əmlakdan mənimsədiyi pulların məbləği göstərilmişdir. Gözəl yekundur, eləmi?

Mister Karlayl yavaşdan fit çaldı.

– Mən belə təsəvvür etmirdim, – o dedi. – Zəhlətökənlik etdiyimə görə, milord, bir daha üzr istəyirəm, amma sizdən fikrinizi axıra kimi öyrənməyi vacib sayıram. Mister Makkellar ölərsə, o zaman sizin sərəncamınızı yerinə yetirən yeganə adam mən olacağam. Bəlkə, cənabınız hesab edir ki... hm... mister Balli ölkəni tərk etməlidir?

Milord mister Karlayla baxdı.

– Siz bu barədə nə üçün məndən soruşursunuz?

– Mənə elə gəlir ki, milord, mister Balli bu ailəyə sevinc bəxş eləyəsi bir adam deyil, – vəkil gülümsəyərək dedi.

Birdən milordun sifəti dəyişdi.

– Qoy cəhənnəm olsun! – o, ucadan dedi və özünə şərab süzdü. Amma əli titrədiyindən şərabın yarısı yerə dağıldı. Artıq ikinci dəfə idi ki, düşmənçilik hissi onun təmkinli və ağıllı görkəminə xələl gətirirdi. Bu, mister Karlayla təsir etdiyindən milordu gizlicə müşahidə etməyə başladı; amma bu, patronumun sağlamlığını və ruhi vəziyyətini qorumaq naminə qəbul etdiyimiz qərarın doğru olduğunu təsdiq edirdi.

Təkcə bu coşqunluq istisna olmaqla söhbətimiz, demək olar ki, tam səmərəli keçdi. Şübhə ola bilməzdi ki, mister Karlayl bəzi sirləri faş eləyəcək, amma dərhal yox, hüquqşünaslara məxsus tərzdə – tədricən. Elə indi də bəzi mətləblər qismən aydın idi. Xüsusilə də bizim başladığımız işi Ballantrenin bədxasiyyətliliyi nəticəsində sona çatdırmasının qaçılmazlığı. Vəkil getməyə hazırlaşdığı zaman bizə bu məsələ ilə bağlı ictimai fikirdə artıq müəyyən dəyişikliklərin olması barədə işarə vurdu.

– Mən, bəlkə də, bunu etiraf etməliyəm, milord, – o, artıq şlyapası əlində danışmağa başladı, – cənabınızın mister Balli barədə sərəncamları mənim üçün tamamilə gözlənilməz deyildi. Hələ mister Ballinin Derrisdirə sonuncu gəlişi zamanı belə bu məsələ ilə bağlı bəzi məlumatlar sızmağa başlamışdı. Cəmiyyət arasında Sent-Brayddan olan bir qadına sizin mərhəmətlə, mister Ballinin isə çox qəddarcasına münasibət göstərdiyi barədə söz-söhbətlər gəzirdi. Mayorat haqqında da bəzi şayiələr dolaşırdı. Qısası, nə qədər boş buraxmağa çalışsan da, bəzi ağıl dəryası olan şəxslər bu barədə qəti nəticələr çıxaracaqlar. Əlbəttə, mən bu söhbətlər barədə qəti fikir söyləməyə tələsmirdim, amma indi mister Makkelların mənə göstərdiyi hesabatlar, nəhayət, gözlərimi açdı. Düşünmürəm ki, mister Makkellar, biz bu cənaba nədəsə güzəştə gedə bilərik.

Bu yaddaqalan günün sonu uğurla nəticələndi. Biz qərara gəldik ki, düşməni həmişə nəzarət altında saxlamalıyıq. Mən də o birilər kimi nəzarətçi vəzifəsini üzərimə götürdüm. Mənə elə gəlirdi ki, qeyri-iradi fikrə getdiyim vaxtlarda o, bizim sayıqlığımızı hiss etdiyindən bir qədər də həvəslənir. Bu adamın bizim qayğılarımıza və təhlükəli hesab etdiyimiz məqamlara dərindən nüfuz etmək bacarığı məni qorxuya salırdı. Siz, bəlkə də (lap elə atdan yıxıldığınız zaman), sınıqçının bütün əzalarınızı zədələnmiş yeri təyin etmək məqsədilə yoxladığının şahidi olmusunuz. Ballantre də məhz belə idi. Kimsə adamı onun kimi sorğu-suala çəkə bilməz, kiminsə baxışları onunku kimi iti olmazdı. Məlum oldu ki, mən heç nə söyləməsəm də, bəzi sirləri faş etmişəm. Mən etiraf edənə qədər o artıq milordunılediyə və mənə laqeyd münasibətindən, eyni zamanda oğluna dəlicəsinə bağlılığından təəssüfləndiyini bildirdi. Onun axırıncı məsələyə üç dəfə qayıtması məni dəhşətə saldı. Bu vaxta kimi oğlan öz əmisindən qorxduğu üçün ondan uzaq gəzirdi və görürdüm ki, atası oğluna bu hissi aşılamaqda ehtiyatsızlığa yol verir. Bu isə pis başlanğıcdan xəbər verirdi. İndi mən bu adamı müşahidə etdikcə tam əmin oldum ki, nədən danışmasından asılı olmayaraq, uşaq düşüncəsini onun kimi məharətlə idarə edən ikinci belə gözəl hekayəçi tapmaq mümkün deyil. Con Pol yalnız səhər çıxıb getdi və güman ki, kumirinin kim olduğunu gizlətmədi də. Bir sözlə, əgər mister Aleksander öz qızğın marağı ilə Didonaya[1] oxşasa, bu zaman Ballantre yeni Eneyə çevrilib, yeniyetmə üçün maraqlı olan hər şey barədə mübaliğə ilə danışaraq onun beynini zəhərləyə bilərdi: döyüş, gəmi qəzası, qaçış, Amerikanın meşələri və Hindistanın qədim şəhərləri barədə. Mənə aydın idi ki, o, bu tələləri işə salmaqla oğlanın üzərində hakimiyyəti tədricən ələ keçirə bilər. Nə qədər ki bu adam oğlanla bir damın altında yaşayırdı, onları heç kim bir-birindən ayıra bilməzdi: axı ilanı ram etmək çətin bir işdir, yeniyetməni heyrətləndirməyə nə var.

Mən kənddən kənarda daxmada yaşayan qoca dənizçini xatırlayıram. Hər şənbə Leytdən oğlan uşaqları onun yanına axışıb gələr, qarğalar leşin üzərinə qonan kimi onun ətrafına toplaşıb, danışdığı əhvalatlara qulaq asardılar; hələ tələbə olduğum vaxtlarda tək gəzintiyə çıxdığım tətil dövründə bunları müşahidə etmişdim. Qəti qadağan olunmasına baxmayaraq, oğlanlardan çoxu qocanın yanına gəlirdi. Bəziləri isə qəhrəmana çevrilmiş bu düşkün qocadan nəinki qorxardılar, hətta ona nifrət edirdilər. Az kefli olduğu vaxtlarda ondan qaçır, sərxoş vaxtlarında isə onu daşa basırdılar. Buna baxmayaraq, hər şənbə onun yanında idilər! Belə olduğu halda, onu başdan çıxarmağa səy göstərdiyi zaman mister Aleksanderin bu qəşəng, məlahətli fırıldaqçı centlmenin təsiri altına düşməsi bir o qədər də çətin deyildi; bu təsirə malik olduqdan sonra ondan pis niyyətləri üçün istifadə edərək, uşağı asanlıqla azdıra bilərdi.

O, mister Aleksanderin adını üç dəfə çəkdiyi zaman artıq mən onu başa düşdüm. Olanları xatırlayıb, dərhal geriyə çəkildim. Qarşıma, sanki, uçurum çıxmışdı. Mister Aleksander onsuz da zəif yerimiz idi, – qüsursuz cənnətimizin Həvvası; və ilan artıq ağacların arasında fısıldayırdı.

Mənim özümü toparlamağa necə tələsdiyimi, yəqin ki, təsəvvür edə bilərsiniz. Sonuncu şübhələr bir yana qalsın, qarşımda iri hərflərlə yazılmış ləngimə təhlükəsi dayanırdı. Bu andan etibarən mənim bir dəqiqə belə oturub dincəlməyə haqqım yox idi. Gah öz vəzifələrimi yerinə yetirir, Ballantreni və onun hindlisini müşahidə edir, gah anbarda sandığı sarıyır, gah Makkonnexini əşyalarla birlikdə ehtiyat qapıdan yola salırdım ki, bu əşyaları gizli yollarla yüklənmə yerinə çatdıra bilsin, gah da məsləhətləşmək üçün miledinin yanına tələsirdim. Günün Derrisdirdəki astar üzü belə olsa da, əsl üzü isə nəcabətli ailələrin öz malikanələrində yaşadığı adi günləri xatırladırdı. Əgər Ballantre hər hansı bir qarışıqlıq hiss etsəydi, yəqin ki, bunu öz qəfil gəlişi və başqalarında yaratmağa adət etdiyi qorxu hissi ilə əlaqələndirərdi.

---

[1] *Didona* – Karfagen çariçası. Troya çarı Eneyin oğluna basqın olduqdan sonra o, Troyadan qaçmış və Didona onu qonaq kimi qəbul etmişdi. Vergili "Eneida" poemasında Eneyin Didonaya öz sərgüzəştləri barədə danışmasından və Didonanın ona maraqla qulaq asmasından bəhs edir.

Axşam yeməyi uğurla başa çatdı və bir-birimizlə soyuq bir tərzdə xudahafizləşərək öz otağımıza çəkildik. Mən Ballantreni öz sığınacağına ötürdüm. Onunla hindli üçün evin sol qanadında otaq ayırmışdıq: bu otaq əsas binadan xəlvət qapılarla ayrılmış kənar bir yerdə idi. Əmin idim ki, o ya sədaqətli dost, ya da diqqətcil ev sahibi kimi öz Sekundra Dassının qayğısına qalacaq: hindli soyuqdan gileylənən kimi buxarını alışdırır; vərdişini nəzərə alıb, ona düyü təklif eləyir; hind dilində onunla mehribancasına söhbət edirdi. Bu müddət ərzində mən əlimdə şam ayaq üstə dayanıb, özümü möhkəm yuxulayan adam kimi göstərirdim.

– Görürəm, görürəm, – o dedi, – siz öz əvvəlki vərdişlərinizə hələ də sadiqsiniz; erkən yatağa uzanmalısınız ki, səhər tezdən oyana biləsiniz. Gedin, yoxsa elə əsnəyirsiniz, az qala, adamı udacaqsınız.

Öz otağıma qayıtdıqdan sonra vaxt qazanmaq naminə yatmaq üçün hazırlıq işləri gördüm. Çaxmağı yoxladım və şamı söndürdüm.

Təxminən, bir saatdan sonra mən yenidən şamı yandırdım, milord xəstə yatdığı zaman istifadə etdiyim keçədən hazırlanmış tufliləri geyinib səfərə hazırlaşanları oyatmağa yollandım. Hamı artıq geyinmişdi və gözləyirdilər, – milord, miledi, miss Ketrin, mister Aleksander və miledinin xidmətçisi Kristi. Onlar qapının şaqqıltısına çönüb diqqətlə baxdılar. Rəngləri kətandan da ağ idi. Biz yan artırmadan keçib tək-tük görünən ulduzların azca işıqlandırdığı qaranlıq həyətə endik. Əvvəlcə əllərimizlə yoxlaya-yoxlaya asta-asta yerisək də, qalın kolluğa ilişdik. Bir neçə yüz metr aralıda Makkonnexi əlində böyük fənər bizi gözləyirdi. Yolun qalan hissəsini günahkar adamlara məxsus sükut içində nisbətən asan qət edə bildik. Abbatlığın arxasındakı cığır böyük yola çıxırdı və dörd mil getdikdən sonra Qartal bataqlığı başlayırdı ki, oradan fənərin işığında bizi gözləyən iki kareti gördük. Ayrıldığımız zaman çox qısa danışdıq. Bu söhbət də yalnız iş barədə oldu; sakitcə bir-birimizə əl verdik, gözlər yaşardı və hər şey bununla yekunlaşdı; atlar löhrəm yerişlə tərpəndilər, fənərin işığı təpə boyunca sıralanmış süpürgə kollarının üstü ilə sürünüb qayalıqların arxasında yox oldu. Makkonnexi ilə mən öz fənərlərimizlə birgə yalqız qaldıq, – dayanıb karetlərin yenidən Kart-moreyə qayıtmasını gözləmək keçdi könlümüzdən. Deyəsən, yolçular təpənin başına çatdıqda çevrilib bizə sarı baxdılar və bizim fənərləri əvvəlki yerində gördülər. Çünki karetin fənərlərindən birini götürüb, vida əlaməti olaraq üç dəfə yellədilər. Sonra isə onlar vəhşilərin ucbatından tərk etdikləri doğma Derrisdirə son dəfə nəzər salıb görünməz oldular.

Əvvəllər heç vaxt iki xidmətçinin – qoca və yaşlı iki kişinin ilk dəfə özbaşına qaldığı vaxtda olduğu kimi gecə günbəzinin əzəmətini duymamışdım. Əvvəllər heç vaxt qayğıya və köməyə bu qədər ehtiyac hiss etməmişdim. Təklik duyğusu qəlbimi göynədirdi. Məlum oldu ki, əsl qovulmuşlar biz evdə qalanlarıq və Derrisdir də, Soluey də, mənə bu yerləri doğma eləyən nə varsa, – onun havası, iltifatlı danışıq tərzi də bizi tərk etmiş və bütün bunlar indi dənizin o biri tərəfində mənə doğma olan adamların yanında qalmışdı.

Gecənin qalan hissəsini düz yolda gəzib, keçmiş və gələcək barədə düşüncələr içində keçirdim. Beynimi əvvəlcə bizi təzəcə tərk etmiş adam barədə xoş fikirlər məşğul etsə də, tədricən daha cəsarətli bir an yetişdiyindən indi nə etməli olduğum barədə düşünməyə başladım. Artıq günəş dağın zirvəsini işıqlandırmağa başlamışdı, ev quşlarının nəğməsi eşidilirdi. Gözoxşayan genişlikdə nəzərə çarpan kəndli daxmalarından tüstü qalxdığı zaman evə sarı yollandım. Dəniz kənarında yerləşən Derrisdirin damı səhər günəşinin şəfəqləri altında bərq vururdu.

Həmişəki vaxtda Ballantreni səhər yeməyinə dəvət etmək üçün adam göndərdim və onu zalda sakitcə gözləməyə başladım. O, kimsəsiz otağa və masa üstündəki üçnəfərlik nahar dəstinə nəzər saldı.

– Deyəsən, bu gün adamın sayı azalıb? – o dedi. – Bu necə olub?

– Bundan sonra kiçik məclislərə adət etməliyik.

– Başa düşmədim, bu nə deməkdir? – o soruşdu.

– Siz, mən və dostunuz Dass – bu gündən etibarən məclisimiz bu üç nəfərdən ibarət olacaq. Milord, miledi və uşaqlar səyahətə çıxıblar.

– Şərəfimə and içirəm! – o ucadan dedi. – Bu cür hərəkət etmək mümkündürmü? Belə çıxır ki, mən, həqiqətən, "Volskiləri öz Koriolilərində təlaşa salmışam"[1]. Amma bu, yeməyimizi soyutmaq üçün bəhanə ola bilməz. Oturun, mister Makkellar, xahiş edirəm, – o dedi və masanın baş tərəfində özünə yer elədi ki, məqsədim həmin yerdə oturmaq idi. – Yemək zamanı siz mənə bu qaçış barədə təfsilatı ilə danışa bilərsiniz.

Gizlətməyə çalışsa da, əsəbiləşdiyi hiss olunurdu və belə olduğu halda, mən ona güzəştə getməmək qərarına gəldim.

– Elə mən də sizə masa arxasında fəxri yeri tutmağı təklif edəcəkdim, – mən dedim, – çünki hazırda evin sahibi kimi çıxış etmək səlahiyyəti mənə məxsusdur. Amma mən heç vaxt unutmuram ki, necə olsa, siz Derrisdirlər ailəsinin bir üzvüsünüz.

Bir müddət o, özünü qonaqpərvər ev sahibi kimi apardı. Xüsusilə Sekundranın qayğısına qaldığı zaman Makkonnexiyə tapşırıqlar verir, o isə tapşırıqları qaşqabaqlı icra edirdi.

– Bəs mənim əziz qohumlarım hara getmək qərarına gəlmişlər? – o, guya, ötəri soruşdu.

– Bax bu, mister Balli, məxsusi məsələdir, – mən dedim. – Mənə onların yerini gizli saxlamaq tapşırılmışdır.

– Yalnız məndən, – o dedi.

– Hamıdan.

– Qoy olsun. Deməli, *c'est de bon ton*[2]; qardaşım saatbasaat yeni uğurlar əldə edir. Bəs mənə qarşı münasibət necə olacaqdır, əzizim mister Makkellar?

– Sizə yataq və masa veriləcəkdir, mister Balli, – mən dedim. – Zirzəmidə bolluca ehtiyat çaxır vardır və mənə icazə veriblər ki, sizi çaxırla təmin edim. Sizə yalnız mənimlə yola getmək qalır. O zaman həmişə bir şüşə çaxırınız və gəzinti üçün atınız olacaqdır.

O, Makkonnexini nəsə gətirməyə göndərdi.

– Bəs pul məsələsi necə olacaq? – o soruşdu. – Deməli, mən əziz dostum Makkellarla yola getməliyəm ki, ondan cibxərcliyi ala bilim, doğrudur? Uşaqlıq dövrünə necə də gözəl bir qayıdışdır.

---

[1] *"Volskiləri öz Koriolilərində təlaşa salmışam"* – Şekspirin "Koriolan"ından iqtibas. *Volski* – Mərkəzi İtaliyanın qəbilələrindən biri; Roma ilə uzun müddət qızğın müharibə aparmışlar. *Korioli* – onların paytaxtıdır.

[2] Nəzakət göstəriblər (*fr.*)

– Sizin üçün heç bir vəsait nəzərdə tutulmamışdır, – mən dedim. – Amma mən sizi müəyyən limiti aşmamaq şərti ilə pulla təmin etmək öhdəliyini öz üzərimə götürürəm.

– Müəyyən limiti aşmamaq şərti ilə! – o təkrar etdi. – Öz üzərinizə götürürsünüz? – O dikəlib, şəcərəyə məxsus şəxslərin sıra ilə düzülmüş tutqun portretlərinə nəzər saldı. – Öz sələflərimin adından sizə təşəkkürümü bildirirəm, – o dedi və sonra iztehzalı bir tərzdə davam etdi: – Amma Sekundra Dass üçün, yəqin ki, vəsait nəzərdə tutublar? Hər halda, onu heç cür yaddan çıxara bilməzdilər?

– Mən elə ilk məktubda bu barədə onların nə kimi göstərişlərinin olduğunu soruşa bilmərəm, – mən dedim.

O, gözlənilmədən davranış tərzini dəyişib irəli əyildi və dirsəyini masaya söykədi.

– Siz də bütün bunları məntiqə uyğun hesab edirsiniz?

– Mən əmrləri icra edirəm, mister Balli.

– Təvazökarlığa bax! Amma bu, səmimilikdən irəli gəlirmi? Dünən mənə dediniz ki, atamın ölümü ilə mənim hökmranlığıma son qoyuldu. Amma necə olur ki, görkəmli lord gecəyarı evdən qaçır. Hansı ki onun sələfləri neçə müharibəyə sinə gəriblər. Necə olur ki, o, öz yerini gizli saxlayır, bu isə onun kral həzrətləri və dövləti üçün heç bir əhəmiyyət kəsb etmir? Necə olur ki, o, məni öz dəyərsiz Makkellarının nəzarəti və atalıq qayğısı altında saxlayır? Bu, çox böyük qorxudan xəbər verir.

Mən o qədər də inandırıcı olmayan dəlillər gətirərək ona etirazımı bildirmək istədikdə o, dərhal söylədiklərimi rədd etdi:

– Bəli, qorxudan xəbər verir, – o dedi, – bu, öz yerində, amma mən başqa şeylər demək istərdim. Sonuncu gedişimlə bağlı məqamı nəzərə alsaq, mən bu evə ikrah hissi ilə qayıtmışam. Yalnız çox böyük zərurət olduğu üçün qayıtmağa məcbur idim. Amma nə olursa-olsun, mənə pul lazımdır. Siz onu mənə xoşluqla vermək istəmirsiniz ki? Eybi yox, qoy olsun. Sizi buna təhrik etməyin qaydası var. Heç bir həftə keçməmiş, Derrisdirdən bir addım da kənara atmadan bu səfehlərin hara qaçdıqlarını öyrənəcəyəm və onları təqib edəcəyəm; öz qənimətimi ələ keçirdikdən sonra bu ailəyə təzədən elə paz çalacağam ki, odun parçası kimi havaya uçacaq. O zaman baxarıq, lord Derrisdir, – o, bu adı sözlə ifadəsi mümkün olmayan kin və qəzəblə dilinə gətirdi, – pulun hesabına mənim buranı tərk etməyimə razı olacaq, ya yox. Və o zaman siz özünüz görəcəksiniz, mən hansını seçəcəyəm: mənfəəti, yoxsa qisas yolunu.

Onun öz hisslərini bu şəkildə açıq-aşkar izah etməsi məni heyrətləndirdi. Məsələ onda idi ki, milordun gizlənməyə müvəffəq olması onu özündən çıxarmışdı və axmaq vəziyyətə düşdüyünü anladığından sözünə sərhəd qoymağı bacarmırdı.

– Siz bütün bunları tamamilə məntiqə uyğun hesab edirsiniz? – mən onun söylədiyini təkrar etdim.

– Artıq iyirmi ildir ki, mən öz məntiqimi idarə edib, yaşayıram, – o, gülümsəyərək cavab verdi. Onun bədgümanlığı axmaqlığından xəbər verirdi.

– Və nəhayət, kasıbçılığa düçar olmusunuz, – mən dedim, – amma bu sözlər də sizin üçün çox şərəfli sayılardı.

– Nəzərinizə çatdırmalıyam, mister Makkellar, – o, gözlənilməz bir ruh yüksəkliyi və vüqarla ucadan söylədi ki, mən onun bu hərəkətindən yalnız qürur hissi keçirə bilərdim, – mən sizinlə nəzakətlə rəftar edirəm; əgər istəyirsinizsə dostluğumuz davam etsin, məndən nümunə götürün.

Söhbətin davam etdiyi bütün müddət ərzində Sekundra Dassın üzümə zillənmiş baxışları məndə xoşagəlməz hisslər oyadırdı. Üç nəfərdən heç birimiz yeməyə əl uzatmadıq və yalnız oturub bir-birimizin sifətinə baxdıq. Daha doğrusu, bu sifətlərdə ifadə olunan mənaya tamaşa etməli olduq. Hindlinin sifətindəki ifadənin dəyişməsi məni təşvişə saldı və mənə elə gəldi ki, o, bizim danışdıqlarımızı başa düşür. Mən yenidən bu fikrimdən vaz keçib, onun ingilis dilində bir kəlmə də başa düşmədiyinə özümü inandırdım: davranışımızdakı sərtlik, Ballantrenin səsinin titrəməsi və əsəbi görünüşü ona baş verənlərin ciddi olduğu qənaətinə gəlməyə əsas verirdi.

Derrisdirdə onunla tam üç həftə yaşadığımız bu müddət ərzində həyatımın ən qəribə mərhələsi başlanmışdı ki, bunu mən Ballantre ilə yaxınlıq adlandırardım. Əvvəlcə o, özünü çox dəyişkən aparırdı: gah mehriban, gah da məzhəkəçi və nəzakətsiz. Hər iki halda mən onunla eyni tərzdə davranırdım. Allaha şükürlər olsun ki, indi hər addımımı ölçüb-biçməyə ehtiyac yox idi; məni onun sıyrılmış şpaqası qorxuda bilərdi, qaşqabağı yox. Onun nəzakətsizliyi mənə hətta xüsusi həzz verirdi və mən də ona mütəmadi olaraq kifayət qədər istehzalı sözlərlə cavab verirdim. Nəhayət, bir dəfə şam yeməyi vaxtı bir məzəli atmacadan istifadə etdim və bununla da, sanki, tamamilə tərk-silah oldu. O, xeyli ucadan güldükdən sonra dedi:

– Kim inanardı ki, bu möhtərəm qocanın papağı altında hazırcavablığa oxşar nəsə gizlənə bilər?

– Bu, hazırcavablıq deyil, mister Balli, – mən dedim, – bu, bizim şotlandlara məxsus yumordur, özü də lap duzlusundan. – Bir də, hazırcavablıq etmək mənim heç ağlıma da gəlmirdi.

Bundan sonra o, mənimlə bir də heç vaxt qaba rəftar etmədi və hər söhbəti zarafatla yola verəsi olduq. Xüsusilə də ona at, yaxud əlavə bir şüşə çaxır və pul lazım olduğu zaman. O, mənə məktəblisayağı müraciət edər, mənsə özümü ata kimi aparardım və bu halda hər ikimiz ağına-bozuna baxmadan səfehlik edərdik.

Artıq hiss edirdim ki, indi onun mənə münasibəti yaxşılığa doğru dəyişib və bu, etiraf etməliyəm ki, məndə müvəqqəti də olsa, şöhrətpərəstlik hissini qıcıqlandırırdı. Bundan savayı, o (hesab edirəm ki, qeyri-iradi), mənə rəsmi tərzdə deyil, dostcasına müraciət edirdi ki, bunu uzun müddət mənə nifrət eləmiş bir adam tərəfindən daha çox hiyləgərlik kimi qəbul edirdim. O, nadir halda gəzintiyə çıxır və bəzən elə olurdu ki, təklifləri də qəbul etmirdi.

– Yox, – o deyərdi, – mən bu yonulmamış kəndçinin əlindən nələr çəkməmişəm? Yaxşısı budur, evdə oturum, Makkellar və sizinlə bir şüşə çaxır içib, şirin-şirin söhbət eləyək.

Doğrudan da, Derrisdirdə masaarxası söhbətlər o qədər maraqlı keçirdi ki, kim olsaydı, bu söhbətlər ona ləzzət eləyərdi. O, uzun müddət məni düzgün qiymətləndirə bilmədiyini dönə-dönə təəssüflə qeyd edirdi.

– Görürsünüz də, – o dedi, – biz əvvəllər düşmən cəbhələrdə idik. Vəziyyət elə indi də dəyişilməyib, amma bu barədə danışmayacağıq. Əgər siz ağanıza bu qədər sədaqətli olmasaydınız, mən də sizin haqqınızda yüksək fikirdə olmazdım.

Yaddan çıxarmaq olmaz ki, mən bundan sonra onun yamanlıq törətməyə qadir olmadığını təbii hesab edirdim; məsələnin ən fərəhli tərəfi insana uzunmüddətli ədalətsiz münasibətdən sonra gecikmiş olsa belə, ona qarşı yaranan hörmət hissi idi. Mən heç də özümə haqq qazandırmaq istəmirəm. Hər cür məzəmmətə layiqəm; ona imkan verdim ki, mənə kələk gəlsin; qısası, gözətçi iti onu qəfil oyadana kimi şirin-şirin yatırdı.

Hindli həmişə evin ətrafında veyllənirdi. O, yalnız Ballantre ilə söhbət edirdi, təbii ki, öz dilində; tamamilə səssiz dolaşır, ona, xüsusilə, az gözlənildiyi yerlərdə daha çox rast gəlmək olurdu. Çox dalğın görünər və adamı görən kimi məzlum görkəm alıb, nəzakətlə salamlaşardı. Daima öz düşüncələri ilə məşğul bu adam o qədər sakit və kövrək görünürdü ki, mən ona az diqqət göstərirdim. Hətta onu yad ölkədə məskunlaşan fağır bir qaçqın hesab etdiyimdən, yazığım da gəlirdi. Buna baxmayaraq, o, hər şeyə qulaq asırdı. Elə bu səbəbdən, xüsusilə də mənim başısoyuqluğum ucbatından Ballantre sirrimizdən xəbər tuta bilmişdi.

Hadisə yağışlı bir axşam, hamımız əvvəlkindən artıq şən əhvaliruhiyyədə olduğumuz zaman baş verdi.

– Bütün bunlar çox gözəldir, – Ballantre dedi, – amma yaxşı olardı ki, çamadanlarımızı hazırlayaq.

– Niyə? – mən ucadan soruşdum. – Gedirsiniz məgər?

– Sabah səhər hamımız gedirik, – o dedi. – Əvvəlcə Qlazqoya, oradan isə Nyu-York əyalətinə.

Mən dərindən ah çəkdim.

– Bəli, – o davam etdi, – mən kifayət qədər özümə arxayın oldum. Bir həftə nəzərdə tutmuşdum, amma düz iyirmi gün keçdi. Eybi yox, bu günlərin yerini dolduraram, lakin indi tələsmək lazımdır.

– Bu səfər üçün pulunuz varmı? – mən soruşdum.

– Bəli, mənim əziz sadəlövhüm, – o dedi. – Siz məni ikiüzlü olmaqda qınaya bilərsiniz, lakin siz atacığınız şillinq üçün yalvaranda mənim qara gün üçün ehtiyatım var idi. Əgər flanq yürüşündə bizi müşayiət etmək arzunuz varsa, gərək öz xərcinizi çəkəsiniz. Mənim pulum yalnız özümə və Sekundraya çatar. Artıq yoxumdur. Necə deyərlər, təhlükəli olmaq üçün kifayət edər, amma səxavətli olmaq üçün yox. Lakin karetin qozlasında bir dənə boş yer var və yaxşı pul ödəsəniz, onu sizə verə bilərəm. Beləliklə, bütün heyvanlar bir dəstədə olacaq: gözətçi iti, meymun və pələng.

– Mən sizinlə gedirəm, – mən dedim.

– Mən belə də hesab edirdim, – Ballantre dilləndi. – Siz mənim məğlub olduğumu görmüsünüz, istərdim ki, qələbəmin də şahidi olasınız. Bunun xatirinə sizi okean qasırğalarında islatmaq istərdim.

– Hər halda, – mən davam etdim, – siz gözəl bilirsiniz ki, əlimdən canınızı qurtara bilməyəcəksiniz.

– Düzdür, bu, o qədər də asan deyil, – o dedi. – Siz, həmişə olduğu kimi, yenə də öz sağlam məntiqinizlə düz hədəfə vurursunuz. Mən labüd olanla heç vaxt mübarizə aparmıram.

– Sizin hisslərinizə toxunmağı hədər bir iş hesab edirəm.

– Sizin fikrinizlə tam şərikəm.

– Hər halda, vaxt versəydiniz, mən məktublaşardım... – mən danışmağa başladım.

– Və lord Derrisdirin cavabını öyrənərdiniz?

– Bəli, – mən dedim. – Bu, vacib məsələdir.

– Bu halda tək getsəm, daha asan başa gələr! – o dedi. – Və bütün bunlar hədər söz işlətməkdən başqa bir şey deyildir. Səhər saat yeddidə karet küçə qapısında bizi gözləyəcək. Çünki mən ön qapıdan çıxacağam, Makkellar. Mən cığırları gizlicə keçib, yolda, lap elə deyək ki, Qartal bataqlığının yanında karetə oturmayacağam.

Mən hələ də fikrimi bir yerə cəmləyə bilməmişdim.

– Mənə Sent-Braydda on beş dəqiqə dayanmağa icazə verərsinizmi? – mən dedim. – Mütləq Karlaylla danışmalıyam.

– Lap bir saat icazə verərəm, əgər istəsəniz. Karetdəki yerə görə ödəyəcəyiniz pulun mənə çox lazım olduğunu gizlətmirəm. Siz əgər minik atı icarəyə götürsəniz, məni hətta Qlazqoda qabaqlaya bilərsiniz.

– Bəli! – mən ah çəkdim. – Qədim Şotlandiyanı tərk edəcəyimi heç vaxt düşünməzdim.

– Bu, sizi bir qədər hərəkətə gətirər, – o dedi.

– Bu, uğursuz səfər olacaq, – mən qeyd etdim. – Xüsusilə də sizin üçün, ser. Ürəyimə damıb. Və bir şey tamamilə aydındır: bu səfər pis əlamətlə başlayır.

– Bir halda ki fal açmağa başladınız, – o dedi, – onda diqqətlə qulaq asın.

Elə bu zaman Soluey tərəfdən bərk tufan qopdu və yağış pəncərə şüşələrini döyəcləməyə başladı.

– Bilirsən bütün bunlar nə deməkdir, cadugər? – o, şotland dilində soruşdu. – Bu, o deməkdir ki, sizin Makkelları möhkəm yırğalayıb yatırıblar.

Öz otağıma qayıtdıqdan sonra təlaş içində oturub, məhz bu istiqamətdən möhkəm eşidilən tufanın gurultusunu dinləyirdim. Hüznlü ümidsizlik, küləyin dəhşətli vıyıltısı, az qala, evin divarlarını silkələyən coşqun qasırğa, – bunların hamısı mənə yatmağa imkan vermirdi. Şam işığında oturub, sanki, qasırğanın soxulmaq istədiyi pəncərənin qaranlıq şüşələrinə tamaşa edir və bu boş otaqda bizi nə gözlədiyini düşündükcə tüklərim biz-biz olurdu. Uşaq yoldan çıxarılıb, ailə dağılıb, ağam ölüb, yaxud ölüdən betər vəziyyətdədir, sahibəm isə kədər içindədir – bütün bunlar pəncərə şüşəsindən mənə aydın görünür və sanki, külək də vıyıldayaraq mənim köməksizliyimə istehza ilə gülürdü.

IX *fəsil*

MİSTER MAKKELLARIN SAHİB BALLANTRE İLƏ SƏYAHƏTİ

Sifariş edilmiş karet sıx duman içində artırmaya yaxınlaşdı. Derrisdiri sükutla tərk etdik: novlarından su şırnağının səsi eşidilən evin bütün qapı-pəncərələri bağlanmışdı. Ev kədərdən və kimsəsizlikdən xəbər verirdi. Gördüm ki, Ballantre burnunu pəncərəyə söykəyib, ta ki duman içində görünməz olana kimi evin yaş divarlarına və yağış damcılarının altında parıldayan damına baxır. Yəqin ki, ayrılıq zamanı onun da qəlbini kədər bürümüşdü. Və yaxud da bu, sonluğu qabaqcadangörmə idi? Bütün hallarda Derrisdirdən ayrılıb yamac boyu yuxarıya qalxdığımız və çəmənlikdə bərabər addımladığımız zaman o, əvvəlcə fit çalmağa, sonra isə bizim mahalın ən qəmli mahnılarından olan "vətənsiz Billi"ni oxumağa başladı. Bu mahnı yeməkxanalarda səslənərkən onu dinləyənlər göz yaşlarını saxlaya bilmirdilər.

Oxuduğu mahnının sözlərini o vaxta kimi eşitməmişdim. Elə sonra da o mahnının sözlərini bir də eşitmədim. Amma bir neçə sətri, xüsusilə də bizim vəziyyətimizi təsvir edən hissəsi həmişəlik yaddaşıma yazıldı. Bir beyti belə idi:

Bu ev – bizim evimizdir, xoş xatirələrlə dolu.
Bu ev – bizim evimizdir, uşaqlıq illərinin sığınacağı.

Və təxminən, belə yekunlaşırdı:

İndi süpürgə kolları arasında qədim viranə təki
Atılmış, mamır basmış bir ev tənha dayanar,

Həmin ev bizim evdir, onu yalqız buraxıb
Bu evdə böyümüş cəsur sadiq adamlar.

Bu şəhərin poetik məziyyətləri barədə hökm vermək qabiliyyətinə malik deyiləm. Amma bu misralar məni əhatə edən vəziyyətin melanxoliyasını əks etdirdiyindən, ən münasib vaxtlarda çox ustalıqla oxunurdu (daha doğrusu, "söylənilirdi"). O, üzümə baxdığı zaman gözlərimin yaşardığını gördü.

– Eh, Makkellar, – o, ah çəkdi. – Doğrudan da, siz elə düşünürsünüz ki, mənim peşmançılığını keçirdiyim anlar olmur?

– Mən düşünürəm ki, siz bu cür pis adam olmağa qadir deyilsiniz, – mən dedim, – əlbəttə ki, əgər sizə yaxşı olmaq üçün heç nə mane olmursa.

– Məsələ də elə bundadır, əgər heç nə mane olmursa, – o qeyd etdi, – amma hər zaman belə olmur. Siz bu məsələdə səhvə yol verirsiniz. Mənim xəstəliyim ondadır ki, heç nə istəmirəm, əziz moizəçim.

Buna baxmayaraq, mənə elə gəldi ki, o, karetə oturduğu zaman yenidən ah çəkdi.

Bütün günü yağışlı havada gedəsi olduq; ətrafımızı duman bürümüş, göydən fasiləsiz olaraq başıma yağış çilənirdi. Yol, islanmış süpürgə kollarının arasından gələn quş civiltisindən və çayların uğultusundan başqa heç bir səs-səmir eşidilməyən xam yerlərdən və təpəliklərdən keçirdi. Tez-tez mürgüləyirdim. Elə ki varlığımı dəhşətli və nəhs fikirlər çulğalayırdı, dərhal bütün tər içində, təngnəfəs ayılırdım. Uzun yoxuşlarda atlar ayaqlarını sürüməyə başladığı zaman karetdən qulağıma səslər gəlirdi. Söhbət elə ekzotik bir dildə gedirdi ki, heç nə anlaya bilmirdim. Yoxuş uzun müddət davam etdiyi vaxtlarda Ballantre karetdən düşüb, çox zaman bir kəlmə belə danışmadan mənimlə yanaşı addımlayırdı. İstər mürgülü, istərsə də gümrah vaxtlarımda yaxınlaşan fəlakətin acısını özümdən uzaqlaşdıra bilmirdim. Həmin mənzərə gözlərimin qarşısından çəkilmirdi. Amma indi o, yolu sarmış dumanın içindən boylanırdı. Xüsusilə bir hadisə gerçəklikdə baş verirmiş kimi öz əhəmiyyətliliyi ilə məni təqib edirdi. Mən milordu kiçik otaqda masa arxasında oturan gördüm; əvvəlcə o, başını aşağı əyib, əlləri arasında gizlətmişdi. Sonra asta-asta başını qaldırıb, sonsuz ümidsizlik və kədər ifadə olunmuş üzünü mənə sarı çevirdi. İlk dəfə bu mənzərəni Derrisdirdəki son gecə zamanı pəncərəmin qara şüşələrindən seyr etmişdim. Sonra bütün səfər boyu bu mənzərə məni təqib edirdi. Bunu qarabasma hesab etmək olmazdı, çünki mən ahıl vaxtlarıma qədər sağlam düşüncədən məhrum olmadım; bu, gələcəkdən xəbər verən səma əlaməti də deyildi (əvvəlcə mənə belə gəlirdi), çünki digər bədbəxt hadisələrin arasında belələrini az görməmişdim. Lakin məhz bu hadisəni isə heç vaxt müşahidə etmək mənə nəsib olmamışdı.

Qərara alındı ki, biz gecələr də yolumuzdan qalmayaq və qəribəsi o idi ki, qaranlıq düşəndə mən bir qədər gümrahlaşdım. Dumanı dəlib keçən fənər işığı, atların bağlanan beli, foreytorun yırğalanan vücudu – bütün bunlar gündüzün dumanı ilə müqayisədə mənə daha çox fərəh gətirirdi. Bəlkə də, fikirləşməkdən beynim yorulmuşdu. Hər halda, bir neçə saatı yuxusuz, nisbi sakitlikdə keçirə bildim. Baxmayaraq ki yağışdan və yorğunluqdan möhkəm əziyyət çəkirdim. Nəhayət, bərk yuxuya getdim və heç bir yuxu görmədim. Amma görünür, düşüncələrim məni tərk etməmişdi, çünki yuxuda da beynim eyni fikirlərlə məşğul idi. Qəflətən yuxudan oyandım və özümü bu ifadələri təkrar etdiyim yerdə haqladım:

"Bu ev – bizim evimizdir, uşaqlıq illərinin sığınacağı", – və bu zaman anladım ki, mahnının sözləri Ballantrenin öz səfəri zamanı qarşısına qoyduğu mənfur məqsədilə nə dərəcədə uyğunluq təşkil edir.

Çox keçməmiş Qlazqoya çatdıq və yeməkxanada nahar etdik. Sonra (şeytanın iltifatı sayəsində) səfərə hazırlaşan bir gəmi tapdıq. Gəmi "Müqayisəolunmaz" adlanırdı. Bu, köhnə bir gəmi olub, adına çox yaraşırdı. Bütün mülahizələrə görə, bu, onun sonuncu səfəri ola bilərdi. Göyərtədəki sərnişinlər başlarını yırğalayırdı və hətta küçədən təsadüfən keçən adamlar da gəmiyə ehtiyatla nəzər salırdılar: gəmi qalıq pendir təki çürümüşdü və elə yüklənmişdi ki, qasırğa düşən kimi bata bilərdi. Bizim, gəminin yeganə sərnişinləri olmağımız da elə bununla izah olunurdu. Kapitan Makmertri azdanışan, qaraqabaq bir adam olub, hel ləhcəsində danışırdı. Köməkçiləri adi dənizçilərdən ibarət nəzakətsiz, qaba şəxslər idi. Belə olduğu təqdirdə Ballantreyə və mənə öz-özümüzü əyləndirmək qalırdı.

Klayd çayından başlayaraq "Müqayisəolunmaz"ı xoşməramlı külək müşayiət etməyə başladı və demək olar ki, bir həftə biz yaxşı havadan və irəliyə sürətli hərəkətdən zövq ala bildik. Məlum oldu ki (mənim şəxsi heyrətimə rəğmən), gəmi xəstəliyini nəzərə almasaq, mən anadangəlmə dənizçi imişəm. Amma adətən, sabit olan ruhi vəziyyətim dəyişməyə başladı. Bilmirəm, yırğalanmaqdan, ya hərəkət müvazinətimi itirməkdən, ya qaxac ət yeməkdən, yoxsa bunların hamısından idi, hər halda, mən möhkəm dilxor olmuş və xəstələrə məxsus əsəb gərginliyi keçirirdim. Vəziyyətin bu cür şəkil almasına məni gəmiyə minməyə məcbur edən niyyətim də səbəb ola bilərdi; xəstəlik (necə olursa olsun) mənə ətrafdan keçmişdi və əgər bunun səbəbi gəmidə deyildisə, deməli, Ballantredə idi. Nifrət və qorxu hissi pis yol yoldaşıdır. Mənə utanc gətirsə də, boynuma almalıyam ki, əvvəllər də bu hissləri daima yaşamışdım, – yatanda da, oyananda da, yeyəndə də, içəndə də. Buna baxmayaraq, nə əvvəllər, nə də sonra bu hisslər mənə istər fiziki, istərsə də mənəvi cəhətdən "Müqayisəolunmaz"ın bortunda olduğu qədər qənim kəsilməmişdi. Onu da etiraf etməliyəm ki, düşmənim öz dözümü ilə mənim üçün bir nümunə idi. Ən çətin məqamlarda o, özünü gülərüz və şən göstərməyi bacarır, səbir göstərə bildiyim qədər məni söhbətə tuturdu. Onun vədlərindən imtina etdiyim zaman göyərtədə oturub mütaliə edirdi. Özü ilə gəmiyə Riçardsonun[1] məşhur "Klarissa" əsərini götürmüşdü və mənim üçün bu kitabdan bəzi hissələri başqalarının da diqqətini cəlb edəcək səviyyədə ucadan oxuyurdu. Hətta ən peşəkar natiqlər belə onun oxuduğu həmin hissələrə bu dərəcədə poetik ahəng verə bilməzdi. Mən isə öz növbəmdə ona Bibliyadan seçmə hissələri oxuyurdum. Mənim kitabxanam yalnız bu kitablardan ibarət idi. Onun oxuduqlarında mənim üçün yeni olan çox şey vardı. Çünki (xəcalətli olsa da) o vaxta kimi, bir sözlə, lap elə bu günə kimi bağışlanmaz olsa belə, dini öhdəliklərimə məhəl qoymurdum. O, qiymət verməyi dərindən bacaran bir şəxs kimi kitabları yüksək dəyərləndirirdi. Hərdən əlimdən kitabı alıb, ona lazım olan səhifələri inamla axtarıb tapır və mənim ciddi şəkildə oxuduqlarımı öz deklamasiyası sayəsində kölgədə buraxırdı. Amma qəribəsi bu idi ki, o, oxuduqlarından heç bir nəticə çıxarmırdı. Bunlar onun başının üstündən qasırğa kimi ötüb-keçirdi. Lovlas və Klarissa, Davudun cəsarəti, onun Zəbur surəsindəki tövbələri, İovun kitabındakı möhtəşəm səhifələr, İsayyanın təsirli poeziyası – bütün bunlar onun üçün yalnız yolüstü yeməkxanalarda çalınan skripkanın zırıltısı kimi əyləncə mənbəyi idi. Zahirən zəngin, mənəvi cəhətdən kasıb olması məni ona qarşı qoymuşdu. Bilirdim ki, onun davranışının zahiri parıltısı arxasında həyasızlığı və qabalığı gizlənir. Onun mənəvi eybəcərliyi məndə tez-tez ikrah hissi yaradırdı və bəzən ondan kabusdan qaçan adam təki kənar gəzirdim. Elə anlar olurdu ki, o, mənə kartondan düzəldilmiş manekeni xatırladırdı və bir yumruq ilişdirmək kifayət edərdi ki, maskanın arxasındakı mənasızlıq üzə çıxsın. Onun məndə oyatdığı bu dəhşətli hisslər (ümumiyyətlə, hədər yerə olmadığı qənaətindəyəm) nifrətimi daha da dərinləşdirirdi; onu gördüyüm zaman bütün bədənim titrəyir, tez-tez çığırmaq istəyirdim, bəzən də onu hətta vurmağa belə hazır olurdum. Bu vəziyyəti Derrisdirdə olduğumuz son günlər ərzində onun barəsində fikirlərimdə özümü aldatdığım üçün keçirdiyim xəcalət hissi bir qədər də qəlizləşdirirdi. Yenidən onun sehrinə düşəcəyimi kimsə mənə söyləmiş olardısa, o zaman heç nəyə əhəmiyyət vermədən həmin adamın üzünə baxıb, istehza ilə gülə bilərdim.

---

[1] *Riçardson* – XVIII əsrdə yaşamış ingilis yazıçısı. Ailə-məişət və psixoloji romanların yaradıcısı. 1748-ci ildə nəşr olunmuş "Klarissa" romanı geniş oxucu marağına səbəb olmuşdu.

Bəlkə də, mənim ona qarşı olan bu şiddətli nifrətimi hiss etmirdi. Bir sözlə, o, bunun üçün elə də dərrakəli deyildi; daha doğrusu, könülsüz düçar olduğu uzunmüddətli boş vaxtları onu məcburi münasibətlərə vadar etdiyindən, mənim aşkar nifrətimə bilərəkdən göz yuma da bilərdi. Buna baxmayaraq, o, öz səsindən o qədər zövq alır, bütün şəraitdə özünə elə məftun idi ki, belə bir axmaqlığı yalnız əxlaqsızlığa yuvarlanmış adamlar tez-tez törədə bilərdi. Mən özümü ələ vermədiyim hallarda o, kapitanla sonu görünməyən söhbətlərə girişər, şkiper isə ayağını ayağının üstünə aşırıb, qırıq-qırıq sözlər işlədərək özünü donquldanmaqla müdafiə edərdi.

Bir həftədən sonra qarşıdan əsən küləyin hesabına pis hava zolağına düşdük. Dəniz coşmuşdu. Köhnə və həddən artıq yüklənmiş “Müqayisəolunmaz” dalğaların üstü ilə qayıq kimi hərəkət edir, şkiper öz dorlarının, mən isə canımın hayında idim. Biz zərrə qədər də irəli hərəkət edə bilmirdik. Gəmidə kədər hökm sürürdü.

Dənizçilər, köməkçilər, kapitan – hamısı səhərdən-axşama kimi bir-birləri ilə yersiz mübahisə edirdilər. Bir tərəfdən boşboğazlıq və söyüş, digər tərəfdən isə keçirdiyimiz ruhi sarsıntı gündəlik müşahidə olunan hadisələr idi. Elə olurdu ki, bütün komanda öz vəzifəsindən imtina edirdi; və biz kayutda olanlar üsyan qorxusundan silahları iki dəfə hazırlıq vəziyyətinə gətirdik. Bu, mənim tapança ilə ilk rəftarım idi.

Bu həngamələr başa çatdığı zaman qasırğaya düşdük və beləliklə, gəminin artıq tab gətirə bilməyəcəyi qənaətinə gəldik. Mən günortadan növbəti səhərə kimi kayutda oturdum; Ballantre özünü kəmərlə göyərtədə nəyəsə sarımış, Sekundra isə yuxu dərmanı içib, ölü kimi tərpənməz uzanmışdı. Beləliklə, mən bütün bu müddəti, demək olar ki, tamamilə tənhalıqda keçirəsi oldum. Əvvəlcə mən huşumu itirəcək səviyyədə qorxu keçirirdim. Qorxudan, sanki, buz parçasına dönmüşdüm. Sonra isə mənim üçün təsəlli işığı görünməyə başladı. Əgər "Müqayisəolunmaz" batarsa, bizim hamımıza bu cür qorxu və nifrət təlqin edən varlıq da onunla birlikdə dənizin dibinə gedəcək; artıq sahib Ballantre həyatda olmayacaq, balıqlar onun skeletinin qalıqları arasında əylənəcəklər; onun bütün kələkləri heçliklə nəticələnəcək, günahsız düşmənləri, nəhayət, rahatlıq tapacaqlar. Dediyim kimi, əvvəlcə bu fikir yalnız təsəlli qığılcımı olsa da, tezliklə günəş kimi parlamağa başladı. Yalnız öz varlığı ilə neçə-neçə adamın həyatını zəhərləyən bu adamın ölümü, dünyanı həmişəlik tərk etməsi barədə düşünürdüm. Mən bu fikrə hər cür ümid bəsləyir, ondan böyük zövq alırdım. Mən dalğaların gəmini necə öz qoynuna almasını, suyun kayuta necə dolmasını, məhkum olunduğum tənhalıqda necə can verdiyimi təsəvvür edirdim. Bütün bu dəhşətləri, demək olar ki, bir-bir böyük şövqlə nəzərdən keçirir və hiss edirdim ki, bunların hamısına, hətta bundan da artığına sinə gərə bilərəm. Təki "Müqayisəolunmaz" məhv olduğu zaman ağamın düşmənini də özü ilə apara bilsin.

İkinci gün günortaya yaxın külək zəiflədi; gəmi əvvəlki kimi dəhşətlə yana əyilmirdi və mənə aydın oldu ki, qasırğa səngiyir. Allah keçsin günahımdan, bu, şəxsən məni məyus edirdi. Məni daim izləyən nifrətimə eqoistcəsinə aludə olub, komandanın günahsız üzvlərini yaddan çıxarır, yalnız özüm və düşmənim barədə düşünürdüm. Mən özüm qoca idim, heç vaxt cavan olmamışdım. Mən dünyadan həzz almaq üçün doğulmamışdım, məni bu dünyaya az şey bağlayırdı və mənim üçün Atlantikanın hər hansı bir dənizində batmaqla, bir neçə il yaşayıb, hər hansı xəstəxana qapısında elə də çox əziyyət çəkmədən ölmək arasında heç bir fərq yox idi. Mən dizi üstə çöküb, bərk titrəyən kayutda yırğalanmamaq üçün iri bir sandıqdan yapışdım və tədricən sakitləşən qasırğanın uğultusu arasından səsimi qaldırıb, günahkarcasına özümə ölüm arzuladım.

– Allahım! – mən qışqırmağa başladım. – Mən o zaman insan adına layiq görülərdim ki, bu əclafı məğlub edə biləydim, lakin sən məni hələ ana bətnində ikən qorxaq yaratmısan. Ay Allah! Sən məni belə yaratmısan, sən mənim zəifliyimi bilirsən, sən bilirsən ki, ölümdən xəbər verən hər şey məni qorxudan əsməyə vadar edir. Amma mənə rəhm et! Budur, qarşında dayanan sənin qulundur və öz zəifliyindən imtina etmişdir. Yaratdığının həyatı əvəzinə mənim həyatımı qəbul elə, bizim hər ikimizi öz dərgahına al, hər ikimizi və günahsız olanı hifz elə!

Bu kimi və bundan da ehtiramsız sözlər söyləyib, günahkarcasına haray salaraq, öz dərdimi izhar edirdim. Allah öz mərhəmətinə rəğmən, mənim dualarıma qulaq asmadı və mən ölümqabağı dualarıma aludə olduğum zaman kimsə lyukun üzərindəki brezenti götürdüyündən kayut günəş işığından şəfəqə qərq oldu. Mən karıxmış halda, cəld ayağa qalxdım və bütün bədənimin əsdiyinə, yerimdə lənggər vurduğuma bərk təəccübləndim. Elə bil, məni işgəncə alətindən təzəcə ayırmışdılar. Dərmanın təsiri getdiyindən Sekundra Dass özünə gəlmiş və küncdə dayanıb, gözlərini mənə zilləyərək heyrətlə baxırdı. Kapitan isə açıq lyukdan mənə dualarıma görə öz təşəkkürünü bildirdi.

– Gəmini siz xilas etdiniz, mister Makkellar, – o dedi. – Yoxsa onu suyun səthində saxlamağa hünərimiz çatmayacaqdı. Doğrudan da, "madam ki Allah adamı seldən qorumayacaq, o zaman keşikdə dayanmaq da əbəsdir!"

Həm kapitanın yanlış fikirləri, həm də hindlinin təəccüb və qorxu ilə mənə dikilən gözləri məni bərk utandırdı. Sonralar hindlinin münasibətlərində özümə qarşı təhqiramiz əlamətlər hiss etməyə başladım. Artıq anlayırdım ki, o, gizlicə mənə qulaq asıb və mənim qeyri-adi dualarımı başa düşüb. Şübhəsiz, o, dərhal bunu öz ağasının diqqətinə çatdırmışdı. Çünki çevrilib keçmişə nəzər saldığım zaman Ballantrenin o vaxtlar məni narahat edən qəribə və (deyə bilərəm ki) razılıq ifadə edən istehzalı təbəssümünün mənasını indi daha yaxşı anlayıram. Eynən bunun kimi həmin axşam mənimlə söhbət zamanı ağzından qaçırdığı sözlərinin mənasını indi daha yaxşı başa düşürəm. Təntənəli şəkildə əlini qaldırıb, gülümsəyərək dedi:

– Ah, Makkellar, əsl həqiqətdə hər adam hesab etdiyi dərəcədə qorxaq ola bilməz... həm də bu cür yaxşı xristian!

Söylədiklərində nə qədər haqlı olduğu heç ağlına da gəlməzdi. Çünki qasırğanın ən şiddətli vaxtlarında varlığımı çulğalayan fikirlər hələ də məni rahat buraxmır, dua etdiyim zaman söylədiyim arzuolunmaz sözlər isə hələ də qulaqlarımda səslənirdi. Bunun hüznlü nəticələri barədə səmimi danışmağı özümə borc bilirəm. Çünki başqalarının günahları barədə söz açdığım təqdirdə, öz şəxsi nöqsanlarımın gizli qalmasına yol verə bilmərəm. Külək kəssə də, dəniz əvvəlki ilə müqayisədə daha çox dalğalanırdı. Gəmi bütün gecəni dözülməz dərəcədə yırğalandı; bir gün keçdi, iki gün keçdi, amma vəziyyət yaxşılaşmadı. Kayuta girmək, demək olar ki, mümkün deyildi. Yaşlı, köhnə dənizçilər hələ də göyərtədə yırğalanırdılar. Bu ərəfədə onlardan biri möhkəm əzilmişdi. Köhnə gəminin bütün taxtaları cırıldayır, burnunun üstündə asılmış iri zəng fasiləsiz olaraq həzin-həzin səslənirdi.

Belə günlərin birində Ballantre ilə şkansada[1] oturmuşdum. Qeyd etmək lazımdır ki, şkansalar "Müqayisəolunmaz"da, nisbətən, hündür düzəldilmişdi. Onları dalğaların həmləsindən möhkəm və hündür falşbort qoruyurdu ki, ondan köhnə dəbə uyğun kəsmə sarğılar çıxıb burun hissədə yerləşən falşborta birləşirdi. Bu cür qurğu daha çox dekorativ təsir bağışlayıb, praktik məqsədlərə bir o qədər yaramırdı. Bu da ona gətirirdi ki, burun hissənin sərhədində yerləşən göyərtə hasarında işıq düşmək üçün dəlik vardı və gəmi müəyyən manevrlər etdiyi zaman məhz həmin hissənin müdafiəyə xüsusilə ehtiyacı vardı. Biz məhz həmin yerdə ayaqlarımızı sallayıb oturmuşduq; Ballantre borta yaxın əyləşmiş, mən əllərimlə kayutun şəbəkəli lyukundan yapışmışdım. Bizim vəziyyətimiz mənə daha çox təhlükəli görünürdü. Ballantrenin günbatan çağı falşbortun ən işıqlı hissəsində nəzərə çarpan kölgəsindən yırğalanmanın səviyyəsini müəyyənləşdirə bildim. Gah baş hissəsi uzanıb, az qala, zenitə çatır və uzun kölgəsi göyərtəni kəsib o biri bortdan dalğaların üstü ilə uzağa tullanır, gah da bu kölgə mənim ayaqlarım altında sürünür və üfüq xətti otağın damı kimi başımın üstündə dayanırdı. Gözümü çəkmədən bu mənzərəyə tamaşa edirdim. Necə ki, deyilənə görə, quşlar ilanın baxışlarının təsirinə düşüb, onlardan ayrıla bilmirlər. Bundan savayı, məni cürbəcür qəribə səslər də həyəcanlandırırdı. Çünki belə bir vəziyyətdə yelkənlər elə istiqamətə yönəldilmişdir ki, gəmi mümkün qədər ləng hərəkət edə bilsin və elə bu səbəbdən də o, var gücü ilə işləyən dəyirman təki titrəyirdi. Əvvəlcə bir qədər öncə bizi gözləyən üsyan təhlükəsi barədə söhbət etməyə başladıq və ölüm mövzusuna gəlib çatdığımız zaman Ballantre elə həvəsləndi, ki, özünü saxlaya bilmədi. O, qərara gəldi ki, şahidi olduğu bir hadisəni mənə nəql etsin və bununla da, o, mənə eyni zamanda, öz qabiliyyətini və əxlaqsızlığını göstərmiş olurdu. O, bundan həmişə böyük zövq alırdı və adətən, uğur da qazanırdı. Belə həyəcanlı bir şəraitdə o, hekayəni elə ustalıqla təqdim edirdi ki, ya mənim elə bu dəqiqə göydən gəldiyimi, ya da yerin dibindən çıxdığımı düşünürdü. Amma sizi inandırıram, bu hekayə məndə məxsusi təəssürat oyada bildi.

---

[1] *Şkansa* – gəminin orta və arxa hissələri arasında yerləşən göyərtə

– Dostluq etdiyim bir qrafın, – o, belə başladı, – Romada məskunlaşmış bir alman baronla bərk düşmənçiliyi var idi. Bu ədavətin səbəbi bir o qədər də maraqlı deyil. Vacib olanı odur ki, o, barondan qisas alacağına qəti qərar vermişdi və bunu tam məxfi saxlayırdı. Əslində, bu, qisas üçün birinci şərtdir; aşkar olunmuş nifrətin gücü olmaz. Qraf hər şeylə maraqlanan, yaradıcı təxəyyülə malik bir şəxs idi; onda artistlərə məxsus nə cəhət desən tapmaq olardı; əgər qraf nə barədəsə qərar qəbul edirdisə, o, gərək tam həyata keçəydi, özü də təkcə nəticə etibarilə deyil, həm də icraolunma üsuluna görə. Əks halda, özünü məğlub hesab edərdi. Bir dəfə o, atla Romanın yaxınlığından keçdiyi zaman kimsəsiz kəndarası yola rast gəlir. Bu yol şəhərin ətrafında yerləşən bir bataqlığa gedib çıxırdı. Yolun bir tərəfində qədim Roma məqbərəsi, o biri tərəfində isə həmişəyaşıl ağaclar bitən bağla əhatə olunmuş kimsəsiz bir ev yerləşirdi. Yol onu bir talaya aparıb çıxarır; talanın ortasında bir təpəcik düzəldilmişdi. Bir tərəfdə ağac görünürdü. Bir qədər aralıda boyca qarağat kolundan hündür olmayan cırtdan piniya bitmişdi. Bura xəlvət və kimsəsiz yer idi. Elə bil, qrafın ürəyinə damdı ki, vəziyyətin belə olması ona xeyir gətirə bilər. O, atı piniyaya bağladı və çaxmaqdaşını çıxarıb yandıraraq içəri daxil oldu. Dəhliz qədim Roma üslubunda tikilmiş və iki yerə ayrılmışdı. Qraf sağa dönüb, keçidi bağlayan sürahiyə çatana qədər əlləri ilə ətrafı yoxlaya-yoxlaya irəlilədi. Sürahi, təxminən, insanın sinəsi səviyyəsində tikilmişdi.

O, qaranlıqda ayağı ilə sürahinin kənarlarını, sonra isə baş yerlərini yoxladı. Marağına səbəb olduğu üçün ətrafdan bir neçə çürük talaşa toplayıb, onları yandırdı. Qarşısında dərin bir quyu dayanırdı; yəqin ki, ətraf kəndlilərdən kimsə quyudan əvvəllər istifadə etdiyi üçün onun ətrafını çəpərləmişdi. Qraf əli ilə sürahidən yapışaraq xeyli dayanıb, quyunun içinə tamaşa elədi. O, qədim Roma üslubunda hazırlandığından, təbii ki, romalılara xas bir səviyyədə uzunmüddətli istifadə üçün nəzərdə tutulmuşdur; divarları şaquli və hamar idi; ora düşən adama nicat yox idi. "Qəribədir, – qraf düşündü, – bura məni özünə möhkəm cəlb edir. Nə üçün? Burada mənim nə işim var? Nəyə görə mən bu quyuya tamaşa eləyirəm?" Birdən quyunun sürahisi onun ağırlığına tab gətirmədiyindən, az qala, üzüaşağı yuvarlanacaqdı. Geriyə sıçradığı zaman yandırdığı tonqalın son qalıqlarını tapdayası oldu və ocaq söndüyündən, ətrafa boğucu tüstü yayılmağa başladı. "Məni buraya – ölümün astanasına gətirən nədir?" – o fikirləşdi, bütün bədəni əsməyə başladı. Sonra ağlına gözlənilməz bir fikir gəldi. O, iməkləyə-iməkləyə quyuya yaxınlaşıb, sürahisini yoxladı. O, iki dirək üstündə dayanmışdı və sınan yalnız bir tərəf idi. O, sınan tərəfi dirəyin üstünə qoydu ki, bu da növbəti qəribin ölümünə səbəb ola biləcək bir tələ idi. Bundan sonra o, kənara çəkilib, xəstə adamlar kimi yırğalanmağa başladı.

Növbəti gün Korsoda atla gəzinti zamanı o, özünü qəsdən qayğılı göstərməyə başladı. Yol yoldaşı olan baron bunun səbəbini öyrənmək istədi (o, elə belə də zənn edirdi). Qraf əvvəlcə tərəddüd etdi, sonra isə rahatlığının pozulmasına səbəb gördüyü qəribə yuxunun olduğunu boynuna aldı. Məqsədi xurafatçı olan baronu maraqlandırmaq idi. O, həmişə xurafatçıları ələ salardı. Beləliklə, ona rişxənd olunmağa başlanıldığı zaman, guya, qraf özündən çıxıb, dostunun sözünü yarımçıq qoydu və məhz onu yuxuda gördüyünü bildirdi. Siz insan təbiətinə kifayət qədər bələdsiniz, əzizim Makkellar, buna görə də sonra nə baş verəcəyini özünüz də anlaya bilərsiniz: baron, əlbəttə ki, yuxu ona danışılana kimi sakitləşmədi. Qraf inanırdı ki, baron geri çəkilməyəcək və buna görə də onun marağı son həddə çatana kimi heç nə söyləmədi. Amma istədiyinə nail olduqdan sonra, çox ustalıqla özünü könülsüz göstərərək, danışmağa başladı. "Sizi xəbərdar edirəm, – o dedi, – bu, bədbəxtliyə səbəb olacaq. Mən bunu əvvəlcədən hiss edirəm. Bütün hallarda nə sizin, nə də mənim rahatlığım olmayacaq, – yaxşı, qoy günah sizin boynunuzda qalsın! Qulaq asın, mən yuxuda nə görmüşəm: mən sizi atla gəzintiyə çıxdığınız zaman görmüşəm, – özü də, deyəsən, haradasa Roma yaxınlığında. Çünki bir tərəfinizdə qədim məqbərə, o biri tərəfinizdə isə həmişəyaşıl ağaclar bitmiş bağ var idi. Yuxuda gördüm ki, elə hey qışqırıb yalvarıram ki, geri qayıdasınız. Bilmədim, siz məni eşidirdiniz, ya yox, amma inadla yolunuza davam edirdiniz. Yol sizi səhralıq yerə aparır və orada xarabalıqların arxasında tənha bir ağac görünür. Sonra isə torpaqdan düzəldilmiş təpəciyə yaxınlaşırsınız və təpəciyin qapısının yaxınlığında cırtdan bir piniya nəzəri cəlb edir. Siz atdan düşürsünüz (mən isə sizi xəbərdar etmək məqsədi ilə elə hey çağırıram), atı piniyaya bağlayırsınız və qətiyyətlə içəri daxil olursunuz. İçəri qaranlıqdır, amma mən sizi görürəm və yalvarıram ki, geri qayıdasınız. Amma siz ehtiyatla sağ divar boyunca irəliləyib, keçiddən sağa dönürsünüz ki, həmin yol sizi sürahilərlə sədd çəkilmiş quyusu olan balaca bir kahaya aparır. Burada, bilmirəm hansı səbəbdənsə, həyəcanım bir qədər də artır. Səsim batana qədər qışqırıb sizi ehtiyatlı olmağa və dərhal həmin dəhlizdən uzaqlaşmağa çağırıram. Mən yuxuda məhz bu sözləri söyləyirdim və o zaman, mənə elə gəldi ki, həmin sözlər müəyyən məna kəsb edir. Amma indi, doğrusunu söyləsəm, bunların nə demək olduğunu anlaya bilmirəm. Sözlərimə heç bir məhəl qoymadan siz sürahiyə söykənib quyuya baxırsınız. Sonra isə sizin qarşınızda nəsə peyda olur, amma nə olduğunu dəqiq bilmirəm. Lakin vahimədən yuxudan ayılıram və hiss edirəm ki, bütün bədənim titrəyir. Yekun olaraq, – qraf davam etdi, – onu söyləyə bilərəm ki, israrınıza görə sizə minnətdaram. Çünki bu dəhşətli yuxu məni çox sarsıtmışdı; indi gün işığında adi sözlərlə izhar etdikdən sonra o, mənə əhəmiyyətsiz görünür".

"Bilmirəm, – baron dedi, – lakin burada nəsə mənə qəribə təsir bağışlayır. Deyirsiniz ki, qarşımda nəsə peyda oldu? Qəribə, çox qəribə yuxudur. Bu yuxu ilə dostları bir az əyləndirərəm". "Hər halda, mən onu gülməli hesab etməzdim, – qraf etirazın bildirdi. – O, məndə ikrah hissi doğurur. Onu unutsaydıq, daha yaxşı olardı". "Nə olar, – baron dedi, – onda unudarıq". Və əsl həqiqətdə onlar bir daha bu yuxunu yada salmadılar. Bir neçə gündən sonra qraf atla gəzintiyə çıxmağı təklif etdi və baron həvəslə razılaşdı (onların münasibətləri günbəgün yaxşılaşırdı). Romaya qayıdan baş qraf atını hiss olunmadan naməlum bir yola döndərdi. Birdən o, atı saxlayıb, əllərini bir-birinə vurduqdan sonra əlləri ilə gözlərini bağlayıb, ucadan çığırdı. Əllərini üzündən götürdüyü zaman rəngi ağappaq olmuşdu (deyildiyi kimi, qraf gözəl aktyor idi). O, diqqətlə barona baxdı. “Sizə nə olub? – baron qışqırdı. – Nə baş verib?” “Heç nə! – qraf ucadan dedi. – Qətiyyən heç nə olmayıb. Yüngül bir ürəkkeçmə idi. Təcili Romaya gedək”. Amma baron ətrafa nəzər salmağa başladığı zaman kəndarası tozlu bir yol gördü. Yolun bir tərəfində məqbərə, o biri tərəfində isə həmişəyaşıl ağaclar bitmiş bağ var idi. “Yaxşı, – o, səsi dəyişmiş halda dedi. – Tez evə gedək. Görürəm ki, siz özünüzü pis hiss edirsiniz”. “Hə, Allah xatirinə, təcili Romaya qayıdaq. Mən uzanmaq istəyirəm!” – qraf əsə-əsə dedi. Kəlmə kəsmədən gəlib evə çatdılar; qraf dərhal yatağa uzandı və həmin axşam bütün kübar dostları onun qızdırma içində olduğundan xəbər tutdular. Növbəti gün baronun atını piniyaya bağlanmış vəziyyətdə tapdılar, özü isə izsiz yoxa çıxdı... Beləliklə, siz bunu qətl hesab edirsinizmi? – Ballantre hekayəni qəflətən yarımçıq kəsdi.

– Bəs siz necə, onun qraf olduğuna əminsinizmi? – mən soruşdum.

– Xeyr, titul məsələsinə tam inanmasam da, amma zadəgan olduğunu yəqin bilirdim. Makkellar, Allah bizi belə düşməndən qorusun!

Son sözləri söyləyərkən haradasa yuxarıda dayanıb gülümsəyirdi. Lakin bir dəqiqədən sonra lap ayaqlarımın yanında idi. Onun bu yerdəyişmələrinə uşaq kimi diqqətlə tamaşa eləyirdim; bundan başım fırlanmağa başladı və elə bil, yuxuda danışırdım.

– O, barona kəskin nifrət bəsləyirdi? – mən soruşdum.

– Hətta baron ona yaxınlaşdığı zaman ürəyi bulanırdı, – Ballantre cavab verdi.

– Məhz mən də özümü belə hiss edirəm, – mən dedim.

– Doğrudanmı? – Ballantre ucadan dedi. – Bax bu, əsl yenilik oldu! Bəlkə, bu, yersiz təkəbbür göstərməkdir. Amma söyləyin, sizin mədənizin əziyyət çəkməsinin səbəbkarı mən deyiləm ki?

O hətta mənim qarşımda belə ədabazlıq etməyi gözəl bacarırdı və onun bu ədabazlıqları xətalı da ola bilərdi. O, elə indi də əlləri qoynunda, ayaqlarını bir-birinin üstünə aşıraraq oturmuş və yırğalanmaya müvafiq olaraq müvazinətini saxlamağa çalışırdı. Birdən yenidən başını əlləri arasına alaraq masa arxasında oturmuş milordun xəyalı gözlərim önündə canlandı; başını qaldırdığı zaman üzündən məzəmmət oxunurdu. Dua zamanı söylədiyim sözlər, – *əgər bu əclafa təsir eləyibsə, o zaman özümü əsl insan adlandıra bilərdim,* – yadıma düşdü. Gəmi yırğalanma nəticəsində məni düşmənimə sarı yönəltdiyi zaman var gücümü toplayıb onu ayağımla itələdim. Allah özü bilən məsləhətdir, amma mənə elə gəlir ki, onun uğuru mənim günahımı heç də ağırlaşdırmadı. Ya mənim inamsız cəhdimdən, ya da onun qeyri-adi çəldliyi sayəsində zərbədən yayına bildi və ayağa qalxıb, burazdan yapışdı.

Bilmirəm, sakitlik nə qədər hökm sürdü: mən qorxu, pərişanlıq və xəcalət içində əvvəlki kimi göyərtədə uzanmışdım; o, burazı buraxmadan arxasını falşborta söykəyib karıxmış halda, dəhşətlə mənə baxırdı; nəhayət, o danışmağa başladı.

– Makkellar, – o dedi, – mən sizi qınamıram və sizə saziş təklif edirəm. Siz, öz tərəfinizdən, yəqin ki, bu hadisənin aşkarlanmasını arzu etməzsiniz, məni isə öz növbəmdə bir masa arxasında oturduğum adamın həyatım üçün daim təhlükə törədə biləcəyi sevindirə bilməz. Mənə söz verin... amma yox, – o, birdən sözünü yarımçıq kəsdi, – siz keçirdiyiniz sarsıntıdan hələ özünüzə tam gələ bilməmisiniz; bir də düşünə bilərsiniz ki, mən sizin zəifliyinizdən istifadə etmək istəyirəm; kazuistika üçün, yəni vicdansız adamların şərəfsizliyinə əlyeri qoymaq istəməzdim. Sizə fikirləşmək üçün vaxt verirəm.

O, bu sözləri söyləyib, sanki, ayaq altından sürüşüb çıxan dələ kimi kayuta girdi. Təxminən, yarım saatdan sonra qayıdıb məni elə həminki vəziyyətdə yaxaladı.

– Hə, indi isə, – o dedi, – həm xristian, həm də qardaşımın sədaqətli xidmətçisi kimi söz verirsiniz ki, mən daha sizin sui-qəsdlərinizdən ehtiyatlanmaya bilərəm?

– Söz verirəm! – mən dedim.

– Onda razılıq əlaməti olaraq bir-birimizin əlini sıxaq, – o təklif etdi.

– Şərt kəsməkdə haqlısınız, – mən cavab verdim və bir-birimizin əlini sıxdıq.

O, həminki ədabazlıqla dərhal əvvəlki yerində oturdu.

– Ehtiyatlı olun, – mən gözlərimi yumub çığırdım, – sizi bu vəziyyətdə görmək istəmirəm! Gəminin elə ilk qəfil yana əyilməsi zamanı dənizə düşə bilərsiniz!

– Siz fikrinizdən tez dönən adamsınız, – o, gülümsəyərək söylədi, amma xahişimə əməl etdi. – Hər halda, Makkellar, məlumunuz olsun ki, siz mənim nəzərimdə ucaldınız. Düşünürsünüz ki, mən sədaqəti qiymətləndirə bilmirəm? Onda, fikrinizcə, mən nəyə görə Sekundra Dassı daima özümlə gəzdirirəm? Çünki o, mənim yolumda hər an ölə, öldürə bilər. Mən onu məhz buna görə sevirəm. Sizə qəribə gələ bilər, amma mən sizi bugünki hərəkətinizdən sonra daha çox dəyərləndirirəm. Düşünürəm ki, siz On ehkamın[1] qulusunuz, amma xoşbəxtlikdən, belə deyilmiş! – o, ucadan söylədi. – Görünür, qarının dişlərinin hamısı tökülməyib! Lakin bu, vəziyyəti bir o qədər də dəyişmir, – o, yenidən gülümsəyərək davam etdi, – siz söz verməklə düzgün hərəkət etdiniz, çünki yeni halınızda xoşbəxt olacağınız inandırıcı deyildi.

– Hesab edirəm ki, – mən dedim, – sizdən üzr istəməli və günahımdan keçməsi üçün Allaha dua etməliyəm. Hər necə olsa, mən artıq söz vermişəm və vədimə sadiq qalacağam; lakin sizin təqib etdiyiniz həmin adamlar barədə düşünərkən... – Və mən susdum.

– Həyat qəribə olduğu kimi, – o dedi, – insan da qəribə məxluqdur. Özünüzə təlqin etmisiniz ki, qardaşımı sevirsiniz. Lakin inandırıram sizi, bu, sadəcə, vərdişdir. Yaddaşınızı qurdalasanız, əmin olarsınız ki, siz ilk dəfə Derrisdirə gəldiyiniz zaman küt və adi bir gənclə rastlaşmısınız. O, elə indi də, milord olmasına baxmayaraq, əvvəlki kimi küt və adi bir insandır. Əgər o zaman mənə rast gəlsəydiniz, indi mənim qatı tərəfdarım idiniz.

– Deməzdim siz adi adamsınız, mister Balli, – mən qeyd etdim, – lakin indi siz iti ağıl nümayiş etdirə bilmədiniz. Siz indicə mənim fikrimə istinad etdiniz. Axı vicdanım da məni sizə qarşı dayanmağa sövq edir və gur işığa baxa bilmədiyim kimi, sizə də baxa bilmirəm.

– Axı mən bu barədə danışmıram, – o dedi. – Mən deyirəm ki, əgər siz mənə gənc vaxtlarımda rast gəlsəydiniz... inanın, mən həmişə belə olmamışam və (sizin kimi dostum olsaydı) heç indi də belə olmaq məcburiyyətində deyiləm.

– Yaxşı, mister Balli, – mən dedim, – axı siz mənə istehza edirdiniz, cansıxıcı bir kvakerlə mehriban söhbət etmək üçün on dəqiqə belə vaxt ayırmırdınız.

Beləliklə, o, özünü haqlı hesab etdiyindən üstünlüyü tam ələ almağa müvəffəq oldu və səyahətin sonuna kimi məni təngə gətirdi.

---

[1] *On ehkam* – Tövratda yazılmış və xristianlar tərəfindən qəbul edilmiş dini-mənəvi həyatın on əsas qaydası

Şübhəsiz, əvvəlcə o, öz nəzakətsizliyindən zövq alır, qüsuru ilə öyünərək, onu, az qala, öz nəslinin gerbi kimi nümayiş etdirirdi. Öz keçmişi ilə bağlı heç nədən imtina etməmək üçün yetərincə məntiqi var idi.

– Məhz indi, əsl insan olduğunuzu dərk etdikdən sonra, – o dedi, – sizə bəzi mətləbləri izah edə bilərəm. Sizi inandırıram ki, mən də doğmalarım kimi insani məziyyətlərdən məhrum deyiləm.

Təkrar edirəm, o, məni təngə gətirirdi və cavab olaraq mən də onun söylədiklərini təsdiq etməyə məcbur olub, azından iyirmi dəfə demişdim:

– Öz niyyətlərinizdən əl çəkib, mənimlə Derrisdirə qayıtsanız, sizə inanaram.

Amma o, hər dəfə başını yırğalayırdı.

– Ah, Makkellar, bundan sonra min il də yaşasanız, məni başa düşməyəcəksiniz. Mübarizənin belə qızğın vaxtında tərəddüdlər geridə qalsa da, bağışlama zamanı yetişməmişdir. Bütün bunlar hələ iyirmi il bundan əvvəl biz Derrisdirin zalında püşk atdığımız zaman başlanmışdır. Bizim hər birimizin həm qələbəsi, həm məğlubiyyəti olsa da, heç birimiz geri çəkilməmişik. Mənə gəldikdə isə, əgər əlcəyimi kənara tullayıramsa, o zaman həyatım və şərəfimlə də məsuliyyət daşıyıram.

– Şərəfinizlə birgə yox olasınız! – mən çığırdım. – İcazənizlə cəsarət edib deyim ki, sizin mübarizə ilə bağlı bu mühakimələriniz belə sadə bir işlə müqayisədə çox təmtəraqlı alınır. Sizə pul lazımdır. Bu mübahisənin əsl mahiyyəti və kökü elə bundadır. O vasitələri ki işə salırsınız, onlarla sizə heç bir zərəri dəyməyən ailəyə kədər bəxş edə, müvəffəq olduğunuz təqdirdə qardaşınız oğlunu yoldan çıxara və qardaşınızın qəlbini qıra bilərsiniz! Siz böyük yolda qoca qadının qarşısını rəzilcəsinə kəsib, onu bir şillinqə və yaxud bir çəkimlik tütünə görə öldürə bilən quldursunuz! Ümumiyyətlə, siz heç də öz şərəfinizin qayğısına qalan döyüşçü deyilsiniz.

Mən belə ifadələrlə (yaxud buna bənzər) onu ifşa etdiyim zaman o yalnız içini çəkib gülümsəyirdi, sanki, bununla heç kimin onu başa düşmədiyini göstərmək istəyirdi. Yadımdadır, bir dəfə o, özünü daha anlaşıqlı şəkildə müdafiə etməyə səy göstərirdi. Sofistikaya əsaslanan dəlillər gətirməyə başladı ki, bunları təkrar etməklə onun xasiyyətinə daha yaxşı bələd olmaq mümkündür.

– Siz qətiyyən hərb adamı olmadığınız üçün müharibəni yalnız baraban səsləri və dalğalanan bayraqlar kimi təsəvvür edirsiniz. – Müharibə (qədimdə ona çox düzgün tərif veriblər) – *“ualtima ratio”*[1]. Öz üstünlüklərimizdən amansızcasına istifadə etdiyimiz zaman biz elə döyüşürük. Bax, məsələn, siz Makkellar Derrisdirdəki kontorunuzda qızğın bir döyüşçüsünüz... yoxsa icarədarlar sizə böhtan atırlar?

– Mən nəyin müharibə olduğu, nəyin müharibə olmadığı barədə düşünmürəm, – mən cavab verdim. – Amma siz öz iddialarınızla məni sizə hörmət etməyə təhrik edirsiniz. Sizin qardaşınız yaxşı adamdır, siz isə yox. Vəssalam.

– Tutaq ki, mən Makedoniyalı İskəndərəm... – o danışmağa başladı.

– Bax, biz özümüzü belə aldadırıq! – mən çığırdım. Mən lap apostol Pavel olsaydım da, şahidi olduğunuz həmin düz yolu gedəcəkdim.

– Mən isə sizə deyirəm ki, – o, mənim sözümü kəsdi, – əgər mən dağlı klanının kasıblamış rəhbəri və ya Afrika meşələrindəki çılpaq zəncilərin qəbiləsinin sonuncu hökmdarı olsaydım da, xalqım mənə etiram göstərəcəkdi. Mən pis adamam, bunu inkar etmirəm. Amma mən mərhəmətli tiran olmaq üçün doğulmuşam. Sekundra Dassdan soruşa bilərsiniz, mən onunla doğma oğlum kimi rəftar edirəm. Öz taleyinizi mənimki ilə bağlayın, mənim quluma, mülkiyyətimə çevrilin, mənə bədənim və oğlum təki tabe olun və o zaman inanın ki, bütün dünyaya göstərdiyim həmin qəzəbli sifəti bir daha görməyəcəksiniz. Mənə ya hər şey lazımdır, ya da heç nə. Kim mənə hər şeyini verirsə, mən onu artıqlaması ilə qaytarıram. Mənim xasiyyətim krallara xas xasiyyətdir və əsl bədbəxtliyim də elə bundadır!

– Fərz edək ki, bu, indiyə kimi başqalarına bədbəxtlik gətirib! – mən qeyd etdim. – Onda belə çıxır ki, bu, elə kral həzrətlərinin xasiyyətinin məxsusi əlamətlərindən biridir.

– Cəfəngiyatdır! – o çığırdı. – İnandırıram sizi, mən lap elə indicə həyatında iştirak etdiyiniz həmin ailəni bağışlaya bilərəm. Bəli, lap elə bu saat. Lap günü sabahdan mən onları öz mənasız xoşbəxtliklərinə tapşırıb, dünya adlandırdığımız qatillərin və haramzadələrin arasında gizlənə bilərəm. Mən bunu günü sabah edə bilərdim! – o davam etdi. – Lakin, lakin...

– Nə lakin? – mən soruşdum.

---

[1] Axırıncı dəlil (*lat.*)

– Lakin onlar qarşımda diz çöküb məndən üzr istəməlidirlər. Və bütün xalqın qarşısında, – o, gülümsəyərək əlavə etdi. – Amma bilmirəm, Makkellar, belə böyük bir mərasimi keçirmək üçün zal tapmaq mümkün olacaqmı?

– Şöhrətpərəstlik, şöhrətpərəstlik! – mən deyinməyə başladım. – Lap elə fəlakət törətməyə qadir olsa da, qızğın ehtirasın gücünə bir bax, ədabazı güzgüdəki əksinə də baxıb lovğalanmağa məcbur edir.

– Amma hər şeyə müxtəlif tərəflərdən baxmaq mümkündür: bəzən nəyisə sözlə ucalda da bilərsən, əskildə də; bu məsələdə siz məni inandıra bilməzsiniz. Siz bir az bundan əvvəl söz dediniz, mən də sizin vicdanınıza bel bağladım. Özümü alçaltmalı olsam belə, sizin şöhrətpərəstliyinizə arxayın olduğumu etiraf etməliyəm. Öyünürsünüz ki, siz "*un homme de parole*"[1], – mən isə məğlub olmadığıma görə qürrələnirəm. Bunu nə istəsəniz adlandıra bilərsiniz, – istər şöhrətpərəstlik, istər comərdlik, istərsə də mənəvi zənginlik. Lakin bizim hər ikimizə xas ümumi bir cəhətin olduğunu etiraf edin: biz hər ikimiz ideya adamıyıq.

Belə açıq söhbətə və bir-birimizə qarşı göstərdiyimiz təmkinə əsaslanıb, bizim gözəl münasibətdə olduğumuz barədə nəticə çıxarmaq olardı. Bu dəfə məsələ ciddi idi. Qeyd etdiyim məqamlarda bəzi mübahisələri nəzərə almasaq, aramızda qarşılıqlı hörmətdən savayı, cəsarət edib söyləyə bilərəm ki, müəyyən mehribanlıq da hökm sürürdü. Xəstələndiyim zaman (bu, şiddətli qasırğadan sonra baş verdi) o, çarpayının yanında oturub müxtəlif söhbətlərlə başımı qatırdı. O, məni cürbəcür dərmanlarla müalicə etdi və müalicə zamanı bu dərmanları heç bir təhlükə hiss etmədən qəbul edirdim. Bunu o özü söylədi.

– Görürsünüz, – o dedi. – Siz indi məni yaxşı tanımağa başlayırsınız. Bir az bundan öncə bu gəmidə məndən savayı kimsənin təbabətdən azca da olsa başı çıxmadığı bir vaxtda həyatınıza xələl gətirəcəyimdən şübhələnə bilərdiniz. Nəzərə alın ki, mənim həyatıma son qoymağa hazır olduğunuza inandıqdan sonra sizə ehtiram bəsləməyə başlamışam. Amma söyləyin, bu, doğrudanmı, ağlın azlığından xəbər verir?

Nə cavab verə bilərdim? Onun mənə qarşı olan niyyətinin səmimiliyinə inanırdım; bəlkə də, mən onun kələyinin qurbanına çevrilmişdim, amma yenə də onun münasibətinin səmimiliyinə inanırdım (elə indi də inanıram). Qəribədir, onda bu dəyişiklik baş verən kimi, düşmənçilik hisslərim azalmağa başladı, milordun məni daim təqib eləyən xəyalı isə yaddaşımdan tamamilə silindi. Bəlkə də, buna əsas səbəb Ballantrenin mənə qarşı göstərdiyi sonuncu ədabazlığı idi. İyulun ikisində uzun sürən səyahətdən sonra biz sakitcə Nyu-Yorkun böyük buxtasına daxil olduq. Görünməmiş leysandan sonra hava bərk isti olduğundan zorla nəfəs alırdıq. Mən göyərtədə dayanıb yaxınlaşmaqda olduğumuz yaşıl rəngli sahili və səyahətimizin məqsədi olan şəhərciyin bəzi hissələrində havaya qalxan tüstünü seyr edirdim. Mən hansısa hiyləni işlədərək dostumuz olmayan bu adamın gözündən yayınmaq barədə təzəcə fikirləşməyə başlamışdım ki, onun əlini irəli uzadaraq gülərüzlə mənə yaxınlaşdığını gördükdə karıxdım.

---

[1] Sözünün ağası olan adam (*fr.*)

– Sizinlə vidalaşmaq istəyirəm, – o dedi, – və həmişəlik. Siz yenidən mənim düşmənlərimin əhatəsinə düşəcəksiniz və dərhal sizdə yanlış fikirlər yaranmağa başlayacaq. Mən həmişə istədiyim adamı heç bir xətaya yol vermədən valeh etməyi bacarmışam: hətta siz, əziz dostum – icazə verin, sizə həyatımda ilk dəfə belə müraciət edim, – hətta siz də məndən tamamilə ayrı təəssüratlarla ayrılırsınız və bunları heç zaman unutmayacaqsınız. Səyahətimiz çox qısa olsa da, xoşagəlməz təəssüratlar çox ola bilərdi. Lakin indi bunların hamısına son qoyuldu və biz bir-birimizə yenidən düşmənik. Bizim qısamüddətli barışığa əsaslanıb mənim nə dərəcədə təhlükəli olduğumu nəzərə alın və o axmaqlara söyləyin ki, – o, barmağı ilə şəhəri göstərdi, – mənə saymazlıq göstərməzdən əvvəl yaxşı-yaxşı fikirləşsinlər.

X *fəsil*

NYU-YORKDA BAŞ VERƏN HADİSƏLƏR

Mən Ballantreni qabaqlamaq istədiyim barədə artıq söyləmişdim və kapitan Makmertrinin köməkliyi ilə buna asanlıqla nail ola bildim. Bortun birindən Ballantrenin oturduğu qayığı yavaş-yavaş yüklədikləri zaman o biri bortdan məni yüngül bir yalikə alıb dərhal da sahilə çıxardılar. Milordun şəhərin ətrafında məskunlaşdığı malikanəni bacardığım qədər tez axtarıb tapmağa çalışdım. Bu, gözəl bir bağın içində yerləşən, hər cür xidməti olan genіştutumlu münasib bir ev idi. Malikanənin anbarı da, pəyəsi də, at tövləsi də var idi ki, mən milordu məhz burada tapdım. Məlum oldu ki, o, təsərrüfat işlərinə aludə olub, vaxtının çox hissəsini burada keçirir. Mən cəld oraya götürülüb, bütün yenilikləri təngnəfəs ona çatdırdım. Amma məlum oldu ki, bunlar artıq yenilik deyil, çünki həmin müddət ərzində bir neçə gəmi “Müqayisəolunmaz”ı arxada buraxmışdı.

– Biz artıq sizi çoxdan gözləyirik, – milord dedi, – və son vaxtlar sizi bir də görəcəyimizə bütün ümidimizi itirmişdik. Mən sizin əlinizi yenidən sıxdığıma görə şadam, Makkellar. Mən gəminin məhv olduğundan artıq qorxmağa başlamışdım.

– Ah, milord, – mən ucadan dedim, – Allahın iradəsi ilə kaş belə olaydı və bu daha yaxşı idi!

– Yox, niyə ki, – o, qaşqabaqlı dedi. – Bunun nəyi yaxşıdır? Xeyli hesab yığılmışdır və mən, hər halda, onu ödəməyə başlamalıyam.

Mən ona həyatının təhlükədə olduğunu bildirdim.

– Aydındır, – o dedi, – bura Derrisdir deyil və mən artıq təhlükəsizlik tədbirləri görmüşəm. Onun niyyətindən o, bura gələnə kimi xəbər tutmuşuq. Mən qardaşım üçün layiqli görüş təşkil etmişəm. Tale mənim üzümə gülmüşdür. Mən burada onu 1745-ci ildən tanıyan Olbenidən olan bir tacirlə tanış olmuşam. Tacirin əlində onun qətldə iştirakı ilə bağlı əsaslı dəlillər vardır. Öldürülən də Olbenidən olan Çu adlı bir şəxsdir. Mənim Ballantreni kandardan içəri buraxmadığımı gördükdə, yəqin ki, heç kim təəccüblənməyəcək. Ona mənim uşaqlarımla ünsiyyətə girməsinə və arvadımla salamlaşmasına imkan verilməyəcək. Özünü isə artıq qardaş hesab etməsəm belə dinləməyə hazıram. Əks halda özümü böyük həzzdən məhrum etmiş olaram, – milord əlini silə-silə sözünü tamamladı.

O, məktub yazaraq əyalət rəhbərlərini dəvət etmək məqsədilə xidmətçisini tələsik onların yanına göndərdi. Onların hansı adla dəvət olunduğunu indi xatırlamasam da, hər halda, hamısı gəlmişdi. Qatı düşmənimiz peyda olduğu zaman o, milordu evin qarşısındakı kölgəli xiyabanda qubernatorun və digər notablilərin[1] əhatəsində tapdı. Eyvanda oturmuş miledi həyəcanla ayağa qalxıb, uşaqları tələsik evə apardı.

---

[1] *Notabli* – zadəganlığın və varlı tacir təbəqəsinin vacib simaları – “şəhərin ataları”

Belində şpaqa, gözəl geyinmiş Ballantre toplaşanlara təzim etdikdən sonra başını endirərək milordla rəsmi salamlaşdı. Milord onun salamını almadan qaşqabaqla qardaşına baxdı.

– Yaxşı, ser! – o, nəhayət, dilləndi. – Sizi hansı qara yellər qovaraq buralara, artıq adınızı ləkələdiyiniz (ümumi şərəfimizə xələl gətirsə də) bu ölkəyə gətirmişdir?

– Milord, yaxşı olardı ki, nəzakət qaydalarını unutmayasınız! – Ballantre qəzəblə dedi.

– Mən məntiqə uyğun olanı unutmuram, – milord etirazını bildirdi, – amma istərdim ki, sizə öz vəziyyətiniz aydın olsun. Az tanındığınız yerlərdə zahiri görüntülərə, bəlkə də, əməl etmək olardı; amma burada bütün bunlara tamamilə ehtiyac yoxdur. Birbaşa nəzərinizə çatdırmalıyam ki, sizdən qəti imtina edirəm. Siz, demək olar ki, məni iflasa uğratmağa müvəffəq olmusunuz, bundan savayı, ən böyük zərbəni qoca atamıza vurmusunuz və onun ölümünə bais olmusunuz. Cinayətlərinizi qanundan gizlədə bilmisiniz, amma qubernator dostum ailənin sizdən müdafiə olunmasına söz vermişdir. Özünüzü qoruyun, ser! – milord əlağacı ilə qardaşını hədələyərək çığırdı. – Əgər məlum olsa ki, mənim ev adamlarım barədə bir kəlmə belə söz danışmısınız, o zaman qanun sizə həddinizi bildirəcək.

– Ah, deməli belə! – Ballantre asta-asta danışmağa başladı. – Demə, qürbətdə olmağın öz üstünlükləri varmış! Bildiyimə görə, bu centlmenlərin bizim tarixçədən xəbəri yoxdur. Onlar bilmirlər ki, Derrisdirin lordu mənəm; onlar bilmirlər ki, siz kiçik qardaşsınız və ailədə xəlvəti razılaşmanın köməyi ilə mənim yerimi zəbt etmisiniz; onlar bilmirlər ki (yoxsa sizi yaxına buraxmazdılar), Allahın hökmü ilə torpağımızın hər akrı[1] və sizin məni məhrum etdiyiniz hər pens mənə məxsusdur. Siz isə oğru, yalançı və xəyanətkar qardaşsınız.

– General Klinton! – mən qışqırdım. – Bu yalanlara inanmayın. Mən malikanənin işlər müdiriyəm və şəhadət verirəm ki, onun sözlərində zərrə qədər də həqiqət yoxdur. O, sürgün edilmiş qiyamçı olub, muzdlu casusdur, – onun tarixçəsi məhz bunlardan ibarətdir.

Beləliklə, mən də onun rüsvayçılıqları barədə qızğınlıqla söz açdım.

– Möhtərəm cənab, – qubernator Ballantreyə sərt bir tərzdə müraciət etdi. – Mən barənizdə sizin təsəvvür etdiyinizdən çox bilirəm. Sizin bizim yerlərdəki əməlləriniz barədə müfəssəl məlumatlar aşkarlanmışdır. Yaxşı olardı ki, məni cinayət işi açılması barədə sərəncam verməyə təhrik etməyəsiniz. Burada bir məqam da mister Cekob Çunun öz əmlakı ilə birgə yoxa çıxması ilə bağlıdır. Digər məsələ isə sizin külli miqdarda pula və qiymətli əşyalara malik olmağınızla yanaşı, bizim Olbenidən olan kapitanın sizi Bermud adalarında gəmiyə götürdüyü zaman oraya haradan gəlməyinizdir. İnanın ki, mən yalnız sizin nəslə olan diqqətimə və ləyaqətli dostum lord Derrisdirə olan hörmətimə görə bütün bunlara göz yumuram.

---

[1] *Akr* – İngiltərədə və Amerikada yer ölçüsü

Notablilər onun bu sözlərini razılıqla qarşıladılar.

– Anladım ki, – rəngi ağappaq olmuş Ballantre dilləndi, – bu ucqar yerdə nə dərəcədə qanuni olmasından asılı olmayaraq, hər cür təmtəraqlı titul adamların gözünü bağlamışdır. Belə olduğu halda, mənə yalnız milordun qapısının ağzında acından ölmək qalır və o zaman qoy mənim cəsədim onun evinin bəzəyinə çevrilsin.

– Bu təmtəraqlı sözlər nəyə lazımdır? – milord ucadan dedi. – Siz gözəl bilirsiniz ki, bunlar mənim vecimə də deyil. Yeganə məqsədim özümü iftiralardan, evimi isə sizin müdaxilənizdən qorumaqdır. Sizə seçim təklif edirəm: mən elə ilk gəmi ilə İngiltərəyə qayıtmağınız üçün yol xərcini ödəyirəm və siz oraya qayıdıb, hökumətə xidmətinizi davam etdirmək üçün müəyyən vasitələr axtarırsınız. Amma Allah şahiddir ki, mən sizi daha çox quldur kimi görməyi arzulayıram. Yox, əgər bu, sizi qane etmirsə, o zaman burada qala bilərsiniz. Mən Nyu-Yorkda yaşamaq üçün lazım olan minimal məbləği müəyyənləşdirə bilmişəm və sizin üçün bu ölçüdə həftəlik vəsait ayırmağa hazıram. Əgər siz əvvəlki təki öz zəhmətinizlə vəziyyətinizi yaxşılaşdırmaq qabiliyyətinə malik deyilsinizsə, onda məhz indi buna alışmaq üçün münasib vaxt yetişmişdir. Amma yadınızda saxlayın, – milord yekunda əlavə etdi, – mənim şərtim dəyişməzdir: məndən savayı ailəmin heç bir üzvü ilə bir kəlmə də danışmırsınız!

Ballantrenin rəngi elə ağarmışdı ki, bu vaxta kimi heç bir adamı belə vəziyyətdə görməmişdim. Amma o, özünü şax saxlamışdı.

– Məni burada, – o danışmağa başladı, – tamamilə layiq olmadığım bir şəkildə qarşıladılar. Lakin mən qaçmaq barədə düşünmürəm. Yaxşı, sədəqənizi verə bilərsiniz. Mən onu xəcalət çəkmədən qəbul edirəm. Çünki sizin sonuncu köynəyiniz kimi, elə o da mənə məxsusdur. Bu centlmenlər məni yaxından tanıyana kimi burada qalacağam. Mənə elə gəlir ki, onlar artıq bəzi şeyləri başa düşməyə başlayıblar. Onu da anlayıblar ki, nə qədər ailə şərəfinin qayğısına qalsanız da, mənim şəxsimdə onun alçalmasına tab gətirə bilmirsiniz.

– Bütün bunlar gözəl sözlərdir, – milord dedi, – amma bu sözlər həm bizim üçün, həm də sizi çoxdan tanıyan digər adamlar üçün heç bir məna kəsb etmir. Sizə indi daha çox əlverişli olanı qəbul edirsiniz. Qoy olsun, amma boşboğazlıq etməyin: cəsarət edib sizi inandırıram, belə nankorluq etməkdənsə, susmağınız sizə daha çox xeyir gətirə bilər.

– Siz mərhəmətdən danışırsınız, milord? – Ballantre səsini qaldırıb, hədələyici tərzdə barmağını irəli uzatdı. – Arxayın ola bilərsiniz, mənim mərhəmətim sizdən əskik olmayacaq. İndi isə mənə elə gəlir ki, bu centlmenlərdən kənarlaşmağın vaxtıdır. Deyəsən, biz öz ailə məsələlərimizlə onları darıxdırdıq.

Ballantre onların hər birinə təntənəli şəkildə təzim etdikdən sonra şpaqasını qaydaya salıb, hamını heyrət içində buraxaraq oranı tərk etdi. Belə ki, şəxsən məni təkcə onun sözləri deyil, həm də milordun qərarı təəccübləndirdi.

İndi də bu ailənin yeni mübahisə zolağına daxil olurduq. Ballantre milordun fərz etdiyi dərəcədə köməksiz deyildi. Əlinin altında qızıl işlərinin mahir ustası olan ona çox sədaqətli bir şəxs var idi. Milordun ayırdığı vəsait onların hər ikisinin yaşayışını tam təmin edirdi. Amma onun sözlərinə görə, bu vəsaitin az olduğu düşünülə bilərdi. Beləliklə, Sekundra Dassın bütün qazancını toplayıb, öz planlarını həyata keçirmək üçün istifadə edə bilərdilər. Onların məhz belə hərəkət edəcəklərinə şübhə etmirdim.

Bütün ehtimallara görə, Ballantrenin məqsədi ona zəruri olan pulu toplamaq, sonra isə nə vaxtsa dağlarda gizlədiyi dəfinənin arxasınca yollanmaq idi. Əgər o, buna qane olardısa, o zaman hər şey həm onun, həm də bizim üçün yaxşılığa doğru dəyişərdi. Amma bədbəxtlikdən, o, öz qəzəbinin qurbanına çevrilmişdi. Qayıtdıqdan sonra ona qarşı yönəlmiş kütləvi həqarətdən (ümumiyyətlə, onun buna necə dözə bilməsi məni təəccübləndirirdi) daim əzab çəkirdi və qədim bir məsəldə deyildiyi kimi, özünü pərişan etmək üçün burnunu kəsməyə belə hazır adama oxşamağa başlamışdı. Beləliklə, o, özünü hamının qarşısında o dərəcədə rüsvay etmişdi ki, bu, milordun da şərəfinə xələl gətirirdi.

O, özünə şəhərin kasıb məhəllələrinin birində taxtadan düzəldilmiş bir ev seçmişdi. Ev akasiya ağaclarının yarımçıq kölgə saldığı xəlvət bir yerdə idi. Divarın fasadı boyu it damına oxşar dəlik açılmış və oyuğun qarşısında balaca bir piştaxta düzəldilmişdi ki, buranın əvvəlki sahibi onun üzərinə öz mallarını düzürmüş. Görünür, elə bu, Ballantrenin diqqətini cəlb etmiş və onda sonrakı fəaliyyəti üçün müəyyən fikirlər oyada bilmişdi. Məlum oldu ki, o, quldur gəmisində iynə ilə rəftar etməyi öyrənmişdi. Hər halda, bu sənəti elə səviyyədə mənimsəyə bilmişdi ki, lazım gələndə özünü dərzi kimi qələmə verə bilsin. Onun qisasının nöqtəsi də məhz bunda idi. Oyuğun qarşısında belə bir lövhə asılmışdı:

CEMS DÜRİ
(əvvəllər sahib Ballantre adlanardı)
GEYİMLƏRİN TƏMİRİ VƏ GÖZƏNMƏSİ

SEKUNDRA DASS
(iflasa uğramış Hindistanlı centlmen)
ZƏRGƏRLİK İŞLƏRİ

Lövhənin altında isə Ballantre dərzilər sayağı əyləşib, əlində iynə eşələnirdi. “Eşələnirdi” ona görə deyirəm ki, müştərilər əsasən Sekundranın yanına gəlirdilər və Ballantrenin dərziliyi Penelopanın ipliyinə daha çox uyğun gəlirdi. O, bu şəkildə heç zaman özünə çörəkpulu qazana bilməzdi, amma Düri soyadının bu lövhəni bəzəməsi ona kifayət edirdi, indi o, bu şərəfli soyadın sələfi olaraq qardaşının simicliyinin canlı nümunəsi kimi bardaş qurub oturmuşdu. Onun kələyi qismən baş tutmuşdu. Çünki şəhərdə bəzi şayiələr gəzməyə başlamış və bu da milorda qarşı xeyli adamda nifrət hissi yarada bilmişdi. Milord qubernatorun ona qarşı olan iltifatı sayəsində müdafiəsini təmin etməyə müvəffəq olmuşdu. Amma miledi həmyerlilərinin xüsusi ehtiramını qazana bilmədiyindən xoşagəlməz eyhamların hədəfinə çevrilmişdi. Qadın məclislərində, adətən, ənənəvi olan əl işləri barədə söhbətlər getdiyi zaman o, bu barədə danışmağı ağlına belə gətirməzdi; dəfələrlə mən onun belə məclislərdən pörtmüş vəziyyətdə qayıtdığının şahidi olmuşdum və həmişə qonaq getmək lazım gəldiyi zaman tərəddüd edərdi.

Bu müddət ərzində milord öz rahat malikanəsində yaşayır, doğma adamların köməyindən istifadə edərək təsərrüfat işləri ilə məşğul olur, qalan şeylərə isə laqeyd yanaşardı. O, kökəlmiş, sifəti canlı və qayğılı görünürdü. Bərk istilər belə onu sıxmırdı. Miledi isə başına gələn fəlakətləri unudub, atasının ona miras qoyduğu bu cənnətməkana görə gecə-gündüz Allaha dua edirdi. O, pəncərədən Ballantrenin necə alçalmasını görmüşdü və o gündən etibarən, sanki, rahatlıq tapmışdı. Mən isə əksinə, rahat ola bilmirdim. Vaxt keçdikcə milordun üzündə xəstəhal cəhətlər sezməyə başladım. Şübhəsiz, o, xoşbəxt idi, amma bunun səbəbini gizli saxlayırdı. Hətta ailə üzvləri ilə bir yerdə olduğu vaxtlarda belə beynini hansısa dalğın fikirlər məşğul edərdi. Və nəhayət, onun şəhərdə sevgilisinin olduğundan (hər halda, bu, bizim heç birimizə yaraşmazdı) şübhələnməyə başladım. Buna baxmayaraq, o, nadir hallarda harasa gedərdi və bütün günü işi başından aşırdı. Nəzərimcə, o, səhərlər, mister Aleksander dərsləri ilə məşğul olduğu zaman yalnız qısa müddətdə aradan çıxırdı. Özümə haqq qazandırmaq naminə qeyd etməliyəm ki, milordun ağlının tam bərpa olması ilə bağlı məsələdə hələ də müəyyən şübhələr məni rahat buraxmırdı. Lakin şəhərdə dolaşmaqda olan düşmənimizin yaxında olması sayıqlığını artırmışdı. Ona görə də mister Aleksanderə yazı və hesab dərsi dediyim məşğələnin vaxtını müəyyən bəhanə ilə dəyişib, ağamı izləməyə yollandım.

O, hər səhər havanın necə olmasından asılı olmayaraq, qızıl dəstəkli əlağacını götürüb, şlyapasını peysərinə sarı itələyər (bu, fikrimcə, vərdişdən irəli gəlirdi) və adəti üzrə gəzintiyə yollanardı.

Bu gün o, əvvəlcə xiyabanı keçib, qəbiristanlığa doğru getdi və orada bir qədər oturub, nə barədəsə düşünməyə başladı. Sonra isə dənizin sahilinə tərəf istiqamət alıb, sahilboyu gedərək Ballantrenin daxmasına yaxınlaşdı. Milord, artıq havadan və mənzərədən zövq alan adamlar təki cəld və inamla addımlayırdı. Düz daxmanın qarşısında əlağacına söykənərək dayandı. Bu məhz Ballantrenin öz piştaxtasının arxasında oturub, iynə ilə eşələndiyi vaxta təsadüf edirdi. Qardaşlar donuq gözlərlə bir-birinə baxmağa başladılar. Sonra isə milord gülümsəyərək yoluna davam etdi.

Yalnız iki dəfə lüzumsuz yerə onu izləməli olmuşam. Elə bu da onun gəzintisinin məqsədini və anlaşılmaz sevincinin gizli mənbəyini müəyyənləşdirmək üçün kifayət edib. Bəs milordun sevgilisi barədə nə demək olardı: onu ilhamlandıran sevgisi yox, nifrəti idi. Bəlkə də, bəzi moralistləri nəticə qane edirdi, amma etiraf edirəm ki, bu, məni dəhşətə gətirirdi. Qardaşlar arasında olan bu münasibət özlüyündə çox pis olmaqla yanaşı, gələcək fəlakətlərə də səbəb ola bilərdi. Buna görə də qərara aldım ki, elə ilk imkan düşən kimi qısa yolla gedib milordu qabaqlayım və qardaşların görüşünü gizlicə müşahidə edim (hər halda, bu, mənim cürbəcür vəzifələri icraetmə səlahiyyətimdən irəli gəlirdi).

Təxminən, birhəftəlik fasilədən sonra, bir qədər gecikməli olsam da, gəlib, məsələnin belə bir istiqamət aldığını gördükdə heyrətləndim. Ballantrenin daxmasının yaxınlığında satıcı tərəfdən müştərilərinin rahatlığının təmin edilməsi məqsədi ilə nə vaxtsa bir skamya düzəldilmişdi. Bax elə həmin skamyada milord çənəsini əlağacına söykəyib oturmuş və sakitcə gəmiləri və limanı seyr edirdi. Cəmisi bir neçə addım kənarda isə qardaşı tikişlə məşğul olurdu. Hər ikisi susurdu. Milord hətta qardaşına tərəf baxmırdı da. Xatırladığıma görə, bu yaxınlıqdan böyük həzz alırdı.

O, həmin yerdən təzəcə aralanmışdı ki, özümü ona yetirdim.

– Milord, milord, – mən dedim, – axı bu, sizə yaraşmır.

– Bu, mənim üçün ən yaxşı dərmandır, – o cavab verdi və bu sözlər özlüyündə qəribə olsa da, təkcə onlar deyil, həm də milordun səsinin ahəngi məni hiddətləndirdi.

– Mən sizi pis hisslərə aludə olmaqdan çəkindirməyə borcluyam, milord, – mən dedim. – Bilmirəm, bundan daha çox əzab çəkən nə olacaq: qəlbiniz, yoxsa idrakınız, – amma siz hər ikisini məhv edə bilərsiniz.

– Siz nə başa düşürsünüz? – o dedi. – Məgər siz nə vaxtsa kədərdən bu dərəcədə əzab çəkmisinizmi?

– Hətta sizi nəzərə almasaq belə, – mən əlavə etdim, – axı başqalarını da ifratçılığa sürükləyirsiniz.

– Əksinə. Mən onun qürurunu sındırıram.

Beləliklə, həftənin qalan günlərini də milord hər səhər gedib həmin skamyada otururdu. Skamya akasiyaların kölgəsində qurulmuşdu. Buradan buxta və gəmilər əsrarəngiz bir şəkildə görünür, öz işlərinə başı qarışmış dənizçilərin nəğmələri eşidilirdi.

Onlar beləcə sükut içində və hərəkətsiz otururdular. Təkcə Ballantre iynə ilə işləyib, dişi ilə sapı qırır və özünü dərzilər kimi aparırdı. Mən də hər gün ora gedib, həm özümə, həm də qardaşlara təəccübümü gizləyə bilmirdim. Milord dostlarından kimləsə orada rastlaşdığı zaman onlarla mehribancasına söhbət edib başlarını qatır, buraya zəhmətə qatlaşan qardaşına (milordun fərəhinə rəğmən) xeyirli məsləhətlər vermək üçün gəldiyini bildirirdi. Hətta Ballantre də bütün bunları qaşqabaqla olsa da, sakitcə qarşılayırdı. Amma təkcə Allah bilirdi, daha doğrusu, şeytan bilirdi ki, onun məqsədi nə idi.

Payız mövsümünün sakit və aydın günlərindən biri idi. Belə günləri oralarda “hindu yayı” adlandırırlar. Bütün meşə qızılı və tündqırmızı rəngə boyanmışdı. Birdən Ballantre iynəni kənara qoyub, son dərəcə şən bir əhvali-ruhiyyə aldı. Hesab edirəm ki, o, çoxdan buna sakitcə hazırlaşırdı. Çünki hər şey çox təbii təsir bağışlayırdı. Amma onun üçün xoşagəlməz olan vəziyyətdə uzun sürən sakitliyinə gözlənilmədən son qoyması mənə qəribə göründü.

– Henri, – o dedi, – mən bu dəfə səhvə yol verdim, sən isə bundan istifadə etməyi ağılla bacardın. Dərzi oyunbazlığına bu gündən etibarən son qoyuldu və etiraf etməliyəm ki, sən mənə qalib gəldin, – təbrik edirəm. Boynuma alıram ki, sən düzgün hərəkət edə bildin və buraya gəlişinlə məni bezdirdin.

Milord bir kəlmə də demədi, sanki, Ballantre hələ də susmaqda davam edirdi.

– Qulaq as, – o davam etdi, – qaşqabağını sallama, bu, sənə yaraşmır. Sən indi özünü bir qədər mərhəmətli aparmalısan, çünki mən özümü (inan mənə) təkcə məğlub hesab etmirəm. Bilirsən, mən bu məzhəkəni bir təşəbbüsü həyata keçirmək məqsədi ilə zəruri məbləğdə pulu toplamaq üçün oynayırdım. Amma səmimi etiraf edirəm ki, buna iradəm çatmadı. Sən, əlbəttə, istərdin ki, mən bu şəhəri tərk edim. Elə mən də bu fikirdə idim. Sənə bir təklif edərdim, daha doğrusu, sizdən mərhəmət göstərməyinizi xahiş edərdim, milord.

– Xahiş edə bilərsən, – milord dedi.

– Bəlkə də, sən mənim bu ölkədə çoxlu var-dövlətimin gizlədildiyini eşitmisən. Vacib deyil, sən bunu eşitmisən, ya yox, amma bu, həqiqətdir. Mən bu var-dövləti gizlətdiyim yerdən çıxarmalıyam, onun yeri yalnız mənə məlumdur. Sərvətimin geri qayıtması indi mənim yeganə arzumdur. Belə ki, bu var-dövlət, şübhəsiz, mənə məxsusdur və inanıram ki, sənin ona qarşı heç bir iddian ola bilməz.

– Gedib onları əldə eləyə bilərsən, – milord dedi. – Mən etiraz etmirəm.

– Çox gözəl, – Ballantre davam etdi, – amma bunun üçün mənə adamlar və nəqliyyat vasitələri lazımdır. Oraya yol uzaq və çətin olmaqla yanaşı, həm də vəhşi hindularla doludur. Ya sən məni əvvəlcədən öz hesabına zəruri vəsaitlə təmin elə, ya da münasib bilirsənsə, borc şəklində ver və mən geri döndüyüm zaman qaytararam. Bundan sonra isə arxayın ola bilərsən: bir daha sən məni görməyəcəksən.

Milord inadla düz onun gözlərinə baxdı, üzündə istehzalı bir təbəssüm yaransa da, heç bir söz demədi.

– Henri, – Ballantre çox sakit, lakin gərginlik içində geri çəkilərək davam etdi, – Henri, sənə müraciət etməyi özümə şərəf bildim.

– Gedək evə, – milord mənə müraciət etdi və mən artıq çoxdan buna hazır idim. O ayağa qalxdı, qəddini düzəltdi, şlyapasını qaydaya saldı və heç bir söz demədən sahilboyu ağır-ağır addımlamağa başladı.

Bir anlıq mən özümü itirdim və qardaşlar arasındakı münasibətlərin belə istiqamət alması mənə çox ciddi göründü. Ballantre yenidən iynəsini işə salıb tikişlə məşğul olmağa başladı. Mən milorda çatmaq qərarına gəldim.

– Ağlınız başınızdadır? – ona çatdığım zaman çığırdım. – Doğrudanmı, siz belə gözəl imkanı əldən buraxırsınız?

– Doğrudanmı, siz ona hələ də inanırsınız? – milord soruşdu və mən bu sözlərdə iztehza hiss etdim.

– Qoy şəhərdən rədd olub getsin! – mən qışqırdım. – Qoy hara istəyir, necə istəyir, təki çıxıb getsin!

– Mən öz sözümü dedim, – milord etirazını bildirdi. – Siz isə öz fikrinizdə qala bilərsiniz. İndi isə bu söhbətə son qoyaq.

Amma mən hələ də Ballantreni başdan eləmək barədə fikrimdə qalırdım. Çünki onun öz dərziliyinə necə itaətkarcasına qayıtdığını həyəcansız xatırlaya bilmirəm. Heç bir adam, xüsusilə də Ballantre bu qədər fasiləsiz təhqirlərə tab gətirə bilməzdi. Havadan qan iyi gəlirdi. And içdim ki, heç nədən çəkinmədən cinayətin baş verməsinə azca olsa belə imkan yaratmayacağam. Ona görə də həmin gün milordun kabinetinə gedib, ona hansısa təsərrüfat işləri ilə məşğul olduğu zaman yaxınlaşdım.

– Milord, – mən dedim. – İmkan düşdüyü üçün mənə məxsus ciddi məbləğdə pul vəsaitini bir işə sərf etmişəm. Lakin bədbəxtlikdən, həmin pullar Şotlandiyada saxlanılır və onları geri qaytarmaq üçün bir elə də az vaxt tələb olunmur. Məsələ isə gözləməyi xoşlamır. İltifat göstərib, mənə lazım olan pulu veksel vasitəsilə verə bilərsinizmi?

O, xeyli müddət mənə baxdı. Sanki, fikirlərimi oxumaq istəyirdi.

– Mən heç vaxt sizdən kapitalınız barədə soruşmamışam, Makkellar, – o dedi. – Lakin bildiyimə görə, sizin sığorta vəsiqəsində göstəriləndən başqa bir fartinqiniz də yoxdur.

– Mərhəmətiniz sayəsində mən çoxdan sizə xidmət edirəm və heç vaxt sizə yalan söyləməmişəm. Bu günə kimi heç vaxt sizdən borc istəməmişəm, – mən dedim.

– Borc, amma kimin üçün? – o, sakit cavab verdi. – Ballantre üçün? Nədir, siz məni axmaq hesab edirsiniz, Makkellar? Birdəfəlik başa düşün. Mən bu yırtıcını öz bildiyim kimi əhliləşdirirəm. Nə qorxu, nə də təəssüf hissi mənə təsir göstərə bilməz və gərək sizdən daha bacarıqlı yalançı olsun ki, məni aldada bilsin. Mən xidmət tələb edirəm, özü də sədaqətli xidmət göstərməyi. Məndən gizlicə silahlanıb, bütün işləri korlamağı və mənim pullarımdan istifadə edərək düşmənimə qalib gəlməyinizi istəmirəm.

– Milord, – mən dedim, – mən nə üçün belə bağışlanmaz məzəmmətlərə layiq görülürəm?

– Fikirləşin, Makkellar, – o cavab verdi, – başa düşərsiniz ki, bu məzəmmətlər tam yerinə düşür. Şəxsən sizin kələk işlətmək cəhdiniz bağışlanmazdır. Əgər siz bu pulların köməyi ilə mənim göstərişlərimi pozmadığınızı sübut edə bilsəniz, o zaman mən sizdən səmimi-qəlbdən üzr istəyərəm. Lakin siz bunu edə bilmirsinizsə, onda sizin davranışınıza verdiyim əsl ad ilə barışmalısınız.

– Əgər hesab edirsinizsə mənim niyyətimdə xeyrinizə olmayan nəsə var... – mən danışmağa başladım.

– Mənim köhnə dostum, – o dedi, – gözəl bilirsiniz ki, mən sizin barənizdə düşünürəm. Bax əlimi tam səmimiyyətlə sizə uzadıram; amma pula gəldikdə bir fartinqin söhbəti ola bilməz!

Uğursuzluğa düçar olduğumdan tez öz otağıma çəkilib məktub yazdım və onu limana apardım. Bildiyimə görə, ticarət gəmisi səfərə hazırlaşırdı və Ballantrenin daxmasının qarşısına hələ qaranlıq çökməmişdi. Qapını döymədən içəri daxil olduğum zaman onu öz hindlisi ilə şam yeməyinə oturub, südlü sıyıq yediklərini gördüm. Otaq kasıb olsa da, təmiz idi. Rəflərə bir neçə kitab düzülmüşdü. Küncdə isə Sekundranın skamyası dayanmışdı.

– Mister Balli, – mən dedim. – Şotlandiyada mənim, demək olar ki, beş yüz funtum var və o pulları işlədiyim müddət ərzində toplaya bilmişəm. Bax o gəmi ilə həmin pulların bura gətirilməsi barədə sərəncam yola salınacaqdır. Cavab gələn kimi o pullar dərhal sizə çatacaqdır, lakin sizin bu gün milorda söylədiyiniz şərtlər daxilində.

O, masanın arxasından qalxıb mənə yaxınlaşdı və çiynimdən yapışaraq gülümsəyə-gülümsəyə üzümə baxdı.

– Buna baxmayaraq, siz pulu çox sevirsiniz! – o dedi. – Yalnız mənim qardaşımı nəzərə almasaq, siz pulu həyatda hər şeydən çox sevirsiniz.

– Mən qocalıq və səfalətdən ehtiyatlanıram, – mən dedim. – Bu isə tamam başqa məsələdir.

– Mübahisə etməyəcəyəm. Bunu necə istəyirsiniz elə də adlandırın. Ax, Makkellar, Makkellar, bu gəlişiniz, heç olmasa, mənə qarşı azca sevginizdən irəli gəlsəydi, təklifinizi böyük sevinclə qəbul edərdim!

– Necə istəyirsiniz elə də fikirləşin, – mən qəzəblə cavab verdim. – Mənə utanc gətirsə də, bu daxmada şərəfinizə xələl gəlməsinə dözə bilmirəm. Bu, mənim yeganə və ilk istəyim olmasa da, həqiqətdir. Mən həvəslə sizi buradan xilas edərdim. Mən pulları sizi sevdiyim üçün təklif etmirəm, amma Allah şahiddir ki, bu, nifrətdən də irəli gəlmir. Buna mən özüm də təəccüblənirəm.

– Ax, – o, hələ də əllərini götürmədiyi çiynimi yüngülcə silkələyərək dedi. – Siz mənim barəmdə düşündüyünüzdən daha çox narahat olursunuz. “Buna mən özüm də təəccüblənirəm”, – o, mənim söylədiklərimi təkrar etdi və mənə elə gəldi ki, o, hətta səsimin ahəngini də təqlid elədi. – Siz namuslu adamsınız, buna görə də mən sizi bağışlayıram.

– Bağışlayın?! – mən çığırdım.

– Sizi bağışlayıram, – o, çiyinlərimi buraxıb dedi və arxasını mənə çevirdi. Sonra yenidən mənə sarı çönüb davam etdi: – Makkellar, mənim sizin pullarınızdan istifadə edəcəyimi yanlış fikirləşirsiniz. Doğrudanmı, siz elə düşünürsünüz ki, mən məğlubiyyətlə barışmışam? Qulaq asın: həyatım layiq olmadığım uğursuzluqlarla doludur. Bu səfeh şahzadə Çarli parlaq təşəbbüslərimi məhv etdi: bu, mənim birinci məğlubiyyətim oldu. Parisdə mən yenidən şöhrət pillələri ilə yüksəyə qalxmağa nail oldum; bu dəfə sırf təsadüf nəticəsində məktub kənar bir şəxsin əlinə keçdi və yenə də hər şeyi itirdim. Üçüncü dəfə xoşbəxtliyə cəhd etdim: ağlagəlməz qoçaqlıq sayəsində Hindistanda özümə mövqe qazana bildim və birdən Klayv[1] peyda oldu, racəliyimin[2] külü göyə sovruldu. Zorla tör-töküntüdən canımı qurtarıb, yeni Eney[3] kimi Sekundra Dassı da kürəyimə alıb oradan uzaqlaşdım. Üç dəfə yüksək mənsəbə sahib olmuşam. Baxmayaraq ki qırx üç yaşım hələ tamam olmayıb. Mən dünyanı elə tanıyıram ki, ahıl yaşına çatmış az adam onu belə tanıya bilər. Qəsr də görmüşəm, düşərgə də. Qərbdə də olmuşam, Şərqdə də; mən hər vəziyyətdən çıxmağın min cür yolunu bilirəm. İndi gücümün və idrakımın çiçəklənən dövründə həm xəstəlikdən, həm də yersiz şöhrətpərəstlikdən xilas olmuşam. Beləliklə, mən bütün bunlardan imtina edirəm. Hazırda isə mənim üçün fərqi yoxdur; mən öləcəyəm və dünyanın məndən xəbəri olmayacaq. Mənə yalnız bir şey lazımdır və ona nail olacağam. Özünüzü qoruyun, divarlar uçan zaman qalıqları altında qalmayasınız!

Fəlakətə mane ola biləcəyimə bütün ümidlərimi itirmiş halda, onun yanından çıxdığım zaman burada dumanlı da olsa, bir canlanma müşahidə edə bildim. Diqqətlə baxdıqda limanda təzəcə lövbər salmış böyük bir gəmi gördüm. Qəribədir ki, mən onu necə biganə seyr etməyi bacardım. Axı onunla buraya hər iki Derrisdir qardaşlarının ölümü təşrif gətirmişdi. Onların mübarizəsi ilə bağlı bu qədər qızğın hadisələrdən, təhqirlərdən, maraqların toqquşmasından, qardaş ölümünə səbəb ola biləcək dueldən sonra, sanki, Qreb-stritdən[4] çörək pulu arxasınca hansısa bədbəxt bir yazıçının gəlməsi vacib imiş. Məhz nə qazanacağını xəyalına belə gətirməyən həmin adam dənizlə dörd min mil məsafəni adlayıb burada hər iki qardaşı meşənin soyuq, əlçatmaz dərinliklərinə ölümə göndərdi.

Lakin o zaman bu, mənim ağlıma belə gəlməzdi. Portdakı nadir canlanmaya sevinən yerli sakinlər ətrafımda sevinclə dolaşırdılar. Mən isə Ballantreni ziyarətimin və onun sözlərinin yaratdığı təəssüratlar içində kütlənin arasından keçib evə qayıdırdım.

---

[1] *Klayv* – Hindistanın general-qubernatoru Klayv Robert. XVIII əsrdə qarət və intriqa sayəsində Hindistanda ingilislərin hökmranlığını bərpa etmiş və onlara rəqib olan fransızları oradan sıxışdırıb çıxarmışdı.

[2] *Racə* – Hindistanda: yerli feodal, hakim, knyaz

[3] Roma əfsanəsinə görə, Troyanı tərk edən Eney atasını kürəyində aparmışdı.

[4] *Qreb-strit* – Londonda küçə; XVII və XVIII əsrlərdə az tanınmış yazıçı və jurnalistlər yaşayırmış.

Həmin gecə gəmidən bizə bir bağlama kitabça gətirdilər. Növbəti gün milord qubernatorun təşkil etdiyi axşam məclisinə dəvət olundu; artıq hazırlaşmaq vaxtı idi və mən milordu kabinetdə aldığımız kitabçaları vərəqlədiyi vəziyyətdə tək qoyub çıxdım. Qayıtdığım zaman başını masanın, əllərini isə əzilmiş vərəqlərin üstündə geniş açdığını gördüm.

– Milord, milord, – ucadan onu çağırdım və özünü pis hiss etdiyini düşünüb onun yanına tələsdim.

O, birdən yerindən sıçradı. Sanki, onu kəndirlə dartıb qaldırdılar. Rəngi ağappaq olmuşdu. Bəlkə, onu ayrı yerdə görsəydim, yəqin ki, tanımazdım. O, elə qolaylandı ki, sanki, məni vurmağa hazırlaşırdı.

– Əl çəkin məndən! – o, xırıltılı səslə çığırdı.

Mən ayağım tutduğu qədər ora-bura qaçıb miledini axtarmağa başladım. O, xüsusi dəvət gözləmədi. Biz yaxınlaşdığımız zaman qapı içəridən bağlı idi və milord qışqırdı ki, ona mane olmayaq. Karıxmış halda bir-birimizə baxdıq. Fikirləşdik ki, fəlakət artıq başlanmışdır.

– Qubernatora yazaram ki, bizi bağışlasın, – miledi dedi. – Biz dostların ehtiramını itirə bilmərik. – Amma qələmi əlində saxlaya bilmədi. – Mən yaza bilmirəm, – qadın dedi. – Siz yazın.

– Çalışaram, miledi.

O, yazdığımı oxudu.

– Çox yaxşı, – qadın dedi. – Allaha şükürlər olsun ki, sizin kimi dayağım var, Makkellar. Ona nə olub? Nə? Bu nə ola bilər?

Fikrimcə, burada izah olunmalı bir şey yox idi. Qorxduğum o idi ki, onun ağlında baş vermiş qüsur uzun müddət yatmış vulkan kimi püskürüb, nəhayət, üzə çıxa bilərdi. Amma bu qənaətim barədə (miledinin marağına rəğmən), əlbəttə ki, heç bir söz demədim.

– İndi hər şeydən vacib bizim necə qərar qəbul etməyimizdir, – mən dedim. – Siz onu otaqda tək qoymalısınızmı?

– Onu narahat etməyə cəsarətim çatmır, – qadın cavab verdi. – Bəlkə, tək qalmaq onun təbii istəyidir. Bəlkə, bu, onu yüngülləşdirə bilər. Biz isə bu qeyri-müəyyənliyə dözməliyik. Yox, mən onu narahat edə bilmərəm.

– Onda mən gedib məktubu yola salım və bundan sonra, icazə versəniz, qayıdıb sizin yanınızda qalaram.

– Əlbəttə, əlbəttə, buyurun! – o, ucadan dedi.

Demək olar ki, bütün axşamı ikimiz də oturub, kabinetin qapısını müşahidə etdik. İndi gördüklərimin əvvəllər gözümə görünənlərə nə dərəcədə oxşadığı ağlımdan çıxmırdı. Mən onları xatırlamalı idim. Çünki müxtəlif şayiələr dolaşırdı və bunların hətta dəhşətli dərəcədə şişirdilmiş şəkildə çap olunmuşuna da rast gəlmişdim. Orada hətta mənim adım da çəkilirdi. Çox şey üst-üstə düşürdü: eynən otaqda başı masanın üstündə və məni qəlbimin dərinliyinə qədər sarsıdan üzündəki həmin ifadə. Amma otaq başqa otaq idi və milordun oturuşu fərqli təsir bağışlayırdı. Üzündə isə daima yuxuda gördüyüm (təkcə yuxarıda qeyd etdiyim haldan savayı) sonsuz ümidsizliyi xəstələrə məxsus qəzəb əvəz etmişdi. İlk dəfə başqalarına etiraf etdiyim həqiqət bundan ibarətdir; əgər fərq böyük idisə, məni təşvişə sala bilən uğursuzluq da kifayət qədər idi.

Söylədiyim kimi, bütün axşamı oturub özlüyümdə bu barədə düşündüm. Çünki miledinin qayğıları başından aşırdı və onu öz fikirlərimlə təşvişə salmaq heç ağlıma da gəlmirdi. Axşamdan keçmiş o, mister Aleksanderi çağırmaq qərarına gəldi və ondan atasının kabinetinin qapısını döyməyi xahiş etdi. Milord oğlunu geri qaytarsa da, heç bir əsəbilik nümayiş etdirmədi və bu, məndə onun tutmalarının bitməsi ilə bağlı ümid qığılcımlarının yaranmasına səbəb oldu.

Gecə mən lampanı yandırdığım zaman, nəhayət, kabinetin qapısı açıldı və kandarda milord göründü. İşıq o qədər güclü olmadığından onun üzünün ifadəsini sezmək çətin idi. O, danışmağa başladığı zaman səsinin dəyişdiyi hiss olunsa da, qətiyyətli təsir bağışlayırdı.

– Makkellar, – o dedi. – Məktubu ünvanına şəxsən özünüz çatdırarsınız. Bu, çox məxfi məktubdur. Onu həmin adama təklikdə verərsiniz.

– Henri, – miledi dedi. – Sən xəstə deyilsən?

– Xeyr, xeyr! – o, həyəcanlı cavab verdi. – Mən məşğulam. Heç bir xəstəliyim yoxdur. Sadəcə, məşğulam. Qəribədir, adam öz işləri ilə məşğul olduğu zaman nə üçün onun xəstələndiyi barədə düşünürsünüz? Otağa şam yeməyi və bir şüşə şərab göndərin. Mən bir tanışımı gözləyirəm. Sonra isə məni işdən ayırmamağı xahiş edirəm. – Bu sözləri söylədikdən sonra yenidən otağa çəkilib qapını bağladı.

Məktub bir liman aşxanasında hansısa kapitan Harrisə ünvanlanmışdı. Mən Harrisi (deyilənlərə görə) təhlükəli fırıldaqçı kimi tanıyırdım. Keçmişdə dəniz quldurу olub. İndi isə ağır bir işlə məşğul olurdu, – hindularla ticarət edirdi. Təsəvvür edə bilmirdim ki, onun milordla nə əlaqəsi ola bilər və ümumiyyətlə, milord onu necə tanıya bilər. Bəlkə də, milord onu təzəcə canını zorla qurtardığı məhkəmə işindən tanıyırdı. Necə olursa olsun, amma tapşırığı çox könülsüz icra etdim və kapitanın nə işlə məşğul olduğunu gördükdən sonra kədərli halda geri qayıtdım. Mən onu iyli bir otaqda, sönmüş şamın və boş şüşələrin əhatəsində tapdım. O, hərbi duruşundan, deyəsən, nəsə qoruyub saxlaya bilmişdi. Bəlkə də, özünü belə göstərməyə çalışırdı, çünki onun ədaları adama dəhşətli təsir bağışlayırdı.

– Milorda mənim ehtiramımı çatdırın və deyin ki, yarım saatdan sonra hüzurunda hazıram, – o, məktubu oxuduqdan sonra dedi. Sonra isə yaltaq bir görkəm alıb, boş şüşələri mənə göstərdi. Bununla işarə edirdi ki, onu çaxıra qonaq eləyim.

Amma mən tez qayıtmağa səy göstərdim. Təzəcə evə çatmışdım ki, arxamca kapitan peyda oldu və gecəyarısına kimi milordun yanında oturdu. Artıq ikinci xoruzbanı olardı, mən milordun onu darvazaya qədər ötürdüyünü gördüm (otağın pəncərəsindən). Onlar möhkəm sərxoş idilər və söhbət etdikləri zaman bir-birinə söykənmişdilər ki, yıxılmasınlar. Amma milord səhər tezdən cibində yüz funt evdən çıxdı. Hesab edirəm ki, o, evə pulsuz qayıtdı; və tam əminəm ki, o pullar Ballantrenin əlinə keçməyib, çünki mən onun daxmasını səhər açılandan müşahidə etməyə başlamışdım. Bu, Derrisdir lordunun Nyu-Yorku tərk edənə qədər öz malikanəsindən kənara son çıxışı oldu. O, at tövləsinə baş çəkir, oturub evdəkilərlə söhbət edərdi. Hər şey adi məcrada davam edirdi. O, şəhərdə görünmür, qardaşının da yanına getmirdi. Harris də bir daha heç vaxt buralarda peyda olmadı.

Hazırda bizi əhatə edən sirli mühit mənə çox əzab verirdi. Milordun həyat tərzinin birdən dəyişməsi ciddi qayğılarının olduğundan xəbər verirdi. Amma bunlar nədən ibarət idi, haradan sızırdı, o nə üçün evdən və bağdan kənara çıxmırdı, – bütün bunları mən dəqiq anlaya bilmirdim. Təkcə bir şey aydın idi: bu işdə gəmi ilə gətirilmiş kitabçaların rolu danılmazdı. Onların hamısını bir-bir oxumuşdum və heç birində xüsusi əhəmiyyət kəsb edən bir məqamla rastlaşmamışdım. Bunlar siyasi təlxəkliklə icra olunmuş yazılar idi. Bir də burada mən görkəmli siyasi xadimlər barədə təhqiramiz heç bir şey tapa bilmədim, nəinki milord kimi siyasi intriqalardan kənar adam ola.

Milordun daim sinəsinin üstündə gizlədiyi və bütün bunların mənbəyi olan həcvin nədən ibarət olduğunu bilmirdim. Onu ölənə qədər həmin yerdə gizlədi; mən onu orada, şimal meşələrinin dərinliyində, milordun dünyasını dəyişdiyi yerdə tapdım. Məhz həmin yerdə və belə bir kədərli vəziyyətdə mən yakobinlərə qarşı hər cür mərhəmətə etiraz edən viq[1] cızma-qarasının mənasız uydurmalarını oxudum.

Birinci abzas belə səslənirdi: “Bir məşhur qiyamçı C.B.-e.-nin titulları bərpa olundu. Bu iş yuxarı dairələrdə müzakirə olunmuşdur. Belə ki, onun Şotlandiyada və Fransada şübhə doğuracaq hansısa xidmətləri olmuşdur. Titulun indiki varisi olan qardaşı, hansı ki bu tituldan məhrum ediləcək L-d D-r öz cəhətləri ilə ondan bir o qədər də yaxşı olmayıb, yaramaz bir məsləklə tərbiyə olunmuşdur. Qədim məsəldə deyildiyi kimi, onların hər ikisi eyni toxumun meyvələridir. Lakin bu kavalerin hüquqlarının bərpa olunması faktı o qədər biabırçılıqdır ki, yanından etinasız ötmək mümkün deyildir”.

Ağıllı adam, əlbəttə ki, belə aşkar uydurmalara azca da olsa məhəl qoymazdı. Hökumətin müvafiq qərarı yalnız bu kitabçaları düzüb-qoşan iftiraçının xəyalına gələ bilərdi. Milord isə iti zəkası ilə fərqlənməsə də, sağlam düşüncədən məhrum deyildi. Lakin onun belə iftiralara inamı, həmin həcvi sinəsində, orada yazılanları isə ürəyində gəzdirməsi onun ağlında qüsurun əmələ gəlməsinin aşkar sübutu idi. Şübhəsiz, mister Aleksander barədə bir xatırlama və uşağın öz hüquqlarından məhrum edilməsi barədə təhlükə bu halı bir qədər də sürətləndirmiş oldu. Bəlkə də, ağam artıq çoxdan havalanmışdı, amma biz kifayət qədər diqqətli olmadığımıza və ona çox öyrəşdiyimizə görə xəstəliyin dərəcəsini anlaya bilməmişdik.

Həcvin peyda olmasından, təxminən, bir həftə sonra axşamdan keçmiş dəniz sahilində gəzişirdim və vərdiş etdiyim üçün Ballantrenin daxması istiqamətinə yollandım. Birdən qapı açıldı və qaranlıq küçənin bir hissəsinə düşən işıqda sahibimin ürəklə yola saldığı həmin adamı gördüm. Bu adamın fırıldaqçı Harris olduğuna necə heyrətləndiyimi təsəvvür etmək çətin deyil. Onun bura gəlişində milordun əlinin olduğu qənaətinə gəlməyə bilməzdim. Geri qayıdarkən dərin fikirlərə dalmışdım. Evə gec qayıtdım və milordu səfər zamanı onu müşayiət edən çamadana əşyalarını yığdığı yerdə haqladım.

---

[1] *Viq (viq*lər) – XVII əsrdə İngiltərədə iri ticarətin, maliyyə burjuaziyasının və ticarətlə məşğul olan zadəganların maraqlarını ifadə edən partiya.

– Siz haradasınız? – o çığırdı. – Sabah Olbeniyə gedirik. Siz və mən. Dərhal yola hazırlaşmalısınız.

– Olbeniyə, milord? – mən ucadan dedim. – Nə məqsədlə?

– Vəziyyətin dəyişməsi ilə əlaqədar olaraq, – o dedi.

Gözlərindən ağladığı hiss olunan miledi mənə işarə elədi ki, daha heç bir etiraz bildirməyim. Bir qədər sonra fürsət tapan kimi qadın kapitanın onun yanına gəlişindən dərhal sonra milordun qəfil səfəri barədə onu xəbərdar etdiyini bir neçə sözlə mənə çatdırdı. Onun nəinki milordu fikrindən döndərməsi, hətta səfərin səbəbini aydınlaşdırması ilə bağlı bütün səyləri nəticəsiz qalmışdı.

XI *fəsil*

MEŞƏDƏ BAŞ VERƏN MACƏRALAR

Biz əsrarəngiz Hudzon çayının yuxarı hissəsi ilə səfərimizi uğurla başa çatdırdıq. Gözəl hava vardı və payız zinətləri təpələrə gözoxşayan dərəcədə gözəllik bəxş etmişdi. Olbenidə bir karvansaraya düşdük. Mən bir o qədər də kor, milord isə bir o qədər də məharətli deyildi ki, onun məni bağlı qapı arxasında saxlamasının niyyətini anlamayam. Onun mənim üçün fikirləşdiyi iş o qədər də tələsik deyildi ki, heç bir zəruri sənədlər olmadan ucqar karvansaranın bağlı nömrəsində oturub onu icra eləyim. Və ümumiyyətlə, həmin iş o qədər vacib deyildi ki, məni eyni vərəqin üzünü dörd-beş dəfə köçürməyə məcbur etsin. Mən özümü göstərişi icra edən kimi qələmə verib, bu müddət ərzində ağamın marağı sayəsində şəhərin bütün yenilikləri ilə tanış ola bildim. Bu yolla, nəhayət, uzun müddət gözlədiklərimi necə söyləyəcəyimi öyrənə bildim. Mənə məlumat verdilər ki, kapitan Harris tacir mister Mauntenin müşayiəti ilə çayın yuxarı hissəsi ilə qayıqda səfərə çıxmışdı. Axşam sahibimin ağıllı baxışlarından yayınmağa başladım. Milordun bu məsələdə iştirakı ilə bağlı qərarımın yanlış olmadığını anladım. Buna baxmayaraq, kapitan Harrisi tanıdığımı, mister Maunten barədə heç bir təsəvvürüm olmadığını etiraf edib, onlarla başqa kiminsə yol yoldaşı olub-olmadığı barədə öyrənmək istədim. Məni məlumatlandıran şəxsin bundan xəbəri yox idi; mister Maunten ticarət üçün lazım olan müddəti burada qalmışdı. O, şəhəri dolaşır, alver edir, içir və lovğalanırdı. Görünür, onlar nə isə böyük ümidlər verən kələk işlətmişdilər. Çünki o, aşkar şəkildə geri qayıtdıqdan sonra təmtəraqlı yaşayacağını bəyan edirdi. Bundan savayı heç nə məlum deyildi. Çünki ondan başqa heç kim qayıqdan düşüb şəhərə gəlməmişdi və onlar, görünür, qar yağana kimi hansısa məlum bir yerə özlərini çatdırmalı idilər.

Yadımdadır, növbəti gün Olbenidə yüngül qar yağmışdı və indi anlayıram ki, bu, sanki, bizi nə gözlədiyi barədə bir xəbərdarlıq idi. O zaman həmin ölkənin mərhəmətsiz təbiətinə bələd olmadığımdan bu barədə düşünməmişdim. İndi isə mən çox şeyi anlayıram və düşünürəm ki, danışacağım hadisələrin dəhşəti qara buludlarla örtülmüş səmada, azğın küləklərin ağuşunda gizlənməmişdimi, görəsən? Şaxtalı havada bizə bu qədər əzab bəxş eləyən, tabe olduğumuz hansı qüvvə idi?

Qayıq üzüb getdikdən sonra mən əvvəlcə zənn etdim ki, biz Nyu-Yorka qayıdacağıq. Amma belə olmadı. Elə bir səbəb olmadan milord Olbenidə yubanır və məni də lüzumsuz işlərlə yükləyib özü ilə burada saxlayırdı. Hiss edirəm ki, indi söylədiklərimə görə layiqli mühakiməyə məruz qalacağam. Mən şəxsi mülahizələrimə inanmayacağım qədər axmaq deyiləm. Anlayırdım ki, Ballantrenin həyatı Harrisə etibar edilib və bu işdə hansısa məqsədin olmasından şübhələnməyə bliməzdim. Harris yaramaz həyat tərzi keçirən bir şəxs idi və milord onu gizlicə pulla təmin edirdi. Aldığım məlumatlardan aydın olurdu ki, tacir Maunten də eyni yuvanın quşudur. Onların gizlədilmiş dəfinənin axtarışı ilə bağlı təşəbbüsü öz-özlüyündə təmiz oyundan xəbər vermirdi; onların yollandığı yerlərin xüsusiyyəti hər cür qanlı cinayətə görə cəzasızlığa zəmanət verirdi. Unutmayın ki, mən Ballantreni gəminin bortundan izləyib dənizə salmaq istəyən həmin adamam. Həmin adamam ki, az qala, Allaha yalvarıb məhz onun özünü mənim muzdlu qatilim olmağa razı salmağa səy göstərirdim. Doğrudur, mən çox şeydə düşmənimizə göz yummuşam. Bunun zəifliyimdən irəli gəldiyini və bu işlərdə günahkar olduğumu düşünürəm. Bu adama qarşı nifrətimdə həmişə qətiyyətli olmuşam. O da doğrudur ki, cinayətkarın bütün risklərini və günahını öz üzərinə götürmək bir məsələdir, kənarda dayanıb milordun özünü ləkələməsini və məhv etməsini seyr etmək tamam başqa məsələ. Mənim fəaliyyətsizliyimin də əsl səbəbi məhz bunda idi. Çünki (heç olmasa, bu işə azca da olsa baş qoşsaydım), bəlkə də, Ballantreni xilas edə bilməyəcəkdim, amma milordun adını mütləq ləkələmiş olacaqdım.

Bax elə buna görə də mən fəaliyyətsizlik nümayiş etdirirdim və elə buna görə də indi özümə haqq qazandırıram. Biz hələ də Olbenidə yaşayırdıq və qərib şəhərdə tək olduğumuza baxmayaraq, az-az ünsiyyətə girir və görüşdüyümüz zaman yalnız salamlaşırdıq. Milord görkəmli və şəhərdən olan yerli torpaq sahiblərindən çoxuna özü ilə bir neçə təqdimat gətirmiş, digərləri ilə Nyu-Yorkda görüşmüşdü. Bu tanışlıqların sayəsində o, vaxtının çox hissəsini evdən kənarda keçirməyə müvəffəq olurdu və kifayət qədər dağınıq həyat tərzi keçirməklə məni mütəəssir edirdi. Artıq evə qayıtdığı zaman mən yatağımda uzanıb, yuxusuzluqdan əziyyət çəkirdim və o, demək olar ki, hər axşam spirtli içkiləri yüksək qiymətləndirirdi. Gündüzlər isə əvvəllər olduğu kimi, gözlənilməz ixtiraçılıq qabiliyyəti nümayiş etdirərək məni çoxlu tapşırıqla yükləyirdi. Artıq söylədiyim kimi, mən heç nədən imtina etmirdim, çünki onun əmrlərini icra etmək üçün işə qəbul edilmişdim. Amma onun bu fəndlərini dişə vurmaq mənim üçün bir o qədər də çətin deyildi və bunları bəzən onun üzünə söyləməyi özümə borc bilirdim.

– Mənə elə gəlir ki, mən şeytanam, siz isə Maykl Skottsunuz[1], – bir dəfə ona söylədim. – Mən artıq Tvidə körpü salmış, Eyldon sıra dağlarını parçalamışam. İndi isə mənə qumdan kəndir düzəltməyi tapşırırsınız.

O, bir qədər mənə baxdıqdan sonra gözlərini yana çevirdi. Çənəsini elə tərpətməyə başladı ki, sanki, sözləri çeynəyirdi, amma ucadan heç bir söz söyləmədi.

– Doğrudur, milord, – mən davam etdim, – sizin əmriniz mənim üçün qanundur. Əlbəttə, mən bu yazını dördüncü dəfə də köçürəcəyəm, amma sizin üçün çətin deyilsə, sabaha mənim üçün yeni dərs fikirləşin. Çünki doğrusunu söyləsəm, bu, məni artıq çox darıxdırır.

– Siz özünüz də bilmirsiniz nə danışırsınız, – milord şlyapasını başına qoyaraq dedi və arxasını mənə çevirdi. – Elə bil, məni narahat etməkdən həzz alırlar. Siz mənim dostumsunuz, amma dostluğun da bir sərhədi var. Qəribə işdir! Ömrüm boyu mənimki gətirməyib. Hələ də cürbəcür kələklərlə əhatə olunmuşam və bu tilsimləri qırmaq məcburiyyətindəyəm. – Səsini qaldırmağa başladı. – Bütün aləm mənə qarşı çevrilib!

---

[1] *Maykl Skott* – orta əsrlərdə yaşamış alim. İngiltərə xalq nağıllarının personajı; ağlı və hiyləgərliyi sayəsində hətta şeytanı da idarə edərmiş.

– Sizin yerinizə olsaydım, belə uydurmalar barədə düşünməzdim, – mən dedim. – Nə edərdim, bax başımı soyuq suda isladardım. Çünki siz axşam, yəqin ki, lazım olduğundan çox içmisiniz.

– Belə de... – o dedi, sanki, mənim məsləhətim onu maraqlandırırdı. – Doğrudanmı, bu, adama kömək eləyir? Bu vaxta kimi heç kəs bunu sınaqdan keçirməyib.

– Günlər var idi ki, milord, sizə ehtiyacın nə olduğunu da sınaqdan keçirmək lazım gəlmirdi və mən istərdim ki, həmin günlər yenidən geri qayıtsın. Məgər siz görmürsünüz ki, belə davam edərsə, siz özünüzə xələl yetirə bilərsiniz?

– Sadəcə, mənə indi spirtli içkilər daha pis təsir eləyir və məni bir qədər yorub, Makkellar. Amma mən özümü ələ almağa çalışaram.

– Mən də sizdən məhz elə bunu gözləyirəm. Unutmamalısınız ki, siz mister Aleksanderin atasısınız. Oğlunuza şərəfli ad miras saxlayın.

– Yaxşı, yaxşı, – o dedi. – Siz çox ağıllı adamsınız, Makkellar və artıq çoxdan mənim yanımda işləyirsiniz. Əgər başqa sözünüz yoxdursa, – indi ona xas olan uşaq coşqunluğu ilə əlavə etdi, – onda, icazənizlə mən gedirəm!

– Yox, milord, başqa heç bir sözüm yoxdur, – mən kifayət qədər soyuq bir tərzdə cavab verdim.

– Yaxşı, onda mən gedim, – milord təkrar etdi. Amma qapının ağzında dayanıb, geriyə döndü, şlyapasını dartışdırıb yenidən başından çıxardı və mənə baxdı. – Daha mən sizə lazım deyiləm ki? Yox? Onda gedim ser Uilyam Consonu görüm, amma özümü ələ alacağam. – O, bir qədər susduqdan sonra gülümsəyərək əlavə etdi: – Siz o yeri tanıyırsınız, Makkellar, Enqlzdan bir az aşağı, – orada yarğanların arasından çay axır və quşarmudu ağacları bitir. Yadımdadır, uşaq vaxtı oralarda tez-tez olardım; ay Allah, bunlar mənə qədim bir mahnını xatırladır. O zaman yalnız balıqlar barədə düşünərdim və elə olurdu ki, əla balıq ovu edirdim. Eh, o zamanlar necə də xoşbəxt idim! Nə üçün, Makkellar, nə üçün mən indi elə xoşbəxt ola bilmirəm, görəsən?

– Milord, – mən dedim, – əgər spirtli içkilərə az maraq göstərsəniz, sizin üçün çox yaxşı olardı. Qədim məsəl var: butulka təsəllilərin ən pisidir.

– Əlbəttə, əlbəttə, – o dedi, – əlbəttə! Yaxşı, mən gedirəm.

– Yaxşı yol, milord, – mən dedim. – Xudahafiz.

– Xudahafiz, xudahafiz, – o təkrar etdi və nəhayət, otağı tərk etdi. Bunları ona görə söyləyirəm ki, milordun səhərlər necə olduğunu göstərə bilim və əgər oxucu onun belə vaxtlarda təslim olduğunu hiss edə bilmirsə, deməli, mən ağamın davranışını yaxşı təsvir edə bilməmişəm. Onun enmələrini tam dərinliyinə qədər anlayıb, badə dostlarından mənasız, küt sərxoş kimi ayrıldığı halda, ona yalnız tituluna görə güzəşt olunduğunu (əgər güzəşt olunarsa) bilərək və onun nə vaxtsa taleyin zərbələrinə ləyaqətlə sinə gərdiyini xatırlayaraq, adam eyni zamanda həm qəzəblənir, həm də ağlamaq istəyirdi.

Sərxoş vaxtlarında o daha da hövsələsiz olurdu. Lap axırlarda baş verən bir hadisəni nümunə göstərirəm ki, həmişəlik yaddaşıma həkk olunmuşdur. Amma o vaxtlar bu hadisə məni dəhşətə gətirmişdi.

Mən artıq yatağa uzanmışdım, amma yuxuya getməmişdim. Bu zaman onun mahnı oxuya-oxuya ayaqlarını yerə vuraraq pilləkənləri necə qalxdığını eşitdim. Milord musiqiyə meyilli deyildi. Bütün ailənin istedadı, sanki, böyük qardaşın payına düşmüşdü. Ona görə də onun mahnı oxumağını boğazını yırtmaq kimi anlamaq lazımdır. Uşaqlar hələ utanmağa başlamadığı vaxtlarda hərdən bu şəkildə oxumağa səy göstərə bilərlər. Amma yetkin adamların belə hərəkət etməsi, ən azı, qəribə görünür. O, sərxoşlara məxsus ehtiyatla qapını açdı, ovcu ilə şamın üstünü örtərək yarımqaranlıq otağı nəzərdən keçirdi və yatdığımı zənn edib içəri daxil oldu, şamı masanın üstünə qoyub, şlyapasını çıxardı. Mən onu çox yaxşı görürdüm; fərəhi aşıbdaşırdı. O, dayanıb şama baxaraq bığaltı gülümsəyirdi. Sonra o, əlini qaldırıb barmaqlarını şıqqıldatdı və soyunmağa başladı. Başı qarışdığından, görünür, mənim burada olduğumu unudub yenidən oxumağa başladı. İndi mən onun qədim “İki qarğa” mahnısının təkrar-təkrar söylədiyi sözlərini anlaya bildim:

Qışda və yayda qoy külək
Onun sümükləri üstə ulasın.

Artıq qeyd etmişdim ki, onun musiqi qabiliyyəti yox idi. Mahnının motivi mənasız olsa da, onu fərqləndirən yalnız kədərli səslənməsi idi. Amma mahnı sözlərinə və barbar dəqiqliyi ilə oxuyan adamın hisslərinə uyğun olaraq, dinləyicidə unudulmaz təəssüratlar yaradırdı. O, mahnını oyun havasının ritminə uyğun ahəngdə başlayıb, dərhal da yaramaz bir şəkildə azaltdı, notları əhəmiyyətsiz dərəcədə uzadaraq elə kədərli bir pafosla yekunlaşdırdı ki, onu dinləmək, sadəcə, dözülməz idi. Onun hərəkətlərindəki qabalıq da eynən bu şəkildə azalmağa başladı. İş şalvara çatdıqda, o, çarpayıda oturub ağlamağa başladı. Mən kefli adamların göz yaşlarından şərəfsiz heç nə təsəvvür etmədiyimdən, bu rüsvayçı mənzərəni görməmək üçün tez üzümü yana çevirdim.

Artıq o, dərdli adamlar kimi içkinin təsirindən elə göz yaşı axıdırdı ki, yalnız tamamilə gücdən düşdükdən sonra dayana bilərdi. Göz yaşı sel kimi axırdı. Paltarını soyunub soyuq otaqda oturmuşdu. Mən gah dilxor olur, gah da sentimental hisslərə qapılırdım; gah yataqdan qalxıb ona kömək etmək istəyirdim, gah da özümə nəsihət verib, heç nəyə fikir vermədən yuxuya getmək istəyirdim. Bu hal "*quantum mutatus ab illo*"[1] fikri birdən bütün varlığımı sarsıtdığı ana qədər davam etdi; onun əvvəlki düşüncə tərzini, sədaqətini və dözümünü xatırladığımdan nəinki öz ağama, hətta bütün insanlığa qarşı qəlbimdə mərhəmət hissi oyandı.

Bu zaman çarpayıdan sıçrayıb ona yaxınlaşdım və əlimlə onun daş kimi soyuq çılpaq çiyninə toxundum. O, əlini üzündən çəkdiyi zaman balaca uşaq təki üzünü tamam göz yaşı içində və şişmiş bir vəziyyətdə gördüm. Bu mənzərə məni daha çox acıqlandırdı.

– Utanın! – mən dedim. – Nə uşaqlıq eləyirsiniz? Şəhərin bütün çaxırını qarnıma töksəydim, elə mən də oturub ağlayıb-sızlayardım. Amma mən kişi kimi ayıq başla yatağa uzanmışam. Siz də uzanın və bu ağlaşmaya son qoyun!

– Dostum Makkellar, – o dedi. – Ürəyim ağrıyır!

– Ağrıyır? – mən onun üstünə qışqırdım. – Bu məlumdur! Otağa daxil olduğunuz zaman nə oxuyurdunuz? Başqalarına rəhm edin, o zaman başqaları da sizə rəhm edər. Nəsə bir şeyə qərar verin, mən dardüşüncəli insanlara xidmət göstərmək istəmirəm. Vurmaq istəyirsinizsə, vurun, dözüm göstərə bilirsinizsə, o zaman dözün!

– Deməli, məsələ belə imiş! – o, qeyri-adi bir həvəslə dedi. – Vurmaq, vurmaq! Bax bu, məsləhət oldu! Dostum, mən bütün bunlara çox dözmüşəm. Lakin onlar mənim övladıma əl uzatdıqda isə, mənim balam təhlükə altında olduğu zaman isə... – Həyəcanı azaldı və yenidən ağladı: – Mənim balam, Aleksanderim mənim! – Və göz yaşlarını yenidən sel kimi axıtmağa başladı.

---

[1] Əvvəlkindən fərqli olaraq o, necə də dəyişmişdi (*lat.*): "Eneida"dan iqtibas

Mən onun çiyinlərindən yapışıb silkələdim.

– Aleksander? – mən dedim. – Siz onun haqqında düşünürsünüz məgər? Heç oxşamır! Əsl kişiyə yaraşan tərzdə özünüzə nəzər salın və görərsiniz ki, bu, özünüzü aldatmaqdan ayrı bir şey deyil. Arvadınızı, dostunuzu, oğlunuzu – hamını unutmusunuz və yalnız öz marağınıza aludə olmusunuz.

– Makkellar, – o dedi və sanki, əvvəlki xasiyyəti də, səsi də bərpa olundu. – Mənim barəmdə nə istəsəniz söyləyə bilərsiniz, amma xudbinlik adlı günahı heç vaxt işlətməmişəm.

– Necə istəyirsiniz, amma mən sizin gözlərinizi açmağa borcluyam, – dedim. – Nə vaxtdan burada yaşayırıq? Bəs evdəkilərə neçə məktub yazmısınız? Deyəsən, axı siz onları birinci dəfədir xatırlayırsınız, heç olmasa, bir dəfə də olsa, məktub yazmısınızmı? Onlar düşünə bilərlər ki, siz artıq həyatda yoxsunuz.

Bunlar onun ən zəif yerinə toxunduğundan, onda yaxşı olan nə vardısa, hərəkətə gətirdi. O, ağlamağını kəsib, səhvini etiraf etdi, məndən üzr istəyib yatağa uzandı və tez də yuxuya getdi. Səhər ilk işi milediyə məktub yazmaq oldu. Bu məktub çox nəvazişlə yazılmasına baxmayaraq, tamamlanmadı. Ümumiyyətlə, Nyu-York ilə bütün yazışmaları mən icra edirdim və bunun nə dərəcədə xoşagəlməz bir iş olduğuna özünüz qərar verə bilərsiniz. Milediyə nə yazmalı, hansı ifadələri düşünüb tapmalı, nələri amansızcasına etiraf etməli, – bütün bunlar yuxuma haram qatmışdı.

Buna baxmayaraq, milord səbirsizliklə öz müttəfiqlərindən yeni xəbərlər gözləyirdi. Görünür, Harris işi bacardığı qədər tez tamamlamağa söz vermişdi. Artıq nəzərdə tutulmuş müddət başa çatmışdı. Gərginlik içində nəyisə gözləmək ağlı yerindən oynamış adama pis yol göstərə bilərdi.

Bu müddət ərzində milordun bütün fikri meşənin dərinliklərində – onun marağına səbəb olan həmin ekspedisiyanın hər addımı barədə idi. O, mütəmadi olaraq həmin ərazinin keçidləri, düşərgə salına biləcək yerləri, cinayətin həyata keçirilməsinin min cür yolu və nəticədə qardaşının sümükləri üstündə küləyin vıyıltısı barədə təsəvvürlərə qapılırdı. Onun söhbətlərində bu gizli, cinayətkar fikirlər hər zaman hiss olunurdu. Mən onları, sanki, cəngəllikdə gizlədilmiş olsalar da, əla görürdüm. Təəccüblü deyil ki, xəyalən cinayət törətdiyi həmin yer tədricən fiziki mənada onu özünə cəlb etməyə başlamışdı.

Onun hansı təkliflə çıxış etdiyi yaxşı məlum idi. Ser Uilyam Conson bu yerlərə diplomatik tapşırıqlarla göndərilmişdi və milordla mən onun dəstəsinə qoşulmuşduq (guya, sadəcə olaraq, hər şeyi öyrənmək məqsədi ilə). Ser Uilyam yaxşı silahlanmış, yaxşı da təmin olunmuşdu. Ovçular bizə quş gətirir, hər gün təzə balıq tuturdular. Brendi isə su kimi axırdı. Biz gündüzlər hərəkət edir, gecələr isə hərbi qaydaya uyğun düşərgə salırdıq. Gözətçilər bir-birini əvəz edir, həyəcan siqnalı zamanı hər adam öz yerini bilirdi. Dəstəyə ser Uilyam özü rəhbərlik edirdi. Hətta bunlar məni tədricən özünə cəlb etməyə başlamışdı. Amma bəxtimizdən havalar birdən sərtləşməyə başladı. Gündüzlər nisbətən mülayim olsa da, gecələr güclü şaxta düşürdü. Şiddətli külək, demək olar ki, bütün günü sifətimizi yandırırdı. Belə ki, barmaqlarımız soyuqdan göyərmişdi. Gecələr isə qıc olmuş vəziyyətdə tonqalın ətrafında qızındığımız zaman əynimizdəki paltar kağızı xatırladırdı. Ətrafda kimsəsizlik hökm sürürdü. Ərazi tamamilə boş olub, heç yerdə həyat əlaməti hiss olunmurdu. Səfərin ikinci günü təkcə bir alverçi qayığı ilə rastlaşdıq və yolun qalan hissəsini daha kimsəni görmədik. Gec olmasına baxmayaraq, belə bir kimsəsizlikdə bu alverçi qayığı ser Uilyamın özünü belə təsirləndirdi. Bir neçə dəfə onun ehtiyatlandığını necə dilə gətirdiyinin şahidi oldum.

– Mən çox gec yola düşdüm, – o dedi, – onlar, yəqin ki, artıq döyüş baltası əldə etməyə nail olublar.

Sonra baş verənlər onun söylədiklərini təsdiq etmiş oldu.

Səfərin davam etdiyi sonrakı müddət ərzində qəlbimi bürüyən kədəri təsvir etməyə gücüm çatmır. Qeyri-adiliyə vərdiş etmədiyimdən qış fəslinin evdən uzaq meşə düşərgələrində yaratdığı mənzərə məni dəhşətə gətirmişdi. Hiss edirdim ki, biz hər şeyə qadir Allaha meydan oxuyuruq. Bu hiss qorxaqlığımdan xəbər versə də, cəsarətlə söyləməliyəm ki, aşkar etmək istədiyimiz məsələ barədə gizli fikirlərimizin sayəsində bir az da dərinləşdi. Əlavə olaraq, ser Uilyamın başını qatmaq barədə öhdəliyim vəziyyətimi daha da ağırlaşdırırdı. Milord bu müddət ərzində tamamilə donuxub qalmışdı. O, gözünü çəkmədən sıx meşəliyə tamaşa eləyir, demək olar ki, yatmırdı və gün ərzində yalnız iyirmi-otuz söz işlədirdi. Dediyi hər sözün mənası vardı və demək olar ki, bu sözlər ağılsız bir inadkarlıqla axtardığı həmin ekspedisiya ilə əlaqəli olardı. Tez-tez və hər dəfə də ser Uilyama qardaşının haradasa buralarda, meşədə olduğunu yeni xəbər kimi söyləyər və xahiş edərdi ki, kəşfiyyatçılara onu soraqlamaq göstərişi verilsin. "Mən qardaşım barədə məlumatı çox gözləyirəm", – o, təkrar-təkrar söyləyirdi. Hərdən ona elə gəlirdi ki, çayın irəli hissəsində qayıq, yaxud sahildə düşərgə vardır. Bu zaman bərk həyəcanlanırdı.

Ser Uilyamı belə qəribəliklər təəccübləndirməyə bilməzdi. Nəhayət, o, məni kənara çəkib düşündüklərini bölüşməli oldu. Mən əlimlə başımı yırğaladım.

– Belə olduğu halda, – ser Uilyam ucadan söylədi, – onu azadlıqda saxlamaq nə dərəcədə düzgündür?

– Onu yaxından tanıyanlar inanırlar ki, ona güzəştə getməyə dəyər.

– Qoy olsun, – ser Uilyam dedi, – əlbəttə, bu, mənim işim deyil. Amma mən bunu qabaqcadan bilsəydim, sizi özümlə götürməzdim.

Bu vəhşi ölkəyə səfərimiz bir həftə heç bir macəra baş vermədən davam etdi. Bir dəfə axşam meşədə ucalan hündür təpələrin arasından özünə yol açmış çayın axdığı dar bir keçiddə düşərgə saldıq. Tonqalları lap çayın yaxınlığında, sayın üstündə qaladıq və şam yeməyindən sonra adətimiz üzrə yatmaq üçün uzandıq. Gecə dəhşətli dərəcədə soyuq idi: sərt şaxta adyalın altında belə canıma işləyirdi; tonqalın yanında soyuqdan titrəyir və yata bilmirdim. Səhər açılanda yerimdən qalxıb, donmuş bədənimi birtəhər qızdırmaq məqsədilə gah tonqalın yanında oturur, gah da sahilboyu var-gəl edirdim. Nəhayət, qırov tutmuş meşəni və təpələrin üstünü şəfəq işıqlandırdı, yatanlar paltarlarının altında eşələnməyə başladılar, coşqun çay buzla örtülmüş qayaların arasından gurultu ilə axmağa başladı. Mən bizon xəzindən olan ağır plaşa bürünüb ətrafı seyr edirdim. Hava sifətimi yandırır, ağzımdan buğ çıxırdı. Birdən qonşu meşənin kənarından qulaqbatıran dəhşətli bir səs eşidildi. Gözətçilər ona hay verdilər və yatanlar bir anın içində ayağa qalxdılar. Kimsə səs gələn istiqaməti göstərdi. Həmin tərəfə baxdığımız zaman meşənin kənarındakı ağac gövdələrinin arasından haldan düşmüş vəziyyətdə əlini bizə tərəf uzadan adamı gördük. Bir dəqiqədən sonra o, özünü bizə yetirib, düşərgənin yaxınlığında dizüstə çökdü və inildədi.

Bu, dəhşətli sınaqlardan çıxmış tacir Con Maunten idi. Dili söz tutan kimi bizə ilk müraciəti Sekundra Dassı görüb-görmədiyimiz barədə oldu.

– Kimi? – ser Uilyam soruşdu.

– Yox, biz onu görməmişik, – mən cavab verdim. – Nə olub ki?

– Görməmisiniz? – Maunten dedi. – Deməli, mən haqlı imişəm. – Bunu deyib əlini alnına apardı. – Bəs onu qayıtmağa məcbur edən nədir? Ona orada, ölülərin arasında nə lazımdır? Lənətə gələsən, burada nəsə bir sirr var!

Onun sözləri bizi möhkəm maraqlandırdı. Amma yaxşısı budur, hər şeyi ardıcıllıqla danışım. Bundan sonra siz bəzi məqamlarda bir-biri ilə uyğunluq təşkil etməyən üç mənbəyə istinadən qələmə aldığım əhvalatı oxuyacaqsınız.

Birinci mənbə – Mauntenin bütün bu işlərin cinayət tərkibli əsl səbəbini məharətlə ört-basdır edən yazılı ifadəsi.

İkinci mənbə – Sekundra Dass ilə olan iki söhbət.

Üçüncü mənbə – dəfələrlə Maunten ilə olan söhbətlərimiz; o, mənimlə tam açıq danışırdı. Belə ki, doğrusunu desəm, o, məni öz tərəfdarı hesab edirdi.

Tacir Mauntenin söylədikləri ilə bağlı hekayə

Kapitan Harrisin və Ballantrenin birgə rəhbərliyi altında Hudzon boyu səfərə çıxan dəstə on nəfərdən ibarət idi və onların arasında (Sekundra Dass istisna olmaqla) dar ağacına layiq görülməyən bir nəfər də tapmaq mümkün deyildi. Harris də daxil olmaqla dəstənin bütün üzvləri azğın və qaniçən yaramazlar kimi tanınırdılar. Onlardan bir neçəsi tanınmış dəniz qulduru, qalanları isə qaçaqmalçılar, ucdantutma əyyaş və içkiyə meyilli adamlar idilər. Onlar bir-birinə layiq müttəfiqlər olub, düşünmədən bu xəyanətkar və yaramaz niyyətin icra olunması öhdəliyini öz üzərlərinə götürmüşdülər. Söylənilənlərə əsasən, dəstədə intizamın yaradılmasına azca da olsa belə nə səy göstərilmiş, nə də bu dəstədə başçını müəyyənləşdirmək mümkün imiş. Amma Harris və başqa dörd nəfər – Maunten özü, Pinkerton və Heysti adlı iki şotland, bir də içkiyə qurşanmış hansısa çəkməçi Hiks dərhal söhbətləşib əməliyyat planını müəyyənləşdirdilər. Onlar yaxşı silahlanmışdılar. Ballantre isə özü ilə alaçıq götürmüşdü və bu da onun dəstədən ayrı qalmasını təmin edirdi.

Bu mənasız cəhdi lap əvvəldən başqalarını ona qarşı kökləmişdi. Ümumiyyətlə, onun vəziyyəti o qədər ziddiyyətli (hətta gülməli) idi ki, bütün amiranə davranışları və insanları heyran etmək bacarığı heç kimə öz təsirini göstərə bilmirdi. Sekundra Dassdan başqa hamı ona aldadılmış axmaq və ölümə gözübağlı gedən qurbanlıq kimi baxırdı. O, yəqin, belə hesab edirdi ki, ekspedisiyaya başçılıq etmək onun öz fikri deyil və çox güman, özünü elə bir tərzdə aparmazdı ki, adamlar gizlicə onu lağa qoyub gülsünlər. Onun təkəbbürlü və amiranə ədalarına vərdiş edən adam kimi bu quldurların arasındakı vəziyyəti barədə düşündüyüm zaman çox məyus oldum və hətta utandım da. Onun nə zaman ilk dəfə şübhələnməyə başladığını deyə bilmərəm, amma bu, o qədər də tez baş verməyib. Onun gözləri dəstə meşənin dərinliklərinə çəkildiyi və heç yerdən kömək gözləmədiyi bir vaxtda açılıb.

Hadisə belə baş verib. Bir dəfə Harris və digərləri məsləhətləşmək üçün meşədə toplaşdıqları zaman kolların arasından eşidilən səs onların diqqətini cəlb edir. Onların hamısı hinduların hiyləgərliyinə vərdiş etmişdilər. Maunten isə nəinki hindularla təkcə bir yerdə yaşayıb ov etmişdi, hətta onlarla birlikdə döyüşmüşdü və onların ehtiramını qazanmışdı. O, meşədə səssiz hərəkət etməyi və düşməni xəfiyyə kimi izləməyi bacarırdı. Şübhələndikləri üçün onu kəşfiyyata göndərdilər. O, kolların arasına girdikdən bir qədər sonra qonşuluqda kiminsə ehtiyatla, amma səriştəsiz şəkildə süründüyünə əmin oldu. Həmin adamı izləyib, onun həyəcanla ətrafı nəzərdən keçirən Sekundra Dass olduğunu gördü. O, bilmirdi ki, vəziyyətin belə olduğuna kədərlənsin, yoxsa sevinsin. Qayıdıb gördüklərini danışdı və müttəfiqləri də eynən onun kimi qeyri-müəyyənlik içində qaldılar. Düzdür, öz-özlüyündə hindli təhlükəli deyildi. Amma digər tərəfdən, əgər Sekundra Dass zəhmət çəkib onları izləyirdisə, deməli, ingiliscə başa düşürdü. Bu isə o deməkdir ki, onların danışdıqlarının hamısından Ballantre xəbər tutmuşdu. Burada bir maraqlı məqam vardı: əgər Sekundra Dass ingiliscə bilib, bunu gizlədirdisə, Harris də öz növbəsində hindli dilinə azca bələd idi. Deməli, onun dünyanın bu hissəsindəki davranışı təkcə əxlaqsızlıq yox, həm də cinayət idi. O, öz keçmişi barədə aləmə car çəkmək fikrində deyildi. Beləliklə, hər tərəfin öz üstünlükləri vardı. Vəziyyət aydınlaşan kimi sui-qəsdçilər düşərgəyə qayıtdılar və Harris hindlinin Ballantre ilə baş-başa verdiyinə əmin olan kimi onların alaçığına sarı sürünməyə başladı. O biriləri isə bu zaman ağızlarında tənbəki çubuğu, tonqalın ətrafına yığışıb, səbirsizliklə yeni xəbərlər gözləyirdilər. Harris pərt qayıtdı. Onun eşitdikləri şübhələrini tam təsdiq eləyirdi. Sekundra Dass ingiliscə əla başa düşürdü. O, artıq bir neçə gündür ki, onları izləyir və söhbətlərinə qulaq asırdı. Ballantre indi onların bütün niyyətlərindən xəbərdar idi. Dassla birgə qərara gəliblər ki, elə günü sabah növbəti meşəyə rast gələn kimi dəstədən ayrılıb, meşənin dərinliklərinə çəkilsinlər. Belə ki, aclığı, yaxud yırtıcı heyvanlarla və hindularla üz-üzə gəlməyi qatillərin arasında olmaqdan üstün tuturdular.

Belə olduğu halda sui-qəsdçilər necə addım atmalı idilər? Bəziləri yubanmadan Ballantreni öldürməyi qərara aldılar. Lakin Harris etiraz etdi. Çünki bu mənasız qətl Ballantre ilə birlikdə dəfinənin sirrini də məhv etmiş olurdu. Digərləri isə bütün niyyətlərindən əl çəkib Nyu-Yorka qayıtmağı təklif edirdilər. Amma basdırılmış dəfinənin cazibəsi və qət etdikləri uzun yol barədə fikirlər çoxlarını bu qərara etiraz etmək məcburiyyətində qoymuşdu. Mənə elə gəlir ki, onlar, əsasən, küt adamlar idilər. Doğrudur, Harris dünyagörmüş adam idi, Maunten axmaq deyildi, Xeysti isə müəyyən təhsil almışdı. Amma buna baxmayaraq, onlar uğursuz adamlardırlar. Qalanlarını isə tör-töküntülər arasından muzdla tutmuşdular. Hər halda, qəbul etdikləri son qərar ağlın sayəsində deyil, acgözlüyün və ümidin hesabına yaranmışdı. Onlar gözləyib, sayıq şəkildə Ballantreni izləmək və növbəti şübhələrə əsas verməmək üçün dillərini dinc saxlamaq qərarına gəlmişdilər. Tam əmin idilər ki (mənim fikrimcə), elə Ballantre də onlar kimi tamahkar və ağılsızdır, ümid işığı onun da gözünü tutub, nəhayət, var-dövlətini də, həyatını da, eyni zamanda, onlara təhvil verəcək.

Növbəti gün Ballantre və Sekundra iki dəfə elə hesab etdilər ki, qatillərdən qurtula biliblər. Amma hər ikisində yaxalandılar. Ballantrenin ikinci dəfə rəngi, doğrudan da, əməlli-başlı ağarmışdı. Amma əsasən, heç bir məyusluq nümayiş etdirmədi, əksinə, az qala, azmasına səbəb olacaq yöndəmsizliyinə gülüb, onu yaxalayanlara yüksək xidmət göstərdiklərinə görə təşəkkürünü bildirdi, düşərgəyə, adəti üzrə, gümrah və şən görkəmdə qayıtdı. Lakin o, tələni, əlbəttə ki, hiss edirdi: həmin andan etibarən o, Sekundra ilə yalnız pıçıltı ilə danışır və sözləri bir-birinin qulağına deyirdilər. Beləliklə, Harrisin onların alaçığının ətrafında dolaşmasının heç bir əhəmiyyəti yox idi. Həmin gecə elan etdilər ki, qayıqları buraxıb, hərc-mərcliyə son qoyaraq yolun qalan hissəsini piyada gedəcəklər. Bu, qaçış şansını çox azaldırdı.

Beləliklə, sakit bir mübarizə başlanmışdı. Bir tərəfdə həyat, o biri tərəfdə isə var-dövlət dayanırdı. Hazırda elə bir yerə yaxınlaşmışdılar ki, yolun qalan hissəsini Ballantre nişan verməli idi. Buna görə Harris və başqaları bütün gecəni axıra kimi tonqalın ətrafında Ballantrenin yanında oturub, onu söhbətə tutur və lazımi məlumatları almağa çalışırdılar. Ballantre bilirdi ki, hər şeyi açıb danışsa, o zaman öz ölümünə fərman vermiş olur; digər tərəfdən onların suallarından yayınmamalı idi, – əksinə, özünü elə göstərməli idi ki, guya, onlara bacardığı qədər kömək etməyə çalışır. Bununla da onlara olan inamsızlığını ört-basdır edə bilərdi. Maunten hamını inandırırdı ki, baş verənlərə baxmayaraq, Ballantre heç nəyi vecinə almır. Ballantre bu çaqqalların əhatəsində elə oturmuşdu ki, ölümün astanasında olmasına baxmayaraq, buxarının yanında qonaqlarını qəbul edən ağıllı, qonaqpərvər ev sahibini xatırladırdı. Onun bütün suallara cavabı vardı. Daha çox zarafata üstünlük verirdi. O, məharətlə təhlükədən yayınır, təhqirlərin üstündən mala çəkir, danışıb-gülür və çox təbii şəkildə digərlərini dinləyirdi. Qısası, özünü elə aparırdı ki, bütün şübhələri dağıtsın və onun hər şeydən xəbəri olduğuna başqalarının qəti inamını laxlada bilsin. Əsl həqiqətdə, Maunten mənə etiraf etdi ki, onlar Harrisin açıqlamasından şübhələnməyə – əgər Ballantre birbaşa suallaradan (ustalıqla olsa belə) yayınmasaydı və ən başlıcası isə o qaçmağa yeni səylər göstərməsəydi – hər iki qurbanının əvvəlki kimi onların niyyətindən xəbərsiz olduğuna inanmağa hazır idilər. Düyünün açılmasına səbəb olan bu cəhdlərdən axırıncısı barədə danışmağı lazım bilirəm. Harrisin yol yoldaşlarının səbir kasası artıq dolmuşdu və hamı bir nəfər kimi bütün nəzakət qaydalarını kənara qoyub, Ballantre və Sekundranın (hansısa mənasız bir təklifə görə) silahlarını aldılar. Hər iki qurbanlıq isə öz növbəsində mehriban davranışlarına sadiq qaldılar: Sekundra təzim edir, Ballantre isə gülümsəyirdi. Bu, yaramaz dünyanın axırıncı axşamı o, bütün dəstəni oxuduğu mahnılarla əyləndirdi. O da nəzərdən qaçmadı ki, həmin axşam o, qeyri-adi bir iştahayla yemək yeyir və elə bu tərzdə də içirdi.

Səhər saat üçə yaxın o, iniltiylə alaçığından çıxıb, qarnındakı yaradan şikayətlənməyə başladı. Bir müddət Sekundra öz ağasının ətrafında vurnuxdu. Yaralının vəziyyəti bir qədər yüngülləşdikdən sonra o, alaçığın yanında donmuş torpağın üstündə uzanıb yuxuya getdi. Bir müddətdən sonra növbəsini təhvil verdiyi zaman gözətçi bizon xəzindən olan plaşına bürünərək uzanan Ballantreni göstərdi. Yeni gözətçi (sonralar etiraf etdiyinə görə) gözünü yatan adamdan çəkmirdi. Səhər açılanda birdən güclü külək qalxıb plaşın ucunu qaldırdı; yatan adamın oyanmaması gözətçiyə qəribə göründü. O, yaxınlaşdığı zaman çığırıb əsirin qaçdığı barədə bütün düşərgəyə car çəkdi. O, öz hindlisini girov qoymuşdu. Hindli isə (vəziyyət açıqlanan kimi), az qala, həyat ilə vidalaşacaqdı. Hər halda, o, salamat qalsa da, döyüldüyü üçün bərk əzilmişdi. Aldığı zərbələrə və işgəncələrə baxmayaraq, Sekundra əvvəlki kimi öz ağasına sədaqətini qoruya bildi. O, Ballantrenin niyyətindən xəbərsizliyini (bəlkə, həqiqətən də, belə idi) və onun qaçmağa necə müvəffəq olduğunu (bu isə ağ yalan idi) bilmədiyini qətiyyətlə söylədi. Belə olduğu halda sui-qəsdçilər yalnız Mauntenin qabiliyyətinə bel bağlayırdılar.

Gecə şaxtalı, torpaq isə daş kimi bərk idi. Günəşin doğması isə yubanırdı. Maunten lovğalanırdı ki, belə şəraitdə çox az adam izi tapa bilər və hətta hindular çətin ki, qaçan adamı izləsinlər. Ona görə də Ballantre uzağa getməyə nail ola bilmişdi və onun kimi səriştəsiz bir adam üçün bu, təəccüblü dərəcədə böyük sürətdir. Elə bu səbəbdən də Maunten yalnız günortaya yaxın onu yaxalaya bildi. Tacir tək idi. Onun göstərişinə əsasən digərləri meşənin içində bir neçə yüz addımlıq məsafəyə səpələnmişdilər. O, arxadan hiss etdi ki, Ballantre silahsızdır. İzləmənin şirinliyinə elə aludə olmuşdu ki, yaxından Ballantreni müdafiəsiz və yorğun gördüyü zaman öz şöhrətpərəstliyinə rəğmən, onu özü yaxalamaq qərarına gəldi. Bir neçə addım atdıqdan sonra balaca bir talaya çıxdı. Talanın o biri başında Ballantre əlini sinəsinə qoyub, kürəyini o qədər də böyük olmayan bir daşa söykəyib oturmuşdu. Görünür, Mauntenin ayaqları altında ağac budağı xırçıldadığından Ballantre başını qaldırıb, düz ovçunun gizləndiyi istiqamətə baxdı. “Əminəm ki, o, məni gördü, – Maunten danışırdı, – mən tərəfə elə qətiyyətlə nəzər saldı ki, bütün cəsarətim qeybə çəkildi”. Ballantre baxışlarını yayındırıb yenidən fikrə daldığı zaman Maunten tez cəngəlliyə çəkilib, kömək məqsədilə yoldaşlarının yanına qayıtdı.

Elə bu zaman bir-birinin ardınca gözlənilməz hadisələr baş verməyə başladı: kəşfiyyatçı yoldaşlarını xəbərdar etməyə, onlar isə silahlarını hazırlayıb qaçana həmlə etməyə nail ola bilmədilər. Çünki buna qədər artıq o özü yol yoldaşlarının qarşısında peyda oldu və əlini belinə qoyub, sakitcə onlara yaxınlaşdı.

– Bu sizsiniz, – onları gördükdə dedi. – Yaxşı ki, mən sizə rast gəldim. Gedəyin düşərgəyə.

Maunten onlara öz zəifliyini etiraf etmədi və Ballantrenin onu təşvişə salan baxışları barədə bir söz söyləmədi. Belə ki, hamı onun qayıdışının könüllü olduğunu fərz etdi. Amma buna baxmayaraq, səs-küylə söyüş söyüb, yumruqlarını havaya qaldırmağa və silahlarını hədəfə tuşlamağa başladılar.

– Gedəyin düşərgəyə, – Ballantre təkrar etdi, – mən sizə bəzi mətləbləri söyləməliyəm, amma bunu hamının qarşısında etmək istəyirəm. Bu müddət ərzində isə silahları yığışdırmağı sizə tövsiyə edərdim: silah asanlıqla açıla və sizin dəfinəyə olan bütün ümidlərinizi puça çıxara bilər. Mən isə, – o, gülümsəyərək əlavə etdi, – "qızıl yumurta verən toyuğu" kəsməzdim.

Onun cazibə qüvvəsi yenə də qalib gəldi – hamı birlikdə nizamsız bir şəkildə düşərgəyə yollandı. Yol boyu o, imkan tapıb Mauntenə bir-neçə kəlmə deyə bildi.

– Siz ağıllı və cəsur adamsınız, – o dedi, – və mən əminəm ki, siz əsl qiymətinizi bilmirsiniz. Düşünün, mister Harris kimi yaramaz bir korazehindənsə mənə xidmət göstərməyiniz sizin üçün daha yaxşı və daha təhlükəsiz olmazdımı? Bu barədə düşünməyiniz yaxşı olardı, – o, yüngülcə Mauntenin çiyninə toxunub davam etdi. – Və tələsməyin. İstər sağ, istərsə ölü, fərqi yoxdur, mən təhlükəli rəqibəm.

Onlar düşərgəyə qayıtdıqları zaman Sekundranın keşiyini çəkmək üçün burada qalan Harris və Pinkerton canavar təki Ballantrenin üstünə atıldılar. Amma o biri müttəfiqləri onu rahat buraxıb, bu centlmenin söylədiklərinə qulaq asmağı xahiş etdikdə çox təəccübləndilər. Onların həmləsindən Ballantrenin heç tükü də tərpənmədi və xahişdən sonra yeni mövqeyinin şahidi olduğu zaman azca olsa belə sevinc hissi keçirmədi.

– Tələsmək lazım deyil, – o dedi, – əvvəlcə yemək yeyək, sonra isə söhbət edərik.

Hamı nahar etdi. Sonra Ballantre dirsəklənərək danışmağa başladı. O, Harrisdən başqa hamıya bir-bir müraciət edərək xeyli danışdı və onlardan hər birinə (yenə də o, istisna olmaqla) nəsə yaltaq bir söz söyləyə bildi. Onları "namuslu, cəsur uşaqlar" adlandıraraq əmin etdi ki, heç vaxt belə şən bir dəstədə olmayıb, işləri heç zaman bu cür yaxşı getməyib və fəlakətlərə belə gümrahlıqla sinə gərə bilməyib.

– Bəs onda, – o davam etdi, – kimsə məndən soruşa bilər ki, nə səbəbə qaçırdın? Lakin bu suala cavab verməyə ehtiyac yoxdur, çünki hamınız bunun səbəbini yaxşı bilirsiniz. Amma hər halda, hər şeydən xəbəriniz yoxdur. Bax elə bu barədə danışmağa hazırlaşıram və həmin yerə çatana kimi mənə diqqətlə qulaq asın. Aranızda satqın vardır. Söhbətimi yekunlaşdırdığım zaman onun kim olduğunu söyləyəcəyəm. Bu barədə hələlik kifayətdir. Bax, məsələn, başqa bir centlmen soruşa bilər: bəs nəyə görə sən qayıtdın? Bu suala cavab verməzdən əvvəl sizdən soruşuram: sizlərdən kim, bəlkə, elə bu əclaf Harris hind dilində danışa bilir? – o, bu sözləri qəzəblə söyləyib, bir dizi üstə qalxaraq adını çəkdiyi adamı hədələyici bir tərzdə göstərdi. Sualına müsbət cavab aldığı zaman təşəbbüsü ələ keçirib davam etdi: – Aha! Deməli, mənim şübhələrim özünü tam doğrultdu və geri qayıtmaqda düzgün hərəkət etmişəm. İndi isə həqiqəti dinləyin, əsl həqiqəti. – Və o, qeyri-adi bir məharətlə uzun bir əhvalat danışdı: həmişə Harrisdən şübhələndiyindən, ehtiyat etdiyi hər şeyin öz təsdiqini tapmasından və Harrisin onunla Sekundra arasında olan söhbətə yanlış məna verməsindən. Bu yerdə hədəfə məharətlə zərbə endirə bildi. – Siz əbəs yerə fikirləşirsiniz ki, Harrislə eyni paya maliksiniz. Düzdür, siz belə olması üçün əlinizdən gələni edirsiniz. Çünki anadangəlmə fırıldaqçı olan bu adamın bölgü zamanı sizi aldatmayacağına ümidiniz yoxdur. Amma ehtiyatlı olun! Belə yarımsarsaqlardan hər şey gözləmək olar. Onlar skuns[1] kimi hiyləgər olurlar. Yəqin ki, Harrisin artıq öz qayğısına qaldığını eşitmək sizin üçün yenilik olacaq. Bu iş onun üçün zəruri bir məsələdir. Siz ya dəfinəni tapmalısınız, ya ölməlisiniz. Harris isə artıq öz haqqını almışdır: məni öldürməsi üçün qardaşım əvvəlcədən ona pul ödəmişdir. Əgər şübhə eləyirsinizsə, bir ona baxın. O zaman onun ifşa olunmuş oğru kimi necə qıc olduğunu görərsiniz. – Sonra bu əlverişli dəlilləri bir qədər də gücləndirib, necə qaçdığına və hər şeyi götür-qoy etdikdən sonra, nəhayət, geri qayıdıb bütün həqiqəti danışmaq qərarına gəldiyini izah etdi. Eyni zamanda onlarla son dəfə danışmağa səy göstərdiyini və Harrisi buraxıb, özlərinə yeni başçı seçəcəklərinə inandığını bildirdi. – Bax əsl həqiqət bundan ibarətdir ki, onları sizə söylədim, – o dedi, – indi isə tamamilə sizin ixtiyarınızdayam, təkcə bir nəfərdən savayı.

---

[1] *Skuns* – Amerika qitəsində yayılmış kiçik heyvan; sərrast “atıcı”dır: xüsusi vəzinin iyrənc, olduqca üfunətli ödünü 2-5 m.-lik məsafədən hədəfə sıçrada bilir.

Bilmək istəyirsiniz o bir nəfər kimdir? O, bax bu adamdır, – yenidən Harrisi göstərərək bağırdı, – o ölməlidir! Mənim üçün silahın növü və döyüşün şərtlərinin fərqi yoxdur. Mənə onunla təkbətək döyüşməyə icazə verin, hətta əlimdə adicə dəyənək olsa belə, onun sümüklərini qırıb leşə döndərər və çaqqallara yem eləyərəm!

O, öz nitqini yekunlaşdırdığı vaxt artıq gecəyarı idi. Ona, demək olar ki, tam sakitlik içində qulaq asırdılar. Amma tonqalın zəif işığı Ballantrenin bu adamlarda necə təəssürat yaratdığını və onları öz həqiqətlərinə nə dərəcədə inandıra bildiyini üzlərinin ifadəsindən sezməyə imkan vermirdi. Ballantre özünə, nisbətən, işıqlı yer seçə bilmişdi ki, diqqət mərkəzində ola bilsin və elə bunun özündə də dərin mətləblər gizlənmişdi. Əvvəlcə hamı susdu. Sonra isə mübahisə başlandı. Amma Ballantre arxası üstə uzanıb, əllərini başının altına qoydu və ayaqlarını ayaqlarının üstünə aşırdı. Sanki, bu işin nəticəsi onun üçün tamamilə maraqsız idi. Özünü bu dərəcədə iddialı göstərərək həmişə olduğu kimi həddini aşmaqla özünə zərər yetirmiş oldu. Hər halda, müəyyən tərəddüdlərdən sonra ona qarşı düşmənçilik hissləri yaranmağa başlandı. Bəlkə də, o, quldur gəmisindəki fəndlərini təkrar etməklə ağır şəraitdə olsa belə, dəstənin başçısı seçilməyə ümid bəsləyirdi. İş o həddə çatdı ki, Maunten, həqiqətən, belə bir təklif irəli sürdü. Amma daş qayaya rast gəldi və qaya Heysti oldu. Onu qaşqabaqlı görünüşünə və ləngliyinə, eyni zamanda qılıqsız rəftarına görə bir o qədər də sevmirdilər. Amma o, axmaq davranışı ilə planlarını məhv edənə kimi ruhani olmaq məqsədilə müəyyən qədər Edinburq universitetində təhsil almışdı. İndi o, bunları xatırlayıb, orada öyrəndiklərini tətbiq etməli oldu. O, danışmağa başlayan kimi Ballantre böyrü üstə çevrildi ki (Mauntenin fikrincə), onu çulğalamış ümidsizliyi başqalarından gizləyə bilsin.

Heysti eşitdiklərinin çox hissəsinin bu işlə bağlı olduğunu inkar etdi. Harris barədə deyilənlərin, ola bilsin ki, hamısı doğrudur və zamanı gəldikdə bunları aydınlaşdıra bilərlər. Amma bunun dəfinəyə nə aidiyyəti vardır? Onlar xeyli söz eşitməli oldular, lakin əsl həqiqət ondan ibarətdir ki, mister Düri əməlli-başlı qorxduğu üçün bir neçə dəfə qaçmağa səy göstərmişdi. O, yenidən dəstənin əlinə keçmişdir. Yaxalanıb, yoxsa könüllü qayıdıb, – bunun şəxsən onun, yəni Heysti üçün qətiyyən fərqi yoxdur. İndi vacib məsələ işi sona çatdırmaqdır. Lakin başçının dəyişdirilməsi məsələsinə qalanda isə onun fikrincə, burada hamı azaddır və öz qayğılarını özləri çəkə bilirlər. Bütün bunların hamısı, o cümlədən Harrislə təkbətək döyüş onların gözünə kül üfürməkdən başqa bir şey deyildir.

– Ballantre bu düşərgədə heç kimlə döyüşməyəcək, onu cəsarətlə əmin edə bilərəm, – Heysti dedi. – Çox çətinliklə onun silahını almağa nail olmuşuq və onu yenidən qaytarmağımız bağışlanmaz axmaqlıq olar. Yox, əgər bu centlmen zəngin duyğular həsrətindədirsə, mən ona gözlədiyindən artığını bəxş eləyə bilərəm. Çünki mən ömrümün qalan hissəsini bu dağlarda veyllənməyə həsr edə bilmərəm. Buna görə də təklif edirəm ki, o, elə indi dəfinənin yerini bizə söyləsin, yoxsa mən onu bu dəqiqə güllələyəcəyəm. Bax bu da həmin tapança, – o əlavə etdi, – hansı ki mən onu güllələməyə hazırlaşıram!

– Bax bu, əsl insandır! – Ballantre qalxıb oturaraq danışan adama heyranlıqla baxıb ucadan dedi.

– Mən sizdən necə adam olduğum barədə soruşmadım, – Heysti onun sözünü kəsdi.

– Hər halda, bütün bunlar boş söhbətlərdir, – Ballantre cavab verdi. – Bilirsiniz ki, mənim başqa çıxış yolum yoxdur. Əsas odur ki, biz dəfinənin yaxınlığındayıq və sabah mən onu sizə göstərəcəyəm.

Onun söylədikləri sayəsində, sanki, bütün məsələlər qaydasına düşdü və o, Sekundranın ondan əvvəl daldalandığı alaçığına getdi.

Köhnə düşmənin sonuncu kələkləri barədə heyranlıq hissi keçirmədən düşünə bilmirəm; hətta mərhəmət hissi belə onun bu duyğularına – öz bədbəxtliyinə rəğmən bu dərəcədə dözümünə və cəsarətlə mübarizə aparmaq qabiliyyətinə mane ola bilməz.

Hətta bu anlarda, Harrisi dəf edib Heystinə uduzduğu, yəni yağışdan çıxıb yağmura düşdüyü bir vaxtda, yəqin ki, ölümün qaçılmaz olduğunu anlayırdı. Onun davranışında heç bir zəiflik əlaməti hiss olunmurdu və o, alaçığına artıq sonuncu, son dərəcə riskli cəhdlərə qərar vermiş vəziyyətdə (mənim fikrimcə) qayıdırdı. Eynən bu cür sərbəst, inamlı və yaraşıqlı görkəmi ilə teatrı tərk edib, kübar dostları ilə şam yeməyinə gedərdi. Lakin yəqin ki, qəlbinin dərinliyində olsa belə, həyəcan hissi keçirməmiş deyildi.

Axşamdan keçmiş düşərgədə xəbər yayıldı ki, Ballantre xəstələnib. Səhər ilk olaraq Heystini yanına çağırıb, ondan həyəcanla təbabətdən başının çıxıb-çıxmaması barədə soruşdu. Ballantre düz hədəfi vurmuşdu. Çünki təbabət bu tanınmamış ilahiyyat həkiminin sevimli məşğuliyyəti idi. Heysti şöhrətpərəstliyinə rəğmən onu müayinə etdikdən sonra qəti qərar verə bilmədi: o, doğrudanmı, xəstədir, yoxsa özünü hiyləgərliyə vurub? O biri yoldaşlarının yanına qayıdıb hər iki halda ona sərf edəcək sözləri söylədi: xəstə ölüm ayağındadır.

– Amma necə olursa olsun, – o, fikrini Allaha and içərək iyrənc bir şəkildə tamamladı, – yolda ölsə belə, o, bu gün bizi dəfinənin gizlədildiyi yerə aparacaq!

Lakin düşərgədə belə bir qəddarlıqdan hiddətlənən bəzi adamlar (onların arasında Maunten də var idi) tapıldı. Bu adamlar onun ölümünü sakitcə izləyə, hətta özləri azca da olsa mərhəmət hissi keçirmədən onu güllələyə bilərdilər. Amma görünür, Ballantrenin cəsur mübarizəsi və dünən axşam uğradığı məğlubiyyət onlara təsir etmişdi. Bəlkə, elə buna görə də yeni başçının əleyhinə olan fikir irəli sürüldü; hər halda, Heystinin əksinə olaraq, Ballantrenin əsl həqiqətdə xəstə olduğu təqdirdə ona bir gün möhlət verilməsini qərara aldılar.

Səhər xəstənin vəziyyəti açıq-aşkar pisləşdi. Hətta Heystinin özü belə, bir növ, qayğıkeşlik göstərməyə çalışdı. Görünür, özündə azca da olsa, hiss etdiyi həkimlik duyğusu onda insani hisslər oyada bilmişdi. Üçüncü gün Ballantre öz alaçığına Maunten və Heystini çağırdı. Onlara can verdiyini bəyan edib, dəfinə barədə müvafiq göstərişlər verdi və xahiş etdi ki, axtarış məqsədilə yubanmadan həmin yerə yola düşsünlər. Çünki belə olduğu təqdirdə onun öz yoldaşlarını aldatmadığına əmin olarlar və lazım gələrsə (əgər dəfinəni dərhal tapa bilməzlərsə), onların səhvini düzəldə də bilər.

Lakin burada bir çətinlik üzə çıxırdı ki, o, bunu, şübhəsiz, nəzərə almışdı. Onlardan heç biri o birinə etibar etmirdi və heç biri digər yoldaşlarından ayrılmaq istəməzdilər. O biri tərəfdən Ballantre ölüm ayağında olsa belə hələ pıçıltı ilə danışa bilirdi və demək olar ki, bütün günü huşsuz vəziyyətdə yatağında uzanırdı. Bu isə yalançı xəstəlik də ola bilərdi və onların dəfinənin axtarışı ilə bağlı niyyətləri boşa çıxdığı zaman quş uçub gedərdi. Buna görə də onlar xəstəyə qayğı göstərmək lazım olduğunu əsas gətirib, düşərgəni tərk etməmək qərarına gəldilər. İnsan düşüncəsi, əsl həqiqətdə çox ziddiyyətli olur. Bu adamlardan bəziləri soyuqqanlıqla məhvinə fərman verdikləri adamın ölümcül xəstəliyinə (dərindən olmasa da) səmimi-qəlbdən acıyırdılar. Heystin xəstənin yanına meyit duası oxumaq məqsədilə dəvət olundu (həqiqətə uyğun olmasa da) və bunu böyük həvəslə icra etdi. Axşam saat səkkizdə isə Sekundranın nəzərinə çatdırdılar ki, hər şey tamamlandı. Saat onda hindli artıq torpağa sancılmış məşəlin işığında məzar qazmaqla məşğul idi. Səhərə yaxın Ballantreni dəfn etdilər. Belə ki, hamı dəfində iştirak etdi və həm də özlərini kifayət qədər ədəbli apardılar. Meyiti xəz plaşa büküb torpağa tapşırdılar. Mərhumun təkcə ağarmış sifəti açıq idi və Sekundra hansısa Şərq adətinə görə, onun burun deşiklərinə nəsə dürtmüşdü. Məzarı torpaqla doldurduqdan sonra Sekundranın ucadan ağlaması yenidən hamını sarsıtdı. Görünür, bu qatil dəstəsi nəinki onun belə bir təhlükəli diyarda məsum fəryadına mane olmadı, hətta ona bir qədər qaba şəkildə olsa belə, təskinlik verməyə səy göstərdi.

İnsan nəslinin ən pis nümayəndəsinin belə yaxşı cəhətləri vaxt ötdükcə üzə çıxsa da, onun təbiətindəki tamahkarlıq hissi heç zaman ölmür. Beləliklə, quldurlar dərdli adamı unudub öz şəxsi qayğılarına üz tutdular. Dəfinə haradasa yaxınlıqda olsa da, hələ ki aşkar edilməmişdi. Buna görə də onlar həmin yerdən uzaqlaşmadılar və meşədəki axtarışlara baxmayaraq, o günü nəticəsiz başa vurdular. Bu müddət ərzində Sekundra ağasının məzarı üstündən kənara çəkilmədi. Həmin gecə onlar gözətçi təyin etmədən meşə adətlərinə uyğun olaraq, təkər millərinə oxşar tərzdə ayaqları tonqala sarı uzandılar. Səhəri belə açdılar. Təkcə Mauntenlə Heystinin arasında sağ qolu üstündə qərar tutmuş Pinkerton (gecəyarı) sakitcə doğranmış və plaşının arasında səssiz uzanmışdı. Onun dərisi qoparılmış başı dəhşətli bir mənzərə yaratmışdı. Həmin səhər yaramazlar kabus kimi ağarmışdılar. Çünki onların hamısı hindu döyüşçülərinin amansızlığından (daha doğrusu, insanın baş dərisini soymalarından) xəbərdar idi. Onlar, əsasən, özlərini gecə yol verdikləri başısoyuqluğa görə qınasalar da, dəfinənin yaxınlıqda olduğunu nəzərə alıb, uzağa getməmək qərarına gəldilər. Pinkertonu Ballantre ilə yanaşı dəfn etdilər. Sağ qalanlar həmin günü yenidən axtarışlara həsr etdilər, düşərgəyə həyəcan və ümidqarışıq hisslərlə döndülər. Bir tərəfdən dəfinəni tezliklə tapacaqlarına inanır, digər tərəfdən isə (xüsusilə, qaranlıq düşdüyü üçün) hinduların yaxında olduğunu düşünüb həyəcanlanırdılar. Birinci Maunten keşikdə dayandı. O, mənə bildirdi ki, bu müddət ərzində bir dəfə də olsun oturmadı və gözünü belə yummadı. Amma qarovulu çox gərgin və sayıqlıqla yola verdi. Ulduzların vəziyyətindən növbənin dəyişmə vaxtını hiss edən kimi növbə yoldaşını oyatmaq məqsədilə tonqalın yanına yollandı. Bu, çəkməçi Hiks idi və o, üzü külək tutmayan tərəfə yatmışdı. Buna görə də digər yoldaşlarına nisbətən tonqaldan bir qədər kənarda, tüstü ilə əhatə olunmuş yerdə uzanmışdı. Maunten Hiksə yaxınlaşıb çiyninə toxunduğu zaman dərhal əlinin yapışqana bənzər nəm bir şeyə bulaşdığını hiss etdi. Elə bu zaman küləyin istiqaməti dəyişdiyindən ocağın işığı yatan adamın üstünə düşdü. Maunten, Hiksin də Pinkerton kimi öldürülərək başının dərisinin soyulduğunu gördü.

Məlum oldu ki, onları ən mükəmməl hindu kəşfiyyatçılarından biri izləyirmiş. Elə olurdu ki, həmin hindu səyahətçiləri həftələrlə pusurdu. Onların gizlicə gözdən yayınmasına və yuxusuz mühafizələrinə baxmayaraq, hər dəfə düşərgə saldıqları zaman birinin başının dərisinə sahib ola bilirdi. Bu nəticəyə gələn dəfinə axtaranlar cəmi altı nəfər qalmışdı. Təşviş içində lazım olan əşyalarını götürüb, ocağı söndürmədən və doğranmış yoldaşlarını dəfn etmədən tələsik yola düşdülər. Elə ayaqüstü yemək yeyir, qaranlıq düşəndə belə yuxulamaqdan ehtiyat etdikləri üçün yollarından qalmırdılar. Lakin dözümün də bir həddi olur, nəhayət, yorulub dayandıqları zaman dərhal dərin yuxuya getdilər. Oyandıqları zaman düşmənin əvvəlki təki onları izlədiyinə əmin oldular. Ölüm bu dəfə də onlardan birini yaxalayıb, eybəcər hala salmışdı.

Onlar başlarını tamam itirmişdilər. Ərzaqları da tükənmişdi. Mən artıq onsuz da uzanan hekayəni sonra baş verən dəhşətli hadisələrlə doldurmaq istəmirəm. Təkcə onu qeyd etmək istəyirəm ki, yalnız bir gecə qurbansız ötüşdükdən sonra qatilin onların izini itirdiyinə əmin oldular. Sağ qalanlar isə təkcə Maunten və Sekundra idi. Maunten qəti əmin idi ki, onların gözəgörünməz müşahidəçisi hindu olmuşdur. Həmin hindu onu hindu tayfaları ilə ticarət etdiyi vaxtlardan tanıdığı üçün Maunten sağ qalmışdı və o yalnız bu məqama minnətdar olmalıdır. Sekundraya göstərdiyi mərhəməti isə o, özü bir neçə səbəblə izah edirdi: birincisi, həmin dəhşətli qaçış günündə hamı silahlarını və sonuncu azuqəsini tulladığı zaman Sekundra ağır kərki çiyinlərində daşımaqda davam edirdi və ikincisi, son günlər o, daima coşqunluqla və tələsik doğma dilində öz-özünə danışırdı. İş gəlib ingilis dili məsələsinə yetişdiyi zaman o, kifayət qədər ağıllı təsir bağışlamağa başladı.

– Düşünürsünüz ki, o, birdəfəlik bizdən əl çəkib? – oyanıb növbəti qurbanı görmədikləri zaman hindli soruşdu.

– Ay Allah, buna inanmaq mümkündürmü? – bütün bu mənzərəni mənə təsvir edən Maunten rabitəsiz şəkildə cavab verdi.

Doğrudan da, o, başını elə itirmişdi ki, növbəti günün səhəri bizə rast gələnə qədər qəti qərar qəbul edə bilmirdi: bütün bunları yuxuda görüb, yoxsa gerçəkdə, Sekundra dərhal çevrilib heç bir söz demədən soyuq və insan qanına susayan kimsəsizlikdən keçərək, eybəcər hala salınmış meyitlərlə dolu düşərgələrin yerləşdiyi yol boyu addımlamağa başladı.

XII *fəsil*

MEŞƏLƏRDƏKİ SƏRGƏRDAN HƏYAT

(son)

Təqdim etdiyim hekayədə onların səfərinin birinci mərhələsində Mauntenin ser Uilyam Consona və milorda danışdıqlarının hamısı təfsilatı ilə daxil edilməmişdir. Burada Ballantrenin xəstəliyinə qədər olan bəzi hadisələr istisna təşkil edir. Əvəzində o, səfərin axırıncı mərhələsi haqqında çox mənalı danışdı. Görünür, təzəcə şahidi olduqları onu bərk həyəcanlandırmışdı. Bizi isə cəngəlliyin kənarındakı vəziyyətimiz və bu məsələyə olan xüsusi marağımız onun təşvişinə şərik olmağa məcbur edirdi. Axı Mauntenin söylədikləri təkcə Derrisdir lordunun həyatının köklü dəyişməsinə səbəb olmurdu, eyni zamanda ser Uilyam Consonun planlarına əhəmiyyətli dərəcədə təsir göstərirdi.

Bunlar barədə oxucuya təfsilatı ilə danışmalıyam. Olbeniyə müəyyən söhbətlərə səbəb olan şayiələr gəlib çatmışdı; danışırdılar ki, hindular düşməncəsinə çıxışa hazırlaşırlar və onları sakitləşdirən şəxs qışın yaxınlaşmasına baxmayaraq, müsibətin qarşısını almaq məqsədilə tələsik meşələrin dərinliyinə yola düşüb. Sərhədə çatan kimi gecikdiyini anlayıb. Həmin şəxs çətin seçim qarşısında qalıb. Ehtiyatlı tərpənmək heç də cəsurluqdan az tələb olunmurdu. Onun vəziyyətini 1745-ci ildə bizim öz dağlılarımız arasında mövcud olmuş Şotlandiyanın qubernatoru lord Kullodenin vəziyyəti ilə müqayisə etmək olardı. Başqa sözlə, o, yerlilər arasında ağıllı məsləhətin yeganə carçısı hesab olunurdu, bütün sakit və mötədil qərarlar yalnız onun tövsiyəsi və israrı sayəsində qəbul oluna bilərdi. Belə ki, əgər o, geri qayıtsaydı bütün əyalət hindu müharibəsinin dəhşətli fəlakətlərinə məruz qala bilərdi: evlər yanıb külə dönər, səyahətçilər güllələnər və döyüşçülər meşəyə özlərinin adi hərbi sərvəti – baş dəriləri ilə qayıdardılar. Digər tərəfdən belə kiçik dəstə ilə meşənin dərinliklərinə doğru irəliləyib, müharibənin şirinliyini dadmış döyüşkən tayfalara sülh təklifini etmək riskli idi ki, məhz elə bu məsələdə onun tərəddüd etdiyini asanlıqla anlamaq olardı.

– Mən gecikmişəm, – ser Uilyam bir neçə dəfə təkrar etdi və başını əllərinin arasına alıb, ayaqlarını yerə döyərək dərin fikrə getdi.

Nəhayət, ayağa qalxıb, düşərgənin bir küncündə onun üçün qalanmış ocağın ətrafına toplaşan bizə, – gah milorda, gah Mauntenə, gah da mənə baxmağa başladı.

– Doğrusu, milord, mən heç cür qərar qəbul edə bilmirəm, – o dedi. – Mən irəliyə doğru hərəkət etməyi zəruri hesab edirəm. Lakin artıq sizinlə bir cəmiyyətdə olmaqdan zövq almağı bacarmıram. Biz hələ çaydan uzaqlaşmamışıq və hesab edirəm ki, cənuba doğru uzanan çay yolu hələlik təhlükəsizdir. Sizə və mister Makkellara qayıqla Olbeniyə qayıtmaq münasib deyilmi?

Deməliyəm ki, milord Mauntenin nəql etdiklərinə gözünü ondan çəkmədən qulaq asdıqdan sonra yarıyuxulu bir vəziyyətdə oturmuşdu. Mənə elə gəldi ki, onun baxışlarında nəsə dəhşətli, demək olar ki, qeyri-insani bir ifadə əks olunmuşdu; üzü arıq, tutqun və qocalmış, kədərli təbəssümü nəticəsində dişləri görünürdü, göz bəbəkləri həddən artıq genişlənmiş və ətrafı qanla örtülmüşdü. Ona xoşagəlməz hisslər keçirmədən baxa bilmirdim. Fikrimcə, hətta ən doğma adamın xəstəliyi zamanı belə bu hissləri keçirməmək mümkün deyildi. Başqaları isə zorla onun vəziyyətinə tab gətirə bilirdilər; ser Uilyam aşkar onu özündən kənarlaşdırdı, Maunten isə ona baxmamağa çalışırdı. Amma baxışları toqquşduğu zaman tacir üzünü yana çevirib, duruxa-duruxa danışmağa başladı. Ser Uilyamın təklifindən sonra milord, sanki, özünə gəldi.

– Olbeniyə? – o, zahirən sakit bir tərzdə soruşdu.

– Bəli, bir o qədər yaxın olmasa da, oraya qayıtmaq lazımdır, – ser Uilyam cavab verdi. – Həmin istiqamətdə yol təhlükəsizdir.

– Qayıtmaq ürəyimcə deyildir, – milord dedi. – Mən hindulardan qorxmuram... – O, əsəbi şəkildə əlavə etdi.

– Təəssüflər olsun ki, bu barədə bir söz deyə bilmərəm, – ser Uilyam gülümsədi. – Baxmayaraq ki məhz elə bunu etiraf etməyə ehtiyac hiss etmirəm. Lakin siz mənim məsuliyyətimi anlamalısınız. Səyahət getdikcə çox təhlükəli olur. Sizin işiniz isə, – əgər var idisə, – eşitdiyiniz faciəli xəbərlə tamamlandı. Əgər mən sizə səyahəti davam etdirməyə və gözlənilən təhlükəni sizinlə bölüşməyə imkan verərəmsə, o zaman əlimdə özümə haqq qazandırmaq üçün heç bir dəlil qalmayacaq.

Milord Mauntenə sarı çevrildi.

– Siz nə üçün düşünürsünüz ki, o ölüb? – milord soruşdu. – Bəs xəstəliyi nə idi?

– Sizi düz başa düşə bildimmi? – tacir dedi və gözlənilməz sualdan karıxdığı üçün hətta donmuş əllərini bir-birinə sürtməyi dayandırdı.

Milord da bir anlıq tutuldu. Amma sonra bir qədər əsəbi təkrar etdi:

– Soruşuram ki, o, hansı xəstəlikdən ölüb? Deyəsən, axı bu çox sadə sualdır.

– Bilmirəm, – Maunten cavab verdi. – Hətta Heysti xəstəliyi müəyyənləşdirə bilmədi. Bir sözlə, o xəstələndi və öldü.

– Bax, görürsünüz, – milord ser Uilyama müraciət etdi.

– Möhtərəm ağa, mən sizin iradınızı tamamilə anlamıram.

– Burada anlamamalı nə var? – milord dedi. – Bu, tam anlaşılandır. Oğlumun titula olan hüququ təhlükə altına alına bilər. Bu adamın ölümünün səbəbi isə məlum deyil. Təbii ki, bunun da müəyyən şübhələrə səbəb olması mümkündür.

– Ay Allah! Axı o, dəfn olunmuşdur! – ser Uilyam ucadan dedi.

– Mən buna inana bilmərəm, – milord cavab verdi və sifəti əsməyə başladı. – Mən buna inana bilmərəm! – yenidən çığırıb ayağa qalxdı. – O, görkəmindən ölüyə oxşayırdımı? – Mauntendən soruşdu.

– Ölüyə oxşayırdımı? – tacir təkrar etdi. – Onun rəngi ağappaq idi. Yaxşı, bəs başqa necə olmalı idi ki? Axı sizə deyirəm ki, mən özüm onun üstünə torpaq tökmüşəm.

Milord ser Uilyamın plaşından yapışdı.

– Həmin adam mənim qardaşım sayılırdı, – o dedi, – lakin o, ölməz idi.

– Ölməz idi? – ser Uilyam soruşdu. – Bu nə deməkdir?

– Çünki onun əti ətimizdən, qanı qanımızdan deyil, – milord pıçıldadı, – nə onun, nə də ona xidmət göstərən o qara şeytanın. Mən şpaqamı ona sancdım! – o qışqırdı. – Qəbzə onun sinəsində taqqıldadı və isti qan bir neçə dəfə üzümə sıçradı! – o, elə bir tərzdə təkrar etdi ki, təsvir etməyə acizəm. – Hətta bundan sonra da o ölmədi! – milord söylədi, mən isə dərindən ah çəkdim. – Belə olduğu təqdirdə mən onun ölümünə nə üçün inanmalıyam? Yox, yox, onun cəsədini görməyənə qədər buna inana bilmərəm!

Ser Uilyam qaşqabaqlı halda gözaltı mənə baxdı. Maunten donmuş əllərini də unudub, ağzını açaraq heyrətlə ona baxırdı.

– Milord, – mən dedim. – Sizə sakitləşmək lazımdır. – Amma boğazım qurudu və başım fırlandığından söylədiklərimə heç bir söz əlavə edə bilmədim.

– Əlbəttə, – milord dedi. – Siz məni necə başa düşə bilərsiniz? Makkellar isə başa düşər, çünki o, hər şeyi bilir və artıq bir dəfə onun dəfninin şahidi olub. Bu əziz Makkellar mənim sadiq xidmətçimdir, ser Uilyam. O, mənim atamla birlikdə öz əlləri ilə həmin adamı dəfn edib, – iki şamın işığında. Amma o biri əsl iblisi isə koromandel sahillərindən[1] gətirmişdi. Mən çoxdan hər şeyi sizə danışardım, ser Uilyam, amma məsələ ondadır ki, bunlar ailə sirridir. – Son sözlərini sakit və kədərli bir tərzdə söylədi və görünür, onun tutmaları artıq keçib-gedirdi. – Siz özünüzə sual verə bilərsiniz ki, bütün bunlar nə deməkdir, – o davam etdi. – Lakin özünüz bir düşünün: onlar bizi əmin edirlər ki, qardaşım xəstələnib ölüb və cəsədini torpağa tapşırıblar; ilk baxışdan hər şey aydındır. Onda bəs nə üçün bu iblis geriyə qayıdır? Bu məqamın izaha ehtiyacı vardır!

– Bir dəqiqə, milord, mən indicə sizin hüzurunuzda olacağam, – ser Uilyam yerindən qalxıb dedi. – Mister Makkellar, sizə iki kəlmə sözüm var. – Və o, məni düşərgədən bir qədər kənara çəkdi. Ayaqlarımızın altındakı qırov xırçıldayırdı. – Bu, açıq-aşkar dəlilikdir – ser Uilyam milordun eşidə bilməyəcəyi qədər uzaqlaşdığımız zaman dedi.

– Doğrudur, – mən dedim, – o, ağlını itirib. Burası aydındır.

---

[1] *Koromandel sahili* – Hindistanın şərqində yerləşən sahil

– Belə olduğu təqdirdə onun əl-qolunu bağlamaq lazımdırmı? – ser Uilyam məndən soruşdu. – Mənə sizin məsləhətiniz lazımdır. Əgər bütün bunlar sayıqlamadırsa, o zaman yubanmadan belə hərəkət etmək lazımdır.

Mən gah yerə, gah da tonqalların gur yandığı və hamının bizim söhbəti müşahidə etdiyi düşərgəyə, ətrafımdakı meşələrə, dağlara nəzər saldım; yeganə baxa bilmədiyim ser Uilyamın sifəti idi.

– Ser Uilyam, – nəhayət, mən dilləndim. – Mən də milordun sağlam olmadığı qənaətindəyəm və bunu çoxdan hiss etmişəm. Amma ağılsızlığın da müəyyən həddi olur və xəstəyə zor tətbiq etməyə dəyərmi, ser Uilyam, bax bu barədə mən qərar qəbul edə bilmərəm.

– Onda mən özüm bu barədə mühakimə yürüdərəm, – o dedi. – Mənə faktlar lazımdır. Bütün bu sayıqlamalarda zərrə qədər də olsa həqiqət və sağlam fikir varmı? Siz nə üçün tərəddüd edirsiniz? – o soruşdu. – Yoxsa siz, doğrudan da, bir dəfə o centlmeni dəfn etmisiniz?

– Dəfn etməmişik, – mən dedim və özümü cəmləyib davam etdim: – Ser Uilyam, məşhur bir soyadın (elə mənim də) şərəfinə xələl gətirə biləcək uzun bir hadisəni danışmasam, siz bütün bu məsələnin mahiyyətini anlaya bilməzsiniz. Bir kəlmə deyin və mən bunu həyata keçirim, – istər yaxşı, istər pis olsun. Lakin hər ehtimala qarşı onu da qeyd edim ki, milord heç də ilk baxışdan göründüyü qədər ağılsız deyil. Bu çox dəhşətli hadisədir ki, axırı da gəlib sizinlə bağlanır.

– Sizin sirlərinizə qulaq asmaq istəməzdim, – ser Uilyam cavab verdi, – amma nəzakətsiz səslənsə də, cəsarət edib açıq söyləyirəm ki, mənim hazırkı yığıncağım bir o qədər də ürəyimcə deyildir.

– Bu məsələ ilə bağlı sizi qınamağa axırıncı mən qərar verərdim.

– Mən sizdən nə tərif, nə də məzəmmət xahiş etmirəm, ser, – ser Uilyam etirazını bildirdi. – İstəyim yalnız sizdən canımı qurtarmaqdır və bu məqsədlə sərəncamınıza qayıq və adamlar verirəm.

– Bu, alicənab bir təklifdir, – onun sözlərini götür-qoy edib dedim. – Amma icazə verin, əks tərəfin də dəlillərini diqqətinizə çatdırım. Biz, əlbəttə, əsl həqiqəti öyrənmək marağındayıq. Hətta mənim üçün də bu məsələ çox maraqlıdır, milord üçün isə (yəqin ki, bu, sizə məlumdur) xüsusilə. Hindlinin geri qayıtmasında bir sirr var.

– Bu məsələdə sizinlə razıyam, – ser Uilyam sözümü kəsdi, – və sizə əsl həqiqəti axtarmağı təklif edirəm (belə ki, biz indi məhz həmin istiqamətdə hərəkət edəcəyik). Bəlkə də, həmin adam qayıdıb öz sahibinin yanında it kimi gəbərmək istəyir. Nə olursa olsun, onun həyatı təhlükədədir və mən onu, əgər bacararamsa, xilas etmək əzmindəyəm. O, öz adını heç nə ilə ləkələməyib ki?

– Heç nə ilə, ser Uilyam, – mən cavab verdim.

– Bəs o birisi? – o soruşdu. – Əlbəttə, mən onun barəsində milordun fikirlərini dinlədim; lakin xidmətçisinin ona bu dərəcədə bağlılığı onun nəcib xüsusiyyətlərə malik olduğu barədə qənaətə gəlməyə imkan verir.

– Məni bu suala cavab verməyə məcbur etməyin! – mən ucadan dedim. – Bəlkə, elə cəhənnəmin özündə də xeyirxah məşəllər yanır. Mən onu iyirmi il idi ki, tanıyırdım. Bu müddət ərzində ona nifrət etmiş, həmişə ona valeh olmuş və həmişə də ondan köləcəsinə qorxmuşam.

– Görünür, mən yenə də sizin sirlərinizə toxunası oldum, – ser Uilyam dedi. – İnanın, mən bunu qəsdən eləmədim. Mənim üçün kifayətdir ki, həmin məzarı görüm və bir də hindlini (əgər mümkün olarsa) xilas eləyim. Bu şərtlər daxilində öz ağanızı Olbeniyə qayıtmağa sövq edə bilərsinizmi?

– Ser Uilyam, – mən cavab verdim. – Bunu necə anladığımı sizə söyləyim. Siz milordla onun üçün lüzumsuz bir şəraitdə rastlaşmısınız; onu sevməyim, bəlkə də, sizə qəribə görünür. Amma mən onu çox sevirəm. Və təkcə mən yox. O, Olbeniyə təkcə zor vasitəsilə qayıdarsa, bu, onun idrakının və bəlkə də, həyatının məhvinə səbəb olar. Mənim əsl təəssüratım bundan ibarətdir. Lakin mən tamamilə sizdən asılıyam və bu barədə əmr vermək məsuliyyətini üzərinizə götürərsinizsə, o zaman mən sizin sərəncamı icra etməyə hazıram.

– Mən heç bir məsuliyyəti öz üzərimə götürmürəm, əksinə, mənim yeganə istəyim ondan qaçmaqdır! – ser Uilyam ucadan dedi. – Siz səyahəti davam etdirməyi arzulayırsınız. Qoy siz deyən olsun! Mən babalı üzərimdən götürürəm!

Bu sözləri söylədikdən sonra cəld geriyə dönüb, tərpənmək əmrini verdi. Yaxınlıqda gəzişən milord dərhal mənə yaxınlaşdı.

– Nə oldu, qərar qəbul elədi? – o, məndən soruşdu.

– Bəli, istədiyiniz kimi, – mən cavab verdim. – Siz qəbri görə biləcəksiniz.

Mauntenin təsvir etdiklərinə əsasən bələdçilər Ballantrenin məzarının yerini asanlıqla müəyyənləşdirə bildilər. Əsl həqiqətdə o, qalın meşəliyin kənarında, öz hündürlüyü ilə göz oxşayan sıra dağların ətəyində yerləşirdi. Şamplen gölündən qidalanan çoxlu gur çay öz mənbəyini bu dağlardan götürürdü. Ona görə də qaçqınların qanlı izləri ilə deyil, yolu düz tutub getmək lazım idi. İztirab içində olan yolçuların altmış saata getdiyi yolu biz on altı saata qət etdik. Qayıqları çayın sahilində saxlayıb, etibarlı mühafizəyə tapşırdıq. Amma bilirdik ki, biz qayıdana kimi onlar möhkəm buz bağlayacaqlar. Özümüzlə götürdüyümüz əşyaların tərkibi təkcə soyuqdan qorunmaq üçün qoyun xəzindən ibarət deyildi. Həm də qar yağdıqdan sonra hərəkət etmək məqsədilə özümüzlə Kanada xizəyi də götürmüşdük. Biz həyəcanla yola düşdük. Sanki, düşmən üstünə gedən qoşun hissəsi kimi irəliləyir, gecələmə yerlərini diqqətlə seçir və mühafizə edirdik. Məhz bu ehtiyat tədbirləri bizi səfərimizin ikinci günü təyin olunmuş yerin bir neçə yüz addımlığında dayanmağa məcbur etdi: hava qaralmışdı və dayandığımız çəmənlik etibarlı düşərgə salmaq məqsədi ilə səmərəli olduğundan ser Uilyam bu barədə göstəriş verdi.

Sıx cəngəlliklərdən keçərək bütün günü hərəkət etdikdən sonra hündür sıra dağların qarşısında dayandıq. Gün doğan kimi dağların gümüşü zirvəsi bizim mayakımıza çevrildi. Amma ora qədər iri qaya parçasının arasından axan gur çayların keçdiyi, şiddətli tufandan yıxılmış çoxlu ağac olan bataqlıq meşəni adlamaq lazım gəlirdi. Dağların zirvəsi (artıq söylədiyim kimi) gümüşü rəngə boyanmışdı. Çünki dağlara hər gecə qar yağırdı. Amma meşə və düzənliklərdə təzəcə şaxta hiss olunmağa başlamışdı. Göy üzü bütün günü buxarlanma nəticəsində qara örtüyə bürünmüş, zəif işıq saçan günəş isə, sanki, gümüş şillinq kimi səmada üzürdü. Bütün günü soldan əsən külək dəhşətli dərəcədə soyuq olsa da, təmizliyi adamda gümrahlıq yaradırdı. Amma axşama yaxın külək yatdı və onun təsirindən qurtulan buludlar seyrəldiyindən yağış yağmağa başladı. Təmtəraqlı qış günü günəş şüası bədənimizi qızdırır, əzəmətli zirvələr qürub edən günəşin al rənginə boyanırdı.

Şam yeməyini qurtardığımız zaman artıq qaranlıq düşmüşdü; sakitcə şam etdik və yemək mərasimi bitən kimi milord tonqalın yanından uzaqlaşıb düşərgənin lap kənarına çəkildi. Tələsik onun arxasınca getdim. Düşərgə yüksəklikdə salındığı üçün oradan bir milə yaxın uzunluğu olan buzla örtülmüş göl görünürdü. Ətrafımızdakı təpəlik və çökəkliklər boyu qaranlıq meşə uzanırdı. Bizdən yuxarıda dağların bəyazlığı, dağların üstündə isə səmanın aydınlığında ay işığı göz oxşayırdı. Hava sakit olduğundan ətraf sükuta qərq olmuş, ağaclar xışıldamırdı və düşərgəmizin səsi, sanki, bu sükutun arasında əriyib yoxa çıxmışdı. Artıq günəşin və küləyin dincliyə çəkildiyi belə bir vaxtda gecə iyul ayında olduğu kimi isti idi. Şaxta olmasına baxmayaraq, qış mövsümündə qəribə bir mənzərə yaranmışdı.

Milord (hələ də mən onu sevimli adı ilə çağırırdım) əlləri qoynunda, çənəsini ovcuna söykəyərək dayanıb, gözünü qırpmadan sıx meşəliyə sarı baxırdı. Mən də həmin istiqamətə baxmağa başladım və baxışlarımı həvəslə dərələrin kölgə saldığı, ay işığında aydın seçilən təpələrdəki qırov basmış küknar ağaclarının üstündə saxladım. Düşündüm ki, haradasa yaxınlıqda düşmənimizin məzarı yerləşir və o, indi elə yerə gedib ki, orada "qanuna əməl etməyənlər qorxmaya bilərlər". Torpaq vaxtilə canlı olan həmin adamı əbədilik öz qoynuna almışdı. Mən hətta fikirləşməyə başladım ki, o, özlüyündə xoşbəxt adamdır. Çünki həmişəlik yerdəki əzablardan və həyəcanlardan, gündəlik mənəvi sarsıntılardan, istəsən də, istəməsən də ağuşunda olduğun rüsvayçılıq və ölümlə zəngin hadisələrdən canını qurtara bilmişdi. Mən artıq onun uzun səfərinin yaxşı sonluqla tamamlandığı barədə düşünürdüm və bu fikirləri milorda da şamil edirdim. Məgər mənim milordum da ölü deyildimi? Döyüşün qızğın vaxtında axsadığı üçün hamının gülüşünə səbəb olan və əbəs yerə azad olunmasını gözləyən şikəst edilmiş əsgər. Mən oğlunun şərəfli adı üstündə əsən, təqdirəlayiq və ağıllı davranışa malik, həddən ziyadə mötəbər ər, həddən ziyadə sevməyi bacaran, iztirablara sakitcə sinə gərən və əlini sıxmağı özümə şərəf bildiyim bir adamı xatırladım. Kədərləndiyim üçün birdən qəhər məni boğdu; onun əvvəllər necə olduğunu xatırladığımdan ucadan ağlamaq istədim və onunla yanaşı dayanıb, ay işığında onu nəzərdən keçirərək Allaha dua etməyə başladım ki, ya ona ölüm qismət eləsin, ya da mənə ondan üz döndərməmək naminə güc versin.

"İlahi, – mən düşündüm, – onu insanların ən yaxşısı hesab edirdim, amma indi o, mənə iyrənc və əcaib görünür. O, heç bir yamanlıq törətməyib, – hər halda, dərd onu sarsıtmayana kimi. Amma elə bu özü də yaralara ləyaqətlə sinə gərməkdir ki, biz əbəs yerə ondan imtina edirik. Onun yaralarına şəfa ver, onu öz yanına apar, nə qədər ki ona nifrət bəsləməyə başlamamışıq!"

Mən öz fikirlərimə aludə olduğum zaman birdən hansısa bir səs gecənin sükutunu pozdu. Səs o qədər də yaxından gəlmirdi və ucadan olmamasına baxmayaraq, belə uzunmüddətli sükutun içində həyəcan siqnalı təki bütün düşərgəni ayağa qaldırdı. Nəfəsimi dərməyə macal tapmamış, artıq ser Uilyam yanımda idi və yol yoldaşlarının əksəriyyəti də arxasınca tökülüşüb gəlmişdi. Hamı gərginlik içində diqqət kəsilmişdi. Mən çiynimin üstündən çevrilib onlara baxdığım zaman hiss etdim ki, onların sifəti təkcə ay işığından ağarmayıb. Geniş açılmış gözlərdə ay işığı əks olunmuşdu; bəzilərinin isə qaşlarının altına sıx kölgə düşmüşdü (bu, onların hansı vəziyyətdə qulaq asmasından irəli gəlirdi; başı aşağı, yoxsa başı yuxarı), – bütün bunlar qorxu və həyəcanın əlamətləri idi. Milord hamıdan irəlidə dayanıb, sanki, sakitliyə işarə olaraq azca əyilmiş və əlini irəli uzatmışdı; adamdan çox, heykəli xatırladırdı. Səslər isə müntəzəm olaraq təkrar olunurdu. Birdən Maunten sualın cavabını tapan adam təki qırıq-qırıq səslə ucadan dilləndi.

– Bildim, – o dedi və hamı ona sarı çevrilən kimi davam etdi: – Görünür, Sekundra dəfinəni tapmışdı. Eşidirsiniz, o, dəfinənin ağzını açır?

– Doğrudan da, belədir! – ser Uilyam ucadan dedi, – necə olub ki, bunu bayaqdan anlamamışıq?

– Qəribədir, səs bizim köhnə dayanacağın yaxınlığından gəlir və başa düşmək olmur ki, o, bizi necə qabaqlaya bilib. Yoxsa onun qanadları çıxıb?

– Tamah və qorxu hər cür qanaddan irəlidir, – ser Uilyam qeyd etdi. – Bu əclaf bizi təlaşa saldı! Onun cavabını elə bu tərzdə vermək lazımdır. Nə deyirsiniz, centlmenlər, bəlkə, ay işığında kiçik bir basqın həyata keçirək?

Hamı razılıq verdi. Sekundranı cinayət başında yaxalamaq məqsədilə plan hazırlandı. Ser Uilyamın hindu kəşfiyyatçıları irəliyə doğru yola düşdülər. Biz isə düşərgənin mühafizəsini təmin etdikdən sonra keçilməz cəngəlliklərin arası ilə hərəkət etməyə başladıq. Qırovun xışıltısı eşidilir, ayaqlarımızın altında kiçik buz parçaları xırçıldayır, başımızın üstündə isə şam meşəsinin qaranlığı və şam ağaclarının arasında parlaq ay işığı vardı. Amma biz hansısa bir dərəyə endiyimiz zaman səslər azalmağa başladı və tezliklə, demək olar ki, tamam kəsildi. Növbəti enişin çox hissəsi açıqlıq idi. Orada bir neçə şam ağacı gözə dəyir və ayın işıqlandırdığı talaya nəhəng qaya parçalarının kölgəsi düşürdü. Buradan səslər aydın eşidilirdi. Dəmirin danqıltısı qulağa dəyir və yerqazanın tələsik işləməsini açıq-aşkar təyin etmək olurdu. Enişi başa vurduqdan sonra başımızın üstündə havaya qalxan iki-üç quşun kölgəsini hiss etdik və bir neçə addımdan sonra isə ağacların arxasında qəribə bir mənzərənin şahidi olduq.

Bir tərəfdən meşə ilə əhatə olunmuş qayalığın ətəyində yerləşən çəmənliyi ay öz işığına qərq etmişdi. Hər yerdə sadə əşyalar – ovçuların ucuz əmlakları səpələnmişdi. Demək olar ki, çəmənliyin düz ortasında gümüşü qırovla örtülmüş alaçıq dayanmışdı; ətəyi qalxdığından içərinin qaranlıq olduğu bilinirdi. Kənarlarında insan qalıqları gözə dəyirdi. Şübhəsiz, biz Harrisin dəstəsinin düşərgə saldığı yerdə idik. Onlar burada təlaş keçirmişdilər; bu alaçıqda Ballantre həyatla vidalaşmışdı; qarşımızdakı donmuş cəsəd isə sərxoş çəkməçiyə məxsus idi. Faciəli hadisələrin baş verdiyi yerlər həmişə məxsusi təəssüratların yaranmasına səbəb olur. Amma neçə gündən sonra yetişməyə nail olduğumuz yerin (kimsəsiz səhrada) toxunulmaz qalması hətta ən hissiyyatsız adamı belə sarsıtmaya bilməzdi. Amma bizi təəccübləndirən bu olmadı. Bizi yerimizdə donub qalmağa mahiyyəti qismən bizə məlum olan başqa bir mənzərə məcbur etdi: Sekundra artıq topuğa qədər ağasının məzarına daxil olmuşdu. O, paltarının çox hissəsini soyunmuşdu. Arıq əlləri və çiyinlərinin üstündəki tər damcıları ay işığında parıldayırdı; sifətində həyəcan qarışıq ümid əlamətləri ifadə olunmuşdu. Toxanın qəbirdə yaratdığı səslər hönkürtüləri xatırladırdı. Onun qırovla örtülmüş torpaqdakı əcaib kölgəsi tələsik hərəkətlərini yamsılayırdı. Quşlar gəlişimizdən ürkərək oturduqları ağacların budaqlarından pırıldayıb səmaya qalxdılar və bir az sonra yenidən əvvəlki yerlərinə qayıtdılar. Amma başı işə qarışmış Sekundra heç nəyi hiss etmir, heç bir səsi eşitmirdi.

Mauntenin ser Uilyamın qulağına pıçıldadıqlarını eşitdim:

– Ay Allah! Bu ki qəbirdir! O, qəbri qazmaq istəyir.

Bu, artıq bizim hamımıza məlum idi. Amma həmin fikrin sözlə ifadə olunması məni sarsıtdı. Ser Uilyam irəli yeridi.

– Ay səni, kafir köpək! Bu nə deməkdir? – o çığırdı.

Sekundra yerindən sıçrayıb, zəif bir səs çıxardı. Toxa əlindən yerə düşdü və bir an dayanıb, gözlərini danışan adama zillədi. Sonra isə güllə kimi meşəyə sarı yüyürdü. Amma bir az keçdikdən sonra ümidsiz halda əllərini bir-birinə sürtərək geriyə, yanımıza qayıtdı.

– Deməli, siz köməyə gəldin... – o danışmağa başladı.

Bu zaman milord irəliyə keçib ser Uilyamla yanaşı dayandı. Üzü ay işığında aydın görünürdü və Sekundra fikrini tamamlamağa macal tapmamış birdən ağasının düşmənini tanıdı.

– Bu odur! – hindli zingildədi və sanki, yığılıb yumağa döndü.

– Qorxma, qorxma, – ser Uilyam dedi, – əgər günahın yoxdursa, heç kim sənə xətər yetirməz. Amma günahın olarsa, o zaman əlimizdən heç hara qaça bilməyəcəksən. De görək, sən bu qəbirdə nə edirsən, bu meyitlə nə işin var?

– Siz quldur deyilsiniz? – Sekundra soruşdu. – Siz düz adamsınız? Siz mənə toxunmazsınız?

– Əgər günahkar deyilsənsə, heç kim sənə toxunmayacaq! – ser Uilyam təkrar etdi. – Mən bunu artıq sənə söyləmişdim və mənim sözlərimə şübhə ilə yanaşmağına heç bir əsas görmürəm.

– Onların hamısı qatildir, – Sekundra çığırdı, – bax səbəb bundan ibarətdir! O – doğramaq üçün, – Maunteni göstərdi, – onlar ödədiklərinə görə! – o, milord və məni göstərdi. – Üçü də dar ağacına! Hə, mən görürəm ki, hamı asılacaq! Mən sahibi xilas edəcəyəm və o, sizi asılmağa məcbur edəcək! Sahib, – o, qəbri göstərərək davam etdi, – ölməyib, o torpağın altındadır, amma sağdır.

Milord qəribə bir tərzdə inildədi. Sonra yenidən toxtayıb qəbirə baxdı.

– Torpağın altında və sağ-salamat? – ser Uilyam ucadan soruşdu. – Bu nə sayıqlamadır?

– Qulaq as, sahib, – Sekundra dedi, – mənim sahibim və mən qatillərlə təkbətək. Cəhd elədik, necə qaçaq. Yaxşı olmadı. Sonra yoxladıq yeni üsulu. Yaxşı üsuldur, isti olanda. Yaxşı üsuldur Hindistanda. Amma burada belə soyuqdur. Kim bilir, necə olacaq? Tələsmək lazımdır. Siz kömək elə, ocaq qala, ovxalamaq kömək elə.

– Bu sısqa nə çərənləyir? – ser Uilyam qışqırdı. – Başım fırlanır!

– Deyirəm sizə, mən onu diri basdırdım, – Sekundra dedi. – Ona dilini udmağı öyrətmişəm. İndi tez qəbri qazmaq lazımdır və ona pis olmayacaq. Yandır ocağı.

– Tonqal qalayın, – ser Uilyam yaxınlığında dayanan adamlarından birinə əmr etdi. – Görünür, yarımdəlilərə rast gəlmək mənim alnıma yazılıbmış!

– Siz yaxşı adamsınız, – Sekundra dedi. – Mən gedim sahibimi çıxarım.

O, yenidən məzarın yanına qayıdıb, onu qazmağa başladı. Milord tərpənməz dayanmışdı. Mən isə qorxu içində milordun yanında dayanmışdım və nədən qorxduğumu özüm də bilmirdim.

Şaxta çox da dərinə işləmədiyindən, tezliklə hindli toxasını kənara tullayıb, əlləri ilə torpağı qazmağa başladı. Artıq bizon plaşın ətəyi görünməyə başladı. Sonra isə Sekundranın kiminsə saçından yapışdığının şahidi oldum. Bir dəqiqə sonra ağ bir şeyin üstünə ay işığı düşdü. Sekundra dizləri üstə oturub, barmaqları ilə ehtiyatla torpağı kənarlaşdırıb, tozu kənara üfürdü. O, ayağa qalxan zaman Ballantrenin üzünün torpaqdan təmizləndiyini gördüm. Onun sifəti ölü rəngində idi. Gözləri qapanmış, burun deşikləri və qulaqlarına nəsə tıxanmışdı. Yanaqları solmuş, burnu sivriləşmişdi. Onun neçə gün torpağın altında qalmasına baxmayaraq, çürümə əlamətləri hiss olunmurdu və (bizi ən çox bu təəccübləndirdi) dodağının kənarları və çənəsi qara tüklə örtülmüşdü.

– İlahi! – Maunten qışqırdı. – Biz onu basdırdığımız zaman sifəti körpə uşağınkı kimi tərtəmiz idi!

– Deyilənə görə, adam öldükdən sonra da tük çıxarır, – ser Uilyam söylədi, amma səsi çox zəif çıxdı.

Sekundra bizim sözlərə əhəmiyyət vermədi. O, yumşaq torpağı köstəbək kimi tez-tez kənara tullamağa başladı. O qədər də dərin olmayan qəbrin dibində bizon plaşa bürünmüş cəsədi tədricən aydın sezmək olurdu. Parlaq ay işığında hər bir hərəkətimizə uyğun yaranan kölgələr torpaqdan çıxarılan cəsədin üstündə rəqs edirdi. Təsəvvür olunmaz bir dəhşət içində dayanıb baxırdıq. Mən milordun üzünə baxa bilmirdim. Amma bu müddət ərzində onun nəfəs aldığını hiss etmədim. Bir qədər bizdən arxada dayanmış yoldaşlarımızdan biri (kim olduğunu bilmədim) təlaş içində hıçqırıb ağlamağa başladı.

– İndi isə, – Sekundra dedi, – kömək elə sahibi qaldıraq.

O zaman vaxt haqqında bütün təsəvvürlərimi itirdiyimdən hindlinin neçə saat, – bəlkə, üç, bəlkə də, beş saat əlləşib ağasında həyat əlamətlərini oyatmağa səy göstərdiyini müəyyənləşdirə bilmədim. Bir şeyi dəqiq bilirəm ki, gecə vaxtı başa çatmış, ay hələ də görünür, çəmənlikdə ağacların kölgəsi hiss olunurdu. Birdən Sekundranın sevinc dolu çığırtısı eşidildi. Tez əyilib baxdığım zaman torpaqdan çıxarılmış adamın donuq simasında müəyyən dəyişikliyin baş verdiyini hiss etdim. Bir dəqiqədən sonra onun göz qapaqlarının səyridiyinin şahidi oldum. Sonra isə bir həftə qəbirdə yatmış meyit gözlərini açıb düz üzümə baxdı.

Meyitdəki həyat əlamətlərini öz gözlərimlə gördüyüm üçün nəyə desəniz and içməyə hazıram. Başqalarından eşitdim ki, hətta o, danışmağa belə cəhd göstərib. Hətta saqqalı arasında dişləri görünüb, alnının titrəyişində isə ağrının və fövqəladə bir gücün əlamətləri hiss olunub. Bəlkə də, bunların hamısı olub. Amma mən bunları görməmişəm, çünki həmin dəqiqələrdə mən başqa bir işlə məşğul idim. Ölü gözlərini açan kimi, lord Derrisdir beli qırılmış adam təki torpağa sərildi və onu qaldırdığım zaman artıq keçinmişdi.

Səhər açıldı. Amma Sekundranı ağasını diriltmək üçün göstərdiyi uğursuz cəhdlərinin əbəs olduğuna inandırmaq mümkün deyildi. Hava tam işıqlanan kimi ser Uilyam sərəncamımda bir neçə adam saxlayıb, özü vəzifəsini yerinə yetirmək məqsədilə yola düşdü. Sekundra isə hələ də meyitin əl-ayağını ovuşdurur, ağzı ilə ona nəfəs verməyə səy göstərirdi. Həyatın yeganə xüsusiyyəti vardır ki (hansı ki, milordun ölümünə səbəb oldu), onu nəzərə almamaq mümkün olsaydı, bəlkə də, bu cəhdlər daşa da can verə bilərdi. Ballantrenin qaranlıq ruhu tərk etdiyi mənzilinə qayıtmadı və günortaya yaxın, hətta onun sadiq nökəri də, nəhayət, səylərinin əbəs olduğuna inandı. O, bunu soyuqqanlı qəbul edə bildi.

– Olduqca soyuqdur, – o dedi. – Bu, Hindistanda yaxşı üsuldur, burada yaxşı deyil.

O, yemək istədi. Acgözlüklə yeməyə girişdi və bir anın içində qarşısına qoyulanların axırına çıxdı. Sonra o, tonqala yaxınlaşıb, mənimlə yanaşı özünə yer elədi. Dərhal da uzanıb yorğun uşaq təki dərin yuxuya getdi ki, iki cəsədi dəfn etmək lazım gəldiyi zaman köməyə ehtiyac olduğundan onu oyatmaq üçün xeyli səy göstərdim. Sonrası belə davam etdi: məlum oldu ki, o, eyni zamanda iki hissə, – həm ağası ilə bağlı kədərinə, həm də mənim və Mauntenin qarşısındakı qorxu hissinə qalib gəlməli idi.

Mənim sərəncamımda olan adamlardan biri mahir həkkak idi. Ser Uilyam geriyə dönüb bizi götürənə kimi usta mənim göstərişim əsasında iri bir qaya parçasının üstündə aşağıdakı yazıları oymuşdu ki, həmin sözlərlə hekayəni tamamlayıram:

C.D.
qədim şotland nəslinin varisi,
bütün sənət növlərində uğur qazanmış,
Avropa, Asiya və Amerikada
hərbi və sülh işlərində ad çıxarmış,
vəhşi qəbilələrin alaçıqlarında və kral palatalarında
çoxlu şücaət göstərmiş, əzablara sinə gərmiş
bir insan burada əbədi yuxuya getmiş
və hamı tərəfindən unudulmuşdur.

H.D.
layiq olmadığı məyusluq içində
həyat sürmüş, bütün iztirablara
mətanətlə sinə gərmiş,
düşmən olduğu doğma qardaşı ilə,
demək olar ki, eyni saatda
həyatla vidalaşmış və onunla
eyni məzarda uyuyur.

Məzarın
üzərindəki daş
H.D.-nin arvadının
və yaşlı xidmətçisinin
qayğısı sayəsində
ucaldılmışdır.

Robert Luis Stivenson

DÜNYA ƏDƏBİYYATI KLASSİKLƏRİ

HEKAYƏLƏR

LƏNƏTLƏNMİŞ CENET

Keşiş cənabları Merdok Soulis Dula çayının vadisindəki Bolviri prixodunun[1] bataqlıqlarında uzun müddət idi ki, pastor kimi xidmət göstərirdi. Prixoda mənsub adamlara qorxu aşılayan, soyuq və ciddi sifəti olan bu sərt qoca son illər Xenqin-Şou dağlarına yaxın, kənddən kənar tənha bir evdə tək yaşayırdı. Evində nə doğma bir adam, nə də qulluqçusu var idi. Üz cizgilərində əks olunmuş dəmir kimi möhkəm təmkinə baxmayaraq, yırtıcılara xas baxışlarından ürkəklik və inamsızlıq yağırdı. Lakin prixoda mənsub şəxslərlə islaholunmaz günahkarlar barədə təklikdə söhbət etdiyi zaman bu baxışlar, sanki, zəmanənin qasırğalarından keçib əbədiyyətin dəhşətli sirlərinə yol açırdı. Priçastiyeyə[2] hazırlaşan gənclərdən qocanın yanında olanlarının əksəriyyəti onun nitqlərini dinləyərkən dəhşətə gəlirdilər. On yeddi avqustdan sonra hər birinci bazar günü o, apostol Pyotrun ilk nəsihətnaməsindən moizələr oxuyardı (V fəsil, 8-ci ayə): "İblis, nərə çəkən şir..." Həmin gün o, adətən, cuşa gəlir, dinləyicilərin bədəni həm moizənin, həm də moizəçinin zabitəli ədalarının təsirindən buza dönürdü. Qorxudan uşaqlar, az qala, huşunu itirir, qocalar isə moizədən sonra özlərini peyğəmbərcəsinə aparıb, Hamletin qiyam etdiyinə mütəmadi olaraq işarə vururdular. Pastorun evi Dula çayının yuxarısında, sıx ağacların kölgəliyində yerləşirdi; bir tərəfdən başının üstünü Şou dağı almış, digər tərəfdən isə çoxlu zirvələr göy üzünə baş vururdu; mister Soulisin pastor xidmətinin, demək olar ki, elə ilk günlərindən ehtiyatlı adamlar bu evdən kənar gəzməyə çalışardılar, xüsusilə də qaşqaralan vaxtı; kənd pivəxanasının daimi müştəriləri olan qocalar isə gecə bu evin yanından keçəcəkləri barədə düşünərkən, başlarını bulayırdılar. Orada, xüsusilə, bir yer daha qorxulu idi. Pastorun evi çayla geniş bir yolun arasında yerləşirdi; evin arxa divarı Bolvirinin kiçik kəndlərindən birinə sarı baxırdı. Ondan yarım mil kənarda isə kilsə yerləşirdi; evin qarşısında çaqqal gavalısı ilə əhatə olunmuş bağ, çay ilə yol arasında qalan bütün ərazini zəbt etmişdi. Ev ikimərtəbəli olub, hər mərtəbəsində iki böyük otağı var idi. Evin qapısı birbaşa bağa deyil, daş döşənmiş cığıra açılırdı ki, buradan da yol bağa yox, bir tərəfdən böyük yola, digər tərəfdən isə hündür ağsöyüd ağaclarına və çayı dövrələmiş gəndalaş kollarına sarı uzanırdı. Cığırın məhz bu hissəsi prixoda mənsub gənclər arasında yaramaz şaiyələrin yaranmasına xidmət etmiş olurdu. Keşiş alaqaranlıqda tez-tez orada gəzişər, dualarını mütəmadi olaraq yarımçıq saxlayıb, heç bir söz işlətmədən ucadan ah çəkərdi; o, evdə olmadığı və qapısı bağlı olduğu zaman qaçdı-tutdu oynayan məktəblilərdən ən fədakarları əfsanəyə çevrilmiş bu yerdən qaçıb-keçmək məcburiyyətində qaldıqda ürəkləri bərk döyünərdi.

---

[1] *Prixod* – xristianlarda aşağı kilsə təşkilatı

[2] *Priçastiye* – xristian ayinlərindən biri

Təmiz ad qazanmış və ilahi tərəfindən böyük inam bəxş edilmiş, Allahın qulu olan adamın ətrafındakı belə qorxu mühiti bu xəlvət və uzaq guşəyə təsadüfən, yaxud iş dalınca gələn qərib adamların əksəriyyətində təəccüb və maraq oyadırdı. Amma, hətta bu prixoda mənsub şəxslərdən bir çoxunun da mister Soulisin xidmətinin birinci ilini əks etdirən qəribə hadisələrdən xəbəri yox idi. Bu hadisələrdən yaxşı xəbəri olanlardan bəziləri təbiət etibarı ilə qaradinməz idilər, digərləri isə bu mövzuya toxunmağa ehtiyat edirdilər. Təkcə qocalardan kimsə hərdənbir üçüncü qədəhdən sonra cürətə gəlib, onların pastorunun nə üçün belə qəribə və tərki-dünya həyat tərzi keçirdiyi barədə söhbət açardı.

Əlli il əvvəl mister Soulis Bolviyə gəldiyi zaman hələ gənc bir oğlan, bizlərdə deyildiyi kimi, beyni kitab cümlələri ilə dolu “südəmər” idi. O, moizələri yaxşı oxuyardı, amma dini məsələlərdən bütün cavanlar kimi başı az çıxırdı. Cavanlar onun biliyinə və danışıq qabiliyyətinə aludə olur, lakin təmkinli və ciddi olan yaşlı şəxslər bu cavan oğlan üçün dua edərdilər: onlara elə gəlirdi ki, o, necə deyərlər, yanlışlığa yol verir və bu da, ümumiyyətlə, prixodun xeyrinə deyildir. Bu, çoxdan, hələ “mötədillərdən”[1] çox əvvəl baş vermişdi;

---

[1] *“Mötədillər”* – Şotlandiyada dini cərəyan

bütün pislər də, bütün yaxşılar da birdən deyil, yavaş-yavaş üzə çıxır. Elə adamlar tapılırdı ki, Allahın universitet professorlarından üz döndərdiyini söyləyirdilər; gənclər isə onların yanında təhsil almaq əvəzinə, Bibliyanı qoltuqlarında, dualarını qəlblərində gəzdirən və inanclarına görə təqib olunan qocalar kimi torf quyularında otursaydılar daha yaxşı olardı. Necəliyindən asılı olmayaraq, mister Soulisin həmin universitetdə təhsilini başa vurmasına şübhə etməyə dəyməzdi: o, çox şeyin qayğısına qalır və narahat olurdu, təkcə bir şeydən savayı. Əslində isə elə bunun üçün narahat olmaq lazım idi. O özü ilə çoxlu kitab gətirmişdi və bizim prixodda əvvəllər bu qədər kitabı heç kim görməmişdi. Hətta yükdaşıyan onlarla ehtiyatla davranmağa məcbur idi; o, az qala, Qara dağla Kilmaxerli arasında yerləşən bataqlıqda onları salıb batıracaqdı. Kitabların hamısı dini kitablar idi. Hər halda, onları belə adlandırırdılar; ciddi adamların fikrincə, bu qədər kitab nəyə gərək idi: axı Allah kəlamını dəsmalın bir ucuna da büküb saxlamaq olardı. Bizim pastor isə gecə-gündüz bu kitabların arxasında oturar – bununla nəyə nail olmaq mümkün idi? – və elə hey yazardı; əvvəlcə qorxurdular ki, o, moizələri özündən quraşdıra bilər. Sonra məlum oldu ki, o, kitab yazır. Bu isə əslində, belə təcrübəsiz gənc üçün elə də münasib bir iş hesab oluna bilməzdi.

Necə olursa olsun təsərrüfat işləri ilə məşğul olmaq üçün o, özünə münasib, yaxşı davranışa malik yaşlı bir qadın seçməli idi. Bu qadın onun üçün həm də yemək hazırlayardı. Kimsə ona Cenet Makklor adlı yaşlı bir qadını nişan verdi. O daha heç kimlə məsləhətləşmədən qadını özünə xidmətçi götürdü. Halbuki çoxları bu qadını ona məsləhət görməzdi. Çünki bu Cenet barədə bizim prixodun nüfuzlu şəxsləri yaxşı fikirdə deyildi. Çox əvvəllər onun bir draqundan[1] uşağı olub. Bir də bu qadın artıq otuz ildir tövbə etmək üçün kilsəyə getmirdi. Kənd uşaqları onun alaqaranlıqda Kiz-Loun dağının kəlləsində burnunun altında nəsə mızıldadığı barədə çox eşitmişdilər. Axı mömin qadınlar üçün nə belə bir vaxt, nə də belə bir yer münasib idi. Amma qeyd etmək lazımdır ki, pastora Ceneti birinci olaraq mülkədar-lord nişan vermişdi. O vaxtlar bizim pastor nə desən edərdi, təki mülkədarı razı sala bilsin. Adamlar pastora Cenetin şeytanla əlaqəsi olduğunu söylədikləri zaman cavab verdi ki, bu, onun fikrincə, xurafatdan başqa bir şey deyil. Ona Bibliyanı və Endor cadugərini xatırlatdıqları zaman isə pastor o günlərin geridə qaldığını, iblisin isə o vaxtdan bəri ram edildiyini söylədi; guya, bütün bunlar əsl xurafatdır.

---

[1] *Draqun* – XVI əsrdən XIX əsrin əvvəllərinə kimi Avropa və Rusiyada xüsusi atlı-piyada qoşun hissələri döyüşçüsü

Yaxşı, qoy olsun. Cenet Makklourun pastorun evində xidmətçi işləyəcəyi barədə xəbər kənddə yayıldığı zaman camaatın həm qadına, həm də pastora möhkəm acığı tutdu. Arvadlarımızın əksəriyyətinin ağlına Cenetin evinə gedib, nədə günahlandırıldığını və onun haqqında əsgər uşağından tutmuş Con Tomsonun iki inəyinə qədər hər bir şey barədə bildiklərini ucadan söyləməkdən savayı yaxşı bir fikir gəlmədi. O danışmaq həvəskarı deyildi. Əgər adamlar ona toxunmasaydılar, qadın onlara istədikləri qədər boşboğazlıq etməyə imkan verirdi. Özü isə heç kimlə kəlmə kəsməzdi. Amma elə ki ona toxundun, o zaman dəyirman kimi üyütməyə başlayardı. Bax elə buna görə də Cenet qəzəbləndi (bütün əvvəlki dedi-qodular da yadına düşdü) və qadınlar ona birini dedikdə, əvəzində cavab olaraq ikisini aldılar; nəhayət, qadınlar onun üstünə cumub, paltarını əynindən çıxardılar və kənd boyu çaya sürüyüb bilmək istədilər ki, görsünlər o, doğrudanmı, cadugərdir, ya yox, çayda batacaq, yoxsa suyun üzünə çıxacaq? Elə səs-küy qalxmışdı ki, bütün Xenqin-Şouda əks-səda doğurmuşdu; Cenet isə on adamın əvəzinə döyüşürdü və bu hadisədən çox sonra da qadınların əksəriyyətinin bədənində onun dırnaqlarının izini görmək olardı. Necə düşünürsünüz, davanın qızğın çağında özünü kim yetirə bilərdi? Bizim yeni pastor (görünür, günahlarına görə Allah onu cəzalandırmışdı).

– Qadınlar! – o çığırdı (amma gur səsi vardı). – Allaha and verirəm, buraxın onu!

Qorxudan, az qala, özünü itirmiş Cenet ona sarı atılıb, Allaha and verdi ki, onu ölümdən xilas etsin. Qadınlar da geri çəkilmədilər və Cenet barədə bildiklərinin hamısını, bəlkə də, lazım olduğundan da artığını ona söylədilər.

– Qadın, – o, Cenetdən soruşdu, – bütün bunlar doğrudurmu?

– Allah məni necə görürsə, məni necə yaradıbsa, bütün bunların yalan olduğuna da onun kimi inana bilərsiniz! Uşaq barədə deyilənə də , – qadın əlavə etdi. – Mən həmişə intizamlı qadın olmuşam.

– Sən, Allah xatirinə, mənim – Allahın ona layiq olmayan qulunun qarşısında iblisdən və onun əməllərindən imtina etməyə hazırsanmı?

Belə olduğu halda düzünü söyləmək lazımdır: pastor qadına bu sualı verdiyi zaman o, elə gülümsədi ki, bunu görənlərin hamısını qorxudan əsmə tutdu və qadının dişlərinin bir-birinə necə dəyib taqqıldadığını hamı eşitdi; onun başqa heç bir çarəsi qalmadığından əlini göyə qaldırıb, hamının qarşısında iblisdən və onun əməllərindən imtina etdi.

– İndi isə, – mister Soulis dedi, – hamı bir nəfər kimi evinə getsin. Allaha dua etməliyik ki, bizə rəhmi gəlsin.

Qadının əynində alt köynəyindən savayı heç bir geyimin qalmamasına baxmayaraq, pastor onun əlindən tutub bütün kənd boyu mülkədar xanımı sayağı onu müşaiyət edərək evinə apardı; amma qadın zingildəyib elə qəhqəhə ilə gülürdü ki, adam ona baxanda vicdan əzabı çəkirdi.

Həmin gecə mötəbər şəxslərin çoxu yatmazdan əvvəl dua etdilər. Səhər isə Bolviri prixoduna elə bir qorxu hakim kəsilmişdi ki, uşaqlar gizlənməyə yer axtarır, böyüklər isə qapıdan çölə çıxmağa cürət etmirdilər. Küçə ilə Cenet addımlayırdı – özü və yaxud oxşarı, – hər halda, bunu heç kim deyə bilməzdi: qadının boynu dar ağacından asılan adamın boynu kimi çevrilmiş, başı yana əyilmişdi; üzündəki təbəssüm hələ dar ağacından endirilməmiş meyitin təbəssümünü xatırladırdı. Adamlar yavaş-yavaş bu vəziyyətə alışdılar və hətta ondan nə baş verdiyi barədə soruşmağa başladılar. Amma həmin gündən etibarən qadın artıq danışa bilmirdi. Təkcə ağzının suyu qayçı kimi sıxılmış dişlərinin arasından kənara sıçrayırdı; həmin gündən sonra qadın bir dəfə də olsun Allahın adını dilinə gətirə bilmədi. Buna cəhd göstərsə də heç nə alınmırdı: görünür, Allahın adını dilə gətirmək onun imkanı xaricində idi. Kim bilir, əsl həqiqətdə nə baş vermişdi, lakin artıq heç kim Cenet Makklour adlı məxluqun adını dilinə gətirmirdi və bəlkə də, onu artıq çoxdan cəhənnəmlik hesab edirdilər. Amma pastoru heç kim susmağa məcbur edə bilməzdi. O, öz moizələrində insan qəddarlığı nəticəsində Cenetin iflic vəziyyətinə düşdüyünü qeyd edib, onu ələ salan, qəzəbləndirən oğlan uşaqlarını danladı. Elə həmin axşam qadını öz evinə apardı və Xenqin-Şou dağının ətəyindəki pastor evində ikilikdə yaşamağa başladılar.

Belə ki, bu hadisədən xeyli vaxt ötmüşdü və hədər yerə düşünən adamlar buna barmaqarası baxıb, bu yaramaz hadisəni hətta unutmağa başlamışdılar. Keşiş barədə indi hamı yaxşı fikirdə idi:

axşamlar o, uzun müddət oturub yazıları ilə məşğul olurdu. Adamlar onun Dula çayının sahilindəki evində şamın gecəyarısına kimi yandığının şahidi olurdular. O, sanki, özündən razı olub, özünü əvvəlki kimi qələmə verməyə çalışırdı. Amma onun dəyişdiyi artıq hamıya məlum idi. Cenetə gəldikdə isə o, hər yerdə sərbəst gəzir və indi də, əvvəllər olduğu kimi, az danışırdı; düzdür, heç kimlə işi olmasa da, ona baxmaq dəhşət idi və pastor evinin ona etibar edilməsi hamını təəccübləndirirdi.

İyulun axırında havalar elə keçməyə başladı ki, heç kim bizim yerlərdə belə havanın şahidi olmamışdı: kəskin, əzici istilər başlanmışdı. Mal-qara sürüsü təngidiyindən Qara dağın yamacına gedib çıxa bilmirdi. Uşaqlar oynaya bilmir, tez yorulurdular. İsti küləyin yarpaqları tərpətdiyinə və arabir yağış yağmasına baxmayaraq, hava sərinlənmirdi. Hər gün düşünürdük ki, yəqin, sabahdan bəla aradan qalxar. Amma günlər bir-birini əvəz edir, hava isə istər adamlar, istərsə də heyvanlar üçün görünməmiş dərəcədə ağır olaraq qalırdı. Bizlərdən heç kim mister Soulis qədər istidən əziyyət çəkmirdi: o nə yata, nə də yemək yeyə bilirdi – özü kilsə Şurasına belə söyləmişdi, – və əgər kitab yazmaqla məşğul olmurdusa, o zaman divanə kimi evin ətrafında gəzirdi. Bu gəzinti elə bir vaxta təsadüf edirdi ki, adamlar bu vaxtlar evin, nisbətən, sərin olduğuna sevinib, evdə oturmağı münasib hesab edirdilər.

Qara dağın yerləşdiyi Xenqin-Şounun yaxınlığında çuğun barmaqlıqlarla hasara alınmış bir yer vardı: görünür, əvvəllər bura Bolviri prixodunun qəbiristanlığı olmuşdu və əsası hələ Allah-təala bizim krallığı çiçəkləndirənə qədər papistlər tərəfindən qoyulmuşdu. Bağ böyük olub, hər halda, mister Soulis üçün tamamilə münasib idi: o, bağa gedib orada oturur və öz moizələri barədə düşünərdi. Doğrudan da, bağ həmişə boş olar və orada sakitlik hökm sürərdi. Bir dəfə o, Qara dağın yarğanında oturduğu zaman köhnə qəbiristanlığın ətrafında dövrə vuran əvvəlcə iki, sonra dörd, daha sonra isə yeddi qarğa görür. Qarğalar aşağıdan yavaş-yavaş uçaraq qarıldayırdılar: mister Soulis anlayırdı ki, onlar nədənsə qorxduqlarından ağaclardan uçub aralanıblar. Bizim pastor qorxan adamlardan deyildi. O, düz həmin istiqamətə gedib, necə fikirləşirsiniz, nə görsə yaxşıdır? Hasarın içində, məzarın üstündə kimsə oturub və zahiri cəhətdən adamı xatırladır: ucaboylu, cəhənnəm təki qara, gözləri də ki çox qorxunc[1]. Mister Soulis qara adamlar barədə çox eşitmişdi; lakin bu qara adamda elə bir şey vardı ki, bundan pastorun canına lərzə düşdü. Möhkəm isti olsa da bədəni təpədən-dırnağa kimi soyuyub buza döndü. Lakin buna baxmayaraq, pastor ona müraciət edib soruşdu:

– Dostum, deyəsən, siz buralı deyilsiniz?

Qara adam cavab verməyib, yerindən sıçradı və axsaya-axsaya qəbirstanlığın hasarına doğru yüyürdü; lakin o, pastoru başdan-ayağa seyr etməyə macal tapdı. Pastor isə dayanıb, onun qəbirstanlığın hasarını aşaraq qaça-qaça tozağacı meşəsinə çatana kimi arxasınca baxdı; mister Soulis səbəbini özü də bilmədən onun arxasınca yüyürdü; amma artıq yorulmuşdu və bir tərəfdən hava da isti və zərərli olduğundan nə qədər çalışsa da qara adama yaxınlaşa bilmədi; qaçan isə ağacların arasından bir-iki dəfə göründükdən sonra, nəhayət, dağdan aşağı endi. Aşağıda isə keşiş onu bir də görməyə müvəffəq oldu: o, axsaya-axsaya çayı keçib, pastorun evinə sarı istiqamət aldı.

Bu bədheybətin özünü pastora məxsus malikanədə bu cürə sərbəst aparması mister Soulisin heç xoşuna gəlmədi; o da tez-tez addımlayıb çayı keçdi və bağdakı cığır boyu üzüyuxarı yüyürməyə başladı. Amma iblis və yaxud qara adam, artıq heç yerdə görünmürdü. Pastor əsas yola çıxıb, ətrafı nəzərdən keçirsə də, orada heç kim gözə dəymirdi; bütün bağı dövrə vurdu – qara adam heç yerdə yox idi! O, bütün bağı ehtiyatla ələk-vələk etdi ki, bu da belə olmalı idi. O, qapı sürgüsünü qaldırıb, evinə daxil olduğu zaman qarşısında boynu əyilmiş Cenet Makklouru gördü. Hiss olunurdu ki, o, pastorun evə qayıtmasından bir o qədər də razı deyil. Pastor isə Ceneti görən kimi yenidən onun varlığına məzar soyuqluğu hakim kəsildi.

– Cenet, – pastor soruşdu, – siz qara adamı görmədiniz ki?

– Qara adamı? – qadın dilləndi. – Allah qorusun! Siz nə danışırsınız, pastor? Nə qədər axtarsan da bizim Bolviridə qara adama rast gəlməzsən.

Amma o, bu sözləri adi adamlar kimi söyləmədi. Necə söylədiyini isə siz özünüz təsəvvür edə bilərsiniz: sanki, yüyənini gəmirən at idi.

---

[1] İblisin qara adam şəklində görünməsi barədə inanc Şotlandiyada geniş yayılmışdı. Buna cadugərlərin məhkəmə işləri də şəhadət verir ki, bu qeyri-adi və sirli yığıncaqlar barədə Lounun "Memoriallar"ında rast gəlmək mümkündür. (*müəllif*)

– Qoy olsun, Cenet, – pastor dedi, – əgər burada qara adam olmayıbsa, deməli, mən bəşər övladının düşməni ilə söhbət etmişəm.

Pastor oturdu. O, elə əsirdi ki, elə bil, qızdırma içində idi. Dişləri bir-birinə dəyib taqqıldayırdı.

– Cəfəngiyatdır! Ayıb deyilmi sizə, pastor? – Cenet dedi və həmişə özü ilə gəzdirdiyi brendidən pastora azca verdi.

Bundan sonra mister Soulis dərhal çoxlu kitab olan kabinetinə yollandı. Otaq uzun və qaranlıq idi. Qışda qəbir kimi soyuq olurdu. Hətta yayın qızğın vaxtında da ora rütubətli olurdu. Çünki pastor evi çayın yaxınlığında yerləşirdi. Oturub, Bolviridə yaşadığı müddət ərzində burada baş verənlərin hamısı barədə düşünməyə başladı; o, doğma evini, uşaq olduğu, meşələrdə və çəmənlikdə oynadığı günləri xatırladı. Lakin qara adam barədə fikirlər ürəyə yatan mahnının sözləri kimi onu tərk etmirdi. Nə qədər çox fikirə dalırdısa, bir o qədər də qara adam barədə düşünəsi olurdu. O, dua etməyə cəhd göstərsə də, sözlərini heç cür dilinə gətirə bilmədi: deyilənə görə, o, kitabı yazmağa davam etmək istəyib, amma bu da alınmayıb. Hərdənbir pastora elə gəlirdi ki, qara adam onun yanında dayanıb və bu zaman onu soyuq tər aparırdı. Bəzən də o, özünə gəlib, bütün baş verənləri körpə uşaq kimi xatırlayırdı.

Nəhayət, pastor pəncərəyə yaxınlaşıb, uzun müddət qarşısında dayanaraq Dula çayına tamaşa etdi. Orada ağaclar sıx bitmişdi, çayın pastor evinə yaxın hissəsi isə dərin olub, qara rəngdə idi; o baxıb gördü ki, Cenet paltarının ətəyini qaldırıb, çayın sahilində paltarları suya çəkir. Qadının arxası pastora tərəf olduğu üçün onu bir elə də yaxşı görə bilmirdi. Lakin qadın ona sarı çevrildiyi zaman onun üzünü gördü. Mister Soulisi gün ərzində iki dəfə hiss etdiyi həmin soyuq titrəmə tutdu və adamların Cenet barədəki dedi-qodularını xatırladı: guya, Cenet lap çoxdan ölüb və iblis onun buz kimi soyuq bədənində məskən salıb. Pastor bir qədər geriyə çəkilib, qadını seyr etməyə başladı. O, paltarları tapdayaraq, öz-özünə nəsə oxuyurdu – mərhəmətli Allah, sən özün bizə rəhm et! – və elə qorxunc sifəti var idi ki! Arabir səsini qaldırsa da, heç bir insan övladı onun oxuduqlarından bir kəlmə də başa düşə bilməzdi; hərdənbir aşağıya tərəf gözucu baxırdı ki, əslində, orada baxmalı bir şey yox idi. İkrah hissi pastorun sümüyünə qədər işləmişdi... bu isə ona yuxarıdan gələn xəbərdarlıq idi! Lakin mister Soulis yalnız özünü günahlandırırdı: ondan başqa kimsəsi olmayan bu bədbəxt, havalı qadın barədə belə axmaq fikirlərə düşməyə dəyərmi? O, qadın və özü üçün dua etdikdən sonra soyuq su içib, yemək barədə düşünərkən ürəyi bulanırdı, – çarpayısının boş taxtası üzərinə uzandı; artıq qaranlıq düşmüşdü.

Bu, elə bir gecə idi ki, beləsini Bolviri prixodunda hələ görməmişdilər: min yeddi yüz on ikinci ilin on yeddisi avqust gecəsi. Gündüzlər, artıq söylədiyimiz kimi, havalar isti keçirdi, amma bu gecə, xüsusilə, isti və cansıxıcı idi: günəş buludların arxasında gizlənən kimi hər tərəfə quyu zülməti çökürdü; nə ulduzlar görünür, nə də küləkdən əsər-əlamət var idi; qaranlıqda adam öz əlini belə görə bilmirdi. Qocalar hətta üstlərinin örtüyünü kənara atıb, yataqlarına uzanmışdılar və istidən zorla nəfəs alırdılar. Pastorun qəlbindəkilərə rəğmən onun yata bilməməsi bir o qədər də təəccüblü deyildi. O gah tərpənməz uzanır, gah da çarpayıda qurdalanırdı; təmiz, sərin yataq, sanki, onu başdan ayağa kimi yandırırdı; o gah yuxuya gedir, gah da diksinirdi; gah kilsə saatlarının səsini, gah da kiminsə bataqlıqdakı meyiti qarşısında ulayan itlərin zingiltisini eşidirdi; bir dəfə ona elə gəldi ki, evdə kabuslar gəzişir, bəlkə də, lap şeytanları görürdü. Xəstələnməmişəm görəsən, – o düşündü; doğrudan da, xəstə idi, amma onu qorxudan xəstəlik deyildi.

Sonra düşüncəsi bir qədər aydınlaşdı. O, əynində yalnız gecə köynəyi yatağının qarşısında oturub, yenidən qara adam və Cenet barədə fikirləşməyə başladı. Bilmirdi nəyə görə, bəlkə də, elə ona görə ki, ayaqları üşüyürdü, bu iki nəfər arasında oxşar nəyinsə olduğu barədə qənaətə gəldi. Ya onlardan biri, ya da elə hər ikisi yaramaz ruh idi. Elə bu an Cenetin onun kabineti ilə yanaşı, otağında tappıltı və səs-küy eşidildi. Elə bil, kimsə dava eləyirdi. Sonra ucadan taqqıltı səsi eşidildi. Ardınca isə evin dörd divarının ətrafında külək vıyıldadı və yenidən qəbirdə olduğu təki sakitlik yarandı.

Mister Soulis heç nədən qorxmurdu: nə insandan, nə də iblisdən. O, çaxmağı götürüb şamı yandırdı və Cenetin qapısına sarı üç addım atdı. Qapının sürgüsü keçirilmişdi: o, sürgünü qaldırıb, qapını taybatay açdı və otağı heç bir qorxu hissi keçirmədən seyr etməyə başladı.

Cenetin otağı böyük idi. Elə pastorun otağı kimi. Otaq ağır, iri əşyalarla dolu idi. Çünki pastorun özgə mebeli yox idi. Otaqda qədim örtüklü dördayaqlı çarpayı, ağzına kimi dini kitablarla dolu palıd ağacından düzəldilmiş şkaf – onu buraya pastorun otağında genişlik yaransın deyə qoymuşdular, – bir də Cenetin döşəməyə səpələnmiş bəzi əşyaları gözə dəyirdi. Amma Cenetin özü heç yerdə gözə dəymirdi; davadan da heç bir əsər-əlamət hiss olunmurdu. Pastor otağa daxil oldu, ətrafı nəzərdən keçirdi, qulaq asmağa başladı. Lakin nə pastor evində, nə də bütün Bolviri prixodunda heç nə eşidilmirdi. Heç nə də gözə dəymirdi, təkcə şamın ətrafında kölgələr dolaşırdı. Birdən pastorun ürəyi bərk döyünüb, dərhal da sakitləşdi. Saçlarında isə soyuq küləyin təsirini hiss etdi; mister Soulisin gözləri elə bir dəhşətlə rastlaşdı ki! Cenet palıd ağacından düzəldilmiş köhnə şkafla yanaşı mismardan asılmışdı. Başı çiyninə düşmüş, gözləri hədəqəsindən, dili ağzından çölə çıxmış və dabanları döşəmədən düz iki fut aralı havada yellənirdi.

“İlahi, bizə rəhm et! – mister Soulis düşündü. – Bədbəxt Cenet ölüb.”

O, meyitə yaxınlaşdı – ürəyi möhkəm çırpınırdı; heç insanın ağlına belə gəlməzdi ki, Cenet hansı üsulla adi corab gözənən yun sapla yalnız bir dənə mismardan asılmışdı.

Gecəyarı şeytanın bu cürə fəsadlarına qarşı təkbaşına sinə gərmək qorxulu bir iş olsa da, mister Soulisin Allaha olan inamı ona təpər verirdi. O dönüb otaqdan çıxdı, arxasınca qapını bağladı və qurğuşun təki ağır addımlarla pilləkənləri enib aşağı düşdü. Ayaqaltıda şamı masanın üstünə qoydu. O nə dua edə, nə də bir şey barədə düşünə bilirdi. Onu soyuq tər bürümüşdü və ürəyinin döyüntülərindən savayı, sanki, heç bir səs eşitmirdi. O, bir saat, bəlkə də, iki saat beləcə dayandı – sonralar xatırlamırdı, – birdən yuxarıda gülüş səsi və nəsə dəhşətli bir küy-kələk eşidildi; kimsə Cenetin meyiti asılmış otaqda var-gəl edirdi. Otağın qapısı açıq idi, amma pastor onu bağladığını yaxşı xatırlayırdı; ardınca pilləkənin üstündə addım səsləri eşidildi və ona elə gəldi ki, sanki, ölü Cenet əyilib sürahinin arasından aşağıya – ona baxır.

O, yenidən şamı götürüb (çünki artıq evdə ona işıq lazım deyildi), bacardıqca asta addımlarla evdən cığıra, onun lap aşağı hissəsinə sarı üz aldı. Cəhənnəm təki qaranlıq idi; şamın alovu otaqda olduğu kimi düz, dalğalanmadan işıq saçırdı; heç yerdə nəsə bir qımıltı hiss olunmurdu, yalnız Dulanın suları şappıltı ilə sahilə çırpılırdı. Amma evdəki həmin günahkar addım səsləri pilləkənləri enib yaxınlaşırdı. Pastor bu yerişi çox yaxşı tanıyırdı: bu, Cenetin yerişi idi, – və addım səsləri yaxınlaşdıqca soyuq daha dərinə, bağırsaqlarına qədər işlədi. Ruhunu yaradana və hifz edənə tapşıraraq dua etməyə başladı. "İlahi, – o müraciət etdi, – bu gecə şərlə mübarizə aparmaq üçün mənə güc ver!"

Artıq addımlar dəhliz boyu qapıya sarı yönəldi; pastor divarda sürüşən əlin necə səs çıxardığını eşidirdi: bu gəlmə adam, sanki, əli ilə yoxlayıb özünə yol açırdı.

Ağsöyüd ağacının budaqları yırğalanıb səs salır, şamın alovu təpələrin üstündə dərindən köksünü ötürərək ora-bura vurnuxurdu; pastorun qarşısında gündəlik ev paltarında, qara yaylıqda, üzündə həmin təbəssüm, başı əvvəllər olduğu kimi çiyninə sallanmış Lənətlənmiş Cenetinin meyiti dayanmışdı; sanki, canlı adam təki – lakin mister Soulis onun öldüyünü bilirdi, – Cenet pastor evinin kandarında dayanmışdı.

Təəccüblüdür, necə olub ki, insanın ruhu ölü bədəndə özünə bu cür möhkəm yer eləyib! Keşiş bütün bunları görmüş olsa da ürəyi partlamırdı.

Cenet evin kandarında çox dayanmadı: o, yenidən irəliyə hərəkət edib, yavaş-yavaş ağsöyüd ağaclarının altında dayanan mister Soulisə yaxınlaşmağa başladı. Pastorun bədənindəki bütün həyat əlamətləri və ruhunun bütün gücü-qüvəssi indi gözlərində əks olunub, şəfəq saçırdı. Qadın, sanki, danışmaq istəsə də söz tapa bilmirdi. O, pastora sol əli ilə işarə verdi. Zəif külək əsdi, – sanki, pişik fınxırdı, – və şamı söndürdü. Ağsöyüd ağacları insan səsi ilə inildədilər və mister Soulis anladı ki, sağ qalsa da, ölsə də fərq etməz, amma bu məsələyə son qoyulmalıdır.

– Cadugər, sehrbaz, iblis! – o, ucadan dedi. – Səni Allaha and verirəm, əgər ölmüsənsə, məzara, yox, əgər Allah tərəfindən lənətə gəlmisənsə, cəhənnəmə yollan!

Elə bu an Allahın sağ əli günahkar kabusu darmadağın etdi: cadugərin uzun müddət məzardan ayrılmış və iblisin məskən saldığı gücsüz, ölü, murdarlanmış bədəni kükürd rəngli alova bürünüb, dərhal da külə çevrildi; göy guruldadı, sonra leysan yağdı. Mister Soulis birtəhər canlı hasarı aşıb, çox sürətlə kəndə doğru qaçmağa başladı.

Həmin səhər, saat altını göstərdiyi zaman Con Kristi, Maul-Kern yaxınlığında qara adam gördü; hələ saat səkkiz olmamış isə onu Nokdonda sərrafın evinin yanında gördülər; bir az sonra isə Sendi Makkellar onun Kilmakerlidən yamac boyu necə endiyinin şahidi oldu. Burada şübhə etməli bir şey yoxdur: o, uzun müddət Cenetin bədənində yaşadıqdan sonra, nəhayət, getmək qərarına gəlib; və o vaxtdan etibarən iblis bir də bizim Bolviri prixodunda görünmədi.

Keşiş üçün isə bu hadisə ağır sınaq oldu: o, uzun müddət xəstə yatdı və daima sayaqladı; amma elə o andan etibarən pastor indi sizin tanıdığınız həmin adama çevrildi.

MARKHEYM

– Bəli, ser, – mağaza sahibi dedi, – bizim işdə uğurun hansı tərəfdən gələcəyini əvvəlcədən həmişə söyləmək mümkün deyil. Müştərilər arasında cahil adamlar tapılır ki, bu zaman biliyim mənə səmərə gətirir. Şərəfsiz adamlara rast gəldikdə... – Bu zaman o, şamı yuxarı qaldırdı və həmsöhbətinin üzünə gur işıq düşdü. – Bu halda, – o, fikrini tamamladı, – mən öz təmiz adımın qayğısına qalıram.

Markheym işıqlı küçədən yenicə mağazaya daxil olmuşdu, gözləri bir neçə yerdən işıq zolağı ilə kəsilmiş qaranlığa hələ alışmamışdı. Təsadüfən söylənilməyən bu sözlər və yanan şamın yaxınlığı onu əzabla üz-gözünü turşudub, baxışlarını yayındırmağa təhrik etdi.

Əntiqəfüruş gülümsədi.

– Siz Miladın birinci günü yanıma gəlmisiniz, – o davam etdi, – bilə-bilə ki, evdə məndən savayı kimsə yoxdur, mağazanın pəncərələri bağlıdır və mən heç bir halda alış-verişlə məşğul olmayacağam. Qoy olsun, bu, sizə baha başa gələcək. Siz mədaxil kitabımda yeni yekunla bağlı apardığım hesabata sərf etdiyim vaxta, eyni zamanda bu gün, xüsusilə, nəzərə çarpan davranışınızdakı qəribəliyə görə pul ödəməli olacaqsınız. Mən özüm ciddiliyin tərəfdarıyam və heç vaxt yersiz suallar vermirəm. Amma əgər müştəri mənim gözlərimə baxmırsa, buna görə də ondan mənə nəsə çatmalıdır.

Əntiqəfüruş yenidən gülümsədi, amma danışığında iztehza hiss olunsa da, adəti üzrə dərhal səsinə işgüzar ahəng verdi.

– Yəqin ki, siz həmişə olduğu kimi, bu əşyanın əlinizə necə keçdiyi barədə mənə müfəssəl izah verəcəksiniz, – o dedi. – Yenə də əminizin həmin şkafı barədə, düzdümü? O, nadir əşyaların necə də gözəl yığıcısıdır, ser!

Üzgün, beli bükülmüş əntiqəfüruş, az qala, barmaqları üstündə qalxıb eynəyinin qızılı çərçivəsinin üstündən və açıq-aşkar inamsızlıq ifadə edən bir tərzdə başını bulayaraq Markheymə nəzər saldı.

Markheym baxışlarında, az qala, dəhşətdən xəbər verən sonsuz bir kədərlə cavab verdi.

– Bu dəfə, – o dedi, – siz səhv edirsiniz. Mən satmaq məqsədi ilə deyil, almaq üçün gəlmişəm. Məndə satmağa heç bir qəribə əşya yoxdur; əmimin şkafı bomboşdur. Lap elə dolu olsaydı belə, mən ora nəsə əlavə etməyə çalışardım. Çünki son vaxtlar birjada bəxtim möhkəm gətirir. Bugünkü gəlişimin səbəbi isə çox sadədir. Bir xanım üçün Milad hədiyyəsi axtarıram. – O, əvvəlcədən hazırlanmış nitqinə istinad edərək söylədi. – Və əlbəttə, belə mənasız məqsədlə sizi narahat etdiyim üçün üzr istəyirəm. Dünən bu işlə məşğul olmaq üçün vaxt tapa bilmədim; dəyərli bəxşişi bu gün nahar zamanı təqdim etməliyəm. Axı özünüz də gözəl bilirsiniz ki, varlı nişanlıya etinasızlıq göstərməzlər.

Arada pauza yarandı və bu müddət ərzində əntiqəfüruş, sanki, Markheymin sözlərini götür-qoy edirdi. Sakitliyi yalnız mağazanın divarında qədim əşyaların arasında asılmış və qonşu küçədəki faytonların səs-küyündən təcrid olunmuş çoxlu sayda saatların çıqqıltıları pozurdu.

– Yaxşı, ser, – əntiqəfüruş dedi. – Qoy siz deyən olsun. Hər halda, siz mənim köhnə müştərimsiniz və əgər yaxşı gediş etməyə nail olarsınızsa, mən buna əngəl olmaq istəməzdim. Buyurun, bu, xanımlar üçün gözəl hədiyyədir, – o davam etdi. – Əl işi olan güzgü. On beşinci əsr. Əsl əntiq olub, yaxşı kolleksiyaların sırasına daxildir. Kimin marağını məhz sizin kimi müştəridən, xüsusilə də gözəl bir kolleksiyaçının qardaşı oğlu və yeganə varisindən üstün tutaram.

Bütün bu quru və zəhərli sözləri söyləyə-söyləyə əntiqəfüruş güzgünü piştaxtadan götürmək məqsədi ilə əyildi. Elə bu an Markheymin bütün bədəni qıc oldu. Onun əlləri və ayaqları əsir, hərislikdən sifəti alışıb yanırdı. Bütün bu əlamətlər ani yarandığı kimi tez də ötüb keçdi və özündən sonra güzgüyə sarı uzanan əlin zəif titrəyişindən savayı heç bir iz qoymadı.

– Güzgü, – o, xırıltılı səslə deyib susdu və sonra daha aydın bir şəkildə təkrar etdi: – Güzgü? Milad bayramına? Belə olarmı?

– Burada nə var ki? – əntiqəfüruş ucadan söylədi. – Nəyə görə hədiyyə üçün güzgü yaramasın?

Markheym ona nəsə xüsusi bir tərzdə nəzər saldı.

– Soruşursunuz ki, nəyə görə? – o dedi. – Götürüb özünüz güzgüyə baxın. Hə, necədir? Xoşunuza gəldi? Əlbəttə, yox. Başqa heç kimin də xoşuna gəlməz.

Markheym gözlənilmədən güzgünü ona sarı uzatdığı zaman cansız əntiqəfüruş geriyə sıçradı. Lakin bundan artıq onu heç bir təhlükə gözləmədiyinə əmin olduqdan sonra gülümsəyərək dedi:

– Ser, görünür, sizin gələcək arvadınız o qədər də gözəl deyil.

– Mən sizin yanınıza, – Markheym dedi, – bayram hədiyyəsi almağa gəlmişəm, siz isə... siz isə mənə bu lənətə gəlmiş xatırlamanı, yaşanmış illər, günahlar və ağılsızlıqlar barədə xatırlamanı təqdim edirsiniz. Əl işi olan güzgü – bu, əldəqayırma vicdandır! Siz qəsdən belə edirsiniz? Gizli məqsədlə? Etiraf edin! Səmimi şəkildə etiraf etsəniz, sizin üçün daha yaxşı olar. Əsl həqiqətdə sizin rəhmdil adam olmağınıza mənim şübhəm var.

Əntiqəfüruş gözünü qırpmadan həmsöhbətinə baxırdı. Qəribə də olsa Markheym gülmürdü; onun sifətində istehzadan daha çox, sanki, ümid qığılcımları parlayırdı.

– Nəyə işarə edirsiniz? – əntiqəfüruş soruşdu.

– Doğrudanmı, rəhmdil deyilsiniz? – Markheym qaşqabaqlı dilləndi. – Rəhmdil deyil, dindar deyil, ehtiyatlı deyil, heç kimi sevmir, heç kim tərəfindən sevilmir. Pul kürüyən əllər, küpə – bütün bunları harada saxlayacaqsan? Hər şey elə bundan ibarətdir? Ay Allah, doğrudanmı, hər şey elə bundan ibarətdir?

– İndi mən sizə deyərəm hər şey elə bundan ibarətdir, ya yox, – əntiqəfüruş birdən dilləndi, amma elə o anda gülümsədi. – Bir sözlə, anlayıram ki, anlayıram siz sevgi ilə ailə qurursunuz və görünür, artıq gəlinin şərəfinə içməyə vaxt tapmısınız.

– A-a! – nədənsə birdən maraqdan alışıb yanan Markheym ucadan dilləndi. – Siz özünüz necə, nə vaxtsa sevmisinizmi? Danışın, danışın görüm.

– Mən? – əntiqəfüruş ucadan soruşdu. – Mən və məhəbbət! Buna vaxtım olmayıb və bu gün də mən onu hədər yerə sərf etmək istəməzdim. Güzgünü alırsınızmı?

– Hara tələsirik! – Markheym ona etirazını bildirdi. – Dayanıb söhbət edirik – bu, mənim çox xoşuma gəlir. Həyatımız qısa, özü də etibarsız. Nəyə görə onun bu qədər cəzbedici məqamlarından imtina etməliyik? Sıldırımın kəlləsində zəncirlənmiş adam təki həyatdan qopara bildiyimiz hər xırda şeydən möhkəm yapışmalıyıq. Əgər dərindən fikirləşsək görərik ki, həyatımızın hər anı uçurumdur, dərin uçurum və kim oradan üzüaşağı yuvarlansa, insana məxsus hər şeyi itirir. Belə olduğu halda, maraqlı söhbətlərə vaxt sərf etməyə dəyməzmi? Gəlin, hər birimiz özü barədə danışsın. Maska taxmağın nə mənası var? Bir-birimizə etibar edək. Kim bilir, bəlkə də, biz elə dost olacağıq.

– Mənim sizə söyləmək üçün tək bir sözüm qalır, – əntiqəfüruş dilləndi. – Bir şey almırsınızsa, o zaman mağazanı tərk edin!

– Doğrudur, doğrudur, – Markheym dedi. – Səfehlik etmək yetər. Əsas mətləbə keçək. Mənə ayrı nəsə göstərin.

Əntiqəfüruş yenidən əyildi. Amma bu dəfə güzgünü yerinə qoymaq məqsədi ilə; seyrək ağ saçları gözlərinin üstünə töküldü. Markheymin bir əli paltosunun cibində azca geri çəkildi; o, çiyinlərini dikəldib, dərindən nəfəs aldı və hisslərinin təlatümü sifətində əks olundu: qorxu, vahimə, qətiyyət, həyəcan və fiziki iyrənclik, – üst dodağı iztirabla yuxarı dartıldığından dişləri göründü.

– Bəlkə, bu, sizə yarayar? – əntiqəfüruş dedi və qamətini düzəltmək istədiyi zaman Markheym öz qurbanına arxadan zərbə endirdi. Şiş kimi uzun xəncər havada parladı və hədəfə sancıldı. Gicgahı piştaxtaya dəyən əntiqəfüruş eynən toyuq kimi çabaladı və çəlimsiz sinəsi üstə döşəməyə sərildi.

Dükanda zaman dil boğaza qoymadan onlarca asta, hər ikisinin ahıl yaşına uyğun təmkinli, pəsdən danışan səslər eşidilməyə başladı. Bu xorun müəmmaları öz çıqqıltıları sayəsində saniyəni saniyədən sayıb ayırırdı. Birdən səkinin üstü ilə qaçan oğlan uşaqlarından ucadan eşidilən ayaq səsləri, nisbətən, bu sakit səslərə mane olduğundan Markheym özünə gəlib, harada olduğunu xatırladı. O, vahimə içində ətrafa nəzər saldı. Şam piştaxtanın üstündə idi. Onun alovu hər iki tərəfdən əsən küləyin sayəsində təntənəli bir ahənglə rəqs edir, bu azacıq nəzərə çarpan hərəkət bütün mağazanı səssiz bir faniliklə doldururdu. Burada olan nə varsa coşmuş dəniz kimi yırğalanırdı: hündür kölgələr rəqs edir, qaranlığın layları portretlərdəki sifətlərin və nəfəsalmaların ritminə uyğun qalxıb-enir, çini allahların sifətinin ifadəsi dəyişib, eynən suda bərq vuran xəfif ləpələrlə örtülürdü. Mağazanın içəri qapısı azca açıldığından gün işığının uzun zolağı bu kölgələr düşərgəsinə daxil ola bilmişdi.

Markheymin qorxu ifadə edən baxışları yenidən öz qurbanının büzüşüb uzanmış cəsədinə dikildi, bu an döşəməyə sərələnmiş vücud olduqca balaca, qəribə də olsa, həyatda olduğundan daha yazıq görünürdü. Öz yoxsul, çox köhnəlmiş geyimində və bu qeyri-münasib pozada əntiqəfüruş bir topa taxta kəpəyini xatırladırdı. Bir dəqiqə əvvəl Markheym ona baxmağa qorxurdu. Amma demə, hər şey yalnız bundan ibarət imiş! Buna baxmayaraq, bu bir topa kəpək və qan gölməçəsi onun baxışları altnda olduqca təsirli səslər ifadə etməyə nail olurdular. O bax elə belə də uzanacaq: heç kəs bu cəsədin çox mürəkkəb yaylarını hərəkətə gətirib, onu idarə edə bilməz və o ta ki aşkar edilənə kimi bu şəkildə uzanmağa məhkumdur. Aşkar olunmaq! Bəs onda nə olacaq? O zaman bu ölü bədən elə səs salacaq ki, onu bütün İngiltərə eşidəcək və təqibin əks-sədası bütün dünyaya yayılacaq. Bəli, o, istər ölü, istər diri olsun, hər halda, düşməndir. “Bir zamanlar qurbanlığın kəlləsi xıncım-xıncım edilir, insan məhv olur və bununla da hər şey tamamlanırdı”[1] – onun yadına düşdü və fikri dərhal bu sözün üstündə dayandı: zaman! İndi, iş tamamlandıqdan sonra qurbanlıq üçün zaman dayansa da, o, qatil üçün təxirəsalınmaz böyük əhəmiyyət kəsb edirdi.

Bu fikirlər hələ də Markheymə hakim kəsilmişdi. Əvvəlcə bir qismi, sonra digərləri – müxtəlif ahəngdə, müxtəlif səslərlə; gah zəng qülləsindəki zəng kimi kəsif, gah da valsın ilk taktlarında olduğu kimi gur – saat günorta üçü göstərirdi.

Sakitliyi pozan çoxlu sayda qəfil danışıqlardan Markheym heyrətə gəldi. O, hər tərəfdən əhatə olunmuş tərpənən kölgələrin arasında hərəkət etmək məcburiyyətində qaldı və əlində şam gah bir tərəfdə, gah da digər tərəfdə peyda olan kölgəsinin yaratdığı vahimə içində mağazada var-gəl etməyə başladı. Bu kölgələr eynən bir dəstə casus kimi bahalı İngilis, Venesiya, Holland güzgülərində sayrışırdılar; Markheymin gözləri öz baxışları ilə rastlaşır, addım səsləri asta olsa da, ətrafdakı sakitliyi həyəcana gətirirdi. Markheym ciblərini doldurduğu zaman ağlı yorucu bir inadkarlıqla niyyəti ilə bağlı minlərlə hesablamalara yönəlmişdi. Sakit bir vaxt seçmək, dəlil barədə düşünmək lazım idi; bıçaqla öldürmək lazım deyildi; ehtiyatlı hərəkət etmək, əntiqəfüruşun yalnız əl-qolunu bağlayıb, ağzını tıxacla örtmək lazım idi; yaxud əksinə, daha böyük cəsarət göstərib, xidmətçi qadını da öldürməli, hər şeyi ayrı cür etməli idi. İztirablı təəssüf hissləri, olanı artıq geri qaytarmaq, geridə qalmış gedişi qaydasına qoymaq, düzəlməsi mümkün olmayan işin yenidən memarı olmaq qeyri-mümkündür, – beyni bu kimi ağır fikirlərlə yüklənmişdi. Bu kimi ağır fikirlərlə yanaşı, amansız qorxu da eynən baxımsız çardağa soxulmuş siçovullar kimi beyninin uzaq guşəsində tufan qoparmışdı: budur, sahə müvəkkili əli onun çiyninə toxunur – əsəbləri tilova düşən balıq təki tarıma çəkildi; gözləri qarşısında sürətlə bir-birini əvəz edən səhnələr canlandı; müttəhimlər kürsüsü, həbsxana, dar ağacı və qaranlıq tabut.

---

[1] Şekspir. "Maqbet", III akt, IV səhnə

Küçədən ötənlər barədə fikirlər onu düşmən ordusu kimi mühasirəyə aldı. Axı mümkün deyildi ki, təcavüzün əks-sədası nəsə bir səsə səbəb olub, müəyyən maraq oyatmasın. Və təsəvvür etdi ki, qonşu evdəki adamlar qorxudan yerlərində donub qalıblar, – keçmiş xatirələrlə Miladı qarşılayan tənha şəxslər birdən öz şirin məşğuliyyətlərindən ayrılıb qulaq asırlar. Xoşbəxt ailəsi olan adamlar da bayram süfrəsinin arxasında susurlar, ana xəbərdarlıq əlaməti olaraq barmağını qaldırır. Onlar nə qədərdirlər, hamısı da müxtəlif – yaşına, mövqeyinə, xasiyyətinə görə. Axı onlar məsələdən agah olmaq istəyirlər və qulaq asırlar, onun asılması üçün kəndir hörürlər. Hərdən ona elə gəlirdi ki, kifayət qədər asta hərəkət etmir; bohem şüşəsindən[1] olan hündür qədəhlərin cingiltisi zəng səsi kimi qulaqlarında səslənirdi; o, saatların dalğın səsli çıqqıltısından ehtiyat etdiyi üçün onların kəfkirlərini saxlamağa hazır idi. Sonra isə keçirdiyi həyəcan ona pıçıldadı ki, mağazadakı tam sakitlik uğursuzluqdan xəbər verir. Çünki belə olduğu halda, yoldan ötənlər şübhələnib, ayaq saxlamağa məcbur olarlar. O, cəsarətə gəlib, müxtəlif əşyalarla dolu mağazanın içində ehtiyat etmədən dolaşaraq, süni igidliklə insan hərəkətlərini tələsmədən yamıslaya-yamıslaya öz evində olduğu təki işgüzarlıq göstərməyə başladı.

İndi qorxu hissi Markheymi elə sarsıtmışdı ki, onun beyninin bir hissəsi ayıq şəkildə hər cür hiyləgərlik törətməyə hazır olub, digər hissəsi isə ağılsızlıq sərhəddində çırpınırdı. Bir qarabasma məxsusi bir gücün sayəsində onlara hakim kəsilmişdi. Pəncərə qarşısında donub qalmış, rəngi kətan kimi ağaran qonşu, yaxud qeyri-adi fəhm nəticəsində səki üstündə dayanmış yoldan ötən, – onlar ən pis halda yalnız nədənsə şübhələnə bilərlər və yəqin ki, səslərin daş divarları, pəncərə qapaqlarını dəlib keçdiyindən xəbər tutmazlar. Lakin burada, evin içində o, tək idimi? Bəli, yəqin ki, tək idi. Axı o, xidmətçini kasıb bayram geyimində sevgi macəralarının arxasınca yollandığı zaman görmüşdü. Onun hər bir bantı, hər bir gülüşü deyirdi: "Bu gün sərbəstəm və özüm üçün gəzəcəyəm". Yox, əlbəttə, o, burada təkdir. Amma, hər halda, onun qulağına haradasa yuxarıda, bu kimsəsiz evin dərinliklərində açıq-aydın həzin addım səsləri dəyirdi – səbəbini özü də bilmədən burada kiminsə mövcud olduğunu aşkar şəkildə hiss edirdi. Bəli, şübhəsiz, bu belədir! Onun xəyalı evin hər otağında, hər küncündə bütün bunları təqib edirdi; bax odur, – simasız, amma görə bilən; bax onun öz kölgəsinə çevrildi, bax ölmüş əntiqəfüruşun yenidən dirilmiş, yenə də məkrli və qəzəbli surətini aldı.

---

[1] *Bohem şüşəsi* – Çex respublikasında Bohemiya vilayətində istehsal olunan büllur qab-qacaq

Hərdənbir özündə güc tapıb, sanki, onun baxışlarını dəf edən açıq qapıya sarı baxırdı. Ev hündür, damdakı fənər kiçik və çirkli, hava dumanlı idi. Yuxarıdan aşağı mərtəbəyə zorla düşən işıq mağazanın kandarında lap az hiss olunurdu. Hər halda, belə zəif işıqlanan yerdə rəqs edən kiminsə kölgəsi deyildimi?

Birdən şən bir centlmen əlindəki əsa ilə olduqca gümrah tərzdə mağazanın daxili qapısını taqqıldadıb, bu zərbələri səs-küylə, zarafatlarla və əntiqəfüruş adı ilə çağırmaqla müşayiət etməyə başladı. Markheym dəhşət içində ölüyə nəzər saldı. Yox, meyit tərpənməz uzanmışdı; o, çox uzaqlara getmişdi və bu çağırışlar, bu səslər oralara gedib çatmazdı. O, sükutun boşluqlarına qərq olmuşdu, adı əvvəllər hətta qasırğa zamanı eşidilib fərqləndirilsə də, indi, sadəcə, səsdən başqa bir şey deyildi. Tezliklə gümrah adam qapını sındırmaqdan əl çəkib, çıxıb getdi.

Bu da gözəl bir işarə. Belə ki, tezliklə bütün işləri başa çatdırıb, özündə məzəmmət ehtiva edən bu yerlərdən getmək, London sakinlərindən ibarət dənizin dərinliklərinə baş vuraraq, – artıq ötən günlərin o biri tərəfi ilə, – özünü limanın dəlillərindən mühavizə olunan etibarlı yatağına yetirməyin vaxtıdır. Bir qonaq artıq buraya təşrif gətirmişdi; hər dəqiqə başqası, daha sayığı gələ bilərdi. Artıq olan olmuşdu və zəhmətinin bəhrəsini görməmək kimi uğursuzluq dözülməz idi. Pul! – İndi Markheym yalnız bu barədə düşünürdü və bu məqsədə çatmaq üçün vasitə açarlar idi.

O, çiyni üstə çevrilib qapıya sarı baxdı: kandarda hələ də həmin kölgə rəqs edirdi və heç bir ürəkağrısı keçirmədən, – amma mədəsinin siyrildiyini hiss edirdi, – öz qurbanına yaxınlaşdı. Onda canlı insana məxsus heç bir əlamət qalmamışdı. Əl və ayaqları döşəməyə sərilmiş, qıc olmuş bədəni eynən taxta kəpəyi ilə doldurulmuş müqəvvanı xatırladırdı. Buna baxmayaraq, meyitdə ikrah doğuracaq nəsə vardı. Zahirən o, yazıq, çirkin görünürdü. Amma ona toxunduğun zaman, bunlardan əlavə, daha əhəmiyyətli nəsə hiss etməmək mümkün idimi? Markheym əntiqəfüruşun çiyinlərindən yapışıb, onu arxası üstə çevirdi. Təəccüblü olsa da, o, yüngül və ələ tez yatan idi. Əlləri və ayaqları isə, sanki, qırılmış və biçimsiz halda döşəmənin üstünə düşmüşdü. Sifəti heç bir ifadə kəsb etməyib, mum kimi sarı idi. Sağ gicgahından qan axırdı. Yalnız bu, Markheymə möhkəm təsir etdi və ani olaraq onu keçmişə – balıqçı kəndindəki unudulmaz bir yarmarka gününə qaytardı: tutqun hava, küləyin vıyıltısı, küçədə insan axını, mis trubaların uğultusu, barabanların gurultusu, küçə müğənnisinin üzücü səsi və böyüklərin arasında ora-bura vurnuxan oğlan uşağı. Maraq və qorxu hissi oğlana üstün gəldiyindən, o, nəhayət, gülməli və kobud çəkilmiş mənasız şəkillərin asıldığı böyük lövhəni gördü: Elizabet Braunriq öz şagirdləri ilə, Menninqs cütlüyü və öldürdükləri qonaq, Tertell tərəfindən boğulmuş Uir və bütün ölkədə ad çıxarmış daha iyirmi cinayətkar. Bu, xəyal kimi onun gözləri qarşısında canlandı: o, yenidən həmin oğlan uşağı idi, yenidən eyni hisslərlə həmin mənfur şəkillərə tamaşa edir və barabanların qulaqbatırıcı səsləri əvvəlki kimi qulaqlarında səslənirdi. Həmin gün eşitdiyi mahnıdan bəzi parçalar yaddaşında canlandı və bu zaman onu ilk dəfə ürəkbulanması tutdu. O, bütün bədəninin gücdən düşdüyünü hiss etdi ki, bunun qarşısını alıb, zəifliyi dəf etməli idi.

O qərara aldı ki, bu yeni fikirlərdən yayınmayıb, əksinə, ölünün üzünə cəsarətlə baxaraq, özünü cinayətinin mahiyyətini və ağırlığını dərk etməyə məcbur etməsi daha ağıllı hərəkət olar. Axı bir az əvvəl bu sifətdə hər bir hissin əlamətləri aydın ifadə olunur, bu göyərmiş dodaqlar arasından sözlər süzülür, bu bədən həyat eşqi ilə alışıb-yanırdı. Amma indi Markheymin əməlindən sonra canlı həyatın bu hissəciyi ustanın barmağını saatın mexanizminə toxundurub onun hərəkətini saxladığı kimi, öz fəaliyyətini dayandırmışdı. Amma onun bu dəlilləri faydasız idi: o, vicdan əzabından qaça bilməzdi. Nə vaxtsa yöndəmsiz ölüm təsvirləri qarşısında titrəyən qəlbi indi gerçəkliyə soyuqqanlıqla tab gətirirdi. Qəlbindəki mərhəmət işartısı yalnız ondan qaynaqlanırdı ki, dünyanı sehrli bağa çevirmək əzmində olan qabiliyyət yiyəsi, bundan istifadə etməyi bacarmayan, əsl həyat yaşamayan bir şəxs indi meyit kimi uzanıb. Bəs peşmançılıq hissi? Yox, onun qəlbində peşmançılıqdan heç əsər-əlamət belə hiss olunmurdu.

Bütün bu fikirləri kənara qoyub, o, açarları axtardı və daxili qapıya yaxınlaşdı; o hələ də yarımaçıq vəziyyətdə idi. Küçədə leysan yağırdı və evin damını döyəcləyən yağış damcıları sakitliyi pozurdu. Eynən daman kahada olduğu kimi, yağışın qulaq batıran səsi arasıkəsilmədən bütün evdə əks-səda doğurub, saatın çıqqıltılarını eşitməyə mane olurdu. Markheym qapıya yaxınlaşan zaman ehtiyatlı yerişinə cavab olaraq, kiminsə pilləkənlərlə yuxarıya doğru hərəkət edən addım səslərini eşitdi. Kandarın ağzındakı kölgə hələ də dalğalanırdı. O, qətiyyətlə bütün əzələlərini hərəkətə gətirib qapını bağladı. Tutqun günün zəif işığı evin boş döşəməsində, pilləkənlərdə, bütün pilləkən meydançasını dolduran çoxlu sayda təkbarmaq təbərzin əlcək keçirilmiş qalxanların və divarın sarı rəngli panellərindən asılmış oyma fiqurlarda, çərçivəyə salınmış şəkillərin üstündə parıltı yaradırdı. Yağışın səsi bütün ev boyu elə ucadan əks-səda verirdi ki, Markheymin qulaqlarında müxtəlif səslər oyatmağa başlamışdı. Addım səsləri və nəfəsalmalar, haradasa uzaqdakı əsgər yerişinin sədası, sayılan qəpiklərin cingiltisi və ehtiyatla açılan qapının cırıltısı – bütün bunlar, sanki, evin damını döyəcləyən yağış damcılarının səsinə və navalçadan axıb gedən suyun şırıltısına qoşulurdu. Onun burada tək olmaması fikri Markheymi, az qala, dəli edirdi. Hansısa qarabasmalar onu izləyir, hər tərəfdən ona həmlə edirdilər. Yuxarı otaqlardakı gediş-gəliş onu heyrətləndirdi; təsəvvür edəndə ki, ölü döşəmədən ayağa qalxır, bu zaman o, böyük səylə pilləkənlərlə yuxarıya qalxmağa başladı. Ondan irəlidə kiminsə ayaq səsləri eşidilir və gizlicə onu təqib edirdi. Kaş kar olaydım, – o, düşündü, – bax o zaman qəlbim də rahat olardı! Elə bu an diqqətlə qulaq asıb, eynən sədaqətli mühafizəçi kimi onun həyatını qoruyan və hər zaman sayıq olan bu hissiyyatına bir daha xeyir-dua verdi. O durmadan başını otərəf-butərəfə çevirib ətrafa nəzər salırdı; gözləri, az qala, hədəqəsindən çıxmış vəziyyətdə ətrafda iz axtarırdı və hər yerdə nəsə sayrışıb, hər dəfə də sonuncu anda gözdən itirdi. Yuxarıya aparan iyirmi dörd pillə Markheym üçün iyirmi dörd cəhd demək idi.

Yuxarıda üç yarımaçılmış qapı eynən topla mühafizə olunan bərə kimi onun əsəblərini qıcıqlandırırdı. Bir də heç zaman o, diqqətli insan baxışlarından özünü müdafiə olunmuş hesab edə bilməyəcək; o, divarları ilə mühafizə olunan evinə gedib, yatağa sərilmək və Allahdan savayı hamı üçün görünməz olmaq istədi. Bu zaman o, başqa qatilləri və onların Allah cəzası qarşısındakı qorxularını xatırlayıb, heyrətləndi. Yox, onunla belə olmayacaq. O, təbiət qanunlarından qorxurdu – necəliyindən asılı olmayaraq, bu qanunlar öz sərt, dəyişməz yoluna sadiq qalaraq, onu ifşa etməzlər. O daha çox insanın daimi təcrübəsinin əksinə baş verən sapmalar və təbiətin öz qanunlarını qərəzli şəkildə pozması ilə bağlı fikirlər qarşısında müticəsinə, xurafatçılara məxsus şəkildə qorxu hissi keçirirdi. O, oyunu səbəb-nəticə qaydalarına istinad edərək ustalıqla oynayırdı. Bəs təbiət şahmat taxtasını tərk edən məğlub olmuş səfeh kimi bu qanunauyğunluğu pozarsa, onda necə olacaq? Buna bənzər hadisə (tarixçilərin mülahizələrinə görə) qışın vaxtsız gəlişi zamanı Napoleonun başına gəlmişdi. Bu cür hadisə onun da başına gələ bilər; qalın divarlar birdən şəffaflaşa bilər və burada onu şüşə pətəkdə əlləşən arı kimi yaxalayarlar; möhkəm döşəmə taxtaları eynən bataqlıqda olduğu kimi ayaqlarının altından qaçıb, onu iti caynaqları arasına alar; bəlkə də, onun ölümünə səbəb daha adi hadisələr ola bilər. Birdən ev uçub, onu ölmüş adamla birlikdə öz qalıqları altına alar və yaxud qonşu ev yandığı üçün hər tərəfdən üstünə yanğınsöndürənlər gələrlər. Onu, gör nələr qorxudurdu və bəlkə də, bütün bunları müəyyən mənada Allahın günahlara qarşı uzanmış sağ əli hesab etmək olardı. Bir sözlə, o, Allahla işləri birtəhər yoluna qoyar: heç şübhəsiz, yaxşı bir iş tutmamışdı, amma bu işdən savayı, Allaha onu buna təhrik edən səbəblər də məlum idi. Və orada, göylərdə o ədalətli mühakiməni insanlardan gözləmirdi də.

O, uğurla qonaq otağına çatıb, qapını arxasınca bağlayan kimi ürəyi sakitləşdi. Otaq tamamilə səliqəsiz və eyni zamanda xalçasız olub, qablaşdırılmış yeşik və quraşdırılmış mebellərlə dolu idi: səhnədəki aktyor kimi müxtəlif tərəflərdən əksi düşən hündür ayna, çərçivəli və çərçivəsiz çoxlu sayda şəkillər – hamısı da üzü divara söykənilmiş, gözəl bufet, qaxmalı servant və qobelen[1] örtüklü geniş qədim çarpayı. Pəncərələr döşəmədən başlayırdı, amma xoşbəxtlikdən, onların aşağı hissəsinin qapaqları örtülü idi və bu da Markheymi qonşulardan gizləyə bilirdi. Belə ki, o, yeşiklərdən birini servanta yaxınlaşdırıb, orada açarları seçməyə başladı. Bu çox ağır və darıxdırıcı bir iş idi. Çünki orada çoxlu açar var idi və ola bilərdi ki, servantda ona lazım olanı tapa bilməsin. Vaxt da çox sürətlə gedirdi. Lakin bu məşğuliyyətin əziyyətli olması onu sakitləşdirirdi. O, qapını gözucu görürdü – hətta eynən öz etibarlı müdafiəsindən razı mühasirəyə düşmüş döyüşçüsayağı hərdən qapıya sarı baxırdı. Bəli, o, rahat idi. Pəncərədən yağışın təbii və nəşəverici səsi eşidilirdi. Küçənin o biri tərəfində isə kiminsə fortepianosu dilə gəlmiş və xorla oxuyan uşaqlar himnin musiqisini və sözlərini səsləndirirdilər. Nə qədər dahiyanə və dinclik ehtiva edən melodiyadır! Gənclərin səsindəki saflığa bir bax! Markheym açarları seçə-seçə üzündə təbəssüm onları dinləyir, yaddaşında eşitdiklərinə uyğun fikirlər və mənzərələr canlanırdı: kilsəyə aparan yolda uşaqlar və musiqi alətlərinin gurultusu; çəmənlikdə, böyürtkən kollarının arasında atılıb-düşən, çayda çimən uşaqlar, buludlardan aşağı, küləyin üzü səmaya uçurduğu çərpələnglər; himnin yeni strofasının müşayiəti ilə təzədən kilsəyə doğru və yenə də yay mövsümündə bazar günlərinə xas süstlük, pastorun şirin avazı (xəfif təbəssümlə xatırlanan), kral Yakov dövrünün əlvan kitabələri və kilsədəki lövhədə On ehkamın yarımçıq pozulmuş hərfləri.

O, beləcə oturub qeyri-iradi açarları seçdiyi zaman birdən yerindən sıçrayıb, ayağa qalxdı. Soyuq və şiddətli dalğa, damarlarında coşan qan bütün varlığını çulğaladı; karıxmış halda donub yerində qaldı. Pilləkəndə asta, təmkinli addım səsləri eşidilirdi. Budur, kiminsə əli qapının dəstəyinə toxunur, kilidin dili cingildəyir və qapı açılır.

Qorxu məngənə kimi Markheymi sıxırdı. O, nə gözlədiyini bilmirdi. Bu kimdir? Gələn ölüdürmü, yoxsa ədalət məhkəməsinin nümayəndələridir? Bəlkə də, mağazaya təsadüfən yolu düşən şahiddir və elə bu dəqiqə onu dar ağacına yola salacaq? Budur, qapının arasından kiminsə sifəti göründü, gözləri ilə otağı seyr edib, baxışlarını onun üzərində saxladı, başı ilə salam verib, dostcasına gülümsədi. Sanki, tanış adamla salamlaşırdı. Yenidən sifət yoxa çıxdı və qapı bağlandı. Artıq qorxu hissinə üstün gəlməyi bacarmayan

---

[1] *Qobelen* – xovsuz divar xalçası

Markheymin uca xırıltılı səsi bayırda eşidilirdi. Bu səsi eşidən naməlum qonaq yenidən qayıtdı.

– Sən məni çağırdın? – o, gülərüzlə soruşub otağa daxil oldu və qapını arxasınca örtdü.

Markheym dayanıb, gözünü ondan çəkmirdi. Bəlkə də, onun gözlərinə qaranlıq çökdüyündən bu naməlum adamın surəti, sanki, dəyişib, xəfif ləpələrə bürünmüş mağazadakı büllur allahlar kimi dalğalarla örtüldü. Ona elə gəldi ki, sanki, bu adamı tanıyır və onunla özü arasında bir uyğunluq var; dəhşətli qorxu ona qarşısında dayananın nə yerə, nə də göyə yad bir məxluq olmadığını təlqin edirdi.

Lakin təbəssümlə Markheymə baxan bu adamda nəsə gözəçarpmayan bir cəhət vardı: – Sən, yəqin ki, pul axtarırsan? – o, soyuqqanlı və nəvazişlə soruşdu.

Markheym ona cavab vermədi.

– Səni xəbərdar etməliyəm ki, – gələn adam yenidən dilləndi, – xidmətçi qız öz sevgilisindən həmişəkindən tez ayrılıb və tezliklə qayıdacaq. Əgər mister Markheymi burada yaxalayarlarsa, bunun nəticəsi barədə ona izahat verməyin mənası yoxdur.

– Sən məni tanıyırsan? – qatil ucadan soruşdu.

Naməlum şəxs gülümsədi.

– Sən çoxdan mənim üçün istəkli bir adamsan, – o dedi, – mən çoxdan səni izləyirəm və dəfələrlə sənə kömək etmək istəmişəm.

– Sən kimsən? – Markheym ucadan soruşdu. – Sən iblissən?

– Vacib olan xidmət göstərməkdir, – naməlum şəxs etirazını bildirdi, – kimin bunu etməsinin isə mənası yoxdur.

– Yox, var! – Markheym ucadan dedi. – Var! Sənin köməyini qəbul etmək? Heç vaxt! Bircə sənin yox! Sən hələ məni tanımırsan. Allaha and olsun, sən məni tanımırsan!

– Mən səni tanıyıram, – naməlum şəxs sərt, amma qərəzsiz cavab verdi. – Mən səni yaxşı tanıyıram.

– Tanıyırsan? – Markheym ucadan dedi. – Məni kim tanıya bilər axı? Mənim həyatım mənim təqlidim olub, özümə qarşı bir iftiradır. Mən onu öz təbiətimin əksinə yaşamışam. Hamı belə yaşayır. İnsan onun əsl simasını gizləyən və onun nəfəsini kəsən maskasından daha yaxşıdır. Həyat eynən öz qurbanını yoxlayıb, onun başına plaş keçirən muzdlu qatilsayağı bizi arxasınca sürükləyir. Əgər insanlar özlərinə hakim kəsilə bilsəydilər və onların həqiqi simasını görmək mümkün olsaydı, o zaman əsl müqəddəs və qəhrəman şəxslər kimi şəfəq saçardılar! Mən çoxlarından pis, günaha batmış adamam. Amma mənə haqq qazandıran səbəbləri yalnız mən özüm, bir də Allah bilir. Əgər vaxtım olsaydı, elə bu dəqiqə hər şeyi açıb söyləyərdim.

– Mənim qarşımda? – naməlum şəxs soruşdu.

– Hər şeydən öncə sənin qarşında, – qatil cavab verdi. – Hesab edirdim ki, sən ağıllısan. Fikirləşirdim ki, madam sən mövcudsan, deməli, insan qəlbini tanıyırsan. Amma sən məni əməllərimə görə mühakimə etmək istəyirsən! İşə bir bax – əməllərimə görə! Mən nəhənglər ölkəsində doğulub yaşamışam. Anam mənə həyat bəxş etdiyi andan etibarən nəhənglər əlimdən tutub məni arxalarınca sürüyürlər. Bizim mövcudluğumuzun şərtləri – bu nəhənglərdir. Sənsə məni əməllərimə görə mühakimə etmək istəyirsən! Məgər sənə mənim qəlbimə baş vurmaq qabiliyyəti verilməyib? Anlamırsan ki, mən yamanlığa nifrət edirəm? Doğrudanmı, sən orada, qəlbimin dərinliklərində vicdanın əbəs yerə mövcud olsa belə, bir dəfə də olsun yalançı idrakın iftiralarına uymayan dəqiq cizgilərini görmürsən? Doğrudanmı, sənə mənim daxilimdə insanlar arasında ən nəzərə çarpmaz – öz iradəsinin əleyhinə günahkara çevrilmiş bir varlığı dərk etmək qabiliyyəti verilməmişdir?

– Bütün bunları böyük həssaslıqla söylədiniz, – naməlum şəxsin cavabı eşidildi, – amma bu məsələlərdə mənim heç bir günahım yoxdur. Sənin məntiqli mülahizələrinin mənə dəxli yoxdur və hansı qüvvələrin səni öz arxasınca sürüklədiyi də mənim üçün fərq etməz, əsas odur ki, sən onlara tabe olmusan. Amma vaxt ötür; xidmətçi tələsmədən yeriyərək küçədə rast gəldiklərinə və afişalar yapışdırılmış lövhələrə baxır. Buna baxmayaraq, o, hər halda, anbaan bura yaxınlaşır. Və unutma, bu, elə dar ağacının özünün bayram yürüşləri ilə bura yaxınlaşması deməkdir. Sən mənim – hər şeyi bilmək məharəti verilmiş bir şəxsin köməyini qəbul edəcəksənmi? Deyim, pullar harada yerləşir?

– Bəs əvəzində nə tələb eləyirsən? – Markheym soruşdu.

– Qoy bu, mənim Milad hədiyyəm olsun, – naməlum şəxs cavab verdi.

Markheym acı, lakin müzəffər təbəssümünü saxlaya bilmədi.

– Xeyr, – o dedi. – Sənin heç nəyin mənə lazım deyil. Əgər susuzluqdan yandığım zaman dodaqlarıma bir damcı su yaxınlaşdırası olsan, ondan imtina etməyə də cəsarətim çatar. Bəlkə də, bu, həqiqətə bənzəməyəcək, lakin məni şərə tabe edəcək heç bir işə qol qoymayacağam.

– Ölüm yatağındakı tövbə dualarına etiraz etmirəm, – naməlum şəxs dedi.

– Çünki onun təsirinə inanmırsan! – Markheym ucadan dedi.

– Məsələ bunda deyil, – naməlum şəxs ona etirazını bildirdi. – Başa düş, mən buna bənzər hər şeyə fərqli bucaqdan baxıram və insan həyatı sona çatdığı zaman mənim ona olan marağım da azalır. İnsan mənə xidmət edir, möminlik pərdəsinə bürünən doğmalarına bəd nəzərlərlə baxır və yaxud sənin kimi onu çulğalayan ehtiraslara iradəsiz şəkildə göz yumaraq buğda zəmisində alaq otu yetişdirir. Azıdılma məqamında o, mənə daha bir xidmətini göstərə bilər – tövbə edib, təbəssümlə ölər. Bununla da o, mənim sağ qalan tərəfdarlarımdan ən qorxaqlarını ürəkləndirər və onlarda ümid yaratmış olar. Mən bir o qədər də sərt hökmdar deyiləm. Məni sınaya bilərsən. Köməyimi qəbul et. Bu vaxta qədər etdiyin kimi həyatda özünü razı sal; özünü doyunca razı sal, ziyafət masasının arxasına əyləş, elə ki gecə düşdü və pəncərəni bağlamağın vaxtı çatdı – rahatlığın naminə mənə inan, – sənə öz qalmaqalını vicdanla aradan qaldırmaq və Allahdan köləcəsinə yalvarıb sakitlik əldə etmək tamamilə çətin olmayacaq. Mən yenicə belə bir ölüm yatağının şahidi olmuşam. Otaq, səmimi şəkildə qəmlənib, ölən adamı ürəkdən dinləyən adamlarala dolu idi; onun əvvəllər mərhəmətdən məhrum olmuş sifətinə nəzər salarkən ümid dolu təbəssümünün şahidi oldum.

– Hesab edirsən ki, mən də beləyəm? – Markheym soruşdu. – Alçaq niyyətlərim var: günah işlət, günah işlət və günah işlət, axırda da Allah rəhmət eləsin? Məni bu fikrin özü belə iyrəndirir. Sənin insanın təbiəti barədə biliyin elə bundan ibarət imiş! Yoxsa məni bu dərəcədə alçaq yalnız ona görə hesab edirsən ki, mən cinayət başında sənin əlinə keçmişəm? Doğrudanmı, adam öldürmək o qədər şərəfsiz işdir ki, yaxşılığın bütün mənbələrini məhv etməyə qadirdir?

– Mən buna nəsə xüsusi bir əhəmiyyət vermirəm. Həyat mübarizə olduğu kimi, bütün günahlar da elə adam öldürməyə bərabər hərəkətdir. Mənim fikrimcə, bəşər övladı aclıq güc gəldiyi zaman bir-birinin ətini yeməyə hazır, açıq dənizdə salın üstündə məhv olan dənizçilərə bənzəyir. Mən günahlara və onların həyata keçirilməsindən sonrakı anlara istinad edərək, belə qənaətə gəlirəm ki, hər günahın yekunu ölümdən ibarətdir. Mənim nəzərimdə bala hazırlaşarkən şıltaqlıq edib anasına söz qaytaran qəşəng bir qız da elə insanın al-qırmızı qanına boyanmış bir adama bənzər, eynən qətl törətmiş sənin kimi bir adama. Mən günahlara istinad etdiyimi söylədim? Mən xeyirxahlıq göstərib onu da nəzərdən qaçırmıram ki, onlar arasındakı fərq bir mismarın qalınlığından artıq olmaz: yaxşılıq və nöqsan mələyin əlində yalnız ölümün yetişmiş məhsulunu biçən oraqdır. Yamanlıq, hansı ki mən onun naminə mövcudam, insanların əməlində deyil, onların təbiətində kök salmışdır. Axmaq adam – mənə daha əzizdir, nəinki onların səfeh əməlləri və yaxud bu əməllərin nəticəsi, – əgər bu əməlləri dağıdıcı qərinələrin burulğanlarında müşahidə edəsi olsaq, görərik ki, bunlar az təsadüf edilən xeyirxah adamların əməllərindən daha səmərəlidir. Və mən sənə ona görə kömək etmək istəmirəm ki, sən hansısa bir əntiqəfüruşu öldürmüsən, ona görə kömək edirəm ki, sən Markheymsən.

– Mən axıra kimi səninlə açıq söhbət edəcəyəm, – Markheym cavab verdi. – Sənin üstünə gəlib çıxdığın bu cinayət mənim axırıncı cinayətim olacaq. Bu cinayətə aparan yolda mən çox dərslərdən keçmişəm, amma məhz bu, mənim üçün ən ciddi dərs olacaq. Bu vaxta kimi mən törətdiyim əmələ qarşı daxilən müqavimət göstərirdim. Mən səfalətin quluna çevrilmişdim. O, məni təqib edir, mənə əzab verirdi. Həyatda məhv edilməmiş elə xeyirxahlıqlar var ki, hər cürə nəfsin qarşısında dayanmağa qadirdir; mənsə belə deyiləm: mən həyat nəşəsinin həsrətində idim. Amma bu gün burada törədiləndən ehtiyat tədbirləri və xəzinə, daha doğrusu, özüm olmaq üçün yeni güc və qətiyyət əldə edəcəyəm. Bundan sonra bütün hərəkətlərimdə müstəqil olacağam. Mən artıq özümü tamam fərqli bir adam kimi görürəm. Bax bu əllər yaxşı əməllər törədəcək, bu ürək dünyanı fəth edəcək. Keçmişdən nələrsə qayıdır: dahiyanə əsərlərdən göz yaşı içində dərk etdiyim nələrsə, bazar günü axşamlar kilsə orqanlarının sədası altında arzuladıqlarım və yaxud günahsız uşaqlıq illərində anamla etdiyim söhbətlər. Mənim həyat yolum bax bundan ibarətdir: elə vaxtlar olub ki, mən ondan kənara çıxmışam, amma indi uzaqda olsa belə, yenidən qarşımda insani mahiyyətim dayanmışdır.

– Hesab etmək olar ki, sən bu pullarla birjaya gedəcəksən? – naməlum şəxs dedi. – Və əgər səhv etmirəmsə, sən artıq orada bir neçə min uduzmusan?

– Oy, bəli! – Markheym ucadan dedi. – Lakin mən səhvsiz hərəkət edəcəyəm.

– Bu dəfə də uduzacaqsan, – naməlum şəxs sakitcə dedi.

– Amma yarısını qoruyub saxlayacağam! – Markheym ucadan dedi.

– Onları da uduzacaqsan, – naməlum şəxs söylədi.

Markheymin alnında tər damcıları görünməyə başladı.

– Hə, sonra nə olsun? – o çığırdı. – Qoy mən hamısını uduzum, qoy mən yenidən kasıbçılığa düçar olum. Doğrudanmı, təbiətimdə olanın yarısı, pis olan hissəsi həmişə yaxşı olanına qalib gələcək? Pislik və yaxşılığın hər biri eyni güclə məni öz tərəfinə çəkir. Yox, mənim daxilimdəki sevgi yalnız bir istiqamətlidir – mən hər şeyi sevirəm. Mən yüksək əməllərə, fədakarlığa, şəhidliyə böyük əhəmiyyət verməyi bacarıram və baxmayaraq ki mən bu qədər alçalıb qətl törətmişəm, amma mərhəmət hissi mənə yad deyil. Mən kasıblara rəhm edirəm: kim onların müsibətlərinə məndən artıq bələd ola bilər? Mən kasıblara şəfqət göstərir, onlara kömək edirəm. Mən sevgini tərənnüm etməyə hazıram və əsl gülüşə məhəbbətim var. Yaxşı olan, həqiqi olan nə varsa qəlbimə yatır, ruhumu oxşayır. Mənim həyatımı yalnız yamanlıqlar idarə etməlidir, yaxşılıqlar isə daxilimdə cansız əşya kimi yatıb qalmalıdır? Yox, bu mümkün deyil. Yaxşı olanlar da gerçəkliyə çevrilməyə qadirdir.

Lakin onun həmsöhbəti xəbərdarlıq əlaməti olaraq barmağını qaldırdı.

– Otuz altı ildir ki, sən bu həyatda yaşayırsan və mən səni izləyirəm, – o dedi, – sənin tərəddüdlərinə və taleyin səni çulğalamış dönüklüyünə bələdəm. Sənin necə hər addımbaşı üzüaşağı yuvarlandığının şahidiyəm. On beş il əvvəl sən soyğunçuluq barədə fikirlərdən diksinərdin. Üç il əvvəl “ölüm” sözünü eşidərkən rəngin ağarardı. Elə bir cinayət, elə bir qəddarlıq və rəzillik varmı ki, sən onlardan üz döndərməyə qadirsən? Beş ildən sonra özün əmin olacaqsan ki, xeyr. Sənin həyat yolun üzüaşağı, daima üzüaşağı yönəlib və ölümdən savayı heç nə səni yolundan saxlaya bilməz.

– Hə, doğrudur, – Markheym xırıltılı səslə dilləndi. – Müəyyən mənada mən artıq yamanlığa tabe olmuşam. Amma bunu bütün insanlara şamil etmək olar: hətta mövliyalar da, həyat öz axarı ilə davam etsə belə, günbəgün özlərinə qarşı az tələbkar olur və nəhayət, onları əhatə edən mühitə uyğunlaşırlar.

– Mən sənə sadə bir sual verəcəyəm, – Markheymin həmsöhbəti dedi, – və cavabından asılı olaraq sənin ruhi vəziyyətinlə bağlı ulduz falını müəyyənləşdirəcəyəm. Sən əksər münasibətlərdə özünə qarşı bir o qədər də tələbkar olmamısan; eybi yox, bəlkə də, bu daha düzgündür, çünki bütün insanlar belədir. Yaxşı, belə olduğunu qəbul etdik. Amma elə bir şey varmı, – qoy bu lap xırda bir şey olsun, – elə bir şey varmı ki, hərəkətlərin zamanı onunla barışmaq sənə çətin olur, yoxsa bütün işlərdə özünə tam sərbəstlik verirsən?

– Elə bir şey varmı? – Markheym iztirabla təkrar etdi. – Yoxdur, – o, nəhayət, ümidsiz halda cavab verdi. – Belə bir şey yoxdur. Mən bütün məsələlərdə düşgünləşmişəm.

– O zaman, – naməlum şəxs dedi, – özünü necə varsansa elə də qəbul elə, çünki, artıq sən dəyişən deyilsən və bu səhnədəki rolun sona qədər müəyyənləşdirilmişdir.

Markheym uzun müddət susdu. Sükutu ilk olaraq naməlum şəxs pozdu.

– Əgər belədirsə, – o dedi, – pulların harada olduğunu sənə söyləyim?

– Bəs mərhəmət? – Markheym ucadan soruşdu.

– Məgər onu sən özün axtarmamısan? – naməlum şəxs ona etirazını bildirdi. – Məgər iki-üç il əvvəl ibadət zamanı himn oxunarkən hamıdan bərk eşidilən sənin səsin deyildimi?

– Hə, bu doğrudur, – Markheym dedi. – İndi mən qəti bilirəm nə etməliyəm, mənim borcum nədən ibarətdir. Nəsihətlərinə görə sənə dərindən təşəkkür edirəm; gözlərim açıldı, nəhayət, özümü olduğum kimi görə bilirəm.

Bu an qapı zənginin gur səsi bütün otağa yayıldı və sanki, işarə gözləyirmiş kimi naməlum şəxs dərhal ayrı cürə danışmağa başladı.

– Xidmətçi qızdır! – o çığırdı. – Səni xəbərdar etmişdim axı o indilərdə qayıtmalıdır və belə olduğu halda sən yenə də çətin bir addım atmağa məcbursan. Ona de ki, sahibin xəstələnib; onu içəri burax; gərək görkəmin inamlı və ciddi olsun – gülümsəmə, amma həddini də aşma və mən sənə qalib gələcəyinə söz verirəm. Qız otağa daxil olar, qapı arxasınca bağlanar və əntiqəfüruşun üzərində sınadığın təcrübə sənə yolunun üstündəki sonuncu təhlükəni də aradan qaldırmağa kömək edər. Burada gizlədilmiş xəzinəni tapmaq və yaxşıca gizlənmək üçün bütün axşam, lazım gələrsə bütün gecə ixtiyarında olacaq. Təhlükənin alt qatı ilə sənə kömək gəlir. Tələs! – o, ucadan dedi. – Tələs, mənim dostum! Sənin həyatın tükdən asılıdır! Hərəkət elə!

Markheymin ciddi baxışları məsləhətçisinə dikildi.

– Əgər mən yaramazlığa məhkumamsa, – o dedi, – azadlığa aparan yolun bir qapısı hələ üzümə açıqdır – belə ki, hərəkətdən imtina etmək olar. Əgər həyatım yanlışdırsa ondan imtina etmək lazımdır. Amma mən sənin dediyin kimi hər cür cəfəng əyləncələrə təslim oluramsa, o zaman mən qəti addım atıb, onların təsirindən qurtula bilərəm. Mənim yaxşılıqlara sevgim barverməz ağacdır, – qoy olsun! Amma yamanlığa nifrətim də hələ ölməyib və sən öz acı məyusluğuna rəğmən bu nifrətdən mənim qüvvə və cəsarət əldə edə biləcəyimə əmin olacaqsan.

Qəribə, fərəhli təbəddülatlar birdən naməlum şəxsin simasını dəyişdi; onun siması mülayimləşib, zəfər və nəciblik işığına boyandı və işıqlandıqca ona məxsus cizgilər yox olmağa başladı. Lakin Markheym bu dəyişmələri axıra kimi izləməyə bir dəqiqə belə vaxt sərf etmədi. O, qapını örtüb, dərin düşüncələr içində pilləkənlərlə aşağı enməyə başladı. Keçmiş gözləri qarşısında canlandı: onu olduğu kimi yaramaz və üzücü gördü. Eynən qorxulu yuxu kimi onun üzərində hadisələrin nizamsız oyunu hökmranlıq edirdi: bu odur – tam məğlubiyyətin mənzərəsi! Qarşısındakı həyat artıq onu yoldan çıxarmışdı; həyatın o biri tərəfində isə onun qayığını gözləyən liman görünürdü. O, dəhlizdə dayanıb, mağazaya nəzər saldı. Meyitin yanındakı şam hələ də yanırdı. Orada nə qəribə sakitlik hökm sürür! O, meyitə baxdı və əntiqəfüruş barədə fikirlər ildırım kimi beynindən keçdi. Yenidən qapı zənginin hövsələsizlikdən xəbər verən səsi eşidildi.

Markheym dodaqlarında təbəssümə bənzər görüntülər xidmətçi qızı qapının kandarında qarşıladı.

– Gedib polis çağırın, – o dedi. – Mən sizin ağanızı öldürmüşəm.

MÜNDƏRİCAT

İşıqla zülmətin döyüşü 5

ROMANLAR

Dəfinələr adası *(tərc. Ələviyyə Babayeva)* 10
Sahib Ballantre *(tərc. Əlişirin Şükürlü)* 189

HEKAYƏLƏR

Lənətlənmiş Cenet *(tərc. Əlişirin Şükürlü)* 415
Markheym *(tərc. Əlişirin Şükürlü)* 427

DÜNYA ƏDƏBİYYATI
KLASSİKLƏRİ

Robert Luis
STİVENSON

SEÇİLMİŞ ƏSƏRLƏRİ

Çapa imzalanmışdır 12.03.2010. Format 60×90 $^{1}/_{16}$. Ofset çap üsulu.
Fiziki çap vərəqi 28. Sifariş 49. Tiraj 7000.

"Şərq-Qərb" ASC-də çap olunmuşdur
Bakı, Aşıq Ələsgər küçəsi, 17
Tel.: (+994 12) 374-75-62
Faks: (+994 12) 370-18-49
e-mail: sharq.qarb@gmail.com